

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք։ Հատը 20 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ — SAMEDI 1er AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8458 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4359

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈ՞ՅՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ

Փալատրի՛ւ։

Ահա՛ սիրելի անուն մը եւս, որ կուգայ իր տեղը գրաւել ֆրանսահայ կեանքի, մասնաւորապէս Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պատմութեան մէջ։

Այս երկրորդ տարին է, որ բնական գեղեցկութիւններով, բնակարանային եւ այլ յարմարութիւններով օժտուած շրջանի մը մէջ տեղի կ'ունենայ Նոր Սերունդի բանակումը։

Անցեալ տարուան բացառիկ յաջողութիւնը իր ա՛յնքան անմոռանալի յիշատակներով այս տարի կոչուած է աւելի մեծ թիւով նոր սերնդականներ հրապուրելու եւ Փալատրիւի գեղածիծաղ լճի ափերուն վրայ համախմբելու զանոնք։

Մասնաւորաբար յիշատակելի մնացած է բացօթեայ մեծ փառատօնը, որուն ներկայ ըլլալու համար հարիւրաւոր հայրենակիցներ միջին Ֆրանսայէն եւ իրենց արձակուրդի վայրերէն քիլոմեթրներով ճամբայ էին կտրած։ Օտար միջավայրի մէջ հայկական օր մըն էին վայելած, հայերէն խօսք ու երգ լսած, հայկական պարերը ըմբոշխնած եւ զուտ հայաշունչ մթնոլորտի մը մէջ ապրած։

Այս տարուան փառատօնին համար շաբաթներէ ի վեր պատրաստութիւններ կը տեսնուին, աւելի շքեղ ու ներկայանալի դարձնելու համար զայն։

Նոր Սերունդի ճամբարը ֆրանսահայ գաղութի ուսանողական ձեռնարկներու շարքին մէջ է մտած արդէն, ինչպէս Կապոյտ Խաչի օգնութեան կայանը։

Նոր սերնդականները ամբողջ տարին իրենց անձնական աշխատանքներուն լծուած՝ անհամբեր կը սպասեն Օգոստոս ամսուան՝ ընկերական շրջանակի մէջ արձակուրդի հաճելի օրեր անցընելու համար։

Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն երիտասարդ տղաներ ու աղջիկներ Փալատրիւի գեղարթ ու հանգստաւէտ ճամբարին մէջ առիթ պիտի ունենան փոխադարձ ծանօթութիւններ ստեղծելու, գաղափարներ փոխանակելու, նոր գործունէութեան ծրագիրներ կազմելու եւ հայրենասիրական ոգիով տոգորուելու։

Նոյնպէս հնարաւորութիւն պիտի ունենան՝ պարբերական դասախօսութեանց շնորհիւ՝ ծանօթանալու Հայոց հին եւ նոր պատմութեան գլխաւոր դրուագներուն։

Ճամբարը նաեւ ազգապահպանման աղակ մը կը հանդիսանայ։ Ամբողջ ամիս մը հայերէն խօսելով, ազգային երգեր երգելով, դասընթացքներու հետեւելով, գեղարուեստական հանդէսներ սարքելով հայկականութիւնը աստիճան մը աւելի կ'ամրապնդուի մեր նոր սերունդին մէջ։

Այս տարուան Զատկին Փարիզէն դէպի Լիոն ու Մարսէյլ կատարուած արշաւը՝ փառատօնի ձեւին տակ՝ մեծ տպաւորութիւն էր գործած միջին եւ հարաւային Ֆրանսայի մեր հայրենակիցներուն վրայ։

Պատգամաւորական ժողովը իր կատարեալ յաջողութեամբ գրաւական մըն էր Նոր Սերունդի կատարած նուաճումներուն՝ վերջին տարուան ընթացքին։

Նոր շրջանը բարգաւաճման եւ վերելքի նշանաբանն ունի իբրեւ առաջնորդ։

Վստահ ենք, որ շնորհիւ երիտասարդ ընկերներու եւ ընկերուհիներու միահամուռ աշխատանքին, Նոր Սերունդը նորանոր յաջողութիւններ պիտի արձանագրէ ընթացիկ տարուան մէջ։

Իր պաշտօնաթերթ Հայաստանը կանոնաւորաբար լոյս կը տեսնէ ամէն ամիս եւ կը ձգտի դառնալ ինքնաբաւ։

Սրտագին ողջո՛յն Նոր Սերունդի ճամբարին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԸՆԵՒԻ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԱՐԸ

Ֆրանսայի Արտաքին նախարար՝ Քուվ դը Միւրվիլի մօտ հաւաքուած, հինգշաբթի օր «աշխատանքի ճաշ»ի մը ընթացքին, չորս մեծերը աւելի քան երեք ժամ խօսեցան, առժամեայ համաձայնութեան մը գալու համար Պերլինի շուրջ, հիմ ունենալով արեւմտեան առաջարկները։

Ժընեւի քաղաքական շրջանակներու մէջ հետեւեալ ձեւով կը ներկայացուի արեւմտեան ծրագրին գլխաւոր կէտերը.— ա) 11.000 զինուորի սահմանել դաշնակից ուժերու քանակը Պերլինի մէջ։ Նոր զէնք մը կրնայ ուսումնասիրուիլ իր ժամանակին։ բ) Ապահովութիւն տալ որ Արեւմտեան Գերմանները ազատ մուտք ունենան Պերլին, քննութիւնը կրնան Գերմանացիները իրենք ընել։ գ) Ազատ երթեւեկ արեւելեան եւ արեւմտեան Պերլինի միջեւ։ դ) Զորսերու յանձնախումբ մը կազմել որպէսզի քննէ Պերլին մտնելու առկախ հարցերը։ Այս յանձնախումբին կրնան նաեւ մաս կազմել գերման մասնագէտներ։ ե) Ձեռք առնել միջոցներ որպէսզի երկու գօտիներու մէջ խռովարար գործունէութիւն տեղի չունենայ, կամ մէկը միւսին ներքին գործերուն միջամուխ չըլլայ։ զ) Միացեալ Ազգերու պատուիրակ մը, որ ձեռքին տակ ունենայ համապատասխան պաշտօնէութիւն մը եւ ազատ մուտք՝ երկու Պերլիններու մէջ հսկելու համար այս որոշումներու գործադրութեան։

Այս կարգադրութիւնները կրնան ի զօրու մնալ մինչեւ Գերմանիաներու վերամիացումը։ Եթէ այս վերամիացումը մինչեւ հինգ տարի չկատարուի, չորս մեծերը կրնան դարձեալ հաւաքուիլ քննելու համար Պերլինի կացութիւնը։

Չորս նախարարները ներկայիս համաձայն են բարեփոխելու համար արեւմտեան Պերլինի ներկայ գոյավիճակը։ Այս համաձայնութիւնը ժամանակաւոր բնոյթ մը պիտի ունենայ եւ կրնայ 18 ամիս տեւել։

Ասոնց հակառակ, Խ. Միութիւնը կ'ընէ հետեւեալ առաջարկները.— Անգլիա–Ամերիկա եւ Ֆրանսա պէտք է 3 կամ 4000ի իջեցնեն իրենց զօրքը։ Պերլինի արեւմտեան զօրքը պէտք չէ հիւլէական զէնքերով զինուի, ոչ ալ արձակարաններ պէտք է հաստատուին հրթիռներու համար։ Դաշնակիցները պէտք չէ արեւմտեան Պերլինը գործածեն իբրեւ կեդրոն մը Խ. Միութեան դէմ քարոզչութեան համար։ Արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը պիտի ընէ հաստատելով որ միջամուխ պիտի չըլլայ արեւմտեան Պերլինի ներքին խնդիրներուն։ Համագերմանական յանձնախումբ մը պէտք է ստեղծուի կազմուած երկու Գերմանիաներու ներկայացուցիչներէն, ու բանակցութիւններ կատարէ։ Այս մարմինը կրնայ նաեւ պատրաստել Գերմանիոյ հետ հաշտութեան դաշնագրի մը ծրագիրը և լուծում մը գտնել Պերլինի հարցին։ Եթէ 18 ամսուան ընթացքին այս մարմինը ի վիճակի չըլլայ Գերմանիոյ վերամիացումը կատարելու, Ժընեւ հաւաքուած չորս պետութեանց ներկայացուցիչները կրնան վերսկսիլ իրենց բանակցութիւնները արեւմտ. Պերլինի շուրջ։

Ամէն պարագայի մէջ, յստակ է թէ Խ. Միութեան գլխաւոր նպատակն է ճանչցնել տալ, իրաւականօրէն, արեւելեան Գերմանիան եւ եթէ այս կէտին վրայ Արեւմտեանները տեղի տան, Կրոմիքօ կրնայ ուրիշ մարզերու մէջ զիջումներ ընել։ Ժողովին վերջին արարը պիտի տեւէ մինչեւ չորեքշաբթի, բայց ոչ ոք գիտէ թէ ի՞նչ ձեւով պիտի վերջանայ Ժընեւի հանդիպումը։

Օրէ Օր

ԵՐԲ ՀՈ՛Ս ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ

— Բայց, հայրիկ, չեմ հասկնար, խնկերս չի կտրեր — այդ երկրին մէջ օրէնք չկա՞ր···

— Կա՛ր, տղա՛ս, բայց օրէնքին ո՞վ ականջ կը կախէր···

— Առոր ալ խելքս չի հասնիր։ Նայէ՛, այս երկրին մէջ օրէնք կայ եւ օրէնքին դէմ քայլ մը առնելուդ պէս, կը պատժուիս···

— Իսկ այն երկրին մէջ, օրէնքին գործադրութիւնը պահանջողը կը պատժուէր ··· Քեզի պզտիկ օրինակ մը տամ, տղաս··· Օր մը, առեւտրական հաստատութեան մը վարիչ տնօրէնը կը նկատէ որ զանձապահը հաստատութեան դրամարկը «վանն ի վերուստ» ընելու եռեւէ է··· Վրան աչք մը կը պահէ՝ առնեն մը, գողութիւնը կը փաստէ եւ օր մըն ալ հաստատութեան սեփականատէրներուն ականջը կը ձգէ··· Գիտե՞ս ինչ կը պատահի···

— Ի՞նչ···

— Վարիչ-տնօրէնը յանցաւոր կը բռնեն թէ «դո՛ւն էիր որ գողը բռնեցիր, բռնելու չէիր»,···բսելս այն է որ, տղաս «երկիրին» ալ ատանկ էր··· Թուրքը կուգար կը կողոպտէր հայ գիւղացին···

— Լա՛ւ, հայ գիւղացին ալ թող հեռանային բնէր ոստիկանութեան։

— Այդ «երկիրը» հեռաձայն չկար, տղաս··· Երբ. նոյնիսկ ըլլար···

— Ճատ աղէկ, յաջորդ օրը թող փաստաբանի դիմէր, թաղապետին դիմէր, կառավարութեան դիմէր··· Այստեղ ատանկ կ'ընեն···

— Տղաս, հոգի՛ս, «այնտեղ» ոստիկանութիւնն ալ, փաստաբանն ալ, թաղապետն ալ, կառավարութիւնն ալ, կողոպտողին դաշնակից էին···

— Չեմ հաւատար··· Ատ բաները վէպերուն մէջ անգամ չի պատահիր···

— Տղա՛ս, մեծ մարդուն մէկը բսած է որ իրական կեանքը աւելի զարմանալի է ու աւելի անհաւատալի քան վէպերու մէջ նկարագրուած «կեանքը»···

— Անցնի՛նք··· Ուրիշ բան մը հարցնեմ

··· Լա՛ւ, Թուրքը եկաւ հայ գիւղացին հարստութիւնը առաւ տարաւ եւ գիւղացին ալ չկրցաւ բան մը ընել ու համբերեց··· Այս կէտին մէջ, եկո՛ւր քու բսածիդ պէս թող ըլլայ··· Բայց ինծի բացատրէ թէ այդ հայ գիւղացին ինչպէ՞ս կը համդուրժէր որ Թուրքը զար իր աղջիկը փախցնէր··· Ամէն բան չափ մը, սահման մը ունենալու է, վերջապէս··· Այս երկրին մէջ, առեւանգողը «աթոռ»ին վրայ կը նստեցնեն··· Ըսել կ'ուզես որ ադ գործին մէ՞ջ ալ կառավարութիւնը չարագործին կողմը կը բռնէր···

— Այո՛, տղաս, այո՛··· Քեզի քանի՞ անգամ պիտի բացատրեմ որ «այնտեղ» դժո՛խք էր, դժո՛խք։

— Կեցի՛ր, ուրիշ բան մը հարցնեմ — դատարան չկա՞ր····

— Կա՛ր···

— Դատաւո՞ր···

— Կա՛ր···

— Եթէ դատարան ու դատաւոր կար, ալ ինչո՞ւ արդարութիւնը չէին գործադրեր···

— Թուրքին ըմբռնած արդարութիւնը Հայուն ըմբռնած արդարութիւնը չէր ··· Դատաւորն ալ Հայուն դէմ էր···

— Առասպել մըն ալ ատիկա··· Լա՛ւ··· Ըսէ՛ նայիմ, հայրիկ, ո՞ր տարին էր որ մեծ կոտորածը տեղի ունեցաւ···

— Ըսե՛մ, 1915ին···

— Ինչո՞ւ չկռուեցանք···

— Ո՞վ բսաւ քեզի թէ չկռուեցանք··· Կռուեցանք, բայց երբ դիմացինդ պետութիւն է, ինչպէ՞ս կրնաս քանի մը հրացանով···

— Ուրեմն, բսել կ'ուզես որ այս աշխարհին մէջ երկիր կայ, ուր կառավարութիւնը իր ուզածին պէս կը վարուի իր ժողովուրդին հետ եւ չի՞ պատժուիր ··· Հապա սա Միացեալ Ազգեր բսուածին գործը ինչ է···

— Իրենց հարցուր··· Տեսանք անոնց ի՛նչ ըլլալը՝ ասկէ չորս տարի առաջ — 1955 Սեպտեմբերին։

— Չեմ հասկնար···

— Գիտե՛մ, չես հասկնար, տղաս, որովհետեւ ազատ երկիր ծնար ու ազատ երկրի մէջ մեծցար··· Քիչ մըն ալ մեծցիր ու կը հասկնաս··· Ու կ'իմանաս թէ ինչո՛ւ այս օրուան հասանք··· Եւ ո՛վ հասցուց մեզ այս օրուան···

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՆԻՔՍԸՆ Կ'ԸՍԷ.— ՊԷՏՔ Է ԶԻՐԱՐ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ՃԱՆՉՆԱՆՔ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ.— ԵԹԷ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱՁԵՒ ԿՈՒԶԵՆ, ԻՐԵՆՑ ԳԻՏՆԱԼԻՔ ԲԱՆՆ Է

Փոխ-նախագահ Նիքսըն, յոգնած եւ քիչ մըն ալ ջղայնացած, կը շարունակէ իր պտոյտը Խ. Միութեան մէջ։

Այցելէ նոք Տեժթիմրսքի պղինձի հանքերը, Նիքսըն օրուան մնացեալ մասը անցուց ճամբաներու վրայ։ Փիէրվուրալսք այցելած ժամանակ, ճամբորդները խնդրուեցաւ նկարներ չառնել։ Պողպատի գործատունէն դուրս ելլելով Նիքսըն կառքին մէջ սկսաւ խօսիլ հաւաքուած ժողովուրդին.— «Պէտք է զիրար աւելի լաւ ճանչնանք»։

Նիքսըն զանազան առիթներով ունեցած է նման արտայայտութիւններ։ Կողմնակից է Այզընհաուըր–Խրուշչեւ տեսակցութեան մը, կը փափաքի մանաւանդ որ երկու ժողովուրդներու միջեւ շփումները զարգանան։

Ծանօթ լրագրող՝ Ուոլթըր Լիփման անդրադառնալով Նիքսընի ճամբորդութեան, կը գրէ Նիւ Եորք Հերըլտի մէջ թէ այս ճամբորդութիւնը ունէր երեք նպատակներ՝ քարոզչութիւն, դիւանագիտութիւն եւ Նիքսընի անձնական պատճառ մը՝ Ամերիկայի նախագահական յառաջիկայ ընտրութիւնները։

Լիփման բաւական խիստ է Նիքսընի նկատմամբ։ Կը կարծէ թէ ամերիկեան ցուցահանդէսին փայլը աւելցնելու համար անհրաժեշտ չէ «զրկել մարդիկ որ Մոսկուայի փողոցներուն մէջ չուինկ-կըմ կը բաշխեն պզտիկներուն»։

Ուրեմն քաղաքական եւ դիւանագիտական մարզերու մէջ, Լիփման մեծ բան չի սպասեր Նիքսընէն, իսկ անոր թեկնածութեան նկատմամբ Ամերիկայի նախագահութեան, ծանօթ լրագրողը կը մաղթէ որ «Նիքսըն դուրս գայ խորհրդային գօտիէն, առանց աւելի կարեւոր կաֆեր ընելու, որպէսզի նման սխալ քայլ մը առնելով ցոյց չտայ որ երախայ մը դրկուած է հոն, ուր մարդ մը պէտք էր»։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին Տոքթ. Ինձէճիկեան (Քեսապէն), որ երկար ճամբորդութենէ մը ետք Ամերիկա, իր բնակավայրը կը վերադառնայ։

Տէր եւ Տիկին Արամ Արէլեան (Լոս Անճըլէսէն), որոնք երկար ճամբորդութենէ մը ետք՝ Արեւելք եւ Եւրոպա, կը վերադառնան Ամերիկա։

Տիկին Սիրանոյշ Եղիշէեան (Տիթրոյթէն)։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ամիսներէ ի վեր տեղի ունեցող Ժընեւի Արտաքին նախարարներու ժողովը, որու աշխատանքին առանցքը կը հանդիսանայ Գերմանիան եւ Պերլինի փշոտ հարցը, կը մնայ անլուծելի: Եւ զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ արագ կերպով լուծուէր այդ խնդիրը, քանի որ արեւմտեան պետութիւններու գործը համայնավար Մոսկուայի վարիչներուն հետ է: Անոնք ամէն տեսակի զարտուղի ճանապարհներով կ'ուզեն յառաջանալ ու թափանցել դէպի ազատ աշխարհ: Թեհրանի, Եալթայի եւ Փոցտամի պատմական ժողովներէն սկսած արեւմտեան պետութիւններու ճակատագրական սխալը եղած է այն, որ չեն ճանչցած ու ըմբռնած Խորհրդային Ռուսիոյ քաղաքական վարիչներուն իրական դէմքը եւ անոնց բուն նպատակը:

Այդ սխալին հետեւանքով է որ Մոսկուա կրցաւ բռնօրէն ու նենգօրէն համայնավար դրօշին տակ առնել մօտ 900 միլիոն ժողովուրդ:

Խորհրդային Ռուսիան երկրորդ աշխարհամարտէն ետք մնաց միշտ յարձակողական դիրքի մէջ, սպառնալիքի տակ պահելով Արեւմուտքը եւ միշտ հետապնդելով մութ ճանապարհներով իր համաշխարհային յեղափոխութեան ծրագիրը, որ կուգայ Լենինի եւ Ստալինի օրերէն, մինչեւ Խրուշչեւի օրերը:

Շատ դժուար պիտի ըլլայ սրբագրել այդ ծանր սխալները, որոնք դժբախտաբար կուգան հանգուցեալ Ռուզվելթի եւ Չըրչիլի օրերէն: Արեւմտեան պետական դիւանագիտական ներկայացուցիչները լաւ պէտք է գիտնային, որ բոլշեւիկեան քառասունամեայ քաղաքականութիւնը միշտ հետապնդած է մերթ զէնքի ուժով, մերթ տնտեսական ճակատի վրայ եւ մերթ պատերազմի սպառնալիքով ու երբեմն յանուն աշխարհի խաղաղութեան՝ թափանցել դէպի ազատ «աշխարհի» յանուն համայնավար տիրապետութեան:

Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ Մոսկուայի լրտեսական ցանցի փոխ տնօրէն գնդապետ Ս. Տոմպրովսկի, որ վերջերս շատ դժուարութեամբ ապաստանեցաւ արեւմտեան Պերլին, գրաւոր եւ բանաւոր կերպով յայտարարեց թէ «Մոսկուայի բոլշեւիկեան հսկողութեան ենթակայ լրտեսական ցանցին մէջ, արեւելեան Գերմանիայէն սկսեալ, կը գործեն վաթսուն հազար հոգի, որոնց մօտ տասներկու հազարը կը գործեն արեւմտեան Գերմանիոյ եւ եւրոպական երկիրներու մէջ. այդ ցանցը աշխարհի լրտեսական մեծագոյն ցանցերէն մէկն է: Երբ այս է Խորհրդային Ռուսիոյ գործունէութեան տխուր պատկերը, ինչո՞ւ արեւմտեան պետութիւնները կը սպասեն որ Մոսկուայի վարիչները խաղաղութեան եւ արդարութեան կամուրջ պիտի ստեղծեն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

Աշխարհի խաղաղութեան հիմնաքարը պէտք է հանդիսանան արդարութիւնը, անկեղծութիւնը եւ համերաշխութիւնը, որոնցմէ զուրկ է Խորհրդային Ռուսիան սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: 1955ին տեղի ունեցաւ Ժընեւի Զօրսերու ժողովը, ուր որոշուեցաւ երկու Գերմանիաներու միացման խնդիրը, եւ շարք մը քաղաքական հարցեր: Ի՞նչ եղան այդ որոշումները, ո՞ւր յանգեցան եւ ինչով վերջացան: Ճաշերու եւ ընթրիքներու շուրջ, թէ՛ Ստալինի օրերուն եւ թէ այսօր, Խրուշչեւի օրերուն, գառնուկի մորթ հագած, գայլի դեր կը խաղան, ազգերը եւ ժողովուրդները ստրկացնելով:

Անոնք որ օրը օրին հետեւած են Ռուսիոյ համայնավար կուսակցութեան քաղաքականութեան եւ գործունէութեան, պէտք է որ գիտցած ըլլան թէ Ռուսերը կ'ուրանան ամէն սրբութիւն եւ ամէն վայրկեան իրենց դիրքերը կը փոխեն՝ համապատասխան համայնավար աւետարանին եւ իրենց չարաչուք վարդապետութեան:

Ռուսական բոլշեւիզմի երկու մեծ քուրմերը, որ կը հանդիսանան Լենին եւ Ստալին, այնքան սպառնալիքներ չըրին ազատ աշխարհին, որքան իրենց հաւատարիմ աշակերտը՝ վարչապետ Խրուշչեւ: Պ. Խրուշչեւ իր յաճախակի սպառնալիքներով ու յայտարարութիւններով միշտ կը կարծէ թէ կը գտնուի Մոսկուայի Կոմկուսի ժողովներուն մէջ, եւ ոչ թէ արեւմտեան քաղաքական աշխարհին մէջ, ուր կ'ապրին Ատլանտեան Ուխտի 15 պետութիւնները:

Սխալ է թէ բան մը փոխուած է այսօր Խորհրդային Ռուսիոյ ներքին եւ արտաքին ճակատին վրայ: Լենինի ու Ստալինի օրերուն նուիրագործուած բոլոր չարիքները ի զօրու են մինչեւ այսօր՝ Մոսկուայի վարիչներուն համար: Անոնք կը քալեն հաւատարիմ կերպով նոյն տխուր եւ արիւնոտ ճամբէն: Անհնարին է որեւէ հիմնական փոփոխութիւն սպասել Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ այնքան ատեն, որ այնտեղ կ'իշխէ բոլշեւիզմը: Դաւեր ու դաւեր, թէ՛ ներսը եւ թէ դուրսը իր գոյութիւնը պահելու համար: Մոսկուայի գործակալներու միջոցաւ ամիսներէ ի վեր եղբայրասպան արիւն կը թափուի Իրաքի մէջ, յանուն «ժողովրդավարութեան»: Խրուշչեւ կը հեռագրէ զօրավար Քասըմի Պաղտատ թէ «Իրաքեան ժողովուրդի հերոսական պայքարը ընդդէմ կայսերապաշտութեան, ի խնդիր իր ազգային անկախութեան ամրապնդման եւ Հանրապետութեան ժողովրդավար զարգացման, կը վայելէ բոլոր խաղաղատենչ ժողովուրդներու համակրանքը»:

Այո՛, ինչպէս կը վայելէ ժողովուրդներու համակրանքը, երբ Մոսկուայի հազարաւոր հրասայլերով եւ սաւառնակներով կը խորտակէր հերոսական Հունգարիան, Պալթեան երեք երկիրները, քառասուն օրուան հերոսական կռիւներու ընթացքին Հայաստանը, Վրաստանը եւ արեւելեան երկիրները:

Ի՛նչ դառն հեղնանք հանդէպ ազգերու եւ ժողովուրդներու անկախութեան եւ ազատութեան: Մոսկուայի գրաւոր եւ բանաւոր խոստումները Եալթայէն մինչեւ 1955 Ժընեւի Մեծերու ժողովը մնացին միշտ դատարկ խօսք ու այսօր ալ նոյն ոգին կ'իշխէ անոնց մէջ ու ոչինչ կայ փոխուած Ռուսիոյ համայնավար կուսակցութեան ճակատի վրայ: Պէտք է հրաժարիլ անգլիական աւանդական «ճըկուն» քաղաքականութենէն, որ տեղի կ'ունենայ այսօր առատ ճաշերու եւ ընթրիքներու շուրջ, Զուիցերիոյ Լեմանի գեղածիծաղ ափերուն, եւ հետեւիլ այն քաղաքականութեան, որ կ'ըսէր Միացեալ Նահանգներու արտաքին գործերու նախարարը Տըլըս, իր վերջին ճառերուն մէջ «երբ ազատ ժողովուրդները ըլլան վճռական եւ զօրաւոր, կրնան դիմագրաւել համայնավարներու սպառնալիքները, եւ այդ ձեւով աշխարհի խաղաղութիւնը դնել հաստատուն հիմերու վրայ»:

Խորհրդային Ռուսիոյ նենգ վարիչները պէտք է լաւ գիտնան թէ աշխարհի խաղաղութիւնն ու մեծ ու փոքր ազգերու երջանկութիւնը պէտք է որ հաստատուած ու հիմնուած ըլլայ ազգերու ազատ գործակցութեան եւ անկեղծ բարեկամութեան վրայ, այլ ոչ թէ բռնութեան, սարսափի եւ արիւնի վրայ:

Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Ահա մեր երրորդ «Հանգստեան տուն»ը: Այս անգամ Միջերկրականի արեւաշող ափերուն՝ Սէն Ռաֆայէլի մէջ, միջին եւ հարաւային Ֆրանսայի մեր ծերունիներուն համար:

Գիտէինք որ մէկ-երկու տարիէ ի վեր այդ ծրագիրը կը հետապնդուէր Գաղթականներու Օգնութեան Միջազգային Գրասենեակին մօտ: Այս կազմակերպութիւնը, 54 միլիոն ֆրանքի յատկացումով մը, կ'ուզէր պատսպարել 100–110 երկու սեռէ ծերունիներ, մէկ մասը Ծայրագոյն Արեւելքէն բերուած Ռուսեր եւ մնացեալը Հայեր:

Յուլիս մէկէն ի վեր Հաստատութիւնը պատրաստ է ընդունելու իր «գիշերօթիկներ»ը, որոնք ժամանակին արձանագրուած են, կը լրացնեն որոշ պայմաններ եւ իրենց դիմումը վաւերացուած է պատկան իշխանութիւններուն կողմէ:

Մօտէն գաղափար մը կազմելու համար շէնքին եւ անոր ընծայած յարմարութիւններուն մասին, Տունը այցելելու գացինք՝ Օր. Իրիս Պիլպիլեանի հետ:

Անակնկալ հաճոյք մը եղաւ մեզի համար տեսնել թէ տեղացիները ծանօթ էին Հօմ Արմէնիէնին: Երբ կը հարցնես Կոաֆ Օթէլը՝ անմիջապէս կը պատասխանեն «Հայերու տո՞ւնը կ'ուզէք այցելել»:

Շատ չենք փնտռեր, որովհետեւ մօտ է գիւղաքաղաքին կեդրոնին եւ իր պատկառելի արտաքինով աչքառու տեղ մը կը գրաւէ այդ գեղեցիկ ծովափին շէնքերուն կարգին:

Ներս մտնելէ առաջ պահ մը կանգ կ'առնենք «Նշանատախտակ»ին առջեւ, որ անգամ մըն ալ կը լեցնէ մեր Հայու սիրտը ուրախութեամբ եւ, ինչու չէ, քիչ մըն ալ հպարտութեամբ:

Հովասուն, ընդարձակ պարտէզ մը, բարձր արմաւենիներով եւ սաղարթախիտ ծառերով եզերուած: Ամրակուռ եւ վայելուչ եռյարկանի շէնք մը: Մուտքէն յայտնի է թէ ամէն յարմարութիւններով օժտուած նախկին շքեղ պանդոկ մըն է, Սէն Ռաֆայէլի Հանգստեան Հայկական Տունը: Ձախին ընդարձակ եւ լուսաւոր հիւրանոց մը եւ ճաշասրահը, փոքր սեղաններով կահաւորուած, իւրաքանչիւրը չորս հոգիի համար. պատին՝ օրուան ճաշացուցակը: Տիկին Ա. Արգութեան՝ ներքին ընդհ. կառավարչուհի, կ'ընկերանայ մեզի. քիչ յետոյ կուգայ նաեւ Պ. Ժ. Արթինեան, Հայ Գաղթականական Գրասենեակի նախկին տնօրէնը, որ կը վարէ այժմ մեր երրորդ Հանգստեան տան տնօրէնութիւնը, եռանդուն գործունէութեամբ մը: Կը պտըտինք խոհանոցէն ու մառանէն սկսելով բոլոր սենեակները, ընդարձակ, լուսաւոր մաքուր եւ համեմատաբար սակաւաթիւ մահճակալներով, որոնց մեծ մասը կը սպասեն իրենց տէրերուն, որովհետեւ առայժմ տասնըմէկ հոգի միայն կայ հաստատութեան մէջ, հայ եւ ռուս: Ոչ միայն իւրաքանչիւր յարկաբաժին ունի մէկ քանի բաղնիք, այլեւ իւրաքանչիւր սենեակ լուացարան տաք ու պաղ ջուրով:

Շէնքին ձախ թեւին աւելցած է նոր շէնք մը, դարմանատան բաժինը, իր յարմարութիւններով — բժշկական քննութեան սենեակ, դեղարան, առանձին լոգարաններով եւ պատրաստ իր հիւանդապահուհիով. շնորհալի Հայուհի մը, որուն բարեացակամ ժպիտը կը խոստանայ արդէն նախախնամական դեր մը կատարել իր ապագայ բախտագուրկներուն համար:

Այդ բաժիններուն ճակատը երկու յարկի վրայ կը կարդանք «Գալուստ Կիւլպէնկեան եւ Նուպար Կիւլպէնկեան Սրահ» մակագրութիւնը, որովհետեւ Կիւլպէնկեան Հաստատութիւնը 12 միլիոն տրամադրած է այդ յաւելուածական բաժնին:

Կը խօսինք մեր ծերունի մամիկներուն հետ, ինչպէս նաեւ պաշտօնէութեան հետ՝ գրեթէ բոլորն ալ Հայ: Կ'այցելենք խոհանոցը ուր աշխուժով իր գործին նուիրուած խոհարարը մեզ կը հիւրասիրէ սառնարանէն բերուած պաղ մածունով: Կ'անցնինք ջեռուցման սրահէն, կը մտնենք հանդերձարան, բարեւելով Տիկին Արթինեանը, գործի վրայ:

Օր. Պիլպիլեան կը խոստանայ կրկին այցելել երբ հաստատութիւնը լեցուած ըլլայ իր մնայուն բնակչութեամբ, անոնց լսելի ընել տալու համար հայ երգը, որուն կարօտը անշուշտ այդ յոգնած սիրտերն ալ պիտի լեցնէ յուզումով:

Ու կը բաժնուինք Հօմ Արմէնիէնէն, այդ անունին պարծանքը մեր հոգիներուն մէջ եւ յաջողութեան մաղթանքներ մեր շրթներուն վրայ:

Տ. Մ.

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ՝ ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒՆ

Հիւանդանոցը մարդկային այն արտակարգ «ձեռնարկն» է, երբ խորհինք որ ան պէտք է բաւարարէ անձկութեան մէջ գտնուող մարդուն ցանկութիւնները, այն մարդուն որ սպառած է իր տանջանքներով, եւ ապա, եթէ կարելի է խնամէ ու դարմանէ նոյն այդ մարդը:

Կար ժամանակ մը ուր հոգեւոր խնամքի դրութիւնը կը գլէր ու կ'անցնէր բոլոր միւս թէքնիք տկար կարելիութիւնները:

Այսօր, այդ թէքնիքը կը թուի ըլլալ ամենակարող եւ բաւականաչափ, որովհետեւ ան՝ անհամեմատ կերպով աւելցուցած է մեր կարելիութիւնները, եւ սակայն իր զօրութիւնը պէտք չէ մեզի մոռցնել տալ թէ չի կրնար բաւարարել ամէն բան, որովհետեւ իւրաքանչիւր հիւանդի համար մտքի խնամքը այնքան կարեւորութիւն ունի որքան մարմնի խնամքը:

ԵՐԳԱՀԱՆ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

Սրանում է Կոմիտասի գրչի տակից դուրս եկած երաժշտական գործերի կատարելութեան ու երաժշտականութեան գաղտնիքներից մէկը:

Սակայն ասենք, որ ազգագրագէտ Կոմիտասը խիստ գիտականութիւն է ցուցաբերել հէնց երգերի հաւաքման ու գրառման մէջ: Լինելով միանգամայն հեռու այսպէս կոչուած «անհատ երաժշտի էսթեթիկ ընտրութեան մեթոտ»ից, նա երգերի ընտրութեանը մօտեցել է ազգային ինքնատիպութեան, անաղարտութեան ու անարատութեան նշանաբանով: Կոմիտասը ձայնագրել է միայն հայկականին բնորոշն ու տիպականը, դէն նետելով օտար ազդեցութեան տարրերը: Այսպէս չի մօտեցել ժողովրդական երգերի գրառմանը, ասենք, Կոմիտասի աշակերտ Սպիրիդոն Մելիքեանը, որը ձայնագրում էր ամէն մի երգ, հետապնդելով նրանց կորստից փրկելու նպատակը: Երկու մեթոտներն էլ ընդունելի են եւ որոշ հետազօտական աշխատանքների ընթացքում տեսաբաններին ընձեռում անհրաժեշտ հում նիւթ, սակայն գեղարուեստականութեան իմաստով Կոմիտասի ձայնագրումները մնում են անհամեմատ բարձր եւ գերազանցելի:

Եթէ նկատի ունենանք սեռային այն բազմազանութիւնը, որով բնորոշւում է Կոմիտասի ազգագրական ողջ ժառանգութիւնը, ինչպէս նաեւ այն, որ նրա տեսականին ու կատարողականին վերաբերող արժէքաւոր դիտողութիւններն ու դրոյթները եւ երգահանական ողջ գործունէութիւնը հիմնուած են այդ ժողովրդական երգերի խոր հետազօտութեան ու գեղարուեստական օգտագործման վրայ, ապա միանգամայն պարզ կը լինի ազգագրագէտ – Կոմիտասի մեծութիւնն ընդհանրապէս եւ հսկայական դերը հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ մասնաւորապէս:

Կոմիտասը իր դիրքերից չնահանջեց եւ չդադարեց ժողովրդական երգը որպէս տեսնել ժողովրդի կեանքի ու կենցաղի, աշխարհայեացքի ու հոգեկան կերտուածքի, նրա պատմութեան ու բնաշխարհի, ազգային մաքուր ու ինքնատիպ լեզուի արտայայտութիւնը համարելուց նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ մամուլի միջոցով քաղքենի ու պահպանողական մտքի որոշ ներկայացուցիչներ գտան, թէ Կոմիտասի երաժշտութիւնից «Գոմի հոտ է փչում»:

Յայտնի է, որ Կոմիտասի ձայնագրած երգերի թիւը երեք հազարից անցնում է եւ որ նա գրի է առել ոչ միայն հայ ժողովրդական ու հոգեւոր երգեր, այլեւ թուրքական, քրդական ու պարսկական ժողովրդական մեղեդիներ: Այս փաստը խօսում է ընդհանրապէս այն մասին, որ Կոմիտասը Արեւելքի ժողովուրդների երաժշտական մշակոյթները գիտէր մօտիկից: Անկասկած պատահական չէր, որ նրա թէզը նուիրուած էր քրդական երաժշտութեանը:

Կոմիտասի կորստից փրկուած լաւագոյն երգերի մեծ մասը զետեղուած են երկու ազգագրական ժողովածուներում, հրատարակուած 1931 եւ 1950 թուականներին, որոնցից իր գեղարուեստական բարձր արժանիքներով աչքի է ընկնում յատկապէս առաջինը: Այստեղ են տեղաւորուած նաեւ Ակն քաղաքի 25 ժողովրդական երգերի կոմիտասեան ձայնագրումները: Այդ ժողովածուներում տեղ չգտած որոշ երգեր էլ մեզ հասել են Կոմիտասի մշակումների միջոցով, օրինակ «Կռունկ»ը, «Ծիծեռնակ»ը եւ այլն:

Ժողովրդական երգի հաւաքմամբ Կոմիտասը զբաղուել է իր ողջ կեանքի ընթացքում: Այդ մարգարիտների գրառման անհրաժեշտութեան գիտակցումը յաճախ է նրան ստիպել ոտքով շրջել Հայաստանի գիւղերն ու գաւառները, առանց խնայելու իր առողջութիւնը, թանկագին ժամանակը եւ նիւթականը, որի կարիքն ի միջի այլոց նա միշտ զգացել է:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

(7 Շար.)

Միայն թէ, նոր պայմանները մեզի կը պարտադրեն գործունէութեան նոր ձեւ մը:

Անցած են այն ժամանակները ուր, ուեւէ մէկը, ըլլայ ան Սէն–Վէնսան տը Փօլ, Ամպրուազ Փարէ, Փասթէօր կամ Լաէնէք, պիտի կրնար միայնակ կրել իւրաքանչիւր անհատի պարագային ծան–րութիւնը:

Հիւանդները դարմանելու համար թափուած ճիգերուն եւ դարմանումի նոր ձեւերու բազմապատկումին մէջ, շատ է թիւը անոնց որոնք կը բաժնեն պատասխանատուութիւնները եւ անոնցմէ իւրաքան–չիւրը ինքզինքը ամբողջովին նուիրած կը զգայ արդիւնքին հասնելու իր ջան–քերուն մէջ:

Եւ ահա, նոր ձեւերու այս աճումին շուրջ է որ հետզհետէ կը կազմաւորուի մեր օրերու հիւանդանոցը:

Իր կազմաւորութեան հիմքը կը կազմէ այն խմբակը, որ կը ստեղծուի իւրաքան–չիւր հիւանդի շուրջը, որոնցմէ բոլորն ալ, սկսած համեստ աշխատաւորէն մին–չեւ մասնագէտ բժիշկը, պատասխանա–տուութիւն մը ունին հիւանդին նիւթա–կան թէ բարոյական դարմանումին մէջ:

Այս խմբակին աշխատութեան միջոց–ները պէտք է ըլլան նախատեսուած, եթէ կ'ուզենք որ այդ աշխատանքները ար–դիւնաւոր դառնան իւրաքանչիւր հիւան–դի համար:

Այդ միջոցներն են.

— Ժեզօրայքի ընտիր տեսակներ:

— Այնպիսի պաշտօնէութիւն մը, որ հպարտ զգայ ինքզինքը իր ստանձնած աղնիւ պարտականութեան համար, որ յաճախ դժուարին է եւ սպառիչ:

— Բժշկական կազմ մը, որուն աշխատանքի պայմանները դրուած ըլլան այնպիսի սահմաններու մէջ, որ զերծ ըլլայ նիւթական հոգերէ, որոնք կրնան զբաղեցնել իր միտքը եւ արգելք հանդիսանալ աւելի լաւ կատարելու իր ճիգին:

Ասոնք են այն չորս կռուանները՝ որոնց վրայ պէտք է կառուցուած ըլլայ մեր օրերու հիւանդանոցը, գուղահետական կերպով, որովհետեւ այս չորս կռուաններն ալ ունին իրենց հաւասար կարեւորութիւնը:

Պէտք է միանգամ ընդմիշտ ընդունիլ թէ հիւանդութեան պարագային բոլորս ալ հաւասար ենք: Ասիկա կասկած չի վերցներ, եւ սակայն յաճախ կը մոռցուի:

Կը հակադրեն հիւանդանոցը մասնաւոր դարմանատան, եւ կը պնդեն թէ, երկուքն ալ իրենց մասնայատուկ դերը ունին, տարբեր օգտակարութիւններ եւ բնական կը գտնեն երբ վիրարոյժ մը մէկէն միւսը կը վազէ նոյն վիրարուժական գործողութիւնը կատարելու համար:

Սակայն, այս պարագային, երկու հաստատութիւններէն ոչ մին եւ ոչ ալ միւսը կրնան պէտք եղած գործը արտադրել: Մասնաւոր հաստատութիւնները երբեք չեն կրնար հիւանդանոցներուն վրայ առաւելութիւն մը արձանագրել, ոչ իրենց խնամքին, ոչ բժշկական դարմանումին եւ ոչ ալ սնունդին կարծեցեալ առաւե–լութիւններովը:

Պէտք է ստեղծել տիպար հիւանդանոցներ, որոնք կարողանան մոռցնել տալ մասնաւոր դարմանատուններու եւ «առաջին կարգի» գաղափարը:

Հիւանդներուն միջեւ դասակարգ գո–յութիւն չունի: Կայ միայն հիւանդին բարելաւման ու բժշկութեան կենսական հրամայականը:

Ինչ որ նկարագրեցինք, կրնայ անշուշտ շատերուն համար ցնորք մը համարուիլ:

Այդպիսիները թող փաստ ըլլան, սակայն, որ Ֆրանսայի մէջ արդէն գոյութիւն ունին այսպիսի կազմակերպութեանց օրինակներ: Անոնց թիւը կրնայ օր ըստ օրէ աւելնալ, եթէ հարցը դնենք տրամաբանութեան հունին մէջ:

Պիտի առարկուի թէ, այս պարագային պէտքը պիտի զգացուի նիւթական բա–ցառիկ միջոցներու:

Եւ սակայն, եթէ նկատի ունենանք որ Ֆրանսայի բժշկութեան մարզին մէջ ուժերը ցրուած են եւ բազմաթիւ հաստատութիւններու գոյութեամբ տեղի կ'ունենան մսխումներ, այն ժամանակ կրնանք խորհիլ թէ ուժերու միացումը եւ մսխումներու վերացումը կրնայ դիւրացնել տիպար հաստատութեանց ստեղծումը:

Այս բոլորը կը պահանջեն վառ երեւակայութիւն եւ սիրտ:

Ինչո՞ւ համար զուրկ ըլլանք այս երկու ազդակներէն: («ԼԸ ՄՈՆՏ»)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆ (Յառաջ) — Այս տարի՝ կիրակի Յուլիս 19ին, հոծ բազմութեամբ տօնեցինք Խանասորի մեր հերոսներուն տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Անի» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին:

Խաթրապլէնի դաշտը շրջապատող պուրակը եւ վճիտ առուակը իր պղլան ջուրով ընտանեցած են այլեւս մեր հայրենի երգ ու կանչին եւ բարբառին:

Կատարեալ ուխտավայրի տեսարան մը կը ներկայացնէր մեր այս երկրորդ արեւահամ դաշտահանդէսը, որուն պաշտօ–նական բացումը կատարեց ընկ. Յովհ. Ուզունեան, իբրեւ նախագահ:

Տեղւոյն վրայ կազմուած երգչախումբ մը եւ Նոր Սերունդի անդամները միաձայնաբար, մեծ եռանդով երգեցին «Կարկուտ տեղաց»ը, եւ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Յաջորդաբար, բարձրախօսի առջեւ ուղերձ կարդացին եւ երգեցին Ն. Մանուկեան, Տիկ. Վարդուհի Ռատիկեան, Օր. Անահիտ Կարապետեան (Նոր Սերունդ), Տիկ. Ղազարեան (Լիոնէն), Նոր Սերունդի երգչախումբը երկու գեղջկական սիրուն երգեր, Պ. Յ. Մաթոսեան եւ ուրիշ հայրենակիցներ:

Իսկ օրուան պաշտօնական բանախօսը, ընկ. Ս. Ընտրիկեան (Սէն Շամօնէն), բերանացի քանի մը հրավառ խօսքերէ ետք կարդաց իր գրաւոր ճառը: Յարգելի բանախօսը կրակոտ զգացումներով դե–պուն, արտայայտեց սքանչելի մաքեր Խանասորեան արշաւախումբի անմահ հերոսներու մասին:

Ճառին եզրակացութեան, զինքը շրջապատող եւ ունկնդիր հասարակութեան ուղղելով խօսքը, բարձրաձայն գոչեց. «Հայրենակիցներ, Հայը ցոյց տուաւ թէ կռուիլ գիտէ եւ կրնայ վրէժ լուծել... Խանասորի դաշտը կարմիր ներկուեցաւ եւ տարիներ ետք, հերոսական ճակատամարտերէն ծագեցաւ Մայիս 28ի Արշալոյսը: Արդ, սիրելի հայրենակիցներ, մենք Դաշնակցականներս, ի՞նչ կ'ուզենք. շատ պարզ է: Մենք կ'ուզենք մէկ Հայաստան, մէկ Հայութիւն. Հայաստան մը, ամբողջական Հայութեամբ»:

Այս վերջին խօսքերը ողջունուեցան խանդավառ ծափերով:

Դաշտահանդէսի անխոնջ նախագահը եւ խօսնակը՝ ընկ. Յովհ. Ուզունեան, փա–կեց նաեւ համեստ աճուրդ մը, որուն հասոյթն եղաւ գրեթէ 24 հազար ֆրանք:

Այսպէս, ընդարձակ դաշտին զանազան անկիւններէն հասած խմբական երգերու արձագանգը, ինչպէս նաեւ բարձրախօ–սէն սփռուած հայկական երգերը ջեր–միկ, հայրենի ջերմիկ մթնոլորտ մը ստեղծեցին մինչեւ ուշ ատեն: Դժուարութեամբ եւ ակամայ բաժնուեցան մեր հայրենակիցները օրուան «Հայաստան դաշտավայր»էն:

✕ Հ.Մ.Ը.Մ. — Մարզական աշխարհը արձակուրդի մէջ է առհասարակ: Մեր տղաքն ալ կը հանգչին, բայց միեւնոյն ատեն կը պատրաստուին եւ նորանոր ծրագիրներ կը մշակեն վերամուտին հա–մար: Որքա՛ն հաճելի, եւ ազգային տեսակէտով օգտաշատ պիտի ըլլար այս տարեկան դադարի ընթացքին կազմակերպել եղբայրական հանդիպումներ եւ այցելութիւններ:

Տարօրինակ է տեսնել Հ.Մ.Ը.Մ.ական քոյր միութիւններ, զանազան մեծ եւ հայաշատ կեդրոններու մէջ (Լիոն, Տէսին, Մարսէյլ) կղզիացած եւ անհրապոյր դիրքի մէջ՝ առանց միութենական կամ ազգային կապի: Ժամանակի եւ միջավայրի ազդեցութի՞ւնն է արդեօք:

Ուրախ եւ բացառիկ երեւոյթներ կան տակաւին: Այսպէս, վերջերս, եղբ. Ազատ Պալեան իր այցելութեամբ եւ գնահատանքի խօսքերով, Վիէնի Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզիկներուն եւ վարչութեան շատ հաճելի անակնկալ մը ըրաւ: Իրմէ լսեցինք որ Վալանսի մէջ մեծ համբաւի տիրացած է Գէորգ Պոյաճեան, որ վերջերս շահած է Լիոնի լողի տարեկան թանկագին բաժակը 50է աւելի մրցորդներու մէջ, փայլեցնելով Հայ անունը: Կ. Տ.

✕

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ (Յառաջ) — Խանասորի պատմական արշաւանքին 62րդ տարեդարձը տօնուեցաւ խանդավառ մթնո–լորտի մը մէջ, կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան կոմիտէին կողմէ:

Յուլիս 19ին՝ առաւօտեան ժամը 9ին, մասնաւոր հանրակառք մը ժողովուրդը կը փոխադրէր Սէնիզէի օդասուն ծառաստանը: Անձնական կառքերն ալ իրարու կը յաջորդէին եւ հանդէսին ներկայ եղան մեր պատուական հայրենակիցներէն շատերը, իրենց ընտանիքներով եւ զաւակներով:

Հակառակ որ վայրը զուրկ էր ելեկտրական հոսանքէ, շնորհիւ ընկեր Վ. Բարախեանի, հաստատուած էր բարձրախօս մը եւ ժողովուրդը նստած այդ լերան լանջին, ամբողջ օրը հայ գեղջկական ու քաղցրահնչիւն բարբառն ու երգերը լսեց: Տարօնցիները իրենց զաւակներով կը պարեն: Ընդհանուր խանդավառութենէն վարակուած ուրիշներ կը միանան անոնց: Այսպէս ծափերու ու կեցցէներու մէջ հայկական շուրջպարն է որ կը բոլորուի, ժամերը կ'անցնին, խումբերը իրարու կը յաջորդեն միշտ կայտառ ու կենսուրախ կուգան եւ կը շարուին ձոխ պիւֆէին առջեւ եւ կը խմեն Հայ ժողովուրդին եւ անոր արթուն պահակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենացը:

Այս կազդուրիչ եւ խանդավառ պահուն էր որ մեր երկու ընկերները՝ Միսաք Միրզէ եւ Ս. Սիսլեան մուտք կը գործեն հանդիսավայր, բուռն ծափերու մէջ:

Հանդէսին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ աւանդական «Կարկուտ տեղաց»ով՝ Նոր Սերունդի երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ե. Մարաշլեանի:

Օրուան նախագահ Վ. Խաչատուրեան, Խանասորի արշաւանքին հերոսներու յիշատակը ոգեկոչելէ ետք խօսք տուաւ ընկեր Սիսլեանին, որ նախ պատմականն ըրաւ այն մեծ դէպքին որ այսօր պատմութեան փոխանցուած է Խանասորի արշաւանք անունով — Խանասորը յառաջաբանն էր հայ յեղափոխական այն մեծ շարժման, որ իր ուժեղ զարգացումը գտաւ յետագայ քանիվեց տարիներու ընթացքին, մէկը միւսէն աւելի չքեղ դրուագներով եւ հերոսական նախաձեռնութիւններով: Յեղափոխական եւ վրէժխնդրական գործողութեան մասնակցած ֆետայիներէն շատերը, յետագայ տարիներու ընթացքին եւ միշտ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ իրենց հերոսական մասնակցութիւնը բերին նաեւ մեր ազատագրական պայքարին եւ Մայիս 28ի մեծ յաղթանակին:

Շնորհիւ Կապոյտ Խաչի գպրոցի ուսուցչուհի Տիկ. Ա. Սիսլեանին, գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր, զգայնութեամբ արտասանեցին եւ մեներգեցին օրիորդներ եւ ընկերներ Ս. Ալիքեան, Ս. Սիսլեան, Խ. Անտոնեան, Ե. Մարաշլեան Վ. Բարախեան եւ Տիկ. Մարաշլեան: Բոլորն ալ արժանացան բուռն ծափերու:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ ընկեր Ղ. Թորոսեանին:

Կարգը մեր օրուան բանախօսին էր. ընկ. Միսաք Միրզէ (Լիոնէն), որ իւրայատուկ ոճով այլեւս հաճելի դարձած է ունկնդիրներուն: Ընկերը իր կուռ եւ բովանդակալից ճառով հարազատ դրոշմը տուաւ հայ ժողովուրդի առաքինութեան եւ ստեղծագործութեան ոգիին: Սրտաբուխ բառերով պարզեց երիտասարդութեան դիրքն ու դերը գաղթաշխարհի մէջ: Ապա դրուատեց Հայուն արժէքներն եւ արժանիքները, որոնք հակառակ մեր անցեալ եւ ներկայ աննպաստ պայմաններուն, դարձեալ կը ծլին եւ կը ծաղկին ի սփիւռս աշխարհի:

Բոլորուեցանք ճոխ եւ աւանդական սեղաններու շուրջ: Կենսուխումը ուրախ, զուարթ եւ հայաշունչ մթնոլորտը շարունակուեցաւ մինչեւ երեկոյեան ժամը ութ: Վ. Խ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍԱՌԱ

Դ.

Միշտ այսպէս կ'ըսէր ինծի ու այս անդուլ յամառութեան՝ մերժումի քաղաքավար ձեւ մը միայն նկատած էի:

Ամբողջ ամառը անցաւ սասնկ ու ես ալ չէի յիշեցներ իրեն խոստումը. բայց ան չէր մոռնար ու ամէն առթիւ միեւնոյն բառը կուգար իր շրթունքին վրայ:

— Վերջը:

Ե՞րբ արդեօք:

Ե.

Վերջին վայրկեանները հիւանդին, անուշ մրափի մը նմանեցան: Մահը մեղմիւ եկաւ, պայծառութիւն մը բերաւ կարծես թէ այդ տժգոյն դէմքին: Գլուխը բարձին դրած, աչքերը կիսափակ՝ ճիշդ միեւնոյն մարդն էր, որուն չորս ամիս առաջ շողենաւին մէջ հանդիպած էի: Իր ոսկիի կարմրութեամբ ցոլացող մազն ու մօրուքը՝ պատուհանէն եկող առտուան ճառագայթներուն տակ կը խայտան կարծես ու անգոյ կեանքի մը պատրանքը դեռ կուտան երեսին: Մեռաւ. եւ ես գըլխիկոր ու ապշած՝ առջի հեղ կը տեսնեմ մահը հոս աչքիս առջեւ, հանդարտ, շըքեղ, գրեթէ հրապուրիչ: Սաւանի պէս պարզուող ծովի երեսն է ան, մաքուր ու միօրինակ հանդարտութեամբ մը ծածկելով պարապութիւնը:

Սարսափը չի բռներ զիս. արհաւիրք չեմ զգար այս հրեայ երիտասարդին տեսքին քով, այլ զարմանքով կը լեցուիմ. ի՞նչ է այս պառկող մարդը: Հարցո՞ւմ մըն է, թէ պատասխան մը: Յետոյ, անզգալաբար աչքերս կը լեցուին. Սատ քովս է, բայց չի լար. կը կարծեմ որ իր վիշտին մեծութիւնը կ'արգիլէ զինքը արտասուելէ, այն շատ լեցուած ամաններուն պէս, որոնք շրջելով չեն թափիր:

Սեւեր հագած է, որոնք իր մեղրամոմի դէմքին անփայլ ճերմկութիւնը կը ցոլացնեն. քովս կուգայ ու իր բուրումնաւէտ թաշկինակովը աչքերս կը սրբէ:

Այս վայրկեանիս, այս մահուան սենեակին մէջ բոլորովին մոռցած եմ զինքը. բայց ան՝ իր ներկայութիւնը յիշեցնել կուտայ ինծի. ձեռքս կը բռնէ նորէն, ճիշդ ինչպէս ամիսներ առաջ կեցուցած էր զիս մեկնելու ժամուս: Կը տեսնեմ որ աչքերը անսովոր փայլով մը կը ցոլան, մութի մէջ կատուի աչքերու փառելուն պէս, դեղնորակ լոյսով մը:

Իր քովը կը նստեցնէ զիս բռնի, ու ակնարկութիւն մը ընելով իմ առջի թախանձանքներուս.

— Հիմա, կ'ըսէ յանկարծ:

Եւ այս սենեակին մէջ կը բացատրէ ինծի, իրաւագէտի մը պէս փաստերով գինուած, իր կեանքի ըմբռնումը ու պարտաւորութեան գաղափարը:

Երկանը հաւատարիմ եղած էր ցորչափ կենդանի էր անիկա. մազի չափ չէր թեքած իր անձնուիրութեան ու պարտքին մէջ: Ինչ պէտք թերանալու. չէ՞ր կրնար համբերել. անոր կեանքը՝ իւղը հատած պատրոյգի մը պէս՝ վայրկեանէ վայրկեան շիջելու վրայ էր. կրնա՞ր այնքան անսիրտ ըլլալ որ անոր մարելուն չսպասելու չափ անհամբերութիւն ցոյց տար. ոչ, անոր համար վերջը բաւծ էր միշտ:

Ու ահա սասնկ կը մեկնէր իր պարտականութիւնները, թուաբանական հաշիւ մը լուծելու պէս:

Տրամաբանութիւն կար իր խօսքերուն մէջ, բայց սիրտ չկար ու չեմ գիտեր ինչո՞ւ պարզապէս ահարկու ու ռամիկ թըւեցաւ ինծի այս ըմբռնումը՝ որ ապաքէն բոլոր աշխարհի մարդոց սովորական ըմբռնումն է:

Լաւագոյն սեպեցի անոնք որ առանց հաշիւի կը թերանան, քան թէ անոնք, որ Սատային պէս, հաշիւներու շնորհիւ, անթերի կը հանդիսանան մեր աչքին:

Քովիկնիս երկնցող այս դիակին մօտ այս զաւանութիւնը վրդովեց, սարսափեցուց զիս: Խղճիս ձայնը արթնցաւ անժամանակ խօսող աքաղաղի մը պէս, ու մերժեցի զինքը:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(3 եւ վերջ)

Միւս կողմէ Փրաւտա կը հրատարակէ Խրուշչեւի ճառը, զոր արտասանեց երեքշաբթի օր Տնիէփրբեթրովսքի մէջ: Խորհ. Միութեան վարչապետը յոռետես չէ ժընեւի ժողովին մասին եւ կը շեշտէ.— «Մեր կարծիքով արտաքին նախարարները դրական աշխատանք մը տարած են արդէն: Ներկայիս միջազգային այն խնդիրները որոնցմէ կախում ունի աշխարհի խաղաղութիւնը, կրնան լուծուիլ պետութեանց ղեկավարներու կողմէ»:

Խրուշչեւ աւելցուց.— «Սարսափելի աղէտ մը կ'ըլլայ եթէ Խ. Միութեան եւ Ամերիկայի միջեւ պատերազմ ծագի»:

Խրուշչեւ առաջարկած է Նիքսընի խաղաղ մրցակցութիւն մը դրամատիրութեան եւ ընկերվարութեան միջեւ.— «Թնդանօթները չեն որ կրնան լուծել գաղափարական խնդիրները, իմաստութիւնը պէտք է նախամեծար նկատուի», կ'ըսէ խորհրդային վարչապետը որ ըսած է նաեւ Նիքսընի.— «Իսկ եթէ արեւմտեան Գերմանիոյ ռազմապաշտները պատերազմ մը կ'ուզեն Խ. Միութեան հետ, քանի մը ժամուան մէջ արեւմտեան Գերմանիոյ հաշիւը կը մաքրենք, ինչպէս նաեւ այն երկիրներուն ուր հակախորհրդային զինուորական խարիսխներ կան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ (Աւստրիա) Համաշխարհային Երիտասարդութեան Փառատօնը Խաղաղութեան համար» առաջին մէկ օրէն կռիւի, կռփամարտի եւ քարկոծումի տօնն է դարձած Վիէննայի ժողովուրդին եւ պատուիրակութիւններու միջեւ: Կարմիր Բանակի եւ համայնավար լուծէն դեռ նոր ազատած Աւստրիացիները չեն կրցած հասկնալ թէ ինչո՞ւ այդ փառատօնը իրենց մայրաքաղաքին մէջ կը կատարուի: Պետական իշխանութիւնները ամէն առիթով իրենց հակակրութիւնն ու վերապահումը չեն ծածկած: Քաղաքին փողոցներուն մէջ բուռն կռիւներ անպակաս են եւ վիրաւորներուն թիւը լրջօրէն կը մտահոգէ քաղաքին անդորրութեան եւ բնակիչներուն կեանքի ապահովութեան պատասխանատու իշխանութիւնները, որոնք անհամբերութեամբ կը սպասեն փառատօնին փակումին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԱՍԸՐ բուռն յարձակումներ կ'ընէ Սիոնականութեան դէմ եւ մասնաւորաբար կը յարձակի Նիւ Եորք Թայմզի վրայ որ սիոնական թերթ մը կը նկատէ: Խօսք առնելով Աղեքսանդրիոյ մէջ, Նասըր շեշտած է թէ Սիոնականութիւնը ստեղծուած է Ամերիկայի մէջ հրկիզն ժողովուրդին շահերուն դէմ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ երեսփոխան Նայիմ Մողապղապի ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է համաձայն Լիբանանի լեռնականներու աւանդութեան: Ընտանիքը ներկայ չէ եղած եւ մերժած է տէր կանգնիլ հանգուցեալին մարմնին մինչեւ որ ոճրագործները ձերբակալուին: 64 կասկածելիներ արդէն իսկ ձերբակալուած են: Ցոյցերը կը շարունակուին տիրոջ պարագլուխ՝ Քամալ Ճումպլաթի դէմ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Թուլի շրջանին մէջ, հայ կռփամարտիկ մը՝ Գէորգ Նազարեան վերջերս իր տարած բազմաթիւ յաղթանակներով ատիճանի բարձրացում է ունեցած եւ սիրող-կռփամարտիկի իր դիրքէն բարձրացած է փրոֆեսիոնէլ աստիճանին:

Երիտասարդ կռփամարտիկը որ հազիւ 23 տարեկան է, ունի նուրբ եւ ճկուն խաղարկութիւն մը եւ չափազանց սիրուած է շրջանի մարզասէր հասարակութենէն:

ՄԱՐԶԱՍԷՐ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ այրի Տիկ. Աննա Երէցեանի, Ս. Զալեանի, Գալուստ Սաղրեանի, Արգար Թէրզեանի, Սիմոն Թէրզեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն՝ Հմայեակ Երէցեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Համախորհրդեցիական Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից Արմենակ Աղցանեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ, հանգուցեալին մայրիկին, եղբօր, քրոջ եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան: Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր ֆրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը:

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ստեղծել:

Մեր հատադնորդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 Ֆր.:

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ'օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան: ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴ. Հայր. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղս ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Պ. Սիմոնեանի սրճարանը: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Առաջին խումբը Պէլֆոնթէնէն Փարիզ կը հասնի Կիրակի 2 Օգոստոս, առաւօտեան ժամը 6·35ին Կառ տը Լիոն:

ՄԵԿՆՈՒՄ

Բ. խումբը Փարիզէն կը մեկնի 3 Օգոստոսին: Կառ տը Լիոն՝ Փլաս տը լ'Օռլօժ, գտնուիլ ժամը ճիշդ 22ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Հաւատացեալ տիկնոջ մը կողմէ, վերապատուելի Մխիրեանի ձեռամբ, Մոնմորանսիի ծերանոցին 2000 ֆրանք:

Տիկին Արզումանեան, Մոնմորանսիի ծերանոցին 2000 ֆր.: Պ. Տօղրամաճեան Միսաք 500, Տոքթ. Գարաճեան եւ զաւակունք 4000, Տէր եւ Տիկին Սալֆաթի, Տիկին Գարաճեանի յիշատակին, Մոնմորանսիի ծերանոցին 2000 ֆրանք:

Պ. Տիրան Ոսկերիչեան եւ Կէօքճեան ընտանիք, Աղքատախնամին 5000, ծերանոցներուն՝ 5000, Տիկին Ոսկերիչեանի յիշատակին:

Պ. Թուխտարեան, Անտիլլի ծերանոցին 1000, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Հալուճեան, Մոնմորանսիի ծերանոցին 500:

Պ. Մկրտիչ Եագըճեան եւ իր քոյրերը 2000, Տէր եւ Տիկին Նիքօթեան 2000, Տիկին Փառանձեմ Օհանեան 1000, Տիկին Զարուհի Ճիւանեանի մահուան առթիւ Պ. Քէպէլեան Գրիգոր 500, Պ. Չիլինկիրեան 1000, Պ. Րէիզեան 2000 Ֆրանք:

Տիկին Երեմեան Հեղինէ, իր ամուսնոյն՝ Լեւոն Երեմեանի եւ Օննիկ եւ Ովսաննա Երեմեաններու յիշատակին, փոխան հոգեհանգիստի՝ 4000 Ֆրանք:

(Շար.)

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՆՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ամբողջ երեք օր, Սէն-Լուի մէջ (Պուլվ. Կրան-Փէն)

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի, կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Ակնունի ենթակոմիտէի եւ «Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին:

Ա.— 31 Յուլիս, Ուրբաթ գիշեր ժամը 21ին: Երաժշտահանդէս մասնակցութեամբ Անտրէ Րէնարի եւ ութ ուրիշ երգիչներու:

Բ.— 1 Օգոստոս Շաբաթ կէսօրէ ետք Մանկական խաղեր, ղեկավարութեամբ՝ ընկեր Քէֆէլեանի, Պուլի մեծ մրցում:

Coupe D. MATALON

Conseiller Général du 10ème Canton

15·000 ֆրանք, Ա. մրցանակ: Նոյն գիշերը ժամը 9·30ին պարահանդէս

Camp. " La Germaine „ Orchestre Pierre VIGNAL

Գ.— Կիրակի առաւօտ՝ Հոգեհանգիստ Թաղի ննջեցեալ ընկերներու յիշատակին:

Ժամը 11ին, ժողովրդային հաւաքոյթ, եկեղեցիի սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Պ. Պ. Յ. Պապիկեանի, Յ. Աղայեանի, Տ. Թադոյեանի, Ա. Քէօսէեանի, Կ. Փօլատեանի եւ Ժ. Միրիճեանի: Կէսօրին՝ զինեձօն եւ ճաշ ի պատիւ

Տ. Մաթալոնի եւ Իրմա Ռաֆիւցցիի (Պուշ-Տիւ-Ռոնի Ծերակուտական)

եւ միւս հիւրերուն, Պ. Զուզուրեանի ագարակը:

Կէսօրէ ետք — դաշտահանդէս, երգ, արտասանութիւն, ինչպէս նաեւ քըքջալից զաւեշտ մը, հայկական պարեր Սէն Լուի Սիամանթօ խումբին կողմէ: Ֆրանսերէն եւ հայերէն կ'երգեն՝

Suzy TOM

Révélation de l'Emission Paris-Cocktail

Charly Soavi

La Voix d'Or du Music-Hall

Գիշերը, ժամը 21ին պարահանդէս Քամփ. «Լա Ժէրմէն»:

Ճաշի մասնակցութիւն 800 Ֆրանք: Նախօրօք արձանագրուիլ՝ Քաղաքը՝ Ա. Քէօսէեանի մօտ, Ֆօթօ Րէքս եւ շրջանները՝ Հ. Յ. Դ. մարմիններուն մօտ:

ԿՈՉ

Սէն Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէն, երեք օրուան տեւողութեամբ մեծ եւ շքեղ դաշտահանդէս մը կազմակերպած է այս ուրբաթ Յուլիս 31, շաբաթ 1 եւ կիրակի 2 Օգոստոսին:

Կը թելադրենք շրջանի բոլոր ընկերներուն, ընկերուհիներուն, ինչպէս նաեւ մեր համակիրներուն, որ անվերապահ քաջալերեն իրենց ներկայութեամբ սոյն բացառիկ ձեռնարկը, որ գլուխ կ'ելլէ բարոյական եւ նիւթական անհուն զոհողութիւններու գնով:

ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Ոսկանեան եւ զաւակները՝ Ազատի, Տէր եւ Տիկ. Գարբիէլ Ոսկանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Արմէնիցայ Պէտրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ազգականները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի առաւօտ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ՝ իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԵՂԻՇԷ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Սիմոնեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ յետ պատարագի, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին մէջ իր մօր եւ ընտանիքին համայն ննջեցեալներուն յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ — DIMANCHE 2 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 8459 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4360

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻ՛ՇՏ ՊԱՏՆԷՇԻ ՎՐԱՅ

Հրամայական ու կենսական պահանջի մը գոհացում տալու համար էր, որ 34 տարի առաջ, 1925 Օգոստոս 2ին լոյս աշխարհ կուգար Յառաջ՝ այս լոյս-քաղաքին մէջ:

Մեծ Եղեռնէն հրաշքով ազատուող բեկորները Զինադադարին հայրենի տուն վերադարձած՝ հազիւ սկսեր էին սրբել իրենց աչքերուն արցունքը, դարմանել բացուած վէրքերն ու վերականգնել իրենց քայքայուած տնտեսութիւնը, երբ զարհուրելի նոր փոթորիկ մը, — վեր - ջինն չար քան զառաջինն —, արմատախիլ ըրաւ զիրենք՝ ցրուելով չորս հովերուն:

Ծովեր ու ովկիանոսներ կտրեցին գաղթական դարձած մեր հայրենակիցները՝ ի խնդիր նոր հայրենիքի մը, ուր ամէն բանէ առաջ կեանքի ապահովութիւն ունենային, հեռո՛ւ տարագրուելու ու ջարդուելու վտանգէն:

Յունաստան, Սուրիա, Լիբանան եւ Ֆրանսա լայն բացին իրենց դուռները՝ ապաստան տալով բազմահազար հայ գաղթականներու, միաժամանակ աշխատելու եւ ապրելու դիւրութիւններ ընծայելով անոնց:

Ժամանակին ուսանողներ եւ առեւտրականներ միայն գիտէին Ֆրանսայի ճամբան: Հասարակ մահկանացուներ երբե՛ք չէին երեւակայեր տուն-տեղ ըլլալ այս երկրին, մանաւանդ Փարիզի մէջ, որ անմատչելի երազ մը կը թուէր:

Իրականութիւնն այ՛ էր սակայն, որ 1922ի աշունէն սկսեալ գաղթականական հոսանքը դէպի ֆրանսական ափերը քշեց հայ բեկորները Իզմիրէն, Պոլիսէն ու դուսէն:

Անծանօթ տեղական լեզուին ու բարքերուն, հայ գաղթականը — որ երկրին մէջ էր ձգած տուն-տեղ, կալուած ու ամէն հարստութիւն — դժնդակ պայմաններու մէջ սկսաւ համակերպիլ իր նոր կեանքին: Զունենալով որեւէ մասնագիտութիւն, դարձաւ գործարանի հասարակ բանուոր: Շուտով սորվեցաւ Լիոնի եւ Սէնթ-Էթիէնի ճամբան:

Երկար չտեւեց համբերութիւնը: Հայուն նախաձեռնող եւ ստեղծագործող ոգին շարժման մէջ մտաւ: Ու շատ չանցած գործարանէն դուրս նետուեցաւ հայ բանուորը՝ սեփական տնտեսութիւն ապահովելու համար:

Թորխափումի այդ օրերուն էր, որ հրապարակ իջաւ Յառաջ՝ առաջնորդի դեր կատարելով երկրի օրէնքներուն անտեղեակ Հայերուն:

Միութեան կապ մը հանդիսացաւ Ֆրանսայի ընդարձակ տարածութեանց վրայ ցրուած Հայերուն միջեւ:

Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Յունաստանի որբանոցներէն արձակուած հազարաւոր որբեր խուլ անկիւններու մէջ կորսուած ագարակներն էին զրկուած՝ աշխատելու համար: Կտրուած հայկական կեանքէն՝ օտար միջավայրի մէջ անոնք կարօտն ունէին հայերէն կարդալու, հայրենիքէն ու սփիւռքէն լուրեր ստանալու: Հայութեան հետ չապախտելու:

Յառաջի «Կը փնտռուի»ները հրաշքներ գործեցին՝ «մոլկաւ» իրարմէ բաժնուած եւ իրարու հետք կորսնցուցած սիրելիներ գտնելու համար:

Զայներ զաւակներ արձագանգ դառնալով նորակազմ գաղութներու ազգապահպանման ճիգերուն՝ բարի նախանձ կ'արթնցնէր ցիրուցան հայրենակիցներու միջեւ:

Յառաջ դարձաւ դպրոց մը՝ Հայերէն սորվեցնելու համար դժբախտ սերունդի մը, որ կէս էր ձգած ուսումը: Ու նաեւ քաջալերեց անոնք, որ կայծ մը ունէին իրենց հոգիին մէջ: «Յառաջ»ի Սաները դարձան անոնք:

Ճակատագրական շրջանի մը հրապարակ իջած՝ Յառաջ պարկեշտօրէն, անշահախնդրութեամբ եւ ուղղամտօրէն կատարեց իր սրբազան առաքելութիւնը՝ ծառայելով տարագիր Հայութեան:

Սերունդ է փոխուած 1925էն ի վեր: Նոր Հայութիւն մը ունինք այսօր, որ մեր գաղութին մեծամասնութիւնը կը կազմէ:

Սակայն չէ վերջացած Յառաջի պարտականութիւնը: Անիկա շատ «անելիք» ունի դեռ մեր գաղութին — ու նաեւ սփիւռքի Հայութեան մէջ:

Մի՛շտ պատնէշի վրայ, Յառաջ պիտի շարունակէ ծառայել Հայութեան շահերուն՝ ներշնչուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարականով եւ այն ծրագրով, զոր գծած է իր հիմնադիր-խմբագրապետը՝ անզուգական Շաւարշ Միսաքեան: Մինչեւ ա՛յն օրը, երբ հնարաւոր պիտի ըլլայ հայրենիք փոխադրել զայն — մեր ժողովուրդին հետ:

Մաղթե՛նք որ շուտ գայ այդ օրը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԳՆԱՑ

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

Զօր. Տը Կոլ, ինչպէս ամէն քաղաքացի, արձակուրդի մեկնեցաւ շաբաթ օր: Հանրապետութեան Նախագահը երեք շաբաթ պիտի անցընէ Քոլոմպէ-լէ-տէօ-զ'էկլիզի մէջ: Նախքան մեկնումը, Տը Կոլ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար՝ Տակ Համըրշոլտի հետ:

Կը կարծուի թէ Համըրշոլտ եկած էր պարզապէս տեղեակ պահելու Տը Կոլը որ արաբական յարձակում մը կը պատրաստուի ՄԱԿի մէջ, Ֆրանսայի դէմ: Խօսած են նաեւ Իսրայէլի, Վերին Ժողովի, միջազգային կացութեան, ալժերիական հարցի եւ Միջին Արեւելքի կացութեան մասին:

ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը տեսնուեցաւ նաեւ Վարչապետ Տըպրէի հետ: Խօսակցութիւններէն յետոյ հարց տրուեցաւ Համըրշոլտի թէ՝ Փարիզ եկած է մասնաւորապար ՄԱԿի յառաջիկայ նիստերուն մասի՞ն խօսելու համար: Համըրշոլտ կը պատասխանէ .— « Հանրապետութեան Նախագահին եւ Վարչապետին հետ ընդհանուր ակնարկ մը նետեցինք, ինչպէս սովորութիւնս է, բոլոր ղեկավարներուն հետ »:

Համըրշոլտ ուրբաթ իրիկուն ճաշի հիւրը եղաւ Պատերազմական նախարար՝ Կիյոմայի որ Քուվ տը Միւրվիլի բացակայութեան կ'ապահովէ Արտաքին նախարարի պաշտօնը:

Արձակուրդի մեկնեցաւ նաեւ ֆրանսական Ծերակոյտի եւ Հասարակապետութեան Ծերակոյտի նախագահ՝ Կասթոն Մոներվիլ որ ուրբաթ իրիկուն փակեց Հասարակապետութեան Ծերակոյտին առաջին նստաշրջա՛նը: Երկրորդը հաւանաբար բացուի 1960ի առաջին եռամսեային:

Զօր. Տը Կոլ մասնաւոր հրաւէր մը ուղղեց Մարոքի թագաւոր Մոհամմէտ Ե.ի որ իր ապաքինման շրջանը անցընէ Շաթօ տէ Շանի մէջ որ պետութեան կը պատկանի: Ծանօթ է որ Մոհամմէտ Ե. Փարիզ եկած է նշիկներու գործողութեան մը ենթարկուելու համար: Թագաւորը յայտնած է թէ շատ զգացուած է Տը Կոլի հրաւէրէն, բայց դարդ չէ պատասխանած:

✕ Կառավարութիւնը գրաւեց Թան Նուվօ թերթը որ յօդուած մը հրատարակած էր Մարոքի թագաւորին վրայ:

ՄԵՐ ԵՐԿԻՐԸ

★

Մեր լեռները են մեծ, մեծ՝ լճերը
յստակ,
Մեծ է ու հնչեղ մեր գետը Արաքս,
Ժայռէ ժայռ իջնող վիհերն անյատակ,
Մեծ ու ամեհի մեր հողմերն անհաս:

Մեծ է ամէն հուչ, զրկանքն անասուած,
Մեծ՝ մեր յոյսի ջահն ու հաւատքն աշէջ,
Միայն մեր երկիրն է փոքրիկ, ինկած՝
Մեր մեծ մեծ լերանց խանձարուրին
մէջ...:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

...ՍԵՒԻ մէջ խօսակցութիւնները կը շարունակուին առանց որոշ արդիւնքի: Շաբաթ օր Հերթըր եւ Կրոմիքօ պիտի ճաշէին գլուխ գլխի: Հերթըր տեսնուեցաւ նաեւ արեւմտեան Գերմանիոյ Արտ. նախարար Ֆոն Պրէնթանոյի եւ արեւմտեան Պերլինի քաղաքապետ՝ Պրանտի հետ, հանդարտեցնելու համար այս վերջինները որոնք շատ մտահոգ էին Ժընեւի ժողովէն եւ Նիքսըն-Խրուշչեւ տեսակցութիւններէն:

ՄՈՐԻՍ ԹՈՐԷԶ Յուլիս 29ին, Եալթա հասաւ (Խրիմ) ուր համայնավար պարագլուխը արձակուրդը պիտի անցընէ բուժարանի մը մէջ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը վստահութիւն ստացաւ 12ի դէմ 28 ձայնով (5 հոգի ձեռնպահ մնացին): Խորհրդարանը ապա, վիճաբանութիւն մը սկսաւ Նայիմ Մոգամզապի սպանութեան շուրջ: Ընդդիմադիրները կը մեղադրէին կառավարութիւնը, որ ապահովութեան հարկ եղած միջոցները ձեռք չէր առած Շուֆի շրջանը:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ շրջանակներու լուրերուն համաձայն, Իրաքի կառավարութեան 5 անդամներ իրենց հրաժարականը տուած են զօր. Քասըմի: Այս նախարարները տարակարծիք են վարչապետին հետ, այս վերջինին ընդգրկած դիրքին համար համայնավարներու հանդէպ: Քասըմ մերժած է հրաժարականները:

ՓԵՇՏԱՅԻ արեւմտեան շրջանակներու ստացած լուրերուն համաձայն, ութ Հունգարացիներ մահուան դատապարտուած են, քաղաքական պատճառներով, վերաքննիչ դատարանի ատեանի մը կողմէ: Նոյն շրջանակներու համաձայն, ուրիշ 15 հոգի բանտարկութեան դատապարտուած են, 1956ի յեղափոխութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած ըլլալու յանցանքով:

ՍՈՒՐԻՈՅ եւ Յորդանանի սահմանը վերաբացուած է հինգշաբթիէն ի վեր: Սահմանը փակուած էր Յունիս 5ին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ազգայնական Հերութ կուսակցութեան պարագլուխը՝ Պեկին յայտարարեց թէ պիտի դիմեն ընտրողներուն, որպէսզի անոնք Յորդանանի գրաւած հողերուն վերադարձը պահանջեն: Հերութ ընդդիմադիր գլխաւոր կուսակցութիւնն է Իսրայէլի մէջ եւ թիւի տեսակէտով երկրորդ տեղը կը գրաւէ խորհրդարանին մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ-նախագահ Նիքսըն կիրակի օր Մոսկուայէն կը մեկնի դէպի Վարշաւա: Վերջին ճառ մը պիտի խօսի կիրակի իրիկուն խորհրդային մայրաքաղաքին մէջ, ուր պիտի պատասխանէ նաեւ այն հարցումներուն զոր խորհրդային բանուորները իրեն ըրած են, ճամբորդութեան ընթացքին: Նիքսըն նոր հանդիպում պիտի չունենայ Խրուշչեւի հետ:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 1 ֆրանքի յաւելում մը պիտի կրէ Ֆրանսայի մէջ, երկուշաբթիէն սկսեալ:

ԶՕՐ. ԿՈՒՎԱՍԻ (Լօֆայի պարագլուխ) յայտարարութիւնները մեծ յուզում յառաջ բերած է Կիպրոսի մէջ: Մակարիոս արք. մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարեց թէ Ցիւրիխի համաձայնութեանց ժամանակ Կիպրացի Յոյներու պատասխանատուութիւնը ստանձնած է: «Միտքէս չէի անցներ որ ուրիշներ կրնան փոքր մաս մը իսկ ստանձնել այդ պատասխանատուութենէն»: Յունաստանի Վարչապետը եւ Արտաքին նախարարը խստօրէն քննադատեցին զօր. Կռիվասը. պաշտօնական զեկոյցով մըն ալ յոյն կառավարութիւնը կը շեշտէ թէ Կռիվասի յայտարարութիւնները կը վտանգեն Կիպրացի ժողովուրդին հանդիստը եւ միութիւնը:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

« ՅԱՌԱՋ »

•

Լեցուն կեանք մը:

Քիչեր միայն ապրած են իրենց երազներուն վայելքով: Խմորը գրագէտի խըմոր, — վկայ իր լեզուն, — ուզեց ապրիլ ժողովուրդին ուղեկից եւ ապարէզ ընտրեց հրապարակագրութիւնը:

Եւ այսպէս, *Ազդակ*էն անցաւ *Ազատամարտ*: Ռուբէն Զարդարեանի խմբագրապետութեան տակ, — երկուքն ալ գրագէտ-հրապարակագիրներ, — պահ մը չկրցաւ հրաժարիլ հին սէրերէն, վարեց *Ազատամարտ* գրական շաբաթաթերթը, 16 էջ՝ բայց մեր օրերու ծաւալուն պարբերաթերթերէն աւելի բովանդակալից: Պատերազմէն ետք այլեւս հրապարակագրութեան նուիրուեցաւ բոլորովին, զայն դարձնելով ժողովուրդին բեմը, ժողովուրդին լսարանը, ընենք՝ ժողովուրդին համալսարանը:

Ըսի թէ քիչեր միայն ապրած են իրենց երազներուն վայելքով: Արդարեւ այն երջանիկներէն էր ինքը, որ տեսաւ հայկական միջնաշխարհը, Կարինէն մինչեւ Տարօն, տեսաւ արդի Հայաստանը, անկախութեան արեւով փառաւորեալ, ու տեսաւ նաեւ գաղութները Արեւելքէն մինչեւ Արեւմուտք:

Երբ ունեցաւ երազ մը, որու չհասաւ՝ տրտնջալով որ «կէս մնաց գործը», մեծ պարբերաթերթի մը հրատարակութիւնն էր անիկա: Իր Յուշերուն մէջ, որոնք ձեռքիս տակ կը գտնուին այժմ, շարունակ կը խօսի այդ մասին՝ յիշեցնելով կարծես խոց մը որ կը կոտտայ շարունակ: Պարբերաթերթի իր տարազը տարբեր էր այն տարազէն, զոր ես ունէի, — ահա թէ ինչո՛ւ չհամաձայնեցայ երբեք միասին ձեռնարկելու համար նման գործի մը:

— 15 հազար ֆրանքով սկսայ *Յառաջ*ը, կ'առարկէր ինծի, երբ ձեռնարկը կը կապէի միլիոններու:

Գրական պարբերականի իմ տարազս կը տարբերի անով որ գրականութեան վարիչը չի կրնար ուղեկից մնալ: Հին դպրոց մը, որ կը դաւանի թէ լեզուն ժողովուրդն է որ կը շինէ, գրականութիւնը հայելին է ժողովուրդի մը կեանքին, այժմ կը համարուի *պլա-պլա*: Ատով՝ իմ ընդդիմութիւնս սովորական պարբերականներու վարիչ դառնալու:

Բայց Շաւարշ տուաւ պատկառելի բերք մը, հրապարակագրական հարուստ բերք մը:

Մեր հրապարակագրութեան պատմութեան պալատին մէջ Շաւարշ բացաւ լուսաւոր ու շքեղ դահլիճ մը, որու ճակատին վրայ գրուած է *Յառաջ*, հիմնուած՝ 1925 Օգոստոս 2ին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

"ՈՒՄ" ՈՒ "ԿՈՐ"

ՀԱՅԵՑԻ ԵՒ ՀԱՐԱԶԱՏ

Ը.

Այն տեսութենէն ետք, թէ ում մասնիկը, սկզբնաբար ներգոյական հոլովաձեւ, թէեւ ծագումով շատ հին՝ ժառանգ կը մնայ միջին հայերէնէն, ուր ներգոյական հոլովի իմաստ կուտայ նաեւ բայական կազմութեան, այժմ կ'ուզեմ վկայել տարբեր ճամբով մը:

Արեւելահայերէնի մէջ, ուրեմն, անկատար դերբայները սահմանական ներկայ կը չինեն՝ չարահիւսութեամբ էական բային, որ կը ծառայէ գլխաւորաբար դէմք տալու դերբայներուն, կազմութեամբ անդէմ: Օրինակ՝ գրում եմ = գրելում եմ = գրելու մէջ եմ, (այստեղ գրումը դերբայ է, եմը՝ օժանդակ բայ):

Երեք բայեր կան, սակայն որ չեն կրնար անկատար դերբայ չինել՝ նոյն ձեւով, — ատոնք այն բայերն են, որոնց կու մասնիկը կուտայ արեւմտահայերէնը՝ սահմանական ներկայ չինելու համար, փոխանակ տալու կը մասնիկը: Հրամմեցէք, — տալ, գալ, լալ: Այս բայերը չեն կրնար անկատար դերբայ չինել ումով (1), ինչպէս կը չինեն այլ բայեր, — գրել՝ գրում, կարդալ՝ կարդում:

Այստեղ, փոքրիկ դիտելիք մը: Հայերէն լեզուն, բառերուն էական կազմութիւնը ճշդելու ժամանակ, կը ներկայացնէ երկու արմատ, որոնք կը կոչուին առաջին արմատ եւ երկրորդ արմատ: Օրինակ՝ նստիլ բային առաջին արմատն է նստ, (այս տարազները ունին տակաւին իրենց ստորաբաժանումները, պարզ առաջին արմատ, բաղադրեալ առաջին արմատ, նոյն ձեւով եւս՝ երկրորդ արմատը, — հետաքրքրուողներուն իբրեւ մատենացոյց՝ Գրաբարի հոլովումը, խոնարհումը եւ նախդիրները, Ստ. Մալխասեանց, տպ. Թիֆլիս, 1891, էջ 33-42): Երեւանի արդի հայկաբանները անուանափոխած են այս տարազները եւ կոչած. «Առաջին հիմք, երկրորդ հիմք (Ա. Ղարիբեան), թերեւս անոր համար որ արմատ բառը ստուգաբանական տարազ է, մինչդեռ հիմք բառը՝ քերականական տարազ:

Արդ, եթէ բայերու առաջին արմատը ածանցելով կրնանք կազմել անորոշ դերբայ, ինչպէս՝ նստ+ել (= նստիլ), անկատար դերբայ, ինչպէս նստ+ում, չենք կրնար նոյն գործողութիւնը կատարել տալ, գալ, լալ միավանկ բայերուն վրայ:

Այս բայերը ում մասնիկին տեղ կ'առնեն իս մասնիկը, — տալիս, գալիս, լալիս (2):

Այս ձեւերը դերբայ են, ինչպէս դերբայ է նստում: Առաջին պակասութիւն (գաղափար արտայայտելու տեսակէտով) դէմք չունին: Էական բայն է որ չարահիւսելով այս դերբայներուն՝ կուտայ դէմք, թիւ եւ ժամանակ: Օրինակ՝ գրում է, գալիս եմ ձեւերուն մէջ որոշ է այլեւս գաղափարը, (վերջին բայը, լալ, յաճախ կ'ընկերանայ լինել բային, — լաց եմ լինում):

Ամփոփելով, — իս կը փոխարինէ ումը, իբրեւ համազօր մասնիկ, բայերուն տալով ներկայ ժամանակին մէջ գործելու գաղափար:

Այս իրողութեան կարեւորութիւնն այն է, որ իս ձեւն ալ ներգոյական հոլովի գաղափար կ'արտայայտէ: Եւ ինչպէս ումը ծագում կ'առնէ հին հայերէնէն:

Ա. Աբրահամեան, խօսելով դերբայական այս ձեւին ծագման մասին, կը վկայէ թէ «գալիս է բաւական վաղ ժամանակներից», եւ օրինակ կը բերէ Փաւստոս Բիւզանդէն ու Սեբէոսէն:

Ահա առաջին վկայութիւնը. «Իսկ թագաւորն Արշակ ի լալիսն տեսանէր զկինն սպանելոյն...» (Բիւզ. տպ. Վենետիկ, էջ 160):

«Ճիշտ է, կը չարունակէ Աբրահամեան, ընդգծուած ձեւը դիմաւոր ձեւ չէ եւ ոչ էլ վերջնականօրէն ձեւաւորուած դերբայական ձեւ արդի իմաստով, սակայն այն շատ բան է ասում մեզ հետաքրքրող հարցի լուսաբանման վերաբերեալ: Բնաւ անհաւանական չէ պատկերացնել, որ «ի լալիս» ձեւին օժանդակ բայի կցումով ստացուել է ի լալիս եմ եւ ապա նախդիրի անկումով՝ լալիս եմ: Նախդիրը յատուկ չէ բարբառներին, ուստի յետագայում այս ձեւում էլ չէր կարող պահպանուել: Յետագայում մթագնւում է իս անկատար դերբայի հոլովական գաղափարը, եւ այն արդէն մեզ ներկայանում է ոչ թէ որպէս մի հոլովաձեւ, այլ որպէս դերբայ» (Հայերէնի դերբայները, էջ 117):

Պէտք է ըսել թէ ի լալիսն բացատրութեան աշխարհաբար թարգմանութիւնը վէճի առարկայ է, — ոմանք կը թարգմանեն լաց ու կոծի տեղ, սուգի տեղ (Մալխասեանց), ուրիշներ՝ ողբալու եւ ոգալու արարողութիւն (Մկրտիչ Էմին): Բայց գրաբարը ունի լալեաց՝ լալու տեղ նշանակութեամբ, իսկ լալիք, որու հոլովեալ ձեւը կը համարուի ի լալիս, կը նշանակէ լալիւն, ինչպէս գործածուած է Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ (Բ. Օր. ԼԴ. 8):

Աբրահամեան, սակայն, ուրիշ վկայութիւններ եւս կը բերէ Անանիա Շիրակացիէն: Այսքանը բաւ է:

Նոյն իս դերբայական մասնիկին ծագման մասին գոյութիւն ունին զանազան տեսութիւններ:

Այտընեան մերթ իրարմէ կը զատէ իս ու լիս մասնիկները, մերթ կը շփոթէ իրարու հետ, վերջինը համարելով գրաբարի մնացորդ իբրեւ «աներեւոյթ ներգոյական», — ի տեսանելոյս = տեսանելուս + տեսանելիս: Յատկապէս խօսելով «տալ, գալ եւ երբեմն լալ միավանկներուն մասին», կ'ըսէ թէ «ում մասնկան տեղ ալ իս կ'առնուն» (Քնն. Քերականութիւն էջ 204).

Խնտում էին ու ծափ տալիս,
Ասում, խաղում ու պար գալիս:

Մ. Աբեղեան եւս կը թուի թէ կը յարի Այտընեանի տեսութեան, երբ կ'ըսէ թէ հեշտ է սահմանական ներկայ չինել ի նախդիր ունեցող մի բայանունով կամ մի անորոշ դերբայով՝ եմ եւ կամ բայերի հետ իբրեւ առանձին դարձուածներ»: Օրինակ՝ Կեղծ Շապուհ Բագրատունի կը գրէ. «Մինչդեռ ի հսկման էին», որ կը նշանակէ «հսկումի մէջ էին»: Ագաթանգեղոսի մօտ արդէն փոխանակ «հալածէր» ձեւին՝ կը գտնենք «ի հալածել կայր», որ բառացի կը նշանակէ «հալածելու մէջ էր»: Նոյնպէս Յովհան Մամիկոնեանի մօտ. «Յոյնք են ի գալ», որ կը նշանակէ «Յոյները գալու մէջ են»:

Արարատ Ղարիբեան այն կարծիքը կը յայտնէ թէ իս մասնիկով անկատար դերբայական ձեւը կը ծագի լի մասնիկ ունեցող դերբայական ձեւի յոգնակի հայցականէն՝ ներգոյական իմաստով:

Ա. Ղազարեան կը միանայ Աբրահամեանի, ըսելու համար թէ «ի լալիս ձեւը ներգոյական հոլովի գաղափար» կ'արտայայտէ Փաւստոս Բիւզանդի ծանօթ վկայութեան մէջ, «յետագայում այդ ձեւին կցուել է օժանդակ բայը եւ ստացուել է ի լալիս եմ ձեւը, ապա ընկել է ի նախդիրը եւ ստեղծուել բայական այն ձեւը, որը արտայայտել է գործողութեան ընթացքին մէջ լինելու գաղափարը եւ տարածուել մի չարք բարբառներում, որոնցից եւ անցել է արդի հայերէնին» (Հայոց լեզուի համառոտ պատմութիւն, էջ 347):

Այսպէս, եզրակացնելով, Ղազարեան կը մերժէ այն կարծիքը թէ օտար են եւ նորամուտ՝ ում եւ իս ներգոյականի մասնիկները:

Յաջորդով նաեւ մեր եզրակացութիւնը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Կարգ մը երկրորդական բարբառներու մէջ, ըստ դասակարգութեան՝ ենթաբարբառ, գործածուած է ում մասնիկով, գալում, տալում, լալում ձեւով, — օրինակ. «Վօ՞րդուց ես գալում», «լալում էր կնիկը»:

Գրական լեզուն կը մերժէ այս ձեւը:

Այս առթիւ, արձանագրենք նաեւ այն որ կարգ մը գրողներ, ինչպէս Գեղամ Սարեան, այս բայերը կը գործածեն գալի, լալի, տալի ձեւով՝ ջնջելով վերջին ս տառը: Այս ձեւը գրական չէ, այլ ժողովրդական բարբառի յատուկ: Դիտուած է որ ս տառը կը ջնջուի՝ երբ օժանդակ բայը առաջ կ'իյնայ:

(2) Երեւանի հայկաբանները, ոչ բոլորը, կը շփոթեն ելիս եւ ալիս ածանցները իս ածանցին հետ: Առաջին երկուքը մակբայական ածանցներ են, վերջինը՝ դերբայական ածանց: Այս հարցը կարօտ է քննութեան, ըստ ծագման եւ ըստ էութեան, բայց զանց կ'առնեմ այստեղ:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԸ

"ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՈՎ"

(ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)
ԳԻՐՔ Ա.
«ԵՕԹ ԶՐԿԵԱԼՆԵՐ և ԵՕԹ ՕԺՏԵԱԼՆԵՐ»
Փարիզ 1959

★

Գրեց՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

★

Արեւմտահայ գրականութեան մէջ շատ կանուխէն մշակուած է հէքեաթներու գրականութիւնը: Երկու գլխաւոր խումբի կարելի է բաժնել գրական այդ սեռը: Առաջինները ժողովրդական հէքեաթներ են գրի առնուած ինչպէս որ անոնք պատմուած են, հարազատ, առանց արուեստականութեան, եւ բանահիւսական ու ազգագրական թանկագին գանձեր կորուստէ փրկուած են այդ կերպով: Երկրորդ տեսակը այն հէքեաթներն են, որոնք մշակուած, գրականացած են, եւ որոնք նոյնքան ժողովրդական իմաստութեան գանձեր կը խտացնեն իրենց մէջ:

Առաջին տեսակի հէքեաթներուն ներկայացուցիչն է Գարեգին Եպս. Սրուանձտեանց, որ Հայաստանի մէջ իր կատարած ճամբորդութիւններու ընթացքին շատ բան հաւաքած ու ամբարած է, ոչ միայն ժողովրդական հէքեաթներ, այլեւ բանահիւսական բազմաթիւ տարրեր, բառեր, ասացուածքներ, երգեր ու առածներ:

Երկրորդ տեսակի հէքեաթները գրականութեան սեփականութիւնն են, որոնք գրի առնուած ու մշակուած են Ռուբէն Զարդարեանի, Թլկատինցիի, Յ. Օշականի, Համաստեղի եւ ուրիշ գրողներու կողմէ, որոնք հէքեաթը վերածած են պատմուածքներու եւ նորավէպերու գրականութեան:

Քիչ մը ամէն գրող փորձած է գրական այդ սեռը, ինչպէս որ փորձած են նաեւ գրականութեան միւս սեռը՝ բանաստեղծութիւնը:

Կ. Մեհեանի «Իմաստութեանց ուղիով» հատորը, հէքեաթներ ու աւանդութիւններ, երկրորդ կարգի, մշակուած հէքեաթներու չարքին կը պատկանին, որ ունի նաեւ երկրորդ խորագիր մը, Եօթ զրկեալներ ու եօթ օժտեալներ: Աւանդութիւններու չարքով, իմաստութիւններու խտացումը կը ներկայացնեն անոնք:

Եօթը թիւը հին ժամանակներէ ի վեր խորհրդաւոր նկատուած է: Աւանդութիւններ պատմուած են միշտ եօթը թիւով: Ասացուածքներ կը յիշուին դարձեալ միշտ եօթը համրանքով: Մեր բանահիւսական, ազգագրական աւանդութիւններու մէջ յաճախ կը յիշուին եօթն աղբերանց արիւն, եօթն օր եօթը գիշեր հարսանիք, եօթն աղբիւրէ ջուր բերել, եօթը մահացու մեղքեր, եօթը գլխանի դեւ, եօթը պորտը օրհնել կամ անիծել: Կան նաեւ փոխաբերական իմաստով գործածուած նախադասութիւններ: Երբ կ'ը-

---

ՀԱՐՍԻՆ ՅԱՆՑԱՆՔԸ

(ԶՐՈՅՑ)

ԽՄԲ. — Յուլիս 12ի թիւով տուեր էինք ուկրայնական հէքեաթ մը, որու շարահիւսական նմանութեամբ ունինք հայերէն հէքեաթ մը, — Հարսին յանցանքը:

Հայերէն այս հէքեաթը, աւելի գեղեցիկ քան ուկրայնականը, կը քաղենք Պ. Յակոբ Տէր-Յակոբեանի պատրաստած մէկ հատորէն, ամբողջովին Պարտիզակի պատմութեան եւ կեանքին նուիրուած, հրատարակելի ի մօտոյ:

Հարս մը տունը մինակ էր: Երբ կովը կը մաքրէր, ծռած ատեն՝ փուք մը կ'արձակէ: Սարսափահար չուրջը կը նայի եւ կը տեսնէ որ միայն կովը լսած էր եւ կը բառաչէր:

— Ախ, կով, կ'ըսէ, մարդու բանիկ մի ըսեր, ինչ կ'ըլլայ: Պիտի ըսե՞ս:

Կովը կը չարունակէ գլուխը ճօճել եւ բառաչել:

— Կո՛վ, ի՛նչ կ'ըլլայ, ոսկիներս քեզի տամ՝ մի ըսեր:

Ու ոսկեշարքը կը կախէ անոր վիզը:

Բայց կովը միշտ կը ճօճէր գլուխը:

— Կո՛վ, ի՛նչ կ'ըլլայ, ըրգաքներս ալ մէկը քեզի տամ, մի ըսեր:

Կը բերէ բոլոր թանկագին հագուստները կովին կռնակը կը դնէ, մինչ ան կը չարունակէր սպառնալ:

Վերջապէս, տեսնելով որ կովը անողոք էր, վախէն կը մտնէ թոնիրը եւ կը կծկուի հոն:

Կեսուրը եկեղեցիէն դարձին հարսը կը փնտռէ: Չի գտներ. ախոռին դուռը բաց էր, ներս կը մտնէ եւ ի՛նչ տեսնէ: Կովին վիզէն ոսկիներ կախուած, կռնակը հագուստներ եւ ոտքին տակ ալ ինկած ծանրագին զգեստներ: Կ'ապշի եւ կը սկսի հարսը կանչել: Հարսը փոսին մէջէն կամաց մը կը ձայնէ՝ «հոս իմ»:

— Աղջի՛, հոդ ի՞նչ ես մտեր:

— Պըզ մը ըրի. կովը լսեց. աղչեցի, պաղատեցի, ունեցածս անոր տուի որ չըսէ: Մտիկ չըրաւ: Պիտի ըսիմ բաւ...

— Սո՛ւս, սո՛ւս, պարոնտատդ չիմանայ, կ'ըսէ կեսուրը եւ ինքն ալ թոնիրը կը մտնէ:

Պարոնտատը իր կարգին կուգայ եւ ի զուր կը փնտռէ կինն ու հարսը: Ախոռը, կովին քով զգեստները կը տեսնէ, փոսին կը մօտենայ կը տեսնէ որ երկուքը մէկ պպզած են հոն:

— Աղջի՛, ի՞նչ կ'ընէք հոդ:

— Սո՛ւս, մարդ, սո՛ւս. հարսը պըզ մըն է ըրեր, կովը լսեր պիտի տայ եղեր...

— Սո՛ւս, կնիկ, աղան չիմանա՛յ, կ'ըսէ ու ինքն ալ կը միանայ անոնց:

Տղան կուգայ, եւ ի զուր ձայնելէն ետք, կը մտնէ ախոռը, կը տեսնէ զգեստաւորուած կովը որ տակաւին գլուխը կը ճօճէ: Թոնիրին կը մօտենայ եւ կը տեսնէ որ հոն են երեքն ալ:

— Ի՞նչ կայ որ հոդ էք մտեր:

— Սո՛ւս, տղայ, հարսը պըզ մըն է ըրեր, կովը լսեր պիտի տար, ախոռ ենք մտեր...

— Խենթե՛ր, երթամ աշխարհը պտըտիմ նայիմ ձեզի պէս խենթ կա՞յ:

Եւ ճամբայ կ'ելլէ: Կը քալէ, կը քալէ, շատ կ'երթայ, քիչ կ'երթայ, կը հասնի գիւղ մը ուր հարսնիք կար: Տուն մը հարս կը տանէին, եւ որովհետեւ հարսը բարձրահասակ էր եւ փեսին տան դուռը ցած՝ ահագին իրարանցում մը սկսած էր դժուարը լուծելու: Ոմանք կ'առաջարկէին հարսին գլուխը կտրել. ուրիշներ ոտքը. ոմանք տունը փլցնել կը խորհէին: Ճամբորդը կը մօտենայ եւ կ'ըսէ.

— Թէ որ առանց վնասի ձեր հարսը ներս խօթեմ ի՞նչ կուտաք:

— Հինգ քէսա՛ (ոսկի):

— Շատ աղէկ:

Ու հարսին մօտենալով, ականջին կամաց մը կ'ըսէ որ քիչ մը ծռի: Կը ծռի եւ ներս կը մտնէ, ընդհանուր հիացումի մէջ:

Նոյն գիւղին մէջ, փողոցէ մը անցած ատեն, դարձեալ բազմութեան մը կը հանդիպի եւ կը տեսնէ որ տղայ մը ընկոյզ մը հանելու համար ձեռքը սափորի մը մէջ է խօթեր, զոր կարելի չըլլար հանել: Սափորը կոտրելու կը մեղքնային. կը նախընտրէին ձեռքը կտրել:

— Եթէ քէսա մը տաք, ես առանց ձեռքը կտրելու կամ սափորը կոտրելու կրնամ տղուն ձեռքը հանել:

Կը հաւանին. այն ատեն մարդը մօտենալով տղուն կ'ըսէ.

— Տղա՛ս, ընկոյզը թող տուր:

Տղան ընկոյզը կը ձգէ եւ այն ատեն բռունցքը պարզելով՝ ձեռքը կ'ազատուի սափորէն:

Ճամբորդը կը մեկնի հոնկից, հիացնելով ամէնքը իր արտակարգ հանճարին վրայ:

Կ'երթայ, կ'երթայ...: Ճամբան կը հանդիպի կնոջ մը որ տաշտի մը մէջ նըստած՝ ալիւրը դուրսը կը մաղէր:

Քիչ անդին կը հանդիպի պառաւի մը որ չամիչը կը նետէր եւ կոթը կ'ուտէր:

Կը չարունակէ ճամբան եւ կը հասնի ուրիշ գիւղ մը: Կիրակի էր: Եկեղեցի կ'երթայ: Արարողութենէն ետք, ըստ սովորութեան, գիւղին մեծը զայն ճաշի կը հրաւիրէ իբր օտարական: Ռէսն ու ճամբորդը կ'երթան տուն: Տանտիկինը

սենք եօթը գոյն փոխել, շատ բարկանալու իմաստով կը գործածենք, եօթը գուբանի տէր՝ որ կը նշանակէ շատ հարուստ գիւղացի: Ունինք նաեւ օրհնէնք, երբ կ՚ըսենք եօթը պորտդ լոյս դառնայ, կամ անէծք՝ երբ կ՚ըսենք եօթը պորտով գետինն անցնիք: Եօթը սարի ետեւ՝ շատ հեռու տեղ, եօթն օտար՝ ազգականութիւն չունեցող, բոլորովին օտար եւայլն:

Մեր գրականութեան մէջ ծանօթ է արդէն Թուրէն Զարդարեանի «Եօթը երգիչները» գեղեցիկ աւանդութիւնը:

Կ. Մեհեան եւս իր աւանդութիւններուն խորագիր կ՚ընտրէ եօթը յատկանշական թուականը:

«Եօթը գրկեալները» կամ ժառանգաւորները Արարչութեան իբրեւ հեղինակ, կոյր մը, կաղ մը, կուզ մը, խուլ մը համր մը, անդամալոյծ մը եւ յիմար մըն են, որոնք հեռաւոր երկիրներէ եկած են, Սողոմոն գերիմաստուն արքայէն արդարութիւն խնդրելու, իրենց դէմ գործուած անարդարութեան համար:

Սողոմոն իմաստուն կը լսէ եւ խօսեցնել կուտայ ամէն մէկը, եւ ենթակաները, որ կը կարծեն պատժուած ըլլալ, կը նախընտրեն մնալ ինչ որ են: Եօթներորդը որ յիմարն է, կը նկատուի բոլորէն աւելի երջանիկը:

Իսկ «եօթը օժտեալներ»ն են՝ անհաշուելի հարստութեան տէրը, արտակարգ ուժի տէրը, գեղեցիկը, իմաստունը, առողջը, իշխողը եւ երջանիկը: Սողոմոն իմաստուն արքան կը լսէ նաեւ այս եօթը բախտաւորները, եւ եզրակացութիւնն այն կ՚ըլլայ, որ երջանիկը ա՛յն է որ իր ունեցածովը կը բաւարարուի, որուն համաձայն են Սողոմոն իմաստունը եւ իր ծերունի խորհրդականները:

Այսպէս բոլոր աւանդութիւններու եւ հէքեաթներու հիմը կը կազմէ հեթանոսական եւ քրիստոնէական բարոյախօսութիւնը: Կեանքի եւ մահուան շուրջ խորհրդածութիւններ ծայրէ ծայր: Արեւելեան վաղեմի ճշմարտութիւններ, որոնք այսօր ալ կը պահեն իրենց ուժը: Փառաբանութիւնը հոգեկան բարոյական ուժին, գեղեցկութեան, վայելքին եւ իմաստութեան:

Դարաւոր իմաստութիւններ Կ. Մեհեանի աւանդութիւններուն եւ հէքեաթներուն մէջ մարմին կ՚առնեն: Իբրեւ եզրակացութիւն Կ. Մեհեան կը խորհրդածէ.— Ամէնէն երջանիկը նկատուած մարդը ինչ որ ունի խրճիթ մըն է, որ բաւարար է գինքը պատսպարելու, եւ ափ մը հող, որ լիուլի պիտի յագեցնէ գինքը, ու նաեւ չափիկ մը, իր մերկութիւնը ծածկող... որովհետեւ իրենց սաղմին մէջ կը խեղդէ բոլոր փափաքները, փոխանակ անոնց գերին ըլլալու, փոխանակ՝ մարդ կոչուելու...: Ամէն մէկ զրկեալին ու օժտեալին հետեւեալ խտացած իմաստութիւնները կը տրուին.—

— Կարծելով վայելքին մէջ գտնել գոյութեան իմաստը, բայց վայելքի կեանքը չուտով պիտի թուի անիմաստ, ունայն:

— Երջանիկ է այն՝ որ միայն կը լսէ կեանքը, բայց երբեք չի տեսներ զայն:

— Կեանքի մէջ ունենալը չէ կարեւորը, այլ՝ ունեցածը օգտագործելու կարելիութիւնը:

— Աշխարհի մէջ ոչ մէկ տեղ այնքան գեղեցիկ է, որքան արցունքի կաթիլի մը մէջ: Իսկ այդ գեղեցկութեան ակը սիրտն է:

— Հոգեկա՛ն, բարոյակա՛ն ուժն է գերադաս՝ քան մարմնականը, որ աւելի տիրակալող, աւելի ստեղծագործող է, աւելի մաքուր է:

— Մարդը դժբախտ է՝ ոչ թէ զրկանքներ ունենալուն, այլ այդ զրկանքներուն գիտակցելուն համար: Մեր դժբախտութիւնը մեր գիտակցութիւնն իսկ է:

— Ամէնէն գեղեցիկը, հաճելին ու բաղձալին այն է, որ կը ներդաշնակուի հոգիիդ հետ, կ՚արձագանգէ ներքին ձայնիդ, եւ որուն համար պատրաստ ես ամէն, ամէն ինչ ը՝ լսելու համար իր մեղմ, մտերիմ, ջերմ ձայնը թէ՝ փոխադարձօրէն կը սիրէ քեզ:

— Համեստութիւնը տրամաբանական հետեւանք է ճշմարիտ իմաստութեան:

Կ. Մեհեանի «Իմաստութեան ուղիով» հատորը հէքեաթներու եւ աւանդութիւններու համապատասխան լեզու եւ ոճ ունի, պերճօրէն արքայավայել եւ իմաստութեամբ յագեցած: Ամէն ընթերցող իմաստութիւն մը պիտի սորվի անկէ, չափազանց գրապաշտ եւ գործնական մեր ժամանակներուն մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱՇՐՋԱՆԻ ՓԱԿՈՒՄԸ

Արդէն փակուած է ֆրանսական թատրոնի 1958–1959ի թատերաշրջանը:

Փոխանցման շրջան մը եղաւ այս անգամ եւ կարծէք թէ կարեւոր բան մը չարժեցաւ ֆրանսական թատրոնի կառոյցին մէջ:

Անտրէ Մալրօ, նոր օրերու ներշնչուած Սամսոնը, իր հուժկու թեւերով ցնցեց տաճարին սիւները, նշեց նոր միտք մը, եւ արտայայտեց կորովի անհատականութիւն մը:

Ծանօթ են այն բոլոր բարեփոխական աշխատանքները, զորս Ֆրանսայի Մշակոյթի գեղարուեստ նախարարը կատարեց ֆրանսական թատրոնէն ներս:

Իր առաջին գործը եղած էր, Ֆրանսական Ազգային Թատրոնին տալ իր նախկին ձեւը, երկու սրահներուն՝ Ռիշըլիէօյի եւ Լիւքսանպուրի բաժանումին ձեռնարկելով:

Եւ յետոյ, գեղարուեստ նախարարը չափազանց դժգոհ է մնացած Գոմէտի Ֆրանսէզի մեղկ գործունէութենէն: Կ՚ըսէր թէ Քորնէյի, Ռասինի, Մոլիէրի դասական հրաշալիքները իրենց տեղը տուած էին Ֆէյտոյի, Լապիշի, Քուրթըլինի թեթեւ զաւեշտներուն եւ Վոտըվիլներուն ե թէ Կլատիաթէօրները խապա մոռցնել տուած էին յիշատակը Անտրոմաքի, Բրիթանիկոսի, Սեյիմէնի կամ Աթալիի...

Երկու սրահներու ապահարզանէն ետք, նախարարը Լիւքսանպուրի սրահին (նախկին՝ Օտէոն Թատրոն) տուաւ նոր անուն մը՝ Ֆրանսայի Թատրոն եւ անոր ղեկավար նշանակեց ֆրանսական յառաջապահ թատրոնի ռահվիրաներէն Ժան–Լուի Պարօ:

Այս վերջինը, անշուշտ նախատեսած է իր իւրայատուկ ծրագիրը: Իր մօտ լայն տեղ գրաւող հեղինակը պիտի ըլլայ Քլոտէլ, որուն գործերէն «Մնդուած Մուճակը» անցնող շրջանին մեծ յաջողութիւն ունեցաւ:

Ազգային Ժողովրդական Թատրոնի ղեկավարը, կարծես մրցում մը յայտարարած ըլլալով Գոմէտի Ֆրանսէզի դէմ, եւ կարծես բաժնելով Անտրէ Մալրոյի դժգոհութիւնը դասական գործերու լքումին առնչութեամբ, անցեալ թատերաշրջանին Փալէ տը Շայոյի իր բեմին վրայ շարունակական ելոյթներ ունեցաւ դասական գործերով, իրեն անմիջական գործակից ունենալով մեծանուն ֆրանսացի դերասաններ Ժերար Ֆիլիփն ու Ժորժ Վիլսոնը, ինչպէս նաեւ հայազգի ծանօթ դերասանուհի Ռոզի Վարդը (Թագուհի Վարդանեան):

Յառաջիկայ տարեշրջանին համար, Վիլարի գգայացոնց մէկ գործը պիտի հանդիսանայ անկասկած Շէյքսփիրի «Համլէթ»ը, որուն դժուարին տիպարը մարմնաւորելու հրաւիրուած է դարձեալ Ժերար Ֆիլիփ:

Դանիացի այսահար իշխանին տիպարը փորձի դաշտը հանդիսացած է բազմաթիւ ֆրանսացի դերասաններու:

Բացի մեծ Սառայէն եւ հսկայ Մունէ–Սիւլլիէն, մեր օրերուն այդ դերին ձեռք զարկած են Եննել, Ժան–Լուի Պարօ եւ ուրիշներ, եւ բոլորն ալ կիսայաջող են դուրս ելած գործէն:

Ժերար Ֆիլիփ, այս տեսակ տիպարներու իր մասնայատուկ մօտեցումով, այժմէն մեծ յոյսեր կը ներշնչէ համեմատական յաջողութիւն մը ձեռք ձգելու առնչութեամբ, եւ սակայն մեծ Անգլիացիին ստեղծած տիպարը այնքան բարդ է ու խրթին, որ այժմէն կարելի պիտի չըլլայ որոշ ենթադրութեան մը յանգիլ:

Վիլար, Ժերար Ֆիլիփ, չարժանկարի եւ թատրոնի բեմադիր Ռընէ Քլէր, կ՚աշխատին յառաջիկայ թատերաշրջանը թրծել յառաջապահ թատրոնի շունչով:

Անոնք կ՚ուզեն իրագործել ֆրանսական յառաջապահ թատրոնի քառեակին՝ Տիւլէնի, Քոփոյի, Ժուվէի եւ Պաթիի թողած ժառանգութիւնը: Ժառանգութիւն մը՝ որ Քոփոյի եւ Տիւլէնի մահէն ի վեր, այսինքն տասը տարի է որ դատապարտելի անհոգութեամբ մը անտեսուած էր:

Ժան–Լուի Պարօ, սկիզբները կը թուէր միացած ըլլալ այս շինիչ շարժումին, սակայն վերջերս մեծանուն դերասանը կարծես յետս ընկրկում մը ունեցաւ, մօտենալով թեթեւաշունչ գործերու:

Ցամենայն դէպս, 1959–60ի ֆրանսական թատերաշրջանի հորիզոնը պարզ է ու վճիտ:

Շնորհիւ գեղարուեստ նախարարին եւ շնորհիւ հոյլ մը նուիրեալներու, յառաջիկայ թատերաշրջանը կը խոստանայ ըլլալ չքեղ ու արդասաբեր:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ՄԱՐՔ ԹՈՒԷՅՆ

Տաղանդաւոր երգիծաբանը, Մարք Թուէյն (1835–1910), նշանաւոր է իր սրախօսութիւններով, որոնցմէ փունջ մը աճաւասիկ.—

Եկեղեցրին մէջ.— Մըստըր Տուիչէլ իմ վրաս խոր տպաւորութիւն թողուց իր քարոզին վերջաբանով: Ափսո՜ս, որ աւելի կանուխ չարթնցայ որպէսզի լսէի քարոզին սկիզբն ալ:

Մամուլ.— Ո՜րքան շատ օրէնքներ կան պաշտպանելու համար մամուլին ազատութիւնը, բայց չկայ օրէնք մը՝ որպէսզի ժողովուրդը պաշտպանէ մամուլին դէմ:

Գենեսարէթի լճին վրայ.— Մեզի յայտնեցին թէ ո՛րքան պիտի վճարենք՝ նաւարկելու համար Գենեսարէթի լճին վրայ: Սարսափելի գին մը ուզեցին: Քահանաներն անգամ, որ մօտ եկած էին աշխարհի կէսը, պայթակղեցան եւ հրաժարեցան նաւակով պտոյտ մը ընել սուրբ ջուրերուն վրայ: «Հիմա կը հասկնամ թէ ինչո՛ւ Քրիստոս քալելով գնաց լճին վրայէն», ըսաւ ընկերս:

Ազգային գիծ.— Անքաղաքավարութիւնը ազգային գիծ մըն է Ամերիկացիներուս համար, ոչ բնածին, այլ ստացական: Կը մնայ գիտնալ թէ ո՞րմէ եւ ի՞նչպէս ստացած ենք:

Մեծ գրող.— Տխրեցայ՝ երբ ինծի ըսին թէ մեծ գրող եմ ես: Մեծ գրողները կը մեռնին: Սպենսըր մեռաւ, Շէյքսպիր մեռաւ: Կը զգամ թէ ես ալ շատ առողջ չեմ:

Կիրակի.— Շաբթուան մէջ մէկ Կիրակի կայ, ափսո՜ս որ իրողութիւն է ասիկա: Բայց մարդիկ այնպէս են կազմուած, որ կրնան դիմանալ երկու Կիրակիի: Ցաճախ կը մտածեմ թէ դժուար չէր երկու Կիրակի դնել մէկ շաբթուան մէջ ու կը զարմանամ թէ ինչո՛ւ այդպէս է տնօրինուած: Ամենակալ Տէր Աստուծոյ համար մեծ բա՞ն էր աշխարհը ստեղծել ոչ թէ վեց օրուան, այլ երեք օրուան մէջ, եւ այսպէս կ՚ունենայինք երկու Կիրակի մէկ շաբթուան մէջ: Բայց, դե՛հ, ես ո՞վ եմ որ հաշիւ սորվեցնեմ իմաստուն արարիչին:

Պատմաբանը.— Կ՚ըսեն թէ բարեկիրթ մարդիկ պէտք չէ հայհոյեն Ատիկա ճիշդ չէ: Կարելի է հայհոյել եւ միաժամանակ մնալ բարեկիրթ: Պատմաբան Ֆիսկ, զոր լաւ կը ճանչնամ, բարեկիրթ էր կատարելապէս, այսուհանդերձ օր մը հայհոյեց: Այսինքն ոչ թէ հայհոյեց, այլ այսպէս պատահեցաւ.—

Իր աշխատասենեակին մէջ նստած՝ կ՚աշխատէր մեծ պատմաբանը, երբ ներս մտաւ կինը, խիստ յուզուած.

— Ճո՛ն, ըսաւ, կը ցաւիմ որ աշխատանքդ կ՚ընդհատեմ, բայց լուրջ խնդրոյ մը համար, եւ այն պատճառով որ պէտք է անյապաղ կարգադրութիւն մը ընել:

Եւ հագիւ զսպելով լացը, տրտնջաց թէ իրենց փոքրիկ տղան յիմար կոչեր է մօրաքոյր Մէրին, իսկ Մարթա մօրաքոյրը՝ աւելի յիմար:

Պատմաբանը մտածեց պահ մը եւ ըսաւ.

— Կը խորհիմ թէ ճիշդ նշանակուած է երկուքին տարբերութիւնը:

Լուացոյն թատերախաղը.— Սքանչելի էր: Նիւթին մշակումը, գործողութեան

աղջիկը կը ղրկէ աղբիւր ջուր բերելու: Մինչ սափորը կը լեցուէր, աղջիկը խորունկ մտածումներու մէջ կը թաղուի: Կ՚երեւակայէ որ ամուսնացած է հիր երիտասարդին հետ որու անունը Պօղոս էր. անկէ ունեցած է զաւակ մը՝ զոր կ՚անուանէ Թորոս. օր մը դարակին վրայ գտնուող սղոցը կ՚իյնայ Թորոսի գլխուն եւ ան կը մեռնի... եւ, աղջիկը կեցած տեղը սկսած էր լալ ու հառաչել:

Իր յապաղման վրայ մարդը միւս քոյրը կը ղրկէ աղբիւր: Կը տեսնէ որ քոյրը կը հեկեկայ:

— Ի՞նչ կայ, քուրիկ, կը հարցնէ այլայլած:

— Առնիմ Պօղոսը,
Ըլլայ Թորոսը,
Իյնայ սղոցը,
Մեռնի Թորոսը,
Ես մայրն իմ՝ կուլամ,
Դուն մօրքուրն ես, չէ՞ս լար:

— Կուլամ, օղուլ, կուլամ, կ՚ըսէ ու քրոջը քովը նստած ինք ալ կը սկսի արտասուել:

Մայրերնին կասկածելով՝ ինքը կուգայ աղբիւր: Կը տեսնէ որ կուլան: Կը հարցնէ թէ ի՞նչ կայ:

— Առնեմ Պօղոսը (եւայլն),
Ես մայրն եմ կուլամ,
Ես մօրաքոյրն եմ կուլամ,
Դուն նէնէն ես, չէ՞ս լար:

— Կուլամ օղուլ, կուլամ, կ՚ըսէ ու ինք ալ կը սկսի հեկեկալ:

Ռէսը ի զուր կը սպասէ ճաշի: Կը կռահէ որ բան մը պատահած է: Կ՚ելլէ փընտռել զանոնք: Կը տեսնէ որ ամէնքը մէկ նստեր կուլան: Կը հարցնէ ու անոնք կը պատասխանեն.

— Առնեմ Պօղոսը (եւայլն),
Ես նէնէն եմ կուլամ,
Դուն պապուկն ես, չէ՞ս լար:

— Կուլամ օղուլ, կուլամ, կ՚ըսէ եւ ինքն ալ կը միանայ անոնց:

Հիւրը ինք ալ յուսահատ կ՚ելլէ փնտռել զանոնք: Կը հանդիպի անոնց սուգ ու շիւանի մէջ: Կ՚ըսեն.

— Առնիմ Պօղոսը (եւայլն),
Դուն հայրն ես, չէ՞ս լար:

— Կուլամ կ՚ըսէ եւ ինք ալ պահ մը սուտ լալէն վերջ, կ՚ըսէ.

— Ելէ՛ք, լալը օգուտ չըներ. քանի որ մեռեր է Թորոսը, իր ունեցածը բաժին ընենք:

Եւ բաժանումը կատարելով՝ մեծագոյն բաժինը ինք կ՚առնէ իբր հայր:

Այսպէս, հարստացած, կը դառնայ իր տունը ուր կը տեսնէ թէ իրենները տակաւին... թոնիրն են:

— Ելէ՛ք ալ, ելէք, կ՚ըսէ սրտնեղ. աշխարհի վրայ շատ մը խենթեր տեսայ, ձեզի պէս չտեսայ...:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԼԻՏԻԱ ԿԱՐԻՆ
(ՕՐ. ԻԶՔԱԼԱՅԵԱՆ)

Յուլիս 28ի երեկոյեան՝ ֆրանսական ձայն ու պատկերասփիւռի «Ձեզի համար երաժշտութիւն» յայտագրին փայլը եղաւ երգչուհի Լիտիա Կարին: Հայ արուեստագիտուհի մը, որ իր ճկուն երգով, ձայնական յատուկ ելեւէջով, քնարական քաղցրութեամբ, ֆրանսական արժէքներու կարգին է այսօր:

«Սուլամիթի վերջին երգը» զոր մեկնարկեց, յատկապէս իրեն համար շարադրած է ֆրանսացի յայտնի երգահան Մարսէլ Տըլանուա, գերիրապաշտ երիտասարդ գրող Ժեռար Միւրայի բանաստեղծութեան մը վրայ: Առանձնայատուկ ըմբռնումով մը, երկը գրուած է կնոջական թաւ ձայնի համար, դաշնակի եւ բամբ ջութակի ընկերակցութեամբ եւ տեսակ մը գիտաւոր՝ ձայն ու գործիք փոխ ասացութեամբ:

Ներշնչումով եւ շարադրութեամբ յառաջապահ երգահան, ուստի եւ առաջին ունկնդրութեամբ դժուար հասկնալի հեղինակ ոչ մասնագէտ երաժշտասէր հասարակութեան, Մարսէլ Տըլանուա իր այդ երկին որոշ չափով անմիջական մատչելիութիւնը՝ Լիտիա Կարինի դիւրահաղորդ մեկնարկութեան կը պարտի:

Արուեստագիտուհիին սիրուն ու շնորհալի կերպարը, տաք ու ծաւալուն ձայնը, դէմքին արտայայտչական անմեղ ու զուսպ խաղը, խոր նայուածքին լոյս ու երազկոտ խօսքը՝ լրիւ պատկերացուցին հէքեաթական Սուլամիթը:

Երգին ամբողջ տեւողութեան, իր ձեռքերուն գիտումնաւոր անշարժութիւնը հասակին ի վար եւ վերջին նախադասութեամբ վիզն ի վեր դողդոջ-ուն խաչաձեւումը, ապրումի եւ մեկնարկութեան շնորհալի գիւտ մըն էր:

Շնորհիւ Լիտիա Կարինի, Ֆրանսայի պատկերասփիւռի դիտողները՝ Սողոմոնի չափ հմայուեցան «Երգ Երգոց»ի սիրոյ հերոսուհիէն:

ծաւալումը, ի՛նչ աշխատանք թափած էր՝ օգտագործելով անցեալին ժառանգութիւնը, հոգեբանութիւն, սրամտութիւն, թափանցողութիւն: Բայց շատ երկար էր, տեղ-տեղ այնքան խորունկ որ խաղարկութիւնը կը պահանջէր եօթը օր: Բեմադիրը ջնջեց, ջնջեց, ջնջեց, եւ ո՛րքան կը ջնջէր այնքան աքանչելի կը դառնար թատերախաղը: Այսօր համոզուած եմ որ, եթէ քաջութիւն ունենար բեմադիրը եւ ջնջէր բոլորը, մինչեւ վերջ, աւելի լաւ կ՚ըլլար:

ՄԱՄՈՒԼԻ անգլիական Ռէօյթըր գործակալութեան նախկին տնօրէնը Քէմփպէլ, մեռաւ 66 տարեկանին:

ԺԵՌՄԷՆ ՌԻՇԻԷ արդի մեծագոյն քանդակործներէն մէկը, մեռաւ 55 տարեկանին, տաժանակիր հիւանդութենէ մը յետոյ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւային շրջանը (Նիս եւ Վանս) կը շարունակուին հրդեհները:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Սէննի եւ Արտաքին նախարար Ծիուզեփփէ Փելլա Անգլիա հրաւիրուեցան:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ համայնավար պաշտօնաթերթ՝ Թռիպունա Լուտա անդրադառնալով Պոնի (Արեւմտեան Գերմանիա) կառավարութեան մտադրած ոչ-յարձակողական դաշինքին Լեհաստանի հետ, կը գրէ.— «Քաղաքական ոչ մէկ մարդ կայ որ համակերպի նման դաշնագրի մը գաղափարին իսկ: Պոն դիտմամբ մէջտեղ կը հանէ նման դաշնագրի մը ծրագիրը յայտնելու համար բացէ ի բաց թէ երբեք պիտի չճանչնայ Օտէռ-Նայս սահմանը»:

ԱՆԳԼԻՈՅ տպարանական տագնապը որ կը տեւէր 6 շաբաթէ ի վեր, վերջ գտաւ ուրբաթ օր: Գործադուլը 40 միլիոն արժեց գործատէրերուն եւ ընկերակցութեանց:

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ կոչով մը, Հանրային աշխատութեանց եւ փոխադրութեանց նախարարը, Պ. Ռոպէռ Պիւրոն խոհեմութեան կը հրաւիրէ կառքով արձակուրդի մեկնողները: Ամէն ճամբորդ՝ անձնապէս իր եւ ուրիշներու կեանքին խնայելու համար, պէտք է բացարձակապէս յարգէ ճամբու օրէնքները. «Յարգել մասնաւորաբար արագութեան չափաւորումները եւ ամէն կերպով խոհեմ ըլլալ, առ հասարակ: Կոչ եւ հանրային յանձնարարութիւն ապարդիւն են անշուշտ, եթէ ամէն ոք լաւ չըմբռնէ եւ պարկեշտութեամբ գործադրէ զանոնք»:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ պատճառով Փարիզէն եռացող հարիւր հազարաւոր կառքերը կարելիութիւն պիտի տան մնացողներուն, աւելի դիւրաւ եւ ազատ կերպով կանգ առնելու մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ: Համաձայն Ոստիկանապետարանի հաղորդագրութեան, Օգոստոս 1էն 31 ջնջուած է «կապոյտ գօտի» նկատուած շրջանի փողոցներուն մէջ մէկ ժամ միայն կենալու եւ ժամանակացոյց գործածելու պարտաւորութիւնը:

ԹՈՔԻՈՅԻ համալսարանի անուանի ուսուցիչ եւ հարաւային բեւեռի ուսումնասիրութեան ճափոն գիտուններու արշաւախումբին պետը՝ Փրոֆ. Թաքեշի Նաքամթա, կը հաստատէ թէ անցեալին, աւելի 500 միլիոն տարի առաջ, երկրի հիւսիսային բեւեռը կը գտնուէր Խաղաղական ովկիանոսի այժմու կեդրոնը: Ըստ գիտնականին, որ մօտերս այդ նիւթին վերաբերեալ մանրամասն զեկուցում մը պիտի ընէ Ճափոնի Երկրամագնիսական Ընկերութեան, իր տեսութիւնը հաստատող երկրաբանական անհերքելի փաստեր հաւաքած է դէպի բեւեռ կատարած գիտական արշաւին ընթացքին:

Կը խնդրուի հաղորդել
ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԵՐՊԷԹԵԱՆԻ
(Ծնեալ Տէր-Ներսէսեան)
մահը որ տեղի ունեցաւ Պօլիէօյի մէջ (Ալփ-Մարիթիմ), Յուլիս 29ին, ուրկէ մարմինը Փարիզ պիտի փոխադրուի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս չորեքշաբթի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

Մանրամասնութիւնները՝ մեր վաղուան թիւով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերութեան կողմէ, տեղի պիտի ունենայ 11 Հոկտ. 1959, ժամը երեքին: Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային: Նկատի ունենալ այս թուականը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան: Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր փրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը:

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ստեղծել:

Մեր հատադնորդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 ֆր.:

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ՚օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան: ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Առաջին խումբը Պէլֆոնթէնէն Փարիզ կը հասնի Կիրակի 2 Օգոստոս, առաւօտեան ժամը 6.35ին Կառ տը Լիոն:

ՄԵԿՆՈՒՄ

Բ. խումբը Փարիզէն կը մեկնի 3 Օգոստոսին: Կառ տը Լիոն՝ Փլաս տը լ՚Օռլօժ, գտնուիլ ժամը ճիշդ 22ին:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 62րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

կը տօնուի Նիսի մէջ նախաձեռնութեամբ
Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին
Հովանաւորութեամբ
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին
կիրակի 9 Օգոստոս, ամբողջ օրը
"LES CENT CHÊNES"
CAMPING CHEZ M. ODDO, ST-JEANNET

Առնել Սէն-Լօրան տը Վառէն Սէն-Ժանէի ճամբան եւ Սէն-Ժանէ չհասած դէպի աջ շեղիլ եւ հարցնել Սէն-Ժանէ: Մասնաւոր օթոքար մը ճամբայ կ՚ելլէ Փլաս Մասէնայէն ժամը 9ին եւ կը հասնի Մատըլէն 9,30ին: Երկրորդ օթոքար մը ժամը 14,15ին: Առանցմէ զատ Կառ տէ գ՚Օթոպիւսէն առնել Սէն-Ժանէի օթոքարը

Կը նախագահէ ընկ. ՇԱՀԱՆ ՋՕՏԵԱՆ

կը բանախօսեն
ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ.— Կարօ Գէորգեանի, 1959, Զ. տարի, լաթակազմը՝ 1700 Ֆրանք, թղթակազմը՝ 1400 ֆր., 640 էջ, մաքուր տպագրութիւն, բազմաթիւ նկարներով (Ֆրանսահայ գաղութին մասին միայն 182 էջ) թղթատարի ծախք՝ երկու հարիւր ֆրանք:

ՅՈՎԱԶԱԶՈՐԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ, Վ. Անանեան (արկածային վիպակ) տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 558: Գին՝ 900 ֆրանք:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ, տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 169, գին 400 ֆրանք:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր.-վեց 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 4 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8460 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4361

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Համաշխարհային առաջին պատերազմի վաղորդայնին ունէինք անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որուն դիւանագիտական ներկայացուցիչները օտար պետութեանց մօտ՝ կը վայելէին իրենց պաշտօնին յատուկ բոլոր առանձնաշնորհները:

Մեր հիւպատոսարանները մինչեւ 1925 յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան անցագիր կու տային օտար երկիր ճամբորդող հայրենակիցներու:

Նոյնպէս մինչեւ այդ թուականը մեր ինքնութեան թուղթերով իբրեւ «հայկական հպատակ» (տը նասիոնալիթէ Արմէնիէն) կը ճանչցուէինք հիւրընկալ երկիրներու պետական իշխանութիւններէն:

Հպարտ էինք իբրեւ «Հայաստանի քաղաքացի»:

Փարիզի մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը — որուն նախագահը 1920 Օգոստոս 10ին ստորագրեր էր Սեւրի դաշնագիրը — տակաւին պաշտօնապէս կը ճանչցուէր Ֆրանսական կառավարութենէն՝ իբրեւ դիւանագիտական ներկայացուցիչ անկախ Հայաստանի, հակառակ անոր որ բոլշեւիկները հինգ տարիէ ի վեր բռնագրաւեր էին մեր երկիրը:

Դաշնակիցները երկար ատեն կը մերժէին ճանչնալ խորհրդային իշխանութիւնը. նոյնիսկ կ'օգնէին այն «սպիտակ» Ռուսերուն, որոնք զէնքի դիմած էին անոր դէմ:

Այն օրը, որ պետութիւնները ճանչցան Մոսկուայի կառավարութիւնը եւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատեցին անոր հետ, Հայերն ու Ռուսերը կորսնցուցին իրենց քաղաքացիի իրաւունքները եւ դարձան «գաղթական», մնալով Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ:

Մեր հիւպատոսարանները վերածուեցան «Գաղթականական Գրասենեակ»ի: Ու մենք ալ դարձանք «գաղթական՝ հայկական ծագումով»:

Վերջ գտան Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանով ու հայերէն եւ ֆրանսերէն (կամ անգլերէն) լեզուներով գրուած անցագիրները որոնց շնորհիւ ազատօրէն կ'երթեւեկէինք ամէն կողմ: Ինկանք աղքատ Ղազարոսի վիճակին: «Նանսէնեան» հպատակութիւնը արհամարհելի գիրք մը, նսեմացնող կացութիւն մը ստեղծեց պահ մը «հայմաթլոս»ի (հայրենազուրկ) հաւասար աստիճանի իջեցնելով գաղթականները:

Ժընեւի մէջ հայ եւ ռուս ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած միջազգային ժողովները ի վերջոյ յանգեցան կարգ մը համաձայնութեանց, որոնք ճշդեցին գաղթականներու իրաւական վիճակը եւ զանազան առաւելութիւններ ապահովեցին անոնց հիւրընկալ երկիրներու մէջ, պարզ օտարականներէն աւելի առանձնաշնորհեալ վիճակ մը ստեղծելով անոնց համար:

Փարիզի մէջ հայ եւ ռուս Գաղթականական Գրասենեակները տարիներով ինքնավար պաշտօնատան դիրք ունեցան: Անոնց նախագահները, նոյնիսկ քարտուղարները իրաւունք ունէին ստորագրելու զանազան վաւերաթուղթեր, որոնք պաշտօնապէս կը ճանչցուէին իշխանութեանց կողմէ:

Այս վիճակը շարունակուեցաւ մինչեւ Երկրորդ աշխարհամարտը, որուն ընթացքին Վիշիի կառավարութիւնը Գերմանիոյ ճնշումին տակ հրաժարեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, որմէ կախում ունէին գաղթականները:

Ու Ֆրանսական կառավարութիւնը բա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ ՎԱՐՇԱՒԱ ՀԱՍԱՒ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԵՑԱՒ

Միացեալ Նահանգներու փոխ-նախագահ Նիքսըն Մոսկուայէն մեկնելէն առաջ ճառ մը խօսեցաւ խորհրդային մայրաքաղաքին պատկերասփիւռի կայանէն:

Նիքսըն շեշտեց թէ համայնավարներու առաջադրած գաղափարը համակեցութեան համար բացասական է, անոր համաձայն աշխարհը պէտք է բաժնուի երկու մասի, իրարմէ անջատուած՝ վախի պատով մը: Նիքսըն կ'աւելցնէ.— «Մենք երկու աշխարհներու պէտք չունինք, այլ մէկ աշխարհի մը, ուր տարբեր ժողովուրդներ ընտրեն իրենց նախընտրած տնտեսական և քաղաքական վարչաձեւերը եւ ուր ազատ հաղորդակցութիւն գոյութիւն ունենայ աշխարհի վրայ ապրող ժողովուրդներու միջեւ: Աշխարհ պէտք ունի նաեւ բաց քաղաքներու, բաց միտքերու եւ բաց սիրտերու: Խաղաղ մրցակցութեան անցնինք ոչ միայն լաւագոյն գործատուներ հիմնելու համար այլ նաեւ լաւագոյն կեանք մը ապահովելու համար մեր ժողովուրդներուն: Միասնաբար աշխատինք հետապօտելու համար անջրպետը. մեր նպատակը պէտք չէ ըլլայ ժողովուրդի մը յաղթանակը ուրիշ ժողովուրդի մը վրայ, այլ մարդկութեան յաղթանակը անօթութեան, թշուառութեան եւ հիւանդութեան վրայ՝ ամէն տեղ: Խրուշչեւ մինակը հասած մարդ մըն է (սելֆ մէյտ մէն), պերճախօս բանբեր մը, տնտեսական այն վարչաձեւին, որուն կը հաւատայ: Այն մարդոցմէն է որոնք, իրենց հետ համակարծիք ըլլաք կամ ոչ, ծնած են մարդիկ առաջնորդելու համար: Եւ որովհետեւ այս առաքինութիւններն ունի եւ իր որոշումները ոչ միայն Խ. Միութեան 200 միլիոն քաղաքացիներուն համար են, այլ նաեւ աշխարհի վրայ գտնուող 2 միլիառ բնակիչներուն, այդ պատճառով իսկ մեծ պատասխանատուութիւն մը ունի իր ուսերուն վրայ: Բայց ի՞նչ կ'ուզէ ըսել Խրուշչեւ երբ կը կրկնէ. — «Աշխատինք համայնավարութեան յաղթանակին համար»: Արդեօք կ'ուզէ ըսել թէ պէտք է աշխատիլ բարելաւելու

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

տանձնեց գաղթականաց գրասենեակները վարելու հոգը, ընդհանուր հիւպատոս մը նշանակելով Ժընեւի ներկայացուցիչին փոխարէն:

Հայկական զոյգ Օֆիսները միացուեցան՝ ենթարկուելով Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան:

Առաջին քայլն էր այս, որուն պիտի հետեւէին ուրիշներ պատերազմէն ետք՝ պահ մը վերահաստատելով հայ եւ ռուս գաղթականական գրասենեակներու որոշ իրաւասութիւնները, «տնօրէն»ներու նշանակումով:

Երկրորդ աշխարհամարտը ստեղծած էր նոր գաղթականներ, որոնց առջեւ եւս Ֆրանսա լայն էր բացած իր դուռները:

Ի վերջոյ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը ամէն ազգի գաղթականական գրասենեակները միացուց իր մականին տակ, կազմելով «Գաղթականներու եւ Հայրենազուրկներու Ֆրանսական գրասենեակ»ը, ուր ազգային հատուածները պարզապէս քարտուղարութեան պաշտօն կը կատարեն, զուրկ որեւէ վաւերաթուղթ ստորագրելու իրաւասութենէն:

Տարբերութիւնը մեծ է երէկուան եւ այսօրուան միջեւ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը ծանր յարձակումներ ըրաւ Ամերիկայի դէմ, այս վերջինին հաստատած հրթիռներու արձակարաններուն համար, հիւսիսային Պարսկաստանի մէջ: Ձայնասփիւռը կ'աւելցնէ.— «Գաղտնի բանակցութիւններ կան նաեւ, որպէսզի Ամերիկա հիւլէական զէնքեր տայ Պարսկաստանի: Այս միջոցները ցոյց կու տան թէ Շահը եւ իր խմբակը հնազանդ խրտուիլակներն են Ամերիկայի»:

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորը անակնկալօրէն մեկնեցաւ Ռապաթ: Ծանօթ է որ Մոհամէտ Ե. Ֆրանսա եկած է նշիկներու գործողութեան մը համար: Թէեւ պաշտօնական զեկոյցը լակոնական է եւ կ'անդրադառնայ միայն թագաւորին առողջական վիճակին բարելաւման, որուն կը վերագրուի նաեւ այս յանկարծակի վերադարձը, սակայն որոշ շրջանակներ Ֆրանսայի եւ Մարոքի յարաբերութեանց ձգտումին կը վերագրեն թագաւորին մեկնումը:

ՀԱՅՖԱՅԻ ստորին թաղամասին մէջ դարձեալ ծանր խռովութիւններ ծագած են: 15 վիրաւոր կայ եւ ձերբակալուած են 50 հոգի: Խռովարարները Մարոքէն գաղթած Հրեաներ են, որոնք կ'ամբաստանեն տեղական իշխանութիւնները թէ իրենց դէմ ցեղային անջատում մը կը գործադրեն:

ՍԷՈՒԼԻ մէջ կախաղան հանուած է Շօ-Տօնկամ՝ Հարաւային Քորէացի յառաջդիմական երեսփոխան, նախկին փոխնախագահ Ազգային Խորհրդարանին եւ երկու անգամ Սինկման Ռիի դէմ թեկնածու նախագահական ընտրութեանց: Քանի մը ամիս առաջ, Շօ-Տօնկամ մահուան դատապարտուած էր լրտեսի ամբաստանութեամբ եւ իբրեւ գաղտնի գործակից Փիոնկ-Եանկի համայնավար վարչաձեւին: Մահավճիռը գործադրուած է խիստ գաղտնապահութեամբ, դատապարտեալին վճռաբեկ ատեանին ներկայացուցած խնդրագրին մերժումէն հազիւ քանի մը ժամ ետք:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ անգլիական զինուորական ուժերու Հաննովրի ապայակոյտը հրաւիրած է Գերմանացիները, որպէսզի միասնաբար տօնեն Մինտէնի ճակատամարտի 200րդ տարեդարձը: Պատմական եօթնամեայ պատերազմի ընթացքին (1756-1763), հիւսիսային Հաննովրի Մինտէնի դաշտին վրայ, Հանովրացի եւ Անգլիացի զօրախումբերը ծանր պարտութեան մը մատնած էին, թշնամի Ֆրանսացի բանակները:

Ֆրանսան զարմանքով կ'արձանագրէ Անգլիոյ զինուորականներու այդ տարօրինակ ծրագիրը: Երէկուան հասարակաց թշնամին սիրաշահելու փո՞րձ մը թէ դաշնակից Ֆրանսայի ուղղեալ ըսելեայն ազդարարութիւն մը... Ալպիոնի կողմէ:

ՊԵՐԼԻՆԻ մօտ, կառարշաւի Ավուսի վազքածիրին վրայ, մահացու արկածի մը զոհ գնաց ֆրանսացի ախոյեանը՝ Ժան Պէրա:

Տեղատարափ յանկարծակի անձրեւ մը թաթախ ու լպրծուն դարձուցած էր գետինը: Վազքի սրընթաց կառքերու համար մեծապէս վտանգաւոր այդ պայմաններուն մէջ է որ, ծիրին մէկ դժուարին ուղեդարձի՞ վրայ, պատահած է արկածը: Կառքը գլտորելով ջախջախած է վարորդին ողնաշարն ու երիկամունքը եւ Ժան Պէրա, հազիւ երեսունութամեայ, մեռած է խկոյն:

Տարիներով աշխարհի ախոյեան՝ այժմ վազքէ հրաժարած, արժանթինցի Խուան Մանուէլ Ֆանճիոյի եւ անգլիացի Սթիրլինկ Մոսի հետ, ամէնէն համբաւաւոր ախոյեաններէն էր մեռնողը: 1949էն ի վեր, անհաւատալի բախտով մը, Պէրա ազատած էր արդէն 12 չափ ծանր արկածներէ: Երկու տարի առաջ Վենեզուէլայի մայրաքաղաքին կառարշաւին ատեն, հր-

ՏՈՔԹ. Ա. ԲԱԲԱԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Թեհրանէն կը հեռագրեն մեզի հետեւեալ գոյժը.—

Մեր սիրուած վեթարան ընկերը Տոքթ. Արտաշէս Բաբալեան մեռաւ Օգոստոս մէկին:

ԽՄԲ.— Ողբացեալ ընկերը, Բաբալեան, իրապէս պապա մարդ մըն էր, սիրուած եւ յարգուած բոլորին կողմէ: Կուսակցական եւ ազգային ղեկավարութեան մէջ մեծ վաստակ ունէր: Մասնակցած էր Հ. Յ. Դ. վերջին ընդհ. ժողովին:

Պիտի անդրադառնանք իր կեանքին ու գործունէութեան:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՇԱՒԻԼԻ Արդութեան ենթակոմիտէէն՝ «Հերոսներու Օր»ուան տօնակատարութեան հասոյթը 120.000 ֆր.:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Օգափոխութեան կայանի Բ. խումբը կը մեկնի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏ. 4:

Փլաս տը լ'Օտլօժ գտնուիլ՝ երեքշաբթի առաւօտ

ԺԱՄԸ 11ԻՆ:

րաշքով մահէն ազատելուն՝ կ'ըսէր ու անկէ ի վեր կը կրկնէր թէ «մահը չէր եկած անխուսափելի ժամադրութեան»: Այս անգամ, Ավուսի վազքածիրին վրայ, մահը եկաւ ժամադրութեան. եւ արագութեան այս մեծ ախոյեանն ալ՝ իր երէցներուն պէս, տարիներով մահուան ասպարէզ կարդացողներուն անխնայ ճակատագիրն ունեցաւ:

48 ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐ (եւրոպացի եւ մահմետական) ողջ ողջ այրեցան անտառային հրդեհի մը ատեն, Պաթնայի շրջանին մէջ: Հակառակ բոլոր ջանքերուն, զինուորները որ հետապօտութիւն կը կատարէին այդ շրջանին մէջ, կուրացած բոցերէն, չկրցան ազատիլ:

ՖՐԱՆՍԻՍ ՏԸ ՄԻՈՄԱՆՏՐ, գրագէտ եւ սրամիտ նորավիպագիր, մեռաւ 79 տարեկանին: Կոնքուրի մրցանակ ստացած էր 1908ին, անդամ էր Մալարմէի կաճառին եւ պատուոյ լեգէոնի սպայ:

ՆԱՅԻԱԿԱՆ եօթը երիտասարդական շարժումներ միացան: Նոր շարժումը ունի 40.000 անդամ եւ կը գործէ — «Գերման երիտասարդութեան Ազգային Շարժում» անունին տակ:

ՔԵՐԱԼԱՅԻ մէջ (Հնդկաստան) նոր դէպքեր պատահեցան համայնավարներու եւ կառավարութեան ընդդիմադիր տարրերու միջեւ: Նոր-Տելհիի մէջ ութ հազար բանուորներ (կերպասի գործատան) գործադուլի մէջ են:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ 9 ուսանողներ զինուորական ատեանի մը առջեւ քաշուեցան: Ամբաստանուած են որ ընկերվարական գաղտնի կազմակերպութեան մը կը պատկանին եւ փորձած են ընդհանուր գործադուլի մղել բանուորները, Յունիս 18ին:

ՄԱՆՐՈՎԻԱՅԻ մէջ (Լիպերիա) բացուած է «Ազատ Ափրիկէ»ի համագումարը: Օրակարգի գլխաւոր նիւթն է՝ Ալժերիա:

ՄԱԿ-ի ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝ Տակ Համըրշոլտ Նիւ Եորք վերադարձաւ: Յայտարարեց թէ շատ գոհ է Փարիզի մէջ իր ունեցած խօսակցութիւններէն Տը Կոլի եւ Տըպրէի հետ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ հարիւրին տասը յաւելում մը կրեցին Ֆրանսայի մէջ, Օգոստոսէն սկսեալ:

ՊՈՐԻՍ ՓԱՍԹԵՐՆԱՔ ձեռնարկած է Ռապինտրանաթ Թակորի գործերու թարգմանութեան:

"ԿՌՈՒՆԿ, ԽԱՊՐԻԿ ՄԸ..."

Լրագիրը մաս կը կազմէ առօրեային ու անցաւորին։

Գրականութիւնը զայն կը մերժէ եւ ժամանակը կը գլանայ անոր ամէն տեւողութիւն։ Հեւ ի հեւ, անցաւոր, ապերախտ՝ դուրս կը նետուի մեքենայէն, կը տարածուի փողոցներէն, կը մտնէ դուռներէն ներս, երբեմն կը բախէ սրտերու թակերը, ապա կը ճմռթկուի, կը ծալուի կամ կը չպրտուի փողոց՝ հովերուն հետ քաշկռտուելու ու քշուելու դէպի մոռացութիւն։ Հազիւ թիթեռնիկի մը կեանքը։ Ոչ ծափ, ոչ դափնի։

Մինչ օտար ազգերու մէջ՝ օրաթերթը առեւտրական հասութաբեր ձեռնարկ է, յաճախ հարստութեան աղբիւր, մեր մէջ հազիւ կը տոկայ գոյութեան պայքարին։ Անարփիւն ու պակասաւոր, միշտ կարօտ արտաքին օժանդակութեան։ Զոհողութիւն, զոհողութիւն։ Եւ սպառում, եւ մաշում։

Եւ սակայն, անուրանալի, անժխտելի իրականութիւն մըն է օրաթերթը։ Ինքնակեդրոն, հզօր եւ տիեզերական գոյութիւն մը։ Օրուան հացին ու ջուրին նման։ Անմիջական ու անցաւոր, բայց աներեւօրէն վարակիչ ու կենդանի, որուն իշխանաւորը, տիրապետողը ներկային։ Թէեւ վաղանցուկ ու անյիշատակ, սակայն իր ազդեցութիւնը կը տեւէ սերունդներու վրայ, ճարտար արհեստաւոր, որ իր յօրինուածքին արդիւնքը չի վայելեր։ Մտքեր ու տոգորուած սրտեր զայն կը յղանան՝ իրենց լոյսն ու արիւնը քամելով, պարկեշտ ձեռքեր մաշելով կը շարեն զայն ու աղբիւրի պէս կը հոսի փողոցներէն դէպի տուներն ու սրտերը, հոգիներ կապելով իրարու, հնչեցնելով զանգեր հեռաւոր հաւատքին, թօթուելով թմրածները, արթնցնելով քնացածները, կը յաղթահարէ ժամանակ ու տարածութիւն եւ անցաւոր ու մահացու ներկայէն ճամբեր կը նետէ դէպի տեւական ու կայունը։

Հայ խմբագիրը ուխտեալ մըն է։ Կամովին մտած է վանք եւ, հրաժարելով աշխարհիկ երանութենէն, նուիրած է իր լոյսը, հոգին, կեանքը հայ գրին ու մշակոյթին։ Տուած է բառերուն բովանդակութիւն եւ հրայրք ու զանոնք անխորտակելի խորհրդանշաններ դարձուցած, անոնց մէջ խտացնելով Հայաստանի հողը, ջուրը, մշակոյթն ու թրթռացող ոգեկանութիւնը։

Խմբագիրը յաւիտենական բացական է։ Ոչ իսկ ստորագրութիւն մը իր գրուածքներուն տակ։ Ինք կը յղանայ, կը ստեղծագործէ ու կը մնայ անանուն։ Ոչ իսկ մահուընէ անդին, որեւէ անդրադարձում, յիշատակութիւն, յանուն արդարութեան։ Մեծ դատաւորը՝ ժամանակը, որ ի վերջոյ արժանիքները կը գտնէ ու գիրքերը կը ճշդէ, անմրմունջօրէն կը լռէ խմբագիրներու մասին։

Ինչպէ՛ս գրական տաղանդներ մաշած են օրաթերթերու սիւնակներուն մէջ։ Հեւ ի հեւ, հապճեպ, օրը օրին, գրաշարին «նիւթ» հասցնելու տախտման տակ մտրակուած, առանց արուեստի մտահոգութիւններու, առանց կարենալ բիւրեղանալու։

Ամէն օր, աշխարհի չորս ծագերուն, լոյս կը տեսնեն Հայութեան դրօշները, կը տարածուին ամէն կողմ, կը մտնեն հոգիներէն ներս ու կը հրահրեն սրբազան կրակը։ Կը քանդեն գոյութեան արտաքին կապանքները, կը պատռեն ներկայի խաբուսիկ քօղը, եւ հեգնելով ժամանակ ու տարածութիւն, լուսեղէն կամուրջներ կը նետեն դէպի հեռաւորը, անկարելին, յաւիտենականը, զանոնք դարձնելով անմիջական ու ներկայ՝ ներքին իրականութեան մէջ։

Ամէն օր, Հայեր աշխարհի վրայ, անհամբեր կը սպասեն հայ օրաթերթերուն. առօրեայէն փախչելով, կը մտնեն իրենց դարաւոր երազի ոլորտներէն ներս, կը մոռնան իրականութիւն ու տառապանք, կը նորոգուին իրենց պայքարին ու յոյսերուն մէջ։ Այդ պահուն Մեսրոպեան տեսլացած տառերը թռիչք կ՚առնեն, կ՚ընդլայնին, կը բռնեն գոյութեան ու տիեզերքի բոլոր ճամբաները։

Օրաթերթը Հայութեան տրոփուն, չնընջող բազկերակն է։ Ամենահզօր կապը, կորսուած հողին ու գոյութեան։ Կեդրոն՝ որուն շուրջ կը դառնան հայաշատ հաւաքականութիւններու կեանքերը։ «Կը տեսնի՞ք, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս...»։ Եւ Հայոց պատմութիւնը կը գրուի օրաթերթերու մէջ։ Ինչպէ՛ս հարուստ նիւթ ապագայ պատմագրին համար։ Եւ ներշնչում՝ ապագայ գրողին։ Այս զմայլելի առօրեան իր անկեղծ, նախնական յոյզերով ու մտահոգութիւններովը։ Մարդիկ իր ի՛նչ անպաճոյճ պարզութեան ու բնականութեան մէջ, առանց սեթեւեթի, առանց արուեստականութեան։ Հարուստ նիւթ ու ներշնչում գրագէտին համար։ Որովհետեւ կարելի չէ հասնիլ մեծ ստեղծագործութեան, տիեզերականին, առանց անցնելու առօրեային նրբանցքներէն, առանց «ունկնդրելու ժողովուրդի սրտին»։

Ժողովուրդի սիրտը, մեզի համար, Սփիւռքի մէջ, հայ օրաթերթն է։

Հայութեան տրոփող, չնընջող բազկերակը։

Վա՜յ մեզի այն օրը, երբ լրագիրներ լոյս պիտի չտեսնեն. երբ՝ լամպին աղօտ լոյսին տակ, ջղագրգիռ շարժումով, անտես ձեռքերը խմբագրին պիտի լռեն պայքարին մէջ։

Բայց Հայութեան բազկերակը բռնուած է մօրեղին ու դէ եւ կեանքի սէրը կը խեղդէ մեր հոգին։ Երակներու ցանցը ձգուած է ցամաքամասերու վրայ։ Դեռ նուիրեալներ կան մեր շարքերուն մէջ, ուխտեալներ տեսլահար, որոնք նիւթը քայքայելով՝ հոգին կը սնուցանեն։

ԲԻՒԶԱՆԴ ԿԻՒԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԵԼՔԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Խորհրդային Միութեան գոյութեան 41 տարիների ընթացքում մեր երկրի ժողովրդական տնտեսութիւնը հասել է այնպիսի յաջողութիւնների, որոնք հնարաւորութիւն են ստեղծել յառաջիկայ 10–15 տարիների ընթացքում արտադրել այնքան սպառման առարկաներ, որոնք լիառատ կերպով կ՚ապահովեն ամբողջ ազգաբնակչութեան աճող պահանջմունքները։

Այդ գործում զգալի դեր է խաղալու քիմիական արդիւնաբերութիւնը, յատկապէս նրա համադրական (սինթետիկ) նիւթերի արդիւնաբերութեան բնագաւառը, որոնք բնակչութեանը կ՚ապահովեն բարձրորակ հագուստով, կօշկեղէնով եւ լայն սպառման այլ իրերով։

Ինչպէս յայտնի է, եօթնամեայ ծրագրով 1965 թուին, 1958 թուի համեմատութեամբ, նախատեսւում է խորհրդային երկրի արդիւնաբերութեան համախառն արտադրանքի 80 տոկոսի աճ, ընդ որում քիմիական արդիւնաբերութեան արտադրանքը աճելու է գրեթէ երեք անգամ։

Քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ առաւել լայն թափ է հաղորդուելու համադրական նիւթերին (ձգախէժեր, թելեր, ձեւընկալ նիւթեր, ջնարակներ, ներկեր) արտադրութեանը։ Համադրական նիւթերին, այլ կերպ կոչուած պոլիմերներին, յատուկ են այնպիսի յատկութիւններ, ինչպէս ամրութիւնը եւ ճկունութիւնը։ Հէնց այդ յատկութիւնների զուգորդութիւնն էլ առաջին հերթին պայմանաւորւում է պոլիմերների արժէքը եւ դրանք անփոխարինելի դարձնում մարդու կեանքում։

Քիմիայի զարգացումը թոյլ է տալիս այժմ ստեղծել այնպիսի պոլիմերներ, որոնք իրենց դրական յատկանիշներով գերազանցում են բնութեան մէջ հանդիպած նրանց համանմաններին (կաշի, բուրդ, մետաքս, բուսական թելեր, բնական ձգախէժ, փայտանիւթ)։ Համադրական նիւթերն օժտուած են արժէքաւոր յատկութիւններով. նրանք ամուր են, ճկուն, հրակայուն, ուշ են մաշւում եւն.։

Առանձնապէս կարեւոր է այն, որ պոլիմերային նիւթերը հնարաւոր է ստանալ նաեւ ոչ դեֆիցիտային հումքից՝ բնական կազից եւ նաւթաքիմիական արդիւնաբերութեան հեռացող կազերից։

Եօթնամեայ ծրագրով նախատեսուած Խորհրդային Միութեան մէջ քիմիական թելերի արտադրութիւնը աւելացնել 3,8–4 անգամ, ձեւընկալ նիւթերի համադրական խէժերինը՝ 6,7 անգամ, համադրական ձգախէժինը՝ 3,4 անգամ։

Ընկերվարական գիւղատնտեսութեան՝ եօթնամեակում նախատեսուած վերելքը ապահովելու համար չեշտակիօրէն աւելացուելու է բորակածին (ազոտ) պարունակող խտացուած հանքային պարարտանիւթերի եւ փոսփորա-օրգանական պատրաստութիւնների արտադրութիւնը։ Բորակածինով պարարտանիւթերի արտադրութիւնը կազմակերպուելու է աւելի առաջաւոր արուեստաբանութեան եւ բնական կազի հումքային սկզբունքին վրայ։

×

Խ. Միութեան 1959–1965 թուերի ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման ընթացքում հարթաչափօրէն աճելու է նաեւ Խ. Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութիւնը։ Ըստ ծրագրի, 1965 թուին հանրապետութեան քիմիական արդիւնաբերութեան համախառն արտադրանքը, 1958 թուի համեմատութեամբ, աճելու է 3,4 անգամ, ըստ որում համադրական նիւթերի արտադրանքը՝ 9,2 անգամ։

Եօթնամեակի ընթացքում ընդլայնուելու եւ վերակառուցուելու են Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւնները, ինչպէս եւ կառուցուելու են նոր խոշոր գործարաններ, յատկապէս համադրական նիւթերի արդիւնաբերութեան բնագաւառում։

Ընդլայնուելու եւ վերակառուցուելու է Երեւանի Ս. Մ. Կիրով գործարանը, որը կրկնապատկելու է ձգախէժի եւ կաուստիկ սոդայի արտադրութիւնը։ Կիրով գործարանի արտադրած, այսպէս կոչուած, քլորոպրենային ձգախէժը յատուկ նպատակների ծառայող ռետինա-աբհեստական իրերի արդիւնաբերութեան լաւագոյն հումքն է։ Այսպէս օրինակ, նա կարեւոր հումք է յատուկ փոկերի եւ լայնեզր փոխադրող ժապաւէնների արտադրութեան մէջ։ Նրա տեսակային տարբերակներից մէկը այժմ լայնօրէն կիրառւում է կօշկեղէնի արդիւնաբերութեան մէջ, որպէս եղջերախէժին (կուդապէրկի) փոխարինող։ Ըստ որում նրա այդ փոխարինումը երկրին տալիս է տարեկան տասնեակ միլիոն ռուբլու եկամուտ։

Պոլիֆլորոպրենային ձգախէժը մեր ճարտարագէտների եւ մասնագէտների ջանքերին շնորհիւ արդէն գրեթէ տասը տարի է, ինչ կիրառւում է կարեւոր արդիւնաբերութեան մէջ՝ փոխարինելով թանկարժէք կապարին։ Դրա օգտագործումը երկրին տարեկան տալիս է միլիոնաւոր ռուբլու եկամուտ։ Մեր երկրի տնտեսութեան մէջ ոչ պակաս կարեւոր դեր է խաղում նաեւ կաուստիկ սոդան, որը լայն կիրառում ունի նաւթաքիմիական արդիւնաբերութեան մէջ։

Ս. Մ. Կիրով գործարանում կազմակերպւում է նաեւ վինիլֆլորիդի խոշոր արտադրութիւն։ Վինիլֆլորիդը ժամանակակից ձեւընկալ նիւթերի եւ քիմիական մանրաթելերի ամենատարածուած ելանիւթերից է։ Քիմիական վերամշակման եղանակով դրան բազմազան եւ կարեւոր

ԵՐԳԱՀԱՆ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

Կոմիտասի ողջ ազգագրական ժառանգութիւնը, նրա դաշնամուրային պարերի հետ միասին, դառնում է բազմաթիւ խորհրդահայ երգահանների ստեղծագործական հետաքրքրութիւնների տեսադաշտում։ Դրանից մենք կ՚ուզենայինք յատկապէս յիշատակել Սարգիս Ալամաղեանին, որը ժողովրդական երգերի Կոմիտասեան ձայնագրումները մշակել է բարձր ճաշակով ու մեծ վարպետութեամբ, ելնելով Կոմիտասեան երաժշտութեան ոգուց ու ոճից, ստեղծագործական սկզբունքներից եւ ստեղծել քառեակի գրականութեան իսկական գլուխ գործոցներ՝ «Վաղարշապատի պարը», «Հարբրան»ը, «Գարուն ա»ն, «Հօյ նազան իմ»ը, «Զինար ես»ը եւն.։

Երգահանութիւն, ահա Կոմիտասի գործունէութեան վերջին բնագաւառը։ Դրանք նրա մեներգներն են, խմբերգները, դաշնամուրային վեց պարերը եւ պատարագը։ Բացի պատարագից միւս գործերն իրենցից ներկայացնում են ժողովրդական երգերի մշակումներ։ Սա է ստեղծագործական այն բնագաւառը, որին նուիրուեց Կոմիտաս – երգահանը։

Կոմիտասն ունի եւ ինքնուրոյն ստեղծագործութիւններ, ինչպէս «Կաքաւիկ»ը (խօսք՝ Յովհ. Թումանեանի) եւ ստեղծագործութիւններ գրուած ժողովրդական թեմաներով, օրինակ «Անտունի»ն, սակայն դրանք յօրինուած են ժողովրդական երգի ոգուն ու ոճին այնպիսի հարազատութեամբ, որ յաճախ են դասւում ժողովրդական երգի մշակումների թւին։

Չհեռանալ ժողովրդական երգի ոգուց, զգացական յագեցուածութիւնից, լեզուական առանձնայատկութիւններից, կերպարային բովանդակութիւնից։ Սա է Կոմիտասի ստեղծագործական հիմնական սկզբունքը եւ ի հարկէ դրանում է նրա ստեղծագործութիւնների լայն ընդունելութեան գրաւականներից հիմնականը։

Սակայն ժողովրդական երգի ոգուց եւ ոճից չհեռանալը դեռ չի նշանակում մնալ ժողովրդական երգի շրջանակներում, ինչպէս դա անում էին հայ երաժշտութեան որոշ ներկայացուցիչներ՝ Ս. Մելիքեանը, Վասիլի Դաւիթովիչ Կորգանովը, սահմանափակելով Կոմիտաս-ստեղծագործողի պատմական նշանակութիւնը միայն ազգագրագէտի դերով։

Խնդիրը նրանումն է, որ Կոմիտասը այդ ժողովրդական փոքրիկ երգերին հաղորդում է կենսական նոր ու թարմ շունչ, տալիս նրանց ձեւի կատարելութիւն, դարձնում նրանցում ստեղծուած կերպարները աւելի լիարժէք, հասցնում դրանք գեղարուեստական աւելի բարձր աստիճանի։ Դա անվիճելի փաստ է։ Իրօք, չէ՞ որ չի կարելի հաւասարութեան դնել, ասենք, «Գարուն ա» կամ «Շիրանի ծառ» երգերի ժողովրդական եւ մշակուած օրինակների միջեւ։

Կոմիտասը ստեղծագործական ամենատարբեր հնարամտութիւնների միջոցով է հասնում ժողովրդական երգի այդ նոր ու հարստացուած տարբերակին։ Այսպէս, նա մի դէպքում, օրինակ՝ «Շիրանի ծառ» երգում դիմում է տարբեր, տուեալ դէպքում թեմատիկ ընդհանրութեամբ աչքի ընկնող երգերի միակցման սկզբունքին, ստեղծելով զգացական գաղափարական հարուստ բովանդակութեամբ լայնածաւալ կատարեալ ձեւ, մի ուրիշ դէպքում նա այդ անում է բազմաձայնութեան այս կամ այն հնարներն օգտագործելու միջոցով, օրինակ՝ բանաստեղծական մեծ բոյր ունեցող «Լուսնակն անուշ» երգում, մի երրորդ դէպքում՝ կատարողական տարբեր ուժերի, տարբեր ժամանակների օգտագործմամբ, օրինակ՝ «Սոնա եար» խմբերգում, որը գրուած է երգչախմբի եւ մենակատարների համար եւայլն, եւայլն։

Ստեղծագործական անսահման պրպտումներով համակուած Կոմիտասը որեւէ երգի մշակման հարցում այս կամ այն արտայայտչական միջոցին եւ ձեւին դիմելը խստօրէն կապում է տուեալ երգի սեռի հետ։ Լինելով չափազանց խորահմուտ հայկական ժողովրդական երգի սեռերին, Կոմիտասը զայն մեկնաբանում է ամենայն բազմազանութեամբ ու գիտակ մարդու նրբին ընկալումով։ Իւրաքանչիւր սեռի ներսում նա ստեղծում է գոյների մեծ հարստութիւն, տրամադրութիւնների բազմազանութիւն, կերպարների վառ անհատականութիւն։ Որպէս օրինակ վերցնենք քնարական երգի սեռը, որը ոչ միայն Կոմիտասի, այլեւ ընդհանրապէս հայ ժողովրդական երգի ամենամեծ բաժինն է։ Հիմնական այստեղ մարդկային զգացմունքների ու ապրումների պատկերաւոր արտայայտումն է։ Սակայն քնարական երգեր են թէ՛ պայծառ-զուիք «Քելէ-քելէ»ն թէ՛ ողբերգական «Գարուն ա»ն, թէ՛ բնութեան, մարդկային հոգեկան աշխարհը լրացնող այդ անմիջական գործօնի հրաշալի պատկերներ նկարագրող «Ալագեազ»ը կամ «Լուսնակն անուշ»ը, եւ թէ գզացական այլ գունաւորումներ ունեցող շատ ուրիշ երգեր։

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

(Շար. 8)

յատկութիւններ հաղորդելու լայն հնարաւորութիւնները դայն դարձրել են արդիւնաբերութեան եւ կենցաղային կարիքների համար արտադրուող իրերի ամենատարածուած հումքը: Դրանից պատրաստում են ձեւընկալատ, որով երեսպատում են ելեկտրահաղորդալարերը, դրա շնորհիւ խնայւում են մեծ քանակութեամբ թանկարժէք կապար, ձգախէժ, բամպակեայ գործուածքներ, իւղային ջնարակներ: Բացի դրանից, վինիլքլորիդը պիտանի է մեքենական բարձր ամրութիւն ունեցող խողովակներ, մեքենաների գործիքների եւ սարքերի առանձին մասեր, դռների, պատուհանների բռնակներ, մշտակայուն ախտակամած, լինոլէում, սփռոցներ, տնային սպասքի առարկաներ, յարդարանքի ու արդուզարդի եւ այլ իրեր արտադրելու համար:

Ընդարձակուելու եւ նոր տեսակի արտադրանքներ է իւրացնելու նաեւ Երեւանի «Պոլիվինիլացետատ» գործարանը: Այստեղ արտադրուող վինիլացետատի արտադրանքը աւելացուելու է գրեթէ վեց անգամ, իսկ համադրական քացախաթթուինը՝ 5 անգամ: Վինիլացետատը լայն կիրառութիւն ունի բազմաթիւ արդիւնաբերութեան մէջ, որպէս սոսինձ, թեթեւ արդիւնաբերութեան մէջ՝ արհեստական թաւիշ ստանալու համար, ինչպէս նաեւ չջարդուող ապակիների արտադրութեան մէջ:

Յատկապէս յիշատակելի է վինիլացետատից վինիֆլէքսի արտադրութեան կազմակերպումը «Պոլիվինիլացետատ» գործարանում: Վինիֆլէքսը անգնահատելի է ելեկտրահաղորդ լարերի երեսպատման համար: Ան ջերմակայուն է, բարձր կայունութիւն ունեցող ջնարակ ստացման հիմնական հումք է, որով իրականացւում է այդ երեսպատումը: Դրա կիրառումը երկրին կտայ մի քանի միլիոն ռուբլու տնտեսում՝ կապարի, մետաղների ծախսի չնչտակի կրճատման շնորհիւ:

1961 թուից հանրապետութեան մէջ գործելու է ացետիլ-ցելիւլոզայի արտադրութիւնը, որը հիմք է հանդիսանալու նոյն թուին արտադրուելիք մեծաքանակ ացետատային մետաքսի համար:

Համադրական նիւթերի արտադրութեան ցանկը սրանով չի սահմանափակւում: Հանրապետութեան մէջ արտադրուելու է Մելամին, որից ստացուելու են բարձրորակ ներկեր եւ ջնարակներ, արդիւնաբերական եւ կենցաղային նպատակների համար:

Կիրովականի քիմիական կոմբինատում տարւում են մի այլ համադրական նիւթի՝ համադրական սուտակի (կորունդ) արտադրութեան կազմակերպման աշխատանքներ: Համադրական սուտակը ստացւում է պաղլեղից, աւշակից եւ ծծմբական թթուից՝ համապատասխան բարձր ջերմաստիճանի տակ դրանք քիմիական փոփոխութիւնների ենթարկելու միջոցով: Սուտակը գլխաւորապէս օգտագործւում է ինչպէս ժամագործութեան, այնպէս էլ գործիքաշինութեան մէջ:

Մենք վերեւում նշեցինք, որ հանրապետութիւնը ունենալու է ացետատային մետաքսի մեծաքանակ արտադրութիւն: Կառուցուող ացետատային մետաքսի գործարանի կարողութեան լրիւ օգտագործման համար լրջօրէն վերակառուցուելու եւ վերազինուելու են հիւսուածեղէն ու հիւսակեղէնի արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւնները: Այսպիսով, ացետատային մետաքսի կոմբինացուած օգտագործումը մանրաթելերի այլ տեսակների հետ լուրջ հիմք կը հանդիսանայ հանրապետութեան թեթեւ արդիւնաբերութեան զարգացման համար:

Եօթնամեակի ընթացքում կառուցուելու է նաեւ արհեստական մանրաթելի մի այլ տեսակի՝ կապրոնի արտադրութեան խոշոր գործարան, որի առաջին հերթը արտադրելու է կորդ՝ կառադողերի արտադրութեան մէջ կիրառելու համար եւ իրեր՝ կենցաղային սպասարկման ու արդիւնաբերական կարիքների համար: Կապրոնից ստացուող իրերի ցանկը աչքի է ընկնում իր բազմազանութեամբ՝ արհեստական մորթ, նուրբ գուլպաներ, արուեստագիտութեան կիրառում ստացած մանրածակոտկէն ցանցեր, ձկնորսական պարագաներ, բարձր ամրութիւն ունեցող թելեր եւ այլ բազմաթիւ ու արժէքաւոր իրեր:

Եթէ հաշուի առնենք նաեւ այն, որ կապրոնի դիմացկունութիւնն ու ամրութիւնը մի քանի անգամ գերազանցում է մինչեւ այժմ կիրառուող նիւթերից, ապա աւելի ակնառու են դառնում նրա խոշոր առաւելութիւնները:

Այս բոլորի հետ միաժամանակ եօթնամեակի ընթացքում լայն ծաւալ է ստանալու նաեւ կառադողերի, ռետինա-արուեստագիտական իրերի, արհեստական պարարտանիւթերի, ներկերի արտադրութիւնը:

Նշուած միջոցառումների իրականացումը պահանջում է հումքի ակզբունքի եւ արուեստագիտական խնդիրների լուծման բարձր մակարդակ, ժամանակակից արուեստագիտութեան եւ առաջաւոր արուեստաբանութեան հիման վրայ: Այդ նպատակով հանրապետութեան քիմիական արդիւնաբերութիւնը վերահիմնաւորւում է բնական կազի հիմունքի վրայ եւ իր յետագայ զարգացումը ապահովում հումքի մեծաքանակ եւ արդիւնաւէտ պաշարներով:

1965 թուին Հայաստանը կը դառնայ Խորհրդային Միութեան առաջաւոր արուեստագիտութեամբ զինուած եւ բարձր զարգացման հասած քիմիական արդիւնաբերութեան օջախներից մէկը: Դա հնարաւորութիւն կը տայ մեր հանրապետութեան աշխատաւորութեանը լիառատ ապահովել սպառման առարկաներով:

Է. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«Սովետական Հայաստան»

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՋԵԿՈՅՑ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

•

Ի գիտութիւն մերազն ժողովրդեան, այսու կը յայտարարենք, թէ Պոլսոյ Կրօն. ժողովին կողմէ Կաթողիկոսարան ղրկուած անթուակիր գրութեան մը՝ տրուեցաւ հետեւեալ պատասխանը.

Անթիլիաս 21 Յուլիսի 1959

Թիւ 157/59

Գեր. Տ. Գարեգին Ծ. Վարդապետ Գազանճեան
Ատենապետ Կրօնական ժողովոյ
Իսթանպուլ

Ձեր Գերապատիւ Հայրութեան կը ղրկենք պատասխանը այն գրութեան, զոր Ս. Աթոռիս Վեհափառ Հայրապետը, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, ստացած էր 20 Յուլիսին: Կը յայտնենք, թէ Պատկ. Կրօն. ժողովը սահմանազանց եղած է, վճիռ արձակելով եկեղեցականի մը մասին, որ արդէն իսկ գրաւորապէս հրաժարած է Ձեր Թեմին մաս կազմելէ եւ այս պարագան իմացուցած պաշտօնապէս՝ առ որ անկ է:

Կը յուսանք, թէ, այսուհետեւ նման սխալանքներու մէջ չէք իյնար եւ Պատկ. Կրօնական ժողովը կը զբաղի այն խնդիրներով միայն, որոնք կ՚իյնան իր թեմական իրաւասութեանց սահմանին մէջ:

Եղբայրական սիրոյ ողջունիւ,

Աղօթակից՝ ԱՐՏԱԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
Դիւան Եպիսկոպոս
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Անթիլիաս, 21 Յուլիսի 1959

Թիւ 156/59

Յարգարժան Դիւան Պատկ. Կրօն. ժողովոյ
Իսթանպուլ

Ձեր անթուակիր գրութիւնը, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեանս կ՚իմացնէր Պատկ. ժողովոյդ 14 Յունիսի ՄԵ. նիստին որոշումը, ի մասին Ֆէրիքէօյի Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ ծխատէր Արժ. Տ. Ասողիկ քահանայ Գըլըճեանի, ստացուած է:

Այսու կը յայտնենք Ձեզի, թէ՝

Ա.— Արժ. Տ. Ասողիկ քահանայ Գըլըճեան, իր 4 Յունիս 1959 թուակիր նամակով պաշտօնապէս իմացուցած է Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Ամեն. Տ. Գարեգին Ս. Արքեպիսկոպոսի թէ կը հրաժարի Ֆէրիքէօյի Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ ծխատէր քահանայի պաշտօնէն:

Բ.— Արժ. Տ. Ասողիկ քահանայ Գըլըճեան, իր 25 Մայիս 1959 թուակիր նամակով դիմած էր արդէն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Զարեհ Ա.ի, եւ յայտնած՝ թէ կը փափաքի մաս կազմել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեանս քահանայից դասուն: Վեհափառ Հայրապետը բարեհաճած էր ընթացք տալ Արժ. Տ. Ասողիկ Հօր խնդրանքին: Այս պարագան եւս յայտնուած է Ամեն. Տ. Գարեգին Ս. Արքեպիսկոպոսին, Արժ. Տ. Ասողիկ քահանայ Գըլըճեանի 4 Յունիս 1959 թուակիր նամակով: Ուստի՝

Գ.— Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Ձեր տուած որոշումը կը նկատէ հակականոնական, ուստի եւ ապօրէն, չեղեալ, ու հետեւանք՝ առաքելական կանոններու ըստ կամս եւ բռնազբօս մեկնութեան: Հետեւաբար՝ Տ. Ասողիկ քահանայ Գըլըճեան է՝ ու կը մնայ քահանայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ընդ իշխանութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Կաթողիկոսին:

Դ.— Ձեր այս ապօրէն որոշումը, տրուած՝ Թուրքիոյ Հայոց Ս. Պատրիարք Հօր հաւանութեամբ (անշուշտ նաեւ թելադրութեամբ), կը նկատենք Ն. Ամենապատուութեան պարբերական միջամտութիւններէն մէկը՝ Կիլիկեան մեր Ս. Աթոռի ներքին գործերուն:

Սիրոյ եւ օրհնութեան ողջունիւ,

Աղօթարար ԱՐՏԱԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
Դիւան Եպիսկոպոս
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ Յուլիս 2ին տօնուած է «Հայրենիք»ներու խմբագիր ընկ. Ռուբէն Դարբինեանի հանրային ու հրապարակագրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէին եւ կազմակերպութեամբ տեղւոյն յոբելենական յանձնախումբին:

Բոլոր բանախօսներն ալ վեր հանած են ընկերոջ յիսուն տարուան վաստակը՝ Պոլսոյ Ազատամարտէն սկսեալ մինչեւ Պոսթընի զոյգ Հայրենիքները: Ընկերը աշխատակցած է Բագուի Արեւին, Երեւանի Յառաջին եւ հրատարակած՝ Բագուի Գործ ամսագիրը:

Հայաստանի անկախութեան օրերուն պահ մը վարած է նաեւ նախարարական պաշտօն:

1922էն ի վեր հաստատուած Ամերիկա, ցարդ կը շարունակէ խմբագրել Հայրենիք ամսագիրը, միաժամանակ աշխատակցելով օրաթերթին: Խմբագիրն է նաեւ անգլերէն Արմինիըն Ռըվիու եռամսեայ հանդէսին:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն շնորհաւորական գիր մը ուղղած է ընկերոջ՝ իր յոբելեանին առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓՕՍՏԱԼ

Ա.

Հաճի Տիւրիկը, սպասուհիներու միջնորդը, տասներկու օր աշխատելէն վերջ միայն յաջողեցաւ ձեռք ձգել Կեսարացի Ղազար էֆէնտիի կնոջ, Սուրբիկ հանըմին, Գատըգիւղի ամէնէն հարուստ տիկիններէ մէկուն, ուզած սպասուհին:

Հաճին, Պարտիզակցի մը, ինքն ալ սպասուհի, ստնտու, լուացարար, խոհարար կին մը եղած էր ատենով, պարագային համեմատ: Ծառայութեան ամէն աստիճաններէն անցեր էր մէկիկ մէկիկ, Պոլսոյ հայ տուներուն, անոնց կարծեցեալ պարկեշտութիւններուն մէջէն հանելով իր հիմնական անկախ դիրքը:

Այդ տուներուն բոլորին մէջ, Հաճի Տիւրիկ, որ այն ատեն դեռ Երուսաղէմ գացած չըլլալուն համար՝ Հաճի չէր, իրբեւ ճշմարիտ ու կատարեալ ազախին, ազաներէն մինչեւ սպասաւորները ճանչցեր էին մօտէն, երբոր մեծ ու պզտիկ, գրեթէ առանց բացառութեան, քիչ շատ զինքը սոմեր սոմրտըկեր էին, հոս հոն, սենեակներուն մէջ, հանըմները տունը չեղած միջոցին, սանդուխին գլուխը, դուռներուն ետին, երբեմն խոհանոցներուն անկիւնները: Շատ մը տուներուն մէջ իր տիրուհիներուն նախանձը չարժելու չափ ընդունելութիւն գտած էր առանց դանդատելու:

Շատ բան տեսած էր իր անձին վրայ եւ աւելի շատ իրեն շուրջը իր բարակի հետաքրքիր քիթովը հոտուըտելով ամէն ապականութիւնները եւ սուր ականջովը՝ դռներուն ետեւէն ունկնդրելով կամացուկ մը ըսուած խօսքերուն:

Եփուն կնիկ մըն էր արդէն, երբոր շատ պախշիշներէն եւ ամսականէն աւելցուած ստակովը Երուսաղէմ գնաց, ով գիտէ ուխտի՞ թէ մեղքերուն թողութիւն ուզելու համար: Վերադարձին՝ Հաճի Տիւրիկ, սպասաւորութիւնը թողուց, ինք իր գլխուն գործի սկսաւ, ծանօթ տուներու համար կին ծառաներ գտնելու ձեռք զարկաւ, դէլլալ կին եղաւ: Իսկոյն յաջողեցաւ այս գործին մէջ. պատրաստաբան ու զուարճախօս կին էր. էֆէնտիներուն՝ վրան բաց կատակներ կ՚ընէր. հանըմներուն՝ օրուան դայթակղութիւնները կը բերէր: Ամէնքը գոհ էին իրմէ. ամէն բանի յարմար սպասուհին ինքը միայն ճարել գիտէր: Իր տեղաւորած ծառաները տարիներով կը կենային գտնուած տեղերնին: Մեծ տուները, հարուստ տուները, իրեն կը դիմէին. անոնք որ իրեն յաճախորդներն էին իր անունովը կը պարծենային:

— Մեր թէլլալը Հաճի Տիւրիկն է:

— Մերն ալ:

Հաճին՝ Շրիկլէն կամ Պիւռկիւէն պէս բան մը կ՚ըլլար հայ հանըմներուն համար:

Ասոր համար էր անշուշտ որ Սուրբիկ հանըմ իրեն լուր ղրկեց երբոր իր տան մէջ, հին օրուան Մարիամին քով, նոր սպասուհի մը աւելցնելու որոշում տուաւ ու անոր ճշդեց յատկութիւնները որ նոր գալիք ազախինէն կը պահանջուէին:

— Ընտիր մէկը ըլլալու է ամէն բանէ առաջ. հոգ չէ թէ որ սկիզբը ձեռքէն գործ չգայ. հոս շուտով խըզմէթը կը սորվի. արդէն մեծ բան մըն ալ չունի ընելիք. տղուս Օննիկին սենեակը պիտի շտկէ, զգեստները մաքրէ. սա ալ ըսեմ որ աղջիկ զաւակ չեմ ուզեր տանս մէջ:

Եւ վախնալով որ գալիք սպասուհին Օննիկին սենեակը շտկելու, զգեստները մաքրելու սահմանելովը՝ պէտք եղածէն աւելի բացայայտ կերպով իր դիտաւորութիւնը հասկցուցած կ՚ըլլայ, իսկոյն աւելցուց.

— Աչքը երեսը բաց մէկը չեմ ուզեր հա՛, Հաճի՛, դուն իմ ուզածս հասկցար, թէ որ գլխս գոհ ընես, ուզած դէլլալչէֆդ եւելօքը կուտամ:

— Հասկցայ, օղուլ:

Միջնորդը քիչէն շատ հասկցող կին էր. անմիջապէս չորս դին ինկաւ, հարցուց փնտռեց, բայց գտնուածները Սուրբիկ հանըմին պայմանները լիովին չէին միացներ իրենց վրայ: Գեղեցիկ ազախիններ չէին պակսեր իր ձեռքին տակ, բայց անոնց աչքերն ալ, երեսն ալ պէտք եղածէն աւելի բացուած էին ու Սուրբիկ հանըմի ծեր էրիկը՝ Ղազար աղան գլխէ հանելու չափ սատանայ էին: Հանըմին ուզածը միամիտ աղջիկ մըն էր եւ ասիկա Պոլսոյ մէջ դիւրին չեղաւ գտնել:

Այն ատեն Հաճի Տիւրիկ յատուկ ճամբորդութիւն ըրաւ. Իզմիտ, Պաղչէճիկ, Արսլանպէկ, Ատաբազար: Վերջապէս պտըտեցաւ բոլոր այն դեղ տեղուանքը որոնք սպասուհիներու արտածումը կ՚ընեն. եւ ահա մեծ յոգնութիւններէ վերջը, չորեքշաբթի օր մը ցերեկին, յաղթական մուտքով մը, Սուրբիկ հանըմին ներկայացուց իր գեղէն բերած սպասուհին, հազիւ տասնըութ տարեկան կին մը, զոր նոյն օրն իսկ միասին բերեր էր Պաղչէճիկէն:

Սուրբիկ հանըմ գլխէն մինչեւ ոտք զննեց նորեկը որ դրան մօտ բարեւ բռնած կեցած էր. իր հագած պասմայէ տձեւ շրջազգեստին հակառակ իրօք խիստ շնորհալի գտաւ զայն, քանի որ շուտով ամսականին վրայ յարմարեցաւ միջնորդին հետ. եօթը մէճիտ ամիսը եւ տարին երկու ձեռք նոր լաթ, բայց իր մէկդի նետածներէն զորս իր յօժարութեան համեմատ պիտի նուիրէր, եթէ գոհ մնար անոր խըզմէթէն:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 1)

համար կեանքի մակարդա՞կը Խ. Միու – թեան մէջ, թէ ոչ իր բամբը կը նշանա– կէ՝ համայնավարութեան յաղթանակը Միացեալ Նահանգներու եւ ուրիշ երկիր– ներու վրայ: Բան մը չենք կրնար առար– կել երբ Խրուշչեւ կ'ըսէ թէ այսօրուան Ամերիկացիներուն թոռները համայնա – վար վարչաձեւի տակ պիտի ապրին, բայց կ'առարկենք երբ կ'ուզէ իրագործել այդ նախատեսութիւնը: Ահաւասիկ իմ պատասխանս.— Ես չեմ ըսեր թէ ձեր թոռները դրամատիրական վարչաձեւի տակ պիտի ապրին, հակառակ որ մեր վարչաձեւը կը նախընտրենք, բայց մեր համոզումներուն բնոյթին իսկ պատճա – ռով, մեր վարչաձեւը ոչ կը պարտադրենք ոչ ալ կ'ուզենք պարտադրել ոչ ոքի:

« Շատ տպաւորուեցայ ձեր ժողովուր– դէն: Ի վերջոյ երկրի մը մեծ հարստու – թիւնը ոչ իր անտառներուն մէջ է, ոչ իր գործատուներուն ոչ ալ իր ագարակնե – րուն այլ՝ իր ժողովուրդին: Իմ այցելու– թեանս ընթացքին նկատեցի որ խորհըր– դային ժողովուրդը մեծ կարողութիւն ու– նի աշխատելու, կենսունակ է եւ կ'ուզէ բարելաւել իր կեանքը, յառաջդիմել:

« Իմ ուշադրութիւնս գրաւեց ուրիշ կէտ մըն ալ որ ձեզի պիտի զարմացնէ այն է՝ ամերիկացի եւ խորհրդային ժո– ղովուրդներու նմանութիւնը: Նոյն ձե– ւով կը սիրենք խմուրը: Նոյն կատակնե– րէն կը խնդանք: Հիւրասէր ենք, երբ ի– րարու հանդիպինք կը ձգտինք զիրար սի– րելու, ինչպէս ցոյց տուին մեր զինուոր– ները վերջին պատերազմին ընթացքին: Խորհրդային ժողովուրդը ինչպէս ամերի– կացի ժողովուրդը խաղաղութիւն կ'ուզէ: Այս հասարակաց կապը տկարութեան նը– շան չէ, այլ ամէն մէկուն ուժին նշանն է: Գիտէք թէ հիւլէական զէնքերու այս դարուն, անկարելի է որ մեզմէ մէկը յարձակում գործէ առանց ահռելի կոր– ծանումներ ընելու »:

Պատասխանելով կարգ մը հարցումնե– րու, Նիքսըն ըսաւ.— Մեզի հարց կու– տան թէ ինչո՞ւ չենք ջնջեր օտար երկիր– ներու մէջ մեր ունեցած զինուորական կայանները, քանի որ խորհրդային կա– ռավարութիւնը խաղաղասէր նպատակներ ունի: Պատասխանը այս է.— Երբ վախը եւ անվստահութիւնը որոնք մղեցին մեզի եւ մեր դաշնակիցները ինքնապաշտպա – նութեան միացեալ միջոցներ ձեռք առնե– լու ջնջուին, այն ժամանակ ոչ մէկ պատ– ճառ կ'ունենանք մեր կայանները պահե – լու:

Նիքսըն եզրակացուց.— «Յստակ խօ– սելու համար ըսեմ՝ մեր ժողովուրդները խաղաղութիւն կ'ուզեն, բայց երկուքս ալ մեծ ուժ ունինք, եւ որքան ալ մեծ ըլլայ խաղաղութեան մեր փափաքը, մեզմէ ոչ մէկը կրնայ հանդուրժել որ նեղը դրուի»:

Նիքսըն արտակարգ ընդունելութեան արժանացաւ Վարշաւայի մէջ: 200.000 Լեհեր զինքը ողջունեցին ինչպէս ազգա– յին հերոս մը եւ ժողովուրդը կը պոռար. — «Կե՛ցցէ Նիքսըն, պրա՛վօ Նիքսըն, կե՛ցցէ Այզընհաուըր, կը սիրենք Ամերի – կան »:

Լրագրողները գիտել կուտան թէ երեք ժամուան ընթացքին Նիքսըն աւելի շատ ծափողջիւններ ստացաւ քան Խ. Միու– թեան մէջ ամբողջ ճամբորդութեան ըն – թացքին:

Լեհական մամուլը մասնաւոր շեշտ մը դրած է այս ճամբորդութեան վրայ, ա– նոր տալով պաշտօնական հանգամանք մը: Արտաքին նախարար Ռափացքի որ Հուն– գարիա կը գտնուէր անմիջապէս վերա– դարձաւ:

Առաջին առթիւ Նիքսըն տեսնուեցաւ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար՝ Կոմուլքայի հետ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Խրուշչեւի հաւանական այցելութիւնը Միացեալ Նահանգներ, քաղաքական զըլ– խաւոր նորութիւնը կը նկատուի: Այս իսկ պատճառով ժընեւի ժողովին բանակցու – թիւնները նոյն արժէքը չեն ներկայա– ցներ այլեւս:

Այզընհաուըր պաշտօնապէս պիտի հրա– ւիրէ Խ. Միութեան Վարչապետը, լսելէ ետք Նիքսընի զեկուցումը, բայց Ուա – շինկթընի շրջանակներու մէջ ոչ մէկ տա– րակոյս կայ այդ հրաւէրին մասին:

Ամերիկեան կառավարութիւնը այս մա– սին իր դաշնակիցներուն կարծիքը առած է: Ֆրանսա եւ Անգլիա համամիտ են, բայց արեւմտեան Գերմանիա մտահոգ է նման հանդիպումէ մը:

Շ, ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

Կը խնդրուի հաղորդել
ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԵՐՊԷԹԵԱՆԻ
(Ծնեալ Տէր–Ներսէսեան)
մահը որ տեղի ունեցաւ Պօլիէօյի մէջ (Ալփ–Մարիթիմ), Յուլիս 29ին, ուրկէ մարմինը Փարիզ պիտի փոխադրուի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս չորեքշաբթի ժամը 14ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

Մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս նկատել իբրեւ այդ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր եւ յանուն բոլոր իր ենթա– կոմիտէներուն եւ խումբերուն, ցաւակ – ցութիւն կը յայտնէ Տիկին Հ. Երէցեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, տարա – բախտ ընկ. Հ. Երիցեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Վիքթորիա Յովհաննէսեանի ցաւատանջ մօրը՝ Տիկ. Անուշի եւ պա– րագաներուն, իրենց սիրեցեալ զաւկին եւ եղբօր Յ. Եղիշէեանի մահուան առթիւ եւ 3000 Փր. կը յատկացնէ հիւանդի մը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հանգուցեալ Նշան Մուրատեանի (Կըր– նոպլը) տխուր մահուան առթիւ եղած են՝ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւն– ներ, ի նպաստ Վալանսի Համախարբերդ– ցիական Միութեան եւ Կըրնոպլի Կապ. Խաչի վարչութեան:

Համախարբերդցիական Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստա – ցաւ Մուրատեան ընտանիքէն վեց հազար փր., Պ. Ս. Ճերանեանի ձեռամբ եւ այս տխուր առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին բոլոր պարագաներուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Հարսանիքի մը ընթացքին, Տէսինի մէջ, Սեբաստիոյ Մուրատ եւ Ուսումնա– սիրաց Միութեան նախաձեռնութեամբ, հետեւեալ նուէրները եղած են Սեւրի Ս. Մուրատ վարժարանին

Յարութիւն Զօրճալեան, Հայկ Զօր – ճալեան, Երեմիա Դաւիթեան, Մեսրոպ Ղազարեան, Տիկ. Զապէլ Թէյլէրեան, Վարդավառ Գամպէրեան 1000ական Փր.: Վարդգէս Դաւիթեան, Այրի Տիկ Դաւիթ– եան 500ական Փր.: Միհրան Ղազարեան, Հայկազ Մարտիրոսեան 2000ական Փր.: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչու – թեան: Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր Փրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլ – լան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրու – թիւնը:

Այս պայմանները չլրացնող դիմումնե – րուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայ – նով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ըս – տեղծել:

Մեր հատաղնորդ ընթերցողներուն հա – մար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 Փր.:

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւա– տարիմ բաժանորդներէն որ փութան կա– տարել իրենց վճարումները, դիւրացնե – լու համար վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժա– նորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ'օժանդա– կեն թերթին կանոնաւոր հրատարակու – թեան: ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Պ. Յարութիւն Բապուճ– եան իր ազգական Պ. Սիրուն Բապուճ– եանի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 2000 Փր. կը նուիրէ Ալֆոր– վիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին:

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը: Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդա – կան խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ. նոյն ատեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի: Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 62ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կը տօնուի Նիսի մէջ նախաձեռնութեամբ
Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին
Հովանաւորութեամբ
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին
Կիրակի 9 Օգոստոս, ամբողջ օրը
" LES CENT CHÊNES "
CAMPING CHEZ M. ODDO, ST-JEANNET

Առնել Սէն–Լօրան տը Վառէն Սէն–Ժանէի ճամբան եւ Սէն–Ժանէ չհասած դէ – պի աջ շեղիլ եւ հարցնել Սէն–Ժանէ: Մասնաւոր օթոքար մը ճամբայ կ'ելլէ Փլաս Մասէնայէն ժամը 9ին եւ կը հասնի Մատըլէն 9,30ին: Երկրորդ օթոքար մը ժամը 14,15ին: Ասոնցմէ զատ Կառ տէ գ'Օթոպիւսէն առնել Սէն–Ժանէի օթոքարը Կը նախագահէ ընկ. ՇԱՀԱՆ ՋՕՏԵԱՆ
կը բանախօսեն
ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Գեղարուեստական նոխ բաժին
ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Էքս–լէ–Պէն

17 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կա– տարուի դաշտահանդէս Թէլէֆերիքի մեկնակէտի մօտակայ Լա Շոմիէռ արճա– րանի կից դաշտերուն վրայ:

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղող– օրհնութիւն, մատուցմամբ Օչին վարդա– պետ Նիկոլեանի:

Ճաշկերոյթէ վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակա – հանութիւն: Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցա– կան արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսե– րէն:

Անոնք որ կը փափաքին նիւթապէս կամ բարոյապէս օգտակար ըլլալ այս ձեռնար– կին, կրնան դիմել Էքս–լէ–Պէն, Օթէլ ըր լա Կոռթ, Ա. Բամպուքճեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւ– նը շնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Ար– սէն Թէքրզեանէ, հանգուցեալ Մարտիրոս Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ՝ փո – խան ծաղկեպսակի 5000 Փր., ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր.·վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք : Հատը 20 փր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 5 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8461 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4362

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱԶԴՈՒՐՄԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Անյողդողդ յարատեւութեամբ եւ օրինակելի հաւատարմութեամբ — գրեթէ — կան՝ իր կենսունակութեան — Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը քառորդ դարէ ի վեր ամառնային արձակուրդի ամիսները կ'օգտագործէ՝ կազդուրման կայանի մը մէջ իր հովանիւ գուրգուրանքին առարկայ դարձնելու համար մեր երկսեռ փոքրիկները :

Առաջին խումբը, որ մեկնած էր Յուլիսի սկիզբը, վերադարձաւ կիրակի օր : Երկրորդ կարաւանը ճամբայ ելաւ երկուշաբթի իրիկուն եւ ապահով հասած է արդէն Պէլֆոնթէն :

Այսպէս ամէն տարի Փարիզէն ու գաւառէն քանի մը հարիւր աղջնակներ ու տղեկներ՝ քաղաքներու ժխորէն հեռու՝ բնութեան գեղեցկութիւններով օժտուած վայրի մը մէջ ո՛չ միայն մաքուր օդ կը ծծեն և տաքուկ արեւ կը վայելեն, այլեւ Խաչուհիներու մայրական հսկողութեան ու խնամքին տակ հայերէն կը ճռուողեն, ազգային երգեր ու պարեր կը սորվին եւ կը հաղորդուին հայկական շունչով :

Երկար տարիներ թափառական մէկ տեղէն միւսը՝ Կապոյտ Խաչը վերջապէս հինգ տարի առաջ ունեցաւ իր սեփական օդափոխութեան կայանը Պէլֆոնթէնի մէջ, շնորհիւ իր անդամուհիներու լումաներուն :

Տարուէ տարի կատարուած մասնակի նորոգութեանց շնորհիւ, շէնքը այսօր կը լրացնէ պետական օրէնքով պահանջուած բոլոր առաւելութիւնները :

Կան տակաւին բարեզարդութեան եւ կահաւորման յատուկ ծախքեր, որոնք նիւթական նոր զոհողութիւններ կը պահանջեն :

Առ այդ անհրաժեշտ գումարը հայթայթելու համար Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի կեդրոնական վարչութիւնը քանի մը ամիս առաջ կոչ մը հրատարակեց Յառաջի մէջ՝ թախանձելով վերջին ճիգ մը, որպէսզի իր կազդուրման կայանը ո՛չ մէկ պակաս ունենայ :

Պետական քննիչներ ամէն տարի այցելելով իր կայանը՝ մեծ գնահատանքով կ'արձանագրեն այնտեղ տիրող կարգապահութիւնն ու մաքրութիւնը բոլոր մարզերու մէջ :

Ծնողքները նոյնպէս վերջին ծայր գոհ են իրենց զաւակներու վայելած խնամքէն : Կապոյտ Խաչը ո՛չ մէկ խնայողութիւն կ'ընէ առատ ու սննդարար ուտելիքներով կերակրելու համար փոքրիկները :

Կեդրոնական վարչութիւնը չի կրնար գժբախտաբար գոհացում տալ բազմաթիւ ծնողքներու դիմումներուն, պարզապէս տեղի անձկութեան պատճառաւ :

Ֆրանսահայ ազգային կազմակերպութեանց շարքին կարեւոր դեր մը վերապահուած է Կապոյտ Խաչին՝ ազգապահպանման մարզին մէջ :

Նորագոյն սերունդի հայաշունչ դաստիարակութեան համար միայն կազդուրման կայանը չէ, որ կ'օգտագործէ անիկա :

Հայերէնի դասընթացքներ բացած է փարիզեան շրջանի եւ գաւառի զանազան քաղաքներուն մէջ՝ մայրենի լեզուն ու ազգային պատմութիւնը սորվեցնելու համար անոնց, որոնք այս հիւրընկալ հողերուն վրայ բացած են իրենց աչքերը աշխարհին :

Ունինք հայկական մանկապարտէզ ու նախակրթարան :

Կիսամիջոցներով կը փորձենք անկարելին՝ համրանքը փրկելու համար :

Մեր գիտակից մայրերն ու քոյրերը պէտք է բոլորուին Կապոյտ Խաչին շուրջ՝ աւելի եւս զօրացնելու համար զայն : Պէտք է աջակցին անոր նիւթապէս ու բարոյապէս, որպէսզի անիկա կարենայ լաւագոյնս ծառայել իր առաջադրած նպատակներուն :

Գովելի են անոնք, որ մեր ծեր ու աղքատ հայրենակիցներու վիճակի բարելաւման կ'աշխատին :

Աւելի մեծ քաջալերութեան կը կարօտին Խաչուհիները, որոնք իրենց գուրգուրանքին առարկայ կը դարձնեն մատաղ սերունդը :

Յաջողութի՜ւն իրենց ձեռնարկներուն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ԵՐԹԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՄՈՍԿՈՒԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Մամուլի արտակարգ ասուլիսի մը ընթացքին Միացեալ Նահանգներու Նախագահը յայտարարեց Խրուշչեւի եւ իր փոխ այցելութիւնը : Այզընհաուըր աւելցուց թէ իր տուած այս լուրը «բնաւ գաղտնի չպահուած դիւանագիտական գաղտնիք մըն էր» :

Այզընհաուըր յայտարարեց նաեւ թէ Եւրոպա պիտի գայ Օգոստոսի վերջ, տեսնուելու համար Արեւմուտքի դաշնակից պետութեանց ղեկավարներուն հետ :

Ամերիկեան եւ խորհրդային հաստարակաց զեկոյցը նոյն ժամանակ հրատարակուեցաւ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն : Այս միացեալ յայտարարութեամբ պաշտօնապէս կը հաղորդուի.— «Միացեալ Նահանգներու Նախագահը հրաւիրեց Խորհ. Միութեան Վարչապետը՝ Նիքիթա Ս. Խրուշչեւը որ պաշտօնական այցելութեան երթայ Ամերիկա, 1959 Սեպտեմբերին : Խրուշչեւ մեծ գոհունակութեամբ ընդունեցաւ այս հրաւէրը :

« Միւս կողմէ, Միացեալ Նահանգներու Նախագահը հաճոյքով ընդունեցաւ Խորհ. Միութիւնը այցելել պաշտօնապէս, ամէնէն ուշը այս տարուան աշնան :

«Խրուշչեւ երկու-երեք օր Ուաշինկթըն պիտի մնայ, ապա տասը օրուան ճամբորդութիւն մը պիտի ընէ Միացեալ Նահանգներու մէջ : Ոչ պաշտօնական խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Նախագահին հետ : Այս տեսակցութիւնները թոյլ պիտի տան որ կարծիքներու փոխանակութիւն մը ունենան փոխադարձ շահեկանութիւն ներկայացնող հարցերու շուրջ :

« Միացեալ Նահանգները գտնուած ժամանակ, Խրուշչեւ առիթը պիտի ունենայ անձամբ տեսնելու երկիրը, ժողովուրդը եւ անոր կեանքը :

« Նախագահ Այզընհաուըր Մոսկուա պիտի այցելէ եւ ճամբորդէ Խորհ. Միութեան այլ քաղաքներ : Այս ձեւով կարելիութիւնը պիտի ունենայ շարունակելու ոչ պաշտօնական խօսակցութիւնները եւ կարծիքներու փոխանակութիւն մը ունենալու Խորհ. Միութեան Վարչապետին եւ նախարարներուն հետ հասարակաց հարցերու շուրջ :

« Խ. Միութիւն կատարած իր ճամբորդութեան ընթացքին, Նախագահ Այզընհաուըր առիթը պիտի ունենայ նաեւ անձամբ տեսնելու երկիրը, ժողովուրդը եւ անոր կեանքը :

« Երկու կառավարութիւնները կը յուսան որ յառաջիկայ այս այցելութիւնները պիտի ծառայեն լաւագոյն յարաբերութիւններ հաստատելու Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան միջեւ, ինչպէս նաեւ խաղաղութեան դատին » :

Մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին, Նախագահ Այզընհաուըր կարգ մը մանրամասնութիւններ տուաւ այս զեկոյցին մասին : Ոչ մէկ առեն, իրենց խօսակցութեանց ընթացքին, Նախագահ Այզընհաուըր պիտի ներկայանայ իբրեւ բանբեր Արեւմտեան Պետութեանց : Միայն Միացեալ Նահանգներու եւ անոր կառավարութեան բանբերը պիտի ըլլայ : Նախագահ Այզընհաուըր կը փափաքի սակայն, Խրուշչեւի հետ տեսնուելէն առաջ, շփման մէջ մտնել արեւմտեան ղեկավարներու հետ, միասնաբար խորհրդակցելու համար հասարակաց հարցերու շուրջ :

Այզընհաուըր ճշդեց նաեւ թէ այս այցելութեանց առթիւ, բանակցութիւնները

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՐՈՇԻՄԱՅԻ մէջ բացուած է համաշխարհային հինգերորդ ժողովը՝ հիւլէական զէնքերու դէմ : Լիակատար նիստին պիտի կարդացուին ուղերձներ Խրուշչեւէն եւ Ներուէն : Այս համագումարը տեղի տուած է կարգ մը հակադրութիւններու Ճափոնի զանազան, մանաւանդ կառավարական շրջանակներու մէջ, որոնք կ'ամբաստանեն թէ ժողովին նախաձեռնակ եղող Ճափոնի Հակահիւլէական Խորհուրդը համայնավար ազդեցութեան տակ է :

ԿԻՊՐՈՍԻ անգլիական զօրքը հսկողութեան տակ առած է Նիկոսիա-Քիրէնիա ճամբան : Կը կարծուի թէ նախազգուշական միջոց մըն է, ի հարկին առաջքն առնելու համար զօր. Կրիվասի վերջին րուն յայտարարութիւններէն տարուած՝ դիմադրական կազմակերպութեան նախկին պարագլուխին կողմնակիցներուն, հաւանական ցոյցերուն :

ՓՈՐԹՕ-ՌԻՔՈՅԻ մէջ ցոյցեր կատարուած են Ամերիկացիներուն դէմ : Ցուցարարները անկախութիւն կը պահանջեն : Սան-Խուանի փողոցներուն մէջ, «Ամերիկացիք տուն գացէ՛ք», «Ամերիկա եւ Խ. Միութիւն նոյն տոպրակին մէջ» աղաղակելով տողանցած է ամբոխը : Փորթօ-Ռիքօ անդամ է «Ամերիկեան ազատ Հասարակապետութեան», որուն սահմանադրութեան համաձայն երկրին արտաքին եւ պատերազմական ղեկավարութիւնը կը պատկանի Միացեալ Նահանգներուն : Ասոր փոխարէն, Փորթօ-Ռիքոցիները որ 42 տարիէ ի վեր Ամերիկայի քաղաքացիներ են, ինքնակամ ու անկախօրէն կ'ընտրեն իրենց կղզիին ընդհանուր կառավարիչը :

ՄԱՐՈՆԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔ Մէուշի՝ իր համայնքին ուղղեալ հովուական թուղթով մը, կը շեշտէ թէ Ֆրանսա կատարած իր վերջին ճամբորդութեան նպատակն էր «ամրապնդել Ֆրանսայի վեհանձն ժողովուրդին եւ մարոնի համայնքին պատմական բարեկամութիւնը» : Պատրիարքը մասնաւոր հիացումով կ'արտայայտուի «զօր. Տը Կոլի ազնիւ նկարագրին եւ խաղաղասէր ոգիին» մասին :

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարար նշանակուեցաւ, հրաժարեալ նախարար Ճալալ Ապտոհի տեղ, Ճափոնի նախկին պարսիկ դեսպանը՝ Ապպաս Արամ :

ԻՐԱՔԻ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Իթթիհատ ալ Շաապ, կը դատապարտէ Քէրքիւքի վերջին միջադէպերը որոնք « խուժանին կողմէ գործուած ջարդումներ են » :

Պաշտօնական որեւէ զեկոյց չէ հրատարակուած զոհերու թիւին մասին, բայց զօր. Քասըմ սեղմ շրջանակի մը մէջ յայտնած է թէ 121 մեռեալ եւ 140 վիրաւոր կայ : Իրաքէն Պէյրութ հասած որոշ լուրերու համաձայն, «հարիւրաւոր աշաբեկիչներ» ձերբակալուած են, որոնց կարգին համայնավար պարագլուխ Սաթէք Ֆալահի :

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ բանակին ընդհանուր հրամանատարը՝ զօրավար Հապիպ Մաճալի, 8658 յորդանանեան տինար յանձնած է «Ալժերիոյ ատժամեայ կառավարութեան» ներկայացուցիչին : Այս գումարը յորդանանեան բանակի զինուորներուն եւ սպաներուն երկրորդ օժանդակութիւնն է «ալժերիացի ռազմիկներուն» :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ օդային ուժը ռմբակոծումի եւ գնդացիրով յարձակումի ենթարկած է Էրավշէհ գիւղը, երկրին հիւսիսը, վերջ տալու համար տեղւոյն եւ շրջաններու գիւղացիներուն միջեւ ծագած կռիւներուն : Բանակին զեկոյցը կը ճշդէ թէ զօրքը գրաւած է գիւղը նոր միջադէպերու առաջքն առնելու համար :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՄԷՋ փոխ-նախագահ Նիքսըն 5 ուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Կոմուլքայի հետ : Հարցազրուցներով լրագրողներու կողմէ, Նիքսըն յայտարարած է թէ խօսակցութեանց նիւթը եղած է լեհ եւ ամերիկեան հարցեր, որոնց կարգին.— ա) Լեհաստանի փափաքը աւելի կարեւոր փոխառութիւններ ստանալու Ամերիկայէն : բ) Լեհաստանի փափաքը որ Միացեալ Նահանգները վերցնեն առեւտրական փոխանակութեանց վրայ դրուած արգելքը : գ) Օտէռ-Նայսսահմանին ճանաչումը Ամերիկայի կողմէ :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ հետ ստորագրուած համաձայնութեամբ մը, Պելժիա, Քանատա, Ամերիկա, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Հոլանտա վերջ կը դնեն «գրաւման» կանոնագրին որմէ կ'օգտուէին Գերմանիա գտնուող արեւմտեան ուժերը : Այսուհետեւ այս ուժերը պիտի ունենան այն իրաւունքները զորս ունին, օրինակի համար ամերիկեան ուժերը Ֆրանսայի մէջ :

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ Ալժերիա պիտի երթայ Օգոստ. 27ին : Վարչապետ Տըպրէ այս հինգշաբթի Ալժէ կ'երթայ եւ կը վերադառնայ շաբաթ :

"ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԱՅՐԵՐ"

Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը, Յուլիս 16 թուակիր մասնաւոր հրովարտակով մը, «Հերոսուհի Մայր» տիտղոսը կուտայ Հայաստանի մէջ ապրող այն մայրերուն, որոնք տասը զաւակ ծնած եւ մեծցուցած են : Կրեմլինի հրատարակած այդ հրովարտակը կուտայ հետեւեալ անունները .—

1) Արշալոյս Արզումանեան, Խոզնավար գիւղէն, Գորիսի շրջան :

2) Մարուս Ասլանեան, Դարբաս գիւղէն, Կիրովականի շրջան :

3) Ջաւահիր Բարսեղեան, Շղարշիկ գիւղէն, Թալինի շրջան :

4) Անահիտ Թադեւոսեան, Սարակապ գիւղէն, Աղինի շրջան :

5) Արուսեակ Խաչատրեան, Ծովինար գիւղէն, Մարտունիի շրջան :

6) Հռոմսիմ Յովհաննիսեան, Սարահարթ գիւղէն, Սպիտակի շրջան :

7) Վարսիկ Մկրտչեան, Մեծ Մանթաշ գիւղէն, Արթիկի շրջան :

8) Փերուզ Մովսիսեան, Պեմզաշէն աւանէն Արթիկի շրջան :

9) Լիա Նահապետեան, Արթիկ քաղաքէն, Արթիկի շրջան :

10) Սիրանոյշ Ստեփանեան, Կաքաւաձոր գիւղէն, Թալինի շրջան :

11) Ամօ Վարդազարեան, Տաթեւ գիւղէն, Գորիսի շրջան :

12) Մարօ Վարգանեան, Լենինական քաղաքէն :

Բոլոր այս մայրերը, իւրաքանչիւրը տասը զաւակի տէր, ստացած են «Հերոսուհի Մայր» շքանշանը :

ՆՈՐ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆԸ
ՀԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱ

Վերջերս Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ ընտրուեցաւ հայազգի վիպագիր, բեղուն արտադրող Թրուայա, Քլօտ Ֆարեր վիպագրի աթոռին թեկնածու։ Անդամներու կաճառին երիտասարդ անդամն է, թերեւս ամէնէն բարձրահասակը, 1 մեթր 85 հասակով։

Ռուսական յեղափոխութենէն ճողոպրած՝ երախայ Հանրի կը հասնի Փարիզ, ծնողքին հետ. կը յաճախէ Լիսէ Փասթէօր. կը դառնայ ֆրանսական քաղաքացի. կը կատարէ զինուորական ծառայութիւնը եւ կը գնահատուի առաջին վէպով «Ֆօ ժուր»։ Երիտասարդը դեռ քսաներեք տարեկան է, յայտնապէս տաղանդաւոր վիպագիր մը, տաղանդը կը յարմարի միջավայրին, ռուսերէն լեզուին, և միաժամանակ իւրացուցած է նոր հայրենիքի լեզուն եւ մշակոյթը։ Առաջին գործը կը պսակուէր «Փոփիւլիստ» մրցանակով, երեք տարի վերջ, 1938ին «Լ'Արեճեր» կը ստանայ Կոնքուրի մրցանակը։ Առաջին գործին համար քննադատ Ժալու կը գրէր. «Հանրի Թրուայա կը յայտնաբերէ վերլուծական սուր կարողութիւն մը, որ իր հակակշիռը կը գտնէ իրապաշտ նկարիչի մը ուժեղ տաղանդին մէջ»։ Հիւանդոտ հերոսներ են «Լա Բլէ տը Վուէթ»ի եւ «Լ'Արենեբ»ի դէմքերը։

Նոր Ակադեմականը ճոխ բառամթերք ունի, կը թուի թէ Լառուս կարդացած եւ անծանօթ մնացած բառերու մթերք մը հաւաքած է գործածելու համար։ Զարգացուցած է ռուսերէնը, ուսումնասիրելու համար բնագրին մէջ Պուշկինն ու Տոստոյեւսքին։

Իր վերջին գործն է «Առօրեայ կեանքը Ռուսիոյ մէջ, վերջին ցարի օրերուն», օգտուելով ծնողքին պատմութիւններէն եւ բազմաթիւ ընթերցումներէ։ Ֆրանսական քաղաքացի Ակադեմականը հայրենաբաղձութիւն ունի, կը հետաքրքրուի Մոսկուայի կեանքով, ռուս ազնուական եւ քաղքենի դասակարգերով։

Վիպական ձեւ մը տուած է գործին։ Ֆրանսացի Ժան Կասթոն Ռուսել կը մեկնի Մոսկուա եւ հիւր կը մնայ Զուփոֆ ընտանիքին մօտ, կը ռուսանայ եւ կը կոչուի Իվան Կաստոնովիչ. կը շրջագայի պատմական քաղաքին ամէն կողմը. կը գտնէ տարօրինակ ընկերութիւն մը, տարբեր կենցաղ մը. կը ճաշակէ խաւիարը, անպակաս է թէյը, կը յաճախէ ռուսական բաղնիքը, ներկայ կ'ըլլայ ռուս պատարագին, կը հմտանայ օրթոտոքս դաւանանքին, կը զմայլի ռուս եկեղեցիներու շքեղութեան վրայ։ «Դարերէ ի վեր ռուս եկեղեցին որեւէ հոլովոյթ կրած չէ։ Ծոմերու եւ պահքերու թիւը շատ են։ Քահանաները կ'ամուսնանան եւ աստիճանի բարձրացում չեն ստանար։ Քարոզելու իրաւունքը վերապահուած է բարձր կղերին։ Ամէն եկեղեցի ունի ժողովրդապետ մը, սարկաւագ մը, որոնց կ'օգնեն սաղմոսասաց մը եւ լուսարար մը։ Քահանաներու զաւակները քահանայ կը ձեռնադրուին, այսպէս սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի պաշտօնը»։

Ռուսը կը տեղեկացնէ ֆրանսացի հիւրին, թէ Ռուսիա շուրջ 500 վանք ունի, 11 հազար վանական եւ 18 հազար կրօնաւորուհի։ Եկեղեցականութիւնը կախում ունի Սինոդի իշխանութենէն։ Սինոդի անդամները կը նշանակուին ցարէն, որ պետն է ռուս եկեղեցիին։ Սինոդին մօտ կայ աշխարհական պաշտօնեայ մը, պրոկուրոր, որ կը վաւերացնէ Սինոդին որոշումները, որպէս ներկայացուցիչ ցարին։ Պաշտօնական կրօնքը օրթոտոքս կրօնքն է, բայց վերջին վիճակագրութեան համաձայն, 1903ին, կաթողիկէ եկեղեցին ունէր 11·420·000 հաւատացեալ, հայ-գրիգորեան եկեղեցին 1·600·000, բողոքականներու թիւն էր 3·743·000, մահմետականներունը 14 միլիոն։

Ակադեմական Թրուայա կը բացատրէ երկու եկեղեցիներու դաւանական տարբերութիւնը։ Օրթոտոքս եկեղեցին կը մերժէ Հանգանակի մէջ յաւելուած «յորդւոյ» բանաձեւը «բղխումն ի Հօրէ եւ յորդւոյ», հիմնուելով Յովհաննէս Աւետարանչին արտայայտութեան վրայ. «Ճշմարտութեան այս ոգին, որ կը բխի Հօրմէս եւ զոր ձեզի պիտի ղրկեմ Հօրս կողմէ» (ԺԵ. 26)։ Հայերէնի թարգմանիչները այդ համարը թարգմանած են «Ճշմարտութեան Հոգին, որ Հօրմէն կ'ելլէ, սակայն երբ գայ Մխիթարիչը, զոր ես պիտի ղրկեմ ձեզի Հօրմէն»։

Ռուս եկեղեցին ունի իր աղանդաւորները տուխոպորներ, որոնք հաւատքի աղբիւր կ'ընդունին ներքին ներշնչումը։ Կաթնակեր մոլոխաններ, թափառական սթրանիքներ, խորհուրդները և քահանաները մերժող նեմոլիաքիներ, սեռային յափշտակութեան մէջ Երկնաւոր Տէրը իրենց մէջ մարմնացնող խլիսթիներ, մարմնական փորձութիւններէ ազատ մնալու համար սեռային գործարանները անդամահատող սքոփցիներ, ստոտտելով աղօթող սքաքունիներ։

Բոլոր աղանդաւորները կը հաւատան, թէ կարելի է ուղղակի յարաբերութեան մտնել Աստուծոյ հետ, առանց կղերի միջամտութեան։ Ռուսը հակում ունի անձնական դատում ունենալու։ Կը հաւատայ, թէ «ամէն բան ներելի է», այսինքն «ամէն բան թոյլատրելի է»։ Հեզահամբոյր մուժիկը, երբեմն կը դառնայ կատաղի արարած մը։ Գիւղերու մէջ պակաս չեն գողութիւն, սպանութիւն, հրդեհ, կողոպուտ։ Կը գողնայ, կը սպաննէ, յետոյ կը խոստովանի ոճիրը, կ'ընդունի թէ պատժի արժանի է։

Բանուորները խեղճ թոշակներ կը ստանային, 11էն 12 ժամ աշխատանքի համար։ Օրէնքներ հրատարակուած են, պետական քննիչներ կը հսկեն օրէնքներու գործադրութեան վրայ, բայց գործարանատէրերը կը խուսափին օրէնքները յարգելէ։ 26 Օգոստ. 1866ի օրէնք մը գործարանատէրերը կը պարտաւորէր գործարանին մօտ հիւանդանոց մը հաստատելու՝ բանուորներու համար։ 1904ին գործարանատէրեր կային, որոնք օրէնքէն տեղեկութիւն չունէին։ Գիւղերէն գործարանները խուժող ընտանիքներ բախտուած էին գործատիրոջ կողմէ շինուած ընդարձակ բնակարաններու մէջ բնակիլ։ Այլեւս գիւղացի չեն, քաղաքացի ալ չեն, նոր դասակարգ մը կը կազմեն, առանց աւանդութեան, կ'ապրին օրը օրին, կը կորսուին անանուն զանգուածին մէջ։ 129 միլիոն բնակչութեան մէջ՝ երկուքուկէս միլիոն բանուորներ կային։

ԽՈՐԷՆ ԽԱԲԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ տօնեց Լէնինի շքանշանը, Խորհ. Միութեան մեծագոյն շքանշանը։ Յանձնումը կատարուեցաւ ձեռամբ Վորոշիլովի, որ յատկապէս գացած էր Երեւան, Յուլիսի 21ին։ Այս առթիւ կատարուեցան հանդիսութիւններ։

Գ. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ, որ երկար տարիներ Հայաստանի առողջապահական ճակատի վարիչն էր, մեռած է Երեւանի մէջ։ Գէորգ Ղեւոնդեան, վաստակաւոր բժիշկ, վարիչ Երեւանի Բժշկական Ուսումնարանին, միաժամանակ դասախօս դպրոցական առողջապահութեան ամպիոնին, ծնած է Թիֆլիս 1895ին։ Աւարտած է Ռոստովի բժշկ. համալսարանը 1923ին։ Նորաւարտ բժիշկ, աշխատած է Կովկասի հանքային ջուրերու քաղաքներուն մէջ։ Ունի մօտ քսան գիտական աշխատութիւններ։

ՃԱՂԻԿՆԵՐՈՒ մրցում մը կատարուեցաւ Երեւանի մեծագոյն հրապարակին վրայ, ուր ծաղկամշակութեան զանազան կազմակերպութիւններ ցուցադրած էին իրենց մշակած ծաղիկները, — մանիշակագոյն արեւաթագ, հոլանտական մեխակ, վարդագոյն բոցենի, աւելի քան քսան թրաշուշան, գէորգենի, ոսկեշիւ, շահպրուկ, բազմատեսակ հոտաւէտ վարդեր, փունջ կազմած, կողով շինած։ Առաջին մրցանակը ստացաւ Երեւան քաղաքի կանաչազարդութեան հիմնարկութիւնը։ Երկրորդ մրցանակը (200ական րուբլի) եօթը կազմակերպութիւններ։

ԾՈՎԱՅԻՆ ակումբ մը բացուած է Երեւանի մէջ։ Անդամ արձանագրուած են համալսարանի ուսանողներ, որոնք վարժութիւններ կը կատարեն նաւակ, մակոյկ, շարժանաւ վարելու և թիավարելու։ Այս ակումբը մրցում մը կազմակերպեց Սեւանի լճին վրայ, ուր փայլուն յաջողութիւններ արձանագրեցին Ռ. Սանոյեան եւ Հ. Պասոյեան, իսկ Սեւանցի Գուսեւ մէկ ժամուան մէջ կտրեց 33,9 քիլոմեթր, Ռ. Աֆրիկեան՝ 45,5 քիլոմեթր։ Ակումբին անդամներէն խումբ մը մեկնեցաւ Պաթում, մասնակցելու համար համամիութենական ջրային մրցումներուն, ուրիշ խումբ մը որ վարժ է ջրասուզակային մարզախաղերու մէջ՝ մեկնեցաւ Խրիմ, մասնակցելու համար Ալուշտայի մէջ կատարուելիք մրցումներուն։

Ջրային այսպիսի մարզախաղեր կը կատարուին նաեւ Հրազդանի եւ Էջմիածնի լճին մէջ։

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ Յովսէփ Մարգարեան, դեռ շատ երիտասարդ, իր վրայ կը խօսեցնէ այն կիսանդրիներով զորս պատրաստած է այս վերջին տարիներուն, — Մ. Խորենացի, Մ. Նալբանդեան, Գ. Սունդուկեան, Րաֆֆի, Յ. Պարոնեան, Դ. Դէմիրճեան։ Պատրաստած է նաեւ Պուշկինի արձանիկը։ Ունի խաղողի ողկոյզ մը տանձի փայտէ շինած, — բարդ եւ գեղեցիկ աշխատանք մը։ Ունի դարձեալ տեսակ մը «նաթիւռմոռթ», սկուտեղ մը պտուղներով լեցուն, ամբողջովին փայտէ։ Իր վերջին գործն է տանձի փայտէ սափոր մը, որուն մակերեսը նրբօրէն զարդարուած է հայկական ոճով, — խաղողի ողկոյզներ, նուռ, խնձոր, եղնիկ ու տերեւներ։ Սափորը ձօնած է Յովհ. Թումանեանին, որուն դիմաքանդակն ալ շինած է վրան, ինչպէս եւ «Սասունցի Դաւիթ», «Թմկաբերդի առումը», «Գիքորը», «Զարի վերջը», «Մարօ», «Շունն ու կատուն» գրուածները։

ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ դասախօսութիւններու շարք մը սկսած է Ս. Դաւթեան, Սպիտակ քաղաքին մէջ, ներկայացնելով կրօնական ծէսերու, հաւատալիքներու եւ նման նախապաշարումներու գիտական վերլուծումը։ Իսկ Տ. Մարգարեան խօսած է «քրիստոնէութեան ծնունդը եւ նրա դասակարգային էութիւնը» նիւթին շուրջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ատլաս պատրաստելու համար խորհրդակցութիւն մը կատարուած է Գիտութեանց Ակադեմիային մէջ, — ատլասը պիտի ներկայացնէ Հայաստանի աշխարհագրութիւնը հնագոյն շրջաններէն մինչեւ մեր օրերը, ցոյց տալով բնութիւնը, պատմութիւնը, մշակոյթը, տնտեսական հարստութիւնը։ Ատլասը լոյս պիտի տեսնէ 1961ին։

«ՊԱՅՐԸՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ», այս խորագրով գիրք մը հրատարակեց Խաչիկ Դաշտենց, — ուր ցոյց կը տրուի անգլիացի մեծ բանաստեղծին կապը հայ մշակոյթի ներկայացուցիչներուն հետ։ Կը բովանդակէ բազմաթիւ նկարներ։ Կը բաղկանայ 180 էջէ, տպուած է տասը հազար օրինակ։

ԱՐՈՒՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ կիսանդրիին բացումը կատարելու համար, Յուլիս 20ին Երեւանի քաղաքային պանթէոնը, հայ բեմի մեծ վարպետին շիրիմին մօտ հաւաքուած էին դերասաններ, թատերագէտներ, գրողներ, գիտնականներ, ար–

ԵՐԳԱՀԱՆ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

Եթէ իւրաքանչիւր սեռի ներսում Կոմիտասի ամէն մի երգը բնորոշւում է այսպիսի անհատականութեամբ, ապա կարելի է միանգամայն պարզ պատկերացնել, թէ ինչպիսի պերճախօսութեամբ են զանազանւում իրարից նրա մշակած երգերի առանձին սեռերը։ Ո՞վ, ո՞ր Հայը կամ օտարազգին չափազանց գունեղ, ինքնատիպ ու արտայայտիչ, ստեղծաբար, աշխատանքի հիմն հնչող մեր հօրովէլները («Գութանի երգ»ը, «Կալի երգ»ը, «Երկրագործի երգ»ը եւայլն) կարող է շփոթել երբեմն հումորով, երբեմն կատակային ուրախ տրամադրութիւնների շղարշով պարուրուած խաղերի ու պարերգների հետ («Զեմ ու չեմ», «Շողեր ջան», «Գնա՛ գնա» եւայլն), կամ ո՞վ կարող է, ինչպէս Մանուկ Աբեղեանն է արտայայտւում, «մարդկանց մէջ մենակ մարդու», զարիբի հոգեկան խոր վիշտն ու տրտմութիւնն արտայայտող անտունիները («Կանչէ կռունկ», «Անտունի», «Կռունկ» եւայլն) շփոթել ծիսական – հարսանեկան («Փեսին գովքը», «Առաւօտուն բարի լուս», «Մաղթանք», «Հարս եմ գնում» եւայլն), ողբերի («Արփէն ջան», «Ողբ» եւայլն) կամ դիւցազնական լայն շունչ ունեցող «Մոկաց Միրզա»յի հետ։

Ծայրայեղ ցայտուն են Կոմիտասի ստեղծագործութիւնները եւ միայն այդպիսի գործերը կարող էին ֆրանսիական մեծանուն երգահան Դեբիւսիի համար այնպիսի հիացմունքի հիմք դառնալ, որ նա յայտարարէր թէ՝ «Եթէ Կոմիտասը գրէր միայն «Անտունի»ն, այդ էլ բաւական կը լինէր նրան մեծ արուեստագէտ համարելու»...։

Կոմիտասի ստեղծագործութիւնների այսպիսի վառ անհատականութիւնը հետեւանք է նրա այն ստեղծագործական մօտեցման, որի համաձայն նա լեզուական եւ կառուցուածքային առանձնայատկութիւնները՝ կշռոյթը, չափը, ներդաշնակութիւնը, ձայնի ելեւէջը, զարգացման սկզբունքը, երգի բնագիրը օգտագործում է որպէս մի ամբողջութիւն, որպէս կերպարի էութիւնն ու լիարժէք դրսեւորումն ապահովող արտայայտչական միջոցների մի ամբողջ համակարգ։

Երաժշտական արտայայտչական միջոցների կողքին Կոմիտասի համար չափազանց կարեւոր նշանակութիւն ունի եւ բանաստեղծական խօսքը, երգի բնագիրը, քանի որ նրանով են պայմանաւորւում ոչ միայն երգի բներգային եւ սեռային բազմազանութիւնը, այլեւ յաճախ նրա կառուցուածքային առանձնայատկութիւնները, երգային – խօսակցական ոճը եւ երգի այլ յատկանիշները։

Կոմիտասի կենսագրականից յայտնի է որ Գէորգեան ճեմարան ընդունուելիս նա հայերէն չգիտէր։ Սակայն միաժամանակ յայտնի է, որ այդ բացը նա շուտով յաղթահարում է, եւ այն էլ այնպիսի հիմնաւորութեամբ, որ յետագայում գրում է իր «Քնարերգութիւններ» գիրքը (հրատարակուած 1939 թ.) եւ Մանուկ Աբեղեանի հետ միասին կազմում ու հրատարակում իրենց բանասիրական երկարատեւ ու համատեղ աշխատանքի արգիւնք, ժողովրդական երգի բնագրերի «Հազար ու մի խաղ» ժողովածուն։

Թէ՛ երաժշտութեան եւ թէ բանաստեղծութեան բնագաւառներում Կոմիտասն աշխատեց խորապէս ճանաչել իր ժողովրդի հոգեւոր մշակոյթը, սովորել նրա իմաստութիւնը, արուեստի վարպետութիւնը։ Նոյնիսկ բազմաձայնութիւնը, որի հիմնադիրը հայ երաժշտութեան մէջ հանդիսացաւ դարձեալ Կոմիտասը, նա հիմնեց ժողովրդական երգի առանձնայատկութիւնների վրայ, որով եւ յաջողուեց Կոմիտասին մի նոր էջ բաց անել հայրենի երաժշտական մշակոյթի պատմութեան մէջ։

«Անբռնազբօսիկ, ինքն իրենից բխող մեր գիւղական կեանքի՝ աշխատանքի, ուրախութեան, սիրոյ եւ բնութեան բազմանուագն է, որ դարձնում է Կոմիտասի իւրաքանչիւր երգը մի ինքնուրոյն պատկեր, մի ինքնատիպ բնանկար եւ հիացմունք պատճառում թէ՛ մեզ, թէ օտարներին շուրջ 30 տարիների ընթացքում», — գրում է Սպիրիդոն Մելիքեան։ Ահա սրա մէջ է մեր Կոմիտասի մեծութիւնը։

Կոմիտասի բազմաձայնութիւնը իր արտայայտութիւնը գտաւ յատկապէս նրա հիասքանչ խմբերգներում, որի բնագաւառում նա բացարձակ մեծ վարպետ է։ Յիշենք նրա խմբերգներից «Կալի երգ»ը, «Լօ լօ»ն, «Լուսնակն անուշ»ը, «Երկրագործի երգ»ը եւ այլ երգեր, որոնք Կոմիտասին զարդարեցին անմահութեան դափնեպսակով։

Ինքնօրինակ է Կոմիտասը նաեւ իր դաշնամուրային վեց պարերում (գրուած եւ առաջին անգամ կատարուած հեղինակի կողմից 1906 թուականին Փարիզում)։

Այդ ձեւի տեսակէտից հակիրճ, ոճային առանձնայատկութիւններն տեսակէտից առանձին վայրերի՝ Երեւանի, Շուշու, Էրզրումի, Վաղարշապատի ժողովրդական պարային եւ գործիքային երաժշտութեան հետ կապուած դաշնամուրային պարերը միեւնոյն ժամանակ աչքի են զարնում իրենց նրբութեամբ, զգացմունքների ներքին զսպուածութեամբ եւ դարձեալ ու դարձեալ տրամադրութիւնների բազմազանութեամբ։

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

(Շար. 9)

ՀԱՐՐԻ ԹՐՈՒՄԸՆԻ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԵԾ ԴԷՄՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

★

Միացեալ Նահանգներու նախկին նախագահ Պ. Հարրի Թրումըն վերջերս իր ամարանոցին մէջ ետրոպացի լրագրող մը ընդունելով՝ անոր խօսած է մեր օրերու մեծագոյն քաղաքական դէմքերէն իր կրած տպաւորութեանց եւ անոնց մասին իր կազմած կարծիքներու մասին:

ՄԱՔ ԱՐԹԸՐ

Անտարակոյս, ամէնէն քիչ հանրապետական զօրավարն է, զոր երբեւիցէ ծնած ըլլան Միացեալ Նահանգները: Ճափոնի մէջ իր վերաբերումը խաչալ վերաբերում մը չէր: Առանց ամենադոյզն չափով վարանելու՝ պաշտօնանկ ըրի զայն: Կ'ուզէր ինք որոշել պարտուած Ճափոնի մէջ մեր հետեւելիք քաղաքականութիւնը եւ չարունակ կ'անտեսէր տուած հրահանգներս:

ԷԹԼԻ

Շատ համակրելի մարդ մըն է, որ ոտկեղէն սիրտ մը ունի տեղը արտաքինի մը տակ: Միշտ կ'ըմբռնէր զիս եւ երբեք ոչ մէկ խնդրի շուրջ տարակարծիք չէր ըլլար հետս, մինչդեռ այն ատեն Ամերիկա եւ Անգլիա ո՜րքան տարակարծութիւններ ունէին:

ՏԸ ԿՈԼ

Ընդհակառակն, Տը Կոլ չափազանց խիստ եւ ծայրայեղօրէն թերահաւատ մարդ մըն է: Որոշում մը տալէ առաջ շատ կը մտածէր եւ երբեք վստահ չէի, թէ պիտի ենթարկուէր մեր գոյացուցած համաձայնութեանց ոգիին: Շատ յոգնեցայ մինչեւ որ ստիպեցի Ֆրանսական ուժերը քաշել Իտալիայէն, դաշնակիցներու կողմէ անոր պատուղրուելէն ետք:

ՆԷՀՐՈՒ

Պատուաւոր քաղաքագէտ մը, բայց անոր միտքը արեւմտեաններու մտքէն տարբեր կերպով կը գործէ:

ՄՈԼՈԹՈՎ

Անտարակոյս, իմ ճանչցած մարդերուս մէջ ամէնէն տարօրինակն էր: Երբեք չէի գիտեր, թէ ի՞նչ պիտի ըսէր կամ ընէր: Իր յամառութիւնը, բառին խսկական առումով, զարշելի էր: Յաճախ կը ստիպուէի Սթալինի հեռաձայնել, որպէսզի անոր հրահանգէր... համաձայնիլ ինծի

ուեստագէտներ: Կիսանդրին պատրաստած է Արայ Յարութիւնեան: Բացման առթիւ խօսեցան բեմադիր Վ. Աճէմեան, թատերագիր Արաքսմանեան, քանդակագործ Թ. Զօրեքչեան, իսկ բանաստեղծ Հր. Յովհաննիսեան կարդաց բանաստեղծութիւն մը:

« ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ »ՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 26ի կիրակի օրը Շաւիլի անտառը ժամադրավայրը եղած էր փարիզեան շրջանի Հայութեան: Այդ օրը թէ՛ Փարիզէն եւ թէ անխտիր բոլոր արուարձաններէն հայ ընտանիքներ օթոքարներով, անձնական կառքերով եւ փոխադրական բոլոր միջոցներով գունդագունդ կը հասնէին անտառին մէջ որոշուած վայրը, մասնակցելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արդութեան» խումբի կազմակերպած «Հերոսներու Օր»ուան տօնակատարութեան, Խանասորի արշա-

հետ: Այդ պարագաներուն՝ զանուկ կը զառնար Մոլոթով:

ՍԹԱԼԻՆ

Անձնապէս մէկ անգամ միայն հանդիպեցայ անոր, Փոցտամի մէջ: Բաւական լաւ տպաւորութիւն գործեց վրաս: Բացսիրտ կը թուէր, դիւրաւ հաշտուող: Երկու կողմերու տարբեր տեսակէտներուն միջեւ հաստրակաց կէտերը կրնար զատորոշել եւ շեշտել: Գէշը ա՛յն է որ, — ինչպէս վերջը հասկցայ, — ոչ մէկ տրամադրութիւն ունէր մեր գոյացուցած համաձայնութիւնները յարգելու:

ՉԸՐՉԻԼ

Իրական հանճար մըն է, մեր դարուն քաղաքական մեծագոյն դէմքը: Կը սիրէ կողմնակի ճամբաներ որոնել, բայց ասիկա չի նշանակեր, թէ էական եւ խակայէս կարեւոր խնդիրներու մէջ նկարագրի ուղղութիւնը կը պակսի իրեն: Իրեն հետ միջազգային քաղաքականութեան հարցերը դանդաղ, բայց ապահով գետնի վրայ կ'ընթանան:

Իրեն հետ խօսելու ատեն պէտք է շատ ուշադիր ըլլալ, որովհետեւ կրնայ ձեզ համոզել եւ իր կողմը տանիլ՝ միշտ իր պերճ փաստարկութիւններով:

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ

Նախագահական պաշտօնի մէջ իմ յաջորդս, անտարակոյս, աքանչելի զինուորական մը եղաւ: Սակայն, ուրիշ բան է բանակ մը վարելը եւ ուրիշ բան՝ երկիր մը վարելը: Բանակէն եկած մեր միւս երկու նախագահներն ալ — Կրանթը եւ Թէյլըրը — նշանաւոր կուսողներ էին. բայց մեր պատմութիւնը կ'ըսէ, թէ իբրեւ քաղաքական ղեկավար բնաւ չկրցան նշանաւոր գործեր կատարել: Պատուաւոր էին եւ համակ բարի կամեցողութիւն, բայց ատոնք բաւական չեն: Զինուորականները իրենց աչքերուն շուրջ արգելակ ունեցող ձիերուն կը նմանին: Միայն մէկ ուղղութեամբ կրնան տեսնել:

ւանքի 62րդ տարեդարձին առթիւ:

1927էն սկսեալ, առանց բացառութեան, ամէն տարի Յուլիսի վերջին կիրակին տեղի կ'ունենայ այս տօնակատարութիւնը, ժամանակին եւ պայմաններուն համեմատ երբեմն անշուք եւ համեստ եւ շատ անգամ ալ աւելի փառաշուք: Սակայն այս տարուան իր բազմամարդութեամբ եւ խանդավառ մթնոլորտով գլեց անցաւ բոլորը: Նկատի ունենալով վերջին տարիներու ընթացքին Ֆրանսայի բոլոր կարեւոր քաղաքներու մէջ կատարուած սոյն «Հերոսներու Օր»ուան տօնակատարութիւնները, այն համոզումն ունիմ թէ մեր ժողովուրդը այս օտար ափերու վրայ, հայրենիքէն հեռու տարուէ տարի զգալով վտանգը որ կը սպառնայ իր ազգային գոյութեան, իբր փրկութեան միջոցներէն ամենապլխաւորը, բնազդօրէն կը փարի իր հերոսներու յիշատակին: Այդ առողջ բնազդն էր որ դեռ կէսօր չեղած Շաւիլի անտառը լեցուցած էր հայրենատենչ հայորդիներով:

Այս անգամուան հանդէսը բացառիկ եղաւ անոր համար որ տեղւոյն քաղաքապետութիւնն ալ պաշտօնապէս մասնակցեցաւ մեր տօնին, ամէն դիւրութիւն ընծայելով մեզի, նոյնիսկ տեղւոյն վրայ պատրաստել տալով յարմար բեմ մը, որուն երկու կողմերը իրար գրկած կը ծածանէին հիւրընկալ երկրի եւ մեզի նըման տարագիր եռագոյնները:

Շաւիլի գերեզմանատան մէջ իրենց յաւիտենական քունով հանգչող եւ Խանասորի արշաւանքի կազմակերպիչ ու հրամանատար իշխան Յովսէփ Արղութեանի եւ իր կողակից ու գործակից Տիկ. Սաթենիկի ինչպէս նաեւ վեթերան ընկեր Յովսէփ Տէր Դաւթեանի շիրիմներուն այցելութենէն յետոյ սկսաւ բուն հանդէսը: Առաջին անգամ բեմ եկաւ Շաւիլի յարգելի քաղաքապետ ընկ. Օսեռէ, որ գովեց մեր գաղափարի պայքարը ուրիշ ժողովուրդներու հետ միասին ծառայելով խաղաղութեան եւ ազատութեան սրբազան դատին: Թէ՛ գերեզմանատան մէջ եւ թէ հանդէսի տեղւոյն վրայ մեր բանախօս ընկերները՝ Գերասիմ Բալայեան եւ Հրաչ Հանտալեան, օրուան տօնին պատշաճ հայրենաշունչ խօսքերով խանդավառեցին ներկաները: Եւ յետոյ, մինչեւ ուշ երեկոյ, ընտանեկան սեղաններու շուրջ շարունակուեցաւ խնջոյքխրախճանքը: Բեմին վրայ կարգով եկան թէ՛ երէց եւ թէ երիտասարդ սերունդէն երգողներ եւ արտասանողներ, այնքան բազմաթիւ, որ խօսնակի ծանր դերը այնքան յաջող կերպով կատարող ընկ. Բ. Հապէշեան ստիպուած եղաւ մէկ մասը թողուլ գալ տարուան: Հայկական մենապարերն ու խմբապարերը եւ բարձրախօսի միջոցաւ մինչեւ ուշ ատեն երգուած հայկական երգերը խանդավառութիւնը հասցուցին իր գագաթնակէտին, այնպէս որ երբ երեկոյեան ընկ. խօսնակի խնդրանքով ընկ. Հրանտ-Սամուէլ փակեց հանդէսը, ժողովուրդը դեռ երկար ժա-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

●

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ (Յատուկ).— *Կիրակի Յուլիս 26ին Փօնթենէնի զովասուն պարտէզին մէջ, մենք ալ տօնեցինք Հերոսներու Օրը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» եւ «Անտոք» ենթակոմիտէներու:*

Ժամանակէն առաջ ընտանիքներ եկած ու գրաւած էին իրենց տեղերը, որոնց մէջ նաեւ մեր հիւրերը՝ Տէսինէն, Վիէննէն, Ռոանէն (Պ. Թորոսեան ամբողջ ընտանեօք), նոյնիսկ արտասահմանէն:

Օրուան նախագահ ընկ. Արմենակ Գույումճեան հանդէսը բանալով ըսաւ.— «Եկած ենք այստեղ ոգեկոչելու անմահանալի յիշատակը այն հերոսներուն, որոնք կռուեցան վայրենի քիւրտ Մազրիկցեղի ու բարբարոս Թուրքի դէմ, յանուն հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան»:

Գեղարուեստական բաժինը կոկիկ էր: Երգ, խմբերգ, նուագ, արտասանութիւն, բոլորն ալ յաջող էին ու արժանացան ջերմ ծափահարութեանց:

Նոր Սերունդի տղաքն ու աղջիկները (Սէնթ-Էթիէն ու Սէն-Շամոն), ջանք չէին խնայած հանդէսին փայլ տալու համար, մնալով մինչեւ պարտականութեան գլուխը: Գովելի էր հայկական շուրջպարը՝ ղեկավարութեամբ Նոր Սերնդական Քղեյեանի (Ս. Էթիէն), որ խանդավառեց ներկաները:

Օրուան բանախօս ընկ. Սարգիս Ընտրիկեան, պատմականն ընելով Խանասորի արշաւանքին, եզրակացուց.— «Խումբ մը քաջեր, ընտանեկան ամէն սրբութիւն լքելով զէն ի ձեռին լեռ բարձրացան, թըշնամիին ընդդէմ կուրծք տուին, շատերը ինկան, մարտիրոսացան, որպէսզի գալիք սերունդները ազատ եւ անկախ հայրենիքի արշալոյսը ողջունեն. այդ քաջերը հայ փետայիներ էին, որոնց յիշատակը յաւերժացնելու համար, կ'արժէ տարին մէկ անգամ քով քովի գալ, առանց կուսակցական եւ կրօնական խտրութեան, եւ անոնց օրը տօնել»:

Հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

մանակ չէր ուզեր բաժնուիլ այս խանդավառ մթնոլորտէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Յ. Գ.— Հանդէսի բարոյական յաջողութեան հետ միասին նիւթականն ալ եղաւ գոհացուցիչ եւ, ըստ Արղութեան խումբի խօստման, հասոյթը՝ 120.000 ֆրանք յատկացուեցաւ Փարիզի «Մշակոյթի Տան»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓՈՍՏԱԼ

Ա.

Եւ վերջապէս սկսելու համար մաքուր ու կոկիկ շրջազգեստ մը հագցուց անոր, ճերմակ գոգնոց մը կապեց, գլխէն եազմաև հանեց եւ մազերը շտկել տուաւ. այս համառօտ արդուզարդով աղախինը իր գեղեցկութեան բոլոր շքեղութեանը մէջ երեւաց: Մէջքը բարակ չէր, բայց հասակին բարձրութիւնը եւ բարձերուն հարստութիւնը վայլած էր: Զուաձեւ, եւ իր գեղացի ըլլալուն հակառակ դեռ ճերմկոտիկ դէմքին վրայ սեւ խոշոր աչքերը սովորաբար թարթիչներուն շուքին մէջ կը պահուէին ու երբեմն միայն ընքւթներուն աղեղին տակ կը խրոխտային: Բերանը՝ իր գմայլելի գլծերովը ու երկու դիլի անկիւնէն իբրեւ թէ յատկապէս վեր առնուած, անդիմադրելի պըշբանք մըն էր ինքնին, եւ մոռցնել կուտար պակունքին անարիւնութիւնը:

Ո՛չ ոք կիներուն 'նչափ գեղեցկութեան ճաշակը ու հասկացողութիւնը ունի. գեղեցկութիւնը այն միակ ճշմարտութիւնն է զոր կինը չի կրնար ուրանալ, նոյնիսկ երբ իր թշնամիին վրա յ կը գտնուի. շատ հեղ լսած եմ արամբի կնոջ մը վրայ պատմուած չարախօսութիւններու, բամբասանքին, իրաւ կամ սուտ ամէն կերպ ապերդութեանց ամ''...ն տաք վայրկեանին՝ սա յայտնութիւնը որուն խորին անկեղծութիւնը կը զարմացնէ զքեզ եւ պատմողին արդարասէր մէկը ըլլալուն համոզում գոյացնել կուտայ.

— Ասոնք բոլորը իրաւ են, բայց շուն կնիկը աղուոր է:

Սուրբիկ հանըմ հաւնեցաւ ուրեմն իր սպասուհին, ապսպրեց որ վրան գլուխը մաքուր պահէ, աշխատութիւնը սահմանեց, վարքի բարքի խրատներ տուաւ:

Յետոյ, իմանալով որ հօրմէ մօրմէ որբ ու նոր ամուսնացած էր Տիգրանուհին, Սուրբիկ հանըմ որ հիւանդանոյի խնամակալուհին էր ու իր ամուսինին պէս սրբասէր ու աստուածավախ կնոջ մը համբաւը կը վայելէր, իր սովորական մեծախօսութիւններէն քիչ մը ջարդեց:

— Ես ծառաներս զաւկի պէս կը նայիմ. ուրիշ տուներու մէջ անոնց հարի ջուր կը խմցնեն, դուն աղէկ գիտես, հաճի՛ ես աղբիւրի ջուր կուտամ անոնց. խոհանոցին մէջ երբոր կերակուրները չօգտեն ձեզի, ինծի անպատճառ իմաց տուր. խոհարարը ծառաները զրկելու կ'ըլլայ, առանկ բան չեմ սիրեր ես. սա ալ ըսեմ որ կերակուրդ ուտելուդ պէս խոհանոցին մէջ կենալու չես. էրիկ մարդ ծառաներուն հետ պէտք չէ որ խօսքի խօսքի բռնուիս. հասկցա՞ր աղջիկս. հիմա գնա՛, թող Մարիամը գործդ ցուցնէ քեզի:

Մեզր ու կաթ կը վազէին բերնէն. Տիգրանուհին կատարեալ երանութեան մէջ զգաց ինքզինքը:

Բ.

Հետեւեալ առտուն կանուխ Տիգրանուհին արթնցաւ: Պատուհանէն եկող արեւը ճիշդ իր անկողինին վրայ կ'իյնար, կը սփռուէր, իր հօլանի պարանոցին ու թեւերուն սպիտակութեանը վրայ կը ճառագայթէր, բոլոր սենեակին մէջ ուրախութիւն մը կը բերէր: Երկու օրէ ի վեր իր կեանքին մէջ պատահած փոփոխութիւններուն տակ ընդարմացած կը մնար. անկողինին մէջ նստած, մտքովը առանց քաղուածքը կ'ընէր:

Գեղը, մօրաքրոջ մը տանը մէջ ապրած էր ինքզինքը գիտնալէն ի վեր մինչեւ ամուսնացած օրը: Մօրը յիշատակը իր պզտիկ տարիքէն մէջ շատ տարտամ կերպով մը կուգար մտքին առջեւ, ատեն անցնելով գոյնը նետած, գիծերը եղծուած հին լուսանկարի մը պէս: Հայրը բնաւ ճանչցած չէր: Այս մօրաքրոջ տանը մէջ՝ կէս մը աղախինի ու կէս մը ազգականի պէս կ'ապրէր առնելով, ինչպէս կ'ըսէր ինքը, իր ապրուստի բեռը զգալի չդարձնելու նպատակով. ու երջանիկ պիտի ըլլար հոդ ապրելուն, եթէ մօրաքրոջը երկու աղջիկները անտանելի չդարձնէին իր կեանքը: Ի՞րն էր յանցանքը՝ եթէ անոնցմէ աղուոր էր ինքը: Ապաքէն, այս աղուորութիւնը իր թշնամին եղած էր եւ անկեղծութեամբ Տիգրանուհին կը զղջար իր գեղեցկութեանը համար:

Գեղին մէջ շատ մը տղաք իր ետեւէն ինկած էին գիշեր ցորեկ, հասակին շքեղութեանը, մինչեւ կռնակը հասնող խարտեաշ մազերուն գովեստը փափսալով ականջէն ի վար: Ասոնց եւ ոչ մէկուն հաւատացած էր, բայց այս հետապնդումները՝ հանդարտ ջուրի մը մէջ նետուած մանր քարերու պէս, իր հանգիստը վրդովեր էին: Մօրաքրոջը աղջիկները իր վրայ ամէն տեսակ չարախօսութիւններ տարածելու մէջ առաջիններէն էին: Ահա այդ միջոցին էր որ երիտասարդ բանուոր մը, իր օրական ապրուստը ճարելու հազիւ հազ կարող մէկը, զինքը ամուսնութեան ուզելու եկեր էր: Տիգրանուհին տասնըութ տարու էր հիմա, ինչ որ գեղ տեղերու մէջ աղջիկներու համար շատ առաջ գացած տարիք մըն է. յետոյ, իր մօրաքրոջ տունէն ելլելու ստուգութիւնը կար. մօրաքրոյրն ալ, զինքը ճամբելու փափաքին մէջ, սիրով ընդուներ էր այս առաջարկութիւնը: Եւ օրին մէկը հարս գացած էր տան մը մէջ, ուր փեսէն զատ անոր ծնողքը կային:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 2)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

սկսած են դիւանագիտական ճամբով, Յուլիսի սկիզբը եւ Նիքսընի ճամբորդութիւնը ուղղակի կապ չունի այս այցելութիւններուն հետ: Նիքսըն տեղեակ պահուած է այս բանակցութիւններէն Մոսկուա մեկնած օրը եւ իրեն հրահանգ տրուած է որ այդ մասին չխօսի:

Այս այցելութիւններուն նախաձեռնութիւնն ունեցած է Նախագահ Այզընհաուըր, մեղմացնելու համար Ամերիկայի եւ Խորհ. Միութեան յարաբերութիւնները:

Այս մասին խօսակցութիւններ եղած են նաեւ Ժընեւի Արտաքին նախարարներու միջեւ որոնք օգտակար գտած են նման հանդիպում մը:

Նախագահը տեղեկացուց Խորհրդարանի անդամները որ պաշտօնապէս փոխ-այցելութիւններու համար բանակցութիւնները դրական արդիւնք տուած են, այս լուրը մեծ գոհունակութեամբ ընդունուած է:

Այզընհաուըր կը յուսայ նաեւ որ այցելութեանց այս լուրը լաւ ազդեցութիւն գործէ Ժընեւի ժողովին Արտաքին նախարարներուն վրայ: Անոնք պիտի ջանան արդիւնքներ ձեռք ձգել բաժնուելէ առաջ, արդիւնքներ որոնք թոյլ պիտի տան Վերին Ժողովի մը գումարումը: Նախարարները իրենք պիտի որոշեն թէ նման հանդիպում մը կ'արդարանա՞յ:

Խրուշչեւի եւ Այզընհաուըրի այցելութիւնները անձնական բնոյթ ունին, բայց Միացեալ Նահանգներու Նախագահը կը յուսայ որ անոնք պիտի ծառայեն լաւագոյն հասկացողութեան մը, աշխարհի խաղաղութեան համար:

Այզընհաուըր չեշտեց թէ ապահովութեան բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են Խրուշչեւի այցելութեան համար: Խորհրդային իշխանութիւններուն բաւած է սակայն որ ցոյցեր կրնան պատահիլ թըշնամի տարրերու կողմէ, զորս կարելի չէ կանխարգիլել:

Այզընհաուըր պիտի չկարենայ ընկերանալ Խրուշչեւի ամբողջ այցելութեան ընթացքին:

Օգոստոսի վերջ ունենալիք խօսակցութիւններէն զատ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ղեկավարներուն հետ, Այզընհաուըր կը յուսայ հանդիպումներ ունենալ ուրիշ երկիրներու ղեկավարներուն հետ, գլխաւորաբար Վարչապետ Քոնրատ Ատընաուրի:

Այզընհաուըր երկրորդ անգամն է որ Խորհ. Միութիւն պիտի երթայ: Առաջին անգամ 1945ին էր, երբ Ստալին փառքի գագաթնակէտին էր: Այն ատեն, Այզընհաուըր արեւմտեան Եւրոպայի դաշնակից ուժերու ընդհանուր հրամանատարն էր եւ Մոսկուա ընդունուած էր բացառիկ պատիւներով: Ստալինի կողքին ներկայ եղած էր մեծ տողանցքի մը (12 Օգոստ. 1945) Կարմիր Հրապարակին վրայ եւ պարգեւատրուած էր խորհրդային Յաղթանակի Շքանշանով:

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Փոխ-այցելութեանց այս լուրը նպաստաւոր արձագանգ գտած է ամէն տեղ, մանաւանդ Միացեալ Նահանգներու քաղաքական շրջանակներուն մէջ:

Անգլիոյ մէջ, Արտաքին Նախարարութիւնը գոհ է նման հանդիպումէ մը որ անմիջականին համար առաջքը կ'առնէ խորհրդային վտանգաւոր ձեռնարկներու Պերլինի եւ Գերմանիոյ մէջ:

Վարչապետ Մաքմիլըն համոզուած է որ Այզընհաուըր – Խրուշչեւ տեսակցութիւնը պիտի դիւրացնէ որ Վերին Ժողովը շինարար աշխատանքներ տանի: Աշխատաւորական պարագլուխ Կեյքէլ կը յուսայ որ յպռաջիկայ այս շփումները պիտի օժանդակեն Արեւմուտքի եւ Արեւելքի յարաբերութեանց բարելաւման:

Արեւմտեան Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պոնի մէջ, զգացումները աւելի խառն են: Ատընաուր յայտարարեց թէ կը յուսայ որ Խրուշչեւ, այս այցելութեամբ, ամերիկեան ուժին մասին համոզում պիտի գոյացնէ: Արտաքին Նախարարութիւնը պաշտօնապէս կողմնակից է նման հանդիպումի մը. — «Խրուշչեւի եւ Այզընհաուըրի խօսակցութիւնները թոյլ պիտի տան որ յստակօրէն յայտնուի թէ օգտակա՞ր է չորսերու Վերին Ժողով մը»:

Պոնի քաղաքական շրջանակներու մէջ սակայն, հակազդեցութիւնը նուազ նըպաստաւոր է: Կը չեշտուի թէ Խրուշչեւ կէտեր նշանակեց: Յստակ է, կ'ըսուի, թէ Խորհ. Միութեան Վարչապետը պատճառ զարձաւ Պերլինի տագնապին, անցեալ Նոյեմբերին, որպէսզի յաջողցնէ երկուքին այս հանդիպումը:

Անձնական նամակով մը, Նախագահ Այզընհաուըր կը յայտնէ Ատընաուրի որ Խորհ. Միութեան Վարչապետին հետ իր ունենալիք խօսակցութիւնները ընդհանուր բնոյթ մը պիտի ունենան. ոչ մէկ որոշում պիտի տրուի, ոչ մէկ յանձնառութիւն պիտի առնուի, եւ երկկողմնակի համաձայնութիւն պիտի չստորագրուի:

Ֆրանսայի կարծիքով այս հանդիպումը բնական հետեւանք է խորհրդային եւ ամերիկեան ղեկավարներու վերջին փոխայցելութեանց:

Հռոմի մէջ նոյնպէս լուրը գոհունակութեամբ ընդունուած է:

Մոսկուա ցարդ ոչ մէկ մեկնութիւն տուած է պաշտօնական ղեկոյցին:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Կը խնդրուի յայտարարել

ՕՐ. ՏՈՄԻՆԻՔ ՓԱՓԱՏԻԱՄԱՆՏԻՍԻ

եւ

Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՋԱՋԵԱՆԻ

ամուսնութիւնը

որ սուգի պատճառով կատարուած է խիստ մտերիմ շրջանակի մէջ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ (յապաղած) — Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն, իր ընկերներէն Նշան Մուրատեանի կսկծալի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 10.000 Ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Նոր Սերունդի Յ. Օնպաշեան սրահին:

×

Սեր. Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Միութեան զանձապահ Հմայեակ Երէցեանի կսկծալի մահուան առթիւ՝ կնոջը, զաւակներուն եւ ազգականներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկ. Պայծառ Մուրատեան եւ զաւակները, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ հանգուցեալ Նշան Մուրատեանի փափաքին համաձայն, իր մահուան քառասունքին առթիւ Կրընոպլի Կապ. Խաչի դպրոցի ֆոնտին կը նուիրեն 5000 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկ. Եղսա Օհաննէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Օհաննէսեան եւ զաւակները (Կարտան), այրի Տիկ. Աննա Օհաննէսեան եւ զաւակները (Վալանս), խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագրով կամ նամակով մասնակից եղան իրենց մեծ սուգին՝ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

(Խարբերդցի)

մահուանը առթիւ որուն յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 24 Յուլիսին, Լիոն:

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը: Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդական խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ. նոյն ատեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի: Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան: Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր ֆրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը:

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ըստեղծել:

Մեր հատաղնորդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 ֆր.:

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ'օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 62ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կը տօնուի Նիսի մէջ նախաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին

Հովանաւորութեամբ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին

Կիրակի 9 Օգոստոս, ամբողջ օրը

"LES CENT CHÊNES"

CAMPING CHEZ M. ODDO, ST-JEANNET

Առնել Սէն-Լօրան տը Վառէն Սէն-Ժանէի ճամբան եւ Սէն-Ժանէ չհասած դէպի աջ շեղիլ եւ հարցնել Սէն-Ժանէ: Մասնաւոր օթոքար մը ճամբայ կ'ելլէ Փլաս Մասէնայէն ժամը 9ին եւ կը հասնի Մատըլէն 9,30ին: Երկրորդ օթոքար մը ժամը 14,15ին: Ասոնցմէ զատ Կառ տէ զ'Օթոպիւսէն առնել Սէն-Ժանէի օթոքարը

Կը նախագահէ ընկ. ՇԱՀԱՆ ՋՕՏԵԱՆ

Կը բանախօսեն

ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Էքս-լէ-Պէն

17 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կատարուի դաշտահանդէս Թէլէֆերիքի մեկնակէտի մօտակայ Լա Շոմիէռ սրճարանի կից դաշտերուն վրայ:

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն, մատուցմամբ Օշին վարդապետ Նիկոլեանի:

Ճաշկերոյթէ վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցական արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսերէն:

Անոնք որ կը փափաքին նիւթապէս կամ բարոյապէս օգտակար ըլլալ այս ձեռնարկին, կրնան դիմել Էքս-լէ-Պէն, Օթէլ տը լա Կոթ, Ա. Բամպուքճեանի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստան, Երեւան-Կոտայքի շրջան, Բաշ գիւղացի Յոլակ Մնացականեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Վարդան, Արտաշէս եւ Աբրահամ Շահումեան, որոնցմէ բաժնուած է Բ. Համաշխարհային պատերազմին տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին:

Տեղեկացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն հրատարակել:

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 6 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8462 | 35EME ANNÉE | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4363

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ԱՆԿԻՒՆԱԴԱՐՁԸ

Մինչ Լեմանի ափերուն վրայ չորս Մեծերու Արտաքին նախարարները տեղքայլ կ'ընեն, առանց որեւէ դրական արդիւնքի հասնելու եւ շուտով պիտի փակեն «խանութ»ը, Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա միաժամանակ աշխարհի կը հաղորդեն դղրդալի լուր մը.

Խրուշչեւ Ամերիկա պիտի այցելէ Սեպտեմբերին. Այզընհաուըր փոխայցելութեան պիտի երթայ Մոսկուա յառաջիկայ աշնան:

Միջազգային մամուլը երեք օրէ ի վեր զանազան մեկնութիւններ կուտայ հակամարտ երկու ճակատներու գերագոյն վարիչներու ծրագրած այս հանդիպումներուն:

Ոմանք առաջին ակնարկով այս որոշումը կը նկատեն յաղթանակ մը Խորհրդային Միութեան բացարձակ մենատիրոջ համար, որուն տարիներու երազը պիտի իրականանայ վերջապէս:

Ուրիշներ կը կարծեն թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի — ու նաեւ դաշնակցային Գերմանիոյ — գլխուն վրայէն կատարուած նման կարգադրութիւն մը կոչուած է որոշ ճեղքեր բանալու դաշնակիցներու ճակատին վրայ:

Ինչ ենթադրութիւններ ալ ըլլան, բայց մէկ բան, որ աշխարհի ճակատագիրը ղեկավարող երկու հսկայ ուժերու պատասխանատուներուն գլուխ գլխի, առանց քաղաքավարական կեղծիքներու տեսակցութիւնը պիտի փարատէ բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ, պարզելով մթնոլորտը:

Ու ամէն բանէ առաջ պիտի մեղմացնէ ջիղերու պատերազմը, ժամանակ մը եւս պիտի հեռացնէ զինեալ բախումի մը վտանգները եւ պիտի աւելցնէ խաղաղութիւնը ամրապնդելու յոյսերը:

Արեւելք — Արեւմուտք վէճը սուր հանգամանք էր ստացած անցեալ Նոյեմբեր 27ին, երբ Մոսկուա վեց ամիս պայմանաժամ կուտար երեք դաշնակիցներուն՝ պարպելու արեւմտեան Պերլինը, որուն պիտի հետեւէր դաշնակցային Գերմանիան գրաւող օտար ուժերու մեկնումը:

Դաշնակից ճակատի խիզախ կեցուածքը նահանջի մղեց Խրուշչեւը, որ սակայն չուզեց պարտութեան մը ձեւը տալ իր զիջումներուն:

Անաստաս Միկոյեանի Ամերիկա այցելութիւնը մեծապէս օժանդակած էր «սառոյցը հալեցնելու»: Ամերիկացի հանրային կարծիքին, մասնաւորապէս դրամատիրական շրջանակներուն մէջ փարատած էին որոշ կանխակալ կարծիքներ:

Իբրեւ մասնագէտ, Միկոյեան յաջողած էր «առեւտրական» գետնի վրայ Միացեալ Նահանգներու ճարտարարուեստական մեծ հիմնարկութեանց աչքին շլացնել խորհրդային հսկայածաւալ եւ շահաբեր շուկային հեռանկարը:

Քօզլովի այցելութիւնը աստիճան մը աւելի հետաքրքրութիւն ստեղծեց Ամերիկացիներուն մէջ:

Իսկ Մ. Նահանգներու փոխ-նախագահ Նիքսընի պտոյտները Խորհրդային Միութեան եւ Լեհաստանի մէջ, մանաւանդ իր սրտաբաց յայտարարութիւնները՝ խոր տպաւորութիւն առաջ բերին Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մէջ:

Աշխարհ կը դառնէ նոր անկիւնադարձի մը առջեւ:

Կարելի պիտի ըլլա՞յ ամուր հիմերու վրայ դնել «համակեցութիւն»ը ազատ եւ «վարագուրեալ» աշխարհներու միջեւ:

Երկուստեք ի՞նչ զիջումներու գնով:

Ա՛յդ իսկ է խնդիրը:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕԳՈՍՏՈՍ 27ԻՆ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՏԸ ԿՈԼ - ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԴԷՄ Է ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՎԵՐԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Կիրակի օր Միացեալ Նահանգներու Նախագահը՝ Այզընհաուըր, մասնաւոր նամակով մը կը հաղորդէր Տը Կոլի որ Խ. Միութիւն պիտի երթայ, աշնան: Այս ձեւով Այզընհաուըր կ'ուզէր ցոյց տալ թէ մեծ կարեւորութիւն կուտայ իր դաշնակիցներուն եւ չուզեր ինքնագլուխ գործել: Կիրակի օր Փարիզի ամերիկեան դեսպանը այցելութիւն մը կուտար Զօր. Տը Կոլի (Քոլոմպէ-Լէ-տէօզ'Էկլիզ) յանձնելու համար Այզընհաուըրի նամակը:

Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակները կը պատրաստեն Նախագահին ճամբորդութիւնը դէպի Եւրոպա: Հաւանական կը թուի որ Այզընհաուըր Օգոստոս 23ին հասնի Լոնտոն որ իր առաջին հանգրուանը պիտի ըլլայ եւ ուր պիտի տեսնուի Վարչապետ Մաքմիլընի հետ: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Անգլիա դէմ է արեւմտեան Վերին Ժողովի մը, եւ աւելի յարմար կը նկատէ որ Այզընհաուըր անջատ հանդիպումներ ունենայ արեւմտեան ղեկավարներուն հետ:

Հաւանական է նաեւ որ Ատընաուըր նոյն ատեն, Լոնտոն երթայ տեսնուելու համար Այզընհաուըրի հետ: Երեք օր բրիտանական մայրաքաղաքը մնալէ ետք, Այզընհաուըր Փարիզ կուգայ, ուրկէ երկու օր յետոյ ուղղակի Ուաշինկթըն կը վերադառնայ:

Կը կարծուի թէ Խրուշչեւ Ամերիկա կը հասնի մօտաւորապէս Սեպտեմբեր 15ին եւ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովի առաջին նիստին ներկայ ըլլալով, կը խօսի բացման ճառը: Արդէն հարկ եղած պատրաստութիւնները կը կատարուին Ուաշինկթընի մէջ ընդունելու համար Խորհրդային Միութեան Վարչապետը:

ԺԸՆԵՒԻ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Ժընեւի ժողովը չորեքշաբթի օր «ընդհատեց» իր աշխատանքները: Վերջնական զեկոյցը որ պիտի հրատարակուի այսօր՝ հինգշաբթի, շատ կարճ պիտի ըլլայ ինչպէս Արեւմտեանները կը փափաքէին:

Հակառակ այն իրողութեան որ Ժընեւի ժողովը ոչ մէկ դրական արդիւնք տուած է. այսօր կարելի չէ զայն բոլորովին անտեսել կամ մտածել թէ պարզ ժամանակի կորուստ մը եղաւ: Արդարեւ աւելի «շահուած» ժամանակ մը կը նկատուի, քանի որ շնորհիւ Ժընեւի հանդիպումին է որ շփումներ ստեղծուեցան Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ եւ թէ՝ այդ շփումները կը շարունակուին ժողովին վերջանալէն ետք: Այս նկատումները թոյլ կուտան ըսելու որ, եթէ ոչ սպասուած ձեւով, բայց տարբեր գետնի մը վրայ, Ժընեւի ժողովը նոյնքան դրական արդիւնք տուած է: Ի՞նչ է տասը շաբթուան բանակցութեանց հաշուեկշիռը:

Գլխաւոր հարցերն էին.—

ա) Գրաւման բանակ, Պերլինի մէջ.— Անգլիա, Ամերիկա եւ Ֆրանսա յայտարարեցին թէ իրենց միացեալ ուժերուն քանակը պէտք է պահուի՝ 11.000 զինուոր: Խ. Միութիւն կ'ուզէ անոնց թիւը 4000ի իջեցնել:

Արդիւնք.— Ոչ մէկ համաձայնութիւն:

բ) Գրաւման բանակներու զինումը.— Երկու կողմերը համաձայն են որ արեւմտեան ուժերը շարունակեն զինուիլ դասական զէնքերով միայն:

Արդիւնք.— Լռելեան համաձայնութիւն:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

ՇԻՒՂՆ ՈՒ ԳԵՐԱՆԸ

Երկու հազար հինգ հարիւր ուսանողներ, Նիւ Եորքի համալսարանէն, հեռագիր մը քաշեր են Թուրքիոյ վարչապետին.

Ինչո՞ւ: Պատմեմ.

Պոլսոյ արդարադա՛տ դատարանը տասը ամսուան բանտարկութեան եւ երեքուկէս ամսուան աքսորի դատապարտեր է «Վաթան»ի թերթին խմբագրապետը — Ահմէտ Էմին Եալմանը:

Ինչո՞ւ: Ա՛տ ալ պատմեմ:

Ահմէտ Էմին Եալմանի թերթին մէջ լոյս տեսեր է խիստ քննադատական մը կրթական նախարարին դէմ: Մամուլի օրէնքը, թոյլ չի տար որ դահլիճին անդամները, կամ, ընդհանրապէս, Թուրքիոյ ճակատագիրը վարողները, բամբասանքի եւ զրպարտութեանց առարկայ ըլլան՝ թերթերուն մէջ թէ բեմերուն վրայ:

Ի՞նչ կ'ըսեն հեռագիրը քաշողները: Ըսեմ:

Հեռագիրը քաշողները կը խնդրեն վարչապետ Մենտերէսէն որ վերաքննել տայ լրագրողին դէմ արձակուած վճիռը, որովհետեւ.

— Մենք կը հաւատանք որ երբ ժողովրդավար վարչաձեւ մը սկսած է հաստատուիլ, պէտք է թոյլ տալ որ գոյութիւն ունենայ իր կոչումին պատասխանատու մամուլ մը՝ զերծ կամայական բռնադատութենէ...

Հաւանական չէ որ վարչապետ Ատնան Մենտերէս կարեւորութիւն տայ այս խնդրանքին: Շատ շատ, կրնայ, հին օրերու բարի սովորութիւնը յարգելով, պատասխանել.

— *Իճապընա պաքըլաճաք* — հարկ եղածը կը տնօրինուի...

Այս հաւաստիքը — խոստումի պէս բան մը — քանի՛ անգամ լսած են մեր Պատրիարքներն ու Առաջնորդները, Աստուած գիտէ:

Թուրքիոյ երէկուան պատմութեան ծանօթ մեր մեծերը կը վկայեն թէ մէկ «*իճապընա պաքըլաճաք*»էն միւսը, նոր ջարդ մը տեղի կ'ունենար կամ զապթիէները քանի մը հայ հարս եւ կը փախցնէին:

Ուրեմն, շատ ալ պիտի չզարմանանք եթէ վերոյիշեալ հեռագիրը քաշողներուն տրուելիք այդ սնամէջ խոստումին վրայ, տասը ամիս անցնին եւ Ահմէտը բանտէն դուրս ելած ըլլայ...

X

Բայց, մենք ուրիշ ձիւթ ունինք ծամելիք:

Աս ի՛նչ սրտառուչ հոգածութիւն է եւ հետաքրքրութիւն՝ Քոլոմպիա համալսարանին երէկուան եւ այսօրուան ուսանողներէն:

Եղա՞ծը ինչ է, վերջապէս — Թուրքին մէկը ուրիշ Թուրքերու վճիռով տասը ամիս բանտ պիտի մնայ եղեր: Թող երթայ մնայ, իրար անցնելո՞ւ ինչ պէտք կայ:

Իրար անցնելու բազմաթիւ պատճառներ ու առիթներ կային, երէկ: Կան մինչեւ այսօր ալ: Այս ուսանողները ինչո՞ւ ոտքի չելան ու չբողոքեցին:

Պէտք է նամակ գրենք իրենց առաջնորդներուն եւ հարցնենք.

— Մենտերէսները ու Եալմանները էին որ քառասունըչորս տարի առաջ, բարբարոսաբար կոտորել տուին — ի շարս հարիւր հազարաւոր ուրիշ զոհերու — ամերիկեան վարժարաններու հայ ուսանողներն ու ընթացաւարտներն ալ... Բողոքեցի՞ք... Երկրորդ պատերազմին, ձեր աչքին առջեւ, Ինէօնիւ մը ներքին գաւառները աքսորեց հայ երիտասարդները, որովհետեւ անոնք ի վիճակի չէին *Վարլըք Վերկիսի*ն վճարելու: Այս աքսորեալներուն մէջ ալ ամերիկեան վարժարաններէ ընթացաւարտներ կային... Բողոքեցի՞ք... Չորս տարի առաջ, ուրիշ վայրենութիւն մը — թուրք ամբոխը, կէս գիշերին, փողոց հանկաւ ու քարուքանդ ըրաւ Յոյնին եկեղեցիս, Հայուն խանութը... Բողոքեցի՞ք... Վաղը միւս օր, ուրիշ «քաջագործութիւն» մը պիտի սարքեն՝ Հայուն եւ Յոյնին դէմ: Պիտի բողոքէ՞ք... Խելք ունենանք ու հաւատանք...

Ողբալի երեւոյթ է որ «երկու չափ երկու կշիռ»ի ռազմավարութիւնը համալսարաններէն ալ ներս մտեր է, ուրկէ՛ ուսանողները տեսնեն շիւղը, բայց չտեսնեն գերանը, յաղագս տնտեսական ու կայսերական շահերու...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՏԵԼՀԻԷՆ հասնող պաշտօնական լուրերը կը հաստատեն թէ Հնդկաստան համաձայն չէ ափրիկեան եւ ասիական խումբ մը երկիրներու պատրաստած հակաֆրանսական յուշագրին՝ Ալժերիոյ մասին: Հնդկաստան մերժած է ստորագրել անոնց շարադրած հաւաքական բողոքագիրը զոր, անգամ մը եւս, պիտի ներկայացնեն ՄԱԿի յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, աշխատաւորներու պատուիրակութեան մը տուած ունկնդրութեան ընթացքին, զօր. Քասըմ երեւան հանեց թէ՝ անցեալ ամսու Քերքիւքի մէջ կատարուած «ջարդերուն» ատեն, 42 հոգի ողջ ողջ թաղուած եւ 79 հոգի սպաննուած են: Կրկին յայտարարեց թէ այդ սպանութիւնները կատարած են անիշխանական տարրեր, որոնք անխնայ պիտի հալածուին եւ պատժուին:

ԱԼԺԵՐԻԱՅԻ զինուորական գործողութեանց անցեալ շաբթուան արդիւնքը եղած է՝ 653 մարտիկ մեռեալ, վիրաւոր եւ գերի, 52 անձնատուր. գրաւուած են 378 զանազան զէնքեր: Ֆրանսացիները կորսնցուցած են 39 զինուոր:

ՔԵՐԱԼԱՅԻ խռովութիւններու ատեն Հնդկաստանի կեդրոնական իշխանութեանց կատարած միջամտութեան դէմ ամբոխային ցոյցեր կատարուած են Նոր Տելհիի եւ Կալկաթայի մէջ: Ցուցարարներուն մեծամասնութիւնը կը պատկանէր համայնավար վարչութեան տակ գտնուող ընկերակցութիւններու: Մայրաքաղաքին մէջ, Խորհրդարանի պալատին առջեւ ցոյց կատարող խուժանին գլուխն անցած էին համայնավար երեսփոխանները:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ հազարաւոր բանուորներ ցոյց մը ըրած են երբ նախագահ Ապտէլ Նասր իրենց գործատունը կ'այցելէր: Հիւսուածեղէնի «Միսհր» գործատան բանուորներուն եւ տնօրէնութեան միջեւ անհամաձայնութիւն մը գոյութիւն ունի երկար ատենէ ի վեր: Իր ուղերձին մէջ Նասր ըսաւ թէ ոչ մէկ օգուտ կարելի է քաղել նման ցոյցերէ, եւ եթէ բանուորները պահանջներ ունին, թող ներկայացնեն:

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Փալատրիւէն կը հեռաձայնեն թէ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի բանակումը առաջին օրէն իսկ բացառիկ յաջողութիւն գտած է, մասնակցութեամբ աւելի քան հարիւր բանակողներու:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓ. ԿԱՅԱՆ

Պելֆոնթէնէն կը հեռաձայնեն թէ Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի Բ. խումբը հանգիստ կայան հասած է:

ՆՈՐ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆԸ
ՀԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱ
ԵՒ «ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բանուորներու շարժումին հետեւանքով 1 Յունիս 1882ին կը հրատարակուի օրէնք մը, որով կ'արգիլուի 12 տարեկանէն վար եղող տղոց աշխատանքը եւ կ'արգիլուի նաեւ պատանիներու եւ կիներու գիշերային աշխատանքը: 2 Յունիս 1897ի օրէնքով՝ աշխատանքի տեւողութիւնը պիտի ըլլար 14 1/2 ժամ:

ԺԲ. դարէն սկսած՝ աշխատաւորական միութիւններ կային Ռուսիոյ մէջ: Միեւնոյն արհեստին հետեւողները կը միանային եւ կը կազմէին համագործակց. ընկերութիւն մը, խերօգնութեան մարմին մը, որ հաւաքաբար պատասխանատու էր իւրաքանչիւր անդամին գործերուն համար:

Պետական պաշտօնեաները դասաւորուած են նուիրապետական կարգով, ինչպէս զինուորականութիւնը: Ազնուական ծագում չունեցող պաշտօնեայ մը կրնայ աստիճանաբար բարձրանալով՝ հասնիլ ազնուականութեան: Պաշտօնեայ մը՝ ստուգաբանօրէն չինովնիք *մըն էր, մարդ մը, որ կարգ մը —* չին *— ունի, ոչ թէ ֆրանսացի պաշտօնեայի մը նման՝ պաշտօն մը: Հասարակ պաշտօնեայ մը, քանի որ տարիներ գրասենեակներու մէջ ծառայելով, հարիւրապետի աստիճանին կը հասնի, առանց բանակին մէջ ծառայած ըլլալու: Ազնուական կը նկատուի, երբ կը հասնի ութերորդ աստիճանին: Ամէնէն բարձր աստիճանն էր տասնեչորրորդը: Կայ ժառանգական ազնուականութիւն մը եւ կայ նաեւ ազնուականութեան բարձրացուած դասակարգ մը:*

Ռուսիոյ մէջ առնուազն երկու հազար իշխաններ կային: Կովկասի գրաւումէն ետք, ռուս կառավարութիւնը կը ճանչնայ տեղական ազնուականներու տիտղոսները: Լըրուա-Պոլիէօյի համաձայն ռուս ազնուականութիւնը մօտ 2 միլիոն հպատակներ ունէր:

Արհեստաւորներ, առեւտրականներ միութեան մը անդամ կ'արձանագրուէին: Մեծաքանակ վաճառող առեւտրականը կ'արձանագրուէր իր դասակարգի միութեան մէջ վճարելով համապատասխան տուրք մը՝ պետութեան, ամսավճար մըն ալ ընկերութեան: Փոքրաքանակ վաճառողն ալ համապատասխան տուրք մը վճարելու էր պետութեան եւ իր դասակարգի միութեան:

Կանոններէն խուսափելու միջոցն էր պաշտօնեային պաճշիշ *տալ, այն ատեն ամէն գործ կը դիւրանար:*

Մտրակով ծեծը արգիլուած էր Նիքոլա Ա.ի օրով: Աքսորի պարագաները կը մեղմանան, 12 Յունիս 1900ի հրովարտակով:

19 Փետր. 1861ին, Աղեքսանդր Բ. ցարը կը հռչակէր մուժիկներու ազատագրումը՝ ստրկութենէ, բայց երկու տարի ալ հողատիրոջ պիտի վճարէին մարդ գլուխ 30 րուպլի, կին գլուխ՝ 10 րուպլի: Երկու տարի վեր ազատ պիտի ըլլար մուժիկը: Մուժիկը կը հաւատար թէ մշակած հողին տէրն ինքն է, այժմ հող չէր ստանար եւ կը մնար ծառայ:

Պետութիւնը վճարելու էր գումար մը հողատիրոջ՝ մուժիկին յանձնուած հողին համար: Պետութիւնը պարտաւորեց գիւղացին, որ հողագին վճարէ ստացած հողին փոխարէն, բայց գիւղացին դրամ չունէր եւ կը զարմանար, որ մշակած հողին համար վճարում մը կը պարտադրուի: *Պետութիւնը սկսաւ վճարել հողագինը, պայմանով որ գիւղացին վճարուած գումարը հատուցանէ տարուէ տարի: Ամբողջական գումարը վճարուած պիտի ըլլար 49 տարիէն: Գիւղացին պարտական կը մնար պետութեան, որ հաւաքականութեան —* Միրին *պաշտօն կուտար տուրքերը գանձելու գործողութիւնը: Նախապէս հողատէրը կը վճարէր մուժիկին պարտքը:* Միրը *ժողովրդային խորհուրդ մըն էր, կը կարգադրէր համայնքին անդամներուն միջեւ տեղի ունեցած անհամաձայնութիւնները, համայնքին պետին նախագահութեան տակ:*

Միրը *աւելի լայն նահապետական ընտանիք մըն էր: Հայրը վերին իշխանութիւնն ունէր, զաւակները կը մնային իրենց հօր մօտ՝ ամուսնանալէ ետք ալ: Այսպէս բազմաթիւ ընտանիքներ հաւաքաբար կ'ապրէին նոյն տանիքին տակ եւ կ'աշխատէին նոյն դաշտերուն վրայ: Այս համակեցութիւնը բարքերու ապականութեան պատճառ կ'ըլլար: Երբ որդին զինուորական ծառայութեան երթար, հայրը կը փոխանորդէր երիտասարդին որպէս ամուսին հարսին: Երբ երիտասարդը կը վերադառնար զինուորական ծառայութենէ, կինը կը ներկայացնէր իր բացակայութեան ունեցած զաւակները, որոնք իր խորթ եղբայրներն ու քոյրերն էին:*

Գիւղացիները յաւիտենական թափառաշրջիկներ են, հետիոտն կը մեկնին գիւղերէն դէպի քաղաքները կամ տարբեր կեդրոններ՝ գործ գտնելու համար, ուխտագնացութեան համար: Վիճակագրութեան մը համաձայն, տարին վեց միլիոն գիւղացիներ կը լքէին իրենց տուները: 1895*ին* 55.000 *աշխատաւորներ կը մեկնին Խերսոնի կառավարութեան շրջանակը: Ճամբորդութեան տեւողութիւնը կը ներկայացնէր տասներկու եւ կէս միլիոն աշխատանքի օր:*

«Կեանքը Ռուսիոյ մէջ» ոչ պատմական գործ մըն է, ոչ ուսումնասիրական: Կենցաղի ընկերաբանական բացատրութիւն չկայ: Յայտնի է բանուորներու կազմակերպութիւնը, կը յիշուին գործադուլները, մոռցուած են գիւղացիական ըմբոստութիւնները:

Բանուորական շարժում, գիւղացիական ըմբոստութիւն պիտի պատրաստեն ռուս յեղափոխութիւնը: Բանուորը կը հաւատայ, թէ աշխատած գործարանին տէրն է, իսկ գիւղացին համոզուած է, որ մշակած հողը իր սեփականութիւնն է: Համակերպող բանուոր ու գիւղացի, երբեմն կիսավայրենի, ազատ թռիչք պիտի տայ վայրի բնազդներուն, պիտի ջարդէ, փշրէ, քանդէ տիրանալու համար գործարանին եւ հողին, պիտի հաստատէ բանուորա-գիւղացիական տիրապետութիւնը, եւ սակայն շուտով յուսախաբ պիտի ըլլայ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

"ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔԸ"

Ատենէ մը ի վեր որոշ յեղաշրջումներ կը կատարուին Ֆրանս. շարժանկարի ասպարէզին մէջ: Ընդոծին դժգոհութիւններու հետեւանք այս երեւոյթը, իր բախտորոշ ազդեցութիւնը ունեցաւ ժապաւէններու կեանքին մէջ: Կ'արժէ գիտնալ թէ որո՞ւ կը պարտինք վերոյիշեալ փոփոխութիւնները եւ ի՞նչպէս ծնունդ առաւ այն շարժումը, որ երկարատեւ պայքարէ մը ետք յաղթական ելաւ՝ իր տեսակէտները պարտադրելով խօսքով ու գործով:

Դժգոհները շատ էին:

Խումբ մը երիտասարդ լրագրողներ, մասնագէտ դարձած ժապաւէններու մարզին մէջ, ծայրայեղ պոռթկումով մը մարտակոչ բրին եւ ըմբոստութեան դրօշը պարզեցին շատ մը ականաւոր բեմադիրներու դէմ, ձաղկելով անոնց գործերը: Այս երիտասարդները, որոնց գլուխը անցած էր ծանօթ լրագրող՝ Անտրէ Պազէն (այժմ մեռած), յանդգնութիւնն ունեցան պայքար բանալու, մինչ այս կուռքեր համարուած Ռընէ Քլէր, Հանրի Ժանսոն, Մարսէլ Քառնէ, Ժիւլիէն Տիւվիվիէ եւ նմաններու դէմ: Անտրէ Պազէնի մահէն ետք, իր հաւատարիմ աշակերտները՝ Թրիւֆօ, Շապրոլ, Կոտար, Րէօնէր եւ ուրիշներ, այդ պայքարը իր գագաթնակէտին հասցուցին «Քայէ տիւ Սինէմայ»ի սիւնակներուն մէջ: Իրենց գրիչը անխնայ շարժեցին «նեխած ժապաւէններ» ստեղծողներուն դէմ:

Երիտասարդական այս ընդվզեցուցիչ յարձակողականներուն դէմ լուռ մնաց հիներու փաղանգը: Աւելին՝ հիները ծիծաղեցան եւ «երախայական նախանձ» նկատեցին անոնց յորջորջումները:

Հիներու այս արգահատական վարմունքը աւելի լարեց երիտասարդներուն ջիղերը: Իրենց յօդուածները հետզհետէ անողոք կը դառնային բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք չէին բաժներ իրենց տեսութիւնները ժապաւէններու մարզին մէջ: Ատեն մը եկաւ ուր այս տաքցած գլուխները բացէ ի բաց յայտարարեցին որ «ներկայիս գործող բոլոր բեմադիրները կը սպաննեն Ֆրանս. շարժանկարի արուեստը. ժամանակը հասած է որ անոնք հրաժարին այդ ասպարէզէն»: Սակաւաթիւ բեմադիրներ դուրս կը մնային այս շատ խիզախ առարկութիւններէն. Ժան Ռընուար եւ քանի մը երիտասարդ բեմադիրներ՝ Վատիմ, Աստրիւք եւայլն:

Բախտի ու պարագաներու բերումով, նոյն այս քննադատները առիթը ունեցան բեմադիր դառնալու եւ ժապաւէններ արտադրելու, իրենց կարգին: Առաջին անգամ՝ Քլօտ Շապրոլ, արդէն երկու ժապաւէն դարձուց. «Լը պօ Սէրժ» եւ «Լէ Քուզէն»: Այս երկուքն ալ մեծ յաջողութիւն գտան եւ մամուլը շատ գնահատական խօսքերով արտայայտուեցաւ: Բնականաբար «հիները» կը սպասէին այս ժապաւէններուն ձախողութեան, բայց ի զերեւ ելաւ իրենց սպասածը: Գալով երիտասարդ լրագրողներու խմբակին, խանդավառ յօդուածներով ողեկոչեց Շապրոլի ժապաւէնները, որոնք կ'ապացուցանէին թէ այս քննադատները գիտեն, ի պահանջել հարկին, գրչէն զատ գործի անցնիլ:

Կարեւոր ուրիշ կողմ մըն ալ մատնանշելի էր Շապրոլի ժապաւէններու պարագային. — անոնց գինը: «Լը պօ Սէրժ»ը արժած էր 38 միլիոն միայն, իսկ «Լէ Քուզէն»ը հազիւ վաթսուն: Եթէ նկատի առնուի մինչ այդ արտադրուած ժապաւէններու միջին գինը (120 միլիոն) կարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ հաճոյքով երիտասարդներու խումբը հիներուն երեսին տուաւ իրենց ընկերոջ կրկնակի յաջողութիւնը: Այս պարագան դաս մըն էր մասնաւորապէս մեծանուն բեմադիրներուն որոնց իւրաքանչիւր ժապաւէնին պատրաստութիւնը 300 միլիոնէն պակաս չէր արժեր: Այս վերջինները պէտք է մտածէին այդ պարագային վրայ եւ համոզուիլ, որ կարելի է լաւ գործ արտադրել շատ աւելի համեստ պիւտճէներով ալ:

Շապրոլի յաղթանակէն անմիջապէս ետք ահա ուրիշ մը: Այս անգամ Ֆրանսուա Թրիւֆոյի կողմէ որ նոյն խմբակին կը պատկանի:

Իր Ա. ժապաւէնը «Լէ քաթրըսան քու» շառաչուն ապտակի մը պէս իջաւ երէցներու երեսին, քանի որ արժանացաւ Ֆրանս. շարժանկարը ներկայացնելու՝ Քանի փառատօնին. եւ երբ այդ զանազան մրցանիշներ վաստակեցաւ: Ի մէջ այլոց ըսենք որ Թրիւֆոյի ժապաւէնը շատ աւելի բարձր է քան Շապրոլինը, եւ թէ տարիներ յետոյ այդ գործը տակաւին պիտի մնայ:

Ի տես այս ակնբախ յաջողութիւններուն, «երէցները» չէին կրնար իրենց անտարբերութեան մէջ մնալ. փաստը մեծ էր: Այս երիտասարդները, իրենց գիրքերը գրաւելու վրայ էին: Հակազդելու համար այս «Նոր հոսանք»ին շուրջ եղած աղմուկին հիները, իրենց կարգին, անցան հակայարձակողականի եւ հրապարակ նետեցին բոլոր այն գործերը, որ

ԵՐԳԱՀԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

Այստեղ կանանց նազանքով ու հեզութեամբ լի պարերի կողքին՝ «Երանգի», «Ունաբի», «Մարալի», «Շուշիկի», կարելի է լսել տղամարդկանց կլոր պար «Ետ ու առաջ»ը, կամ դիւցազնական հերոսական բնոյթի «Շորոր»ը:

Կոմիտասի դաշնամուրային պարերի մեծ երգայնութեան շնորհիւ նրանք հնչում են որպէս երգեր, որոնք ձայնի փոխարէն կատարւում են դաշնամուրով:

Կոմիտասի թողած ստեղծագործական ժառանգութեան մէջ առանձնանում է իր սեռով, գաղափարական բովանդակութեամբ, երաժշտական լեզուով եւ հետապնդող նպատակով Նրա պատարագը: Պատարագը ուրոյն տեղ է գրաւում նաեւ ընդհանրապէս հայ եկեղեցական երաժշտական գրականութեան մէջ իր բազմաձայն մտածողութեամբ: Յայտնի է, որ Մակար Եկմալեանի պատարագը հիմնուած է ներդաշնակ մտածողութեան վրայ:

Պատարագը Կոմիտասի անաւարտ գործերից է: Նրա 39 համարներից միայն առաջին վեցն է համարել Կոմիտասը վերջնականապէս աւարտուած: Մնացած 33ը սեւագրերի համաձայն եւ իր յիշողութեամբ վերականգնել է նրա աշակերտ երգահան Վ. Սարգսեանը: Պատարագում պահպանուած են Կոմիտաս վարդապետի այն ստեղծագործական սկզբունքներն ու ոճը, որոնք բխում են նրա այն հիմնական դրոյթից, թէ հայ եկեղեցական եւ ժողովրդական երգերը ազգակից են: Իրօք Կոմիտասի պատարագի հոգեզմայլ թովչութեամբ ու հոգեպարար ջերմ շնչով աչքի զարնող մեղեդիները նոյնքան անմիջական ու ինքնաբուխ են, որքան եւ մեր ժողովրդական երգերը, այնպէս ուժական, ճկուն, զարգացման տարբեր սկզբունքներով հարուստ, բնական, ինչպէս եւ մեր գեղջկական յուզիչ մեղեդիները: Այս ամէնի մասին են վկայում պատարագի «Խորհուրդ խորին», «Բարեխօսութեամբ», «Ընտրեալդ յԱստուծոյ» եւ մի շարք այլ համարներ: Պատարագն իր այս նոր բովանդակութեամբ եւ ձեւով մի նոր խօսք էր հայ եկեղեցական երաժշտական կեանքում:

Ըստ պատմական տեղեկութիւնների՝ Կոմիտասն ունեցել է նաեւ որոշ գեղարուեստական մտայղացումներ: Այսպէս, մտադիր է եղել գրելու օփերա ըստ Յովհաննէս Թումանեանի «Անուշ»ին, ընդ որում այդ ուղղութեամբ նա որոշ աշխատանքներ ժամանակին կատարել է. դրանց մասին են վկայում «Անուշ»ից մնացած մի քանի հատուածները: Կոմիտասը մտադիր է եղել գրելու նաեւ «Վարդան» պատմական օփերան, նուիրուած մեծահամբաւ զօրական Վարդան Մամիկոնեանի սխրագործութիւններին, «Սասմայ ծռեր» դիւցազնական-հերոսական օփերան եւ «Քաղաքավարութեան վնասները» կատակերգական օփերան (ըստ Յակոբ Պարոնեանի): Վերջինիս մասին որոշ հատուածներ ու տեղեկութիւններ այժմ գտնւում են Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայում պահուող Կոմիտասեան դիւանում:

Դժբախտաբար Կոմիտասի կեանքի ողբերգական դիպուածը խանգարեց նրան իրականացնելու իր հանճարեղ մտայղացումները, եւ նա իր հետ գերեզման տարաւ կախարդական հնչիւնների մի աշխարհ, թերեւս զրկելով հայ երաժշտութեան պատմութեանը օփերային սեռի կոթողներով եւս հարստանալու հնարաւորութիւնից:

Յայտնի է, որ մեծանուն Կոմիտասը՝ այդ զգայուն, նիհար ու դալուկ արտաքինի տէր մարդը, աշխատասիրութեան ու մեծագոյն լաւատեսութեան մարմնացում հանդիսացող այդ ցայտուն անհատականութիւնը անվերադարձ կորցրեց իր հոգեկան հաւասարակշռութիւնը թուրքական բարբարոս կառավարութեան կազմակերպած աքսորի ու արհաւիրքի սարսափից: Վախճանուեց նա 1935 թուականի Հոկտեմբեր 22ին Փարիզի հոգեբուժական հիւանդանոցում: Նրա աճիւնը տեղափոխուեց Հայաստան եւ իր հանգիստը գտաւ հայ ժողովուրդի համար այնպիսի նուիրական անունների կողքին, ինչպիսիք են Իսահակեանն ու Շիրվանզադէն, Աբեղեանն ու Յովհաննէս Յովհաննիսեանը եւ այլք:

Յովհաննէս Թումանեանը իր «Թմկաբերդի առումը» բանաստեղծութիւնը սկսում եւ վերջացնում է աշխարհի անցաւոր լինելու մասին փիլիսոփայական մտորումներով եւ յանգում հետեւեալ եզրակացութեան.

Գործն է անմահ, լա՛ւ իմացէք,
Որ խօսւում է դարէ դար,
Երնէկ նրան, որ իր գործով
Կ'ապրի անվերջ, անդադար:

Անմահ է մեծ Կոմիտասը, այս տողերի հեղինակի նման: Այսօր, աշխարհի բոլոր ծայրերում, յանձին Կոմիտաս քառեակի, Գոհար Գասպարեանի, Զարուհի Դոլուխանեանի, արտասահմանեան բազմաթիւ տաղանդաւոր հայ երգիչների՝ երգահան Կոմիտաս վարդապետի երգերն արժանանում են փառաւոր ընդունելութեան եւ այդ փաստն արդէն նրա գործի անմահութեան ամենալաւագոյն վկայութիւնն է:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲՐՈՒՏԵԱՆ
Երեւանի Կոմիտաս
երաժշտանոցի դասատու

(10 եւ վերջ)

ՌՈՒՍ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկացին այժմ սկսած է ինքզինքին հարցումներ տալ: Այլեւս վստահ չէ թէ ինք «աշխարհի մէջ լաւագոյն»ն է: Եւ հոս է թերեւս հոգեկան այն արտակարգ երեւոյթը որ կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ մեր ժամանակաշրջանին համար:

Նախ եւ առաջ կան խորհրդային հրթիռները, որոնք իրենց մէջ կրնային պարունակել «քաւիյաք» մը, մինչ անդին՝ ամերիկեան հրթիռները յաճախ դժուարութեանց կը բախէին հեծելանիւի մը ծանրութիւնը կրելու համար:

Սակայն Ամերիկացիները Նիւ Եորքի խորհրդային ցուցահանդէսին մէջ տեսան լուացարաններ՝ առանց ծորակի եւ խցանի, եւ գլեստներ՝ զորս Մոնթանայի գիւղացի մը պիտի չյօժարէր գլենալ նոյն իսկ իր չնիկին թաղման արարողութեան համար: Այս ցուցահանդէսէն անոնք դուրս ելան մասամբ ապահովուած, հակառակ Թուրալէւ 114 օդանաւերուն եւ այն ապշեցուցիչ ցուցափեղկերուն որոնք կը ցուցադրէին Խորհրդային Միութեան մէջ ձեռք բերուած բժշկական վերջին յառաջդիմութիւնները:

Քանի մը շաբաթ առաջ, ամերիկացի մարզիկները Ֆիլատելֆիոյ մէջ յաղթեցին խորհրդային մարզիկներուն, սակայն մրցումէն ետք ամերիկացի մարզիչը չկրցաւ զսպել ահազանգի ճիչ մը. «Այս Ռուսերը այնքա՜ն տոկուն աշխատանք մը կը տանին, որ քանի մը տարի ետք պիտի կրնան հասնիլ մեզի...»:

Եւ հիմա, «Նիւ Եորք Թայմզ»ն է որ ահազանգի ճիչ մը կ'արձակէ, այս անգամ գիտական մարզին անձչութեամբ:

Նիւ Եորքի մեծադոյն օրաթերթը, հարցումներ ուղղած է յիսուն ամերիկացի գիտուններու եւ մասնագէտներու, որոնք վերջերս գացած էին խորհրդային երկիրները, տեսնելու համար տեղւոյն վրայ թէ՝ իրենց խորհրդային պաշտօնակիցները ի՞նչ աշխատանք կատարած են իրենց մասնագիտութեանց մէջ:

Այս հարցումներուն տրուած պատասխանները կը հաստատեն այն եզրակացութիւն թէ՝ ինչպէս գիտութեան այնպէս ալ մարզական ասպարէզներուն մէջ Ռուսերը սկսած են կամաց կամաց հասնիլ Ամերիկացիներուն: Եւ ամէն տեղ, ուր Ռուսերը իրենց բովանդակ կարելիութիւնները ի գործ են դրած, այսինքն կատարած են հսկայ ճիգ մը, հիւլէական զէնքերու եւ կամ հրթիռներու եւ անջրպետային գործիքներու պատրաստութեան առթիւ, հաւասարած են Ամերիկացիներուն եւ կամ յառաջադիմութիւն մըն ալ արձանագրած:

Քիմիաբանութեան մէջ Ռուսերուն թափած ճիգը իր արդիւնքը տուած է եւ այսօր ձեռնկալ նիւթերու արտադրութիւնը իր առաւելագոյն չափանիշին է հասած:

Արբանեակ Լեհաստանը եւ Խորհրդային Միութիւնը թուաբանական գիտութեանց մարզին մէջ ձեռք բերած են այնպիսի առաւելութիւն մը, որ ներկայիս ամերիկեան համալսարաններու մէջ կը գործածուին այդ գիտութիւնը ուսուցանող ռուսական եւ լեհական դասագիրքեր:

Անջրպետը նուաճելու համար Ռուսերուն թափած ճիգերը յայտնի են, սկսած առաջին «Սփութնիք»էն մինչեւ «փոքրիկ Մարթա»ն:

Ամերիկացի մասնագէտ մը՝ Ճոն Թաունսենտ, անդամ ամերիկեան ծովային ապաստարկութեան հետազօտութեանց աշխատանոցին, որ անցեալ տարի Մոսկուա կը գտնուէր, կը հաւաստէ թէ Ռուսերը այս մարզին մէջ տասնապատիկ աւելի եռանդ ու ճիգ կը սպառեն, քան Ամերիկացիները:

Ճոն Թաունսենտ այս առթիւ յայտարարած է հետեւեալը.

«Անցեալ տարի, երկրաբնախօսական միջազգային տարուան ընթացքին, մեր կատարած պրպտումները աւելի կատարեալ էին քան Ռուսերունը: Մէկ տարիէն, սակայն, մենք հաւասար պիտի ըլլանք, եւ անկէ ետք, եթէ իրերը փոփոխութիւն մը չկրեն, Ռուսերը առաջին գծին վրայ պիտի գտնուին»:

Եթէ ընդհանուր առմամբ, Ամերիկացիները կը գտնեն թէ, բաղդատմամբ իրենց երկրին Ռուսաստանի բժշկական դրութիւնը ստորադաս մակարդակի վրայ կը գտնուի, բազմաթիւ երեւոյթներ սակայն ապշեցուցիչ են.— Ջրի խնամքը, որ թոյլ կու տայ ամէն անհատի որեւէ միջոցով խնամուիլ, առանց մտահոգուելու ծախքերու մասին: Այս աշխատանոցները, որոնց հաստատումին ձեռնարկուած է եւ որոնք պիտի լրանան 1961–1975 թուականին, յառկացուած են գանգուածային

պայքար մղելու խլիրդին եւ սրտի հիւանդութեանց դէմ: Վիրաբուժական գործողութիւնները՝ թոքի հատումը մասնակի թմրեցումով եւ արագ կատարումով:

Ուրիշ յատկանշական պարագայ մը եւս որ չափազանց կը հետաքրքրէ Ամերիկայի բժշկական դասը:

Մինչ ամերիկացի հիւանդապահուհիները անմարդկային ըլլալու ամբաստանուած են, ռուս հիւանդապահուհին ընդհակառակն «մայրական» է եւ նոյնիսկ յաճախ կը ներկայանայ իբրեւ մօրաքոյրը կամ հօրաքոյրը իր խնամքին յանձնուած որեւէ մէկ հիւանդին:

Այս բաղդատութեան եզրակացութիւնը կուտայ ամերիկացի Փրոֆ. Ռոպըրթ Մարշաք, որ Ուսթըրի համալսարանին բնագիտական հաստատութեան վարիչն է:

Փրոֆեսորը կ'ըսէ. «Գիտական հետազօտութիւնները Խորհրդային Միութեան մէջ կը շարունակուին նոյն յամառութեամբ եւ նոյն կամքով ու կորովով, ինչ որ պիտի ըլլար պատերազմական վիճակի մը պահուն, ուր ընդհանուր հրամայականն է յաղթել եւ ամէն բանով գլել ու անցնիլ ամերիկեան կարելիութիւնները»:

Թ.Ա.Թ.

ասկէ քան կամ երեսուն տարի առաջ ստեղծագործած էին, այսինքն՝ երբ իրենք ալ երիտասարդ էին: Արդ, այս գործերուն եւ հիմակուան նորերու գործերուն բաղդատութիւնը այն եզրակացութեան կը յանգի, որ հիներուն սկըզբնական գործերը աւելի հասուն են արուեստի տեսակէտով քան նորերունը: Բայց այս պարագան ոչինչ կը փոխէ ներկայ իրականութենէն: Հիներուն դէմ եղած առարկութիւնը այն է, որ կառչելով իրենց անցեալի ստեղծագործութեանց ոչ մէկ ջանք կը կատարեն նոր եւ արժէքաւոր գործեր տալու:

Կարելի չէ չուրախանալ երիտասարդներուն տարած յաջողութիւններուն վրայ, բայց վերջնական կարծիք մը յայտնելու համար երիտասարդ բեմադիրներու արժէքին մասին՝ պէտք է սպասել իրենց յաջորդաբար տալիք գործերուն:

ԱՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ ԵՒՍ

●

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Յուլիս 27ին կորսնցուցինք մեր բոլորէն սիրուած Հմայեակ Երէցեանը, որուն մահը սուգի մատնեց ոչ միայն իր ընտանիքը եւ չորս զաւակները, այլեւ ամբողջ թաղը:

Ոգբացեալ Հմայեակ Երէցեան Սեբաստիոյ Քարհատ գիւղացի, բազմանդամ ընտանիքի մը զաւակն էր: 1915ի արհաւիրքէն ճողոպրած, 1925ին կը հաստատուի Մարսէյլ եւ ամուսնանալով կը կազմէ ընտանեկան բոյն եւ չորս զաւակներու հայր կ'ըլլայ:

1926ին կը մտնէ Հ. Յ. Դ. շարքերը եւ նախաձեռնողը կ'ըլլայ Գուլվառ-Օտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէին: Յետագային կը կոչուի գանձապահի պաշտօնին, ուր կը մնայ մինչեւ իր մահը:

Իր անհատական հոգերը մէկդի թողած, ընկեր Հմայեակ լծուած էր կուսակցական աշխատանքներու եւ կը տանէր գանոնք լուռ եւ անմռունչ:

Յուլիս 23ին Մարսէյլէն մեկնած էր իր տարեկան արձակուրդին համար: Հոն յանկարծամահ կ'ըլլայ, շրջապատուած իր այրիով եւ չորս զաւակներով:

Կը խոնարհինք իր թարմ հողակոյտին առջեւ, խոստանալով շարունակել իր այնքա՜ն սիրած գործը:

ԳԱԼՈՒՍՏ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱԲՐԱՀԱՄ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

★

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ Աբրահամ Ներսէսեան մեռած է Մոնթրէալի հիւանդանոցին մէջ (Քանատա) Յուլիս 28ին:

Ծնած էր Շամախի մէկ գիւղը, Մետրեսէ: 84 տարեկան էր: Կ'աշխատակցէր Պոլսոյ գրական պարբերաթերթերուն (Անի) ու Մարմարայի, ինչպէս նաեւ Պէյրութի Ակօսին: Ունի գրական ու քննադատական գործեր, ռուսերէնէ հայերէնի թարգմանած է մանկական գրականութիւն, եւ հայերէնէ ռուսերէնի՝ Եր. Օտեանի կարգ մը գործերը: Ստորագրած է երբեմն միայն Ա. Ն. սկզբնատառերով:

Աշխատակցած է նաեւ Կասքի ռուսական թերթին: Ասպարէզով քիմիագէտ էր, ուսած է Ռիկայի Փոլիթեքնիկին մէջ, հետեւած է նաեւ Լայբցիկի եւ Լոնտոնի համալսարաններուն:

ՆՈՐ ԳԻՒՏԵՐ

Ամէն օր, ամէն ճիւղի մէջ կը կատարուին նոր գիւտեր, որոնց նպատակն է կեանքը դարձնել աւելի պարզ, աւելի հանգստաւէտ եւ աւելի հաճելի: Թէեւ շատ անգամ բոլոր գիւտերը կեանքը աւելի կը բարդացնեն:

Միացեալ Նահանգներու մէջ շինուած է հեռաձայն մը: Ամէն անգամ երբ հեռաձայնին ընկալուչը իր տեղը դրուի, անոր այն մասը որ մեր բերնին կը մօտեցնենք խօսելու համար, ինքնաբերաբար կը հականեխուի անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով:

Առողջապահիկ հեռաձայնի հնարիչները կը յուսան թէ՝ մօտ ատենէն հեռաձայնի բոլոր ընկերութիւնները հանրային սպասարկութեան խցիկներուն մէջ այս նորահնար գործիքը պիտի դնեն:

×

Գերմանացի ճարտարապետ մը հնարած է «խօսուն նամակատուփ» մը: Երբ թղթաբերը տուփը նամակ մը ձգէ, անմիջապէս զանգակ մը կը հնչէ նամակի տիրոջ յարկաբաժնին մէջ: Այնպէս որ այսուհետեւ թղթաբերը պէտք պիտի չունենայ դռները զարնելու: Այս նոր գիւտը մասնաւորաբար օգտակար է բազմայարկ շէնքերու բնակիչներուն որոնք այս կերպով ինքնաբերաբար պիտի գիտնան թէ նամակ ունին:

×

Ֆրանսացի ելեկտրագէտ մը, ցածուձիգ ելեկտրական մասնաւոր հոսանքի գործածութեամբ յաջողած է թմրեցնել ակռաները, նոյնիսկ ամէնէն դիւրազգաց կէտերու վրայ: Ելեկտրական հոսանքի թելը յաճախորդը կը բռնէ, այնպէս որ՝ ատամնաբոյժին չարժումներուն արգելք չըլլար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓՕՍՏԱԼ

Բ.

Մեծ բան մը չհասկցաւ այս ամուսնութենէն. կարգուելէն ութ օր վերջը էրիկը լեռ գնաց իր գործին, ածուխ շինելու, ու ամիս մը վերջ օր մը միայն դարձաւ կնոջը քով, հետեւեալ օրը նորէն իր լեռը երթալու, անհրեւութանալու համար: Հայրը հոս ալ կ'աշխատէր օրն ի բուն ու իր կեանքը, բեւեռային օրերուն պէս, երկարատեւ խաւարի մը կը նմանէր զոր ոչ մէկ լոյսի ճառագայթ կուգայ վայրկեան մը գէթ լուսաւորել, ուրախացնել:

Յանկարծ օրին մէկն ալ իր էրիկը տուն բերին ոտքը կոտրած, ամիսներով անգործութեան դատապարտուած. սնիկա լրումը եղաւ: Ա՛հ, թէ որ գոնէ զաւակ մը բերած ըլլար, հիմա տնտեսութեան կ'երթար Պոլիս, սպասաւոր ու տուն մը կրնար գնել, բայց այդ ալ չկար ու սնիկա՝ իր կեսուրը ու կեսրայրը յանցանքի մը պէս կը զարնէին իր երեսին:

Հաճի Տիւրիկ ճիշդ այդ ժամուն հասաւ գինքը միասին Պոլիս տանելու համար: Էրիկն ալ, մօրաքոյրն ալ, որ մօր տեղ կ'անցնէր, յօժարեր էին արդէն. Տիգրանուհին ազատութեան պէս բան մը կը տեսնէր հոդ: Թէլլալը անոր ապագայ հանրմին փառաբանութիւնը բերնէն չէր ձգեր: Հարուստ մարդիկ, վէրկիլի հանըմ. Կաղանդին, Ծնունդին, Զատկին պախշիշ, կերուխումը առատ, աշխատութիւնը թեթեւ. սպասուհիի մը համար անկէ աւելի ցանկալի տեղ չէր կրնար ըլլալ:

— Աղջի՛, Օղո՛ւլ, չգանուած տուն է, կ'ըսէր Հաճի Տիւրիկ:

Այնքան որ մօրաքոյրը պահ մը կը մըտածէր իր աղջիկներէն մէկը ղրկել Տիգրանուհիին տեղը: Վերջապէս որոշումը տուեր էին եւ հետեւեալ առտուն, դեռ չլուսցած, գիշերուան մութին մէջ կառքը երկու կիները Պաղչէճիկէն իջեցուցեր, ծովեզերքը բերեր ձգեր էր, ճիշդ երբ արշալոյսը կը ծագէր:

Տիգրանուհին հիմա այս մութէն դէպի լո՜յս ուղեւորութիւնը, ժամանումը միտքը բերէր, բարեգուշակ կը համարէր իր կեանքին համար: Իսկոյն զմայլեր էր Իզմիրի ծովածոցին վրայ, որ այդուն սրսկած դեղին ոսկիի ցոլացումին մէջ, անշարժ կը տարածուէր, կանուխ արթննալ չուզող աղուոր ու ծոյլ կնկան մը պէս: Մինչեւ այդ տարիքը մտանց չէր տեսներ ծովը ու այս պահուս, դեղին եռաթելի խոշոր նաւակին մէջ տեղաւորուած, իր պզտիկ պողչան քովիկը, այդ կապոյտ տարածութեան վրայ սահելուն կը զբօսնուր ու անոր վրայ պատմուած ահաւոր պատմութիւններուն չէր հաւատար: Իզմիր հասնելուն՝ հագիւ ատեն ունեցեր էին շոգեկառքը մտնել եւ իսկոյն կայարանին աղմուկէն ու թոհ ու բոհէն զատուելով խօլ արշաւ մը մը սկսեր էր. անդուլ, անդադար, ժամերով վազք մը, քերելով ծովեզերքը ձախէն ու աջէն՝ սուրալով մութ մանիշակագոյն հողերու մէջէն որ մինչեւ Հէրէքէ այդ տեղի ցամաքը կը կազմեն: Հոս հոն, տեղ տեղ, կը կենային ու Տիգրանուհին կը կարծէր որ յոգնութիւն առնելու համար էր սնիկա. ոմանք կը ձգէին շոգեկառքը, ոմանք նոր կը մտնէին եւ անմիջապէս ճամբայ կ'իյնային. յիմարական խոյացումը կը սկսէր դէպի Պոլիս: Ու կը յիշէր վերջապէս հասնելնին Հայտար-Փաշա, Պոլիսը, Բերան զոր Հաճի Տիւրիկ մատով իրեն ցուցուց հեռուէն եւ ատդին՝ Գատըգիւղ՝ իրենց գալիք տեղը, մաքուր փողոցներով, գեղեցիկ տուներով շինուած քաղաքը որուն վրայ հիացաւ: Կայարանին մէջ կը վախնար որ բազմութեան մէջ չկորսուի. թեւին տակի պզտիկ պողչան ուժով մը կը սեղմէր, իր չփոթութեանը մէջ մոռնալու վախով: Հաճի Տիւրիկը քովն էր սակայն, ճարպիկ ու վարպետ առաջնորդ, որ ամէն դժուարութեան մէջ կը քաշէր կը հանէր զինքը, մինչեւ որ հո՛ս, այս հարուստ տանը մէջ բերաւ ու յանձնեց զինքը: Հաճի Տիւրիկ, պահապան ու զօրաւոր հրեշտակի մը մարմնացումն էր իր աչքին, ու Տիգրանուհին սրտին խորէն շնորհակալ կ'ըլլար անոր այս վայրկեանիս:

Եւ այս տունը իր հարուստի բարբառող կահաւորումին մէջ. երեք ծառայ որոնք իրենց աշխատութեան մեքենական ճշդութեամբը զարմացուցեր էին զինքը. ծեր Մարիամը, որ ինչ ընելիքը պիտի սորվեցնէր հոս տեղ. եւ մանաւանդ անուշ լեզու հանըմը: Միայն իրիկունը աղայի լուրջ ու խոժոռ դէմքէն վախցաւ քիչ մը. յետոյ անոր տղան, երիտասարդ մը, մարմնեղ, արիւնոտ անձ մը, հօրը ձեւը, հօրը լրջութիւնը:

Այս ամէնը կարգով ամփոփեց շարեց մտքին մէջ ու խորունկ գոհունակութիւն մը զգաց. յետոյ, ցատկեց տեղէն չուտով, հագուեցաւ, մազերը սանտրեց, պատէն կախուած հայելիի մեծկակ կտորի մը մէջ նայեցաւ. այն ատեն, առաջին անգամ ըլլալով ուշադրութեամբ դիտեց իր դէմքը, աղուոր ըլլալուն հաճոյքը զգաց ու վար իջաւ:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 3)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

զ) Խափանարար գործունէութիւն Պերլինի մէջ.— Արեւմտեաններն առաջարկած են որ ՄԱԿը դէտեր նշանակէ հսկելու համար խափանարար եւ քարոզչական գործունէութեան՝ քաղաքին երկու մասերուն մէջ:

Ռուսերը կ'ուզէին որ այս հսկողութիւնը սահմանափակուի միայն արեւմտեան Պերլինի: Ասոր փոխարէն պատրաստ էին ընդունելու որ արեւելեան Գերմանիան միջամուխ չըլլայ արեւմտեան Պերլինի գործերուն:

Արդիւնք.— Ոչ մէկ համաձայնութիւն:

դ) Պերլինի շուրջ համաձայնութիւն.— Խորհ. Միութիւնը կ'առաջարկէ 18 ամիս տեւող համաձայնութիւն մը: Արեւմտեանները պատրաստ են նոր բանակցութիւններ վարելու հինգ տարի ետք, եթէ մինչ այդ Գերմանիա չվերամիանայ:

Արդիւնք.— Ոչ մէկ համաձայնութիւն:

ե) Կացութիւնը համաձայնութեան վերջանալէն ետք.— Արեւմտեանները կը յայտնեն թէ Պերլինի վրայ գրաւման իրենց իրաւունքները չեն վերջանար աժամեայ համաձայնութեան մը վերջանալէն ետք, եթէ ոչ չորսերու միաբանաբար նոր համաձայնութեամբ մը:

Ռուսերը կ'ըսեն միայն թէ միակողմանի ոչ մէկ բան կ'ընեն աժամեայ համաձայնութեան մը լրանալուն կամ հաւանական բանակցութեանց ընթացքին:

Արդիւնք.— Ոչ մէկ համաձայնութիւն:

զ) «Համագերման Կոմիտէ».— Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ հաստատել «Համագերման Կոմիտէ մը» որուն մաս կազմեն Պոնի եւ Փանքովի ներկայացուցիչները: Այդ կոմիտէն պիտի պատրաստէ հաշտութեան դաշնագիրը եւ երկրին վերամիացումը:

Արեւմտեանները մերժեցին այս ծրագիրը եւ առաջարկեցին որ ներկայ ժողովը, որուն միանան նաեւ երկու Գերմանիաներու ներկայացուցիչները, շարունակուի, ուսումնասիրելու համար գերմանական հարցը իր ընդհանուր գիծերուն մէջ:

Արդիւնք.— Ոչ մէկ համաձայնութիւն:

———o———

ԹՈՒՐՔԻԱ, հետեւելով Յունաստանի օրինակին, դիմում ըրաւ որ անդամակցի Հասարակաց Շուկային: Կազմակերպութեան պաշտօնական բանբերը յայտարարեց թէ որոշումը պիտի տրուի Սեպտեմբերի ընթացքին: Կը շեշտուի թէ ներկայիս Թրքական արտածումներու 30 առ հարիւրը Հասարակաց Շուկայի անդամ պետութեանց կ'երթայ եւ Թուրքիա այդ երկիրներէն կը կատարէ իր ներածումներուն 35 առ հարիւրը:

ՄԱՏՐԻՏԷՆ կը հերքեն այն լուրերը, որոնց համաձայն Ֆրանքօ եւ Տը Կոլ ի մօտոյ հանդիպում մը պիտի ունենան: Հաւանական կը թուի սակայն որ Արտաքին նախարարները հանդիպում մը ունենան աշնան, Փիրենեաններու դաշնագրին երեք հարիւրամեակին առթիւ: Հանդիպումները տեղի պիտի ունենան Ֆըզաններու կղզիին մէջ, Պիտասօայի վրայ:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ հանրապետութեան նորընտիր նախագահը՝ Հայնրիխ Լիւպքէ Սփա (Պելժիա) հասաւ արձակուրդը անցնելու համար: Տնտեսական նախարարը՝ Փրոֆ. Էրհարտ ամսոյս ընթացքին Թուրքիա եւ Յունաստան պիտի այցելէ, իսկ վարչապետը՝ Ատընաուր, Կոխանթէ Տի Քաւէնապպիա (Քօմօ) կը սպասուի:

ԵՄԷՆԻ իմամ ու միահեծան թագաւորը Ահմէտ, Հռոմէն մեկնեցաւ դէպի իր երկիրը, հետն ունենալով իր 20 կիներն ու հարճերը:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Այրի Տիկին Պայծառ Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Փիէր Մուրատեան, Տէր եւ Տիկ. Ժօրժ, Սառա, Սիմոն, Նօէլ, Խաչիկ եւ Էլիզ Մուրատեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կրընոպլի բոլոր այն կազմակերպութեանց եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ կամ փոխան ծաղկեպսակի զանազան միութիւններու իրենց ըրած նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆՇԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ մահուան առթիւ եւ յարգեցին անոր յիշատակը:

〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շերիի մէջ, նախաձեռնութեամբ Սթանոզի Հայրենակցական Միութեան: Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Լա Փլէնի Պ. Դրակոսի ծառաստանին մէջ:

Մուտքը ազատ է:

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը: Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդական խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ. նոյն ատեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի: Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի:

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

Օգոստոս ամսուան ընթացքին

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

ԲԱՑ Է ՄԻԱՅՆ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ

ԺԱՄԸ 2 –6,30

ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉ. ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պաշտամունք՝ այս կիրակի, Սէն Ժէրոմ, ժամը 9,30ին: Ռիւ Ժէմափ՝ ժամը 10,45ին: Պիտի քարոզէ Իսի-լէ-Մուլինօյի նոր ձեռնադրուած հովիւը՝ Վեր. Արմենակ Միսիրեան:

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆ. ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.45, կը խօսի Պատուելի ԳԱՅԱՅԵԱՆ

〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին աժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան: Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր ֆրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը:

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ըստեղծել:

Մեր հատադնորդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 Ֆր.:

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ'օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան: ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 62ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

կը տօնուի Նիսի մէջ նախաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին

Հովանաւորութեամբ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին

Կիրակի 9 Օգոստոս, ամբողջ օրը

" LES CENT CHÊNES "

CAMPING CHEZ M. ODDO, ST-JEANNET

Առնել Սէն-Լօրան տը Վառէն Սէն-Ժանէի ճամբան եւ Սէն-Ժանէ չհասած դէպի աջ շեղիլ եւ հարցնել Սան Շէն: Մասնաւոր օթոքար մը ճամբայ կ'ելլէ Փլաս Մասէնայէն ժամը 9ին եւ կը հասնի Մատըլէն 9,30ին: Երկրորդ օթոքար մը ժամը 14,15ին: Ասոնցմէ զատ Կառ տէ գ'Օթոպիւսէն առնել Սէն-Ժանէի օթոքարը

Կը նախագահէ ընկ. ՇԱՀԱՆ ՉՕՏԵԱՆ

կը բանախօսեն

ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Էքս-լէ-Պէն

17 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կատարուի դաշտահանդէս Թէլէֆերիքի մեկնակէտի մօտակայ Լա Շօմիէռ սրճարանի կից դաշտերուն վրայ:

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն, մատուցմամբ Օշին վարդապետ Նիկոլեանի:

Ճաշէն վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցական արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսերէն:

Անոնք որ կը փափաքին նիւթապէս կամ բարոյապէս օգտակար ըլլալ այս ձեռնարկին, կրնան դիմել Էքս-լէ-Պէն, Օթէլ Տը լա Կուռթ, Ա. Բամպուքճեանի:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ

VENDREDI 7 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8463 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4364

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԹԵՒԵԿԸ

Զանազան ազգութեանց պատկանող բազմահազար գաղթականներ մէջտեղ ելան համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն վերջ:

Մեծ թիւ կը կազմէին մասնաւորաբար խորհրդային դրախտէն փախուստ տուողները — կարմիր բանակի զինուորներ կամ ընտանիքներ: Անոնց շարքին Լեհեր, Չեխեր, Ռումէններ, Պուլկարներ, Հունգարացիներ, Լիթուանիացիներ, Լատվիացիներ, Էսթոնիացիներ, Ալպանացիներ, նոյնիսկ Ռուսներ եկան աւելնալ գաղթականներու բանակին վրայ:

Ֆրանսական իշխանութիւնները պահ մը Ժընեւի Գաղթականաց Միջազգային Կազմակերպութեան (Իրօ) հետ գործակցաբար վարելէ վերջ ընդհանուր գաղթականներու գործը, վերջնապէս Արտաքին Նախարարութեան հսկողութեան եւ հովանաւորութեան ենթարկեցին զայն: Պետական ելմտացոյցին մէջ մասնաւոր վարկ յատկացուած է «Գաղթականներու եւ Հայրենազուրկներու Ֆրանսական Գրասենեակ»ին:

Տարիներով Սիթէ Մարթինեաք եւ Ռիւ Կոպեռնիկ մնալէ վերջ, Գաղթականաց գրասենեակը այժմ փոխադրուած է Մաժէնթիք պանդոկը (մուտքը Ռիւ տը լա Փերուզէն):

Հայկական բաժնին վարիչն է ներկայիս Օր. Աստղիկ Առաքելեան, որ Ալընիւ Բլէպէրի մեր «Օֆիս»էն սկսեալ 34 տարիէ ի վեր Գաղթականական Գրասենեակներու քարտուղարուհին է եղած:

Հայ եւ ռուս գաղթականներու մասին նախկին համաձայնագիրները աւելի ընդլայնելով, 1951 Յուլիս 28ին Ժընեւի մէջ ստորագրուեցաւ նոր մը, որ վերջնական ձեւ տուաւ ամէնազգի տարագիրներու իրաւական կացութեան:

«Ծագումով Հայ գաղթական»ին տեղ անցաւ «Հայ գաղթական» բացատրութիւնը մեր ինքնութեան թուղթերուն մէջ: Ծագումով բառը ջնջուեցաւ նաեւ միւս ազգերուն համար:

Մինչեւ 1951 գաղթականներուն կը տրուէր անցագիր մը, որ կը կրէր Նանսէնի անունը: Մենք ալ գործածական լեզուի մէջ կը կոչուէինք «Նանսէնեան հպատակ»:

Նոր համաձայնագիրը ջնջեց «Նանսէնեան անցագիր»ը (Փասփէր Նանսէն) եւ անոր տեղ հաստատեց նոր մը, որուն տրուեցաւ Թիթըր տը վուայեաժ (անգլերէն Թրէվըլ տոքիւմէնթ) անունը: Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ տրուածները խմբագրուած են ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով:

«Ազգային անցագրի» տեղ կը ծառայէ ճամբորդող գաղթականներուն տրուած այս վաւերաթուղթը, որ ո՛չ մէկ ազդեցութիւն ունի ստացողին հպատակութեան վրայ: Անիկա պարզապէս կը դիւրացնէ երկրէ երկիր երթեւեկը:

Օրինակ, ֆրանսաբնակ «Հայ գաղթական» մը, երբ ոստիկանական պաշտօնատունէն կը ստանայ նման անցագիր մը, կրնայ օտար երկիրներ ճամբորդել՝ առանց «մեկնումի վիզա» (վիզա՛ տը սորթի) ուզելու եւ վերադառնալ (եթէ անցագրի պայմանաժամը չէ լրացած):

Սակայն այդ անցագիրը Ֆրանսական քաղաքացիներու յատուկ իրաւունքներ չի տար իրեն:

Գաղթականը իրաւունք ունի նաեւ ուրիշ երկրի մէջ հաստատուելու: Այդ պարագային, երբ ուզէ ճամբորդել, ուրիշ անցագիր մը պէտք է պահանջէ հիւրընկալ նոր երկրի իշխանութիւններէն, նախկինը վերադարձնելով:

Բաղդատմամբ հին դրութեան, նորը բազմաթիւ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

•

«ՄԵՆՔ՝ ՌՈՒՍ, ՈՒԿՐԱՆԻԱՑԻ, ՊԵԼՕՌՈՒՍ, ԽԱԶԱԽ, ՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԱԲԱՐ ՊԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆԻՆՔ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԸ»

Վարչապետ ըլլալէն ի վեր Խրուշչեւի մամուլի երրորդ ասուլիսն էր, նուիրուած ռուսեւամերիկեան յարաբերութեանց, եւ այս անգամ Այզընհաուըրի հետ ունենալիք իր տեսակցութեան:

Խ. Միութեան Վարչապետը գլխաւորաբար հետեւեալ կէտերուն վրայ ծանրացաւ.—

Պերլին.— Վարչապետը կ՚ապահովէ որ ցորչափ տեւեն բանակցութիւնները, այնքան ատեն ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի կրէ արեւմտեան Պերլինի գոյավիճակը: Շեշտեց սակայն թէ խորհրդային տեսակէտով Պերլինը պէտք է ազատ եւ ապազինուած քաղաքի մը վերածուի եւ ասկէ տարբեր լուծում մը չէ գտնուած:

Խրուշչեւ աւելցուց թէ Այզընհաուըրի հետ տեսակցութեանց ընթացքին պիտի ջանայ լուծել այս խնդիրը:

Ինչպէս Այզընհաուըր, Խրուշչեւ ալ իր կարգին շեշտեց թէ խօսակցութիւնները պաշտօնական ոչ մէկ բնոյթ պիտի ունենան, «բայց ի՛նչ փոյթ անոնց բնոյթը, աւելցուց Խրուշչեւ, կարեւորը՝ հասարակաց լեզու մը գտնելն է»:

«2 Մեծերը եւ պզտիկները».— «Կարելի չէ, ըսաւ Խորհ. Միութեան Վարչապետը, համաձայնութիւն մը գոյացնել երկու Մեծերուն միջեւ ի վնաս փոքր պետութեանց: Ոչ միայն Միացեալ Նահանգներու բարեկամը կ՚ուզենք ըլլալ, այլ անոնց բարեկամներուն բարեկամը»:

Այցելութեան նպատակները.— «Ամերիկա կ՚երթամ իբրեւ խաղաղասէր մարդ մը: Գրպաններս ցոյց պիտի տամ, որպէսզի տեսնեն թէ ոչ մէկ զէնք կը պահեմ»:

Արեւմտեան Վերին Ժողով.— Խրուշչեւ բնական կը գտնէ Այզընհաուըրի տեսակցութիւնները արեւմտեան ղեկավարներուն հետ: Բայց կը շեշտէ թէ հաւատք չունի որ Ատընաուր խաղաղասէր լեզու մը գործածէ, նման հանդիպումի մը ընթացքին:

Վարչապետ Խրուշչեւ շեշտեց նաեւ թէ նման տեսակցութիւններ ինք ալ պիտի ունենայ Խորհ. Միութեան բարեկամ պետութեանց հետ: Իր կարծիքով սակայն, Այզընհաուըրի հետ իր հանդիպումը Վերին Ժողովի մը տեղը չի կրնար բռնել, այլ միայն անոր նախաբանը նկատուիլ: Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Խրուշչեւ ըսաւ.— «Փարիզ-Պոն ամուսնութիւնը, սիրային ամուսնութիւն մը չէ եւ այդ պատճառով իսկ իրենց ամուսնական կապը պիտի խորտակուի:

«Հիմա ատենը չէ Սահարայի մէջ հիւլէական զէնքերու փորձեր ծրագրել, այլ ատենն է մտածել զանոնք արգիլելու մասին: Վաղը Սեւ Ծով կը մեկնիմ հանգստանալու, եւ այդ հարցը գիս աւելի կը մտահոգէ քան Նիքսընի առաջարկը ամերիկեան պատկերասփիւռէն խօսելու:

«Պատրաստ եմ Ամերիկա երթալու անկեղծ սրտով եւ բաց հոգիով, վերջ տալու համար պաղ պատերազմին»:

Եզրակացնելով Խրուշչեւ ըսաւ թէ իր բառերը պէտք է լաւ մեկնաբանել եւ եթէ կան բաներ զոր լրագրողները չեն հասկցած, աւելի լաւ է որ գրելէ առաջ բացատրութիւն ուզեն, «որովհետեւ յանպատրաստի կը պատասխանեմ ձեր հարցումներուն, մինչդեռ դուք երկար մտածած էք անոնց մասին»:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

«ԱԶԳԸ ՍԻՐԵՄ...»

— Իմացա՞ր օրուան մեծ լուրը:

— Այո՛... Հայաստանի բնակչութեան թիւը, որ 1.280.000 էր ասկէ քսան տարի առաջ, հիմա բարձրացեր է 1.768.000ի: Ու Երեւանը, որ գիւղաքաղաք մըն էր ասկէ քառասուն, յիսուն տարի առաջ, հիմա 509.000 բնակչութեամբ մեծ քաղաք մըն է եղեր...

— Ուրի՞շ...

— Ուրիշ կարեւոր լուր միտքս չկայ, առայժմ...

— Ես յիշեցնեմ — Անրի Թրուայան Ֆրանսական Ակադեմիային անդամ ընտրուեր է...

— Այո՛, հրաշալի լուր մըն է... Մարդը տաղանդաւոր գրագէտ է եւ Հայ... Անունը՝ Լեւոն Թորոսեան...

— Մատդ վէրքին վրայ դրիր... Սիրելիս, մե՛նք ենք որ այդ մարդուն համար «Հայ է» կ՚ըսենք... Ինք այդ նուաստութիւնը վրան չառներ, չընդունիր...

— Ինչպէ՞ս թէ չընդունիր — երբ անունը «Լեւոն» է եւ մականունը «Թորոսեան» ալ ինչպէ՞ս կրնաս Հայութիւնը ուրանալ...

— Կրնա՛ս... «Լեւոն»ը կը վերածես Անրիի, «Թորոսեան»ն ալ՝ Թրուայայի, լմնցաւ գնաց...

— Ուրեմն, անունն ու մականունը փոխելով ազգութի՞ւնը ալ փոխած կ՚ըլլաս...

— Իմ կարծիքով, փոխած չես ըլլար, բայց ուրիշներու խելքով՝ փոխած կ՚ըլլաս... Անանկ կ՚երեւայ...

— Ձեր կարծեր որ այդ «ուրիշներ»էն մէկն է «մեր» Լեւոնը... Հպարտացիր որ «Հայու մը կտորը» Ֆրանսական Ակադեմիային անդամ կ՚ընտրուի... Դուն ալ գիտես, ես ալ գիտեմ որ Ֆրանսայի մէջ, դիւրին գործ չէ՝ օտարականի ծագում ունենալ եւ զտարիւն Ֆրանսացիին վերապահուած իրաւունքներուն արժանանալ՝ երբ պահանջուած տաղանդը ունիս... Ըսելս ան է որ շա՛տ, շա՛տ հպարտ ենք որ մեր Լեւոնը Քառասուն Անմահներու շարքը մտեր է՝ շնորհիւ իր տաղանդին... Ապրի՛, շա՛տ ապրի... Ուրիշ բան մըն ալ միտքդ ձգեմ — Գիտե՞ս մեր Լեւոնը ո՛ր հանգուցեալ Ակադեմականին աթոռը պիտի գրաւէ եղեր — Քլօտ Ֆառէրին... Ասա՛նկ ալ զարմանալի զուգադիպութի՛ւն... Քլօտ Ֆառէրը թրքասէր Ֆրանսացի մըն էր... Ի՛նչ անուշ լեզուներ թափեց՝ ի նպաստ եւ ի պատիւ ջարդարարին...

— Եղբա՛յր, դուն ալ շատ տարօրինակ մարդ ես — օրերով, շաբաթներով բերան, չես բանար, բայց երբ բանաս, ա՛լ չես գոցեր:

— Ներողութի՛ւն...

— Մտիկ ըրէ... Ես ալ պիտի ուրախանայի եթէ Լեւոն Թորոսեանը ըլլէր քաջութիւնը ունենար եւ յայտարարէր — «Ես Հայ եմ, Հայ եւ Տէրտէրի տղայ...» Չէ՛, ատանկ բան ըրած չունի եւ պիտի չընէ... Մարդուն ջիղերը ոտքի կ՚ելլեն եղեր երբ իրեն յիշեցնեն եղեր թէ «պապադ Հայ էր, դուն, քեզի հովեր մի՛ առներ»... Ըսել կ՚ուզեմ որ քանի որ Լեւոնը «ֆրանսացի»ութիւն կը ծախէ, ես իրեն հետ գործ չունիմ...

— Կ՚ուզես ունեցիր, կ՚ուզես մի՛ ունենար... Քեզի՞ ով կարեւորութիւն կու տայ... Մեր ազգը իր Լեւոններով հպարտ է... Դուն մի՛ խառնուիր... Քու կարծիքդ բան մը չարժեր...

— Ես ազգիս ներկայացուցիչն եմ... Մեր մէջէն, ով որ տեղ մը կը հասնի եւ հասնելէն ետքն ալ «ես Հայ չեմ» կ՚ըսէ եւ կը թթուի, ես անոր հետ գործ չունիմ: Ակադեմական չէ, կ՚ուզես ըլլայ Աստուած եղիր, երբ «ես Հայ չեմ» կ՚ըսես, ա՛լ ինծի համար մեռած ես... Ես կողմերն ալ կայ եղեր մէկը, որ Հրեաներուն քով «ես Ռուս եմ» կ՚ըսէ եղեր, Հայերուն քովն ալ «ես Հայ եմ»... Մենք ալ կ՚ելլենք կը ծափահարենք եղեր... Իմ ոռոշումս որոշում է — ես գործ չունիմ այն Հայուն հետ, որ բերը շալկելէ ետք, «ես Հայ չեմ» կը պոռայ... Աչքը սիրեմ մեր Կարդինալին, մեր Արամին, մեր Ուիլիըմին... «Հայ ենք» կ՚ըսեն, ո՛ւր ալ ըլլան, ո՛ւր ալ հասնին...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ «Սութ էլ Շաապ» (Ժողովուրդի Ձայն) անունով համայնավար նոր շաբաթաթերթ մը սկսած է հրատարակուիլ: Կը կարծուի թէ շուտով երեկոյեան օրաթերթի պիտի վերածուի:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ Մարոքէն գաղթած Հրեաներու ցոյցերը կը շարունակուին: Թէլ-Ավիվի հիւսիսը՝ Քֆար-Օնօ գիւղին մէջ անծանօթներ կրակի տուած են Աշխատանքի Ընդհանուր Դաշնակցութեան (Աէ. Ժէ. Թէ) կեդրոնատեղին: Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ հրդեհի հեղինակները, ինչպէս ուրիշ անգամներ, Հիւսիսային Ափրիկէէն գաղթածներ են, որոնք կը շարունակեն ամբաստանել իշխանութիւնները թէ, նոյնիսկ աշխատանքի համար, խտրութիւն կը դնեն տեղացիներուն եւ իրենց միջեւ:

ՓԵՇՏԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Համայնավար տեսաբան՝ Ժօզէֆ Ռեվայի մեռած է, հազիւ վաթսունամեայ: Անդամ՝ Հունգարիոյ բանուորական-ընկերվարական կուսակցութեան կ. Կոմիտէին, երեսփոխան Ազգ. Խորհրդարանի եւ անդամ ժողովրդական կառավարութեան Գերագոյն Խորհուրդին, մեռնողը Ռաքոցիի վարչաձեւին ատեն, երկրին ամէնէն յայտնի անձնաւորութիւններէն մէկն էր: Ծայրայեղօրէն գործադրած է Ժդանովի հրահանգները ընկերվարական իրապաշտութեան վերաբերեալ եւ այդ պատճառով իրեն տրուած էր «Հունգար Ժողովով»ի մակդիրը: Հունգար գրագէտներուն աչքին փուշը դարձած էր: 1956ի յեղափոխութենէն ետք մեծ դեր մը չէր խաղար այլեւս: Որոշուած է ազգային յուղարկաւորութիւն կատարել:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

ՓԱԼԱՏՐԻՆ (Յառաջ—հեռաձայնով).— Բանակումը միշտ լաւ կ՚ընթանայ, 120է աւելի տղոց եւ աղջիկներու մասնակցութեամբ: Խանդավառութիւնը մեծ է:

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱԲԻՈՅ մէջ Գուրանի օրէնքները աւելի «բարեխիղճ» կերպով պիտի գործադրուին: Գողին ձեռքին հատումի պատիժը որ մինչեւ երէկ դահիճ մը հանրութեան առջեւ կը կատարէր մըսագործի հասարակ դանակով մը, «այսուհետեւ պիտի կատարուի վիրաբոյժի մը կողմէ որ դատապարտեալին ձեռքը պիտի կտրէ յետ ամբողջական զգայազրկումի»:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ-նախագահ Նիքսըն Ուաշինկթըն վերադարձաւ ուր խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացաւ: Ցուցատախտակի մը վրայ գրուած էր.— «Բովանդակ Ամերիկան հպարտ է ձեզմով»: Նիքսըն նամակ մը ղրկած է Խրուշչեւի, որուն մէջ կ՚ըսէ.— «Մեր անկեղծ եւ բարեկամական խօսակցութիւնները զանազան հարցերու շուրջ կրնան որոշ յառաջդիմութիւն մը ստեղծել»:

Ի ՓԱՌՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԽՄԲ. — Յառաջի մէջ յաջորդաբար հրատարակեցինք քանի մը արժէքաւոր յօդուածներ, անմահ Կոմիտասի գործին ուսումնասիրութեան նուիրուած, քաղելով Հայաստանի թերթերէն: Վերջերս, Երեւանի մէջ, մեծ երաժշտապետին ծննդեան 90 ամեակին առթիւ, յօդուածներով, ոգեկոչումներով, հանդիսութիւններով կ'արծարծուի յիշատակը անոր որ կը կազմէ հայ երաժշտութեան փառքը: Այսպէս, Էջմիածին կազմակերպեց հանդէս մը, որ տեսակ մը փառատօն էր, — կուտանք նկարագրութիւնը ամբողջութեամբ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90 ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍԸ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Մայիս 22ին, ուրբաթ օր, առաւօտեան ժամը 12ին, Հոգեւոր Ճեմարանի հանդիսութեանց սրահում տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդէս՝ նուիրուած անմահ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 90 ամեակին:

Հանդէսին նախագահում էր Վեհ. Հայրապետը, շրջապատուած Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամներով: Հանդիսութեանց ներկայ էին Մայր Աթոռի ամբողջ միաբանութիւնը, Հոգեւոր Ճեմարանի դասախօսական կազմը, ուսանողութիւնը, վերատեսչ յանձնաժողովի անդամները, Մայր Աթոռի պաշտօնէութիւնը եւ այլ հրաւիրեալներ:

Հնչում է Հայաստանի պետական հիմնը, որն ունկնդրւում է յոտնկայս եւ որին յաջորդում է «Որք զարդարեցին» շարականի երգեցողութիւնը: Հանդէսի բացման խօսքն է ասում Հոգեւոր Ճեմարանի վերատեսուչ Գերաշնորհ Տ. Հայկազուն Սրբազանը, վերակենդանացնելով Կոմիտաս վարդապետի խնկարոյր յիշատակը Հոգեւոր Ճեմարանի նուիրական կամարների տակ, ուր նա ուսաւ, մեծացաւ, աշխատեց եւ ստեղծագործեց:

Ապա Հոգեւոր Ճեմարանի դասախօսական կազմի անունից ողջոյնի սրտագին խօսք է ասում Պ. Գրիգոր Գիւլեանը.

«Վեղարաւոր, առաքելատիպ այս վարդապետը, անկասկած, նոյնքան մեծ է, որքան մեր առաջին ուսուցիչը՝ «տարօնածին» Մեսրոպ հսկան:

«Տասնըհինգ դար յետոյ, պատմական այլ պայմաններում, Կոմիտասի կատարած գործը իր նշանակութեամբ հաւասար է Մեսրոպ Մաշտոցի հանճարիմաստ սխրագործութեան:

«Գիր եւ երգ — ո՞րն է աւելի բարձր. դժուար է որոշել: Երկուսն էլ հանդիսացան այն ընդարձակ հայելին, որի մէջ արտացոլուեց մեր ազգային ոգին՝ իր բիւրեղային պարզութեամբ:

«Եկաւ առաքելատիպ վարդապետը, եկաւ Կոմիտասը՝ հայ երգի արքան: Նա ուղղուեց հայ ալեկոծ ծովի յատակը, փնտռեց, որոնեց, գտաւ մեր ոգու գանձերը, իր մոգական մատներով փայլեցրեց արեւի տակ: Կոմիտասը գտաւ ու մեզ վերընծայեց մեր ոգին, մեր ոճը:

«Կոմիտասը շրջեց գիւղից գիւղ, պառկեց կտուրների վրայ, թաքնուեց ծառերի ետին՝ որսալու համար հայ երգի ամենավերջին հնչիւններն անգամ: Նա հաւաքեց, գրի առաւ հայ ժողովրդական երգերը: Այդ բոլորը ձուլեց իր ստեղծագործական քուրայի մէջ, մաքրեց, զտեց, կոփեց, դէն շպրտեց օտարն ու անհարազատը, եւ մերը մեզ վերընծայեց՝ մեր ոգու նմանութեամբ:

«Կոմիտաս վարդապետը, վեղարի մէջ շրջափակած իր սուրբի գլուխը, հոգում ու շրթներին՝ գանձերը մեր ոգու, յաղթականօրէն շրջեց եւրոպական մայրաքաղաքները, ապացուցեց, որ Հայն ունի իր երգն ու երաժշտութիւնը, որով բարի է, իրաւունք ունի ապրելու եւ ստեղծագործելու:

«Անկարելին է արուեստի յաւիտենական կենսահիւթը՝ պատմութեամբ վաւերականացուած, սրբագործուած փաստերի բիւրեղացումն ու իմաստաւորումը: Աւելի քան երեք հազարամեայ մեր ազգային անկրկնելի գոյութեան բիւրեղացուած հոյակերտումն է Կոմիտասեան երգը: Կոմիտասեան երգի մէջ անդաւաճան հաւատարմութեամբ անդրադարձուեց այն երկինքը, որ մեր հայրերը նուաճեցին իրենց արդար ու սուրբ վաստակով, մեր նահատակները՝ իրենց արիւնով, մեր սուրբերը իրենց հոգերուխ, երկնադղորդ աղօթքներով: Կոմիտասեան երգի մէջ անդրադարձուեց մեր հարուստ բնաշխարհը՝ իր ծիրանաւառ արշալոյսներով, ցօղաթաթախ ծաղիկներով, իր լուսէ լճերով, երկնահաս լեռներով: Կոմիտասեան երգի մէջ անդրադարձուեց ջլապինդ հայ մաճկալի հերոսական աշխատանքն ու հոգու ապաշխարանքը, հարսնացող հայ աղջիկների ամօթխած չքնաղութիւնն ու հոգու գրնդուն ծիծաղը, լեռների առանձնութեան մէջ՝ արեւից չինկած, հովերից սրսփացող հայրենի հաստարմատ ծիրանի ծառը, հայրենական արտերի վրայ «գերդ արշալոյս բացուող» հայ սերմնացանի օրհնաձիր բուռը, օտար ուղիներում մոլորուած հայ անտուն պանդուխտի սրտակեղեք, աղեկտուր մորմոքը՝ թաթախուած սակայն արեւային լոյսի մէջ, տխուր, բայց ոչ դեռնաքարշ, միշտ վերասլաց, քաղցրօրէն դաժան, եղերականօրէն գեղեցիկ... Եւ մենք ունեցանք մեր երգերի մարգարտաշարը՝ «Կուժն առայ ելայ սարը», «Փեսին զովքը», «Լուռուայ հօրօվելը», «Կալի երգը», «Ծիրանի ծառը», «Կռունկը», «Անտունի»ն եւ բազում այլ գլուխ-գործոցներ:

«Կոմիտասի երաժշտական հանճարի մէկ այլ երեսն է կազմում Նրա անմահ «Պատարագ»ը: Միշտ եւ բոլոր դէպքերում մեր ժողովուրդը մի է եւ անբաժան: Մեր հոգեւոր երգերը սնուել են այն նոյն ակունքից, ինչ մեր ժողովրդի սիրոյ, բնութեան եւ աշխատանքի երգերը: Մեր հոգեւոր երգերի մէջ դարձեալ մեր բարի, տեսլապաշտ ժողովուրդն է, որ իր ապրելու իրաւունքի մէջ խոցուած՝ ի խորոց սրտի վեր, դէպի աստուածային բարձունքներն է ոլորում իր թախծոտ, բայց լուսակարկառ հոգին: Կոմիտասի մշակմամբ մեր հոգեւոր երգերը նմանուեցին կենդանութեան ջետի ափին ծաղկած, աստուածային հովից օրօրուող սպիտակ, մաքրամաքուր շուշանների: Կոմիտասի հոգեւոր երգերի մէջ անդրադարձուեց քրիստոնէական սիրով սանձահար մեր հեթանոս ոգու քարէ ծաղիկը՝ եռայարկ, մեծղի, երկնասլաց ազատամիտ Զուարթնոցը, եւ աստուածային անանց երազին եւ անձնատուր մեր արուեստադէտ հոգու հարսնացեալ գեղեցկուհին՝ ինքնամփոփ, շնորհալից, աղօթասաց Հռիփսիմէն: Կոմիտասի «Տէր Ողորմեա»ն այն ամէնէն ազգայինն է, որ երբեւիցէ ստեղծուած լինի մեր բազմադարեան մշակոյթի պատմութեան մէջ: Մեր ազգային ճակատագիրը ոչ մէկ ժամանակ այնքան ամբողջական չէ արտայայտուած, որ այս եղակի ստեղծագործութեան մէջ. «Տուր աշխարհիս խաղութիւն, ազգիս Հայոց սէր, միութիւն, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր ողորմեա՛»: Իր ապրելու իրաւունքի մէջ խոցուած սա մի ազնուական ժողովրդի հոգու ճիչն է, սրտի աղապատանքը, աղօթքն առ Աստուած, որ լինի խաղաղութիւն, սէր եւ Միութիւն:

«Կոմիտասը, հայ երգի արքան, լռեց, երբ նորից չարացաւ աշխարհը: Զարիքից զարհուրած՝ նա քէնոտեցաւ աշխարհի հետ, քաշուեց իր հոգու մէջ, լռեց: Լռեց, երբ ամայացաւ Արեւմտահայաստանը: Կոմիտասը լռեց աշխարհի առաջ՝ յաւիտենապէս երգելու համար գերեզմանուած, բայց նորից յարութիւն առած իր ժողովրդի սրտի մէջ:

«Եւ այսօր, վաղը, միշտ, երախտապարտ հայ ժողովուրդը, դարերի այս անխոնջ ուղեկիցը, իր անմահութեան չքերթում, ի նշանաւորումն իր ազգային հանճարի, որպէս ընծայ, յաւիտենութեան դահակալին կը ներկայացնէ քաղցր ու նուիրական, առանց տիտղոսի, պարզ եւ անպաճոյճ, բայց անհուն, մի սուրբ անուն՝ Կոմիտաս»:

Ողջոյնի այս խօսքերից յետոյ գործադրութեան դրուեց գրական-գեղարուեստական մի ճոխ յայտագիր, ամբողջովին կազմուած Կոմիտասեան երգերից եւ Կոմիտաս վարդապետին նուիրուած քերթուածներից: Հոգեւոր Ճեմարանի երգչախումբը յաջողութեամբ կատարեց «Բաղչան», «Սարերի վրով գնաց», «Էս գիշեր լուսը տեսայ» խմբերգները: Գ. դասարանի ուսանող Նուպար Պալեանը խոր ապրումով երգեց «Ա՛խ, մարալ ջան»ը, բուռն ծափեր խլելով: Նոյնպիսի յաջողութեամբ երգեցին նաեւ Բ. դասարանէն բարեշնորհ Յակոբ սարկաւագ Պօղապալեանը՝ «Անտունի»ն, նոյն դասարանի ուսանող բարեշնորհ Պետրոս սարկաւագ Պէրպէրեանը «Ծիրանի ծառ»ը, Գ. դասարանի ուսանող բարեշնորհ Կարապետ սարկաւագ Բենլեանը՝ «Կանչէ՛, կռո՛ւնկ, կանչէ՛»ն: Բարեշնորհ Յակոբ, Պետրոս, Յովհաննէս սարկաւագները եւ ուրարակիր Մելիքսեթեանը փայլուն յաջողութեամբ կատարեցին քառաձայն Կոմիտասեան պատարագի «Սուրբ Սուրբ»ը:

Հանդիսութեան ընթացքում, Կոմիտաս վարդապետին նուիրուած սրտառուչ, գողտրիկ քերթուածների արտասանութեամբ հանդէս եկան Գ. դասարանի ուսանող Սանդրօ սարկաւագ Բեհրութեանը՝ «Դէպի կատափնարան» (Գ. Սարեանի), Գ. դասարանի ուսանող Կարլոս Սերայտարեանը՝ «Կոմիտաս» (Ն. Զարեանի), նոյն դասարանի ուսանող Արամայիս Սահակեանը՝ «Կոմիտասին» (Արբ. Ալիքեանի), Նուպար Պալեանը՝ «Կոմիտասի համար», հատուածներ (Ե. Զարենցի), Գ. դասարանի ուսանող բարեշնորհ սարկաւագ Ճէրէճեանը՝ «Կոմիտաս վարդապետին» (Կ. Զարեանի):

Կոմիտաս վարդապետի խնկարոյր յիշատակին նուիրուած իր ինքնագիր գեղեցիկ բանաստեղծութիւնը կարդաց Հոգեւոր Ճեմարանի փոխ-տեսուչ Հոգեշնորհ Տ. Մեսրոպ վարդապետ Անթարեանը:

Կոմիտաս վարդապետի կեանքի ու գործունէութեան եւ երաժշտական մեծարժէք վաստակի գնահատմանն էր նուիրուած օրուայ հանդիսութեան գլխաւոր բանախօս Տիկ. Մարգարիտ Բրուտեանի գիտական բովանդակալից զեկուցումը, որը լսուեց մեծ սիրով եւ յարաճուն հետաքրքրութեամբ: (ԽՄԲ. — Հրատարակեցինք Յառաջի մէջ, Յուլիս 25–Օգ. 6):

Հանդիսութեան ընթացքում նոյնպիսի ոգեւորութեամբ եւ յուզմունքով հնչեց Կոմիտասեան պատարագի «Տէ՛ր, ողորմեա՛», «Քրիստոս պատարագեալ» Արմենակ Շահմուրադեանի կատարմամբ եւ Կոմիտաս վարդապետի դաշնամուրի ընկերակցութեամբ (երգապնակ):

Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 90 ամեակին նուիրուած աւելի քան երկու ժամ տեւող այս շատ գեղեցիկ եւ բովանդակալից յիշատակի հանդէսի վերջաւորութեան խօսք առաւ Վեհափառ Հայրապետը՝ Իր օրհնութիւնը բերելու համար անմահ Կոմիտաս վարդապետի՝ Մայր Աթոռի մեծանուն միաբանի՝ խնկելի յիշատակին.—

«Յուզիչ է անշուշտ խօսիլ Կոմիտաս վարդապետի մասին այսօր, երգել ու լսել անոր երգերը: Աւելի յուզիչ է սակայն ոգեկոչել լուսարձակ Կոմիտաս վարդապետի յիշատակը այս սուրբ յարկի տակ, Ս. Էջմիածնի կամարներուն ներքեւ, ուր ան, ինչպէս շատ գեղեցիկ կերպով ըսեր է Զարենցը՝ «հայրենացաւ»: Մենք կ'աւելցնենք նաեւ, որ Կոմիտաս վարդապետը Հայու երգը ճշմարտապէս հայրենացուց:

«Կոմիտաս վարդապետը Ս. Էջմիածնի պարգեւն է հայ ժողովուրդին:

«Անշուշտ ժամանակը շատ կարճ է, Մեզ համար գոնէ, որպէսզի ընթացք տանք Մեր յուզումներուն, մտքերուն եւ ապրումներուն՝ այս պահուն: Բայց կ'ուզենք չեշտել մէկ հիմնական պարագայ, երեւոյթ, որուն մէջ է հանճարեղ վարդապետին մեծ արժէքը: Եւ առաջինը չենք Մենք անշուշտ, որ կը խօսինք այդ մասին:

«Մենք Մեր խօսքը կ'ուղղենք մանաւանդ մեր ուսանողներուն, որոնք նոր կը սկսին ծանօթանալ մեր մեծ արժէքներուն: Կ'ուզէինք պատկերաւոր օրինակով մը բացատրել Մեր միտքը:

«Ձեզմէ շատերը լսած են, թէ հին եկեղեցիներու պատերուն երբեմն կը յայտնաբերուին հին որմանկարներ, աւելի ուշ ժամանակներու նկարներու տակ: Կը պարզուի, որ յետագայ դարերուն եկեր են նոր վրձիններ, շատ անգամ միջակ, անճաշակ կամ անբարեխիղճ, որոնք կեղծեր են ու աղճատեր, նոյնիսկ այլանդակեր հինը, հարազատն ու գեղեցիկը: Այսօր, խղճամիտ ձեռքեր, գեղագէտի աչք ու հոգի, հմտութիւն, ճաշակ ունեցող արուեստագէտներ կուգան սրբելու, հանելու անհարազատը, տեղը, որ կը ծածկէր նախկինի վաւերական գեղեցկութիւնը: Եւ այսպիսով նկարը հիմա երեւան կուգայ իր բովանդակ ու ճշմարիտ, անարատ գեղեցկութեամբ:

«Մօտաւորապէս այս աշխատանքը կատարեց եղերաբախտ Կոմիտաս վարդապետը հայ երաժշտութեան նկատմամբ: Մեր ժողովուրդին արուեստը, մեր դըժբախտ պատմութեան վերիվայրումներու հետեւանքով, ենթարկուեցաւ խաթարման: Օտարամուտ տարրեր, մակաբոյծներու պէս, կպան մաքուր հայկականին, մեր ժողովուրդի կեանքին, հոգիին, ըղձայնութեան: Ատոր համար եղծուեցաւ մանաւանդ մեր երաժշտութիւնը, որ հիմնական նիւթական կռուան չունէր յետագայ դարերուն փոխանցուելու համար, ինչպէս ունէին գրականութիւնը, ճարտարապետութիւնը, նկարչութիւնը, այլ կը պահպանուէր միայն բանաւոր աւանդութիւններով ժողովուրդի բերնին մէջ, կամ գպիրներու եւ տիրացուներու միջոցաւ:

«Կոմիտաս վարդապետ գիտցաւ տեսնել այդ երգերու խորքը, թափանցել այդ երգերու տարրերուն եւ երեւան հանել անոնց մէջ առկայծ հայ հոգին ճշմարիտ լոյսը, Հայուն բիւրեղ երաժշտութիւնը:

«Դժբախտութիւն է, սակայն, որ այսօրեղ թէ արտասահմանի մէջ, միշտ չէ որ հաւատարիմ կը մնանք Կոմիտաս վարդապետի ոգիին եւ ժառանգութեան: Ոմանք կուզան սրբագրել, կամ վերամըշակել կամ մեկնել անոր ստեղծագործութիւնները: Այդ տեսակ մը սրբապղծութիւն է: Մեր պարտքն է յիշեցնել, որ Կոմիտաս վարդապետի երաժշտութիւնը անաղարտ պէտք է պահել եւ հարազատ շունչով երգել: Մոլեռանդ ըլլալու ատենն պէտք է պահպանուի Կոմիտասեան շունչն ու ոգին: Այս պահուս կը յիշենք Կոմիտաս վարդապետի մասին ըսուած նշանաւոր խօսք մը, որ ուղեցոյց պէտք է ըլլայ բոլորիս. «Մէկ ձայնանիշի համար Կոմիտաս վարդապետը պատրաստ է արիւն թափելու»:

«Ուրախալի է, որ Հոգեւոր Ճեմարանի յարկէն ներս կը հնչէ Կոմիտասի երգը: Մենք կ'ուզէինք որ այս աւանդութիւնը սրբութեամբ պահպանուէր այս յարկին տակ եւ աւելի հնչէր Կոմիտասեան երգը:

«Մենք ուրախ ենք, որ այսօր այնքան առատ եւ ուժեղ հոսեցաւ Կոմիտաս վարդապետի երգը: Մենք գոհունակութեամբ ներկայ եղանք Հոգեւոր Ճեմարանի վերատեսչութեան ղեկավարութեամբ եւ ուսանողութեան ուժերով կազմակերպուած այս գեղեցիկ եւ ոգեշնչող հանդէսին եւ մեծ հետաքրքրութեամբ լսեցինք մանաւանդ յարգելի Տիկին Մարգարիտ Բրուտեանի հմուտ բանախօսութիւնը հայ երգի մեծ վարպետի մասին:

«Կոմիտաս վարդապետը մարմնապէս մեր մէջը չէ, բայց ան կ'ապրի իր երգով մեր մէջ, հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ յաւիտեան:

«Փա՛ռք իր յիշատակին, փա՛ռք իր գործին եւ փա՛ռք իր մեծ ժառանգութեան»:

Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 90 ամեակին նուիրուած գրական-գեղարուեստական այս հաճելի եւ ոգեշունչ հանդիսութիւնը վերջացաւ Կոմիտասեան «Հայր մեր»ի կատարումով:

Կոմիտաս վարդապետի պայծառ անունն ու խնկելի յիշատակը միշտ վառ կը մնան Հոգեւոր Ճեմարանի նուիրական կամարների տակ:

«Էջմիածին»

ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԸՍՏ ԱՐԱՐԱՏ ՂԱՐԻԲԵԱՆԻ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Լեզուաբանական Հաստատութիւնը ձեռնարկած է մեծ եւ պատասխանատու գործի մը, — ազգային լեզուով ամբողջ գրականութեան համաբարբառը: Այս նպատակով կազմուած է քանի մը տասնեակ միլիոն քարտերէ բաղկացած այնպիսի քարտարան մը, որ իր մէջ ամփոփէ գրական յուշարձաններու եւ գրականութեան մէջ օգտագործուած ամբողջ բառային հարստութիւնը: Այդ քարտարանը պիտի ըլլայ այնպիսի հիմ մը, որ մեզի եւ յաջորդ սերունդներուն հնարաւորութիւն տայ լայնօրէն զբաղելու հայ լեզուի եւ ներկայ ու անցեալ մշակոյթի ուսումնասիրութեամբ:

Քարտագրման ենթակայ են բոլոր հայ հեղինակներու գործերը, Աբովեանէն սկսեալ: Իւրաքանչիւրի համաբարբառը պիտի կազմուի առանձին: Արդէն սկսած է աշխատանքը՝ կազմելու համար Րաֆֆիի, Մուրացանի, Շիրվանզադէի, Թումանեանի եւ այլ հեղինակներու համա —

բառարանները: Բառերուն թիւը արդէն հասած է մէկուկէս միլիոնի:

Յետագային այդ քարտարանը պիտի ապահովէ նաեւ Հայ լեզուի քերականութեան խոր եւ փաստաւորուած ուսումնասիրութիւնը: Ան տեղեկատու աղբիւր պիտի հանդիսանայ Հայագիտական բոլոր ուսումներուն համար, յատկապէս գրականութեան եւ մշակոյթի պատմութեան, աշխարհագրութեան, հնագիտութեան, արուեստներու պատմութեան համար:

Այս քարտարանին հիման վրայ պիտի կազմուին Հայոց լեզուի խնական պատմութիւնը եւ գիտական քերականութիւնը: Կարելի պիտի ըլլայ կազմել հայերէն-ռուսերէն, հայերէն-գերմաներէն, հայերէն-անգլերէն, վերջապէս հայ եւ օտար լեզուներու բազմալեզու բառարաններ:

Լեզուի Ինստիտուտը արդէն կազմած է հայ լեզուի եռահատոր բառարանը, որուն մէջ մտած են արեւելահայ եւ արեւմտահայ լեզուներու գործածական բառերը: Ինստիտուտը ներկայիս կը հրատարակէ հայ լեզուի չորահատոր բառարան եւ ուսումնասիրութիւններ՝ հայերէն բառերու վերաբերեալ:

Պատրաստութեան մէջ է «Հայոց լեզուի ակադեմական քերականութեան» եռահատոր աշխատութիւնը, որուն յօրինման կը մասնակցին ո՛չ միայն լեզուի Ինստիտուտը, այլեւ պետական համալսարանի, հայկական մանկավարժական եւ օտար մանկավարժական Ինստիտուտներու Հայոց լեզուի ամբիոնները: Ակադեմական քերականութիւնը կը սկսի տպագրուիլ 1960ին:

«Մասիս» ՎԵՐԾԱՆՈՂ

ՎԱՐՉԱՁԵՒԵՐՈՒ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դրամատիրութիւնը. — Եթէ երկու կով ունիք, մէկը կը ծախէք եւ ցուլ մը կը գնէք:

Ընկերվարութիւն. — Եթէ երկու կով ունիք՝ մէկը ձեր դրացիին կու տաք:

Բռնատիրութիւն. — Երկու կո՞վ ունիք: Կառավարութիւնը կը բռնագրաւէ զանոնք եւ քիչ մը կաթ գնելու իրաւունք կու տայ ձեզի:

Համայնավարութիւն. — Երկու կո՞վ ունիք: Կառավարութիւնը կը գնդակահարէ ձեզ իբրեւ դրամատէր եւ կը բռնագրաւէ ձեր երկու կովերը:

Ղեկավարուած տնտեսութիւն. — Եթէ երկու կովերու բախտաւոր տէրն էք, կառավարութիւնը մէկը կ՚առնէ ձեզմէ եւ յետոյ երկու պաշտօնեայ կը ղրկէ՝ միւսին... հետեւելու համար:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ (Յառաջ). — Այս տարի եւս Հերոսներու Օրը տօնուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ, Յուլիս 26ին: Խուռն բազմութիւն մը Տէսինէն, Լիոնէն, Փոն տըՇէրիէն եւ այլ վայրերէ եկած էր յաւերժացնելու ազատագրութեան համար զոհուած հերոսներու խնկելի յիշատակը:

Տօնակատարութիւնը կազմակերպուած էր Հ. Յ. Դ. Տէսինի եւ Լիոնի զոյգ մարմիններու կողմէ: Առաւօտէն, կիրակին յաջողութեան երաշխիք մը կ՚ընծայէր: Ջինջ երկինք մը ոսկի արեւով:

Ժոնաժի գեղատեսիլ Ջրանցքին ափին, բացօթեայ հանդէսներու վայր մը դարձած է այլեւս սրճարան մը, իր ծառազարդ պարտէզով, ուր կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները:

Կէսօրուան մօտ Լիոնի հանրակառքը հանդիսավայրին առջեւ թափեց մեր հայրենակիցները որոնք խռնուեցան սեղաններու շուրջ: Կարգադիր յանձնախումբը գործի լծուեցաւ: Շամփուրներու վրայ միսը կը խորովուէր:

Կէսօրէ ետք ժողովուրդը այնքան լեցուեցաւ որ պահ մը յանձնախումբը տեղ գտնելու դժուարութեան մատնուեցաւ:

Հանդէսին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ խումբ մը ընկերներու եւ ընկերուհիներու կողմէ՝ «Կարկուտ տեղաց» երգով: Օրուան խօսնակը՝ ընկ. Կարապետ Յովակիմեան ամփոփ կերպով պարզեց տօնին նշանակութիւնը: Գեղարուեստական յայտագրատեղ բաժին մը կար: Երգեցին Օրիորդ Լուիզ Հարէլեան, Տիկիններ Մարի Կարապետեան եւ Աշխէն Փօյաճեան, նաեւ Պ. Տէր Պետրոսեան: Արտասանեց Պ. Բագրատ Խոսաիկեան: Բոլորն ալ ծափահարուեցան: (Եթէ յակամայից մոռցուած անուններ կան, կը խնդրեմ ներողամիտ ըլլալ):

Բարձրախօսը անընդհատ կը սփռէր մեր մելամաղձոտ կամ զուարթ, սիրուն երգերը: Նաեւ պարի եղանակներ ու ներդաշնակ խմբերգներ: Իսկ սեղաններէն՝ բամբ ու խանդավառ, «Մենք անկեղծ»ը կը թնդար:

Վերջապէս ընկեր խօսնակը բարձրախօսին առջեւ կը հրաւիրէ օրուան բանախօս ընկ. Վ. Իշխանեանը, որ յատկապէս Փարիզէն հրաւիրուած էր:

— «Արտաշէս աշխարհակալ, որ Հայոց այրուձին ու անոր հետ իր տիրակալութիւնը տարածած էր մինչեւ Եփրատի ափունքը, մտահոգ էր: Կը խորհէր թէ իրմէ ետք ու տեւապէս հզօր Հայաստանի մը գոյութիւնը կը կարօտէր հոծ ու խիտ Հայութեան մը: Եւ ըստ աւանդութեան, Արտաշէս կը պարտադրէ բոլոր ենթակայ ժողովուրդներուն հայերէն խօսիլ: Հայութիւնը այդ կերպով բազմացնելու ճիգին առիթ տուող իր մտահոգութիւնը դարերը արդարացուցին:

«Աշխարհագրական մեր դի՞րքն էր պատճառը, որ Հայաստան այնքան ծանր տուրք տուաւ արշաւող օտար բանակներուն: Եւ ինչո՞ւ «ազատութեան սիրոյն համար շատ արիւններ թափուեցան», Արտաշէսեան Հարստութենէն մինչեւ մեր օրերը: Նուա՞զ քաջ էինք մենք քան միւս ժողովուրդները: Նուա՞զ անձնազոհ, հայրենասէր: Թիւով թէեւ յոյժ փոքր, ինչպէս կ՚ըսէ պատմահայրը, մենք կոտորակուած էինք նաեւ ներքնապէս եւ հոգեւին: Հաւաքական ուժը չօշափելի իրականութիւն մը կամ զօրեղ ազդակ մը չեղաւ սանձելու համար մեզ պատուհասող չարիքը»:

Ապա ընկ. Իշխանեան բնորոշումը բրաւ հերոսական ոգիին, թուելով պատշաճ օրինակներ:

— «Անօրինակ եղանք մեր դժբախտութեամբ, անօրինակ՝ նաեւ մեր հերոսներով: «Ֆետային եկաւ» կը գոչէր լեզապատառ Թիւրքը: Այդ ֆետային կուգար գարերէն: Պարսից արքան պարտուած Հայոց սպարապետին հերոսական ոգիէն, անոր կենացը կը պարպէր իր առաջին բաժակը: Ինչպէս դարեր ետքը թշնամի Թիւրքը հայ ֆետայիին փառքը կ՚երգէր: Սերունդները կ՚արժանանան իրենց նախորդներուն, եթէ նմանին անոնց ոգիով ու հոգիով: Մեծ են այն ժողովուրդները, որոնք հարուստ են հերոսներով ու հերոսութիւններով: Եթէ հերոսութիւն է գերագոյն զոհողութեամբ դիմագրաւել վտանգը, ապա ուրեմն, այսօր ալ մենք կոչուած ենք վճռականութեամբ պայքարելու այն խորթ ու անհարազատ գաղափարներու դէմ, որոնք իրենց տիրապետութեան ենթարկելէ ետք հողեղէն Հայաստանը՝ կը ջանան ընկճելու նաեւ հոգեկան, գաղափարական Հայաստանը: Ցամաք ճիգ մը պէտք է, ուխտ մը եթէ կ՚ուզէք, հետեւելու եւ նմանելու մեր հերոսներուն, որոնք հերոսականներ ստեղծեցին Հայութիւնն ու հայրենիքը անվրէպ ու հարազատ պահելու համար»:

Ընկ. Իշխանեանի այս կուռ բանախօսութիւնը ծափահարուեցաւ խելայեղօրէն:

Հաւ մը եւ շիշ մը փրփրուն գինի աճուրդի դրուելով գոյացաւ 37 հազար ֆրանք: Բարձրախօսին պարի եղանակներուն կշռոյթով մենապարերն ու շուրջպարերը կը յաջորդէին իրար եւ սակայն, աւա՜ղ, օրը կը սահէր անդդալաբար եւ շատ չանցած, Լիոնցիներու մեկնումով հանդիսավայրը կը պարպուէր մասամբ: Պիւֆէին վրայ աշխատող մեր ընկերները, հակառակ իրենց յոգնութեան, ուրախ էին, օրուան թէ բարոյական, թէ նիւթական յաջողութենէն գոհ:

Այսպէս, յիշատակելի օր մըն ալ կ՚արձանագրուի Տէսինի հայկական կեանքի տարեգրութեան մէջ:

× Օգտուելով ընկ. Վ. Իշխանեանի ներկայութենէն, Տէսինի Կոմիտէն կազմակերպած էր հրապարակային ասուլիսի երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ 30 Յուլիս, հինգշաբթի երեկոյեան Հ. Յ. Դ. տան սրահը: Քանի մը ձեռագիր յայտարարութիւններ բաւական եղան, որ կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուէր:

Ընկ. Իշխանեան երկար ներածականով մը տուեն տուաւ այն բոլոր ազգային հարցերուն, որոնք կրնային հետաքրքրել ներկաները: Ազատ Թողուց խրախուսելով իրեն յարմար նկատած հարցումները ուղղել: Ներկաներէն երկոտասնեակ մը հարցումներ տրուեցան որոնց փաստացի կերպով պատասխանեց մեր ընկերը: Երեկոյթը տեւեց երկու ժամէ աւելի եւ ստեղծեց խանդավառ մթնոլորտ:

Որքա՜ն լաւ կ՚ըլլար, եթէ հնարաւոր ըլլար յաճախ կազմակերպել նման երեկոյթներ:

Գ. Պ.

ՈՒՂՏԻՆ ԿԱԹԸ

Ուղտ ընդհանուր բառ է, էգ կամ արու: Հայերէն՝ արուն կը կոչուի մալուխ, էգը՝ չառաւն, ձագը՝ կողոն:

Ուղտին կաթը կը յիշեցնէ սերուցը (crème) առանց նոյն թանձրութիւնը ունենալու: Երբ քննէք մանրադէտով, կը տեսնէք խոշոր գնդիկներ, թափանցիկ ու կլոր: Ճարպանիւթը բաց դեղնաւուն՝ ձէթի գոյն: Շատ եփ կ՚ելլէ: Իսկ դերոյէն 18 աստիճան վար՝ կը թանձրանայ մածունի պէս: Հոտն ու համը հաճելի: Սննդական արժէքի տեսակէտով, կը հաւասարի կովի կաթին:

Անգլիոյ օդային ու ծովային զինուորները հիմա ուղտի կաթ կը գործածեն: Եւ պաշտօնական տեղեկագիր մը կը հաստատէ, թէ ուղտի կաթի գործածութենէն ասդին ուխտի կամ ալքոլ խմողներու թիւը նուազած է:

ԿՈՎԻՆ ՕՐԻՆԱԿԸ

Ընկերվարականները կը պահանջեն բանուորներուն համար օրական 8 ժամ աշխատանք, 8 ժամ քուն:

Անգլիոյ երկրագործական նախարարութիւնը, ուսումնասիրելով բանուորական կազմակերպութեանց յիսուն տարիներու պայքարը՝ օրական 8 ժամ աշխատանքի համար, եկած է այն եզրակացութեան, թէ պահանջը կը համապատասխանէ կենդանական առհաւական բնազդի մը: Արդարեւ, կը յայտարարէ կայսերական կառավարութեան Գերազանցութիւնը, կովը օրական 8 ժամ միայն կ՚արածի մարգագետիններուն մէջ, եւ 8 ժամուան ընթացքին իր ճարակած խոտը բաւական ըլլալով՝ կը մերժէ խոտ ուտել այլեւս, ինչ ալ պատահի:

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզաբնակ երիտասարդ Ժան-Ժան Գըրգեաշարեան որ հինգ տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ Ռուպէի Լիսէ-Նուվէլի մէջ, իբրեւ դասախօս փիլիսոփայութեան, այս տարի յաջողութեամբ անցուց նոյն ճիւղին ակրեկասիոնի քննութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓՕՍՏԱԼ

Գ.

Սուրբիկ հանըմին աղուոր պէսլէմէն ամէնուն բերանն էր գեղին մէջ: Աղաներն ալ, հանըմներն ալ Սուրբիկ հանըմը կը շնորհաւորէին:

Պզտիկ ու անզիտակից պչրանքով կը հագուէր անիկա, իր հանըմին պատուէրին համեմատ, ճերմակ մաքուր գոգնոց կապած առջին: Իրիկունները, աշխատութիւնները լմնցնելէն ետքը, ամէնէն վերի յարկը իր փոքրիկ սենեակը կ՚երթար, պատուհանին առջեւ կը նստէր շողենաւէն ելլողները դիտելու համար, մինչեւ որ վարէն կանչէին զինքը:

Տանը մէջ կը սկսէր վարժուիլ. իր առած ամսականը ամբողջութեամբը գեղ կը ղրկէր, էրկանը, էրկանը ձեռքը, ու գոհ էր այս կեանքէն: Միայն երբեմն խուլ անհանգստութիւնը ունէր վտանգի մը զոր չէր տեսներ, ճիշդ ինչպէս սենեակի մը մէջ ինքնիրենը նստած մէկը, նոյնիսկ աչքը գոց պահուն, կը զգայ ու բռնէ մը ներկայութիւնը, աչքը դեռ չբացած:

Այս վտանգը աւելի օդին մէջն էր քան թէ չօշափելի բան մը: Չէր գիտեր հաստատ կերպով թէ ի՞նչ էր իրեն սպառնացող բանը, բայց զգոյշ կենալու պէտքը կը զգար:

Այս Պոլսոյ մարդիկը, իրենց բոլոր քաղաքավար վարմունքին հակառակ, կնկան նայելու ձեւեր մը ունէին, որ համբուրելու պէս կը դպչէր իր երեսին եւ իր նոր հարսի, գրեթէ կոյսի ամչկոտութիւնը կը վիրաւորէր ամէն վայրկեան: Մինխայն իր կնոջական բնազդովը կը զգար լուռ իղձերու հովը որ իր շուրջը կ՚ելլէր, կը բարձրանար, երբոր էրիկմարդոց առջեւ կը գտնուէր, անուշ բերած կամ ջուր տուած միջոցին: Եւ, դէպի դուռը դարձած՝ սենեակէն դուրս ելլելուն, ամէն աչքերը իր վրայ էին, իր յաղթ ու գեղեցկաշէն մարմնին վրայ որուն լեցուն գիծերը, իր քալուածքին համեմատ հալիւ թէ նշմարելի շարժումով մը կը խաղային: Մինչեւ անգամ իր հագուստ կապուտը, շինականի ու սպասուհիի պարզութեամբ, եւ թերեւս ատոր համար, հրապուրիչ բան մը ունէր:

Այս ձգողութեան՝ Ղազար աղային որդին չդիմացաւ երկար ատեն:

Մարմնեղ ու տարփասէր երիտասարդ մըն էր, հօրը պէս իր բոլոր իղձերը թաքուն պահելու սորված, ու ատոր համար, ա՛լ աւելի ինքզինքը զսպելու անկարող, երբոր դիպուածով մինակ մնար սպասուհիին հետ:

Իր ծանր զլուխ տղու համբաւին հակառակ, շուտով սկսաւ կատակներ ընել Տիգրանուհիին հետ, փորձի ենթարկելով զայն, ջանալով հասկնալ դիմացինին ընդդիմութեան ուժը: Երբեմն, իբրեւ թէ անզգուշութեամբ, անոր մարմնին կը դիպէր, ձեռքը բռնել կ՚ուզէր: Այն ատեն, Տիգրանուհի հասկցաւ անոր միտքը ու եւ քաշուեցաւ, առանց խուճապի, այն վախկոտներուն պէս որոնք ծանր ծանր քալելով կը նահանջեն, շինծու քաջութեամբ եւ անփութութեամբ մը ծածկելով իրենց ներսիդիի դողը, դիմացինին յարձակումը չփութացնելու նպատակով:

Անկէ վերջը երիտասարդը բացէ ի բաց իր պահանջումները պարզեց անոր, այնքան աւելի բռնանալով, որքան վեց ամիսէ ի վեր տեւող մերժումները զինքը ամէն ծայրայեղութեանց տանելու առիթանը հասցուցեր էին: Առտու, իրիկուն, գիշեր, աչք կապուկի կամ պահուըտուքի պէս բան մըն էր տանը մէջ սենեակէ սենեակ, անկիւնէ անկիւն հալածանք մը, որուն մէջ ազախինը, պարտաւորուած անոր մօտ գալու ամէն անգամ որ խըրզմէթ ապսպրէր իրեն, ինչ ընելիքը չէր գիտեր:

Վերջապէս, յուսահատած, օրին մէկը հանըմին գնաց ամէն բան խոստովանելու: Սուրբ ու առաջինի կին էր իր հանըմը, որուն զովեստը կ՚ընէր քարոզիչ Սրբազանը շատ անգամ եկեղեցւոյ բեմէն: Ու իրեն պաշտպան մը գտնելու առաջադրութեամբ, ցորեկ մը իր հանըմին հետ մինակ մնացած մէկ ատենին, վարանելով, կարմրելով ամէն բան հասկըցուց անոր:

Սուրբիկ հանըմ զարմացաւ, չհաւատաց նախ ասանկ բանի մը գոյութեանը, թերեւս Տիգրանուհին սխալած էր: Յետոյ ըսաւ որ իրիկունը իր տղուն հետ պիտի խօսէր, բայց աւելցուց ժպտելով որ այս բոլոր պատահածին յանցանքը Տիգրանուհիին գեղեցկութիւնն էր:

— Աղէկ սիրտ ունի տղաս, էրիկ մարդ է, դուն ալ այնքան աղուոր ես որ չեմ զարմանար զքեզ սիրելուն: Մարդ քեզի չի կրնար դիմանալ:

Հաճի Տիրբիկ որուն Տիգրանուհին յայտնած էր իր վիճակը, խնդաց իր վրան:

— Օղո՛ւլ, ըսաւ անոր էֆէնտիին տղան կը սիրէ կոր քեզի, ալ ի՞նչ կ՚ուզես:

Տիգրանուհին քիչ մը ատեն ալ շարունակեց պաշտպանել ինքզինքը անոր ձեռնարկութիւններուն դէմ, բայց կամաց կամաց վարժուեցաւ սիրոյ խօսքեր լսելու անկէ: Հանըմը այդ միջոցին շատ շատ պարզեւ կու տար իրեն. ամսականին մօտ գումար մըն ալ ասանկով կ՚առնէր:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 4)

Համաձայն խորհրդային մամուլի Թաս գործակալութեան, Խրուշչեւ ըսած է նաեւ.— «Մենք, Ռուսեր, Ուկրանիացիներ, Պելոռուսեր, Խազախներ եւ Հայեր բարեկամաբար պիտի ընդունինք Այզընհաուըրը: Իրեն պիտի հրամցնենք մեր ազգային ըմպելին՝ քվաս, մեր կովկասեան շաշլիքը, մեր ուզպէկ փիլաֆը»:

ԺԸՆԵՒԻ ԶԵԿՈՅՑԸ

Ինչպէս գրած էինք, Ժընեւի ժողովը վերջացաւ եւ շատ կարճ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որուն մէջ կ'ըսուի թէ ժողովին մասնակցողները յայտնած են իրենց տեսակէտը օրակարգի հարցերուն շուրջ: Վիճաբանութիւնները օգտակար եղած են ապագայ բանակցութիւններու համար:

Վերջին անգամ մը Արտաքին չորս նախարարները խօսք առած են, Հերթըր (Ամերիկա) ցաւ յայտնած է որ Խորհ. Միութիւնը երբեք նկատի չէ առած արեւմտեան ծրագիրը Գերմանիոյ վերամիացման համար, «որովհետեւ գիտէր թէ նման վերամիացում մը արեւելեան Գերմանիոյ համայնավար վարչաձեւին վախճանը կը նշանակէ»:

Կրոմիքօ (Խ. Միութիւն) չեշտեց թէ առաջին անգամ ըլլալով երկու Գերմանիաներու ներկայացուցիչներ ներկայ եղած են գերմանական հարցերու քննութեան: Լօյտ (Անգլիա) կը կարծէ թէ մթնոլորտը պայծառացած է, մինչ Քուվ տը Միւրվիլ (Ֆրանսա) կը մտածէ թէ համաձայնութիւն չգոյանալուն բուն պատճառը արեւելեան Գերմանիոյ վարչաձեւին ապագան է:

Ամերիկեան լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, Խրուշչեւը Ամերիկա հրաւիրելու որոշումը տրուած էր Ժընեւի ժողովին առաջին մասէն անմիջապէս ետք եւ հրաւէրը փոխանցուած Խորհ. Միութեան վարչապետին՝ ժողովին երկրորդ շրջանին առաջին օրերուն:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Միջազգային մամուլը ընդհանուր ձեւով գոհ է Այզընհաուըրի եւ Խրուշչեւի փոխայցելութիւններէն, բայց զանազան մեկնութիւններ կուտայ:

Քարըֆուրի մէջ նախկին վարչապետ՝ Ժորժ Պիտօ կը գրէ.— Քանի մը շաբաթ առաջ հարցուցի Արտաքին նախարարին թէ չի՞ կարծեր որ վախճանած ժողովի մը զանազան սիրամարգապարերու ետին, արդեօք դէպի Երկուքի ժողովի մը կ'երթանք: Պատասխանեց թէ նման մտադրութիւն մը անիրական եւ անհաւանական կը թուէր: Այս ամբողջը կը նշանակէ ազատ աշխարհի անձնատուութեան սկիզբը:

Ժողովրդական Զինուորական «Ժողովուրդի Օրաթերթը» կը գրէ.— Խորհ. Միութիւնը միշտ խաղաղ գոյակցութիւնը պաշտպանած է, մինչ Ամերիկա ասոր հիշդ հակառակ դիրք մը որդեգրած է: Արդեօք Միացեալ Նահանգները անկե՞ղծ են:

Զուիցերիոյ Նոյէ Ցիւրխըր Ցայթունկը (անկախ) վտանգաւոր կը նկատէ Խորհ. Միութիւն – Միացեալ Նահանգներ երկկողմանի յարաբերութիւնները: Կը չեշտէ թէ յաճախ ըսուած է որ եթէ Ատլանտեան Ուխտի անդամ պետութիւններէն մէկը սկսի առանձին ուղղակի յարաբերութեան մտնել Մոսկուայի հետ, կրնայ Արեւմտեան Դաշնակցութեան վախճանը յառաջացնել:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼԻ եւ Այզընհաուըրի հանդիպումին թուականը ցարդ յայտնի չէ: Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը թելադրած է Այզընհաուըրի որ եթէ կրնայ քիչ մը յետաձգէ իր այցելութիւնը որովհետեւ Տը Կոլ ուրիշ յանձնառութիւններ ունի այդ թուականին (Օգոստ. 27ին Ալժէ պիտի երթայ):

ԼԱՈՍԻ մէջ կացութիւնը աւելի ծանրացած է: Անգլիոյ Արտաքին Նախարարութեան բանբերը յայտարարած է թէ Լաոսի կառավարութեան ամբաստանութիւնները Վիէթմինի դէմ, հաստատուած են: Արդարեւ ըմբոստներու մօտ չեխ եւ չին զէնքեր գտնուած են: Կռիւները կը շարունակուին:

ՔԱՐԱՔԱՍԻ մէջ (Վենեզուէլա) խռովութիւններ պատահած են, որոնց հետեւանքով երեք հոգի մեռած եւ 236 հոգի վիրաւորուած են:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ վարչապետը՝ Խրուշչեւ Փեքին պիտի երթայ Հոկտեմբերին, ներկայ ըլլալու համար համայնավար Չինաստանի յեղափոխութեան տասներորդ տարեդարձին:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

Այրի Տիկին Մօզեան, Տէր եւ Տիկին Խաչեան, Տէր եւ Տիկին Պէշիկթաշլեան, այրի Տիկին Թոփուզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժ. Տամլամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ա. Մօզեան, Պ. Հ. Մօզեան, այրի Տիկին Ա. Պաղալեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Թեհլէրեան եւ զաւակը (Արժանթին), այրի Տիկին Ճէպէճեան եւ աղջիկը (Ամերիկա), այրի Տիկին Թաթարեան, Տէր եւ Տիկին Աժտէրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Սողոմոնեան, Վ., Ց., եւ Վ. Պարոնեան, Թօռանեան, Խաչեան, Ա. Սերճանեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ տեղի ունեցաւ իր բնակարանը, 18 պիս, Ալէ Վելետա, Վիլմոմպլը, 95 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս շաբաթ (Օգոստ. 8) ժամը 15ին:

Հաւաքուիլ իր բնակարանը:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Կառ. տը լ'Էսթէն կառախումբ ժամը 14,20ին. իջնել Բէնսի-Վիլմոմպլը, կամ Մոնթրէօյի քաղաքապետարանէն առնել 121 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Վիլմոմպլի քաղաքապետարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստան, Երեւան-Կոտայքի շրջան, Բաշ գիւղացի Ցոլակ Մնացականեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Վարդան, Արտաշէս եւ Աբրահամ Շահումեան, որոնցմէ բաժնուած է Բ. Համաշխարհային պատերազմին տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին:

Տեղեկացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն հրատարակել:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին համար, 1) Նախապատրաստական 8-7րդ դասարաններուն համար իբրեւ ուսուցչուհի հայ օրիորդ մը, որ ֆրանսական բարձրագոյն կրթութիւն ստացած ըլլայ. ի հարկին գիշերօթիկ:

2) Աշխատող կին մը, իբրեւ օգնական խոհարարուհի:

Դիմել վարժարան, գրաւոր, տալով անուն, տարիք եւ հասցէ:

1 Bld. du Nord - Le Raincy
Seine-et-Oise

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՕԳՈՍՏՈՍ 16ԻՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան: Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր ֆրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը:

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ըստեղծել:

Մեր հաստատնորդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 ֆր.:

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ'օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան: ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Պաղճեանի մահուան առթիւ Վիլմոմպլի իր բարեկամները 1500ական ֆրանք կը նուիրեն Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ժողովուրդի դիւրութեան համար Մարսէյլի Առաջնորդարանը առժամապէս փոխադրուած է՝

26, Rue des Convalescents Tél. : 20-57-58

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերութեան կողմէ, տեղի պիտի ունենայ 11 Հոկտ. 1959, ժամը երեքին:

Սորպոնի մեծ Ամֆիթատրոնին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Նկատի ունենալ այս թուականը:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 62ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կը տօնուի Նիսի մէջ նախաձեռնութեամբ
Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին
Հովանաւորութեամբ
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին
Կիրակի 9 Օգոստոս, ամբողջ օրը
"LES CENT CHÊNES"
CAMPING CHEZ M. ODDO, ST-JEANNET

Առնել Սէն-Լօրան տը Վառէն Սէն-Ժանէի ճամբան եւ Սէն-Ժանէ չհասած դէպի աջ չեղիլ եւ հարցնել Սան Շէն: Մասնաւոր օթոքար մը ճամբայ կ'ելլէ Փլաս Մասէնայէն ժամը 9ին եւ կը հասնի Մատըլէն 9,30ին: Երկրորդ օթոքար մը ժամը 14,15ին: Ասոնցմէ զատ Կառ տէ գ'Օթոպիւսէն առնել Սէն-Ժանէի օթոքարը

Կը նախագահէ ընկ. ՇԱՀԱՆ ԶՕՏԵԱՆ

կը բանախօսեն

ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Էքս-լէ-Պէն

16 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կատարուի դաշտահանդէս Թէլէֆերիքի մեկնակէտի մօտակայ Լա Շոմիէռ սրճարանի կից դաշտերուն վրայ:

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն, մատուցմամբ Օշին վարդապետ Նիկոլեանի:

Ճաշէն վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցական արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսերէն:

Անոնք որ կը փափաքին նիւթապէս կամ բարոյապէս օգտակար ըլլալ այս ձեռնարկին, կրնան դիմել Էքս-լէ-Պէն, Օթէլ Տը լա Կոռթ, Ա. Բոմպուքճեանի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շերիի մէջ, նախաձեռնութեամբ Սթանոզի Հայրենակցական Միութեան: Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Լա Փլէնի Պ. Դրակոսի ծառաստանին մէջ:

Մուտքը ազատ է:

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը: Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդական խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ. նոյն առեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի: Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉ. ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պաշտամունք՝ այս կիրակի, Սէն Ժէրոմ, ժամը 9,30ին: Ուխ. Ժէմափ՝ ժամը 10,45ին: Պիտի քարոզէ Իսի-լէ-Մուլինոյի նոր ձեռնադրուած հովիւը՝ Վեր. Արմենակ Միսիրեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆ. ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.45, կը խօսի Պատուելի ԴԱՅԱՅԵԱՆ

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք։ Հատը 20 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ — SAMEDI 8 AOUT 1959

35րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8464 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15րդ ՏԱՐԻ, Թիւ 4365

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԻԶԱՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄԸ

Վերջին տասնեւհինգ տարիներու ընթացքին գաղթականներու թիւին աճման հետ բարուոքեցաւ նաեւ անոնց իրաւական վիճակը։

«Գաղթական»ը «պանդառելի քանակութիւն» մը չէ այսօր, ինչպէս էր երէկ։ Պետութիւնները այժմ աւելի արժէք կու տան անոնց։

Տարբեր է պարագան «հայրենազուրկ»ներուն (Ափաքրիտ, Հայմաթլոս), որոնք զուրկ են «գաղթական»ներու վայելած բազմաթիւ առաւելութիւններէն։

Այս երկրին մէջ «գաղթական»ը հետզհետէ տեղացիներու հաւասար իրաւունքներ վայելելու ճամբուն մէջ մտած է եւ աւելի յարգի է քան այն սովորական օտարականը, որուն երկրին հետ փոխադարձութեան համաձայնագիր չէ կնքած Ֆրանսա։

«Գաղթական»ը իրաւունք ունի աշխատելու և ընկերային օրէնքներէն օգտուելու — ընտանեկան նպաստ, ծերութեան թոշակ եւայլն ստանալու։

Հայկական ծերանոց մտնելու իրաւունք ունին անոնք որ «գաղթական» են։ Այդ պատճառով ալ կան տարեց հայրենակիցներ, որոնք իրենց օտար հպատակութիւնը կը լքեն՝ «գաղթական» դառնալու համար։

Քանի մը տարիէ ի վեր ջնջուած է նաեւ «Նանսէնեան դրոշմանիշ»ը, որ պարտադիր կերպով կը փակցուէր հայ եւ ռուս գաղթականներու ինքնութեան թուղթին վրայ եւ որուն հասոյթը կը բաշխուէր զանազան բարեսիրական կազմակերպութեանց։

Երկու տարի առաջ չորս երկիրներ — դաշնակցային Գերմանիա, Պելժիա, Հոլանտա եւ Լիւքսանպուր — երթեւեկի համար «վիզա»յի պարտաւորութենէն զերծ կացուցած էին գաղթականները։

Այժմ ուրիշ երկիրներ ալ վիզա չեն պահանջեր անոնցմէ։

20 Ապրիլ 1959ին տասնըմէկ պետութիւններ ստորագրեցին 12 յօդուածէ բաղկացեալ «Եւրոպական համաձայնագիր» մը, որով կը ջնջեն «վիզա»ն՝ դիւրացնելու համար իրենց երկիրներուն մէջ հաստատուած գաղթականներու երթեւեկը։

Անոնք են՝ Գերմանիա, Յունաստան, Իսլանտա, Իրլանտա, Իտալիա, Լիւքսանպուր, Հոլանտա, Նորվեկիա, Շուէտ, Թուրքիա եւ Անգլիա։

Եւրոպական Խորհուրդի անդամ ուրիշ պետութիւններ ալ հրաւիրուած ըլլալով մասնակցելու այս համաձայնագրին, Ֆրանսայի Նախարարական Խորհուրդը 15 Յուլիսին ընդունեցաւ հրովարտակ մը (թիւ 59–875), որ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթի Յուլիս 24ի թիւին մէջ, ինչպէս գրեցինք (Յառաջ, 26 Յուլիս)։

Հաւանաբար ուրիշներ ալ պիտի հետեւին Ֆրանսայի օրինակին։

Համաձայնագրին յարող երկիրներէն մէկուն մէջ հաստատուած գաղթական մը կրնայ միւս երկիրներէն մէկը երթալ՝ առանց վիզայի եւ մնալ երեք ամիս, եթէ խնդրոյ առարկայ երկիրներու քաղաքացիներուն համար գոյութիւն ունի առանց վիզայի ճամբորդելու փոխադարձութիւնը։ Պայման է ունենալ օրինաւոր անցագիր մը։

Գաղթականը կրնայ իր երթալիք երկրին մէջ երեք ամիսէն աւելի բնակելու վիզա ուզել։ Կրնայ նոյնիսկ դաշնագիր ուրիշ երկրի մը մէջ հաստատուիլ եւ հոն «շահաբեր գործունէութիւն» ունենալ։ Այսինքն աշխատ ճարելու համար որեւէ աշխատանք կատարել։

Ցառաջիկային Եւրոպական Խորհուրդի ոչ–անդամ պետութիւններն ալ պիտի հրաւիրուին յարելու այս համաձայնագրին, մեծապէս դիւրացնելով գաղթականներու գործը։

Համաձայնագրին մէջ երկու յօդուածներ որոշ սեղմումներ կը նախատեսեն։

Ըստ 4րդ յօդուածին, հիւրընկալ երկրի գաղթականները բնակութեան խնդրին մէջ ենթակայ պիտի ըլլան օտարականներու յատուկ տեղական օրէնքներուն։ Ասկէ զատ, դաշնագիր կողմերէն իւրաքանչիւրը իրաւունք պիտի ունենայ «անբաղձալի»ներու մուտքն ու բնակութիւնը մերժելու։

Աւելի ծանրակշիռ է 7րդ յօդուածը, որուն համաձայն դաշնագիր կողմերը իրաւունք կ'ունենան «հանրային ապահովութեան» կամ «հանրային առողջապահութեան» նկատումներով անմիջապէս չգործադրելու կամ առժամաբար կախակայելու համաձայնագրին տրամադրութիւնները, այդ մասին անմիջապէս լուր տալով Եւրոպական Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղարին։

Օգտուելով այս 7րդ յօդուածէն, Թուրքիա կը շարունակէ մերժել Հայերու մուտքն ու երեք ամիս բնակութիւնը՝ առանց վիզայի։

Նոյնիսկ Ֆրանսական քաղաքացի դարձած Հայերուն կը պարտադրէ «Հարցարան» լեցնել, յետ քննութեան միայն մուտքի իրաւունք տալու համար անոնց։

Փարիզի ոստիկանական տեսչութիւնն ալ կը շարունակէ հայ գաղթականներու անցագրին վրայ շեշտել թէ կարելի չէ անով Թուրքիա եւ Խորհրդային Միութիւն ճամբորդել։

Ե՞րբ պիտի վերնան այս արգելքները։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

Խորհրդային Միութեան Վարչապետին մամուլի ասուլիսը մեծապէս մտահոգած է ամերիկեան քաղաքական շրջանակները։ Քանի մը օր առաջ երկու ղեկավարներու հանդիպումը կարծել կու տար թէ մթնոլորտը պայծառացած է եւ ի մօտոյ, Ջիղերու պատերազմը կրնայ վերջ գտնել։

Նիւ Եորք Թայմզ խմբագրականով մը կը յայտնէ թէ Խրուշչեւ մտադիր է Այզընհաուըրի առաջարկել խաղաղութեան այնպիսի ծրագիր մը Խորհ. Միութեան հետ, որուն միակ հետեւանքը պիտի ըլլար անջատել Միացեալ Նահանգները իր դաշնակիցներէն, այսինքն խախտումը Ատլանտեան Ուխտին։ Այս ձեւով, կը շարունակէ ամերիկեան օրաթերթը, ճամբան պիտի բացուի համայնավար նոր նուաճումներու։ Կասկած չկայ անշուշտ ամերիկեան հանրային կարծիքին համար որ Այզընհաուըր տեղի չի կրնար տալ բայց գաղափարն իսկ մտահոգիչ է, եւ անոր միակ դարմանը՝ արեւմտեան վերին ժողովի գումարումը։

Թայմզ չուզեր գիտնալ նոյնիսկ թէ ի՛նչ բանի պիտի ծառայէ նման հանդիպում մը, ուր առաջուընէ յայտնի է թէ Այզընհաուըր պիտի մերժէ Խրուշչեւի առաջարկները, բայց կը կարծէ որ Այզընհաուըր վտանգաւոր թակարդի մը մէջ ինկած է։

Միւս կողմէ ամերիկեան մամուլը մտահոգ է Խրուշչեւի ըլլալիք ընդունելութենէն։ Չի մտածեր անշուշտ թէ կրնայ մահափորձ մը պատահիլ, բայց Ամերիկայի ժողովրդավար իշխանութիւնները չեն կրնար արգիլել լուռ ցոյցերը։ Արդէն տարագիր Հունգարներ պատրաստուած են տողանցելու ցուցատախտակներով։ Այս բոլորը կը մտահոգէ նաեւ ոստիկանութիւնը եւ իշխանութիւնները։ Հանրա–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ, Ներքին Նախարարութեան որոշումով, համայնավար կուսակցութիւնը արտօրէն յայտարարուած է։ Երեք ամիս առաջ, «Լա Հորա» օրաթերթին հրատարակութիւնը արգիլուած էր։ Այժմ ալ համայնավար կուսակցութեան եւ 11 «զուգահեռական» կազմակերպութիւններու գործունէութիւնն է որ արգելքի կ'ենթարկուի։ Կառավարութիւնը արգիլած է նաեւ համայնավար 15 ուրիշ հրատարակութիւններ։ Ներքին Նախարարութեան ապահովութեան սպասարկութիւնները երեւան հանած են համայնավար ղեկավարներու պատրաստած ծրագիրը՝ երկրին մէջ խռովութիւններ ստեղծելու համար։ 25 աշխատաւորներ ձերբակալուած են իբրեւ պատասխանատու Պուէնոս–Այրէսի մէջ կատարուած վերջին մահափորձերուն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Նախարարութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ որ Քուվ տը Միւրվիլ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Սպանիոյ Արտաքին Նախարար Քասթիէլլայի հետ՝ Հոկտ. 24ին։

ՊԵՐԼԻՆԻ ֆրանսական զօրաբաժնին հրամանատար Լաքոմ յայտարարած է «Տէր Թակ» օրաթերթին.— «Պերլինի ֆրանսական ուժերը նուազեցնելու խնդիր չի կրնար ըլլալ. այս մասին Փարիզի իրաւասու իշխանութիւնները պէտք եղած ապահովութիւնը տուած են։ Արեւմտեան Պերլինի մէջ ֆրանսական գրաւման զօրաբաժինը 1500 հոգիէ բաղկացած է»։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր դեսպան մը նշանակեց Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան մօտ։ Նորընտիր դեսպանը՝ Երոֆէյէվ, դիւանագիտական ասպարէզին կը պատկանէր եւ այժմու վարիչն էր Արտաքին Նախարարութեան Միջին Արեւելքի բաժնին։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ հոգեւոր պետը՝ կարդինալ Ստեֆան Վիշինսքի շնորհակալութեան նամակ մը յանձնեց Միացեալ Նահանգներու փոխ – նախագահ Ռիչըրտ Նիքսընի։ Կարդինալը իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ ամերիկացի ժողովուրդին այն օժանդակութեան համար զոր բերած է Լեհաստանի Եկեղեցիին։

ՓԱՐԻԶԻ կեդրոնական վաճառանոցը մեծ աւերի ենթարկուեցաւ հրդեհի պատճառով։ Կէս գիշերին, հրդեհը ծագած է ծխամորճի փայտէ սնտուկներու համբարին մէջ, շատ հաւանաբար ծխողի մը անզգուշութեամբ։ Հակառակ մայրաքաղաքի 9 խումբ հրշէջներու անմիջական ջանքերուն, հրդեհը տեւած է երեք ժամ։ Փլատակներուն տակ մինչեւ հիմա գտնուած են վաճառանոցին գիշերապահին եւ հինգ թափառիկի ածխացած դիակները։ Ըստ ոստիկանապետութեան «եթէ հրդեհի պահուն հովն աւելի ուժով եւ այլ ուղղութեամբ փչած ըլլար, ամբողջ թաղը վտանգուած էր, գիշերային այդ ժամուն զոհերուն թիւը շատ աւելի մեծ պիտի ըլլար»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը հաղորդեց թէ խորհրդային բժիշկ մը՝ Եօգով Օպոոնիցքի, յաջողած է քննական նոր միջոց մը գտնել խլիրդին նախնական ախտաճանաչումին համար։ Օպոոնիցքիի նորահնար միջոցը հիմնուած է այն հաւատումին վրայ, որ խլրդաւորին արիւնը սովորականէն աւելի արագ կը մածնի։ Գիտնականը հնարած է նաեւ մասնաւոր գործիք մը, որուն շնորհիւ քննութիւնը կը կատարուի հազիւ քանի մը կաթիլ արիւնով։ Ըստ տրուած լուրին, քննական այս նոր միջոցը «անվրէպ» է եւ արդէն իսկ ակնկալուած յաջողութեամբ փորձուած 4.500 հիւանդի վրայ։ Միջազգային ախտական աշխարհը՝ գիտականին տալիք բացատրութեանց կը սպասէ։

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏԸԳՈԼ հինգշաբթի օր Ալժերիա գնաց ուր երեք գլխաւոր հարցերով պիտի զբաղի.— ա) Կոնստանդինի ծրագրին իրագործումը, բ) Վարչական հարցեր, գ) Զինուորական կացութիւնը։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ համայնավար օրաթերթը՝ Ֆրայհայթ (ազատութիւն) կը հաղորդէ որ առեւտրական մը՝ Օթթօ Պոմը 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, որովհետեւ պաշտօնական անձնաւորութեանց (Նեհրու, Նասր, եւլն.) նամակներ գրած էր ուր կը գանգատէր վարչաձեւէն, եւ կանոնաւորաբար մտիկ կ'ընէր Պի–Պի–Սիի (անգլիական ձայնասփիւռ) հաղորդումները։

ԹԱՅՓԷԻ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց որուն համաձայն ճակատ գտնուող չին ազգայնական զինուորներու կիները եւ նշանածները պարտին հաւատարիմ մնալ։ Պատժական միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ այն այրերուն հանդէպ, որոնք սիրային յայտարարութիւններ կ'ընեն այդ կիներուն։

ՓՐԻՍԹԸՆ ՍԹԸՐՃԻՍ ամերիկացի թատերագիրը մեռաւ պանդոկի սենեակի մը մէջ, 61 տարեկանին՝ սրտի տագնապէ։ Հեղինակն էր նաեւ կարգ մը ժապաւէններու։

26 ՆՈՐԱԳԻՐՆԵՐ ԿԸ ԽՏԱՑՆԵՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐՔԵՐԸ *ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ*

Հինգշաբթի, Յուլիս 23ին, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ կոմիտէութեան ընդհ. ժողովը, շրջանի ակումբին մէջ։

Ժողովին բացումը կատարեց Կոմիտէի հերթապահ ընկ. Համազասպ Տէր Խաչատուրեան, որ հրաւիրեց 26 նորագիրներ, կատարելու իրենց երդման արարողութիւնը։

Կնքահայրութիւնը ստանձնած էր ընկ. Կ. Սասունի, որ նորագիրներուն բացատրեց Դաշնակցականի մը ծանր պարտաւորութիւնները եւ անկէ պահանջուող զոհողութեան ոգին, որ հիմը կը կազմէ մեր կազմակերպութեան։

Խօսք առաւ նաեւ ընկ. Տոքթ. Ե. Գոնեալեան, որ շնորհաւորելէ ետք նորագիրները, թելադրեց ըլլալ արթուն պահակը հայ ժողովուրդի արժէքներուն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԵՐԳԸ

(Hymne National)

Ամէն երկիր ունի երկու գերագոյն խորհրդանշան՝ Դրօշը եւ ազգային փառերգը։

Տարիներէ ի վեր, խումբ մը միջազգային երաժշտասէրներ բաղդատելէ ետք զանազան երկիրներու ազգային փառերգներու եղանակները, բառերու ոգին, երաժշտական կառոյցը, չափական ու յանգուցիչ տարրերը, հասած են այն եզրակացութեան թէ աշխարհի ամէնէն առինքնող փառերգը ֆրանսականն է՝ Մարսէյէզը։

"ՀԱՅ ԵՒ ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ԱՆՑԵԱԼԻՑ"

Հայ եւ հնդիկ ժողովրդների բարեկամական կապերն ու յարաբերութիւնները հազարաւոր տարիների անցեալ ունեն· դրանք այնքան հին են, որքան հին են այդ ժողովուրդները:

Ամէնից հնագոյն տեղեկութիւնը հայ եւ հնդիկ ժողովրդների յարաբերութիւնների մասին պահուել է Քսենոփոնի (430–355 Թ.Թ. Ն. Ք.) «Կիւրոպեդիա» աշխատութեան մէջ: Համաձայն այդ հետաքրքիր տեղեկութեան, Հայերը յաճախ էին լինում Հնդկաստանում, ուր նրանք մտնում էին զինուորական ծառայութեան մէջ: Կան նաեւ մի շարք ուրիշ տեղեկութիւններ հին շրջանի հայ-հնդկական յարաբերութիւնների վերաբերեալ:

Հայկական աղբիւրներում բարեկամական այդ կապերի մասին առաջին ընդարձակ տեղեկութիւնը գտնում ենք Յովհան Մամիկոնեանին (7րդ դար) վերագրուող «Պատմութիւն Տարօնոյ» աշխատութեան մէջ: Նրանում հաղորդուած տեղեկութիւնը հետեւեալն է.—

Երկու հնդիկ իշխաններ՝ Դեմետր եւ Գիսանեն դաւադրութիւն են կազմակերպում իրենց թագաւորի դէմ. դաւադրութիւնը երեւան է ելնում եւ նրանք իրենց ցեղախմբով փախչում եւ ապաստանում են Հայաստան: Այդ ժամանակուայ Հայաստանի դահակալ Վաղարշը (Տրդատ 1ին՝ 66–100 Թ.Թ.) սիրալիր ընդունելութիւն է ցոյց տալիս հնդիկ փախստականներին եւ որպէս բնակավայր տրամադրում է Տարօնի գաւառը: Հայաստանում նրանք գաղթավայր են ստեղծում, որը գնալով մեծանում է եւ ինքնուրոյն դառնում: Հնդկական համայնքները Տարօնում ստեղծում են իրենց սեփական քաղաքը՝ Վիշապ անունով: Նրանք Աշտիշատի հեթանոսական հայկական տաճարներում կանգնեցնում են իրենց աստուածների արձանները:

Յետագայում հնդկական համայնքներ են հաստատւում նաեւ Քարքէ կոչուող լեռների լանջերին, որոնք յայտնի էին իրենց ընդարձակ մարգագետիններով: Այստեղ Հնդիկները, պատմիչի վկայութեամբ, հիմնում են հնդկական երկու մեհեան:

Կարճ ժամանակում Հնդիկները Հայաստանում կառուցում են Կուառա, Մեղտեսս, Կեղք, Հոռենաս, Խորնի, Բազու, Բրեխստումբ եւայլն, թւով քսան աւաններ, որոնք բոլորն էլ մեհեանապատկան էին: Դրանցից մեծ մասը իրենց անուններ պահպանել էին նոյնիսկ մինչեւ անցեալ դարի կէսերը:

«Պատմութիւն Տարօնոյ» աշխատութեան մէջ հետաքրքիր տեղեկութիւն է հաղորդւում նաեւ Հայաստանում բնակուած հնդկական համայնքի անդամների թուի մասին: Այն հասնում էր աւելի քան 15·000ի: Հնդիկների թիւը այնքան շատ է եղել, որ նրանք կարողացել էին կազմակերպել ինքնուրոյն զօրախումբ եւ ճակատ առ ճակատ՝ դաշնակցած հեթանոս Հայերի հետ՝ կռուել կառավարական զօրքերի դէմ, երբ նրանց ստիպում էին բռնի քրիստոնէութիւն ընդունել:

Հնդկական համայնքները պահպանուեցին մինչեւ քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստան: Յետագայում նրանք ձուլուեցին հայ ժողովրդի հետ: Տարօնում մինչեւ վերջերս գիւղերից մէկը կոչւում էր Հնդկաստան: Բազմաթիւ են Տարօնում հանդիպող Հնդուբեկ, Հնդու, Հնդուխանում անունները: Այնտեղ մեծ սիրով մինչեւ վերջերս էլ ժողովուրդը երգում էր «հնդուգունով» եւ պարում «պարս դեմետրայ»: Տարօնում եղած ձեռագրերում պահպանուող հին հայկական, նշանագրերի զգալի մասը զարմանալի նմանութիւն ունի Մոհենջո-Դարոյից եւ Թաջմահալից վերցուած հնդկական նշանագրերին:

Հետաքրքիր տեղեկութիւններ հայ-հնդկական յարաբերութիւնների մասին պահւում են Ագաթանգեղոսի (5րդ դար), Շիրակացու (7րդ դար), Հեթումի (12րդ դար) եւ հայ ուրիշ պատմիչների մօտ:

Հայ-հնդիկ եւ օտար աղբիւրների վկայութեամբ, Հնդկաստանի ծովային ճանապարհը գտնող Վասկո տէ Գամայից հարիւրաւոր տարիներ առաջ, Թովմաս Գանա անունով մի հայ վաճառական ցամաքային ճանապարհով իջել է Հնդկաստան եւ հաստատուել Մալապարի ծովեզերքում: Նա ամենակարճ ժամանակում կարողացել է շահել Քարանկարոյի վեհապետ Շիո-Ռամի համակրութիւնը եւ հաստատուել այնտեղ՝ ստանալով Հնդկաստանի այդ մասում ազատ առեւտուր անելու իրաւունք:

Յետագայ դարերում աւելի են յաճախ դառնում Հայերի այցելութիւնները Հնդկաստան: Յատկապէս Շահ-Աբասի բռնագաղթից յետոյ սկսում է Հայերի ամբողջական հոսանք դէպի Հնդկաստան: Հիւրընկալ երկրում Հայերը բարձրանում են զօրավարների, քաղաքական գործիչների աստիճանի, դառնում անուանի բանաստեղծներ, գիտնականներ, եւայլն: Երկար տարիներ Սամբահարը եւ Բենգալեան մեծ հմտութեամբ էր կառավարում հռչակաւոր քաղաքական գործիչ եւ բանաստեղծ Աքպարի որդեգիր, Անդրէասի որդի Զուլ-Գարնան Իրմէնին, որի երգերը մտել են հնդկական հռչակաւոր «Ռագամալա» տաղարանը: Գեանջացի հայ էր «Հնդկական Ֆիրդուսին»՝ Սարմատը, որը յետագայում սրբացուեց Հնդիկների կողմից: Նրա գերեզմանի վրայ կառուցուած մզկիթը մինչեւ այժմ էլ կանգուն է:

Անգլիացի գաղութարարների դէմ՝ 1760–1763 Թ.Թ. պատուով ու փառքով էր պահում հնդիկ ժողովրդի ապստամբութեան դրօշը Բենգալիացի ապստամբ ուժերի գլխաւոր հրամանատար Գրիգոր Յարութիւնեանը, որը յետագայում ստացաւ Գէորգի խան անունը: Գաղութարարների դէմ Գէորգի խանից բացի կռւում էր հայկական մի փոքր զօրաջոկատ: Ապստամբների հրամանատարներից յայտնի են նաեւ ուրիշ 12 Հայերի անուններ: Հնդկական աղբիւրների վկայութեամբ, յաղթանակների օրերին Հնդիկները հնդկական դրօշների հետ բարձրացնում էին նաեւ հայկական դրօշներ՝ ի պատիւ իրենց դաշնակից Հայերին:

17րդ դարում մէկը միւսի յետեւից սկսում են երեւան գալ հայ գաղթավայրեր՝ Սուրաթում, Չինա-Փաթթանում, Ագրայում, Լահորում, Ակպարաբադում եւ Հնդկաստանի այլ վայրերում: Հայերը ամենուրեք նպաստում էին քաղաքների ստեղծմանը: Կալկաթայի հիմնադրմանը Հայերի մասնակցութիւնը այնքան մեծ է եղել, որ նոյնիսկ որոշ գիտնականներ Հայերին համարում են այդ քաղաքի հիմնադիրներ: Հնդկական դրեթէ բոլոր խոշոր քաղաքները՝ Կալկաթա, Մադրաս, Բոմբէյ մինչեւ հիմա էլ ունեն «Հայկական» կոչուող թաղեր, փողոցներ, հրապարակներ:

Հնդկաստանն ու հնդիկ ժողովուրդը յիշւում են հայ հին եւ յատկապէս միջնադարեան ձեռագրերում: Հնդկաստանի մասին ընդարձակ եւ մանրամասն, եօթը ընդօրինակութեամբ մի տեղեկութեան հանդիպում ենք Մատենադարանի ձեռագրերում: Անյայտ հեղինակի այս ձեռագրում Հնդկաստանի մասին պահուած տեղեկութիւնն ունի «Անուն քաղաքաց Հնդկաց եւ Պարսից» վերնագիրը: Այս ձեռագրին հիմք է ծառայել 1006–1010 Թ.Թ. գրած մի այլ ձեռագիր, որը չի պահպանուել: Հայ ճանապարհորդը, որը մօտ 1000 տարի առաջ եղել է Հնդկաստանում, նկարագրել է իր այցելած Լահոր, Մոլթան, Քաշմիր, Պակալա եւ մօտ 40 այլ քաղաքներ ու կղզիներ: Հայ մատենագիրը համառօտ կերպով բացատրում է քաղաքներ տանող ուղիները, նրանց հեռաւորութիւնները իրարից, նկարագրում է քաղաքը, նրանց բնակիչներին, երբեմն համառօտ կերպով յիշում է Հնդիկների որոշ ծէսերն ու սովորութիւնները, կրօնական դաւանութիւնները:

Ձեռագրերից մէկում համառօտ, բայց հետաքրքիր տեղեկութիւն է պահուել հնդիկ Բրահմինների մասին: Այս բնագրի անյայտ հեղինակը Բրահմիններին նկարագրել է չափազանց դրական գոյներով: Ահա մի հատուած այդ նկարագրութիւնից. «Բրահմինները, որոնք կոչւում են նաեւ Հնդիկներ, մաքուր եւ պարզ, ազնիւ կեանքով են ապրում, նրանցից եւ ոչ մէկը անպատշաճ գործ չի բռնում... Նրանց մօտ չկայ դատ ու դատաստան, քանի որ չկայ նաեւ խրատելու կամ պատժելու առիթ: Նրանք ունեն ընդհանուր մի օրէնք, որին հակառակ ոչ ոք չի գնում»:

Շատ վաղուց, դեռեւս 7րդ դարից, Հայերը ծանօթ էին հնդկական գիր ու գրականութեանը: Անանիա Շիրակացին գիր ու գրականութիւն ունեցող ժողովուրդների շարքում թւում է նաեւ Հնդիկներին: Նոյն փաստը հաստատում է նաեւ 8րդ դարի մի ուրիշ հեղինակ՝ Ղեւոնդ պատմիչը:

1430 թւին Թովմա Մեծոփեցու աշակերտներից մէկի կազմած մի հետաքրքիր ձեռագրի մէջ հայկական այբուբենից բացի, ընդօրինակուած են ժամանակի աչքի ընկող մի շարք լեզուների այբուբենները, այդ թւում եւ Հնդիկների այբուբենը՝ հայերէն տառահնչիւններով (դժբախտաբար դրա մի մասն է պահպանուել միայն):

Վերջերս Մատենադարանում մեզ յաջողուեց յայտնաբերել Հայերի համար գրուած սանսկրիտ հին հնդկերէնի մի դասագիրք. սկզբում հեղինակը տուել է հին հնդկերէնի մեհենագրերը երկու խմբով՝ ձայնաւորները եւ բաղաձայնները: Բաղաձայն մեհենագրերը բաժանւում են եօթը տարբեր խմբերի: Նախ գրուած են հնդկական մեհենագրերը, ապա դրանց հնչիւնները հայերէն տառերով: Թուանշանների պատկերը տալուց յետոյ դասագրքի հեղինակը տուել է ձայնաւորների օգտագործման կանոնները՝ բառի սկզբում, վերջում եւ մէջտեղում: Յաջորդ մի քանի էջերում համառօտ խօսւում է սանսկրիտ քերականական մի քանի կանոնների մասին:

Դասագրքի այս մասի ուշադիր ուսումնասիրութիւնից երեւում է, որ դրա քերականական մասը անհամեմատ մեծ է եղել, որը դժբախտաբար չի պահպանուել: Հեղինակը իր դասագրքի առաջին էջերում, համառօտաբար խօսելով քերականական այս կամ այն կանոնի մասին, մատնացոյց է անում դասագրքի յաջորդ էջերը:

Ամբողջութեամբ պահպանուել է դասագրքի բառարանային մասը՝ «Համառօտ բառագիրք սանսկրիտ լեզուի»: 120 էջերի վրայ տրուած են մօտ 2000 յաճախ գործածական բառեր:

Բառարանը կազմուած է հայերէն տառերով, ունի հայերէն բացատրութիւն: Երբեմն այս կամ այն բառի հայերէն բացատրութիւնը տալուց յետոյ հեղինակը այդ բառի կողքին աւելացրել է նրա նմանութիւնը այս կամ այն լեզուով՝ լատիներէն, ռուսերէն, վրացերէն, եւայլն:

Մի քանի տեղ բառի ռուսերէն թարգմանութեան կողքին ռուսերէն բացատրութիւնը գրուած է հայերէն տառերով: Օրինակ՝ փաչ-եփել-պեչ, նավա-նոր-նովիյ, նաքհ-եղունգ-նոգոթ եւայլն: Այսպիսի հետաքրքիր նմանութիւններ բազմաթիւ են:

Հնդկաստանի մասին աշխարհագրական հետաքրքիր տեղեկութիւն է պահուել Մատենադարանի թիւ 5026 ձեռագրում՝ հաւանաբար օտար աղբիւրներից քաղուած: Ձեռագրի հեղինակը սկզբում մանրամասն եւ ճիշդ կերպով բնութագրում է Հնդկաստանի աշխարհագրական դիրքը, նրա սահմանները, ափերը ողողող ջրերը, ապա անցնում նրա բնութեան, կլիմայի եւ կենդանական աշխարհի նկարագրութեանը:

Հեղինակը չի մոռացել նաեւ տալ Հնդիկների մարդաբանական կառուցուածքի նկարագիրը, արդուզարդը, հագուստը: Բնակչութեան նկարագրութիւնը տալու ժամանակ նա բերում է նրանց մասին տարածուած զանազան առասպելներ, ապա գտնում, որ «յոյժ տարակոյս բանք են այս»:

Հերքելով Հնդկաստանի եւ նրա բնակչութեան մասին տարածուած առասպելները, աշխարհագրագէտը բերում է այն տեղեկութիւնները, որոնք ինքը իր աչքով տեսել է. «Զորն որ տեսեալ եմք, զորն որ լուեալ եմք»: «Հնդկաստանն ունի բազում բարգաւաճ գիւղ ու քաղաք... Հնդիկները յոյժ իմաստուն են... խելօք են, առատամիտք, գիտակ ամէն տեսակ արհեստի եւ իմաստութեան... Բոլոր արեւելեան աշխարհն քան զնոքա ճարտար եւ հասկացող ոչ կան...»:

Խօսելով Հնդիկների կրօնական հաւատալիքների մասին, յայտնում է, որ «ոմանք պաշտեն զարեգակն, ոմանք զլուսինն եւ զաստեղս այլ ազգի, ազգի ձեռագործ կուռս եղան, ձիոյ...»: Միւս հայ հեղինակների նման նա գովում է Հնդիկների բարեմասնութիւնները, որպէս ազնիւ եւ խաղաղասէր մարդկանց:

Մեծ հետաքրքրութիւն է ներկայացնում Երեւանի Մատենադարանի թիւ 1766 ձեռագրում «Կարգ թագաւորաց Հնդկաց» վերնագրով ժամանակագրութիւնը, որի հեղինակն է Ստեփանոս Դաշտեցին: Ժամանակագրութիւնը սկսւում է 1719 թըւից, երբ տեղի է ունեցել Ֆառուխսարի գահընկէցութիւնը. Ժամանակագրական հետեւողականութեամբ այստեղ տրուած է մոնղոլ արքայական տոհմի եւ հնդկական գահակալների միջեւ եղած գահակալական կռիւների չափազանց խառն ժամանակաշրջանը:

Դաշտեցին շատ համառօտ ձեւով տուել է նաեւ Հնդկաստանի թագաւորների անունները եւ գահակալութեան թուականները՝ սկսած Թեմուր Ահար զրանից՝ 807 թուից մինչեւ Մահմատ շահ Փաղըշահը՝ 1719 թիւը: Չնայած իր համառօտութեանը, Դաշտեցու ժամանակագրութիւնը հետաքրքիր տեղեկութիւններ է պարունակում Հնդկաստանի պատմութեան վերաբերեալ: Դաշտեցին, ինչպէս երեւում է, ժամանակագրութիւնը կազմել է Հնդկաստանում: Նա ինքը եղել է Հնդկաստանում տեղի ունեցող իրադարձութիւնների ականատեսը եւ արձանագրել դրանց:

Յետագայում Թովմա Խոջամալեանը գրեց Հնդկաստանի աւելի մանրամասն պատմութիւնը: Նոր Ջուղայում պահուող այդ պատմութեան ձեռագրից երեւում է, որ հեղինակն իր պատմութիւնը գրելիս մեծապէս օգտուել է հնդկական թղթածրարներէն: Նրան, իր երկու բարեկամ ռաջաների միջնորդութեան շնորհիւ թոյլ է տրուել մտնելու Շահ Ալեմի արքայական մատենադարանը եւ հնդկական վաւերագրերի հիման վրայ գրելու իր մեծարժէք աշխատութիւնը:

17–18րդ դարերում Հնդկաստանի տնտեսական կեանքի եւ այս շրջանի հայ-հնդկական յարաբերութիւնների պատմութեան ուսումնասիրութեան համար մեծ արժէք ունեն Մատենադարանում պահուող Կոստանդ Ջուղայեցու դասագրքի (առեւտրական ձեռնարկ) երկու օրինակները, ուր յիշատակուած են Հնդկաստանի այն քաղաքներն ու բնակավայրերը, որտեղ 16–17րդ դարերում լինում էին Հայերը: Այդտեղ յիշուած են՝ Մոլթան, Լահոր, Աքպարապատ (Ագրա–Թ. Ա.), Բանկալա, Ջահանապատ, Հնդվան, Գուջրաթ, Օվրանկաբատ, Խերաբատ, Բենարէս, Ջալաափուռ, Հէյտարաբատ, Մոլոն եւ բազմաթիւ այլ վայրեր:

Իր դասագրքում Կ. Ջուղայեցին ամենայն մանրամասնութեամբ խօսում է Հնդկաստանում շրջանառութեան մէջ եղած բազմաթիւ եւ բազմատեսակ ապրանքների, համեմունքների, յատկապէս թանկարժէք քարերի մասին, նշում է նրանց արժէքը, որակը եւայլն:

Կոստանդ Ջուղայեցին շատ մանրամասն տալիս է նաեւ ժամանակին Հնդկաստանում շրջանառութեան մէջ եղած դրամների, քաշերի եւ չափերի միաւորների նկարագրութիւնը, դրանց փոխյարաբերութիւնները օտար դրամական միաւորների, չափերի ու քաշերի հետ եւայլն: Ուսումնասիրողն այնտեղ կարող է գտնել Հնդկաստանի այն ժամանակուայ տնտեսական եւ առեւտրական կեանքի վերաբերեալ բազմաթիւ արժէքաւոր ու հետաքրքիր տեղեկութիւններ:

Չափազանց մեծ է եղել Հայերի հետաքրքրութիւնը դէպի հնդկական գիտութիւնն ու մշակոյթը: Դեռեւս 1295 թւին Հայոց Հեթում թագաւորի կարգադրութեամբ հնդիկ իմաստունների կազմած անասնաբուժութեան վերաբերող նշանաւոր աշխատութիւնը թարգմանւում է հայերէն: Ժամանակակիցների վկայութեամբ այդ ձեռագիրը կազմում էր հայ արքունական գրադարանի զարդը:

Հարիւրամեակներ առաջ Հնդիկներից Հայերին է անցել եւ տեղ գտել հայ հին գրականութեան մէջ «Հնդկայ արքայորդի Բարեզամի զրոյցը»: Բարեզամի զրոյցից բացի, Հայերին են անցել «Վաղամեռ վարքը» եւ հնդկական այլ զրոյցներ: Այս երկու զրոյցներին էլ կարելի է հանդիպել հայկական տասնեակ ձեռագրերում:

Մատենադարանում եւ ուրիշ գրադարաններում պահպանւում են մի քանի հայերէն բժշկարաններ, որոնց կազմողները օգտուել են հնդկական բժշկարաններից: Ընդհանրապէս հայ հին եւ միջնադարեան գրեթէ բոլոր բժշկական ձեռագրերում եւ դեղամատեաններում կարելի է հանդիպել դեղեր պատրաստելու հարիւրաւոր նիւթերի, որոնք Հայաստան էին բերւում Հնդկաստանից: Այդ նիւթերը մեծ մասամբ գրւում են հնդկական

ԲԱՐԻ՛ ՃԱՆԱՊԱՐՀ...

Տարին անգամ մը, ընդհանրապէս Օգոստոսի սկիզբը, մեր քաղաքի կեդրոնական կայարանին մեծ ժամացոյցին տակ հայկական ժամադրութիւն ունինք: Ցր. Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի օդափոխութեան կայանը մեկնող մանուկները իրենց ծնողքներով ու նաեւ հետաքրքիրներու հոծ բազմութիւն մը:

Այս տարի ալ հոն հաւաքուած էինք, մեծ ժամացոյցին տակ: Մանուկներ եւ ծնողքներ, ծանօթներ եւ բարեկամներ: ․․․․ իրարանցում, խինդ ու կանչ, վազք ու հրմշտուք մեր երախաներուն միջեւ:

Ժամանակին, երբ մեր մանուկները տարբեր կայաններ, կը ղրկէինք, լալով-ողբալով կ՚երթային: «Ձեմ ուզեր երթալ» իրենց վերջին նախադասութիւնը կ՚ըլլար: Բայց հիմա այս «քոլոնի»ն բոլորին սրտին մօտիկ է եւ շատ սիրով կ՚ուզեն երթալ, մանաւանդ անոնք որ մէկ-երկու անգամ առիթը ունեցեր են հոն գտնուելու:

Լաւ բան մը եւս կ՚ուզեմ արձանագրել զոր մինչեւ հիմա անտեսած ենք. առիկա մեր փոքրիկներուն (կայան գտնուող) փոխյարաբերութիւնն է: Մէկ անգամ միայն կայան գտնուող մեր փոքրիկները գովելի եւ քաջալերական փոխյարաբերութիւններ ստեղծած են իրարու միջեւ: Տարին տասներկու ամիս կանոնաւոր թղթակցութիւն պահելէ ետք իրարու հետ, տարեգլխին, այսինքն օդափոխութեան շրջանին, այդ թղթակցութիւնները կը բազմապատկուին: Իրարու ժամադրութիւն տալով եւ ցանկութիւններ յայտնելով: «Ես Ա. կարաւանին պիտի երթամ, աշխատէ դուն ալ նոյն թուականին գալ․․․»: «Ես Բ. կարաւանին», եւայլն: Աւելի՛ զատ իրենց գողտրիկ նամակներու վերջաւորութեան միշտ «համբոյրներ ծընողքիդ. ծնողքներս սիրով կը բարեւեն ծնողքիդ․․․»: Այնպէս որ տարուան մէջ բազմաթիւ փոքրիկներու համբոյրներ եւ ծնողքներու բարեւներ կը ստանանք առանց զիրենք ճանչնալու հաճոյքն ունենալու:

Դառնանք մեր կայարանը: Այս իրարանցումին եւ եռուզեռին մէջ Կրաջան Խաչուհիները՝ տաժանակիր աշխատանքի լծուած են ամէն բան կարգին ու կանոնաւոր ընելու համար: Անոնց մէջ կամաւորներ կան, որ պիտի ընկերանան փոքրիկներուն մինչեւ կայան անոնց հանգիստը ապահովելու համար: Երեկոյեան ժամը հինգին պիտի մեկնի շոգեկառքը, բայց ժամանակէն առաջ ամէն բան կարգի է եւ պատրաստ: Մեր երախաները ուրախ զուարթ կ՚երգեն անցեալ տարուընէ իրենց սորված երգերը: Չեմ գիտեր թէ ո՞վ յանկարծ լուր կը տարածէ որ Գ. Լեւոնը (Մոմճեան) կայանն է: Այս անգամ երգեցիկ խումբը կը սկսի Լեւոնին նուիրուած երգը երգել:

Կառաշարը կը հասնի: Փոքրիկները կը տեղաւորենք իրենց յատկացուած տեղերը, հուսկ յետոյ մեքենան հեւալով կը շարժի: Պատուհաններէն գլուխները դուրս, ուրախ, խնդում երեսներով, թաշկինակները օդին մէջ: Մենք վարէն ակնարկներով ու ձեռքի շարժումներով «Երթա՛ք բարի երթա՛ք բարի․․․ Բարի՛ ճանապարհ եւ բարի՛ վերադարձ․․․»:

Այս տողերը գրի առած պահուս, սեղանիս վրայ, աչքիս առջեւ ունիմ 3-4 նամակներ Փալատրիի մեր արծիւներու

կողմէ գրուած: Անցեալ տարուընէ շատ աւելի կանոնաւոր ու հաճելի՝ երիտասարդական այս խանդավառ կեանքը կը շարունակուի հոս Փալատրիի գեղածաղ ափերուն վրայ, — կ՚ըսեն անոնք: Արտակարգ պատրաստութիւն կը տեսնուի Օգոստոս 16 կիրակի օրուան աննախընթաց փառատօնի մը համար:

Անցեալ տարի նոյն վայրին մէջ Օգոստ. 17ի իրենց ձեռնարկը մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ: Զատկին առթիւ (Մարտ 28-29) Լիոն-Մարսէյլ իրենց այնքան գովելի փառատօնով հաստատեցին թէ Նոր Սերունդը ընդունակ է մեծ գործեր կատարելու:

Տարակոյս չկայ, որ այս տարուան Օգոստոս 16ի ձեռնարկը պիտի ըլլայ աննախընթաց եւ անոր յաջողութիւնը անտարակուսելի:

Կամք եւ կորով թէ՛ մէկին եւ թէ՛ միւսին:

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ

"ՍԻՐԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՆ"

ԽՄԲ.— Ժամանակին, իբրեւ արձագանգ, հաղորդած էինք մեծ գիտնական Վիկտոր Համբարձումեանի, ինչպէս նաեւ տաղանդաւոր երաժիշտ Բաբաջանեանի այցելութիւնները Հնդկաստանի հայ գաղութին: «Սով. Հայաստան» պարբերաթերթէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները: Աշխարհահռչակ գիտնականը, այս առթիւ, *իբրեւ պատգամ*, կը յայտարարէ. «Ինչ պայմաններում էլ որ գտնուէք, սիրեցէք եւ յարգեցէք ձեր մայրենի լեզուն»:

Յունուար 3ին Կալկաթայի Հայութիւնը բախտն ունեցաւ ծանօթանալու Հայաստանի երաժշտագէտներէն Առնօ Բաբաջանեանին: Հայ արուեստագէտը Հնդկաստան հրաւիրուած էր մասնակցելու Բանգալոր քաղաքի մէջ կայանալիք Երաժշտական համագումարին: Բաբաջանեան այցելեց նաեւ Կալկաթա, ծանօթացաւ տեղի հայ գաղութին: Թանկագին հիւրին այցելութեան առթիւ քաղաքին Հայկական Արուեստասիրաց Միութիւնը ի պատիւ Բաբաջանեանին կազմակերպած էր գեղարուեստական երեկոյթ մը՝ Մարդասիրական ճեմարանի սրահին մէջ: Հիւրերու կարգին ներկայ էին Ասողիկ եպ., խորհրդային հիւպատոսներ Կոչիլեւ եւ Բորոդին, Դելի քաղաքի խորհրդային առեւտրական կցորդ Պօղոսեան, ճեմարանի հոգաբարձութիւնն ու եկեղեցւոյ վարչութեան անդամները՝ ինչպէս նաեւ հայ հոծ բազմութիւն մը:

Խօսք տրուեցաւ հիւրին, որ շատ յուզուած էր, հեռաւոր Գանգէսի ափերուն վրայ տեսնելով Հայեր, որոնք բուռն ծափահարութիւններով կ՚ողջունէին իրենց արուեստագէտ հայրենակիցը: Երիտասարդ արուեստագէտը հպարտութեամբ ըսաւ թէ Խորհ. Միութեան մէջ Հայաստան իր երաժշտական մշակոյթով կը գրաւէ առաջնակարգ դիրքերէն մէկը: Յիշեց Գոհար Գասպարեանի, Պ. Լիսիցեանի, Տ. Սազանդարեանի, Ն. Յովհաննիսեանի եւ բազմաթիւ ուրիշ հայ երգիչներու անունները, որոնք մեծապէս գնահատուած են:

Ներկաները որոտընդոստ ծափերով իրենց հիացումն արտայայտեցին դէպի իրենց հեռաւոր եւ սիրելի հայրենիքը:

Յայտագրի գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին ճեմարանի ուսանողներն ու ընթացաւարտները՝ արտասանութիւններով, նուագներով ու երգերով:

Ա. Բաբաջանեան օժտուած է լաւ նուագելու բացառիկ կարողութեամբ: Դաշնամուրի ստեղները երբեք չլսուածանցին Բաբաջանեանի ալքումներուն, գեղումներուն եւ սրտի փոթորիկներուն, որոնցմով ան մագնիսացուց ներկաները: Նուագեց իր գործերէն՝ «Պրելիւդ»ն ու «Վաղարշապատի պար»ը:

Հանդիսականները ձայնապնակի վրայ ունկնդրեցին նաեւ մասեր «Առաջին սիրոյ երգը» ժապաւէնի երաժշտութենէն, զոր նոյնպէս յօրինած է Բաբաջանեան:

Յայտագրի վերջաւորութեան Հայկազեան Արուեստասիրաց Միութեան փոխնախագահ Հայկ. Նահապեան ծաղկեմանեակ մը կախեց հայ երաժշտագէտի վզէն եւ անոր յանձնեց փղոսկրեայ լամպ մը, որպէս յիշատակ Կալկաթայի հայ համայնքին:

Միայն մէկ օր Կալկաթայի մէջ մնաց Բաբաջանեան, բայց առիկա բաւական էր, որպէսզի ճանչնայինք մեծ արուեստագէտն ու իր հայրենասէրի մեծ հոգին:

×

Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի նախագահ Վ. Համբարձումեան կը գլխաւորէր Խ. Միութեան գիտնականներու այն խումբը, որ Հնդկաստան էր եկած մասնակցելու Նոր Դելհիի միջազգային գիտական համաժողովին:

Փետր. 3, առաւօտուն կանուխ արդէն ակադեմական Համբարձումեանի ժամանման լուրը տարածուած էր Կալկաթայի հայ համայնքին մէջ եւ ստեղծած խանդավառ տրամադրութիւն:

Բոլորը կը փութան պանդոկ՝ բարի գալուստ մաղթելու հայ ժողովուրդի անուանի զաւակին: Համբարձումեան ներկայացողները կ՚ընդունի սրտագին: Ներկաները հարց կուտան Հայաստանի գիտնականներու, Բիւրականի աստղադիտարանի, գիտական եւ մշակութային այլ խնդիրներու մասին, որոնց ակադեմականը կը պատասխանէ ժպտադէմ, հանդարտ եւ անխառն հայերէնով:

«Իմ Հնդկաստան այցելութեան գլխաւոր նպատակն է եղած հանդիպիլ այստեղ ապրող Հայերին եւ ծանօթանալ ձեր ազգային-մշակութային կեանքի հետ: Ինձ մեծապէս խանդավառում է այն հանգամանքը, որ դուք խօսում էք հայերէն:

«․․․ Սրտագին բարեւներ եմ բերել ձեզ Հայաստանի մեր ժողովուրդից: Մեր հայրենիքը կարճ ժամանակամիջոցում զարգացման մեծ ուղի է անցել: Կարող եմ ասել, որ Հայաստանն այսօր Խ. Միութեան ծաղկող հանրապետութիւններից մէկն է, մանաւանդ գիտութեան, արուեստների եւ արդիւնաբերութեան մարզերում: Հայաստանի գիտնականներն այժմ ակադեմական Ս. Մերգելեանի գլխաւորութեամբ պատրաստում են մի հաշուիչ մեքենայ, որը կարող կը լինի մի երկվայրկեանում 10 հազար թուաբանական գործողութիւն կատարել: Նման մեքենայի պատրաստութիւնը Հայաստանում պէտք է հրաշք նկատել: Իմ ցանկութիւնն է որ ամէն բանից առաջ դուք կապուած մնաք Հայաստանին: Ինչ պայմաններում էլ որ գտնուէք, սիրեցէք ու յարգեցէք ձեր մայրենի լեզուն: Լաւ սովորողներ եղէք, լաւ հայրենասէր եւ լաւ մարդ: Եղէք աշխատասէր, յաջողութեան եւ երջանկութեան գաղտնիքը աշխատանքի մէջ է միայն»:

Նոյն օրը ցերեկը ակադեմական Համբարձումեան անգլերէն լեզուով դասախօսութիւն մը տուաւ միջազգային բնագիտութեան հաստատութեան մէջ, ուր ներկայ էին հնդիկ գիտնականներ, ուսանողներ եւ ուսուցիչներ: Ներկայ էին նաեւ Ասողիկ եպ. եւ մեծ թիւով Հայեր: Ունկնդիրները մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան հայ գիտնականին մէկ ժամ տեւող դասախօսութեան:

Հաստատութեան տնօրէնը՝ Փրոֆ. Նակ, իր փակման խօսքին մէջ ըսաւ. «Անկեղծօրէն պէտք է խոստովանիմ, որ ակադեմական Համբարձումեանի ներկայացուցած տեսութիւնները նորութիւններ են ոչ միայն իմ ուսանողներուս, այլ նաեւ ինձ համար»:

Երեկոյեան Հայոց Մարդական ակումբի վարչութիւնը ի պատիւ գիտնական հիւրին տուաւ թէյասեղան մը, ուր խօսք առնելով հնդիկ գիտնական Փրոֆ. Սահա (մեծ գիտնական Սահայի ազգականը) ըսաւ. «Դուք, բնական է, հպարտ էք իրմով (եւ իրաւունք ունիք), որովհետեւ Հայ է, իսկ ես եւ Հնդկաստանի միւս գիտնականները հպարտ ենք, որովհետեւ ակադեմական Համբարձումեան մարդկութեան բարիքին համար աշխատող աշխարհի մեծագոյն գիտնականներէն մէկն է»:

Համբարձումեան անգլերէն լեզուով խօսեցաւ հնդիկ մեծ գիտնական Փրոֆ. Սահայի մասին:

Ներկաները մի առ մի կը համբուրուէին իր հարազատ ժողովուրդով հպարտ, համեստութեան եւ պարզութեան մարմնացում ակադեմական Վիկթոր Համբարձումեանի հետ:

ԱՍԱՏՈՒՐ ԿԻՒԶԻԼԵԱՆ

անուններով:

Հնդկաստանում հաստատուած Հայերը չեն մոռացել իրենց լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը: Մեզ հասել են հարիւրաւոր հայերէն ձեռագրեր, որոնք գրուել են Հնդկաստանի զանազան վայրերում: Հայերէն ձեռագրեր կան գրուած Հնդկաստանի Բանդար-Սուրաթ, Ջինի-փաթան (Մադրասի հին անունը), Դաքա, Կալկաթա, Մադրաս, Լանքահոռ, Բոմբէյ, Լահոռ եւ այլ քաղաքներում ու վայրերում:

Մատենադարանում պահուող երկու հնդկերէն ձեռագրերից բացի, որոնք գրուած են արմաւենու տերեւների վրայ, պահւում է նաեւ հետաքրքիր մի ձեռագիր, ուր Նիզամու քերթուածների կողքին գրուած է հռչակաւոր հնդիկ բանաստեղծ Խօսրով Դհէլեվին Խամսէի անունը:

Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

«Սովետական Հայաստան»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓՈՍԹԱԼ

Գ.

Տիգրանուհին կը խոստովանէր ինքնիրենը որ առիկա մի միայն իր աշխատութեանը համար չէր: Յետոյ, բոլոր այս հետապնդումներուն, հալածանքներուն մէջ իր արիւնն ալ կ՚եռար, դող կ՚ելլէր ու կը սկսէր ինքն ալ փոխադարձ հաճոյք մը զգալ այդ ամէնէն: Փախչիլ կը ձեւացնէր միայն ու կը ժպտէր:

Գիշեր մը Տիգրանուհին իր սենեակին մէջ գտաւ իր երիտասարդ Էֆէնտին, պոռալ ուզեց, բայց վախցաւ ձայն հանելու, աղաչեց.

— Ոտքդ պագնեմ Էֆէնտիս, մեղք եմ:

Բայց Էֆէնտին կորովի էր եւ իր ուժին տակ զապեց զինքը:

— Հանըմս, հանըմս ի՞նչ պիտի ըսէ, կ՚ըսէր անիկա դողդղալով:

— Խե՛նթ, պատասխանեց երիտասարդը անոր, մա՛յրս ինծի ըսաւ որ սենեակդ եկայ ու եկայ քեզ գտայ. մօրմէս բնաւ մի՛ վախնար:

Եւ ետ երթալով կինը պատին կռթնած էր ալ ինքը դրկող պողպատէ բազուկներուն մէջ անշարժ մնացած. հոս դիմադրութեան ուժը կը պակսէր. գլուխը պատին դարձուցած ըլլալով, իր պարանոցին վրայ կը զգար համբոյրներու կիզումը, ու Տիգրանուհին անձնատուր ըլլալու մօտ ու անձնատուր ըլլալէ առաջ, իր արդարացումը կը փնտռէր հիմա, մտածելով որ ձեռքէն եկածը ըրեր էր ինքզինքը պաշտպանելու համար. ու յանցանքը իրը չէր՝ եթէ չէր յաջողեր: Անձնատուներ կան որոնք վերջին պահուն զըղջալով հանդերձ, չեն կրնար իրենց որոշումէն ետ կենալ եւ տող մը գիրով իրենց մահը կը բացատրեն, կ՚արդարացնեն. Տիգրանուհիին ըրածն ալ աս էր:

Դ.

Երկու տարի տեւեց այս կեանքը. ուզուած աղախինն էր անիկա որ Էֆէնտիին տղան Բերա, գէշ տեղուանք երթալէն վազ բերած էր: Սուրբիկ հանըմ հարսի մը պէս հիմա կը հաղուեցնէր զայն, ու եկողին գացողին անոր գովեստը ընելէ չէր դադրեր:

Օրին մէկը, սակայն, Տիգրանուհին հիւանդացաւ. գլուխը կը դառնար, սիրտը կը խառնուէր. այս անհանգստութիւնը շարունակեց քանի մը օր, բայց սպասուհին վախէն բան մը չըսաւ, բերանը չըրացաւ մէկու մը. քիչ մը ատեն անցաւ ու ծոցուորութեան նշանները երթալով չեշտուեցան: Տիգրանուհին շուարած էր, ինչ ընելիքը ինչ ընելիքը չէր գիտեր: Միւս ծառաները կը սկսէին քիթերնուն տակէն խնդալ, կատակներ ընել, չարչարել զինքը: Այդ միջոցին երիտասարդ Էֆէնտին իր մօտը չէր գար, ու տանը մէջ երեսը չէր նայեր: Յանկարծ օր մըն ալ Սուրբիկ հանըմ զինքը ուշադրութեամբ դիտեց, նայուածքով մը որ կրակէ պատմուճանի մը պէս սպասուհիին գլխէն մինչեւ ոտքը շրջապատեց:

— Մօ՛տ եկուր, Տիգրանուհի, ըսաւ անոր բիրտ ձայնով մը:

Եւ տեսնելով անոր վարանիլը.

— Սա՛նկ, աւելի՛ մօտ:

Մօտէն՝ յղութիւնը ակներեւ էր. շատ մը կիներու պէս Տիգրանուհին տգեղցեր էր. երեսին մորթը թուլցեր, կախուեր էր, փորը անշնորհ կերպով դուրս կը ցցուէր ու ամէն սիրտը գարնելուն՝ չափազանց մեծցած կուրծքին յարոյցքը աչքի կը զարնէր խոկոյն:

Այն ատեն բարկութենէն Սուրբիկ հանըմին խելքը գլխէն գնաց:

— Փօստա՛լ, պոռաց անոր երեսն ի վեր, փօստալ, տունս անպատուեցիր, բէ՛զ ճէհէննէմ եօլ՛ր:

Մարիամ վեր վազեց հանըմին ձայնը լսելով:

— Հաճի Տիւրիկը կանչեցէք շուտ, սա շունը առնէ տանի, կը պոռար հանըմը:

Երկու ժամ ետքը բէլլալը գտան բերին ու բերանը փրփրելով Սուրբիկ հանըմ գայրոյթը դուրս թափեց:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 5)

պետական պարագլուխները որ կողմնակից էին այս հրաւէրին՝ իրենց ընտրական պայքարին համար, կը վախնան հիմա որ ռուսիկանները առիթուած ըլլան խիստ միջոցներու դիմել հակահամայնավար տարրերը զսպելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, ամէնքը համակարծիք են հաստատելու համար որ այս հանդիպումը Խրուշչեւի յաղթանակը կարելի է նկատել:

Նիւ Եորք Հերըլտի Փարիզի տպագրութեան մէջ Ճօզէֆ Ոլսոփ կը գրէ թէ միայն մէկ կէտ կայ որ կրնայ արդարացնել Այզընհաուըր – Խրուշչեւ տեսակցութիւնը.

Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանը՝ Լիուըլին Թոմսըն միշտ պնդած է թէ Խրուշչեւ կարեւոր բսելիք մը ունի Այզընհաուըրի, բայց միայն անոր պիտի ըսէ: Եթէ ճիշդ է այս կարծիքը, կը գրէ ամերիկացի ծանօթ լրագրողը, այնատեն կ'արժէ որ Այզընհաուըր լսէ Խրուշչեւի ըսելիքը:

Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը կը նախընտրէ որ չորս արեւմըտեանները Վերին ժողով մը գումարեն ներդաշնակելու համար իրենց տեսակէտները: Համաձայն Պոնի, նման ժողով մը աւելի լաւ է քան Այզընհաուըրի անջատ տեսակցութիւնները արեւմտեան ղեկավարներուն հետ:

Պելժիոյ կառավարութիւնը յուշագիր մը յանձնեց Ատլանտեան Ուխտի անդամ պետութեանց Պրիւսէլի դեսպաններուն, որուն մէջ կ'առաջարկէ որ «աւանդական ժողովրդավար խորհրդակցութիւնները» յարգուին, Ատլանտեան Ուխտէն ներս Այզընհաուըր – Խրուշչեւ հանդիպումին առթիւ:

Ուաշինկթընի մէջ պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ Խրուշչեւ կը հասնի Սեպտեմբեր 15ին: Այս առթիւ Նախագահ Վորոշիլով նամակ մը գրկեց Այզընհաուըրի յայտնելով թէ երկու երկիրներու ղեկավարներուն հանդիպումը պիտի օժանդակէ փոխադարձ հասկացողութեան բարելաւման:

Պ. Փիլիպպոս Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սեմէրճեան եւ զաւակը, Պ. Փաւքալ Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Բալուեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գասպարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Թօփաաքալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քիւփճեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Քիւփճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Բալուեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միսաք Արթինեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ժամկոչեան, Փիլեան, Էլի Պինեան եւ Պէնլեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 5ին, 54 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի օր: Հաւաքուիլ՝ ողբացեալին բնակարանը՝ 167, Ռիւ տը լ'Էկալիթէ, Իսի-լէ-Մուլինօ, ժամը ճիշդ 11ին:

Մարմինը պիտի ամփոփուի Իսիի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959-1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողները փութան դիմել Տեսչութեան, դրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S. & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

Ծ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՕՐ. ՍՕՆԱ ՏՕՏԱՔԵԱՆ
եւ
Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Նշանուած
2 Օգոստոս 1959

Փարիզ — Շաւիլ

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շտիկեան ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ կը նուիրեն 50.000 ֆրանք:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ
ՕԳՈՍՏՈՍ 16ԻՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան: Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր ֆրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը:

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ստեղծել:

Մեր հատադնորդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 Ֆր.:

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ'օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան: ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը: Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդական խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ. նոյն ատեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի: Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ժողովուրդի դիւրութեան համար Մարսէյլի Առաջնորդարանը առժամապէս փոխադրուած է՝

26, Rue des Convalescents — Tél. : 20-57-58

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին համար, 1) Նախակրթարանական 8-7րդ դասարաններուն համար իբրեւ ուսուցչուհի հայ օրիորդ մը, որ Ֆրանսական բարձրագոյն կրթութիւն ստացած ըլլայ. ի հարկին գիշերօթիկ:

2) Աշխատող կին մը, իբրեւ օգնական խոհարարուհի:

Դիմել վարժարան, դրաւոր, տալով անուն, տարիք եւ հասցէ:

1 Bld. du Nord - Le Raincy
Seine-et-Oise

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch ».

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Էփս-լէ-Պէն

16 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կատարուի դաշտահանդէս Թէլէֆերիքի մեկնակէտի մօտակայ Լա Շոմիէռ սրճարանի կից դաշտերուն վրայ:

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն, մատուցմամբ Օշին վարդապետ Նիկոլեանի:

Ճաշէն վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցական արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսերէն:

Անոնք որ կը փափաքին նիւթապէս կամ բարոյապէս օգտակար ըլլալ այս ձեռնարկին, կրնան դիմել Էքս-լէ-Պէն, Օթէլ Տը լա Կոռթ, Ա. Բամպուքճեանի:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆ. ԵԿԵՂԵՑԻ
8 bis, Rue des Ternes

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.45, կը խօսի Պատուելի ԳԱՅԱՅԵԱՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 62ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

կը տօնուի Նիսի մէջ նախաձեռնութեամբ
Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին
Հովանաւորութեամբ
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին
Կիրակի 9 Օգոստոս, ամբողջ օրը

"LES CENT CHÊNES"
CAMPING CHEZ M. ODDO, ST-JEANNET

Առնել Սէն-Լօրան տը Վառէն Սէն-Ժանէի ճամբան եւ Սէն-Ժանէ չհասած դէպի աջ շեղիլ եւ հարցնել Սան Շէն: Մասնաւոր օթոքար մը ճամբայ կ'ելլէ փլաս Մասէնայէն ժամը 9ին եւ կը հասնի Մատըլէն 9,30ին: Երկրորդ օթոքար մը ժամը 14,15ին: Ասոնցմէ զատ Կառ տէ գ'Օթոպիւսէն առնել Սէն-Ժանէի օթոքարը

Կը նախագահէ ընկ. ՇԱՀԱՆ ՁՕՏԵԱՆ

Բանախօսեն
ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ — ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շերիի մէջ, նախաձեռնութեամբ Սթանոզի Հայրենակցական Միութեան: Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Լա Փլէնի Պ. Դրակոսի ծառաստանին մէջ:

Մուտքը ազատ է:

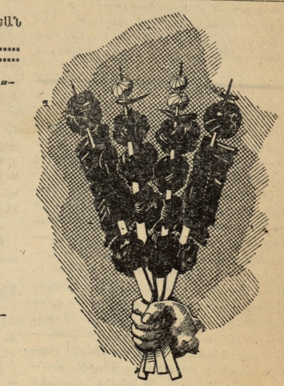

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ
ՄԿՐՏՉ. ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Պաշտամունք՝ այս կիրակի, Սէն Ժէրոմ, ժամը 9,30ին: Ռիւ Ժէմափ՝ ժամը 10,45ին: Պիտի քարոզէ Իսի-լէ-Մուլինոյի նոր ձեռնադրուած հովիւը՝ Վեր. Արմենակ Միսիրեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք : Հատը 20 փր.

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ — DIMANCHE 9 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8465 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4366

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Միջազգային դիւանագիտութիւնը հանդիսաւորապէս նուիրագործեց Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի սկզբունքը 39 տարի առաջ, 1920 Օգոստոս 10ին՝ Սեւրի դաշնագրով :

1878էն մինչեւ 1918 ամբողջ քառասուն տարի Հայկական Դատ կը նշանակէր Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածը, որով օսմանեան կառավարութիւնը կը խոստանար «այլեւս առանց յապաղելու» բարենորոգումներ մտցնել Հայկական նահանգներուն մէջ :

«Կեանքի, ինչքի եւ պատուի ապահովութիւն» կը պահանջէինք բռնակալ եւ ջարդարար իշխանութենէն : Մեծ պետութիւնները տեղեակ պէտք է պահէին կատարուած «բարենորոգումներ»էն :

Սուլթանը ոչինչ ըրաւ Պերլինի դաշնագիրը եւ մեծ պետութեանց բերանը գոցեց ջարդերով ու մենաշնորհներով, ամէն անգամ որ անոնք Հայկական Հարցը արծարծելու փորձեր կը կատարէին :

Մեր յեղափոխական կուսակցութիւնները կեանքի կոչուեցան՝ պարզապէս զէնքի ուժով գործադրել տալու համար 61րդ յօդուածի տրամադրութիւնները, քանի որ Սուլթան Համիտ նպատակ չունէր որեւէ բարելաւում առաջ բերել հայկական նահանգներու կացութեան մէջ :

1918 Մայիս 28ին անկախ Հայաստանի հաստատումով Հայկական Դատը դադրեցաւ այլեւս Բարենորոգումներու խնդիր ըլլալէ եւ դարձաւ Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի հանգանակ :

Անկախութեան առաջին տարեդարձին առթիւ՝ 1919 Մայիս 28ին Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը Խորհրդարանի հանդիսաւոր նիստին մէջ ինքզինք յայտարարեց Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի կառավարութիւն :

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թ. ընդհանուր ժողովը 1919ին գումարուած Երեւանի մէջ՝ միաձայնութեամբ որոշեց Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի սկզբունքը ընդունիլ իբրեւ հիմ իր քաղաքական ծրագրին :

Յաջորդ տարին, դաշնակից պետութիւնները Սեւրի մէջ գոհացում կու տային Հայերուն, պաշտօնապէս ճանչնալով Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը :

Ահա՛ թէ ինչ կը տրամադրէր Սեւրի դաշնագիրը.

ՅՕԴՈՒԱԾ 88.— Թուրքիա կը յայտարարէ թէ կը ճանչնայ Հայաստանը իբր ազատ եւ անկախ պետութիւն մը, ինչպէս բրած են արդէն դաշնակից պետութիւնները :

ՅՕԴ. 89.— Թուրքիա եւ Հայաստան, ինչպէս նաեւ միւս դաշնադիր բարձր կողմերը կը հաւանին Միացեալ Նահանգներու նախագահին իրաւարարութեան յանձնել Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն մէջ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանին որոշման խնդիրը եւ ընդունիլ նախագահին որոշումով Հայաստանի ծով ելնելուն եւ վերոյիշեալ սահմանին յարակից ամբողջ օսմանեան հողերուն զինուորապէս չէզոքացման մասին պատրաստուած բոլոր տրամադրութիւնները :

Դաշնակիցները չվաւերացուցին այս դաշնագիրը, որովհետեւ տակաւին իրենց ստորագրութեան մելանը չէր չորցած, երբ Ռուսն ու Թուրքը ձեռք ձեռքի տուած՝ խեղդեցին Հայաստանի մանուկ Հանրապետութիւնը : «Փոքրիկ դաշնակից»ը լքուեցաւ իր չար բախտին : Ժընեւի արիապաշտպան խուլ ականջ ձեւացաւ Հայաստանի օգնութեան կոչերուն :

Թուրքիա, որ Սեւրի մէջ գետնաքարշ կը սողոսկէր դաշնակիցներուն առջեւ, քանի մը տարի վերջ, 1923 Յուլիս 24ին Լօզանի մէջ իբրեւ յաղթական կը ներկայանար...

Սեւրէն չորս տասնեակ տարիներ վերջ ալ Միացեալ եւ անկախ Հայաստանը կը մնայ հայ ժողովուրդին հաւատոյ հանգանակը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ԻՆ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՍԵՒ ԾՈՎ ԳՆԱՑ

Այզընհաուըր եւրոպական իր ճամբորդութիւնը պիտի սկսի Անգլիայէն, ուր կը հասնի Օգոստոս 28ին :

Լոնտոնի մէջ հաւանական կը նկատուի նաեւ վարչապետ Ատընաուըրի այցելութիւնը, բայց պաշտօնական ոչ մէկ լուր կայ այս մասին :

Միւս կողմէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին դիւանը պաշտօնական զեկոյցով մը հաղորդեց թէ՝ պատասխանելով զօր. Տը Կոլի հրաւէրին, Միացեալ Նահանգներու Նախագահը յայտնած է թէ Փարիզ պիտի հասնի Սեպտեմբեր 2ին :

Այս թուականը թոյլ կու տայ զօր. Տը Կոլի որ, ինչպէս նախատեսուած էր, Ալժերիա երթայ Օգոստոս 27ին :

Նախագահ Այզընհաուըր քանի մը օր հանգստանալէ ետք Կեթիզպըրկի մէջ, յառաջիկայ շաբթուան սկիզբը Ուաշինկթըն պիտի վերադառնայ պատրաստուելու համար Խրուշչեւի ընդունելութեան : Այզընհաուըր Նիքսընէն պիտի սորվի թէ ի՛նչ չեչտով եւ ի՛նչ ձեւով պէտք է խօսի Խրուշչեւին հետ : Նիքսըն եւ իր ընկերները զարմացած են խորհրդային ղեկավարներու եւ մանաւանդ Խրուշչեւի խոր ծանօթութիւններէն՝ յարուցուած բոլոր հարցերու շուրջ : Նիքսըն կը մտածէ թէ պէտք է միշտ պատրաստ ըլլալ պատասխանելու Խրուշչեւին, յստակ պէտք է խօսիլ եւ միշտ պաշտպանողական գիծի վրայ չմնալ :

Նախագահ Այզընհաուըրի գործը շատ դիւրին պիտի չըլլայ համաձայն փոխ-նախագահին կարծիքին : Նիքսըն վստահ է թէ շատ դժուար պիտի ըլլայ Խրուշչեւը համոզել եւ անոր մտքէն հանել կարգ մը գաղափարներ որ խոր արմատ ձգած են : Խորհ. Միութեան Վարչապետը վստահ է՝ թէ իր երկիրը տնտեսապէս պիտի հասնի Ամերիկայի եւ նոյնիսկ պիտի անցնի : Եւ նոյն կարծիքն ունի զինուորական մարզին համար ալ :

Միացեալ Նահանգներու Պատերազմական նախարարը յայտնեց նաեւ թէ Խրուշչեւին կ'ուզէ ցոյց տալ ամերիկեան գաղտնի զինուորական կայանները, որպէսզի ան տեսնէ ամերիկեան իրական ուժը :

Խրուշչեւ, մամուլի ասուլիսէն անմիջապէս ետք մեկնած է Սեւ Ծովի եզերքը, հանգստանալու : Մոսկուայի Փրաւտան եւ Իզվեստիան հրատարակելով Վարչապետին ասուլիսին ամբողջ բնագիրը անգամ մը եւս ցոյց կու տան թէ Խրուշչեւ ամէն բանի պատրաստ է Ամերիկայի մէջ, բայց ոչ բանակցելու :

Խրուշչեւ կ'ուզէ սակայն երեւալ ամերիկեան պատկերասփիւռէն, նոյնիսկ Ծերակոյտին առջեւ խօսիլ, ինք ալ կ'ուզէ ամէն բան ցոյց տալ Այզընհաուըրի Խորհ. Միութեան մէջ, խորհելով միեւնոյն ժամանակ թէ իր հիւրը պիտի նախընտրէ «հայկական շամփուրով խորոված ճա–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

ՄԻԱՅՆ «ՔԱՇԵԼ» ԳԻՏԵՆ

— Աս բրածնիդ վայլե՞ց...

— Ի՞նչ ըրեր ենք որ...

— Հա՛, սուտ խենթ եղէք ու վանքին հաւերը կերէք...

— Գրաբար չեմ հասկնար, հեւս աշխարհաբար խօսէ՛... Ի՞նչ մեզք գործեր ենք, նորէն...

— Աս ձեր «վարչապետ»ին բրածը...

— Մեր «վարչապետ»ին բրա՞ծը :

— Այո՛... Ըլեր է ինծի պէս մարդու մը թերթը դադրեցուցեր է...

— Երեւի բաժնեգինը վճարած չէիք... Մեր «վարչապետ»ը ունի իր «նախարար»ները, որոնք բաժանորդներուն ինքնութեան շատ ականջ չեն կախեր... Իրենց համար, բաժանորդը անուն մըն է, թիւ մը... Բաժնեգինդ չվճարեցի՞ր, հրաման կ'արձակեն առաքման պաշտօնեային որ թերթին առաքումը դադրեցնէ... Այս մարզին մէջ, մեր «նախարար»ները լիազօր «պաշտօնատար»ներ են...

— Ատ ըսածդ, թերթին բաժնեգին դրրկողներուն համար է... Իմ խնդիրս բոլորովին ուրիշ խնդիր է...

— Այսի՞նքն...

— Այսինքնը կա՞յ — ես քառասուն տարի է ձեզմէ ձրի թերթ կ'առնէի... Հիմա ելեր էք, յանկարծ, դադրեցուցեր էք...

— Օ՜, խնդիրը բարդացաւ, կեցի՛ր նայինք... Ըսել կ'ուզես որ դուն մեր լրագիրը կը կարդաս քառասուն տարիէ ի վեր, առա՞նց վճարումի... Ինչո՞ւ, դուն ո՞վ ես... Վերի արտի ցորե՞նն ես... Բարեկամ, լուր ունի՞ս որ էջմիածինը անգամ իր ստացած թերթին բաժնեգինը կը վճարէ... Դո՞ւն ով կ'ըլլաս...

— Ե՞ս... Երիտասարդ եղած ատենս, շաբաթը մէկ յօդուած կը գրէի ձեր թերթին՝ առանց վարձատրութեան...

— Ներողութի՛ւն, ատ երիտասարդ եղած ատենդ քանի՞ յօդուած գրկած ես մեզի...

— Վեր, վար՝ յիսուն, եթէ հանդէսներու նկարագրութիւններն ալ հաշուեմ..

— Ուրեմն, ակէ քառասուն տարի առաջ, մեզի յիսուն հատ յօդուած դրկեր ես եւ քառասուն տարի է... կը վճարուի՞ս...

— Վճարում ստացած չեմ, կ'ըսեմ քեզի...

— Վճարում չէ՞, երբ քառասուն տարի, անընդհատ, ձրի թերթ կը ստանաս... Մա՛րդ Աստուծոյ, խելք ընէիր, խիղճ ունենայիր ու ըլլէիր, օր մըն ալ, հինգ տոլար դրկէիր մեր «վարչապետ»ին... Ատ ալ չես ըրեր ու հիմա երես ունիս ու կը գանգատիս թէ թերթդ դադրեցուցեր են.... Շա՛տ աղէկ ըրեր են, ապրի մեր «վարչապետ»ը...

— Բայց, եղբայր, մենք ալ ազգին մըտաւորականներէն կը սեպուինք...

— Մտաւորակա՞ն... Ինչո՞վ, քանի մը յօդուածո՞վ... Ենթադրենք որ վաւերական գրագէտ ես, աս ես, ան ես, քեզի ո՞վ իրաւունք տուաւ որ քառասուն տարի ձրի թերթ սպասես առեւտրական հաստատութենէ մը, որ միլիոններ չունի դրամատունը... Նպարավաճառդ քեզի ձրի պանիր կուտա՞յ՝ քառասուն տարի կամ քառասուն օր...

— Ըսել է դուք ատա՞նկ կը քաջալերէք ազգին մտաւորականները... Ափսո՛ս... Ես ալ ասկէ ետք տող մը չեմ գրեր...

— Կ'ուզես գրէ, կ'ուզես մի՛ գրեր... Քու գրելիքներդ մենք մեր քնացած տեղը ալ կը գրենք... Քանի միտքս է հարցնեմ — բարեկամ, ասոր անոր կարօ՞տ մէկն ես...

— Աստուա՛ծ չընէ... Կոկիկ հարստութեան տէր մէկն եմ... Ամէն բան ունիմ :

— Ուրեմն, կրնայիր կարդացած թերթիդ բաժնեգինը վճարել՝ առանց նեղուելու... Առնուազն դրոշմաթուղթին փոխարժէքը...

— Այո՛, բայց խնդիրը այն է որ մենք, մտաւորականներս...

— Նորէն չսկսիս, հիմա ոտքիս տակը կ'առնեմ քու մտաւորականութիւնդ...

— Ուրեմն, ասկէ ետք թերթ պիտի չղրկէ՞ք ինծի...

— Ո՛չ... Եւ քեզիպէսներուն, որոնք միայն «քաշել» գիտեն...

— Լա՛ւ, ես ալ «միւսներուն» կողմը կ'անցնիմ...

— Անցի՛ր, քա՛ր մըն ալ ետեւէդ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱԲ ՄԻԱՑԵԱԼ Հանրապետութեան կառավարութիւնը որոշեց երեք նոր «ազգային տօներ» հաստատել, որոնք ամէն տարի պիտի ոգեկոչուին Մանսուրահի, Ռոզեթի եւ Դամասկոսի մէջ : Այս տօները մահմետականութեան յաղթանակները կը նկատուին : Մանսուրահի տօնը կ'ոգեկոչէ Ֆրանսայի Թագաւոր Ս. Լուդովիկոսի ձերբակալութիւնը Սալահէտտին եւ Այուպի կողմէ, Դամասկոսինը՝ Ռիչար Առիւծասիրտի անձնատրութիւնը երրորդ Խաչակրութեան ժամանակ, իսկ Ռոզեթինը՝ Արաբներու յաղթանակը անգլիական ուժերու վրայ :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ պատմական տեղեկութիւններու քննած յանցանքներուն հարիւրին 60ը ի վնաս պետութեան կատարուած գողութիւններ են : Լեհ դատախազ մը յայտարարած է Փրցկլատ Թուրթուալնի չարաթաթերթին թէ պետական բոլոր հաստատութեանց մէջ գողութիւն կայ :

ԻՏԱԼԻԱ ապաստանած է երիտասարդ քաղաքական տարագիր մը որ յայտարարած է թէ Հունգարիոյ նախկին վարչապետ Իմրէ Նաճիի որդին է : Գաղթականը Թրիէսթէ հասած է Եուկոսլաւիայէն եւ ոչ մէկ թուղթ ունի իր ինքնութիւնը հաստատող : Անցեալ տարի սակայն, Նաճիի գլխատման ժամանակ կ'ըսուէր թէ ան միայն աղջիկ զաւակ մը ունի :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ երրորդ զաւակ մը կը սպասէ եւ այդ պատճառով պիտի չկարենայ կատարել նախապէս ստանձնած յանձնառութիւնները եւ ճամբորդութիւնները : 100 տարիէ ի վեր առաջին անգամն է որ իշխանութեան գլուխ եղող Թագուհի մը զաւակ կ'ունենայ : Ինչպէս ամէն մայր, Էլիզապէթն ալ ընտանեկան նպաստ պիտի ստանայ 3 զաւակի համար :

ԻՐԱՔԻ երկաթուղիի ընկերութեան նոր ընդհանուր տնօրէնը՝ զօրավար Սալեհ Զէքի Թովֆիք յայտարարեց թէ հինգ ռուս մասնագէտներ Պաղտատ հասած են, երկրին երկաթուղի ցանցին ընդլայնումը ուսումնասիրելու համար : Մասնագէտները պէտք պիտի ուսումնասիրեն ելեկտրաշարժ եւ նաւթաշարժ փոխադրական միջոցներու լայն գործադրութիւնը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԵԾ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ՝ Ժան Ռոսթան, անդամ Ֆրանսական Կաճառին, յայտարարած է. «Մարդը 50 տարեկանէն ետք միայն խիստ օգտակար է եւ կրնայ ծառայել» : Ռոսթան՝ Պղատոնի մէկ խօսքին հետեւողութեամբ, այս պատասխանը տուած է, երբ իրեն հարցուցած են թէ ի՞նչ է իր կարծիքը կեանքը երկարաձգելու մասին : Այս պատասխանը նոյն ժամանակ կը յայտնէ կենսաբանին կարծիքը :

ԿԻՆԷԻ կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչցաւ «Ալժերիոյ առժամեայ կառավարութիւնը» :

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

"ՌՈՒՄ" ՈՒ "ԿՈՐ"

ՀԱՅԵՑԻ ԵՒ ՀԱՐԱԶԱՏ

Թ.

1956 Յունուար 12ին, Յառաջի մէջ, «Արեւելահայ աշխարհաբարին սկզբնաւորութիւնը» խորագրեալ յօդուածով մը, գիտել կուտայի.—

« Մէկ դար եղաւ, որ կը պնդեն թէ Խ. Աբովեան հիմնադիրն է արեւելահայ աշխարհաբարին »:

Անհաւասիկ տեսակէտ մը, — կ'աւելցնէի, — զոր կը կրկնեն մարդիկ, «որոնք կը սիրեն ձիւթ ծամել, մանաւանդ ուրիշին բերնին ձիւթը»: Քիչ մը աւելի լեղի բացատրութեամբ մը՝ կաված կ'անուանէի եղանակը, որով գրականութեան պատմութեան ուսանողներուն կը տրուին նման աւանդութիւններ իբրեւ սնունդ:

Ծառացան տիրացուները եւ ախտաւոր ընդվզում մը ցոյց տուին՝ առանց երբեք իրենց բերնէն դուրս հանելու անհամ ձիւթը: Նոյնիսկ գայթակղած մարդու ձեւեր առին ոմանք, սրբապղծութեան մեղքեր վերագրեցին ինծի, առանց խորհելու թէ շատ աւելի ծանր մեղադրանքի մը տակ կ'իյնային իրենք, թերաչափելով հայ լեզուին ու գրականութեան աճման պատմութիւնը՝ իրենց մտային էնֆանթիլիսմէն բաժին հանելով հայ գրականութեան պատմութեան, իբր թէ պաշտպանելու համար Աբովեանը:

Իրապէս, սրբապղծութի՞ւն կը գործուէր, սակայն, գայթակղութի՞ւն մը տեղի կ'ունենար՝ երբ պրպտող միտք մը կը յայտնէր թէ հայ ժողովուրդը աշխարհաբար կը գրէր ու կը տպէր նախ քան Աբովեան: Եւ, ընդհակառակն, արդա՞ր էին բաղաձայն տիրացուները, որոնք սխալ ճանչցուած Աբովեանի մը կը շնորհէին գոց սորվուած բաներ, եւ ատոր համար՝ կը մերժէին Աբովեանէն աւելի տարիքոտ արեւելահայ աշխարհաբարին:

Տուեր էի մաքուր եւ սքանչելի արեւելահայերէնի նմոյշներ, տպուած «ի Շուշի» (1829) եւ «ի Մոսկով» (1830):

Թարմացնելու համար յիշողութիւնները, անգամ մը եւս տանք նմոյշները:

« Գրված է թէ մենակ հացով չի ապրիլ մարդ, բայց ամեն խօսքովն, որ Աստուծոյ բերանից է դուրս գալիս »:

Արեւելահայ այս աշխարհաբարը քաղուած է Աւետարանին Թարգմանութենէն, տպուած Շուշի 1829ին:

Ուրիշ վկայութիւն մը.—

« Եւ Յիսուս ասաց. Հայր, թողութիւն տուր դորանց՝ ինչու որ չեն գիտում թէ ի՛նչ են գործում, եւ նորա շորերն որ բաժանում էին՝ վիճակ քցեցին »:

Արեւելահայ այս աշխարհաբարը եւս քաղուած է Աւետարանին Թարգմանութենէն, տարբեր գործ մը, որ տպուած է Մոսկուա 1830ին:

Այս վկայութեանց արժէքն ալ այն է որ կը հաստատուի, նախ, թէ արեւելահայերէն մաքուր աշխարհաբար մը կար նախ քան Աբովեան. երկրորդ, որ ճիշդ չէ ըսել թէ Հայ. Եկեղեցիին իշխանները հալածեցին Աբովեանը՝ մեղադրելով որ աշխարհաբարը տարածելու կ'աշխատի աշխարհաբար հրատարակութիւններով, (ոմանք Ղ. Ալիշանի կը վերագրեն այս մեղադրանքին բանաձեւումը, բայց կը տեսնուի թէ Հայ. Եկեղեցւոյ իշխանները աշխարհաբարի տարածման առաջին նախաձեռնողներն են եղած՝ նախ քան Աբովեան, մանաւանդ աւելի գեղեցիկ լեզուով մը):

Այժմ աւելի հին նմոյշ մը.—

« Ես գնում եմ դպրատունն:

— Յորո՞ւմ ժամու պարտիս հրամանքդ տեղն լինիլ:

— Երբ որ զանգակն հարէ:

— Յորո՞ւմ ժամու հարէ զանգակն:

— Եօթներորդ ժամուն:

— Աշակերտքն որք գալիս են յետ հարելոյ զանգակին՝ լինո՞ւմ է նոցա պատիժ:

— Ուսուցիչն նոցա նստուցանում է ի վերայ ծնկանց:

— Շա՞տ են նստում նոքա այնպէս:

— Մինչի այն ժամանակն՝ երբ ուսուցիչն նոցա հրամայէ կանգնիլ »:

Բուրեղանման այս արեւելահայերէնը առնուած է Կ. Սարաֆեանի գիրքէն. «Գիրք որ կոչի բանալի գիտութեան», տպուած «ի Սանկտպետերբուրգ» 1788 թուականին, Աբովեան... դեռ չծնած: Եւ հիմա առէք բաղդատեցէք Աբովեանի լեզուին հետ, նոյնիսկ մանկավարժութեան հետ:

Շատ հետաքրքրական է նոյնպէս Տրքօտէրի գիրքը, Գանձ Արամեան լեզուի խորագիրով, լատիներէն եւ հայերէն, տպուած... Ամսթերտամ, 1711ին (Աբովեանէն հարիւր տարի առաջ): Այս գիրքին մէջ նմոյշներ կը տրուին մեր ժողովրդական «հայեւարէն, ինչպէս Ջուղեցեւար, Ղափանցեւար» եւ այլ բարբառներէ: Այսպէս Պարոն Տիրատուր խնջոյք է սարքած իր ապարանքին մէջ, շուրջը պարտէզ: Եւ ի՛նչ խնջոյք, — հրամմեցէք երեք զառնուկ, երկու ոչխար, չխտուն հաւ, յխտուն կաքաւ, քառն-երեսուն խարբխզակ (սեխ, պարսկերէն՝ ձմերուկ), հարիւր հաւկիթ, իսկ պարտէզին պտուղները՝ որքան ուզէք տանձ, խնձոր, ըշտապուկ (դեղձ), գալինար (կեռաս) եւայլն: Հրաւիրուած են, քահանան եւ բազմաթիւ բարեկամներ, — կ'ուտեն, կը խմեն եւ զրոյց կ'ընեն.

— «Պարոն Տիրատուր, էնդունք ո՞վ են, որ էն հեռի ածուի մօտ ծաղիկ են քաղում:

— Մեր տան խիղանն այ, պարոն, իմ կնիկն ու իր աղջկերքն են:

— Քանի՞ զաւակ ունիս:

— Հինգ՝ երկու տղայ, երեք աղջիկ:

— Ազա՞ր են ամէնքն թէ պսակած էլ ունիս:

— Տղայոցս մինն կնկատէր այ, մինն էլ նշանած ունի: Երկու աղջիկս պսակել եմ, մինն նշանած այ:

— Թոռն էլ ունի՞ս:

— Ունիմ, պարոն, վեց թոռն. չորսն տղայ՝ երկուքն աղջիկ:

— Թոռներդ ի՞նչ բանի վերայ են:

— Երկու թոռնս վանքում կարդում են՝ մինն բաղրդանի ղուլլուղում այ, մինն տանն այ, աղջկերաց մինն անապատում կուսանաց մօտ ասղագործութիւն այ սովորում, մինն դեռ ջահիլ այ »:

Շատ հետաքրքրական է այս զրոյցը: Տանուտէրը ցոյց կուտայ իր այգին, հընձանները, պարտէզը՝ տալով պտուղներու անունները եւ հայկական ֆոլքլորի առատ նիւթ: Կը խօսին հայ լեզուի մասին եւս, — մին կը պարծի իր բարբառով, պնդելով որ «քանց մեր հայեւարն պարզ հայեւար չկայ», երբ միւսը կ'երգէ իր «փեսին մեր հայ լեզուի վերայ շինած թարիֆլաման»: Տեսակ մը երգիծական... լեզուամարտ.—

Խայի լիզուն մոյն լիզու ա.
Ծօվը մօտ խնւսուղ Ջուղեցին ա,
Որն ասիլն գուլն գոլմանա:
Լիզուի խանդուղ Ղափանցին ա,
Միր վիլեաթի լիզուն պօրզ ա:
Ամահ լիզու պօրզ խուսիլ ա,
Քօրդի, Ֆարսի թա փրանգի ա,
Հէնց նիդիս թա իւր լիզուն ա,
Իգար նուլմրա փի բակակա,
Սահար դօլվաթ խամթար բանդա,
Արանգ ուշուր բանդախանա,
Ռիսփօստ փըրխազ գըրդլու չուս...
Ալ փատ յուն տուն ... ըր փրա:

Այս «թարիֆլամա»յին մէջ հետաքրքրականն այն է, որ կը մտնէ պայքար մը տեղական բարբառներու դէմ, «ծուռ ու մուռ խօսող» կամ «լեզու քանդող» չեղումներու դէմ, եւ պատգամ մը. «Ի՞նչ էք խօսում, պարզ խօսեցէք որ մենք էլ իմանանք, էդ ի՛նչ պարզ հայ լեզու այ, պարզն էն ա որ ամէն հայ հասկանայ»:

Ու Տրքօտէր, որպէսզի «ամէն հայ հասկանայ», չզործածեց Աբովեանի բառամթերքը, ու լեզուով մը, որ թանկագին առաջն կը համարուի հայ լեզուի պատմութեան համար, տուաւ ընդարձակ տեղեկութիւններ մեր եկեղեցական արարողութեանց եւ կենցաղային սովորութեանց մասին:

Տրքօտէրի բերած վկայութիւնները կը հաստատեն թէ արեւելահայերէնը հարիւր տարի աւելի մեծ է տարիքով քան արեւելահայերէնին... հայրը՝ Աբովեան:

Բայց ես դեռ աւելի տարիք կուտամ արեւելահայերէնին:

×

Արեւելահայ աշխարհաբարին սկզբնաւորութիւնը ճշդելու իմ այս փորձերուս միջոցին, Պ. Անդրանիկ Բարսեղեան, Յառաջի մէջ (1956 Յուլիս 26), «Արեւելահայ աշխարհաբարին հաւանական ծագումը» խորագրեալ յօդուածաշարքով մը, դիտել կուտար թէ արեւելահայերէնի ումը թրքական ծագում ունի իր բայական ձեւին մէջ:

Այս տեսակէտը կապ չունէր իմ դրած հարցիս հետ, փոյթ չէ թէ Աճառեան եւ Երեւանի հայկաբանները բայական ում մասնիկով միայն կը յատկանշեն արեւելահայերէնը: Պ. Բարսեղեանի դիտողութիւնը հարցումի ձեւ ունենալով, տեսակ մը հրաւէր՝ «արթնցնելու համար բանասէրներուն հետաքրքրութիւնը», հարցին քննութեան աշխատակցութեան իմ բաժինս բերի՝ ներկայացնելով ինչ որ գրուած է ում մասնիկին ծագման մասին, այն եզրակացութեամբ թէ հայեցի է եւ հարազատ:

Այժմ, իբրեւ վերջաբան, կը մնայ համառօտակի ներկայացնել, ամփոփել տեսակէտները թէր եւ դէմ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ

●

Տանը սառրին յարկի իր սենեակին մէջ, Պօլիչեան, կոնակը լոյսին դարձուցած, կը նկարէ: Պօլիչեան կը նկարէ միշտ միեւնոյն ծովը, եզերքը քաշուած միեւնոյն նաւակը եւ միեւնոյն ալիքը որ կուգայ մեռնիլ ծովեզրին վրայ...

Պօլիչեան եղած է Այվազովսքիին աշակերտը: Ծովը նկարելը այդ հեռաւոր օրերէն միտքը մնացած է: Հիմա այլեւս ծովին նայած չունի. եւ արդէն ծովին քովէն ալ չանցնիր բնաւ: Բայց արդէն պէտք չունի իրական ծովին նայելու, իր ծովը նկարելու համար: Այնպէս ինչպէս որ կը շնչէ, այնպէս ալ ամէն օր այդ ծովը կը նկարէ, որ իր մէջն է:

Եւ երեկոյին, վերջացնելով, չտապով կը տանի կը ծախէ, հին քաղաքին մէջ խորհրդաւոր խանութ մը, եւ առած դրամով, իսկոյն իր սիրական գինին կը ճարէ:

Պօլիչեան ծերացած է՝ նկարիչ ըլլալու փափաքին եւ ծոյլ ապրելու աննուաճելի պէտքին մէջ: Ունի գեղեցիկ ճերմակ մազերով նուրբ գլուխ մը: Կապոյտ աչքերուն մէջ սլաւական անվերջանալի երազը եւ գինիին տուա[illegible] տեսիլները իրար խառնուած են...

Պօլիչեանի [illegible]նքին, աշխատութեան միակ [illegible] շրջանը եղած է Այվազովսքիին աշխատանոցը յաճախած կարճ միջոցը: Անկէ յետոյ Ցարուհիին անձնական յարկաբաժինին, Սէն-Փեթերպուրկի պալատին մէջ, զարդանկարներու հակիչ նշանակուած է, եւ սակայն, այլեւս, մըշտնջենապէս Մոնթէ-Գարլօ ապրած է: Պալատին զարդանկարներուն հսկողութիւն ըրած ըլլալը երբեք չի յիշեր...

Եւ Պօլիչեան հիմա՝ ծեր, աղքատ, գինիի սիրահար եւ երիտասարդ սիրտով, կ'ապրի տակաւին Մոնթէ Գարլոյի այդ անցեալ փայլուն օրերուն հետ:

Այդտեղի բոլոր վաղեմի նշանաւոր fn-

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

...ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՉՄԵՌԱՒ

1944 Յուլիս 20՝ ժամը 12,42ին, ռումբ մը կը պայթի Արեւելեան Փրուսիոյ Ռաստենպուրկի անտառին մէջ հաստատուած Հիթլէրի վերին սպայակոյտի քարտէսներու սրահին մէջ, ուր Գերմանիոյ առաջնորդը ամէն օր բանակի պետերուն հետ կը խորհրդակցէր:

Վերին սպայակոյտի հաւաքատեղին, փայտաշէն կառոյց մը, ռումբին ուժգնութեան տակ քարուքանդ կ'ըլլայ:

Ժողովականներուն մէջ կան մեռեալներ ու վիրաւորներ:

Եւ Հիթլէր չմեռաւ, անհաւատալի բախտով մը:

Դուրսը՝ 37 ամեայ գնդապետ մը՝ Քլաուս Շէնք ֆոն Շթաուֆէնպէրկ, սրահին մէջ ռումբը զետեղողը, իր ինքնաշարժին մէջ ոտքի կանգնած, ներկայ կ'ըլլայ պայթիւնին, ապա, արագօրէն կը հեռանայ բանակատեղիէն եւ կը հասնի մօտակայ օդակայանը եւ երկուքուկէս ժամուան թռիչքէ մը ետք, օդանաւը զինք կը հասցնէ Պերլինի մօտ՝ Ռանկստորֆի օդակայանը:

Կը վազէ դէպի Պատերազմական Նախարարութեան շէնքը ուր հասնելով կը պոռայ. «Հիթլէր մեռաւ...»: Հոն, անձկանօք իրեն կը սպասէին արդէն Վերմախթի բարձրաստիճան սպաները, որոնք բոլորն ալ տեղեակ էին մահափորձի ծրագրին եւ վճռած էին ձերբազատուիլ Հիթլէրի տիրակալութենէն եւ ապա ծանօթանալ Դաշնակիցներու հաշտութեան պայմաններուն:

Դժբախտաբար, սակայն, մահափորձը ձախողեցաւ եւ Գերմանիոյ մենատէրը սաղայէլական բախտով մը խուսափեցաւ անկէ:

Այս դէպքերէն տասնըհինգ տարի ետք, արտակարգ վաւերաթուղթ մը ձեռք անցուած է՝ արձանագրութիւնները «Ժողովրդական Դատարան»ին, ուր դատուեցան եւ դատապարտուեցան Հիթլէրի դէմ սարքուած այս դաւադրական ձեռնարկին մէկ քանի մասնակիցները, եւ շնորհիւ այդ վաւերաթուղթին պիտի ծանօթանանք թէ ինչպէս ծնունդ առած է ձեռնարկը, ինչո՞ւ ձախողած է եւ ինչքա՛ն դաժան ու անողոք է եղած Հիթլէրի փոխադարձութիւնը:

Տասնըհինգ տարի ետք, իրողութիւնը մերկապարանոց երեւան կուգայ: Մարդոց կիրքերն ու ատելութիւնները մարած են վաղուց, եւ ժամանակը եկած է անժխտելի իրողութիւնները դնելու Պատմութեան մեծ դատաստանին առջեւ:

×

1944ին է որ Գերմանիոյ մէջ կը սկսի դաւադրական շարժումը մարմին առնել, ղեկավարուած զինուորականներէ եւ քաղաքայիններէ, ուղղուած Հիթլէրի մենատիրական քաղաքականութեան դէմ: Հակառակ երկրին մէջ տիրող ոստիկանական անողոք ու դաժան սեղմումներուն եւ աչալուրջ հսկողութեան, դաւադրութեան պարագլուխները կը յաջողին իրենց գաղտնիքը պահել մինչեւ 20 Յուլիս:

Դաւադիրները բոլորն ալ համաձայն են մէկ կէտի շուրջ.— Գերմանիոյ զինուորական դրութիւնը ճակատագրական է նոյնիսկ «յուսահատական», կ'ըսեն անոնցմէ շատերը, երբ յաջողած է արդէն Դաշնակիցներու ցամաքահանման փորձը դրաւեալ Ֆրանսայի մէջ: Պէտք է ջանալ ազատել ինչ որ կարելի է: Սակայն այս բանը կրնայ յաջողիլ այն պարագային միայն երբ Հիթլէր «չէզոքացուի», տապալուի ու բանտարկուի ըմբոստութեան ձեռնարկով մը եւ կամ աւելի օգտակար կ'ըլլայ այս ծրագիրը եթէ մենատէրը սպաննուի: Հիթլէր թիւ մէկ թշնամին է ի նպաստ հաշտութեան կատարուելիք ձեռնարկներուն:

Առանց մտնելու դաւադիրներու տարակարծութեանց մանրամասնութիւններուն մէջ, որոնք կը պատկանէին տարբեր խմբաւորումներու եւ որոնցմէ շատերը կը ժխտէին բացարձակապէս սպանութեան գաղափարը, 1944ի ամառուան ըսկիզբը դրութիւնը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.— Ոչ-զինուորականներու Հիթլէրի դէմ ընդդիմութիւնը, որոնց անժխտելի պարագլուխն էր Քարլ Ֆրիտրիխ Կէօրտէլէր (գնդակահարուած 12 Փետր. 1945ին) կ'ընդունէր որ միայն զինուորականներն էին որ կրնային արդիւնաւորապէս շարժիլ, որովհետեւ իրենց զինուորականի հանդամանքով եւ պատերազմական վիճակի մէջ գտնուելով, ամէն օր եւ ամէն ժամ առիթն ու հնարաւորութիւնը ունէին մօտենալու գերմանական բանակներու վերին Պետին: Այս պատճառով ալ զինուորականներն է որ պէտք է տան վճռական հարուածը մենատիրական իշխանութեան: Անգամ մը որ Հիթլէր մէջտեղէն վերնայ եւ նացիական վարչաձեւը տապալի, այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ բանակցիլ դաշնակիցներուն հետ:

Եւ այսպէս, կը ծնի զինուորականներու դաւադրական ձեռնարկը:

(Շար. 1)

—o—

քօրնէրը ճանչցած, կը յիշէ իրենց անուններով եւ մասնայատկութիւններով, եւ աչքերուն մէկ նշանակալից քթթում՝ մովը կ'ուզէ հասկցնել, որ բոլորն ալ իրը եղած են: Անցեալ օրերէն աչքերու այդ նշանակալից քթթումը մնացած է միայն իրեն…

×

Պոպչեան մեղմիւ բացած իր դրացի Օլկա Զեխովային սենեակին դուռը, կեցած է սեմին վրայ ու մտիկ կ'ընէ անոր դաշնակին:

Իրիկուն է: Առօրեայ ծովը նկարուած եւ ծախուած է: Գինին ալ խմուած:

Պոպչեան այդ պահուն ամբողջովին գրաւուած է իր բուն սէրովը՝ երաժշտութեամբ: Տղայութիւնը անցուցած է լսելով իրենց տանը մէջ, մեծ դաշնակահար Ռուպինշթայնը՝ հօրը մեծ բարեկամը: Հիւանդագին ջերմութեամբ մը կը սիրէ երաժշտութիւնը:

Օլկա Զեխովա, դուռին բացուիլը լսելով, զօրովագին ակնարկ մը կը նետէ դէպի իր ծեր բարեկամը ու կը շարունակէ նուագել, Թուլս գլուխը հակած բարակ վիզին վրայ:

Պոպչեան կը պաշտէ անոր ինքնուրոյն զարնուածքը: Եւ հազուադէպ չեն այն իրիկունները, երբ նկարուած ծովին դրամը, գինիի տեղ, կը փոխարինէ փունջ մը լէյլայով, զոր կը բերէ դն… անոր դաշնակին վրայ: Յետոյ կը նստի սեն…ակին միակ թիկնաթոռին մէջ, եւ յափշտակութեամբ մտիկ կ'ընէ:

Օլկա Զեխովային համար, իր չարչարուած կեանքին լաւագոյն մխիթարանքը այն է, երբ նուագելէ յետոյ իր ամբողջ ցաւած սիրտովը եւեւ կը դառնայ ու կը տեսնէ պղտոր ծեր արցունք մը, որ կը գլտորի Պոպչեանին այտն ի վար ու կը կորսուի անոր խոր խորշոմներուն մէջ…

×

Երբեմն իրիկուններ, անոնց կուգայ միանալ վրայի սենեակին Փրէնսէս Զերքասքին: Այդ առթիւ ան իր շրթունքները կարմիր ներկած կ'ըլլայ եւ վիզէն կախած մէկ քանի խեղճ պուճճուխներ: Այդ երաժշտական մթնոլորտին մէջ կուգայ վերապրիլ իր նախկին սալոնի երդչուհիի ոսկէ յիշատակը:

Ներս մտնելուն, Պոպչեան թէեւ կը համբուրէ անոր ձեռքը, մեծ ծեքծեքումներով, բայց ներքնապէս կ'ատէ զայն, անոր յամառօրէն մեծամիտ եւ ինքզինքը պարտադրող ծեր տղեղութեանը համար:

Փրէնսէս Զերքասքին տակաւին հրաժարած չէ սակայն, այրերը գրաւել ջանալու իր հին սովորութենէն, եւ ատոր համար է որ կը կանգնի դաշնակին քով, եւ անտանելի ձայնով մը, աչքերը դէպի առաստաղ ուղղած, կ'երգէ շնդալից յուզումով մը, Ռուպինշթայնի յայտնի ռոմանսը:

Վերջանալուն, Պոպչեան մէկէն խնճթի պէս տեղէն վեր կը ցատկէ, կը յարձակի անոր ձեռքին վրայ, խոր յարգանքով կը համբուրէ, եւ այլեւս իրեն չնայելով, կը բռնէ գինետան ճամբան…

×

Պոպչեան յուզումնալից օրեր ապրած է: Երեւակայել որ ամբողջ շաբաթ մը աշխատած է ան… Եւ այդ շաբաթին վերջաւորութեան, ինքզինքը չճանչնալու չափ նոր ու կորսուած կը զգայ աշխարհի վրայ… Գծած առօրեայ ծովի նկարէն անդին անցնիլ ուզելով, գինիին հետ հաց ալ ուտելու համար, Նիսի շրջակայքը էնեմայի սթիւտիոյի մը իբր զարդանկարիչ ընդուն…ծ է:

Ի՜նչ կեանք… Ամբողջ շ…աթ մը ո՛չ լուացուած է, ոչ ածիլուած: Անոր ճերմակ մօրուքը մագլցած է մինչեւ աչքերը եւ կուրծքին ճամբան բռնած: Եւ իրիկունը, ամբողջովին անճանաչելի դարձած, հազիւ կարողութիւն ունեցած է Օլկա Զեխովային սենեակէն ներս ակնարկ մը եւ բարեւ մը նետելու ու ինկած է հագուստներով, անկողինին վրայ, ծանր քունով…

Բայց զոհէ ճաշած է ամէն օր, առատ գինի խմած եւ շաբթուան վերջը գալիք դրամին սպասած…

Բայց շաբթուան վերջին այդ օրը չաբաշուք եղած է: Վերակացուն, քննութեան ատեն, Պոպչեանին մօտ հասնելուն, ապշութեամբ տեսած է որ ան, փոխանակ օրը մէկ ամբողջ հովմէական տաճար մէջտեղ հանած ըլլալու, չիտակ ու անթերի գիծ մը միայն քաշած է, տաշ մեթրնոց սիւնի մը երկայնքը… Ճիլ նայուածք մը նետած է երեսին, դրամը տուած ու ճամբած…

Պոպչեան վերադարձին, ընկճուած բայց եւ անհունօրէն երջանիկ, ինկած է անգամ մը եւս Օլկա Զեխովային օրհնեալ թիկնաթոռին մէջ… Ի՜նչ հրաշք զարձեալ չաշխատիլ, Օլկային դաշնակին մտիկ ընել… ամբողջ օրը, եւ իր անձնական ծովը նկարելով, հոգ չէ, չիչ մը գինի միայն ունենալ, ապահով ու ազատ…

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՖՐԻՏՐԻԽ ՆԻՑՇԷ
(1844–1900)

★

Այս անունին են կապուած կամքի, զօրութեան, ոչնչականութեան, յաւիտենական վերադարձի, գերմարդութեան գաղափարները:

Նիցշէն է որ առաջին անգամ արձակած է ճիչը՝ «Մեռած է Աստուած», որ յիսուն տարիներէ ի վեր կը մտահոգէ ժամանակակից մարդկային խիղճը: Իր արմատական քննադատութիւնները, յառաջդիմութեան պահանջկոտութիւնը անհամեմատօրէն ազդած են արեւմտեան մշակոյթին վրայ:

Դիմա՞կ ունէր երեսին: Ո՞վ էր Նիցշէ:

Անկասկած ոչ Զարաթուսթրա մըն էր եւ ոչ ալ փոքր սուրբ մը, զոր կը պաշտեն բարի ճենովացիներ, ոչ ալ մեծամտութենէ տարուած լեզուաբան մը եւ ոչ ալ պարզապէս խենթ մը:

Ինչպէս Սոկրատ, Տէքարթ, այս բանաստեղծ–փիլիսոփան որոշ առումով մը կը մնայ անլուծելի հանելուկ մը:

Իր կեանքը կ'ընդգրկէ ԺԹ. դարու երկրորդ կէսը: Քոյրը՝ Էլիզապէթ Ֆօրսթէր–Նիցշէ որ ամէն ջանք թափած է իր եղբայրը «ընդունելի» հանճար մը դարձնելու համար, կը ներկայացնէ զայն իբրեւ չափազանց ջերմեռանդ, ծանր եւ խոհուն, արտակարգօրէն կիրթ ու տարօրինակ շարժուձեւերու տէր մէկը՝ «որ գիտէր արտասանել Աստուածաշունչէն եւ Երգ Երգոցէն հատուածներ այնպիսի արտայայտութեամբ մը, որ ունկնդիրներու աչքերը կը լեցնէին արցունքով»: Տասներկու տարեկանին արդէն «քնքուշ եւ հնազանդ զաւակ մըն է, ծերունիները յարգող եւ լաւագոյն բարեկամը իր քոյրիկին»:

Ֆօրթայի երկրորդական վարժարանի իր դասընկերներէն մին՝ Փօլ Տէօյսըն կը հաստատէ Նիցշէի մտաւորական գերազանցութիւնը իր ընկերներուն վրայ եւ կը մատնանշէ անոր շարժումներուն եւ նիստ ու կացին վեհութիւնը:

Պատանեկութեան շրջանին արդէն ուշիմ եւ բանիմաց, Նիցշէ մեծ ընդունակութիւն ցոյց կուտայ գերմաներէն լեզուին մէջ, կը գրէ քերթուածներ եւ թէեւ շատ տկար չափազանցութեան մէջ, սակայն յանպատրաստից կերպով կը նուագէ հրաշալի կտորներ՝ դաշնակի վրայ: Նախանձելի վիճակ մը չի ներկայացներ իր ֆիզիքականը եւ աւելին՝ չափէն աւելի լռակեաց է:

1864ին, երբ ուսանող էր Պոնի մէջ, ուր բոլորովին կը նուիրուի Շոփէնհաուէրի եւ կը տարուի անոր տեսութիւններով եւ սակայն շուտով լքելով եւ ուրանալով զայն ամբողջովին կը նետուի Վակնէրի մասին տածած իր սիրոյն եւ պաշտամունքին գիրկը, եւ սակայն շուտանար շուտով զայն ալ ուրանալ:

Ըստ Տէօյսընի վկայութեան, «վատահամբաւ տան մը մէջ» կը վարակուի ծանր հիւանդութեամբ մը, որ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին գինը պիտի տառապեցնէր: Յետագային, Նիցշէ ինքն իսկ կ'անդրադառնայ այդ չարաղէտ արկածին որ փճացուցած էր իր միտքը:

1869էն 1879 յունարէնի դասախօս կը կարգուի Պոնի համալսարանին: Կը հանդիսանայ ճարտար դասախօս մը, առանց սակայն կարենալ ըլլալու մաքրակրօն մանկավարժ մը:

Իր ժամանակակիցներէն Քարլ Պիւրքհարթ կը գրէ.

«Յունարէն լեզուի դասաւանդութեանց ընթացքին այն տպաւորութիւնը կը թողուր որ կարծես թէ կը քալէր ծովուն շողացայտ ալիքներուն վրայէն եւ կ'ենթադրէր թէ իր աշակերտները պիտի կրնային հետեւիլ իրեն»:

Այդ շրջանին Նիցշէ կը գրադէր բարոյականի վերանորոգման հարցով եւ շարունակ կը կարդար իր շատ սիրած ֆրանսացի բնապաշտները՝ Լա Ռոշֆուքօ, Վօվընարկ, Ֆոնթընէլ եւայլն:

1879ին կը թողու Պոնի համալսարանի դասախօսի իր պաշտօնը եւ այնուհետեւ կը սկսի իր թափառականի կեանքը, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ Հարաւային Ֆրանսայի մէջ: Տասը տարուան մէջ առնուազն եօթանասուն զանազան բնակավայրեր կ'ունենայ եւ սակայն այդ շրջանին է որ կը ծնին իր մեծ գործերը: Հակառակ անոր որ միշտ կը ճամբորդէր քաղաքէ քաղաք եւ կը վարէր աշխարհիկ կեանք մը, Նիցշէ մնաց միշտ մարդոցմէ հեռու, յարատեւ մենակեաց: Թերեւս անոր համար որ շարունակ զգետնուած էր այն դժուարին յղացումներով եւ միտքերով, զորս կը յանդգնէր յայտնել:

Տիկին Լու Սալոմէ, արտակարգօրէն խելացի եւ հազուագիւտ կին մը որուն հանդիպած էր Նիցշէ եւ զոր սիրած էր իր գիտցած ձեւով, կ'ըսէ հետեւեալը.

«… Ամբողջ իր էութենէն կը բխէր վերապահութիւն եւ լռութիւն: Մարդոց հետ շփում ունենալը իրեն հաճոյք կը պատճառէր անոր համար միայն, որովհետեւ այդ բանը կը նկատէր տեսակ մը ծպտում: Կը խուսափէր շարունակ խօսակցութիւններէ եւ սակայն երբ կարելիութիւն կը ստեղծուէր իրեն մօտենալու, այն ժամանակ ակնթարթ կ'երեւար իր ժպտուն բարեկամութիւնը եւ կը թուէր ուշադիր ականջալուր ըլլալ իր խօսակցին»:

1889ի Յունուարին է որ Թօրինոյի մէջ (Իտալիա) կը պատահի այն աղէտը որ յիշեցինք քիչ վերը եւ որ վերջ կը դնէ խենթութեան գողը: Ողբերգային անդամալուծութիւն: Կը դնեն զինքը Ենայի դարմանատունը, ուր շարունակ կ'երգէ, ինքզինքը թագաւոր կը կարծէ, անդադար կ'ուտէ եւ միշտ կին ունենալ կը ցանկայ: Իր անհատականութիւնը հիմնովին խորտակուած է:

Դարմանատունէն դուրս կուգայ 1890ին եւ կը յանձնուի իր մօրկանը խնամքին:

Իր լաւագոյն եւ հաւատարիմ բարեկամուհիներէն Տիկին Օվերպէք կը գրէ այդ առթիւ.

«Լաւ երեւոյթ ունի, իր նայուածքը վերստացած է իր բարի արտայայտութիւնը եւ սակայն յիշողութիւնը վնասուած է: Ոչինչ կը յիշէ աղէտին վերաբերմամբ եւ ոչ ալ անոր հետեւանքներուն մասին… Մահացու կերպով վիրաւորուած ազնիւ կենդանիի մը տպաւորութիւնը կը թողու իմ վրաս, որ մեկուսացած է՝ մահուան սպասելու համար… Կը վախնամ որ այլեւս բնաւ չվերադառնէ իր խօսելու կարողութիւնը»:

Կը մեռնի Վայմարի մէջ, 24 Օգոստոս 1900ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓՕՍՏԱԼ

Դ.

Կեղծաւորութիւնը անանկ բան մըն էր որ երբեմն ու վերջ ի վերջոյ անկեղծութեան հետ կը շփոթուի եւ անկէ չի տարբերիր, ինչպէս որ սուտ խօսողներ կան որոնք իրենց սուտին կը հաւատան:

Ասանկ ալ Սուրբիկ հանըմին բարկութիւնը շինծու բան մը չէր, անկեղծ էր. երբեք կարող չէր հիմա մտքէն անցընել որ իր գիտութեամբը, իր կամքովը, իր կարգադրութիւնովը ամէն բան եղած կատարուած էր: Իր բերնին մէջ ամէն վայրկեան յեղյեղուող պատիւ, պարկեշտութիւն բառերուն վարժութեամբը՝ ցաւագարի մը պէս կը պոռար, աղախինը, Հաճի Տիւրիկը եւ բոլոր աշխարհը յանցաւոր գտնելու կ'ելլէր:

— Հիմա՛, հիմա՛, փօսթալը թող կորսուի երթայ, վայրկեան մը չեմ ուզեր տունիս մէջ:

Այս եղաւ իր վերջին խօսքը:

Թէլլալը Տիգրանուհիին սենեակը ելաւ, մահուան դողերու մէջ գտաւ զայն. սաստիկ ջերմ եկած էր վրան, երեսները կարմրեր էին, մինչդեռ ակռաները իրարու կը զարնուէին:

Միջնորդ կինը գթաց անոր. բան մը հարցնելու պէտք չունէր. անցած դարձը գիտէր. միայն հարցում մը.

— Քանի՞ ամսու ես, ա՛ղջի:

— Չեմ գիտեր, մրմնջեց միւսը:

Վար իջաւ հանըմին քով, բայց անիկա նորէն սկսեր էր ձայնը բարձրացնել ու ջանքեր կ'ընէր իր զայրոյթը աւելցնելու համար. շարունակ կը յիշէր ասանկ աղքատ կին մը իբր սպասուհի իր տունը ընդունելով գործած բարիքը եւ ասոր փոխարէն, գտած ապերախտութիւնը. սա ազգը ասանկ էր միշտ. աղքատները ասանկ խայտառակ արարածներ էին բոլորն ալ. ու նստած տեղէն փէշը վեր կը քաշէր իբրեւ թէ այս տիղմին չքսուելու համար: Եւ յանկերգի մը նման, միեւնոյն նախատական բառը կուգար շրթներուն վրայ, թուքի մը պէս.

— Փօսթա՛՛լը, փօսթա՛՛լը, ով գիտէ ո՛ր ծառայ գլխէ հաներ է:

Այն ատեն Հաճին նեղուեցաւ ա՛լ. ձեռքերը մէջքին դրաւ ամբարտաւան ձեւով մը.

— Ինծի նայէ՛, հանըմ, չիտակն ըսե՞մ, անիկա խեղճ կնիկ ծառայ մըն է, դուն քու տղուդ խօսք հասկցնելու էիր. հիմա ալ ելէ՛ր ծառայի հետ տեսնուեր է կ'ըսես. ասիկա մեղք է:

— Ի՞նչ, հիմա ալ տղո՞ւս վրայ մուր պիտի քսէք. իմ տղաս ծառայի վրայ չի թուքներ. բոլոր գեղին աղջիկները, կընիկները իրն են:

— Քու բոլոր գեղիդ մէջ ալ Տիգրանուհիի պէս աղուոր մը չկայ, հանըմ. դուն եկո՛ւր իմ խօսքս մտիկ ըրէ, իմ գլխէս շատ տաք ու պաղ անցած է. բան մըն է որ եղեր է. ասիկա առնել անցնելու չէ:

Բայց միւսը կը յամառէր. չէր ընդունիր որ իր զաւակը տեսնուած ըլլայ Տիգրանուհիին հետ:

Ու վէճը երկարեցաւ. երկուստեք բիրտ բառերով նախատինքներով լեցուած վէճ, որուն մէջ ստորին ու աղտոտ դերը՝ թէլլալ կնկանը դերը չէր:

Սուրբիկ հանըմ ուրիշ բանի չէր բաղձար, բայց միա՞ դայթակղութիւնը աւելի չտարածուած մէյ մը դուրս նետել Տիգրանուհին:

Հաճին խորամանկ էր, զգաց ասիկա եւ ջանաց օգուտ քաղել անկէ, սպասուհիին համար քանի մը ղրուշ ձեռք ձգելով.

— Ամէն բան ստակով կ'ըլլայ:

— Անոր տալուս հիւանդանոցին կուտամ, կ'ըսէր Սուրբիկ հանըմ, կրկնելով այն խօսքը զոր իրենց պարտքը վճարել չուզողները, յայտնի աւազակ մը չհամարուելու համար, սովորաբար կը գործածեն մեր մէջ:

Այն ատեն Հաճին բերանը բացաւ:

— Ինծի նայէ, ձեր տղաքներուն էյլէնճէներին համար տունը աղուոր պէյլէմէ ուզողը փարա տալէն քաշուելու չէ, հասկցա՞ր օղուլ: Հիւանդանոցին ստակ տալով, տղուդ ծոցուոր ձգած աղքատ աղջիկին տուր. չունիկ չունեւորիկ չէք, փառք Աստուծոյ: Աս աղջիկը տեղ մը չի կրնար աշխատիլ, զաւակ պիտի բերէ, ապրուստ չունի, գեղը հիւանդ երկանը դրկելու ստակ չունի:

Սուրբիկ հանըմ պոռաց, հայհոյեց, սակարկեց, եւ վերջ ի վերջոյ քսան ոսկի տուաւ, բայց այն պայմանով որ նոյն վայրկեանին Հաճին առնէ տանի Տիգրանուհին: Ժամը տասներկուքը անցեր էր: Ղազար էֆէնտին ու տղան տուն դարձեր էին վերջին շոգենաւով, եւ դիմացի սենեակը նստած, առաւօտուրի վրայ կը խօսէին. տղան հօրը դէմ բարեւ բռնած էր գրեթէ, հնազանդ ու առաքինի զաւկի պարկեշտութեանը մէջ:

Այս ժամուն Գատը դիւղէն Պոլիս գալու շոգենաւ չկար: Հաճին պարտաւորուեցաւ, աղջիկը հետը առած, նաւակ մը վարձել Ղալաթիա անցնելու համար:

Աշունի իրիկուն մըն էր, ձմեռնամուտի մօտ: Անձրեւ մը կուգար միօրինակ եւ անընդհատ, սեւ քօղի մը մէջ պարփակելով ծովն ու ցամաքը: Նաւահանգիստի մէջ շոգենաւերը անշարժ հսկաներու պէս կեցեր էին իրենց խաչաձեւ կայմերովը, կարծես թէ բարեւ բռնած: Ծովէն, Ղալաթիան, ու աւելի բարձրը՝ Բերան՝ իրենց անհամար լոյսերը կը սկսէին մէկիկ մէկիկ վառել:

(Շար. 6) ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

չակել թէ խորհրդային հրթիռները տեսնել » :

Խրուշչեւ շատ գոհ կ'երեւայ եւ իր ժըպիտը գիւրին կը բացատրուի օտար լրագրողներու կողմէ : Ամփոփելէ ի վեր Խրուշչեւի հետապնդած երեք նպատակները իրագործուած են . ա) Միացեալ Նահանգները պէտի այցելէ եւ ուղղակի պէտի խօսի ամերիկացի ժողովուրդին որ, իր կարծիքով, կրնայ ազդուիլ մասնաւորաբար իր «ոճէն» : բ) Երկու «բարձրագոյն»ներուն գրոյցը իրականութիւն մը պէտի ըլլայ : գ) «Վերին» ժողովը տեղի պէտի ունենայ եւ քանի մը անգամով, Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա : Այս ամէնը լայնօրէն կ'արդարացնեն Խրուշչեւի անկեղծ ուրախութիւնը :

—o—

ՍՊԱՆԱՑԻ զրագէտ եւ քաղաքական դէմք, Լուիս Առաքուխթէն մեռած է ժընեւի մէջ ուր կ'ապրէր 10 տարի է :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ արքեպիսկոպոսը Կարդինալ Սփելման, անդրադառնալով Խրուշչեւի յառաջիկայ այցելութեան, յայտարարած է .— Կ'աղօթեմ որ Պ. Խրուշչեւ կարենայ կարդալ, ուսումնասիրել, խորհրրդածել եւ աստուածային շնորհքով մը գործադրել տասը Պատուիրանները : Կ'աղօթեմ նաեւ որ երկնային հրաշք մը առաջքն առնէ աշխարհի վերահաս կործանումի մը ահաւոր սպառնալիքին» :

ԳԱՀԻՐԷԻ Ալ Ահրամի համաձայն Իրաքի Վարչապետը՝ զօր. Քասըմ յայտարարած է թէ վարչաձեւին դէմ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է : Պետական հարուածի այս փորձը կազմակերպուած էր համայնավարներու կողմէ եւ պիտի սկսէր Օգոստոս 6ին, Պատերազմական նախարարութեան ռմբակոծումով :

ԼԱՈՍԻ կացութիւնը միշտ ծանր է : Հնդկաստան եւ Խորհ. Միութիւն շատ մտահոգ են : Ճավահարլալ Նեհրու յայտարարեց թէ պէտք է անպայման յարգուին ժընեւի համաձայնութիւնները հնդկական պետութեանց վերաբերեալ (1954 Յուլիս) :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ արուեստական նոր արբանեակ մը «Հետախոյզ Զ» մէկ տարի պիտի դառնայ երկրին շուրջ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԵՔ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ կը պատկանի արագութեան համաշխարհային մրցանիշը : Ասոնք են՝ միսթրալը (128՝ միջին Փարիզէն Լիոն), Աքիլոնը (125՝ միջին Փարիզէն Լիոն) եւ Սիւտէքսփրէսը (121՝ միջին Փարիզէն Պորտօ) :

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

(Ծնեալ Բալուեան, Սէօլէօզցի)

յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի առաւօտ ժամը 11ին : Հաւաքուիլ իր բնակարանը՝ 167 Ռիւ տը լ'Էկալիթէ, Իսի :

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ
ՕԳՈՍՏՈՍ 16ԻՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան : Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր ֆրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը :

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի . նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ըստեղծել :

Մեր հատագնորդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 Ֆր. :

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները , դիւրացնելու համար վարչութեան գործը :

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ'օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան : ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Արամ Բայբուրտցեան (Լենինական փողոց 15, տուն 28, Հայաստան Խորհ. Միութիւն) կը փնտռէ Հայկ Բայբուրտցեանը, հօրը անունը Արամ, մօրը՝ Ոսկեհատ, մեծ քրոջը՝ Սեդա, փոքր քրոջը՝ Լիլէթ :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ԱԶԴ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը հրաւիրուած է Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին բոցը արծարծելու այս ուրբաթ Օգոստ. 14, ժամը 18,30ին :

Հաւաքուիլ ժամը 18ին, Յաղթական Կամարին առջեւ :

Միութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ ընկերներէն եւ հայրենակիցներէն որ մեծ թիւով իրենց մասնակցութիւնը բերեն :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԷՔս-լէ-Պէն

16 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կատարուի դաշտահանդէս ...լըֆըրիֆի մեկնակէտի մօ...այ Լա Շոմիէռ սրճա...ր ... դաշտերուն վրայ :

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն, մատուցմամբ Օշին վարդապետ Նիկոլեանի :

Ճաշէն վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակահանութիւն : Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցական արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսերէն :

Անոնք որ կը փափաքին նիւթապէս կամ բարոյապէս օգտակար ըլլալ այս ձեռնարկին, կրնան դիմել Էքս-լէ-Պէն, Օթէլ Տը լա Կռոթ, Ա. Բամպուքճեանի :

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը : Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդական խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ . Նոյն ատեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի : Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959-1960 ուսումնական տարեշրջանին համար :

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տնօրէնութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի .—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տնօրէնութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու . հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տնօրէնութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին համար, 1) Նախապատրաստական 8-7րդ դասարաններուն համար իբրեւ ուսուցչուհի հայ օրիորդ մը, որ ֆրանսական բարձրագոյն կրթութիւն ստացած ըլլայ ի հարկին դիշերօթիկ :

2) Աշխատող կին մը, իբրեւ օգնական խոհարարուհի :

Դիմել վարժա... , գրաւոր , տալով անուն, տա... եւ հասցէ :

... Bld. du Nord - Le Raincy
Seine-et-Oise

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 19րդ պատգամաւոր. ժողովը պիտի գումարուի 15 եւ 16 Օգոստոս, Կատանի մէջ, Պառ-Ռեսթօրան Փիպելօ, Ավընիւ տը Նիս :

Առաջին նիստը կը բացուի 15 Օգոստ. շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին : Պատգամաւորներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Մուտքը ազատ է բոլոր հայրենակիցներուն :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ժողովուրդի դիւրութեան համար Մարսէյլի Առաջնորդարանը առժամապէս փոխադրուած է՝

26, Rue des Convalescents Tél. : 2'-57 -58

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
12
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
12 AOUT
1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8467 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4368

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՎՃԱՐ ՄՈՒՐՀԱԿԸ

Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ այսօր Սեւրի դաշնագիրը, որուն շուրջ ա՛յնքան խօսուած է եւ պիտի խօսուի դեռ :

Իրաւական տեսակէտով արժէքէ զուրկ է, քանի որ դաշնագիր պետութիւնները չեն վաւերացուցած զայն : Դաշնագիր մը այն ատեն միայն ի զօրու կ'ըլլայ, երբ ստորագրող կողմերը կը վաւերացնեն զայն՝ ըստ իրենց Սահմանադրութեան տրամադրութեանց :

Սեւրի դաշնագիրը չվաւերացուեցաւ բազմաթիւ պատճառներով, որոնց թուումը երկար պիտի ըլլար :

Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի ստեղծումը միայն մէկ մասն էր այդ դաշնագրին, որուն նախաբանը կը կազմէր Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը :

Թուրքիոյ սահմանները կը կրճատուէին անխնայ : Արաբական Թերակղզին կը դառնար Հիճազի անկախ պետութիւնը : Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց հոգատարութեան կ'ենթարկէին Պաղեստինը, Անդրյորդանանը, Իրաքը, Սուրիան ու Լիբանանը : Թուրքիա վերջնապէս կը հրաժարէր Եգիպտոսի եւ Կիպրոսի վրայ վեհապետական ամէն իրաւունքէ : Կը ճանչնար Ֆրանսայի Թեւարկութեան իրաւունքը Մարոքի եւ Թունուզի, Իտալիոյ իրաւունքները՝ Լիբիոյ եւ երկոտասան կղզիներուն վրայ :

Բուն իսկ Անատոլուն ալ կը կրճատուէր : Իզմիրի շրջանը կը տրուէր Յոյնաստանի, Գասապա, Էօտէմիշ, Թիրէ եւ Սէօքէ : Հարաւի կողմէն սահմանագիծը կ'անցնէր Մարտինի, Ուրֆայի, Այնթապի, Ամանոսի եւ Օսմանիէի հիւսիսէն :

Ինքնավարութիւն կը խոստացուէր Քիւրտերուն :

Ըստ նախագահ Ուիլսընի իրաւարարական վճիռին, Թրքական հողերէն Հայաստանի պիտի կցուէր շուրջ 140.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն.— Սեւ Ծովի վրայ Թիրէպոլուէն դէպի արեւելք մինչեւ ռուսական սահմանը՝ մէջն ըլլալով Տրապիզոնը, Կիւմիւշխանէ, Բաբերդ, Երզնկա, Մամախաթուն, Էրզրում, Մուշ, Պիթլիս, Սասուն, Վան, Շատախ, Խոշապ եւ այլ քաղաքներ :

Նեղուցները կը մտնէին դաշնակիցներու հակակշիռին տակ : Ֆրանսական ազդեցութեան գօտիին տակ կ'իյնային Տիարպէքիրի, Խարբերդի, Սվազի եւ Թոքատի շրջանները, իսկ Իտալականին՝ Գոնիա - Ատալիա շրջանը : Այն իմաստով, որ երկու պետութիւնները իրենց կը վերապահէին այդ հողամասերուն տնտեսական շահագործման մենաշնորհները :

Ա՛յսքան բարդ դաշնագրի մը գործադրութիւնը զանազան հակամարտ շահերու կը բախէր : Դաշնակիցները իրարմէ կը նախանձէին : Ի վերջոյ իրարու հետ մրցումի ելան՝ աջակցելու համար քէմալական շարժումին եւ վերականգնելու մահամերձ Թուրքիան :

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը Արիսթիտ Պրիան Անգարա կը փութացնէր Ֆրանքլէն-Պույոնը՝ Կիլիկիոյ պարպումին դաշնագիրը կնքելու համար (20 Հոկտեմբեր 1921) : Պրիան իր այս քայլը կ'արդարացնէր՝ իբր թէ թոյլ չտալու համար, որ Թուրքերը բոլշեւիկներու գիրկն իյնան բոլորովին :

Ճիշդ է, որ Մ. Քէմալի առաջին եւ գլխաւոր աջակիցն էր եղած Մոսկուայի կառավարութիւնը : Դաշնակիցները չուզեցին անկէ ետ մնալ : Արդիւնքն եղաւ իրենց չարաչար պարտութիւնը՝ զինուորական եւ քաղաքական կրկնակ ճակատներու վրայ :

Հակառակ բոլոր ձախորդութեանց, Սեւրի դաշնագիրը բարոյական դետնի վրայ կը պահէ իր արժէքը :

Անվճար մնացած միջազգային մուրհակ մըն է անիկա : Գլխաւոր պահանջատէրն է հայ ժողովուրդը, որ յարմար վայրկեանի պիտի ներկայանայ աշխարհի ճակատագիրը վարող միջազգային արիսպագոսին՝ արժեցնելու համար իր անկորնչելի իրաւունքները : Յանուն արդարութեան :

1945-47 կը կարծէինք թէ հասած է այդ վայրկեանը, սակայն դարձեալ յուսախաբ եղանք :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ - ԱՏԸՆԱՈՒՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակներուն համաձայն Վերին Ժողովը հաւանաբար գումարուի յառաջիկայ Նոյեմբերին :

Այզընհաուըրի եւ Խրուշչեւի առաջին հանդիպումէն ետք (Ուաշինկթըն՝ Սեպտեմբեր 15) կրնայ տեղի ունենալ Տը Կոլ - Այզընհաուըր - Մաք Միլըն - Խրուշչեւ ժողովը, որմէ ետք միայն, Այզընհաուըր Մոսկուա պիտի երթայ : Այս ժողովին նախաձեռնութիւնը, համաձայն նոյն շրջանակներուն, կը պատկանի Միացեալ Նահանգներու Նախագահին :

Կը կարծուի նաեւ թէ Այզընհաուըր շատ խիստ պայմաններ պիտի չառաջարկէ Խրուշչեւի այլ միայն երկարաձգում մը՝ Պերլինի ներկայ դրութեան :

Ծանօթ է որ Խրուշչեւ պատրաստ էր մինչեւ 18 ամիս յետաձգել Պերլինի համար իր տուած վերջնագիրը, Այզընհաուըր պիտի փորձէ մինչեւ հինգ տարի երկարաձգել, այսինքն ձեռք ձգել Խրուշչեւէն ինչ որ արեւմտեան Արտաքին նախարարները չկրցան ձեռք ձգել Կրոմիքոյէն :

[illegible] *կու կարեւոր պաշտօն ունի.— Նախ՝ հանդարտացնել Ատընաուըրը որ խիստ մտահոգ է, ապա՝ համոզել Տը Կոլը որ համակերպի Վերին Ժողովին : Այզընհաուըր պէտք է նաեւ ամէն ապահովութիւն տայ Մաք Միլընի որ Միացեալ Նահանգները առանձին համաձայնութիւն մը պիտի չստորագրեն Խորհ. Միութեան հետ :*

Ամէն պարագայի մէջ, Ատընաուըր մեծ յաղթանակ մը տարաւ : Երբ նկատի առնուի թէ Այզընհաուըրի եւրոպական շրջապտոյտը Պոնէն կը սկսի, դիւրաւ հասկնալի կը դառնայ համակրանքի այն հոսանքը զոր Գերմանացիները կը տածեն հանդէպ Այզընհաուըրի՝ Ուաշինկթընի յաջորդներուն առաջինը որ գերմանական հողի վրայ ոտք պիտի դնէ : Երբ Այզընհաուըր որոշեց նախ Պոնէն անցնիլ, քաղաքավարական պարզ այցելութիւն մը տալու նպատակով չէր, այլ հետեւանքը՝ Պոնի ամերիկեան դեսպանին տեղեկագրին : Այզընհաուըր ուզած էր գիտնալ գերմանական հակազդեցութիւնները, Խրուշչեւի հետ իր տեսակցութեան առթիւ : Տեղեկագիրը մտահոգիչ էր, եւ Միացեալ Նահանգներու Նախագահը հասկցած էր թէ Եւրոպա եկած ատեն, եթէ Գերմանիոյ «քովէն» անցնէր, այդ պիտի նշանակէր Գերմանիոյ «վրայէն» անցնիլ : Տարակոյս չկայ սակայն թէ համաշխարհային հանդարտութիւն մը ապահովելու համար, ինչ հաշիւ ալ պատրաստեն Խրուշչեւ եւ Այզընհաուըր, այդ հաշիւը «վճարողը» Դաշնակցային Գերմանիան է :

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

★

— Ի՞նչ կ'ընես, մեծ հայրիկ···

— Գերմաներէն կը սորվիմ··· *Այն, ցուայ, տրայ, ֆիր, ֆիւնֆ··· Տէր, տի, տաս···*

— Այս տարիքիդ գերմաներէ՞ն : Եօթանասունը անցար, կարծեմ :

— Նո՞ր պիտի անցնիմ··· Եօթանասունըհինգին երեսը մէյ մըն ալ տեսնելիք չունիմ···

— Լա՛ւ, ուրեմն գերմաներէ՞նը ինչ պիտի ընես···

— Նստէ՛ սրտեղը որ ցաւս պատմեմ··· Տղաս գերմանացի աղջկան մը բռնուեցաւ··· Շատ աշխատեցայ որ չառնէր··· Ի՛նչ աղուոր հայ աղջիկներ ներկայացուցի իրեն··· Օգուտ չունեցաւ··· Օր մըն ալ ելաւ եկաւ թէ «հայրի՛կ, գիտե՞ս, ես Շարլոթին հետ պիտի կարգուիմ»··· Ատիկա ըսած ատենը, սիրտս տեղէն փրթաւ բայց ի՞նչ ընես, յայտնի եղաւ որ եղածը եղած էր··· Ու պսակուեցան···

— Ո՞ւր, մե՞ր եկեղեցին···

— Այո՛, բայց ատիկա բախտի խնդիր էր···

— Այսի՞նքն···

— Ես պահանջեցի որ մեր եկեղեցին պսակուէին, հարսնցուն պահանջեց որ իր եկեղեցին պսակուէին··· Նայեցանք որ վէճը պիտի երկննար··· Անանկ որ առա- [illegible] ··· Քաշե- ցին··· Երեսս խաչ մը հանեցի, երբ երկու եկեղեցիներուն անունները գլխարկին մէջ կը դնէին··· Երախայ մը քաշեց··· մեր եկեղեցիին անունը···

— Աղէ՞կ աղջիկ է, գոնէ···

— Փա՛ռք Տէրոջը, շա՛տ աղէկ է, շա՛տ մաքուր ընտանիքի զաւակ··· Բայց, մէկ յանցանք ունի :

— Ի՞նչ յանցանք···

— Ատ ալ ըսեմ··· Աստուած երկու թոռնիկ տուաւ ինծի, մէկը տղայ, միւսը աղջիկ···

— Խերերնին տեսնես···

— Գերմանացի հարսս չուզեր որ թոռներս հայերէն սորվին···

— Հե՞տդ կ'ապրին···

— Ո՛չ··· Եղաւ եօթը տարի մը որ ելան Գերմանիա գացին··· Տղաս շատ լաւ գործ ունի···

— Նամակ կ'առնե՞ս իրենցմէ :

— Կ'առնեմ, բայց···

— Բայց ի՞նչ···

— Թոռներս գերմաներէն նամակ կը գրեն ինծի — իրենց մեծ հօրը··· Գերմաներէնը ո՛ւր, ես ուր··· Գնա՛ ու համբերէ··· Մինչեւ անգլերէնին այբուբենը սորվեցայ՝ սա վերջին քառասուն տարին, հոգիս բերանս եկաւ, հիմա ելեր գերմաներէն կը սորվիմ··· Ըլլալի՞ք բան է··· Բայց թոռան սէրը ամէն բան ընել կու տայ··· Միայն թոռան սէրը չէ, շիտակը կ'ուզես նէ — հայերէնի սէրն է··· Մեծ հայրիկ ըլլալու ես որ հասկնաս, ըմբռնես թէ ի՛նչ մեծ երջանկութիւն է որ թոռդ քեզի հայերէն նամակ գրէ··· Եկուր տես որ ատ փառքին չարժանացայ ··· Սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլայ, բայց ի՞նչ ապուր ուտեմ···

— Ներողութի՛ւն, մեծ հայրիկ, ատոր դարմանը կայ··· Տղուդ ըսէ որ ասկէ ետք, թոռանդ քեզի ըսելիքները ինք, հայերէնով, քեզի գրէ··· Ատկէ դիւրին գո՞րծ կայ··· Ժամանակին, կը յիշեմ որ ես իմ մայրիկիս կողմէ մեծ հայրիկիս նամակ կը գրէի, որովհետեւ մայրիկս գրել-կարդալ չէր գիտեր··· Թող տղադ ալ ատանկ ընէ··· Նայէ, մեր Չարլիին աղջիկն ալ, որ Շուէտացիի մը հետ կարգուած է եւ հիմա Արժանթին է, իր ամուսնոյն եւ իր զաւակներուն անունով հայերէն նամակ կը գրէ Չարլիին ալ, Մարիամին ալ :

— Բարեկամ, դուն ջաղացքէն կուգաս, անանկ կ'երեւայ··· Տղա՛ս ալ՝ հայերէն չի գիտեր··· Գիտէ, չի գիտեր անգլերէն մը գիտէ··· Ես ի՞նչ ընեմ թոռանս կողմէ անգլերէնով գրուած նամակը··· Եթէ Հայուն թոռը իր մեծ հօրը, իր մեծ մօրը հայերէն նամակ պիտի չգրէ, ես խե՛րն եմ անիծեր աս աշխարհքին···

— Բայց, հիմա ելեր գերմաներէն կը սորվիս որ···

— Ա՛լ գնա՛ հասկցիր թէ թոռան սէրը ինչեր ընել կուտայ մարդուս : Ա՛խ, ես ի՛նչ ըսեմ ան ճակատագրին որ ելաւ ու Հայուն զաւկին, Հայուն թոռանը բերնէն մեր չգտնուած լեզուն առաւ ու անոր տեղ ուրիշին լեզուն դրաւ··· *Այն, ցուայ, տրայ, ֆիր··· Իհ հապէ, տու հասթ··· Հոյթէ, մորկըն, իհ լիպէ տի···*

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷԻ Ալ Ահրամ *թերթին համաձայն, Իրաքի Վարչապետ զօր. Քասըմ յայտարարած է զօր. Նէճիպ էլ Ռուպէի.— «Զուիցերիա կ'ուզեմ երթալ բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս հանգստանալու : Ջղային քայքայումի մը նախօրեակին կը գտնուիմ» : Թերթը կը շեշտէ թէ Քասըմի առողջական վիճակը մասնաւորապէս ծանրացած է Քերքիւքի վերջին դէպքերէն ի վեր : Զօրավարը երկու անգամ մարած է. առաջին անգամ Քերքիւքի ջարդերուն նկարները տեսնելով, իսկ երկրորդ անգամ երբ իմացուցած են իրեն որ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է : Եգիպտական թերթը կը ճշդէ նաեւ թէ Իրաքցի ղեկավարներն ու բանակին պետերը խորհուրդ չեն տուած զօրավարին որ բացակայի երկրէն «ներկայ այս պայմաններուն մէջ երբ դաւադրութիւն մը կրնայ մէկ օրէն միւսը վարչաձեւը տապալել» : Թելադրած են Վարչապետին որ նախընտրաբար Իրաքի հիւսիսային բարձունքներուն վրայ երթայ հանգչելու :*

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ *խորհրդային ցուցահանդէսին վրայ ծածանող կարմիր դրօշակը վար առնելու զուր փորձեր կատարած ատեն, երիտասարդ Հունգար տարագիր Անտրէ Լուտանյեի վար ինկած է շէնքին չորրորդ յարկէն եւ ծանրապէս վիրաւորուած : Ձերբակալուած, հիւանդանոց փոխադրուած, ոստիկաններուն յայտարարած է. «ուզեցի բողոքել Խրուշչեւի մօտալուտ այցելութեան դէմ» :*

ԿԻՊՐՈՍ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ԼԻՄԱՍՈԼԻ *քաղաքապետը՝ Քոսթաս Փարթասիտէս, յայտարարած է թէ Խորհ. Միութիւնը եւ համայնավար Չինաստանը պատրաստ են նիւթապէս օգնելու Կիպրոսի նոր Հանրապետութեան : Փարթասիտէս ճշդեց թէ կիպրական պատուիրակութիւնը, իր ղեկավարութեամբ, Յուլիս 24ին ընդունուած էր Խրուշչեւի կողմէ եւ այդ տեսակցութեան ընթացքին Խորհ. Միութեան վարչապետը յայտարարած է.— «Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է, առանց պայմանի, օժանդակելու կիպրական Հանրապետութեան եթէ այս վերջինը փափաք յայտնէ : Այս ձեւով կ'օգնենք արդէն Իրաքի, Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի, առանց երբեք միջամուխ ըլլալու անոնց ներքին գործերուն» : Փէքինի մէջ, Մաօ Ցէ-Թունկի եւ Շու-Էն-Լայի բացակայութեան, փոխ-վարչապետ Շէն Եի ընդունելով կիպրական պատուիրակութիւնը, ըսած է թէ հակառակ իր ալ ունեցած դժուարութիւններուն՝ Չինաստան պատրաստ է ամէն կերպով օգնելու Կիպրոսի :*

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Բ.

Արտաշէս Յարութիւնեանի երկրորդ շարք նամակները ուղղուած են Բանաստեղծ Մերուժան Պարսամեանի:

Գրագէտներուն հոգեկան աշխարհը մեկնաբանող, եւ անոնց տագնապներն ու տրամադրութիւնները մեզի յայտնող գրական նամակներուն շատ կարեւորութիւն տրուած չէ մեր մէջ: Այն էջերը զոր ձեռքի տակ ունիմ, մէկ կողմէն կը շեշտեն անոր նկարագրին քանի մը գիծերը եւ միւս կողմէն կը բացատրեն անոր վերաբերումը, իբրեւ գրչի մարդ, հանրային եւ մշակութային քանի մը խնդիրներու նկատմամբ:

Եղբայրական ջերմութեան ու քաղցրութեան անկեղծ շեշտ ու հաւատք ընկերոջ ու բարեկամի հանդէպ, լաւատես երբեմն յոռետես, այն գիծը, որ անոր նկարագրին յատկանշական տարրը կը նկատուի: Իր կարծիքներուն մէջ առհասարակ վերապահ, ու վերջապէս գրչի եղբայրակցի հանդէպ զգացուած համակրանք, սէր գրականութեան ու գեղարուեստի հանդէպ, — ահաւասիկ գիծեր, որոնք մեզի կուգան անոր նամակներուն ընթերցումէն:

Իր անձէն աւելի, գրական ու հանրային կեանքն ու մարդիկն են որոնք մտահոգութեան ու խորհրդածութեան առիթ մը կը դառնան: Կը զգուշանայ անխոհեմ կարծիքներ ու դիտողութիւններ յայտնելէ: Այն ինչ որ հրապարակով, թերթի մը սիւնակներուն մէջ պաշտպանելու եւ կամ քննադատելու արիութիւնը պիտի զգար, նոյնը կը փորձէ պատկերացնել ընկերոջ մը կամ գրագէտ բարեկամի մը ուղղուած նամակին մէջ, առանց փորձելու գրել բաներ զոր պիտի չուզէր հրապարակով գրել: Նկարագրի այս ազնուութիւնը անոր գրականութեան ալ յատկանիշը մնաց:

Աչքի զարնող առաջին գիծը, կրկնուած իր քանի մը նամակներուն մէջ, գրականութեան մասին իր զգացած յոռետես վերաբերումն է, տրամադրութիւն մը, որ գրագէտի իր խմորին յատուկ ըլլալով եւ շատ կանուխէն իր գրութիւններուն մէջ երեւան եկած ըլլալով մէկտեղ, ժամանակները աւելի չեշտեցին: 1908–1912 թուականները չմոռնանք: Սահմանադրութեան յայտարարութիւն, լեզուի, խօսքի եւ գրելու ազատութիւն, Ատանայի աղէտ, հիասթափութիւն, կեանքի անապահովութիւն, կուսակցական պայքարներ, գրագէտին անապահով վիճակը, քաջալերութեան պակաս, հրատարակչական չգոյութիւն, Պալքանեան պատերազմ եւայլն խնդիրներ, որոնք չէին կրնար չներգործել Արտաշէս Յարութիւնեանի պէս զգայուն հոգիի մը վրայ, եւ զինքը յոռետես չդարձնել: «Հաւատացէք որ գրական շատ դէշ շրջան մը անցընելու վրայ եմ, կը գրէ 1909 Մարտ 4ի նամակին մէջ, ամլութեան շրջան մը: Ցղացումներս ու ծրագիրներս կենդանացնելու քաջութիւն չէ մնացած մէջս: Պարզապէս չեմ կրնար կոր գրել, բացի լրագրական եւ քննադատական յօդուածներէս՝ զորս գրեթէստիպուած եմ գրելու»: Ուրիշ տեղ մը 1908 Մայիս 18ին. «Ես ինքս, իբր գրող, իմ ներքին դժուարահաճութեանս հանդէպ՝ մեծ կարեւորութիւն ունեցող բան մը չեմ, իբրեւ արձակագիր կամ տաղաչափող: Եւ այն համակիր վերաբերումը, զոր քանի մը բարեկամներ կրնան ունեցած ըլլալ ինծ նկատմամբ, վերագրելու է մանաւանդ իրենց ազնուութեանը եւ բարի տրամադրութիւններուն, ու կարեւոր չափով մըն ալ մեր ընդհանուր դիւրահաւանութեան»: 1910 Մայիս 22ին.— «... Բայց տակաւին պէտք է ձեզի ըսեմ թէ, այսօր լրագրական բոլոր կապերս թերեւս վերջնականապէս խզած եմ: Կարելի չեղաւ որ հանդուրժէին գիս այնպէս ինչպէս կը ներկայանայի իմ տարամերժօրէն գրականութեան մարդու հանգամանքիս մէջ: Եւ այսօր, այլեւս ինծի համար մեկուսացումը աւելի անքայթ խորշ մըն է, ուր նախամեծար պիտի համարէի պահ մը սպասել»:

Ժամանակի ազդեցութիւնը ո՛րքան զօրաւոր է իր վրայ, ու գրականութեան համար ո՛րքան կը մտահոգուի, եւ ակնարկելով յետ սահմանադրութեան լրագրական ու գրական կեանքին, կը գրէ 1909ի մէկ նամակին մէջ. «Տենդալից ու վառանցական խուճապ մը կայ լրագրութեան մէջ: Կը վախնամ որ գրական տեսակէտէն միջակ գրողներու համար վնասաբեր պիտի ըլլայ այս ազատութիւնը: Ամէն ոք հայրենասիրական ոտանաւորներ պիտի գրէ: Երեւակայեցէք զաւեշտը: Դժուարին ճիւղ մըն է այս»:

Հայ գրագէտին նիւթական անապահով վիճակը իր միտքը յուզող խնդիրներէն մէկն է. «Դրամի համար չեմ գրեր, կը գրէ 1909 Ապրիլ 4ի նամակին մէջ, միտքս վարձու տալու սովորութիւն չունիմ: Բայց գրական աշխատութիւններէն անպատճառ նիւթական փոխարինութիւն կը սպասեմ: Ասիկա սկզբունքի խնդիր է: Եթէ այս դրութիւնը վաճառականութեան ստեղծում մը առաջ պիտի բերէ, միւս կողմէն սակայն, գրականութիւնը պիտի դնէ ապահով հիմերու վրայ՝ որոնք անոր լուրջ զարգացումը կարելի պիտի դարձնեն»:

Անիկա համոզուած է եւ կը յուսայ որ հրատարակչականի մը գոյութեամբ, գրագէտը ո՛չ միայն նիւթական աւելի տանելի պայմաններ պիտի ունենայ, այլ նաեւ պիտի կարողանայ ստեղծել մտաւորական անկախութեան մթնոլորտ մը:

Անդրադառնալով գրական սեռերուն «... Կը սխալիք երբ կը կարծէք աշխարհիկ երգերու սեռը թերեւս ինծի հաճոյք չպատճառէ: Ինծի համար չահեկանութենէ զուրկ սեռ չկայ: Ինծի համար քննադատելին չյաջողած յաւակնութիւնն է, ինչ սեռի ալ պատկանի անիկա: Դէշ սեռեր բնաւ չկան, այլ՝ դէշ գրողներ»:

Այս անտիպ նամակներու շարքին կարելի է դասել այն մէկ քանի գրութիւններն ալ, որոնք կը յատկանշեն մարդը, քաղաքացին, հայրենասէրը եւ արուեստագէտը:

Ամէնէն առաջ աչքի կը զարնէ գրագէտին ջերմ հայրենասիրութիւնը: Հակառակ անոր որ բազմակողմանի զարգացում ունէր եւ ծանօթ էր միջազգային գրականութեան գլուխ-գործոցներուն եւ իմաստասիրական գրականութեան, ամէն առիթ կ'օգտագործէր յայտնելու իր սէրը, գիտակից, մտածուած ու ապրուած սէր մը ցեղային արժէքներու հանդէպ, ինքզինքը նուիրելով գրականութեան մէջ ինքնաճանաչման փորձ մը ընելու աշխատանքին: Պէտք էր ներշնչել հաւատքին ուժը, ու փառաբանել անցամաքելի շրջերակը, որ Հայութիւնն էր: Անիկա ոգեկոչեց մեր առաքինութիւններն ու հինաւուրց Ցեղի մը խոէալները, փառաբանեց նաեւ մեր գերագոյն ցաւը, ինչպէս նաեւ մեր հողին խոր խարխափ նետող Յոյսը: «Արիւնի ծովերը, մկրտութեան կենդանարար աւազաններ են. կոտորածները վերջնական մահացու տապալումներ չկրցան ըլլալ, այլ պարբերական բիրտ յօտում մը միայն կենդանի հինաւուրց բունին մշտանորոգ բողբոջներուն: Հաւմայնական հրդեհներու ամպրոպային կրակը՝ աւեր ու մոխիր կը ցանէ ամենուրեք, բայց անմահ Փիւնիկը ամէն անգամ պիտի յառնէ մոխիրներէն: Պէտք կրնայ ըլլալ որ տարերային կործանարար ուժերը օր մը յոգնին իրենց աւերումի թշուառական ու չարաշուք աշխատանքին մէջ. պիտի չըլլա՛յ սակայն որ վերածնունդի կենդանի բնազդը ցամքի նահատակ ցեղին ընդերքներէն»:

Մանաւանդ որքա՜ն այժմէական են տարաբախտ գրագէտին հետեւեալ խօսքերը այսօր ալ, հրատարակուած 1909ին «Ազատամարտ»ի մէջ, Անցամաքելի շրջերակը խորագրով յօդուածի մը մէջ.— «Ապրի՛լ, ապրի՛լ: Հայը ապահովութիւնն ունի անոր, հետեւաբար նաեւ կամքը: Գիտէ, ներքին անհերքելի ստուգութեամբ մը գիտէ թէ, շնչերակը զոր չեն կրցած ցամքեցնել դարերու արիւնահոսութենէ մը յետոյ, պիտի չցամքի: Ասիկա իր հաւատքն է, ասիկա իր ուժն է, — իր կամքի զսպանակը: Եւ կը խորհինք թէ պէտք է սնուցանել զայն, անդադար մշակել զայն, թոյլ չտալ որ ջլատուի անոր ստուգութիւնը, թոյլ չտալ որ բարբարոս ժխտումներ հերքել ջանան անոր ճշմարտութիւնը՝ որ իրն է, եւ ապահով կարելի է ըլլալ թէ յաղթութիւնը պիտի գայ օր մը»:

Արտաշէս Յարութիւնեան գաղափարապաշտ գրագէտ մը եղած է, մէկը որ կեանքին նպատակը շատ բարձրօրէն ըմբռնած է, եւ որուն համար արուեստէն ու գրականութենէն աւելի թանկագին ու յաւիտենական բան գոյութիւն չունէին: Աշխարհի ունայնութիւնը սերտած ու տիեզերական վիշտը զգացած ըլլալով մէկտեղ, յոռետեսութեան բացասական ուժին անձնատուր չէ եղած: Մելամաղձոտութիւնը իր մէջ չէ սպաննած կամքի ուժն ու համակերպութեան բնազդը, Թերեւս [illegible] թիւններուն: — «Այս տխուր ու թշուառ աշխարհին մէջ չկայ աւելի թանկագին ու յաւիտենական բան, քան արտայայտութիւնը կատարեալ ու մաքուր արուեստի մը: Բոլոր յոյսերը աչնանահար ու դալկացած՝ կը տերեւաթափին, բոլո՛ր երազները կը տժգունին ու կը ցնդին, բոլոր ճոխութիւնները, բոլոր բարիքները անվստահելի կայծկլտումներ են, որ տարաժամ կը չիջանին: Ունայնութեան սառնաշունչ հովը տիեզերական բացարձակ մրմունջ մը կը թուի, որ մեր ականջներուն մօտ կը հեծկլտայ վերջին ու վճռական կոռծանումներու ճշմարտութիւնը: Բանաստեղծութիւնն է որ անմահութեան դրոշմ ունի եւ թերեւս արուեստը միայն կայ»: («Օշական» գրական ժողովածու):

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՍՐԵՆՑ

— ԾԵՐՈՒԿԸ —

(ՄԱՀՈՒԱՆ 4ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Սարգիս Սրենց բնիկ Ռոտոսթոյի համեստ դերձակի մը զաւակը եղած է. հայրը՝ ուսումնատենչ մարդ, զինք ղրկած է Նանսիի (Ֆրանսա) համալսարանը, ուր յաջողութեամբ աւարտած է մանկավարժական ճիւղը:

Մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումը (1908) իբր տնօրէն պաշտօնավարած է զանազան ազգային վարժարաններու մէջ, Պոլիս, Ռոտոսթօ (Էտիրնէ) 1909էն մինչեւ 1912՝ պաշտօնավարած է Պարտիզակի ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանին մէջ: Հմուտ էր ֆրանսերէնի, անգլերէնի եւ թուրքերէնի եւ ընդհանուր ազգաց պատմութեանց, յամառ ընթերցող մըն էր եւ ունէր սուր յիշողութիւն: Պոլսոյ մէջ իննսունական թուականներուն, երբ յեղափոխական կեանքը կը խմորուէր Հրանդի բնակարանին մէջ (որ ժամադրավայրն էր Յ. Եուսուֆեանի, Շանթի, Վռամեանի, Վարդգէսի, Տոքթ. Նէվրուզի եւայլն) Սարգիս Սրենց եւս խառնուած է այս շարժումին եւ տեւական կապ պահած է Հրանդի եւ Վռամեանի միջեւ, որ այդ շրջանին ռուսական փոստի պաշտօնեայ էր:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՉՄԵՌԱՒ

Թունուզի ռազմաճակատի քաջ մարտիկ, կորսնցուցած է արդէն մէկ աչքն ու մէկ թեւը եւ հիմա՝ պատրաստ է կեանքը զոհելու դաւադրութեան առաջին ու վճռական արարքն ստանձնելով:

20 Յուլիսէն առաջ, երկու անգամ արդէն ան իր ձեռքի պայուսակին մէջ փոխադրած է անգլիական շինուածք ռումբ մը, որ ճշգրիտ մեքենականութեամբ մը պիտի պայթի լարուելէն քանի մը բոպէ ետք:

Բայց, նախ Յուլիս 11ին Պէրշթէսկաղէն, եւ Յուլիս 15ին Ռասթէնպուրկի մէջ ուր հրաւիրուած է Հիթլէրի ներկայութեամբ խորհրդակցական ժողովի մը, գնդապետ ֆոն Շթաուֆէնպէրկ չի լարեր իր ռումբը: Կը խորհի թէ Յուլիս 20ին անպայման պիտի օգտուի նոր եւ աւելի նպաստաւոր պատեհութենէ մը:

Այդ օրը, կը թողու Պերլինը, ընկերակցութեամբ իր օգնական սպային՝ տեղակալ ֆոն Հէֆթէնի: Երկու սպաները կը դիմեն դէպի օդակայանը ուր օդանաւ մը զիրենք կը հասցնէ Ռասթէնպուրկ, «Գայլի որջ». այս անունը տուած էր Հիթլէր իր ընդհանուր բանակատեղիին, թաքնուած ծառախիտ անտառին խորը:

Ժողովը պիտի սկսի ժամը 12,30ին, որովհետեւ կը սպասուի Մուսոլինիի այցին՝ ժամը 14,30ին:

Նախ քան Քարտէսներու Սրահը մտնելը, Շթաուֆէնպէրկ կը լարէ իր ռումբը:

Դրան սեմին, Քայթէլ կ'ընդունի Շթաուֆէնպէրկը եւ կ'առաջնորդէ զայն դէպի այն սեղանը, որուն շուրջ ոտքի են կանգնած քսան չափ սպաներ եւ Հիթլէր:

Առաջնորդը իր ձեռքը կ'երկարէ Շթաուֆէնպէրկի որ կ'առնէ զայն:

Գնդապետը այդ պահուն կը տեղաւորէ իր ձեռքի պայուսակը սեղանին տակը, ճիշդ Հիթլէրի քովիկը, եւ ինքն դուրս կ'ելլէ սենեակէն, որովհետեւ հեռաձայնի կը կանչեն զինք: Անշուշտ մեղսակից մըն է հեռաձայնողը, որ ըստ կանխորոշ եղած կարգադրութեան մը ճշդապահ է գտնուած եւ այս պատրուակը իրեն առիթ պիտի ընծայէ սրահէն հեռանալ պայթումէն անմիջապէս առաջ:

Շթաուֆէնպէրկ փոխանակ դիմելու դէպի հեռաձայնի խցիկը, կը մտնէ իր կառքին մէջ, ուր իրեն կը սպասէ տեղակալ Հէֆթէն:

Ժամը 12,42: Ռումբը կը պայթի:

Գնդապետը պահ մը կը դիտէ շուրջը եւ ապա նշան կ'ընէ տեղակալին որ կառքը քշէ:

Երկու սպաները, կայծակի արագութեամբ եւ շուարումի մատնելով անտառին շուրջ պահակ կանգնած զինուորները, կը հասնին Ռասթէնպուրկի օդակայանը:

Ժամը 13: Օդանաւը որ նախապէս ապսպրուած էր, կը թռչի դէպի Պերլին:

Այդ վայրկեանէն սկսեալ Շթաուֆէնպէրկ համոզուած է թէ մահափորձը յաջողած է: Բայց չէր գիտեր թէ Հիթլէր մեռա՞ծ է...

Ցենուելով միայն ռումբին զօրութեան, հաւատացած է թէ Հիթլէր չէ կրցած խուսափիլ անոր մահաբեր հետեւանքէն եւ ուրեմն մեռած է, սակայն տակաւին բացարձակ փաստը չունի:

Ատիկա պիտի կրնար ունենալ եթէ մնար «Գայլի որջ»ին մէջ, ինչ որ անկարելի էր:

Որովհետեւ, մահափորձէն ետք յեղափոխութիւնն էր:

Ժամը 15,30: Ռանկստորֆի օդակայանէն, ուր հասած են, Շթաուֆէնպէրկ կը հեռաձայնէ զօրավար Օլպրիխթի. «Արձակեցէք Վալքիւրին...»:

Ժամը 16ին, Շթաուֆէնպէրկ կը միանայ զօրավար Օլպրիխթի, եւ միասին կ'երթան զօրավար Ֆրոմի գրասենեակը, ուր տեղի կ'ունենայ հետեւեալ ապշեցուցիչ խօսակցութիւնը.—

Օլպրիխթ.— Հիթլէր մեռած է...

Ֆրոմ.— Ի՞նչ կը նշանակէ այս նորութիւնը...

Օլպրիխթ.— Առաջնորդը սպաննուած է...

Թերահաւատ՝ Ֆրոմ ցոյց կուտայ իրմէ արդէն սպասուած վարանումը: Կը հեռաձայնէ Ռասթէնպուրկի ընդհ. բանակատեղին:

Օլպրիխթ չի հակառակիր: Չէ՞ որ վստահ է թէ զօր. Ֆէլկիպըր Ռասթէնպուրկի եւ դուրսի հաղորդակցութիւնները ընդհատած է, որպէսզի գոնէ քանի մը ժամուան համար «Գայլերու Որջ»ը կտրուի ամէն արտաքին կապէ: Այդ քանի մը ժամերը անհրաժեշտ էին պետական հարուածին յաջողութեան համար:

Եւ սակայն, Օլպրիխթ զարմանքով կը տեսնէ որ Ֆրոմ կը յաջողի հաղորդակցութեան մտնել եւ խօսիլ ուղղակի Քայթելի հետ, որ կը յայտարարէ թէ Առաջնորդը ողջ եւ առողջ է:

Շթաուֆէնպէրկ կը գոռայ.

— Քայթէլ կը ստէ, ինչպէս միշտ: Ռասթէնպուրկէն կը վերադառնամ եւ աչքերովս տեսայ, երբ կը փոխադրէին մեռած Առաջնորդին մարմինը:

Եւ Օլպրիխթ կ'աւելցնէ.

— Նկատի առնելով կացութիւնը, մենք արձակեցինք ներքին խառնակութեանց պարագային պայմանադրուած ազդարարութիւնը...

Ֆրոմ կը պոռթկայ.

— Ատիկա անկարգապահութիւն է. կը ձերբակալեմ ձեզ...

(Շար. 3)

1913–1915 Թուականին, Ս. Սրենց «Ազատամարտ»ի կ՚աշխատակցէր կարեւոր խմբագրականներ թարգմանելով Թրքերէնի, որոնք այդ լեզուով ալ կը տպուէին թերթին առաջին էջին վրայ, ի պէտս Թուրք շրջանակներու:

Մեծ աղէտի օրերուն, զինք եւս ձերբակալեցին ու աքսորեցին Գոնիա, բայց, կարճ շրջան մը վերջ վերադարձաւ Պոլիս, պատապողի ճամբաներով, եւ Վոսփորի ափին՝ Պէյքոզի մէջ, սկսաւ ապրիլ ածխավաճառութեամբ: Փոխած էր անունը եւ կը կոչուէր Քէօմիւրճի Սարգիս: Այս հնարքներով, յաջողեցաւ փրկել օձիքը եւ վերապրիլ: Զինադադարէն յետոյ անմիջապէս հրապարակ նետուողներէն մէկը եղաւ եւ յարաբերութեան մէջ մտաւ ազգային շրջանակներու հետ: Այդ օրերուն ազգային առաջին մտահոգութիւններէն մէկն էր Անատոլուէն եւ Սեւ Ծովի եղերքներէն Պոլիս խուժող տարագիրներու եւ որբերու տեղաւորման ու խնամքի հարցը: 1918ի վերջերը, Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիի մատենադարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ լայն խորհրդակցական ժողով մը, ատիպողաբար առեղծելու համար նպաստական եւ խնամատարական կեդրոնական յանձնաժողովներ: Այդ ժողովին հրաւիրուած էր նաեւ Սարգիս Սրենց: Կը նախագահէր քաղաքական ժողովի ատենապետ Տոքթ. Գ. Դաւիթեան, պատուական Հայ մը, որ ամբողջ պատերազմի ընթացքին, լռիկմնջիկ, հեռատեսութեամբ եւ զգուշութեամբ, ամերիկեան դեսպանատան քարտուղար Շմաւոնեանի միջոցաւ ամէն աշխատանք ի գործ դրած էր՝ որ Պոլսահայութիւնը չվտանգուի: Տարիներէ ի վեր պատուական բժշկապետն էր Ս. Փրկիչ Ազգ. հիւանդանոցին եւ գրեթէ ամէն օր կ՚այցելէր հիւանդանոց, մեծ նուիրումով: Սարգիս Սրենցի այդ խորհրդակցական ժողովին մէջ երեւումը՝ շատերու համար հաճելի անակնկալ մը եղաւ, որովհետեւ կը կարծուէր թէ ան եւս կը գտնուէր նահատակ մտաւորականներու շարքին: Սարգիս Սրենց եռանդուն ու կորովի մարդ էր. խորհրդակցական ժողովին մէջ առաջարկեց որ կազմուելիք նպաստական եւ խնամատարական յանձնաժողովները ունենան բոլորովին ազգային դիմագիծ մը, առանց յարանուանական խտրութեան, եւ թելադրեց՝ որ Հայ կաթոլիկէ եւ բողոքական համայնքներու ներկայացուցիչներն ալ հրաւիրուին յառաջիկայ ժողովին: Սրենցի առաջարկը ժողովականներու կողմէ ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ, եւ քանի մը օր վերջ, առեղծուեցան խառն կազմով նպաստական եւ խնամատարական կեդրոնական յանձնաժողովներ՝ նախագահութեամբ Նպաստական Նախարարութեան խորհրդական Միհրան էֆէնտի Գարագաշեանի: Այդ օրերուն սկսաւ լոյս տեսնել «Ճակատամարտ» օրաթերթը, որուն խմբագիրն էր Շաւարշ Միսաքեան: Թերթին վարչական գործերը յանձնուեցան Սարգիս Սրենցի. միեւնոյն ատեն կ՚աշխատակցէր թերթին, մասնաւորաբար Թուրքիոյ մէջ ստեղծուած կացութեան շուրջ շահեկան յօդուածներ գրելով: «Ճակատամարտ»ի մէջ Ծերուկը ծածկանունով սկսաւ նաեւ ծուշեր եւ ճիշեր խորագրով պատմել իր յուշերը եւ յիշատակները, որոնք կը կարդացուէին մեծ հետաքրքրութեամբ:

1919ի սկիզբը, Զաւէն Պատրիարք տաժանելի աքսորէ մը վերջ Պոլիս վերադարձաւ, եւ այսպէսով, մեր ազգային կեանքը սկսաւ վերապրումի նոր շրջան մը: Զաւէն Պատրիարք կարճ շրջանի մը ընթացքին իր շուրջ կրցաւ հաւաքել բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները եւ համագործակցութիւն: Այս առիթով ըսենք նաեւ, թէ Պոլսոյ Հայ առեւտրական եւ դրամատէր, մտաւորական եւ համալսարանական դասակարգը մեծապէս օգտակար հանդիսացաւ մեր ազգային կազմակերպչական գործին: Քաղաքական ժողովէն մինչեւ նպաստական եւ խնամատարական մարմիններուն մէջ՝ անոնք ունեցան գերակշիռ դերք մը եւ ցոյց տուին զոհողութեան եւ հասկացողութեան ոգի: Այդ օրերուն հաճոյք էր աշխատակցիլ անոնց հետ:

«Ճակատամարտ»ի եւ Դաշնակցութեան դերքը օր ըստ օրէ կը զօրանար, բայց Դաշնակցութեան ղեկավարները երբեք չփորձեցին ազգային մարմիններու մէջ ունենալ գերակշիռ դերք՝ կուսակցական կիրքերը չհրահրելու համար. եւ, ինչ որ գլխաւորն է, ջանացին որ ազգին լաւագոյն տարրերը աշխատին որպէսզի արդիւնաւորուին ստեղծուած շարք մը պատասխանատու գործերը: Սարգիս Սրենց այդ օրերու յարմարագոյն անձն էր՝ յարաբերութիւններ մշակելու համար ոչ-կուսակցական տարրերուն հետ եւ այդ ուղղութեամբ ունեցաւ մեծ դեր, ի նպաստ մեր ազգային շարժումին: Այդ օրերուն, Պատրիարքարանի կից ստեղծուեցաւ նաեւ յարաբերական դիւան մը, որուն պարտականութիւնն էր յարաբերութիւններ պահել տեղական իշխանութիւններու եւ առաւելապէս միջազգային գրաւման բանակներու քաղաքական բաժնի ներկայացուցիչներուն հետ: Ս. Սրենց մաս կազմեց յարաբերական դիւանին, որ զանազան հարցերու շուրջ կը պատրաստէր յիշատակագիրներ՝ ներկայացնելու համար առ որ անկ է: Ընդհանրապէս Ս. Սրենցի կը յանձնուէր յիշատակագիրներու պատրաստութիւնը եւ խմբագրութիւնը, Զաւէն Պատրիարքի եւ քաղաքական ժողովի ատենապետին ալ մասնակցութեամբ:

Սարգիս Սրենց մեթոտիկ աշխատող մըն էր, հեռատես եւ լայնախոհ:

Յարաբերական դիւանին կազմութենէն յետոյ, ազգային մարմինները սկսան ֆրանսերէն լեզուով հրատարակել «Վերածնունդ» թերթը, որուն խմբագրապետն էր պատրաստուած մտաւորական մը՝ Տիգրան Զայեան: Ս. Սրենց «Վերածնունդ»ի աշխատակիցներէն մին էր եւ գրած է զանազան քրոնիկներ, յաճախ կեղծ անուններով:

1922ի կիսուն, Զաւէն Պատրիարքի որոշումով, յարմար դատուեցաւ՝ որ պատուիրակութիւն մը ղրկուի Ռումանիա եւ Թրանսիլվանիա, յարաբերութիւններ մշակելու համար տեղացի Հայութեան հետ: Որոշուեցաւ այդ նպատակին համար ղրկել Գնէլ եպիսկոպոս Գալէմքէրեանը եւ Ս. Սրենցը: Պատուիրակութիւնը այցելեց Քոսթանցա, Պուքրէշ, Կալաց, Պրայիլա եւ Մոլտովայի քաղաքները, ուր ունինք պատմական եկեղեցիներ:

Պատուիրակութիւնը կրցաւ դրական գործեր տեսնել ի նպաստ Պոլսոյ մէջ հաւաքուած պաղթականներուն եւ որբերուն: Երբ սկսած էր ընդհանուր հանգանակութիւն մը, Թուրքիոյ մէջ քաղաքական դէպքերը նոր դարձուածք ստացան եւ տասնեակ հազարաւոր տարագիրներ ու որբեր սկսան փոխադրուիլ Յունաստան, Ֆրանսա եւ այլ վայրեր: Պատրիարքարանի եւ խնամատարութեան որոշումով՝ փափաք յայտնուեցաւ, որ երկու հարիւր որբերու խնամքը եւ պաշտպանութիւնը ստանձնէ Ռումանահայութիւնը: Ս. Սրենց լիազօրուեցաւ այդ ուղղութեամբ աշխատանք տանիլ, եւ ան յաջողեցաւ 200 որբեր փոխադրել Ռումանիա, եւ տեղւոյն ազգ. մարմիններուն ու որբախնամ Կեդր. Վարչութեան աշխատանքներուն շնորհիւ, որբերը տեղաւորուեցան Մոլտովայի շրջանի Սթրունկայի որբանոցին մէջ:

Սրենց որբերու փոխադրութեան առիթով ներկայացած է օրուան վարչապետին, Արտաքին գործերու նախարարին, հայասէր Փրոֆ. Եորկային եւ Ռումէն Կարմիր Խաչի նախագահուհի Էլիզա Պրըթիանուին, որ Վարչապետին կինն էր: Անոնք բարեացակամութեամբ ընթացք տուին Սրենցի խնդրանքներուն: Ս.Սրենց Սթրունկայի որբանոցին տնօրէն նշանակուեցաւ եւ վեց տարի վարեց այդ դժուարին պաշտօնը, դաստիարակելով որբերը: Աւելի վերջ, տնօրէն նշանակուեցաւ Կալացի Ազգ. Վարժարանին եւ ապա ուսուցիչ՝ Պուքրէշի Ազգ. Վարժարանին: Իր ուսուցչական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը տօնուեցաւ 1944ին, Պուքրէշի մէջ:

Պուքրէշէն կ՚աշխատակցէր Գահիրէի «Յուսաբեր»ին՝ Թրքական հարցերու շուրջ հմտալից յօդուածներով:

Ս. Սրենց Ռումանիոյ մէջ նոյն կորովի, սրամիտ, հեռատես, լայնախոհ ու հաճելի մարդը մնաց, ան իր շուրջ ստեղծած էր համակրանք, զինքը կը յարգէին իբր ողջմիտ մէկը:

Մեռաւ Պուքրէշի մէջ, 19 Յուլիս 1955ին, 85 տարեկանին, մեկուսացած ու կտրուած աշխարհէն:

Երբ այսօր իր հասարակական կեանքէն կը վերյիշեմ շարք մը դէպքեր, ան կը ցցուի աչքերուս առջեւ իր փոքրակազմ մարմնովը, բայց եռանդուն հոգիովը, ակնոցը՝ աչքերուն եւ ձեռքին մէջ գաւազանը, զոր երբեմն, պոռթկումի պահերուն, կը ճօճէր օդին մէջ:

Սարգիս Սրենց ունեցաւ անբասիր եւ բեղնաւոր կեանք:

Յարգա՛նք իր անմոռանալի յիշատակին:

Շ. ԱՇՈՏ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ (Քալիֆորնիա) Յուլիսի վերջ թէյասեղան մը տրուած է ընկ. Մովսէս Տէր Գալուստեանի ի պատիւ: Հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, Հայ Կեդրոնի շէնքին մէջ տրուած հաւաքոյթին նախագահած է ընկ. Կռանեան: Խօսած են ընկերներ Հայի Քարեան եւ Յ. Տէր Յովհաննէսեան: Օրուան հիւրին շնորհակալական խօսքերէն ետք, երեկոյթը փակուած է Գուրգէն քհնյ. Գուլուսեանի պահպանիչով:

ԳԱՀԻՐԷԻ «Յուսաբեր» տան դալար տանիքին վրայ տօնուած է Խանասորի արշաւանքին 62րդ տարեդարձը: Օրուան բանախօսը եղած է ընկ. Ս. Զէյթլեան որ արշաւանքին պատմականը ըրած է: Գեղարուեստական ընտիր բաժինէ մը ետք, հանդէսը շարունակուած է խրախճանքով եւ պարով:

ՊԷՅՐՈՒԹ վերադարձած է, Օգոստոս մէկին, ընկ. Մովսէս Տէր Գալուստեան: Ազգ. իշխանութեանց, ընկերներու և բարեկամներու հոծ բազմութիւն մը դիմաւորած է ընկերը Խալտէի օդակայանը: Ընկեր Տէր Գալուստեան կվերադառնար Միացեալ Նահանգներէն:

ՓՈԼՍՈՅ Մեծ Կղզիի Յունաց Այօս Տիմիթրիոս եկեղեցիին մէջ հայածէս պատարագ կատարուած է Օգոստոս 2ին: Արարողութեանց նախագահած է Տիրան արք. Ներսոյեան:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ մեծ յաջողութիւն գտած է Օր. Սեդա Բալըլեան, Պէյրութահայ երգչուհին որ մասնակցելով Վենետիկի փառատօնին, 31 ազգերու ներկայացուցիչներուն մէջ առաջնութիւն շահած է իբրեւ մեծծօ-սոփրանօ: Օրիորդ Բալըլեան ձրիաբար ընդունուած է Միլանոյի Երաժշտանոցը:

ՍՏԱՑԱՆՔ «Հասկ» պաշտօնական ամսագիր Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ, կրօնական, կրթական, գրական եւ բանասիրական, թիւ 7, Յուլիս 1959, Անթիլիաս, Լիբանան:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԵԼՏԸԶԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Պոլսոյ Ճումհուրիյէթին մէջ էմին Ալի Շալը յօդուածաշարքով մը կը պատմէ 1905ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ Սուլթան Ապտիւլ Համիտի դէմ սարքուած մահափորձը, որ ծանօթ է «Ելտըզի պոմպան» անունով: Կը հրատարակենք ամփոփումով:

1905 Յուլիսի մէկինամառնային տաք օր մը, Ապտիւլ Համիտ Ելտըզի մօտ Համիտիյէ մզկիթը գացած էր Ուրբաթի սովորական աղօթքը կատարելու: Այդ օրերուն պալատէն մինչեւ մզկիթ ճամբուն երկու կողմը զինուորներ դիրք կը գրաւէին: Երբ Սուլթանը կ՚ընչմարուէր պալատին առջեւ, նուագախումբը կը նուագէր Համիտիյէ քայլերգը եւ Համիտ իր հետեւորդով կ՚երթար մզկիթ:

Ամառնային այդ տաք օր, Սուլթանը դարձեալ գացած էր մզկիթ եւ ելած ատեն մէկ երկու վայրկեան խօսակցած էր Շէյխիւլիսլամ Ճէմալէտտին էֆ.ի հետ:

Այդ պահուն լսուեցաւ ռմբի մը պայթում:

Ապտիւլ Համիտ կասկածամիտ մարդ էր բայց վախկոտ չէր, իր նշողութեան մէջ դեռ վառ կը մնային անցեալի մէջ պատահած դէպքերը: Պալատին մէջ ամէն մարդ ծանօթ էր այդ ողբերգութիւններուն: Եւ Ապտիւլ Համիտ կարելի ամէն միջոց ձեռք առած էր, որպէսզի չկրկնուին նման դէպքեր: Իր շուրջն ունէր ցանց մը խաֆիէներու, որոնք ամէնէն փոքր դէպքերն անգամ կը տեղեկացնէին իրեն:

Ռմբայի դէպքին առթիւ տրուած տեղեկագիրներուն թիւը 5014ի հասած էր: Կանխաւ իրեն տեղեկութիւն տրուած էր թէ տեղի պիտի ունենար այդ դէպքը եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած էին:

Պայթումէն երկու ամիս առաջ Փարիզի մէջ մեծ ժողով մը տեղի ունեցած էր Ժէօն Թիւրքերու եւ Հայերու մասնակցութեամբ: Ահմէտ Րըզա պէյ ձգած եւ հեռացած էր այդ ժողովէն, ըսելով որ «Հայկ. Կոմիտէին որոշ նպատակն է Օսմանեան հաւաքականութեան մէջ տարբեր կառավարութիւն մը հիմնել: Հասնելու համար իր նպատակին անիկա երկրին բոլոր շրջանակներուն մէջ պիտի կազմակերպէ յեղափոխութիւններ, հրաւիրելու համար օտար պետութիւններու միջամտութիւնը: Ես չեմ կրնար գործիք ծառայել նման ոճիրի մը»:

Ապտիւլ Համիտ խիստ գոհ մնացեր էր Ահմէտ Րըզայի այս ընթացքէն եւ զայն հրաւիրեր էր երկիր: Բայց անիկա որ խոր հաւատք ունէր սահմանադրութեան անհրաժեշտութեան, տեղեկացուցեր էր թէ սահմանադրութենէն առաջ երկիր պիտի չվերադառնայ:

Ի՞նչ կը նշանակէր Ապտիւլ Համիտին այսքան մօտիկ տեղի ունեցող այդ պայթումը: Կը նշանակէ թէ իր կեանքին ըսպառնացող անձերը այդքան մօտեցեր էին իրեն:

Երբ զարմանքի եւ խուճապի զգացումները կորսուեցան, Սուլթանը նստաւ իր կառքը եւ հասաւ Չիթ քէօշքը, ուր ընդունեցաւ օտար դեսպանները: Յետոյ իր հպատակները կարգաւ այցելեցին, «անցեալ ըլլայ» ըսին ու շնորհաւորեցին զինքը:

Երբ լրացաւ արարողութիւնը հրամայեց անմիջապէս երեւան հանել ոճրագործները:

Անմիջապէս սկսան քննութիւնները: Արգելք հանդիսանալու համար անոնց փախուստին, երկրէն ելքի բոլոր կայաններուն անհրաժեշտ հրամանը տրուեցաւ:

Ռումբը փոսի մը մէջ պահուած չէր, այլ կառքի մը մէջ դրուած էր: Ասիկա քիչ մը հանդստութիւն կը պարգեւէր, որովհետեւ եթէ Ելտըզի մօտերը այսպիսի դէպք մը պատահած ըլլար, կը նշանակէր թէ դաւադրութիւն մը կար:

Քննութեան առաջին մասին մէջ կը տեղեկագրուէին դէպքին մանրամասնութիւնները, սակայն ոչ մէկ տեղեկութիւն կը տրուէր հեղինակներուն մասին: Ո՞րո՞նք էին այս յանդուգն արարքին հերոսները: Արդարեւ, աջէն ձախէն ժուռնալներ տրուած էին Ապտիւլ Համիտի եւ կը հասկցուէր թէ որոնք կրնային սարքել այսպիսի եղեռնափորձ մը:

Քննութեան ընթացքին երեւան ելած էր թէ ռումբը կրող կառքը շինուեր էր Վիեննայի մէջ: Ապտիւլ Համիտ քիչ մը հանդստացաւ: Վիեննայի դեսպանատան ուղղուած հեռագրով մը սկսած էր բուն քննութիւնը, որ քայլ առ քայլ յառաջացաւ եւ մէկիկ մէկիկ երեւան հանուեցան այս ահաւոր դէպքը սարքողները:

Վիեննայի դեսպանատունէն ստացուած պատասխանին մէջ կ՚ըսուէր թէ կառքը 26 Ապրիլ 1905ին գնուած էր Նէսէլտոֆէր գործարանէն: Գնողներն էին կին մը եւ տղամարդ մը, որոնք պահանջած էին որ կառապանին նստարանը սովորականէն կէս մեթր աւելի բարձր ըլլայ: Ստացագիրը տրուած էր Մառիա Զայիչ անունով: Կառքը Թրիէսթէի ճամբով Պոլիս ղրկուած էր, յանձնուելու համար Սիլվիբիչին (Սիլվիօ Րիչչի ըսել կ՚ուզէ, «Յառաջ») անուն անձի մը:

Նախ հարցաքննուեցաւ Մաթէօ անուն մաքսաւորը, որ կառքը մաքսէն հանած էր: Բայց ան չէր գիտեր թէ կառքը ո՛ւր տարուած էր:

(1 Շար.)

Այզընհաուըրի Պոն այցելութիւնը չատ տաք ընդունելութիւն մը չգտաւ սակայն Լոնտոնի մէջ։ Մաք Միլըն նախ փորձած էր Ատընաուըր Լոնտոն հրաւիրել Այզընհաուըրի հոն գտնուած ժամանակ, բայց չյաջողեցաւ։ Տէյլի Թելեկրաֆ կը գրէ թէ Անգլիա կը նախընտրէր որ Ատընաուըր, Տը Կոլ, Մաք Միլըն եւ Այզընհաուըր հանդիպում մը ունենային կամ Լոնտոն կամ Փարիզ, իսկ Այզընհաուըրի ճամբորդութեան այս ձեւը, Տը Կոլի յաղթանակը կը նկատուի։

———o———

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԱՍԸ ձայնասփիւռ ճառով անգամ մը եւս յայտարարեց թէ թոյլ պիտի չտայ Իսրայէլի որ Սուէզի ջրանցքէն օգտուի։ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան Նախագահը աւելցուցած է.— «Պէտք է ազգային զօրաւոր բանակ մը կազմենք պաշտպանելու համար մեր կատարած գործը։ Պէտք է ամէնքս պատրաստ ըլլանք զէն ի ձեռին պաշտպանելու համար մեր երկիրը։ Արաբական հայրենիքի որեւէ մէկ կէտին վրայ կատարուած յարձակում մը՝ մեզի դէմ կատարուած յարձակում մըն է, որովհետեւ արաբական որեւէ երկրի մէջ պատահած դէպք մը մեզի ալ կը դպչի»։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մամուլի գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Պուլկարիա վերանորոգած է իր առաջարկը Յունաստանի, ոչ–յարձակողական փոխադարձ դաշինք մը կնքելու։ Ամիս մը առաջ Աթէնք մերժած էր նման առաջարկ մը։ Սոֆիայի կառավարութիւնը կը շեշտէ այս անգամ ներկայացուցած յուշագրին մէջ թէ Պալքաններու կացութիւնը ծանրացած է «Ատլանտեան Ուխտի միջամտութեանց, զինուորական պատրաստութեանց եւ պուլկարական սահմաններուն մօտ հիւլէական հռաթիռներու կայաններ հաստատելու սպառնալիքներուն պատճառով»։

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏԸՊՐԷ երկուշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նախագահ Տը Կոլի հետ որ տեւեց երկուքուկէս ժամ։ Տըպրէ տեղեկագիրը ներկայացուց Ալժերիա կատարած իր ճամբորդութեան։ Տըպրէ եւ Տը Կոլ խօսեցան նաեւ միջազգային կացութեան մասին։

ՖՈՐՄՈԶԱՅԻ մէջ պատահած ողողումներու հետեւանքով 1600 հոգի մեռան եւ 130.000 աղէտեալներ կան։ Ճամբաները, հաղորդակցութիւնները եւ երկաթուղային գիծերը փճացած ըլլալով, տակաւին լուր չկայ բազմաթիւ գաւառներէ։

ՏՈՆ ՍԹՈՒՐՑՈՅԻ ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հռոմի մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Սիկիլիոյ խորհրդարանը յետաձգած էր իր նիստը, որովհետեւ քրիստոնեաներէն մինչեւ ծայրայեղ համայնավարները ուզած էին իրենց յարգանքը մատուցանել քրիստոնեայ–ժողովրդավարութեան հիմնադրին։ Յուղարկաւորութենէն ետք, Տօմ Սթուրցոյի մարմինը Սիկիլիա փոխադրուեցաւ։

ՊՈԼՍՈՅ բացը, Ֆէնէրի Թաղամասին առջեւ, ուր է Յունաց Պատրիարքարանը, պայթիւն մը պատահեցաւ տափանաւի մը վրայ։ Չորս հոգի մեռան, 70 հոգի վիրաւորուեցան։ Պատճառը ցարդ յայտնի չէ, 40 շէնքեր վնասուեցան իսկ Պատրիարքարանին բոլոր ապակիները ջարդուփշուր եղան։

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ, համայնավար կուսակցութիւնը պայքարի մը ձեռնարկած է նշանաբան առնելով.— Ատընաուր պատերազմ կը նշանակէ»։ Այս ձեւով համայնավարները կ'ուզեն տարհամոզել գերման զբօսաշրջիկները որ Հոլանտա այցելեն։

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ կացութիւնը ձգտուած է։ Տոմինիկեան ձայնասփիւռը յայտարարեց թէ Ֆիտէլ Գասթրօ մեռած է, բայց Հաւանայէն կ'ապահովեն որ Վարչապետը միշտ ողջ է։

ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ եւ Իսրայէլցիներու միջեւ 24 ժամուան ընթացքին երեք միջադէպեր պատահեցան։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ եւ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան դիւանագիտական յարաբերութիւնները պիտի վերսկսին ամսոյս վերջը։ Ըստ Ալ Ահրամ թերթին, դեսպաններու փոխանակութիւնը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 23էն առաջ։

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՐՈՒՇՉԵՒ նամակ մը ղրկած է Լոնտոնի Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ կանոնիկոսին որուն մէջ կ'ըսէ թէ Խորհ.

ՕՐ. ՍՐԲՈՒՀԻ ԱԼԻՔԵԱՆ
Պ. ՅԱԿՈԲ ԳԱՊԱԳՃԵԱՆ
Ամուսնացած
27 Յուլիս 1959

Կրընոպլը Փարիզ

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ալիքեան եւ Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Գապագճեան 1000ական ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՕԳՈՍՏՈՍ 16ԻՆ

Փոն տը Շերիէն օթօքարը կը մեկնի՝ կիրակի առաւօտ ժամը 7,30ին Պ. Մանուէլ Պապիկեանի սրճարանէն։

Արձանագրուիլ Պ.Ց. Պիչաքճեանի մօտ։

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան։Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր ֆրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը։

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ստեղծել։

Մեր հատավճարդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 Ֆր.։

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը։

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ'օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Էքս–լէ–Պէն

16 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կատարուի դաշտահանդէս Թէլէֆերիքի մեկնակէտի մօտակայ Լա Շօմիէռ սրճարանի կից դաշտերուն վրայ։

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն, մատուցմամբ Օշին վարդապետ Նիկոլեանի։

Ճաշէն վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակահանութիւն։ Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցական արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսերէն։

Անոնք որ կը փափաքին նիւթապէս կամ բարոյապէս օգտակար ըլլալ այս ձեռնարկին, կրնան դիմել Էքս–լէ–Պէն, Օթէլ Տը լա Կոռթ, Ա. Բամպուքճեանի։

Միութիւնը պատրաստ է ամէն ապահովութիւն տալու որ երբեք ինք պիտի չսկսի հիւլէական որեւէ փորձ։ Կանոնիկոսը «Հակահիւլէական զէնքերու Եւրոպական Դաշնակցութեան» փոխ–նախագահն է եւ այդ հանգամանքով կոչ մը ուղղած էր հիւլէական երեք պետութեանց ղեկավարներուն (Ամերիկա, Անգլիա եւ Խ. Միութիւն) որպէսզի դադրեցնեն հիւլէական փորձերը։ Զարմանալի չէ անշուշտ որ անգամ մը եւս իր քարոզչութիւնը ապահովելու համար, Խրուշչեւ առաջին պատասխանողը ըլլայ։

ՓԱՐԻԶԻ Ամերիքըն Էքսփրէսի գլխաւոր գանձապահը՝ Մարթին Ալըն 500 միլիոն ֆրանք կորզած էր ընկերութեան արկղէն։ Գողն ու խաղալուի իր մեղսակիցը Կռասի, ձերբակալուած են։ Այս վերջինիս տունէն գողցուած գումարէն 100 միլիոն գտնուած է։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պ. Զագարեան ((Քլամառէն) 1000 Ֆր. կը նուիրէ Շ. Միսաքեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Շամոնի Հ. Յ. Դ. Վարուժան կոմիտէն շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արամ Ուզունեանի, Հերոսներու Օրուան առթիւ իրենց ըրած նուէրին համար։

〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Տէր եւ Տիկին Մուրատեաններէ շնորհակալութեամբ ստացուած է՝ գրասենեակին համար նոր գրասեղան մը։ Տէսինէն Պ. Սարգիս Առաքելեանէ հինգ քիլօ պիսքիւի։ Լիոնէն Տիկ. Տէմիրճեանէ հինգ քիլօ մաքարոնի։ Մանթոնէն Պ. Կապի Աքըլեանէ ռատիօ մը։

〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԸ

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը։ Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդական խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ. նոյն ատեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի։

×

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Պօմոնի Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնը հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի Ս. Գ. Լ. եկեղեցւոյն մէջ, եւ յետ պատարագի տեղի պիտի ունենայ աւանդական խաղողի օրհնութիւն։ Ամէն ընտանիք կրնայ նուիրել խաղող կամ ուխտադրամ։

Երկուշաբթի, Մեռելոց՝ պատարագ եւ հոգեհանգիստ ազգիս համայն ննջեցելոց։

×

ՇԱՒԻԼ

Այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն՝ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ։

Պատարագէն յետոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ողբացեալ Տիկ. Լուսին Սարգիսեանի մահուան տարելիցին առթիւ։

Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ։

×

ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը փութայ ծանուցանել Տէսինի հայ հասարակութեան թէ, շաբաթ 15 Օգոստոս, առաւօտ ժամը 8,30ին, Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ, նաեւ տեղի պիտի ունենայ աւանդական մատաղաբաշխում եւ խաղողօրհնութիւն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ ԵՒ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

1959 – Զ. ՏԱՐԻ

640 մեծադիր էջերով, 300 հին ու նոր նկարներով եւ բազմատեսակ նիւթերու կարգին նաեւ Ֆրանսահայ գաղութին վերաբերեալ ընդարձակ բաժինով (170 էջ)։

«Ամէնուն Տարեգիրքը» հետաքրքրական հրատարակութիւն մըն է ամէնուն համար։

Հատորը կ'արժէ՝ լաթակազմը 1700 ֆրանք եւ թղթակազմը՝ 1400 Ֆր.։

Դիմել՝ Փարիզի մէջ Հ. Սամուէլ, Մ. Պարսամեան եւ Հ. Բալուեան գրատուններուն եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, իսկ գաւառներու մէջ՝ Տարեգրքի ներկայացուցիչներուն։

ԱԶԴ.

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը հրաւիրուած է Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին բոցը արծարծելու այս ուրբաթ Օգոստ. 14, ժամը 18,30ին։

Հաւաքուիլ ժամը 18ին, Յաղթական Կամարին առջեւ։

Միութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ ընկերներէն եւ հայրենակիցներէն որ մեծ թիւով իրենց մասնակցութիւնը բերեն։

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար։

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով։

Collège Arménien S. Moorat

26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. Հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին։

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 19րդ պատգամաւորաժողովը պիտի գումարուի 15 եւ 16 Օգոստոս, Կատտանի մէջ, Պառ–Ռեսթօրան Ժիպելօ, Ավընիւ տը Նիս։

Առաջին նիստը կը բացուի 15 Օգոստ. շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին։ Պատգամաւորներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Մուտքը ազատ է բոլոր հայրենակիցներուն։

〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին համար, 1) Նախապատրաստական 8–7րդ դասարաններուն համար իբրեւ ուսուցչուհի հայ օրիորդ մը, որ ֆրանսական բարձրագոյն կրթութիւն ստացած ըլլայ. ի հարկին գիշերօթիկ։

2) Աշխատող կին մը, իբրեւ օգնական խոհարարուհի։

Դիմել վարժարան, գրաւոր, տալով անուն, տարիք եւ հասցէ։

1 Bld. du Nord - Le Raincy
Seine-et-Oise

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 13 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8468 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4369

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՂԱՓԱՐԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Սեւրի դաշնագրին շուրջ պայքարը սկսաւ առաջին օրէն իսկ:

Որո՞նք էին գլխաւոր հակառակորդները:

Արտաքին ճակատին վրայ «Միլլի» Թուրքիան եւ Խորհրդային Միութիւնը, — Հայաստանի Հանրապետութեան երկու անմիջական դրացիները:

Առաջինին թշնամական դիրքը շատ հասկնալի էր, քանի որ Մուսթաֆա Քէմալի շարժումը ուղղուած էր մէկ կողմէ Յոյներուն, միւս կողմէ Հայերուն դէմ: Միսաքը միլլին ո՛չ մէկ թիզ հող կը զիջէր Հայաստանին:

Տարօրինակ էր սակայն Խորհրդային Միութեան հակառակութիւնը Սեւրի դաշնագրին, որ Հայաստանի սահմաններուն մէջ կ'առնէր ո՛չ միայն Կարսն ու Արտահանը — որոնք Պրէսթ-Լիթովսքի մէջ Լէնինի կողմէ նուէր տրուած էին Թուրքերուն այլ՝ Թրքահայաստանի կարեւոր մէկ մասը, մէջն ըլլալով Էրզրումի բերդերն ու Տրապիզոնի նաւահանգիստը:

Միացեալ Հայաստանը կարեւոր պատուար մը կը կազմէր Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, որոնք դարաւոր թշնամիներ էին եղած: Շնորհիւ Ուիլսընի իրաւարարական վճիռին, Խորհրդային Միութեան սահմանները ամբողջէն պաշտպանուած կ'ըլլային թրքական ապագայ յարձակումներու դէմ:

Սակայն այդ օրերուն — եւ անկէ վերջ ալ — Մոսկուա բարձր քաղաքականութիւն կը խաղար: «Իմպերիալիստ»ներու դէմ զէնքով, ռազմանիւթով եւ կարմիր սկիներով կ'օժանդակէր Թուրքերուն, անոնց միջոցաւ համայնավարութիւնը տարածելու համար իսլամական աշխարհին մէջ: Փորձը ցոյց տուաւ թէ ո՛րքան սխալեր էին Կրեմլինի վարիչները: Թուրքերը ջնջեցին Խալիֆայութիւնը եւ Տրապիզոնի առջեւ ծովամոյն խեղդեցին համայնավարութեան Թուրք քարոզիչները: Ո՛չ մէկ իսլամ բոլշեւիկ դարձաւ Մ. Քէմալի շնորհիւ:

Անբացատրելի էր Չիչէրինի հակառակութիւնը Սեւրի դաշնագրին դէմ: Կրեմլինի Արտաքին նախարարը Մոսկուայի մէջ Լեւոն Շանթի պատուիրակութեան հետ բանակցելու համար իբրեւ առաջին պայման կ'առաջարկէր, որ Հայաստանի կառավարութիւնը հրաժարի Սեւրի դաշնագրէն եւ կոնակ դարձնէ դաշնակիցներուն:

Գիտէր թէ տուեալ պայմաններուն մէջ անկարելի էր ընդառաջ երթալ այդ պահանջին:

Ու երբ քանի մը ամիս վերջ, Թուրքերուն հետ ձեռք ձեռքի, վերջ տուին անկախ Հայաստանի գոյութեան, բոլշեւիկները ո՛չ մէկ ճիգ ըրին ընդլայնելու խորհրդային դարձած մեր երկրին սահմանները: Ընդհակառակն Թուրքերուն նուէր տուին բացի Կարս-Արտահանի շրջանէն — որ ռուսական սահմաններուն մաս կը կազմէր 1878էն ի վեր — նաեւ Սուրմալուն:

Ալ չենք խօսիր Լոռիի, Ախալքալաքի, Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի մասին, որոնք «եղբայրական» Վրաստանի եւ Ատրպէյջանի միացուեցան:

Ներքին ճակատին վրայ Սեւրի դաշնագրին դէմ պայքար բացին հակադաշնակցական բոլոր տարրերը, մանաւանդ ռամկավարներն ու համայնավարները: Ասոնք կը քարոզէին թէ Հայաստանի խորհրդայնացումով լուծուած էր Հայկական Դատը:

Միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ հաւատարիմ մնաց Սեւրի դաշնագրին եւ զայն դարձուց հայ ժողովուրդի քաղաքական անկորնչելի իրաւունքներուն հիմնաքարը, յայտարարելով շարունակ որ չէ լուծուած դեռ Հայկական Դատը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴԷՊԻ ՎԵՐԻՆ ԺՈՂՈՎ

Նախագահ Այզընհաուըր, ինչպէս ամէն Ամերիկացի ընդհանրապէս, բաւական լաւատես է եւ վստահ որ Խրուշչեւ կարեւոր զիջումներ պիտի ընէ իրենց խօսակցութեանց ժամանակ: Այզընհաուըր այս եզրակացութեան եկած է նկատի առնելով Խրուշչեւի բուռն փափաքը զինքը տեսնելու, եւ եզրակացուցած թէ քանի որ Խրուշչեւ այսքան կը պնդէ նման տեսակցութեան մը համար, անպայման կ'ուզէ կարեւոր բաներ ըսել կամ զիջումներ ընել: Այս կարծիքը ունէր արդէն Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանը:

Կրեմլինը արեւմտեան ճնշումին տակ էր միայն որ տեղի տուաւ Արտաքին նախարարներու ժողովին, ուր իր պատուիրակը՝ Անդրէյ Կրոմիքօ բոլորովին բացասական դիրք մը որդեգրեց: Հոն՝ Արեւմտեաններն էին որ զիջումներ ըրին: Մոսկուա միշտ հասկցուցած է որ պետութեանց ղեկավարներու հանդիպում մը կրնայ միայն համաձայնութիւն մը ստեղծել: Միացեալ Նահանգներու Նախագահը վստահ է թէ Խրուշչեւն է միայն լիազօր բաներըը, որ կրնայ որոշումներ տալ, զիջումներ ընել, որպէսզի Արեւմուտքը ընդունի Վերին Ժողով մը եւ համակերպի Պերլինի համար, առժամեայ կարգադրութեան մը:

Արեւմուտքի հաստատ կամքը որուն կը միանայ նաեւ քաղաքական մեծ ճկունութիւն մը եւ համոզումը՝ որ Խորհ. Միութիւնը պատերազմ պիտի չընէ Պերլինի համար, յուսալ կուտան Նախագահին որ մթնոլորտը պիտի պայծառանայ Խրուշչեւի հետ իր տեսակցութենէն ետք Ուաշինկթընի մէջ, առանց նոյնիսկ սպասելու Մոսկուայի երկրորդ հանդիպումին:

Յայտնի է նաեւ թէ Խրուշչեւ պիտի ուզէ անպայման յաջողութիւններ ձեռք ձգել փաստելու համար թէ իրաւունք ունէր երբ կը պնդէր որ ղեկավարներու

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Քառորդ դար տեւեց մեր հակառակորդներու պայքարը Սեւրի դէմ:

Եկաւ 1945 թուականը:

Հնչած էր հաշուեյարդարի ժամը:

Մեծերը կը կատարէին աշխարհի նոր բաժանումը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Մայիսին Փարիզէն ու Գահիրէէն մինչեւ Սան Ֆրանսիսքօ յուշագիր կը տեղացնէր՝ պահանջելով Սեւրի դաշնագրին գործադրութիւնը:

Հակառակորդները «ավանտուրա» կ'որակէին Դաշնակցութեան ձեռնարկները:

Յունիսին Հայաստանէն վերադարձան արտասահմանեան պատգամաւորները, որոնք Էջմիածնի մէջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս էին ընտրած Գէորգ Զ.ը:

Ու յանկա՛րծ հոգեփոխութիւն: Անոնք որ ամբողջ 25 տարի դատափետած էին Սեւրի դաշնագիրը, եկան բոլորուեցան Դաշնակցութեան գաղափարին շուրջ եւ մեզի հետ միասին կազմեցին «Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբ»ը Փարիզի մէջ: Յուշագրեր ներկայացուցին Մեծերուն՝ պահանջելով Սեւրի դաշնագրին գործադրութիւնը — Միացեալ Հայաստանի իրականացումը:

Յաղթած էր մեր գաղափարը:

Թելադրութիւնը կուգար վերէն, անոնցմէ՝ որոնք քառորդ դար առաջ պահանջեր էին Հայաստանի կառավարութենէն հրաժարիլ Սեւրէն:

1947 Հոկտ. 24ին կրկին խաբեցին մեզ, Վիշինսքիի բերնով:

Բայց ատիկա տարբեր պատմութիւն է:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրը Օրին

ԹԱՏՐՈՆ...

★

Վայրը — Հանքային շրջան մը՝ Կարմիր Լեհաստանի մէջ:

Հանդիսականները — երկու հազարի չափ լեհ հանքագործներ:

Դերասանապետը — Նիկիթա Խրուշչեւ, Ուկրայնացի: Սատակեալ նիւաղին գահաժառանգը:

Դերասանապետը նոր կը խօսի եւ կ'ըսէ, ի մէջ այլոց.

— Ես ձեր կրօնական զգացումները վիրաւորելու եկած չեմ, բայց ըսեմ ըսելիք... Ձեր Տէրտէրները դրախտը կը խոստանան ձեզի՝ երկնքի մէջ... իսկ մենք երջանիկ կեանք մը ապահոված ենք ձեզի՝ այս երկրագունդին վրայ... Ըսէ՛ք նայիմ, գո՞հ էք ձեր վիճակէն...

Քարէն ձայն կ'ելլէ, հանքագործներուն բերնէն ձայն-ծուն չելլեր: Ու գերեզմանոցներու մահաբոյր խաղաղութիւնը յիշեցնող լռութիւն մը կը ծանրանայ հանքագործներու այդ գիւղաւանին վրայ:

«Մաշուած» ու «մրոտ» եւ կէս-անօթի լեհ բանուորները վար կը կախեն իրենց գլուխը, որպէսզի իրենց նայուածքը չհանդիպի Կարմիր Առաքեալին նայուածքին, ազատ թաշկինակով մը կը սրբեն իրենց քրտնաթոր ճակատը եւ իրենց սրտին խորէն փրթած հառաչանքին կ'ընկերանայ անէծքը.

— Գետնին տա՛կը անցնի ձեզմէ զալիք երջանիկ կեանքը... Աստուա՛ծ տեսնէ ձեր հաշիւը՝ խաբեբաներ, ստախօսներ, ստահակներ...

×

— Գո՞հ էք ձեր վիճակէն...

Այս հարցումը կը լսեն, յաճախ, ուրիշ հանքագործներ, ուրիշ բանուորներ, ուրիշ բազմութիւններ՝ այն երկիրներուն մէջ, ուր պատմութեան ամէնէն զարհուրելի բռնակալութիւնը կը փորձէ իր թաթին մէջ տրորել, հալեցնել ու փշրել ընկալեալ բոլոր սրբութիւնները:

Այս բազմութիւններն ալ ձայն-ծուն չեն հաներ: Բայց, ի դիմաց իրենց Խրուշչեւներու մունետիկները, վարձուած առաքեալներ, տանիք կը բարձրանան ու կը պոռան.

— Այո՛, գոհ ենք...

Խրուշչեւները լսեցի՞ն այս չղջանը, ա՛լ կը բանան իրենց բերանը ու կը յայտարարեն.

— Կը տեսնէ՞ք, Արեւմուտքցի բուրժուաներ, աշխարհի բոլոր ժողովուրդները մեզի հետ են... Համայնավարութիւնը պիտի յաղթանակէ ու մենք ձեզ պիտի ուտենք պատառ պատառ... Աշխատաւորներ, բոլոր երկիրներու, միացէք...

×

Մեր ականջին ալ հասած է այս չարագուշակ հարցումը.

— Ըսէ՛ք, գոհ չէ՞ք ձեր վիճակէն...

Ձայն-ծուն չկայ՝ մեր զանգուածէն:

Ու նորէն, բուռ մը խելագարներ Երեւան, բուռ մը ցաւագարներ ալ, ի սփիւռս աշխարհի, կը պատասխանեն՝ ի դիմաց ազգին.

— Ի հարկէ գոհ ենք... Եւ շատ երջանիկ... Դաշնակներու նիրանէն ազատեցանք, փա՛ռք Լէնինին, փա՛ռք Սթալինին...

×

Գո՞հ: Բայց, ինչո՞ւ գոհ պիտի ըլլայինք, մենք:

Ձեկան ու գրաւեցի՞ն մեր հայրենիքը՝ զէնքով ու զրահով:

Ջախջախեցի՞ն մեր մտաւորականները՝ կացիններով: Ու դաշոյններով:

Ոտքի տակ չառի՞ն մեր Եկեղեցիին նուիրականութիւնը: Չզողցա՞ն մեր խաչն ու մեր Աւետարանը: Չքանդեցի՞ն մեր աղօթարանները: Չկոտորեցի՞ն Աստուծոյ հայ պաշտօնեաները: Չլլրեցի՞ն մեր Մեծաքանչը: Լրտես չնշանակեցի՞ն՝ զաւակը ծնողքին վրայ: Չսպաննեցի՞ն կաթողիկոսը եւ հոյլը յայտնի դէմքերու: Չպատռեցի՞ն Սեւրի Դաշնագիրը: Թուրքին, Թաթարին ու Վրացիին չբաշխեցի՞ն մեր հողերուն մէկ մասը:

Կա՛րն — իրենց գարշապարին տակ չփշրեցի՞ն Ազատութիւնն ու Պատիւը ե՛ւ ազգին, ե՛ւ անհատին:

Գոհ ըլլայինք, որովհետեւ պատառ մը ցամաք հա՞ց են տուեր մեզի:

Այսքա՞ն աժանցաւ երջանկութիւնը այս երկրագունդին վրայ, Նիկիթա Խրուշ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն որ սուրիական համայնավար կուսակցութեան մէջ պառակտում մը յառաջ եկած է: 16 անդամներ, որոնց կարգին Ալ Նուր համայնավար թերթին խմբագրապետը՝ Ալտուլ Պաքի Ճամալի, յայտարարած են թէ հրաժարած են կուսակցութենէն, որովհետեւ «օտար շրջանակներէ դրամական աջակցութիւն կը ստանայ»:

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ լատին Ամերիկա պիտի այցելէ յառաջիկայ ամիսներուն, ըստ Լոնտոնի լաւատեղեակ շրջանակներուն: Այս բարեկամական այցելութեան «պաշտօնական» նպատակն է զարգացնել Խորհ. Միութեան եւ Հարաւային ամերիկեան Հանրապետութեանց առեւտրական յարաբերութիւնները: Եթէ Մոսկուայի այս որոշումը հաստատուի, անոր գործադրութիւնը ապացոյցը պիտի ըլլայ թէ Խորհ. Միութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ լատին Ամերիկայի որ իր քաղաքական թափանցումի պայքարին նորագոյն նշաւակն է:

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ երեսուն համայնավարներ ինչպէս նաեւ փերոնականներ ձերբակալուած են Թիւքիման քաղաքի ծանրակշիռ միջադէպերուն հետեւանքով: Գործադուլները կը շարունակուին բայց կառավարութիւնը՝ խիստ ազդարարութիւն մը ըրաւ Փերոնական ընկերակցութեանց թէ «ուժը վերջին պահո՛ն միայն պիտի գործածուի, բայց անգամ մը որ ի գործ դրուի ոչ մէկ պատըրուակով յետքայլ պիտի կատարուի»: Գործադուլները ձախողեցան:

ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ մէջ փակուեցաւ Հրէական համաշխարհային համագումարը: Քաղաքական յանձնախումբը չորս բանաձեւեր առաջարկած է. — ա) Հրեաներու կացութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ. (այս մասին որոշուած է նաեւ տեսնուիլ Խրուշչեւի հետ, Ուաշինկթըն այցելած ատեն), բ) Հակահրէականութեան վերածնունդը արեւելեան եւ արեւմտեան Գերմանիոյ Հանրապետութեանց մէջ. գ) Ռումանացի Հրեաներու արտագաղթը. դ) Հրաւէր աւստրիական կառավարութեան որ հատուցում տայ աւստրիացի Հրեաներու որոնք հալածուած են նացիներու կողմէ:

ԿԻՊՐՈՍԻ կացութիւնը միշտ անստոյգ է: Ռումբ մը պայթած է Այօս-Անտրոնիքօս գիւղաքաղաքին մէջ, առանց զոհ պատճառելու: Զօր. Կռիվասի շարժումը կը ծաւալի եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ պաշտօնական իշխանութեանց: Թռուցիկներ կը բաժնուին ուր Մակարիոս կը դատապարտուի, որովհետեւ չէ կրցած ապահովել Յունաստանի հետ միութիւնը (Էնոսիս) եւ «Կիպրոսը յանձնած է Թուրքեւանգլիական շահերուն»: Կղեռսի մէջ խօսած ատեն, Մակարիոս արք. ընդմիջուեցաւ «Կեցցէ՛ Կռիվաս» բացագանչութիւններով:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Արտաշէս Յարութիւնեանի նամակնե-րուն ընդհանուր բովանդակութիւնն ու նկարագիրը համադրական կերպով ամ-բողջացնելու համար, մեզի կը մնայ խօսիլ նաեւ երրորդ շարք մը նամակներու մա-սին: Իրենց պարզութեան մէջ, այդ նա-մակները մէկէ աւելի խորհրդածութիւն-ներ կը թելադրեն: Մենք կը ճանչնայինք արեւմտահայ արձակագիր - քննադատը իր գրականութեան բազմազան տարրե-րուն մէջ: Այդ նամակներով մարդը մար-մին պիտի առնէ դարձեալ մեր աչքերուն առջեւ: Մտաւորական բացառիկ դէմք մըն էր, որ գիտէր հաշտեցնել արեւելքի իմաստութիւնը եւ արեւմուտքի գեղեց-կագիտութիւնը:

1937ին «Նահատակ Գրագէտներու Բա-րեկամներ» մատենաշարին մէջ «Արձակ էջեր եւ Քերթուածներ» խորագրով (թիւ 10) հատոր մը տուինք: Գրագէտին եղ-բայրը, Վահան Յարութիւնեան, ինքն ալ գրագէտ, մեզի տրամադրեց բաւական անտիպ նիւթեր, որոնց մէջ կը գտնուէին նաեւ տասնեակ մը նամակներ, բոլորն ալ ուղղուած վիպագիր Տիկին Զապէլ Եսայ-եանի: Դժբախտաբար այդ նամակները յիշուած հատորին մէջ չկրցինք առնել: Թիւով ինը նամակներ, 15 Մարտ 1906էն 11 Յունիս 1908 թուականը կը կրեն: Ու-րիշ հինգ նամակներ, 20 Օգոստ. 1908էն 25 Հոկտ. 1908, գրական շահեկանու-թիւն չեն ներկայացներ, «կը գրադին տե-կիներին անձով եւ հիւանդութեամբ»: Ու-րիշ ութ նամակներու ալ ամփոփումները տրուած են, 8 Նոյեմբեր 1906էն 25 Դեկ-տեմբեր 1907:

Բոլոր այս նամակները Տիկին Զապէլ Եսայեանի կողմէ Վահան Յարութիւնեա-նին յանձնուած են: Այս վերջինը կը յայտնէր թէ մաս մը գտած է զինադա-դարին (1918) ձեռք անցուած ճոփիի տետրակի մը մէջէն, զոր Թուրքեր հայ կօշկակարի մը ծախեր էին անպէտ կար-ծուած թուղթերու հետ: Կօշկակարը հասկնալով տետրակին կարեւորութիւնը, երկիւղածութեամբ պահեր էր եւ զայն իրեն յանձնած: Արտաշէսին բազմաթիւ թղթակցութիւնները Թլկատինցիին, Ռու-բէն Զարդարեանին եւ Գազանճեանին հետ բոլորն ալ դժբախտաբար կորսուած են, բացի Արամ Անտոնեանի հետ ունե-ցած թղթակցութիւններէն, որոնց մասին գրուեցաւ արդէն այս յօդուածաշարքին սկիզբը:

Տիկին Զապէլ Եսայեանի ուղղած նա-մակները գրագէտին ներքին եւ ընտանե-կան կեանքը, զգացումները, ինչպէս նաեւ մտերիմ պահերը կը ներկայացնեն: Տառապող, ինքզինքը մինակ զգացող հո-գիի մը գալարումները կը գծանք, որոնց էնթական աշխարհէ հեռու, մարդոց ան-տարբերութեան երես դարձուցած, կ'ողբայ իր առանձնութիւնը: Եւ սակայն միշտ վերապահ է: Այդ վերապահութիւնը արդիւնք է նաեւ հպար-տութեան, որ երեւան եկած է կեանքը աւելի մօտէն ճանչնալէն, ինչպէս նաեւ բարեկամութիւններու անկեղծութեան հանդէպ ունեցած մարդկային կասկածէն: Այս յստակ զգացումը տեղի կուտայ, երբ խնդիրը Տիկ. Զապէլ Եսայեանի բա-րեկամութեան մասին է: Ա. Յարութիւն-եանի գրիչը եւ մտածումները հոն վերա-պահութիւն չեն ճանչնար: Դիմաստուեր-ներու հեղինակը դտած ըլլալ կը թուի անկեղծ բարեկամութիւնը: Անկարելի է ինծի համար ներկայացնել հոս մանկա-կան բուռն չափ հպատակութիւնը եւ խոնարհամիտ զգայութիւնը զոր ան ունի հանդէպ այդ գրագիտուհիին: 25 Յունիս 1908 թուակիր նամակին հետեւեալ պար-բերութիւնը աւելի քան կը բացատրէ այդ կախարդանքը.—

«Որպէսզի անխորհուրդ էնտիմֆրէ-սիոններ ըրած չըլլամ, պիտի չըսեմ բո-լոր այն բարիքը զոր կը քաղեմ անկէ, — այդ բարեկամութենէն, իմ այնքան յա-ճախադէպ հոգեկան տեփայլաններուս մէջ՝ որոնց մասին աշխարհ շատ բան չի գիտեր: Հետզհետէ ստիպուած կը զգամ ինքզինքս ընդունելու թէ ձեր բարեկա-մութիւնը, ձեր սեռին բերմամբ, այր մարդու բարեկամութեան հետ բաղդատե-լի չէ բնաւ: Տղու մը պէս տկար կը զգամ ինքզինքս հանդէպ ձեզի, եւ տղու մը պէս կը սիրեմ, կը փնտռեմ որ գուրգուրալից ձեռքով մը խնամէք իմ տկարաթիւն-ներս: Այս պահուս ուր տարօրինակ հպար-տութեամբ մը կ'արհամարհեմ որեւէ բա-րեկամական ցոյց, պէտք կը զգամ ձեր քաջալերանքներուն՝ զորս ամէն անգամ երախտագիտութեամբ կ'ընդունիմ: Կին մը չէք դուք, այլ կինն էք, որ կը հասկը-նայ, որ գիտէ — ահա թէ ինչու ոչ մէկ բանով չեմ կրնար փոխարինել ձենէ բխող բարիքը, — ահա թէ ինչո՞ւ ձեր հաճելի բնակալութենէն չեմ ուզեր ազատիլ երբեք»:

Ո՛չ միայն իր անձով չի զբաղիր այս նամակներուն մէջ այլ՝ եթէ առիթը ներ-կայանայ, հայ գրականութեան բերած իր նպաստը կը թերագնահատէ, որովհետեւ «կը մնայ ինքզինքին միակ բացարձակ դատաւորը, անգութ, խստամբեր, աններ-բող դատաւոր մը, որ պահանջկոտու-թիւններով լեցուն է»: Այս նոյն միտքը աւելի յստակօրէն ընդլայնած է 25 Դեկտ. 1907 թուակիր նամակին մէջ:

Ա. Յարութիւնեան կը ճշդէ իր վերա-բերումը քննադատներուն եւ գինքը գնա-հատողներուն հանդէպ: Եթէ անտարբեր է առաջիններուն հանդէպ, գնահատողնե-րը զինքը չեն խանդավառեր: Ի՞նչ է եւ ի՞նչ պէտք է ըլլայ գրողներուն նպատա-կը, — Զգտիլ իրագործելու իրենց Ար-ուեստի եւ Գեղեցկութեան երազը. չունին լաւագոյն բան մը ընելու եթէ ոչ հետ-զհետէ աւելի սերտ փարիլ իրենց իտէա-լին, հետզհետէ լաւագոյն ջանք մը փնտռելով իրենց հոգւոյն խորը, ի սպաս Աստուածներու մեծագոյնին:

Արուեստագէտ գրողը տարակոյսներով կ'ապրի: Իր մտքին ծնունդները գոհա-ցում չեն տար իրեն: Նախանձախնդիր կատարեալ գաւակներ ծնելու մասին, միշտ թերի, միշտ անհրապոյր կը գտնէ զանոնք, որոնց կեանք տուած է: «Իմ ամբողջ խանդավառութիւնս, կը գրէ, գուրգուրանքս, հոգածութիւնս ու նա-նախանձախնդրութիւնս կը դառնայ ա-նոնց՝ որոնք սաղմնային վիճակի մէջ մտքիս մթութեան խորը կը քնանան, սպասելով բարի բեղնաւորումին: Ինչո՞ւ արուեստի այս ցաւը: Թերեւս անոր հա-մար որ մեր հոգիներուն մէջ բոյն դնող Գեղեցկութենէն՝ միշտ լաւագոյն, միշտ աւելի թանկագին մաս մը պիտի մնայ չբացատրուած, ու յաւէտ անբացա-տրելի»:

Ա. Յարութիւնեան կը գրադի գրալու-ծական ինչպէս նաեւ քնէական փորձե-րով: Տիկ. Զ. Եսայեանի խնդրանքին վը-րայ, 19 Մարտ 1908 թուակիր նամակին մէջ կը փորձէ ճշդել գրագիտուհիին նկա-րագրի քանի մը գիծերը: «Ծանչցած էի զձեզ, ձեր ճշմարիտ անխաթար պարզու-թիւնը, ինչ որ կար ձեր բնաւորութեան մէջ անսեթեւեթ ու աննկատ, բնական եւ լուսալ, կարծած էի տեսնել ձեր գրին մէջ՝ մեծ ու վիպրանք սանտիպիլիթէ մը, որուն խռովքներուն դէմ մարտնչելու հա-մար ձեր ի գործ դրած ջանքն էր անտա-րակոյս, որ անփորձ նայուածքներու զձեզ կարծել տուաւ «հանդարտ ու վերապա-հոտ» անձնաւորութիւն մը: Հիւանդագին դիւրազգածութիւն մը, մտքին մէջ գա-ղափարներու եւ տպաւորութիւններու խռովայոյզ իրերայաջորդութիւն մը, ա-ժիթասիոն մը, փոփոխականութիւն մը, մէկ վայրկեանէն միւսը՝ խանդավառ կամ տխուր, յուսալից կամ յուսաթափ, բայց իրապէս մանաւանդ արտէօր ունեցող հոգի մը»:

Ընտանեկան խաղաղ մթնոլորտ օրհ-նութիւն մը եղած է Ա. Յարութիւնեանի համար: Հպարտութեամբ լեցուած, միշտ նկարագրած է իրենց նահապետական ներքին խաղաղութիւնը եւ բնութեան մը-տերիմ դրացնութիւնը, այգիներ ո-րոնցմէ ներշնչուած է նաեւ բանաստեղ-ծը եւ որոնց կը պարտի ան իր գրական վաստակին կարեւոր մէկ մասը, արձակ-ներ մեծ մասով, Մոխիր ու Մախր, Հակասութիւններ, Թափառումներ եւ Գրական Դիմաստուերներ ընդհանուր խորագիրներով:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ "ԼԻՆԵ՞Լ ԹԷ ՉԼԻՆԵԼ"

Կեանքը երկարելու մարզին մէջ ալ գի-տութիւնը այնպիսի դրական նուաճում-ներ կատարած է, որ Շէյքսփիրի «լինե՞լ թէ չլինել» յստակ երկընտրանքին տեղ, մերօրեայ յաւակնոտ հարցն է դարձած՝ «Հարիւրամեայ լինե՞լ թէ չլինել»:

Տարակոյս չկայ թէ ամէն օր եւ ամէն բանէ գանգատող, ամէնէն անբախտ, աղ-քատ, հիւանդ, զրկեալ կամ օժտեալ, ծեր ու անկար մարդն անգամ ապրի՛լ, դեռ ապրիլ, աւելի ապրիլ կ'ուզէ:

Եղեր է Փարիզ, Նիւ Եորք, Հռոմ, Լոն-տոն, Թոքիօ եւ նոյնիսկ երկաթեայ վա-րագոյրին ետեւ, աշխարհի յետին գիւղը կամ անապատին մէջն անգամ ապրող մարդը՝ ակամայ կ'երթայ... ի վերին Երուսաղէմ:

Այդ մասին լրագրական հարցափորձ մը կատարած է, վերջերս, Փարիզի կա-րեւոր օրաթերթերէն մէկը, հարցումն ուղղելով ընկերային զանազան դասա-կարգերու պատկանողներու:

«Հարիւրամեայ լինե՞լ թէ չլինել»:

Պատասխաններէն ոմանք.—

ԺԱՆ ՌՈՍԹԱՆ, դարուս ամէնէն երևելի կենսաբաններէն մէկը:

Այո՛: Բնականաբար կեանքի երկարու-մը նոր խնդիրներ պիտի ստեղծէ, որոնք բոլորն ալ դիւրաւ լուծելի պիտի չըլլան: Անոնց հոգը ընկերաբաններուն եւ տնտե-սագէտներուն կը վերաբերի: Մեզի, կեն-սաբաններուս համար, պարտականու-թիւն է յառաջընթաց ըլլալ: Եթէ կրնանք կեանքը երկարել, պիտի երկարենք զայն որովհետեւ մեր դերն իսկ է եւ իրաւունք չունինք դրժել մեր կոչումը:

Կեանքն արդէն երկարած է: Դար մը առաջ, մարդու կեանքին միջին տեւողու-թիւնը 35 տարի էր. այսօր 65ի հասած է: Ոչ ոք դժգոհ է այս արդիւնքէն եւ Փասթէօր ու Ֆլէմինկ չարագործներ չեն նկատուած: Ընկերութիւնն է որ պէտք է յարմարի կենսաբանութեան եւ ոչ թէ հա-կառակը:

Կեանքի երկարումին առաւելութիւննե-րը անչափ կրնան ըլլալ: Բաւ է մտածել թէ ի՛նչ օգուտներ կրնայ քաղել մարդ-կութիւնը եթէ որոշ մեծ մտքեր աւելի երկար ապրին: Օրինակ Այնշթայն: Եթէ դեռ ապրէր՝ մեծապէս պիտի չնպաստէ՞ր կարգ մը բարդ խնդիրներու լուծումին: Հապա Փասթէօ՞ր:

Վաթսունեւհինգ տարեկան եմ ուստի եւ կողմնակալ կարծիք մը յայտնած չըլ-լալու համար, կը նախընտրեմ Պղատոնի խօսքը կրկնել. «Մարդ իսկապէս օգտա-կար է ու գործունեայ՝ յիսուն տարեկա-նէն սկսեալ միայն» եւ պէտք չէ ուրեմն որ այդ տարիքէն տասը կամ քսան տարի ետք անհետանայ:

Կեանքի երկարումին պարտադիր հե-տեւանքը պիտի չըլլայ՝ եթէ օր մը ծը-նունդներու հսկողութիւնը անհրաժեշտ դառնայ. առանց անոր ալ, անխուսափե-լի է այս:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՉՄԵՌԱՒ

—o—

Այն ատեն, գնդապետ Ֆոն Շթաուֆէն-պէրկ, սառն շեշտով մը կը յայտարարէ.

— Զօրավար, ես էի որ լարեցի ռում-բին մեքենան... իր պայթումէն ետք, յար եւ նման 150նոց ռումբի մը պայթիւ-նին, չեմ խորհիր թէ սրահին մէջ գըտ-նուող անձնաւորութիւններէն ոեւէ մէկը վերապրած ըլլայ...

Զօրավար Ֆրոմ կը պատասխանէ.

— Կոմս Շթաուֆէնպէրկ, մահափորձը ձախողած է: Ձեզի կը մնայ միայն անձ-նասպան ըլլալ նոյնհետայն:

— Ո՛չ մէկ առթիւ պիտի ընեմ այդ բանը, կը պատասխանէ Շթաուֆէնպէրկ:

— Ուրեմն, կը ձերբակալեմ ձեզ...

— Զօրավար, մենք է որ կ'արգելափա-կենք ձեզ, կը միջամտէ Օլպրիխթ:

Ֆրոմ տեղի կուտայ. հեզութեամբ, կը թողու որ զինքը առաջնորդեն իր գրա-սենեակին կողքին գտնուող սենեակը, ուր դաւադիրներ կը հսկեն իր վրայ:

Այս վերջինները վճռած են շարունակել իրենց սկսած գործը, եթէ նոյնիսկ Հիթ-լէր չէ մեռած...

Հրամանատար Ռեմերի բանակը պաշա-րած է նախարարութեանց պաշտօնատու-ներու թաղը եւ կը սպասէ Տոսէնէն օգնական ուժերու ժամանումին:

Տօյչլանտզէնտը՝ պետական ռատիօ-կայանը կը հաղորդէ եւ դաւադիրներն ալ կը լսեն որ կատարուած մահափորձը ձախողած է:

Հետզհետէ Գերմանիոյ չորս կողմերէն դաւադրութեան իրենց մասնակցութիւնը խոստացած զինուորական պետերէն լու-րեր կը հասնին, որոնք կը յայտնեն թէ չեն կրնար այլեւս դաւադիրներէն ստաց-ուած հրահանգները գործադրել, քանի որ Քայթէլ իրենց հաղորդած է ռատիօ-յով թէ՝ միմիայն Ռասթէնպուրկի հրա-մանները վաւերական են եւ գործադրելի:

Այս յանկարծականօրէն եղերական դարձած մթնոլորտին մէջ իսկ, դաւա-դիրները կը մնան իրենց ընդգրկած ծրա-գրին ուղղութեան վրայ: Անմիջապէս ե-ղելութիւնը կը հաղորդեն Փարիզի իրենց գործակից զօրավար Շթիւլփնակըլի: Պէտք է որ այս վերջինը կէտ առ կէտ գործա-դրէ էս.-էս.ները չէզոքացնելու ծրա-գիրը:

Կրոս Տօյչլանտ բանակին պետը՝ հրա-մանատար Ռեմեր, որ պաշտօն ունէր նոյնպէս չէզոքացնել քարոզչութեան նա-խարար Կէօպէլսը, կը ներկայանայ ան-ձամբ յիշեալ նախարարութեան շէնքը եւ կ'ընդունուի նոյնինքն Կէօպէլսէն:

Երբ նախարարը կը տեսնէ հրամանա-տարը իր գրասենեակին մէջ, արթնամը-տութիւնը կ'ունենայ անմիջապէս հեռա-ձայնական հաղորդակցութիւն մը հաս-տատելու Ռասթէնպուրկի ընդհ. բանա-կատեղիին հետ, եւ ընկալուչը կուտայ հրամանատար Ռեմերին:

Միւս կողմը, հեռաձայնին գլուխը կը գտնուի նոյնինքն Հիթլէր:

— Ալլօ՛, հրամանատար Ռեմեր, կը ճանչնաք ձայնս, այնպէս չէ՞...

— Կատարելապէ՛ս, Առաջնորդս...

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, ե-րեք շաբաթ առաջ, հրամանատար Ռեմեր շքանշան մըն էր ստացած նոյնինքն Հիթ-լէրէն:

Այլեւս որեւէ կասկած չկար. Հիթ-լէր ողջ էր...

Եւ, իր զումարտակով հրամանատար Ռեմեր ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պենտլէր-շթրասը, ուր կը խորհի զսպել ըմբոստու-թիւնը: Սակայն երբ կը հասնի այդ ըմ-բոստութիւնը ինքնաինքեան խափանուած էր արդէն:

Արդարեւ, ժամը 22,30էն սկսեալ, բազ-մաթիւ սպաներ համախմբուած են աւրս-տրիացի գնդապետ Փրիտոնի շուրջ, որ իրենց կը յիշեցնէ այն երդումը զորս ը-րած են Հիթլէրին՝ անոր հաւատարմու-թիւն յայտնելով:

Անոնցմէ ութ հոգի, ատրճանակներով զինուած, ժամը 23ին կը խուժեն Օլպրիխ-թի գրասենեակէն ներս, կը կրակեն Շթաուֆէնպէրկի վրայ վիրաւորելով զայն բազուկէն, կը ձերբակալեն դաւա-դիրներու պարագլուխները եւ կ'ազատա-գրեն զօր. Ֆրոմը:

Այս վերջինը անմիջապէս կը կազմէ պատերազմական ատեան մը, որ իսկոյն նիստ գումարելով, մահուան կը դատա-պարտէ զօրավար Օլպրիխթը, կոմս Շթաուֆէնպէրկը եւ ֆոն Հէֆթէնը:

Կէս գիշերին, Պենտլէրշթրասէի ընդար-ձակ բակին մէջ, ինքնաշարժի մը լուսար-ձակներու տարածած լոյսի ցոլքերուն մէջ, վերոյիշեալ դաւադիրները հրացա-նազարկ կ'ըլլան Ռեմերի զինուորներուն կողմէ:

— Կեցցէ՛ Սուրբ Գերմանիան, կ'աղա-ղակէ կոմս Շթաուֆէնպէրկ, գնդակնե-րու տարափին տակ իր հոգին չաւանդը փչե-լէ առաջ:

Գալով զօրավար Պէքի, ի զուր փորձե-լէ ետք անձնասպան ըլլալ, կը գնդակա-հարուի իր կարգին, պահակ տասնապետի մը կողմէ:

Ցետագային միւս դաւադիրները պիտի գտնենք Ժողովուրդային Դատարանին առջեւ...

Պերլինի ձախողած յեղափոխութիւնը տեւած էր քանի մը ժամ միայն...:

(4 Շար.)

Գալով երկարակեցութեան համար կատարուած գիտական աշխատանքներուն, օրէ օր շատ մեծ յառաջդիմութիւններ կը կատարուին:

Որոշ փորձերու փաստարկեալ հիման վրայ, կարելի է մինչեւ իսկ ըսել թէ՝ ոչ միայն կեանքին երկարումը, այլեւ անոր անսահման պահպանումը գործադրելի պիտի ըլլայ, շնորհիւ «սառուցումի» կենսապահպան յատկութիւններուն:

ՀԱՅՐ ՊՈՒԼԷ, ժողովրդապետ, 60 տարեկան:

Այո՛: Խնդիրը նոր չէ եւ իմ կարծիքս ալ, ՛հաւանաբար,՛ առանձնայատուկ չէ: Բոլոր կարողութիւններուս տէրը մնալու պայմանով պիտի ուզէի, անշուշտ, կարելի եղածին չափ երկար ապրիլ: Եթէ կարելի ըլլայ կեանքը շատ երկարել, պէտք պիտի ըլլայ նաեւ լրջօրէն նկատի առնել ծնունդները չափաւորելու խնդիրը: Եկեղեցին ասոր հակառակ չէ, բայց դէմ է այդ նպատակով գործադրուած որոշ միջոցներու:

ԵՆԹԱՍՊԱՅ ՖԻԼԻՓ ԳՈՒՆԻՕ, 24 տարեկան:

Կեանքի երկարումը ընդունելի է միայն եթէ կարելի ըլլայ, մինենոյն ատեն, լրիւ պահել մարմնական ու մտային ամէն կարողութիւն:

Կը կարծեմ, սակայն, թէ շուտով դժուարութիւններու պատճառ պիտի ըլլայ եւ ծնունդներու ճշգրիտ չափաւորում մը անհրաժեշտ պիտի դառնայ:

Եթէ մեծ մտքի մը կեանքին երկարումը կարեւոր նպաստ մը կրնայ ըլլալ մարդկութեան աւելի արագ բարւոքումին, եթէ բնական է բարեբախտ մարդոց երջանկութիւնը երկարել, արդար պիտի ըլլա՞ր սակայն որ երկար ապրելու պարտաւորուին նաեւ էակներ, որոնց համար երկրի վրայ իրենց անցուցած օրերը տառապանքի անվերջ շղթայ մըն է: Այս մասին իրենք միայն կրնան պատասխանել:

Ի վերջոյ, կը կարծեմ թէ կեանքի երկարումը կրնայ պատճառ դառնալ, որ բազմապատկուին ըլլա՛յ քաղաքացիական ըլլայ զինուորական պատերազմները:

ԱՆՏՐԷ ՇԱՄՍՈՆ, ակադեմական 60 տարեկան:

Այո՛, բայց որոշ սահմաններու մէջ: Այն չափով որ համընթաց է բնութեան կշռոյթին: Մարդը պէտք է եղանակներու կշռոյթին հետեւի. եւ իր կեանքը երկարել առաւելութիւն մը պիտի չըլլայ եթէ այդ կշռոյթը չպահպանուի: Եթէ հաւատարիմ մնայ բնութեան օրէնքին, այն ատեն ամէն կերպով յաղթանակ մը կրնայ ըլլալ:

Եթէ կարելիութիւնը ըլլայ, պէտք է իրագործել կեանքի երկարաձգումը: Ինչ պայմաններու մէջ ալ ընթանայ, կեանքը հրաշալի է: Մանաւանդ որ երկար կեանք մը կրնայ կարելիութիւն ընծայել ձեռք ձգելու «իմաստութիւնը» որուն, բացատարար, տիրանալու համար ժամանակ կ'ուզէ: Արդի կեանքը շատ ճոխ է, ջղագրգիռ եւ վազն ի վազ:

Եթէ կեանքը երկարէր մինչեւ 150 տարի, երիտասարդութեան այժմու դերը պիտի նուազէր անշուշտ, քանի որ գործունէութեանց տեւողութիւնն ալ պիտի երկարի: Ասիկա կրնայ արգելք հանդիսանալ երկրի մը բարեշրջումին: Բայց, իրօք, ոչինչ կարելի է հաստատ նկատել:

ՕՐԻՈՐԴ ՏՈՄԻՆԻՔ, շարժանկարի «աստղիկ», 24 տարեկան:

Այո՛: Կեանքը շա՛տ կը սիրեմ. պիտի ուզէի որ հազար տարի տեւէր ան...

ՏԻԿԻՆ ՍԻՆՈԹԹԻ, 82 տարեկան:

Ո՛չ: Յիսուն տարի աւելի ուրիշին կարօ՞տ ըլլալ: Ո՛չ, դժուարին է ապրիլ ծերութեան մէջ:

Պ. ՖԼՈՐԻՕ, անուանի փաստաբան, 57 տարեկան:

Այո՛: Բոլորովին համաձայն եմ, մանաւանդ որ կը փափաքիմ դէպքերու եւ եղելութեանց շարունակութիւնը տեսնել: Բնականաբար պէտք է որ քիչ նուազի մեր մտային կարողութիւնը: Ծերունիներուն պէտք է իրաւունք տրուի, իրենց ուզած ընտրութիւնը կատարելու: Անհեթեթ է համրստեան պարտաւորութեան ենթարկել անոնք որ հակառակը կ'ուզեն: Եթէ կեանքը երկարաձգուի, պէտք է միաժամանակ երկարաձգել ազատութիւնը:

Պ. ՏԻՒՄԱ, կօշկակար, 50 տարեկան:

Սկզբունքով հակառակ չեմ, բայց պէտք է որ ծնունդներու քանակը հսկողութեան ենթարկուի: Այլապէս, չեմ գիտեր թէ ո՞ւր եւ ինչպէ՞ս կարելի պիտի ըլլայ տեղաւորել բոլոր մարդիկը:

Ըստ իս, երկարաձգուած կեանքի եւ կօշիկներու միջեւ որոշ նմանութիւն կայ. կօշիկն ալ նորոգութեան կուտաք որպէսզի աւելի երկար տեւէ, բայց ի վերջոյ մարդ կը ձանձրանայ նոյն կօշիկէն:

ԿԻՆԵՐԸ

1 — Ֆրանսուհին արտադրութիւնն է համայնագիտութեան դարուն, — ուղեղ:

2 — Գերմանուհին հրեշտակ է՝ դեռ մատաղատի, կին է՝ երբ երիտասարդ է, իսկ երբ այլեւս պառաւցած է՝ հանգստեան կոչուած զնդապետ մըն է:

3 — Անգլուհին կը նմանի բրիտանական կղզիին, — կարելի չէ գրաւել, բայց դիւրին է այցելութեան մը երթալ զբօսաշրջիկի պէս:

4 — Ռուսուհին անհուն դաշտ մըն է, դիւրին է պտոյտի երթալ, բայց վերադառնալը անկարելի:

5 — Ամերիկուհին շատ հականեխուած է, իրեն կը պակսի քանի մը միլիոն մանրէ՝ վարակելու համար քեզ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

*

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած՝ ինչպէս միշտ).

Այս տարի եւս Վալապրի ընդարձակ ու ծառախիտ անտառը ուխտավայր էր դարձած հազարաւոր ջերմեռանդ հայ հաւատացեալներու, որոնք հեռաւոր վայրերէն փութացած էին հոն՝ յարգելու մեր հերոսներու անթառամ յիշատակը Խանասորի յաղթական արշաւանքին տարեդարձին առթիւ: Յուլիս 26ի կիրակին արդարեւ, յիշատակելի օր մը պիտի մընայ: Այգաբացէն առաջ ուխտաւորներու խուռն բազմութիւնը սկսած էր խուժել դէպի Վալապր՝ հանրակառքերով ու սեփական ինքնաշարժներով: Քրտնաթոր ու շնչասպառ ոստիկաններ ամէն ճիգ կը փորձէին կանոնաւորելու համար երթեւեկը հարիւրաւոր կառքերով խճողուած ճամբուն վրայ: Հայ երգը դուրս կը պոռթկայ խանդաբորբ կուրծքերէ՝ իր քաղցր ու բամբ շեշտերով:

Տանտիկինները գործի վրայ են: Հագիւ տեղաւորուած, կը սկսին սեղանի պատրաստութեան ու սփռոցներու վրայ կը դարսուին իրենց ճարտար ձեռքերով պատրաստուած զանազան համադամներն ու խորտիկները: Հայկական աւանդական հիւրասիրութիւնը անխաթար փոխանցուած է մեր մամիկներէն ու մայրերէն այստեղ ծնած ու մեծցած Հայուհիներուն: Ամէն կողմէ կը լսուին «հրամմեցէք»ները: Անդին, պիւֆէին առջեւ, մեծ հոուզեռի մէջ են Նոր Սերնդականները: Խորոված ախորժաբերի հոտը կը տարածուի ամէն կողմ:

Կարգը եկած է երգելու եւ պարելու: Փողահարը, թուչերը ուռեցնելով, աչխուժութեամբ կը հնչեցնէ ազգային-յեղափոխական երգեր ու պարեր, թմրկահարը կ'ընկերակցի իրեն, համաչափ ու ներդաշնակ: Քիչ մը անդին, Թորգոմի նուագախումբը նոյնպէս կը հնչեցնէ պարի եղանակներ: Վարպետ պարագլուխներ, ի մէջ այլոց Կարնեցի Վարդգէսը, միշտ առոյգ ու աշխոյժ հակառակ իր յառաջացած տարիքին, կը վարեն խմբապարերը, որոնց հաճոյքով ու եռանդով կը մասնակցին Նոր Սերնդականները:

Յետ միջօրէին, ժամը 3ին, կը սկսի հանդէսին պաշտօնական յայտագրին գործադրութիւնը: Խօսնակը ձայնասփիւռէն կը հաղորդէ զայն ու անմիջապէս բեմին շուրջ կը խռնուին հանդիսականները: Նախագահ ընկ. Յակոբ Պետրոսեան հակիրճ այլ իմաստալից ճառով մը կը բացատրէ օրուան տօնին նշանակութիւնը: Ասկէ՝ փոքրիկ հատուած մը.— «Հ. Յ. Դ.ը Վահագնեան երկունքով ծնաւ հայ ժողովուրդին տառապանքի ծովէն: Ան էր որ ստեղծեց անձնուրացներու բանակ մը»:

Օր. Ա. Ճանիկեան եւ ընկ. Գ. Քենտիրեան ըրին պատշաճ արտասանութիւններ: Տաղանդաւոր երիտասարդ վիրթուոզ Ալեք Մնակեան, մրցանակաւոր Փառովայի երաժշտանոցէն, ձեռնադաշնակի վրայ նուագեց հայկ. եւ օտար գեղեցիկ եղանակներ, հմայելով ունկնդիրները: Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ա. Քէօսէեան որ խօսեցաւ կուռ ու տպաւորիչ ճառ մը: Ասկէ՝ փոքրիկ հատուած մը.—

«Բոլոր ազգերու մէջ ալ հերոսները պաշտամունքի կուռքեր են դարձած. հայ ֆետային, սակայն, եզակի է իր ասպետական նկարագրով, ան քաջակորովն Մուշեղներէն ու Վարդաններէն ժառանգած էր մեծահոգութիւնը թշնամի կանանց ու երախաներուն հանդէպ: Խանասորի «Եղիշէ»ն արտառուչ տողերով իմաստաւորած է զայն, — «Մի՛ վախնար, հանգիստ եղիր, բաջի ջան, — Կանանց երբեք ձեռք տալու չէ վրիժառու քաջ ֆետան»:

Ընկեր Քէօսէեան հայ ֆետայիին նկարագիրը բնորոշող օտար վկայութիւններէն բրաւ մէջբերումներ: Բուռն ծափեր ողջունեցին ընկերոջ ճառը:

Սէն Լուի Նոր Սերունդի պարախումբը ազգային տարազներով պարեց հայ գեղջկական ու ժողովրդական պարեր ոգեւորելով ներկաները:

Վերջին խօսողն եղաւ Կարտանի փոխքաղաքապետ ընկ. Բոժէ Լերտա, քաջածանօթ Հայոց Պատմութեան: «Մենք համոզուած ենք որ հայ ժողովուրդին զգացումներուն ու տենչերուն հարազատ թարգմանն է Հ. Յ. Դ.ը որ երկարատեւ հերոսական պայքարներով ձեռք բերաւ Հայաստանի անկախութիւնը ու կերտեց աշխարհի առաջին ընկերվարական կառավարութիւնը: Ապագայ պատմաբանը հիացումով պիտի արձանագրէ այս անժխտելի ճշմարտութիւնը: Ֆրանսայի ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնն ու ընկերվարական կուսակցութիւնը մանաւանդ հաւատարիմ կը մնան Ժօրէսներուն ու Փրեսանսէներուն հայասիրական սկզբունքներուն: Անոնք հաւատացած են թէ ծառայել հայ դատին՝ կը նշանակէ ծառայել մարդկութեան»:

Ընկեր Լերտայի ճառը յաճախ կ'ընդմիջուէր բուռն ծափահարութիւններով:

Կը վերսկսին ժողովրդական խրախճանքներն ու պարերը, որոնք կը շարունակուին իրիկուան ճաշէն ալ անդին: Մութը իջած էր, աստղերը սկսած էին պլպլալ երկնակամարին վրայ, բայց ժողովուրդը դեռ չէր ուզեր բաժնուիլ հանդիսավայրէն:

ԳՐ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

ՅԱՒԸ ՅԱՒԻՆ ՕԳՆԱԿԱՆ

Օր մը, մեծանուն հոգեբոյժ եւ հոգեբան Ֆրէօյտին հարցուցին թէ՝ ո՞րն է ցաւերն ու անձկութիւնները մոռնալու լաւագոյն միջոցը:

Հռչակաւոր գիտնականը պատասխանեց.

— Միշտ մէկ թիւ պզտիկ կօշիկ գնեցէք: Նեղ կօշիկին ցաւը ձեզի թոյլ չի տար, որ ուրիշ ցաւի մասին մտածէք:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԵԸԼՏԸԶԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Յայտնեց թէ քանի մը անգամ գարեջրատան մը մէջ տեսած էր յիշեալ Սիլվիրիչին, զոր նկարագրեց հետեւեալ կերպով. «Անմօրուս, բարձրահասակ, աչքին մէկը մեծ, միւսը փոքր, կնոջական բարակ ձայնով, թխադէմ եւ երեսունըհինգ տարեկան մարդ մը»: Մաթէօ չէր գիտեր թէ ինչ գործով կը պարապէր Սիլվիրիչին: Առատ դրամ կը ծախսէր, յունարէն կը խօսէր եւ բարեկամութիւն հաստատած էր ծխավաճառի մը եւ տպագրիչի մը հետ:

Քննութիւնը ուրիշ կողմերէ ալ առաջ կը տարուէր:

Ըսուեցաւ թէ «Մոսկոֆ Րիփսին» անունով բարձրահասակ, խարտեաշ, դէր մարդ մը ամսական 18 ոսկիով կառք մը վարձած էր: Կառապանն էր Մէհմէտ աղա, որ կը յայտնէր թէ Րիփսինին կը ծառայէր եւ կառավարելու դասեր կուտար Մկրտիչ անուն Հայու մը, որ քիչ մը հասնելէ ետք, ճամբայ տրուած էր Մէհմէտին: Այս վերջինը քանի մը օր վերջ Մկրտիչը տեսած էր Պէյօղլուի մէջ լաթիկէ անիւներ ունեցող կառքի մը կառավարի աթոռին վրայ: Կը նշանակէր թէ այս աղէտը երեւան բերող կառքին տիրոջ հետքերը գտնուելու վրայ էին: Մէհմէտ աղային ցոյց տուին կառքի մը մնացորդները: «Այո՛, այս կառքն է», յայտարարեց Մէհմէտ աղա եւ պատմեց Մկրտիչին հետ ունեցած տեսակցութիւնը: Մկրտիչ ըսեր էր թէ փոխած է իր նախկին տէրը: Մէհմէտ աղա կ'աւելցնէր թէ Րիփսին մէկ երկու անգամ կառք նստած էր անգամ մը դրամատուն, անգամ մըն ալ Շիշլիի կողմը գացած էր: Ապա պտըտցուցած էր Պելժիացի Ժորիսն ու իր կինը:

Բայց ո՛վ ըէ Ժորիս, ուրկէ՛ կուգար անոնց այս սրտակցութիւնը: Ոչինչ գիտէր այդ մասին: Ցարդ Ռուսիացի եւ Կովկասցի Հայերու անունը խնդրոյ առարկայ կ'ըլլար: Պելժիացի մը ինչ կապ կրնար ունենալ այս գործին մէջ: Քննիչ մարմինը յետին հաւանականութիւններն իսկ նկատի առնելով ձերբակալեց Ժորիսը եւ սկսաւ հարցաքննել զայն: Էտուարտ Ժորիս ծնած էր 1876ին Անվէրսի մէջ: 13 տարեկանին աւարտած էր նախակրթարանը, անկէ վերջ դպրոց չէր գացած: 1900ին Պոլիս եկած եւ գրագիր եղած էր փոխադրական ընկերութեան մը մէջ: Դէպքէն չորս տարի առաջ պաշտօն մը ստանձնած էր Սինկէր կարի մեքենաներու ընկերութեան մէջ 12 կարմիր ոսկի ամսաթոշակով: Բայց ինչ գործ ունէր այս մարդը Ռուսիոյ Հայ յեղափոխականներուն հետ: Կինը լաւ կարուհի էր. այս առթիւ ծանօթացած էին արդէն իրարու: Օր մը Կովկասցի Րիփսինի կինը զգեստ մը կարել տալու համար Ժորիսի կնոջ էր դիմած: Զգեստը շատ լաւ էր կարուած: Երկրորդ մը կ'ապսպրէ եւ այս կերպով կը յառաջանայ մտերմութիւնը: Պելժիացին կարծուածին չափ անմեղ մարդ մը չէր: Դէպքերու եւ դէմքերու երկար յիշատակութիւններէ ետք, վերջապէս Էտուարտ Ժորիս ստիպուեցաւ յայտնել իրականութիւնը: Դէպքին հետ կապ ունեցող բազմաթիւ յանցապարտներու անունները պահած էր: Որովհետեւ քննիչ մարմինը չէր յիշատակած անոնց անունները: Ու ան, կ'ուզէր որ անծանօթ մնան այդ դէմքերը:

Ժորիս զանազան յայտնութիւններէն ետք գրաւոր կերպով կը յայտնէր իր վերջին խօսքը: Ֆրանսերէն գրի առած եւ յանձնախումբին յղած իր տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսէր.— «Իմ գաղափարի եւ նպատակի ընկերներուս ամէնէն արժէքաւորն է Միրմիլուտղիւղցի Շապուհ Քէնտիրեանը (Վռամշապուհ Քէնտիրեան, որ Քրիստափոր Միքայէլեանի հետ զոհ գնաց ռումբի փորձին Պուլկարիոյ մէջ, Վիտոշի լանջին: Յառաջ): Բազմաթիւ անգամներ տեսակցեցայ իրեն հետ: Վերջին ծայր քինախնդիր անձ մըն էր, ծայրայեղ գաղափարներով տոգորուած թագակիր մենատէրներուն հանդէպ:

Ես ալ փոքր տարիքէս ի վեր նոյն գաղափարներուն եւ նպատակներուն կը ծառայէի: Այդ պատճառաւ շուտով եւ դիւրութեամբ սկսանք համաձայնիլ իրարու հետ: Երբ կը խօսէինք, ամէն անգամ կը ձառէինք հայկ. կոմիտէներու ծրագիրներէն եւ Կարմիր Սուլթան կոչեցեալ Ապտիւլ Համիտին դէմ կատարուած ձեռնարկներէն:

Հայերը, Ապտիւլ Համիտի շրջանին ամէնէն բարձր պաշտօնները կը գրաւէին: Գանձային Նախարարութիւնը տրուած էր Հայու մը: Անոնք բառին բովանդակ նշանակութեամբ ազատ էին իրենց լեզուին, իրենց կրօնքին մէջ: Մեծ վաճառականութեան մեծագոյն մասը իրենց ձեռքն էր ամբողջութեամբ: Բազմաթիւ սրուեստներ կարծէք իրենց յատուկ էր: Պատրիարքարանը կատարելապէս անկախ էր իր կազմակերպութեան մէջ: Ամէն տեղ կը բարձրանային հայ մեծահարուստներու ապարանքները: Մեծամասնութեամբ Ռուսիացի, Կովկասցի հայ յեղափոխականներու նպատակն էր Արեւելքի մէջ անկախ հայ թագաւորութիւն մը հիմնել: Այս մասին շատ պարզ մեթոտ մը կը կիրարկէին անոնք. քանի մը տեղ, քանի մը ռումբ պայթեցնել, ապստամբութեան քանի մը կեդրոն երեւան բերել, այս կերպով ապահովել Ռուսիոյ միջամտութիւնը եւ յաջողիլ:

(2 Տար.)

հանդիպումը կրնայ միայն արդիւնք տալ:

Գլուխ գլխի տեսակցութիւնը չատերուն քունը փախցուցած է: Այս կողմը, ծանօթ են Անգլիոյ եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ մտահոգութիւնները, միւս կողմը՝ համայնավար Չինաստան է որ իր դժգոհութիւնը կը յայտնէ:

Կասկած չկայ որ եթէ ուզէ, համայնավար Չինաստանը իր խօսքը կրնայ ըսել: Տակաւին թարմ է յիշողութիւններուն մէջ այն դերը զոր խաղաց անցեալ տարի արդելք հանդիսանալով Վերին ժողովի մը, Միջին Արեւելքի համար:

Յարդ ոչ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւն եղած է Փեքինի մէջ, բայց եթէ Մաօ Ցէ-Թունկ բռնելիք մը ունի Խրուշչեւի, լաւագոյն մարդը որ բանբերի պաշտօնը կրնայ կատարել Հօ-Շի-Մինն է: Նման ձեռնարկի մը համար Կարմիր Չինաստանը կրնայ նաեւ օգտագործել Լաոսի կացութիւնը:

———o———

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԱՍԸՐ պատասխանելով երկու հարիւր արաբ տարագիրներու հարցումներուն, ըսաւ.— «Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ յարաբերութիւնները իրենց բնական ընթացքին մէջ մտան: Կը յուսամ որ պիտի ամրապնդուին: Միտք չունիմ սակայն Ամերիկա երթալու»:

Երկու հարիւր Արաբները որոնք վերջերս ամերիկացի քաղաքացի դարձած են, արձակուրդով իրենց ծննդավայրը եկած էին:

Նասըր ընդունած է Հնդկաստան այցելու իրեն եղած հրաւէրը:

ՊԷՅՐՈՒԹ հաւաքուած Արաբական Լիկայի մասնագէտները գոնփակ նիստի մը մէջ քննելով Համըրչոլտի ծրագիրը Պաղեստինցի գաղթականներուն համար, միաձայնութեամբ մերժեցին: Այս ծրագիրը կ՚առաջարկէր Արաբներուն, որ հրաժարին Պաղեստինի վրայ իրենց իրաւունքներէն եւ ընդունին «կատարուած իրողութիւնը»: Ժողովին անդամները կը մտածեն նոյն ատեն թէ հարկ է միայն մերժե՞լ Համըրչոլտի ծրագիրը թէ պէտք է հակառաջարկներ ընել: Ա. Միացեալ Հանրապետութեան զինուորական մասնագէտը՝ Թալաաթ Սիտքի յայտարարած է լիբանանեան Ալ Սիասա թերթին թէ ի մօտոյ աշխարհը զարմանքով պիտի տեսնէ Պաղեստինի վերագրաւումը Արաբներուն կողմէ: «Իսրայէլ բոլորովին պիտի ջնջուի» աւելցուցած է արաբ հրամանատարը:

〰〰〰〰〰〰〰〰

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՕԳՈՍՏՈՍ 16ԻՆ

ՎԱՂԸ՝

ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼՈՒՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի կարգադիր յանձնախումբը, երթեւեկի դիւրութեան եւ խնայողութեան համար վարձած է մասնաւոր հանրակառք մը որ պիտի մեկնի այս կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 8,30ին, Փլաս Կիշառ, Պուրս տիւ Թրավայի առջեւէն:

Երթեւեկի գին 750 Ֆր.:

Տոմսերու համար դիմել ընկեր Յակոբ Ռուբէնեանի՝

194, Rue Vendôme

Փոն տը Շերիէն օթոքարը կը մեկնի՝ կիրակի առաւօտ ժամը 7,30ին Պ. Մանուէլ Պապիկեանի սրճարանէն:

Արձանագրուիլ Պ.Յ. Պիչաքճեանի մօտ:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԸ

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը: Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդական խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ. նոյն ատեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի: Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի:

×

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Պօմոնի Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնը հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի Ս. Գ. Լ. եկեղեցւոյն մէջ, եւ յետ պատարագի տեղի պիտի ունենայ աւանդական խաղողի օրհնութիւն: Ամէն ընտանիք կրնայ նուիրել խաղող կամ ուխտադրամ:

Երկուշաբթի, Մեռելոց՝ պատարագ եւ հոգեհանգիստ ազգիս համայն ննջեցելոց:

×

ՇԱՒԻԼ

Այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն՝ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ:

Պատարագէն յետոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ողբացեալ Տիկ. Լուսին Սարգիսեանի մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Ազնիւ Պատուլեանի եւ իրենց համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

×

ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը փութայ ծանուցանել Տէսինի Հայ հասարակութեան թէ, շաբաթ 15 Օգոստոս, առաւօտ ժամը 8,30ին, Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ, նաեւ տեղի պիտի ունենայ աւանդական մատաղաբաշխում եւ խաղողօրհնութիւն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի հանդիսաւոր արարողութեամբ կը կատարուին Ս. Աստուածածնի տօնը, խաղողօրհնէք եւ Մեռելոցի օրուան Հոգեհանգիստները:

× Հայաստանէն կը փնտռուին Յովհաննէս եւ Խաչիկ Աղամեան, Սուրէն Շմաւոն Բաղալեան եւ Գէորգ Բարսեղեան (Գրիգորեան):

×

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ

Այս կիրակի՝ տօն Ս. Աստուածածնայ վերափոխման, պատարագ ժամը 8ին եւ 10ին. քարոզ եւ խաղողօրհնէք ժամը 11,30ին, Ս. Թադէոս մատրան մէջ:

Նախօրեակին՝ շաբաթ երեկոյ, Լոյս Զուարթ ժամը 5ին:

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբը կը յայտարարէ թէ Ցիւրիխաբնակ Պ. Յակոբ Զպուքճեան 350.000 Ֆր. կը նուիրէ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան. այս առթիւ Եկեղեցաշէն Յանձնախումբը կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնը:

Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Գրիգոր Աւագեանէ 5000 Ֆր. իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մեր բաժանորդները որ կը փափաքին առժամապէս, նոր հասցէի մը ստանալ թերթը պէտք է գրաւոր դիմեն վարչութեան: Փոխելի թուականէն գոնէ երկու օր առաջ, պէտք է տան ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ, վճարեն հարիւր ֆրանք փոփոխութեան համար եւ նորոգած ըլլան իրենց ընթացիկ բաժանորդագրութիւնը:

Այս պայմանները չլրացնող դիմումներուն գոհացում պիտի չտրուի. նոյնպէս՝ նկատի պիտի չառնուին միայն հեռաձայնով կատարուած հաղորդումները, որոնք կրնան անունի եւ հասցէի սխալներ ստեղծել:

Մեր հատադնորդ ընթերցողներուն համար, արձակուրդի բացառիկ միամսեայ բաժանորդագրութեան գինն է 600 Ֆր.:

×

Անգամ մը եւս կը խնդրենք մեր հաւատարիմ բաժանորդներէն որ փութան կատարել իրենց վճարումները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւն այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք իրենց կանխիկ եւ պարտաճանաչ վճարումներով կ՚օժանդակեն թերթին կանոնաւոր հրատարակութեան: ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 19րդ պատգամաւոր. ժողովը պիտի գումարուի 15 եւ 16 Օգոստոս, Կաստանի մէջ, Պառ-Ռեսթօրան Ժիպելօ, Ավընիւ տը Նիս:

Առաջին նիստը կը բացուի 15 Օգոստ. շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին: Պատգամաւորներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Մուտքը ազատ է բոլոր հայրենակիցներուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat

26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél.: OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Էքս-լէ-Պէն

16 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կատարուի դաշտահանդէս Թէլէֆերիքի մեկնակէտի մօտակայ Լա Շոմիէռ սրճարանի կից դաշտերուն վրայ:

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն, մատուցմամբ Օշին վարդապետ Նիկոլեանի:

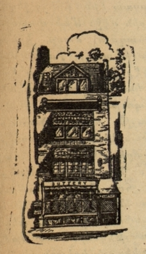
Ճաշէն վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցական արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսերէն:

Անոնք որ կը փափաքին նիւթապէս կամ բարոյապէս օգտակար ըլլալ այս ձեռնարկին, կրնան դիմել Էքս-լէ-Պէն, Օթէլ Տը լա Կռոթ, Ա. Բամպուքճեանի:

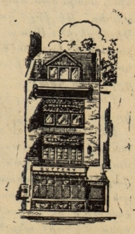
〰〰〰〰〰〰〰〰

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ — VENDREDI 14 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8469 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4370

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՊԱՍԵ՛ՆՔ ԵՒ ՅՈՒՍԱ՛ՆՔ

Կ՚ապրինք պատմական օրեր :

Տարիներու պաղ պատերազմը, որ մըշտատեւ մղձաւանջ մըն էր դարձած խաղաղատենչ մարդկութեան համար, սկըսած է վերջապէս թուլութեան նշաններ ցոյց տալ :

Արեւելք – արեւմուտք հակամարտութիւնը, որ ազատ աշխարհի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ անխնայ պայքարի անհաշտ ճակատ մըն էր ստեղծած, կը ձգտի կորսնցնել իր գոյութեան իրաւունքը :

Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք, Ատլանտեանի եւ Լէմանի ափերուն վրայ, տասնեւհինգ տարիէ ի վեր կատարուած բանակցութիւններն ու սակարկութիւնները՝ ի խնդիր խաղաղութեան՝ ո՛չ մէկ արդիւնքի էին յանգած : Կողմերը հաստատ կը մնային իրենց տեսակէտներուն վրայ, առանց որեւէ զիջումի :

Դաշնակիցները դիւրաւ չէին շահած յաղթանակը : Մարդկային ու նիւթական անհուն զոհողութիւններու էին ենթարկուած :

Սակայն աւելի դժուար եղաւ խաղաղութեան հաստատումը :

Հիթլէրի յարձակումներուն դէմ զէնքի դիմող դաշնակիցները իրենց դրօշին վըրայ պարզած էին մեծ ու պզտիկ բոլոր ազգերու ազատութեան վեհ նշանաբանը :

Ամբողջ պատերազմի տեւողութեան այդ նշանաբանն էր, որ ռազմաճակատ գրկած էր միլիոնաւոր մարդիկ, որոնցմէ շատեր երբեք պիտի չտեսնէին յաղթանակը :

Իսկ վերապրողները ականատես պիտի ըլլային նորանոր անարդարութեանց, որոնց հեղինակներն էին անոնք որ 1917ի «Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն» ի վեր կ՚երդուրնային յանուն «ընկերվարութեան» :

Ճշմարիտ Ընկերվարութիւնը ամէն բանէ վերիվեր կը դասէ ազատութիւնը, — անհատի եւ ազգերու ազատութիւնը :

Արեւմտեան դաշնակիցներուն մեռասաներորդ ժամու զինակից դարձած՝ Խորհրդային Միութիւնը շատ սուղ վճարել տուաւ իր մասնակցութիւնը վերջնական յաղթանակին :

Իր բանակները, որ Ստալինկրատէն վերջ սկսած էին յառաջանալ դէպի արեւմուտք, վերագրաւելէ վերջ խորհրդային հողամասերը, կը փութային իբրեւ փրկիչ «ազատագրել» պալքանեան երկիրներն ու կեդրոնական Եւրոպան :

Պուլկարիա, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա, Հունգարիա, Ալպանիա, արեւելեան Գերմանիա, աւելի ուշ նաեւ Չեխոսլովաքիա տեսան թէ ի՛նչ կը նշանակէր այդ «ազատագրում»ը :

Այս ազատ, անկախ, ժողովրդավար ու քաղաքակիրթ երկիրները մէկ բանակութենէն ինկան միւսին տակ :

Եւ եղաւ վերջինն չար քան զառաջինն :

Տասնեւհինգ տարիէ ի վեր «ազատ աշխարհ»ը իրական ազատութիւն կը խոստանար կարմիր բռնապետութեան լուծին ենթարկուած հարիւր միլիոնաւոր մարդոց :

Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը — դեմոկրատ թէ հանրապետական — որ ազատ աշխարհի ղեկավարի դերն է ստանձնած, իր ստեղծած «Ազատ Եւրոպա»յի, «Ազատագրութեան ռատիոկայան»ի, «Էնսթիթիւ»ի եւ այլ հիմնարկութիւններու միջոցաւ անընդհատ բանաւոր ու գրաւոր քարոզութիւններ կ՚ընէր, յոյս ներշնչելով երկաթէ վարագոյրէն անդին ապրող ազատատենչ հայրենասէրներու :

1956ի Հոկտեմբերին արար աշխարհ տեսաւ թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէր այդ յոյսը : Ազատ աշխարհը լուռ հանդիսատես դարձաւ հունգար ժողովուրդի նոր մարտիրոսութեան :

Կատարեալ հիասթափութի՛ւն :

«Ազատագրութեան ռատիոկայան»ն ալ անուն փոխելով, քանի մը ամիս առաջ դարձաւ «Ազատութեան ռատիոկայան» : Ստրուկ ժողովուրդները «ազատագրուել»ու յոյսն ալ իսպառ կորսնցուցին :

Այժմ Այզընհաուըր – Խրուշչեւ հանդիպումներուն վրայ յոյս են դրած մարդիկ :

Սպասե՛նք եւ յուսա՛նք :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ՅԱՋՈՐԴ ՆԻՍՏԸ ՕԳՈՍՏՈՍ 26ԻՆ

★

Հանրապետութեան Նախագահը չորեքշաբթի օր նախագահեց Նախարարաց արտակարգ խորհուրդ մը, որուն օրակարգին գլխաւոր հարցերն էին՝ Ալժերիա եւ միջազգային կացութիւն :

Վարչապետ Տըպրէ երկար զեկուցում մը ըրաւ, բացատրելով Ալժերիա կատարած իր ճամբորդութեան կենսական նըպատակները. — վարչական, տնտեսական եւ ընկերային : Տըպրէ շեշտեց թէ պէտք է չուտով մահմետական պաշտօնեաներ առնել վարչական կազմին մէջ : «Անհրաժեշտ է որ Ալժերիան յառաջդիմէ», եզրակացուց նախարարապետը :

Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ երկար եւ մանրամասն տեղեկագրութիւն մը ըրաւ Ժընեւի ժողովին : Նախարարը կառավարութեան գոհունակութիւնը յայտնեց Այզընհաուըրի յառաջիկայ այցելութեան առթիւ : Տեղեկատուութեան նախարարը՝ Ֆրէ խօսք առնելով, աւելցուց. — «Խրուշչեւի եւ Այզընհաուըրի խօսակցութիւնները հաւանաբար միայն ռուսեւամերիկեան հարցերու շուրջ դառնան, որոնց մէջ Ֆրանսա գործ չունի : Այզընհաուըրի եւ Տը Կոլի հանդիպումը առիթ պիտի տայ որ հասարակաց բազմաթիւ հարցեր քննուին» :

Զօր. Տը Կոլ Օգոստոս 27ին Ալժերիա պիտի երթայ, այդ պատճառով Նախարարաց յաջորդ նիստը պիտի գումարուի Օգոստոս 26ին : Նախագահը շեշտեց թէ իր ճամբորդութիւնը միայն զինուորական բնոյթ ունի :

Ասոնցմէ զատ, Նախարարաց Խորհուրդը զբաղեցաւ նաեւ Ֆրանսական հիւլէական ռումբի հարցով :

Ծանօթ է որ քանի մը օր է բաւական աղմուկ ելած է այս խնդրին շուրջ, մանաւանդ անգլիական մամուլին կողմէ որ «հաւաստի աղբիւրէ» գիտէ թէ Ֆրանսա իր ռումբը կը պատրաստէ Գերմանիոյ հետ :

Փարիզի եւ Պոնի շրջանակները երեք անգամ պաշտօնապէս հերքեցին անգլիական լուրը որուն համաձայն ֆրանքեւգերման եղմական եւ թեքնիք գործակցութեամբ կը շինուի Ֆրանսայի հիւլէական ռումբը : Լոնտոնի Տէյլի Հերըլտը կը շարունակէ սակայն պնդել, իսկ Մոսկուայի ձայնասփիւռը ապաւինելով Փարիզի «լաւատեղեակ շրջանակներու» լուրերուն, կը հաղորդէ որ հիւլէականէն ետք, Ֆրանսա պիտի պատրաստէ ջրածին ռումբ մը :

Այս խնդրին առթիւ Սուսթէլ խօսք առնելով կարճ զեկուցում մը ըրաւ : Ապա Ֆրէ հաստատեց. — Հիւլէական ոչ մէկ երկիր կ՚օգնէ Ֆրանսայի եւ Գերմանիա ոչ մէկ ձեւով կը մասնակցի ֆրանսական հիւլէական հետազօտութեան : Սահարայի մէջ ոչ գերմանացի հիւլէագէտ կայ ոչ ալ սպայ :

Օրը Օրին

ՆՈՅՆ ԺԱՀՐՆ ՈՒ ԺԱՆԳԸ

★

Կէս դար ու տարի մը անցեր է այն օրէն ասդին — 23 Յուլիս 1908 — երբ Երիտասարդ Թուրքերը Սահմանադրութիւն հռչակել կուտային Օսմանեան փառապա՛նծ հայրենիքին մէջ :

Իմացած եմ ռոտեւեալ պատմութիւնը մէկու մը կողմէ, որ եթէ, հիմա, ողջ մնացած ըլլար, պիտի ըլլար հարիւր տարեկան.

— Երբ լուր ելաւ թէ Սուլթան Համիտը ստորագրեր էր Սահմանադրութիւնը, մեր ուրախութիւնը չափ ու սահման չունէր... Այսօրուան պէս միտքս է... Յուլիս 10ն էր, Հին Տոմարով... Քանի մը բարեկամներ ելանք գացինք Պոստոսին գինետունը եւ ճնկեցինք... Ազատութիւն պիտի վայելէինք... Ա՛լ գիշերը դուրս ելլելու պիտի չվախնայինք... Դատարան պիտի ելլէինք, ի հարկին, եւ մեր իրաւունքները պիտի պաշտպանէինք : Սուլթան Համիտ կոչուած հրէշին օրերն ալ համրուած էին... Գաւառացիներն ալ ազատ շունչ պիտի քաշէին... Չեմ մոռնար, չեմ մոռնար — ամէն կիրակի մեր եկեղեցիներուն մէջ գոհաբանական աղօթք կը մատուցանէին ու կ՚աղօթէին Օսմանեան Կայսրութեան արեւշատութեան համար... Այդ օրերուն, Թուրք եւ Հայ իրարու հետ, քուրիկ–ադբարիկ եղած էին... Իրա՛ւ կ՚ըսեմ — քուրիկ-ադբարիկ... Չեմ մոռնար ուրիշ բան մըն ալ — չափերնիս չգիտցանք, խենթեցանք եւ սկսանք էւել–պակաս ճառեր խօսիլ... Ես, ան ատեններն յիսուն մը կայի ու խելքս կը հասնէր... Ամէն իրիկուն կընկանս կ՚ըսէի — «Աս ամէնը աղէկ, բայց վտանգաւոր բաներ կ՚ընեն՝ մեր երիտասարդները... Թուրքին հոգին կարդացած չեն... Գէշ բաներ պիտի պատահին, կնի՛կ... Աս եղածներուն չեմ հաւնիր կոր» : Մարգարէ եմ եղեր...

×

Այո՛, մարգարէ է եղեր մեր ողբացեալ բարեկամը :

Յամի Տեառն 1908 : Այդ տարին սկսաւ Թուրքիոյ փլուզումը : Հոկտեմբեր 5ին, Պուլկարիան գլուխը առաւ գնաց : Յաջորդ տարին Աւստրիան առաւ տարաւ Պոսնիա–Հերսէքը : Օր մը ետքը, 7ին, Գաբատաղ կոչուած մանրանկար նահանգը «փշրեց Պերլինի Դաշնագրին շղթաները» : Հոկտեմբեր 8ին, Կրետէն միացաւ Յունաստանի :

Երեք տարի ետք՝ Տրիպոլսոյ պատերազմը, որուն հետեւանօք Սուլթանը կորսնցուց Հիւսիսային Ափրիկէի թեւարկութեան շրջանները : Տարի մը ետք Պալքանեան պատերազմը, որ Թուրքիայէն խլեց Ռումէլին — գրեթէ ամբողջութեամբ :

Երեք տարի ետք վրայ հասաւ Առաջին Աշխարհամարտը :

Թուրքը — երիտասարդ թէ ծեր — առիթի մը կը սպասէր Հայուն հաշիւը մաքրելու համար :

— Ասկէ աղէկ առիթի՞ կը սպասէ՛ք, զարմացաւ Վիլհելմ Երկրորդ...

Ո՛չ, ասկէ աղէկ առիթ չկար : Ու Փարիզի թէ Ժընեւի մէջ յեղափոխութիւն եւ ուրիշ բաներ կարդացած Ժէօն Թիւրքը ամնիտեց մեր ժողովուրդը :

Պատժուեցա՞ւ : Ո՛չ : Ընդհակառակն վարձատրուեցաւ՝ մեծաքանակ տոլարով, զէնքով ու զրահով ու մանաւանդ սիրազեղ բարեկամութեան հաւաստիքներով, որոնք Անգարա կը հեռարձակուին ամէն օր, ամէն ժամ :

Ի՞նչ տարբերութիւն կայ 1908ի և 1959ի Թուրքիաներուն միջեւ :

Երէկուան Թուրքիան շպարուած չէր : Երեսը ներկած, մաքրած, յարդարած չէր : Այսօրուան Թուրքիան դէրասանուհիի *մաքիյյաժ* ունի :

Երէկուան Թուրքիան սոխ ու սխտոր կը հոտէր : Այսօրուանին վրայէն *Լանվէնի*, *Շանէլի* եւ *Կերլէնի* հոտ կուգայ :

Երէկ, Թուրքին փաթթոցը տեսնողը գլուխը անդին կը դարձնէր : Այսօր, ամէն գլուխ, յԱրեւմուտս, Անգարայի կողմը դարձած է : Փա՛ռք ու պատի՛ւ խրուշչեւներուն :

Բայց, Թուրքին ներսիդին լուացուած, մաքրուած, սրբուած ու հականեխուած չէ :

Թուրքը նոյն սոխն է, նոյն սխտորը, նոյն թոյնը, նոյն ժանգը, նոյն ժանտը եւ նոյն ժահրը :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ օդակայանէն մեկնած ատեւ, Ղանայի Վարչապետը Տոքթ. Նըքրումա հակակրական ցոյցերու առարկայ եղած է «Կայսրութեան Հաւատարիմ Լիկայի» անդամներու կողմէ : Աքքրայի մեծադոյն օրաթերթը՝ Ղանա Թայմզ, *քանի մը օր առաջ թելադրած էր որ Անգլիոյ թագուհին ունենալիք երրորդ զաւկին անունը դրուի* Քըվամէ Ղանա, *եթէ մանչ է, իսկ* Ամմա Ղանա *եթէ աղջիկ ըլլայ : Այս լուրը մեծ յուզում յառաջ բերած է Անգլիոյ աւանդապաշտ շրջանակներուն մէջ : Այս պատճառով է որ Ղանայի Վարչապետին մեկնումը ցոյցերու տեղի տուաւ : Վերոյիշեալ Լիկայի (ծայրայեղ աջ) անդամները շրջան բարձրախօսէ մը աղաղակած են. — «Նըքրումա՛, Կայսրութեան հաւատարիմները կը պահանջեն որ Թագուհիին պատկան յարգանքը ցոյց տաք : Լրբութիւն է անուն մը թելադրել արքայազունին : Իսկ եթէ ընէք, խորհուրդ կուտանք որ... կծիկը դնէք» :*

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ մեռած է Փրոֆ. Ուպէրթօ Քալոսսօ, 63 տարեկան, յետպնդերակութեան երկարատեւ տագնապի : Նախկին երեսփոխան, անդամ Իտալիոյ Ընկերվարական կուսակցութեան, վերջին աշխարհամարտի ատեն խօսնակն էր Լոնտոնի ձայնասփիւռին իտալական բաժնին :

Հ. Յ. Դ.
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

ՓԱԼԱՏՐԻ («Յառաջ», հեռաձայնով). *— Մեր բանակումը բացառիկ յաջողութիւն մը գտած է այս տարի : Մասնակցողներու թիւը արդէն 250ի հասած է, եւ ամէն օր կը հասնին խանդավառ երիտասարդներ՝ Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն, մինչեւ իսկ արտասահմանէն : Երկու ուսանողներ եկան Միւնիխէն :*

Կիրակի օր կազմակերպած ենք բանակումին տարեկան հանդէսը :

(Խմբ. — *Մանրամասնութիւնները տես Դ. էջ*) :

ԱՐԱԲ Միացեալ Հանրապետութեան պաշտպանութեան նախարարը՝ Ապտէլ Հաքիմ Ամեր, Եգիպտոսի արեւելեան անապատին մէջ բանակող զօրամասի մը ուղղած քաջալերական ճառով մը, յայտարարեց որ պէտք եղած ուժգնութեամբ մարզուին որպէսզի անպարտելի ըլլան ապագային : 1956ի աշնան՝ ֆրանսական եւ անգլիական զինուորական արշաւանքին ակնարկելով, մարաջախտ յայտարարած է. — «Եթէ մեր ուժերը Սուէզի ջըրանցքին պաշտպանութեամբ զբաղած չըլլային, 48 ժամէն կրնային գրաւած ըլլալ Իսրայէլը եւ փճացուցած անոր զինուորական զօրութիւնը :

(Լուրերու շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՀԵՏ

Առաջին Աշխարհամարտէն ետք, ուրիշներու կարգին, Պոլիս կ'այցելէր նաեւ Շիրվանզադէ: Լսած էի, թէ իջեւանած էր Թոքաթլեան պանդոկը, ուր ժամադրութեամբ գտայ զինք 1919ին, ներկայացնելով իրեն 1914ին Փարիզի մէջ իր մասին պատրաստած ուսումնասիրութիւնս:

Շիրվանզադէ հաճոյքով վերցուց գրութիւնս ու խոստացաւ շաբաթ մը ետք վերադարձնել ինծի: Մենք ժամադրուեցանք դարձեալ իր սենեակին մէջ եւ կարճ խօսակցութենէ մը ետք ես մեկնեցայ:

Շաբաթ մը ետք, որոշեալ ժամուն գացի Թոքաթլեան: Շիրվանզադէ իր զուարթ ժպիտով ընդունեցաւ զիս:

Իր առաջին խօսքը շնորհակալութեան արտայայտութիւն մը եղաւ իր մասին կատարած ուսումնասիրութեանս համար: Ճիշդ գտաւ վերլուծումներս, ու հետաքրքրուեցաւ նոր գրադումներովս:

Խօսեցանք գրականութենէ: Այդ առթիւ ան զգացուց, թէ չէր սիրեր վերացական կամ խորհրդապաշտ թատրոնը, եւ թէ գրականութեան դերը իրականութեան պատկերացումին մէջ կը գտնէր: Թատրոնը, կ'ըսէր, պէտք է հարազատ արտայայտութիւնն ըլլայ կեանքին: Իր քննադատական ակնարկը կարծես կ'ուղղուէր Հին աստուածներու հեղինակին, առանց անուն տալու սակայն:

Ինք, որ եղած էր արեւելահայ առաջին մեծ իրապաշտ գրողը, եւ իր վէպերն ու թատերական ստեղծագործութիւնները ժամանակակից հայ կեանքը տալու լուրջ փորձեր եղած էին, զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ խորհրդապաշտ կամ ռոմանթիկ արուեստին ջատագով հանդիսանար:

Յետոյ խօսեցանք իր գործերուն վերհրատարակման մասին: Այս առթիւ ըսաւ թէ ֆրանսական հրատարակչական տուն մը կ'ուզէ զանոնք հրատարակել, եթէ ամբողջանայ կարգ մը հատորներու թարգմանութիւնը եւս, այն ատեն իբրեւ նախաբան՝ իմ ուսումնասիրութիւնս կրնար դնել շարքին սկիզբը:

Մեծ էր պատիւը, զոր կ'ընէր վարպետը երիտասարդի մը, որ նման յաւակնութիւններով չէր մղուած իր փորձին: Քաղաքական դէպքեր ու վերիվայրումներ եղան պատճառ դուցէ, որ Շիրվանզադէ չկարենար իրականացած տեսնել իր այդ բաղձանքը:

Ձեռքի տակ սեղմումով մը բաժնուեցայ վարպետէն, որուն կը հանդիպէի այնուհետեւ Բերայի շիտակին վրայ ճաշարանի մը մէջ, ուր կուգար երբեմն կէսօրները կ. Զարեանի եւ երիտասարդ գրողներու հետ:

Այդ օրերուն Պոլսոյ մէջ ներկայացուեցաւ իր Պատուի համարը: Սրահը լեցուն էր. ներկայ էր նաեւ Շիրվանզադէ:

Օթեակին մէջ իրեն հետ Երուանդ Օտեան:

Յանկարծ ծափահարութիւն մը ծայր տուաւ: Ամէն կողմէ կը պահանջէին, որ բեմ գայ հեղինակը ու խօսի իրենց:

Քիչ ետք, ծափերու մէջ բեմ ելաւ Շիրվանզադէ ու յարգանքով ողջունելէ ետք ներկաները, ըսաւ, թէ ինք հռետոր չէ, մնաց որ իր փոխարէն խաղին տիպարները արդէն պիտի խօսէին բեմին վրայ:

Տեղին այս ելոյթին վրայ, ծափահարութիւնները կրկնուեցան երկարօրէն:

Շնորհակալութիւն յայտնելով՝ Շիրվանզադէ վերադարձաւ իր օթեակը ու ներկայացումը շարունակուեցաւ խանդավառ տրամադրութեան մէջ:

Սպասումի եւ խռովքի օրեր կ'ապրէր Հայութիւնը այդ տարին: Պոլիսը կ'եռար ոգեւորութեան մէջ: Ես պէտք է մեկնէի դարձեալ Կիլիկիա, ինծմէ առաջ Պոլսէն հեռացած էր Շիրվանզադէ ու ատեն մը արտասահման մնալէ ետք մեկնած էր Կովկաս:

Այս եղաւ իր վերջին այցելութիւնը Պոլիս:

Գրկած փառքի ծիրանին, ան գնաց հոն ուր տարիներ շարունակ իր թատերախաղերը զարդը կազմած էին Հայ բեմին: Արեւելահայերը իրենց ամէնէն դժնդակ քաղաքական կեանքին մէջ ալ չմոռցան իրենց մեծութիւնները: Գալով Շիրվանզադէի, կրնանք ըսել, թէ ան կրցաւ պահել հաւասարակշռութիւնը, ըլլալով աջին ու ձախին հետ, պարագային համեմատ:

Շատեր չներեցին իրեն այս կեցուածքը, բայց հաւանօրէն պատմութիւնը ըլլայ նուազ դաժան: Ներէ իրեն, որովհետեւ Սփիւռքը անգամ եթէ կարենար ապրեցնել Շիրվանզադէն, ան պիտի չկարենար հոն գտնել իր հողին լեցնող ապրումներ:

Իր տեղը հոն էր, ուր դիմեց ինք, ուր դիմած էին իրեն պէս Ա. Իսահակեան, Սիմոն Յակոբեան, Փրոֆ. Խաչատուրեան, Քաջազնունի եւ ուրիշներ:

Պատրանքը եթէ եղաւ անոնցմէ ոմանց բաժինը, Շիրվանզադէ կրցաւ մնալ հեռու պատրանաբեր ելոյթներէ, տալով իր տուրքը իրաւակարգին գործերով, որոնք ոչինչ ունին աւելցնելու իր փառքին ու անունին վրայ անշուշտ:

Կ'ենթադրեմ, թէ ան եթէ չփորձուէր իսկ գրել Մորկանի խնամին նման թատերախաղ մը, պիտի չկրնար տալ նոր Քաոս մը: Ինչ որ տուաւ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, աշխատակցելով դաշնակցական ամսագրին՝ հեռու էր իր անունին հմայքը խորացնելէ: Զուտ ստեղծագործական գրականութիւն չէր այլեւս իր մշակածը, այլ հասարակ յուշագրութիւն:

Անցած են չուրջ քառասուն տարիներ: Հայ կեանքը հազար ելեւէջներու ենթարկուած՝ կը թաւալի դեռ անստուգութեան բաւիղներուն մէջ:

Նոր Շիրվանզադէներ չունինք: Ոչ ալ Շանթեր, խօսելով թատերական արուեստի մասին, որ վերջին վաթսունամեակին զարգացաւ մեր մէջ՝ այս երկու անուններու ստեղծագործական ճիգերով:

Անոնք, իրարու ներհակ սկզբունքներով ու խառնուածքով, պեղեցին հայ կեանքն ու հոգին, եւ իրենցմէ իւրաքանչիւրը հարստացուց հայ բեմը անկորնչելի նորութիւններով:

Շիրվանզադէ իր ճկունութեամբ մնաց հայրենի կառավարութեան համար սիրելի դէմք: Իր Երկերու ամբողջական շարքը լոյս տեսաւ մէկէ աւելի տպագրութիւններով:

Ժամանակակից սերունդը մօտէն հաղորդակից դարձաւ անոր գրականութեան ու սիրեց զինք:

Այդպէս չեղաւ Շանթի համար, որուն գրականութիւնը կը մնայ անհաղորդ երկրի նոր սերունդին, որովհետեւ չբաժնեց իրաւակարգին տեսակէտները ու չունեցաւ դրուատալից տողեր կարմիր վարչաձեւին համար:

Ան տուած էր սակայն Շղթայուածի պէս թատերախաղ մը, ուր փառաբանութիւնը կ'ըլլար բռնութեան եւ չահատակութեան դէմ ծառացող հոգիներու ընդվզումին:

Եթէ մենք Շիրվանզադէի դրական ստեղծագործութեամբ ունեցանք իրապաշտ մեր արուեստի անդաստանները հարստացնող կարկառուն վարպետ մը, յանձին Շանթի ունեցանք նո՛յնպէս գրչի տաղանդաւոր վարպետ մը, որ հիմը դրաւ հայ խորհրդապաշտ թատրոնին:

Առաջինը կրեց ազդեցութիւնը Օստրովսկիներու, Կորքիներու, Գրիբոյեդներու, Սունդուկեաններու, իսկ վերջինը՝ Մեթերլինկի եւ Իպսէնի: Ցամենայն դէպս, անոնք կրցան փրկել իրենց գործը, դնելով ցեղայնութեան աւիշէն ջերմութիւն իրենց ստեղծագործութեանց մէջ:

Հայկ. կեանքը եւ տոհմիկ միջավայրը մնացին անոնց գրականութեան դաշտ, զոր պեղեցին մինչեւ իրենց վերջին շունչը ու ձգեցին յարգարժան վաստակ մը գալոց սերունդներուն:

ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ԼԱՅՆ Է ՈՒ ԱՐԵՒՈՏ
ԱՅՍ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

Լայն է ու արեւոտ այս ճանապարհը: Նրա երկու կողմերին՝ բլուրների վրայ, բլուրների տակ, ձորակներում, մօտիկ ու հեռու տափաստաններում արտեր կան՝ ցորենի լաւ բերքով, եղիպտացորենի դմբուլիտ տարածութիւններ կան, բանջարանոցներ ու բոլորովին նորատունկ այգիներ, որտեղ ծառերը դեռ ստուեր չեն գցում, դեռ պտուղ չունեն: Եւ ջրեր կան, ջրե՛ր... որոնք ոռոգում են եղիպտացորենի արտերը, բանջարանոցները, ստուեր չունեցող ծառերը: Ջրերը դուրս են գալիս առուներից, լուանում ճանապարհի ասֆալտը, որ չի կացել է յուլիսեան արեւից:

Երեւան – Իջեւան ճանապարհն է սա: Այս դաշտերն ու ջրերը Կոտայքի շրջանի գիւղերինն են, բանջարանոցներն ու նոր տնկած այգիները եւս:

Բայց այս ճանապարհի եզրերն այսպէս չէին մի երկու ամիս առաջ: Չկային այս դմբուլիտ կանաչները, ծփացող արտերը: Հողը խանձուած էր, ծառ չկար, եղիպտացորեն չկար. «ի սկզբանէ» հողն այստեղ ծարաւ էր ու ամայի... Ջրի ոչ մի կաթիլ չէր հասնում նրան: Ջրանցք չկար, իսկ հիմա կայ երազած ջուրը, որ մայիսեան տօներին Կոտայքի ջրանցքը բերեց:

Կոտայքի ջրա՛նցքը...

Կարծես թէ սուս-ու-փուս եկաւ այդ ջրանցքը: Մեծ աղմուկ չեղաւ, ինչպէս ասենք քսանական թուականներին, երբ բացուեցին Շիրակի, Սարդարաբադի ջրանցքները, երբ փոքր ու մեծ խկոյն լսեցին դրանց մասին: Ցնծութիւն էր: Նոյնիսկ պոէտները չատպեցին բանաստեղծութիւններ, պոէմներ, գրքեր գրել այդ ջրանցքների մասին: Թէեւ երկու ջրանցք էին կառուցել ընդամէնը, բայց մարդիկ Հայաստանը անուանեցին «Կապոյտ ջրանցքների երկիր»: Եւ դա բնական էր: Դրանք առաջին ծիծեռնակներն էին Հայաստանի:

Հիմա մենք շատ ջրանցքներ ունենք: Տարին գրեթէ մի ջրանցք ենք բաց անում: Այդ պատճառով էլ Կոտայքի ջրանցքի ծնունդը կարծես չերեւաց մեծադղորդ նուաճումների մէջ:

Ծաղկում է Հայոց հինաւուրց հողը, ծաղկում բառիս իսկական իմաստով: Ամէն անգամ հին Թաղադիւղի մարդիկ, մեծ ճանապարհից թեքուելով դէպի բլուրների տակ ընկած իրենց գիւղը, հառաչանքով են նայել այն հողերին, որ այնքան շռայլօրէն փռուել էին իրենց գիւղի շրջակայքում եւ այնքան դաժանօրէն չոր էին ու անբերրի:

— Ախ, եթէ ջուր լինէ՛ր... մեր խոր ձորերի ջրերը տեսնելով, հառաչել են մարդիկ:

Այդպէս է եղել, բայց այդպէս չմնաց: Ո՛չ, այլեւս չեն հառաչում հայ գիւղացիները, նրանք յաղթել են հողի ծարաւը: Կշտացրել են հողը, որի հետ էլ կշտացել են իրենք:

Կոտայքի շրջանի Նոր Գիւղի վարիչ Վարազդատ Գրիգորեանի հետ մօտենում ենք իրենց գիւղին: Կարճահասակ, ընդգա՛րձ երիտասարդ է նա: Քիչ է խօսում, չի էլ սափրուած: Թւում է՝ մարդամօտ չէ, բայց նրա հետ մտնում ենք Նոր Գիւղը (նախկին Թաղադիւղը): Այն տխուր տպաւորութիւն է թողնում մեզ վրայ: Գիւղը կպած է լերկ մի բլրակի: Նոյնիսկ խոտ չկայ: Տները գորշ են, կլոր քարերով, ցեխապատ, խանձուած

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ
... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՉՄԵՌԱՒ

Տասնըհինգ տարի ետք, ներկայիս երկու հարցեր գոյութիւն ունին: Ինչպէ՞ս ձախողեցաւ Ռասթէնպուրկի մահափորձը եւ ինչո՞ւ չյաջողեցաւ Պերլինի յեղափոխութիւնը:

Առաջին հարցումին, գերմանացի պատմաբան Տոքթ. Քարլ Տիթրիխ, որուն ընդարձակ մէկ գործը՝ «Բ. Աշխարհամարտի Պատմութիւնը» լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբերին, կուտայ հետեւեալ պատասխանը.—

Ա.— Հիթլէր թեթեւօրէն վիրաւորուած էր, պարզ այն պատճառով որ, երբ ռումբը կը պայթի, Առաջնորդը հեռուն կը գտնուէր: Շթաուֆէնպէրկի Քարտէսներու սրահէն հեռանալէն ետք, Հիթլէրի անմիջական գործակից սպաներէն մին Շթաուֆէնպէրկի ձգած ռումբը պարունակող պայուսակը կը տեղափոխէ եւ կը տեղաւորէ Հիթլէրէն բաւական հեռու: Արդէն պայթիւնը սպաննած էր միայն մէկ սպայ եւ վիրաւորած թեթեւ կերպով 11 հոգի:

Բ.— Շէնքը փայտեայ շինութիւն մը ըլլալով, ռումբին ուժգնութեան համահաւասար տոկունութիւն չունէր եւ թեթեւ էր: Պայթիւնին առաջ բերած օդի հոսանքը քանդած էր միայն փայտեայ շինութիւնը, առանց հոն գտնուողները կարենալ սպաննելու:

Գ.— Տեղակալ ֆոն Հէֆթէն, որ ընկերացած էր կոմս Շթաուֆէնպէրկի, երկրորդ պայուսակի մը մէջ ունէր ուրիշ ռումբ մըն ալ, յար եւ նման Շթաուֆէնպէրկի ձգած ռումբին: Այս երկու ռումբերը լարուած էին միեւնոյն ժամուն պայթելու համար, սակայն տեղակալ Հէֆթէն ժամանակ չէր ունեցած իր ռումբը լարելու, տրուած ըլլալով որ խորհրդակցութեան սրահէն ներս իր մուտքը թոյլատրուած չէր եւ տեղակալը մնացած էր դուրսը սպասող Շթաուֆէնպէրկի կառքին մէջ:

Կը թուի թէ այս երրորդ պատճառաբանութիւնն է ամէնէն հաւանականը, մահափորձին ձախողութիւնը բացատրելու համար:

Գալով Պերլինի յեղափոխութեան ձախողանքին, տրիկա ուղղակի հետեւանքն է եղած մահափորձին անյաջողութեան: Միմիայն մահափորձին յաջող ելքը պիտի կրնար տատամսողները միացնել ընդհանուր շարժումին եւ համոզել նոյնիսկ ամենամոլեռանդ նացիները:

Գալով Շթաուֆէնպէրկի եւ միւս դաւադիրներուն, անոնք իրաւունք ունէին մահափորձի ձախողանքէն ետքն ալ մնալ իրենց դիրքերուն վրայ եւ շարունակել Պերլինի յեղափոխութեան գործը, քանի որ ուրիշ կերպ ալ չէին կրնար վարուիլ:

Յուլիս 20ի իրիկնամուտին, Պերլինի ոդիսականը վերջ գտած էր:

Փարիզի մէջ կը վերսկսէր ուրիշ ոդիսականը մը:

×

Տասնըհինգ տարի ետք, տարօրինակ է հաստատել թէ միակ վայրը ուր Պերլինի յեղափոխութիւնը արձանագրած է յաջողութեան սկզբնաւորութիւն մը, եղած է Պերլինէն մօտաւորապէս հազար քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող Փարիզը:

Արդարեւ «Վալքիւրէ» ծրագրին բոլոր տրամադրութիւնները գործադրուած էին կէտ առ կէտ, շնորհիւ անձնական ձեռներէցութեան գրաւեալ Փարիզի զինուորական հրամանատար զօրավար Քարլ Հէյնրիխ ֆոն Շթիւլփնակըլի:

Այս անունը Փարիզցիները կ'առէին 1944ին: Չէ՞ որ անիկա կը ներկայանար իբրեւ խորհրդանիշը իրենց քաղաքին չորս տարուան գրաւման եւ գերութեան:

Չէ՞ որ այդ անունն է որ Փարիզցիները կարդացած են բոլոր այն սեւով շրջանակուած կարմիր կամ դեղին ազդարարութեանց տակը, որոնք կը ծանուցանէին պատանդներու գնդակահարութիւնները՝ իբրեւ փոխադարձութիւն դիմադրական գործունէութեանց եւ զանազան տուգանքներ եւ սպառնալիքներ:

Այդ նոյն մա՞րդն է, որ Յուլիս 20ին պիտի ներկայանար իբրեւ ամէնէն վտանգաւոր հակառակորդը Հիթլէրի եւ ամէնէն կատաղի աջակիցը Պերլինի դաւադիրներուն:

Ինչպէ՞ս լուծել այս գաղտնիքը:

Նշենք նախ, որ բացի քանի մը լաւատեղեակներէ, Փարիզցիները կ'անգիտանային թէ 1941ի արիւնադանդ ազդարարութեանց տակ ստորագրող Շթիւլփնակըլը վերոյիշեալ անձը չէ, այլ միայն անոր զարմիկը՝ Օթթօ ֆոն Շթիւլփնակըլ, որ մինչեւ 27 Փետրուար 1942, իր ստորագրութիւնը դրաւ այդ ազդարարութեանց տակ, իբրեւ ընդհանուր հրամանատար գրաւեալ Ֆրանսայի գերման զինուորական ուժերուն:

1942 Փետրուար 27էն ետք, երբ Հայնրիխ ֆոն Շթուլփնակըլ յաջորդեց իր զարմիկին՝ Օթթօ ֆոն Շթիւլփնակըլի, անիկա այլեւս ոչ մէկ կապ ունէր դիմադրական ճակատի դէմ գաղտնական գործին հետ: Այդ գործը յանձնուած էր գերմանական Ապահովութեան եւ Ոստիկանական ուժերուն եւ կէսթափոյին, որոնց ընդհանուր տնօրէնութիւնը յանձնուած էր էս.-էս. զօրավար Քարլ Օպէրկի եւ իր օգնականին՝ գնդապետ Քնոխընի:

(5 Շար.)

բակերով: Ոչ ծառ, ոչ նոյնիսկ աթարի ու խոտի դէզ: Ծուխ չկայ, մարդիկ չկան, երեւի բոլորն էլ դաշտերումն են: Տխրում ենք: Ի՞նչպէս չտխրես, չէ՞ որ մեզ հաւատացրել էին, թէ սա առաջաւոր գիւղ է: Եւ դիմում եմ մռայլ տեսքով Վարագդատին:

— Այ մարդ, այս ինչ տեսակ տներ են, ինչո՞ւ այստեղ գոնէ ծառ չէք տնկում:

Նա զարմացած ու նեղացած նայում է ինձ:

— Ջուր ունէ՞ք, — հարցնում եմ:

— Ունե՛նք, — պատասխանում է, — Մայիսի 3ին նոր ջրանցքից ստացանք:

— Բա ինչո՞ւ է գիւղն այս վիճակում:

Մի երկվայրկեան լռութիւն, եւ յանկարծ Վարագդատը սրտանց ծիծաղում է: Ծիծաղում է, եւ ես յայտնաբերում եմ որ այդ երիտասարդ նոր-գիւղացին ե՛ւ բարեհամբոյր է, ե՛ւ համեստ ե՛ւ, մանաւանդ, հազիւ որսալի առաքինութեամբ շնորհուած:

— Ախր, ընկեր, սա մեր հին գիւղն է... հին գիւղը: Լքուած, թողնուած տներ են, չե՞ս տեսնում:

Ես յանկարծակիի եմ գալիս, նախատում ինքս ինձ՝ անժամանակ ու անպատեհ յանդիմանական հարցերիս համար: Վարագդատը ձեռքը մեկնում է ներքեւ:

— Հրե՜ն մեր նոր գիւղը...

Կանաչի մի ակնապարար տարածութիւն է փռուած բլուրից ցած: Զարմանալի մուգ կանաչ է: Ծառեր կան՝ բարձր ու թաւ: Ծառերի արանքից երեւում են թիթեղածածկ տների կտուրները, կապոյտ ներկած պատշգամներն ու պատուհանները:

Եւ ահա՛ մենք իսկական Նոր Գիւղումն ենք: Այստեղ շոյող զով է, ջրերը վազում են առուներով, կանաչներով, ծառերի տակով, իսկ կարմրաթուշ մանուկները խաղում են ջրերի հետ:

Ամէն ինչ այստեղ նոր է. գիւղի անունը, տները, նոյնիսկ նախագահը, որի անունը Նորիկ է՝ Նոր-այր: Եւ իսկոյն, անսպասելի ուռչում է սիրտս: Հին, խանձուած տների պատկերը մարում է: Ես տեսնում եմ տներ՝ քարաշէն, երկյարկանի, բարձր ու ազատ: Տներ՝ աւարտուած, կիսաւարտ, տներ, որոնք նոր են հիմնադրուել եւ բազմաթիւ քարակոյտեր՝ ապագայ տների հիմնափոսերի մօտ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԵՒԻ ԼՈԳԱՆՔ

Արեւը տաքութիւն ու լոյս կու տայ իր հրաշալի ցոլքով, կը սփռէ նաեւ անդրմանուշակագոյն ճառագայթներ, որոնք էական են մարդկային առողջութեան համար: Կենսական պահանջներ ու ցանկալի յատկութիւններ, բայց պէտք է գիտնալ ... չափը: Զմոռնալ նաեւ որ արեւը կ'այրէ միաժամանակ: Անհատներ կան, որոնք փորձառութեամբ գիտեն թէ ո՛րքան պէտք մնան արեւին տակ՝ առանց այրուելու: Ուրիշներ չեն գիտեր ու կը մրկին, յաճախ լրջօրէն: Փորձառութիւնը կը սորվեցնէ թէ բիլ ու մաքուր երկինք մը, Յունիսին, կէսօրուան ատենները, ընդհանրապէս կը պատճառէ թեթեւօրէն շառ գոյն մը 20 վայրկեանի մէջ, կենդանի կարմրութիւն մը 50 վայրկեանի մէջ, ցաւոտ այրուցք՝ 100 վայրկեանի մէջ եւ բշտիկներ՝ 120 վայրկեանէն:

Իբրեւ արդիւնք ուրեմն, «կալ առաջի տապոյ արեգական», ինչպէս կ'ըսէին մեր գրաբարագէտները, փորձ մըն է որ պէտք չէ երբեք անցնի տասը վայրկեանը, մանաւանդ ցերեկին՝ երբ անդրմանուշակագոյն ճառագայթները իրենց ներգործութեան բարձրագոյն աստիճանին հասած են

Անհատէ անհատ կը տարբերի հակազդեցութիւնը: Ոմանք անմիջապէս կը կարմրին, ուրիշներ յաջորդ օրը: Թխանալը եւ այրիլը պարագաներ են, որոնք ենթակայական զանազանութիւններ կը ներկայացնեն, ուստի ամէն մարդ պէտք է գիտնայ իր մորթին զգայնութեան չափը: Նշանակել առաջին փորձին ժամը եւ յետոյ ամէն անգամ աւելցնել տասը վայրկեան:

Ոմանք բնաւ չեն թխանար, շատ կարեւոր է գիտնալ այս պարագան, ըստ այնմ շարժելու համար: Անոնք մարդի գոյն կ'առնեն քանի մը ժամէն, եւ յետոյ կ'այրին՝ եթէ շատ մնա՛ն արեւին տակ:

Մորթը իր պաշտպանութեան համար գունանիւթ մը ունի (մելանին), որ ազդակ մըն է թխանալու կամ կարմրելու: Որքան շատ ունենայ, այնքան աւելի կը թխանայ մարմինը: Այս պաշտպանութեան միջոցէն զուրկ են խարտեաշահեր անձերը, որոնք երբեմն գէշ կերպով կ'այրին, — ասոնց մահ ալ կրնայ պատահիլ:

Մի՛ մոռնաք մանաւանդ որ արեւի լոգանքը արիւն թքնել կու տայ թոքախտաւորներուն, իսկ արեան բարձր ճնշում ունեցողները սրտի ծանր տագնապներու կը մատնուին:

Վազելինի, հանքային իւղերու եւ այլ նման նիւթերու գործածութիւնը նախ քան «կալ առաջի տապոյ արեգական» կրնան օգտակար ըլլալ:

«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ»

ՄԵԾ ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ՔՈՒՆԸ

Անտարակոյս, քիչերու ծանօթ է թէ մեծ մարդերէն շատեր շատ քիչ կը քնանային, սակայն իրենք զիրենք բնաւ յոգնած ու սպառած չէին զգար: Ընդհակառակն, իրենց գործերը կը ծրագրէին կամ կը գրէին գիշերուան ժամերուն:

× Կարտինալ Ռիշըլիէօ գիշերուան ժամը 11ին կը պառկէր եւ առտուան ժամը 2ին կ'արթննար՝ իր բազմատեսակ գործերը շարունակելու համար:

× Լորտ Պայրըն յաճախ մինչեւ արշալոյս եւ երբեմն ալ գիշեր ցերեկ անդադար կ'աշխատէր: Դժբախտ իր սէրը մոռնալու համար, «Ապիտոսի խօսեցեալը» անուն իր գործը գրեց չորս գիշերուան մէջ, առանց մէկ վայրկեան իսկ քնանալու:

× Մոցարթ գիշերներով արթուն կը մնար իր գործերը յօրինելու համար:

× Ալֆրէտ տը Միւսէ եւ Հայնրիխ Հայնէ իրենց բոլոր գործերը գրեթէ գիշերը գրած են:

× Պիւֆոն շատ անգամ գիշերը անկողնէն կը ցատկէր, գրասեղանին առջեւ կ'անցնէր եւ կը գրէր քնացած պահուն յղացած գաղափարները:

× Լայպնից կրնար երեք օր եւ երեք գիշեր անդադար աշխատիլ, առանց յոգնութեան ամենափոքր նշան ցոյց տալու: Երբ նոր գործ մը գրել ծրագրէր՝ կատղած մարդու կը նմանէր: Չէր կրնար աչքը գոցել: Կը մռնչէր, կ'ազմկէր եւ կը հանդարտէր միայն այն ատեն, երբ իր գործին կմախքէն գոհ մնար:

× Տիկին Շաթըլէ ամբողջ գիշերը կը գրէր եւ ցերեկը մէկ քանի ժամ կը քնանար:

× Պոսիւէ իր յուշերուն մէջ կը գրէր, թէ տասնըհինգ տարի շարունակ միայն գիշերները կ'աշխատէր եւ նոյնիսկ երբ Մոյի եպիսկոպոս դարձաւ, կը շարունակէր գիշերները աշխատիլ՝ անկողնին քով վառուած մոմ մը ունենալով: Ծերանալէ ետք ալ արթուն կը մնար եւ կը կարդար ու կը գրէր:

ՄԵ՞ՂՔ ՈՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Է...

Միացեալ Նահանգներու փոխ-նախագահը՝ Ռիչըրտ Նիքսըն, պատկերասփիւռ ասուլիսով մը հետեւեալ խորհրդածութիւններն ըրած է Խրուշչեւի անձին ու Արեւելք-Արեւմուտք ապագայ յարաբերութեանց մասին:

« Խրուշչեւ մարդ մըն է որ իր տեսակէտը մեծ կորովով եւ յստակութեամբ կը պաշտպանէ »:

« Ոչ մէկ բանի վրայ վիճիլ չի սիրեր »:

« Զգայացնցում ստեղծելու մէջ գերազօր է եւ առիթը չի փախցներ առաջին էջի վրայ երեւալու »:

« Պէտք է միշտ աչալուրջ ըլլալ: Անոր հետ, երբեք, իրերը կարծուած ձեւով չեն ընթանար, որովհետեւ կը սիրէ անակնկալ կերպով գործել »:

« Ըստ երեւոյթի, իր աննախատեսելի որոշումները կու տայ առանց ոեւէ մէկուն խորհուրդ հարցնելու: Եւ սակայն՝ Խորհրդային Միութենէն դուրս, կարեւորութիւն կու տայ հանրային կարծիքին »:

« Եթէ Ամերիկացի ըլլար եւ ոչ-համայնավար, այսպիսի մարդ մը պիտի կարենար, շատ հաւանաբար, փայլիլ Միացեալ Նահանգներուն մէջ »:

Ի պատասխան անոնց որոնք «կեղծաւոր եւ անբարոյ» կը դատեն Խրուշչեւի եւ Այզընհաուըրի մօտալուտ տեսակցութիւնը, Նիքսըն հետեւեալ երկընտրանքը բանաձեւած է:

« Ռուսերուն հետ կա՛մ կը խօսինք եւ կամ, ի վերջոյ, կը կռուինք: Ըստ իս, երկրորդ վարկածը անընդունելի է մեզի, իրենց եւ աշխարհի մնացեալ մասին: Բանի մը չի ծառայեր Ռուսերը պարսաւել: Պէտք է խորհրդակցութեան սեղանին առջեւ նստինք անոնց հետ, որպէսզի երկու կողմերէն ոչ մէկը այլեւս չխարուի միւսին ուժին եւ կամքին վրայ »:

Ասուլիսին վերջաւորութեան, լրագրողի մը հարցումին պատասխանելով, Նիքսըն եզրակացուցած է. « Համոզուած եմ որ ազատութեամբ յառաջդիմութեան գաղափարը, վերջնապէս, պիտի յաղթէ առանց ազատութեան յառաջդիմութեան... »:

Ո՛ւր աշխարհի ճանչցած կարմիր Խրուշչեւը, ո՛ւր Նիքսընի տեսած «վարդագոյն դեւը»:

Եթէ այս էր Կրեմլինի մենատէրին իրական կերպարը, մե՛ղք, մեղք մրմռացին միլիոնաւոր Ամերիկացիներ...

Մե՛ղք որ համայնավար է:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԵԸԼՏԸԶԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Արդարեւ, Յունաստան, Սերպիա, Պուլկարիա այս կերպով հիմնուած էին: Բայց Ռուսիա շատ ալ հակամէտ չէր Հայաստանի մը հիմնումին: Այսուհանդերձ, Հայերը 1894 Հոկտեմբերին Սասունի մէջ ծնունդ տուին իրենց առաջին յեղափոխութեան: Սասուն Վանայ լիճին արեւմտակողմը Մուշի եւ Տիարպէքիրի միջեւ կը գտնուի: Յեղափոխութիւնը անցաւ նաեւ Տիարպէքիր: Հայերը 1896 Օգոստոսին յարձակում գործած էին Օսմանեան Դրամատան վրայ եւ Պոլսոյ մէջ քանի մը օր տեւող յեղափոխական շարժումներ խմորուած էին:

Քաղաքական մեծ յաւակնութիւններ սնուցանող այս շարժումները չկրցան սակայն ծնունդ տալ անկախ Հայաստանի մը: Հիմա տարբեր ուղղութեան մը ձեռնարկած էին հայ յեղափոխականները: Ապտիւլ Համիտը պիտի սպաննէին: Եւրոպայի մէջ կային մեծ թիւով հայ մեծահարուստ վաճառականներ, մանաւանդ Անգլիոյ եւ Մանչեսթըրի մէջ: Անոնք չէի՞ն կրնար օգնել նպատակին: Այս կերպով հանդիստ ապրող հայ յեղափոխական կոմիտէ մը հաստատուած կ'ըլլար: Եըլտըզի մէջ երբ պայթեցուցին ռումբը, անոնք նախընտրած էին նոյն գիշերը հեռանալ Պոլսէն: Աւելի խելացի գործ պիտի ըլլար ասիկա: Անոր համար էր որ երկրորդ աստիճանի դէմքեր կը ձերբակալուէին: Էտուարտ Ժորիս, եթէ երկրորդական մէկը չէր՝ առաջին աստիճանի դէմք ալ չէր: Ան բնաւ չէր կարծեր որ մինչեւ իրեն պիտի հասնի ձերբակալութեան ցանցը: Նախ կարծած էր որ խուսափողական պատասխաններով պիտի փրկուի այս գործէն, բայց քննիչ մարմինը առաջացուցած է իր քննութիւնը, Ժորիսի առջեւ այնքան դրական ու վերջնական փաստեր փռած էր, որ Պելժիացին խոստովանելէ զատ միջոց չունէր այլեւս:

«Ես ի ծնէ ատելութիւն ունիմ իշխանութիւններու հանդէպ: Հայերը կը շահագործէին այդ զգացումը: Անոնք ինծի ցոյց կու տային Եւրոպայի մէջ հրատարակուող թերթ մը, ուր գրուած էր անոնց դէմ կատարուած ջարդերու մասին: Այս թերթը օգնութեան կոչ կ'ընէր Եւրոպայի: Այս միջոցին հայկ. կոմիտէներ մեծ շարժումի մը անցած էին դարձեալ Պոլսոյ մէջ: Օսմանեան դրամատունը օդը պիտի հանուէր: Ղալաթիոյ կամուրջին վրայ մեծ պայթում մը տեղի պիտի ունենար: Այս նպատակաւ կամուրջին գլուխը, Օսմանեան Դրամատան մօտ խանութներ վարձուեցան եւ գաղտնապէս պեղումներու ձեռնարկեցին: Ապա հրաժարեցան այս գաղափարէն եւ որոշեցին միջոցներ փնտռել Ապտիւլ Համիտը սպաննելու համար:

Պէյօղլուի Եմէնիճի փողոցին մէջ վարձուած տան մէջ երկար ժողովներ գումարեցին: Անդամներուն մէկ մասը գնաց Պուլկարիա, Փարիզ: Պուլկարիոյ մէջ ռումբի փորձերու ընթացքին երկու հոգի արկածի զոհ գացին եւ նախագահութիւնը փոխանցուեցաւ Լիփարիթի: Լիփարիթ համոզուած էր որ ձեռնառումբերով կարելի պիտի չըլլայ յանգիլ սպասուած արդիւնքին, Վիեննա գնաց եւ ծանօթ կառքը բերաւ Պոլիս այն ձեւով որ ծանօթ է կոմիտէին: Լիփարիթ եւ կինը նախ մնացին պանդոկի մը մէջ, բայց ժողովներուն համար յարմար չգտան այս վայրը եւ տուն մը վարձեցին իմ բնակարանիս քով: Եըլտըզի դէպքին բոլոր մանրամասնութիւնները խմորուեցան այս տունին մէջ: Կառավարի նստուկին մէջ 80 քիլօ մէլինիթ դրուած էր եւ զօրացած՝ քարի եւ երկաթի կտորներով: Ողջ մնացի՞ն թէ մեռան՝ չեմ գիտեր:

Այլեւս պէտք չեմ զգար. յանձնախումբը այս պարագաները գիտէ մանրամասնօրէն: Ես Պելժիացի եմ: Կարելի է հարց տալ թէ ի՞նչ կը փնտռեմ անոնց մէջ: Անարխիստ եմ, զուլումները ազդեցին ինծի: Կը վստահիմ ըրածիս եւ պատրաստ եմ ենթարկուելու պատիժիս:

×

Դատական մարմինը կազմուած էր Հիլմի պէյի նախագահութեամբ: Անդամներն էին Նիմէթուլլահ, Գաբրիէլ Նեալի եւ Ճեմիլ պէյերը: Դատախազն էր Նեճմէտտին Մօլլա, որ յստակօրէն պարզած փաստերով լայն ամբաստանութեան տակ կը դնէր յանցապարտները:

Կոմիտէի ղեկավարներէն Քէնտիրեան եւ իր ազգականներէն մին (Քրիստափոր Միքայէլեան ըսել կ'ուզէ, «Յ.») մեռած էին Սոֆիայի մերձակայքը երբ Պալէֆէնի գիւղը ռմբարձակութեան փորձեր կը կատարէին: Անոնք յուղարկաւորութեան մեծ հանդիսութեամբ թաղուած էին:

Ռումբը Եըլտըզի մէջ պայթեցնողները նոյն գիշերը կեղծ անցագրով խոյս տուած էին: Այս դէպքին առնչակից միւս անձնաւորութիւններն ալ մի առ մի անհետացած էին բեմէն: Իսկ, մէկը որ ձեռք անցուած էր, իր վրայ ծանրացող փաստերուն առջեւ, ճարահատ, անձնասպան եղած ու փրկուած էր կերպով մը (Հաճի Նշան Մինասեան: «Յ.»):

Հիմա դատարանը առաջին մակարդակի վրայ նկատի ունէր Պելժիացի Ժորիսը: Ան, պատմած էր դէպքին բովանդակ ընթացքը: Երբ հարցուեցաւ թէ ինչո՞ւ համար կը գտնուէր հայ քոմիթաճիներու մէջ, երբ Պելժիացի մըն էր ինք եւ որեւէ կերպով առնչութիւն չէր կրնար ունենալ այսպիսի խնդիրներու հետ.

— Հայերու քաշած տառապանքը զիս քաշեց, պատասխանեց:

Դատարանին նախագահը ճառեց Հայերու բարօրութենէն ու երջանկութենէն.— «Տառապանքի հետ ի՛նչ կապ կրնայ ունենալ ժողովուրդ մը, որ կը գրաւէ պետութեան մէջ մեծագոյն դիրքեր, ազատութիւն կը վայելէ կրօնքի, լեզուի, ազգութեան եւ առեւտուրի, յարեց նախագահը:

Ժորիս.— Այո՛, այդպէս է Պոլսոյ մէջ, բայց գաւառներու մէջ շատ սրտաճմլիկ է կեանքը:

Դատաւորը.— Դուն գաւառ այցելեցի՞ր:

Ժորիս չպատասխանեց այս հարցումին:

Միւսներն ալ ձերբակալուած էին ոճրի գործիքներով: Ութ երկար նիստէ վերջ լսուեցան փաստաբաններու պաշտպանութիւնները: Քանի մը հոգի որոնք մաքսանենգութիւն միայն ըրած էին, անպարտ արձակուեցան: Միւսները մահուան դատապարտուեցան ի բացակայութեան կամ ի ներկայութեան: Մաս մըն ալ ցկեանս բանտարկութեան եւ 15 տարի թիավարութեան դատապարտուեցան:

Ապտիւլ Համիտ սովոր էր իսկոյն վաւերացնել մահավճիռները: Այս պարագային ալ, ուր իր կեանքին կը սպառնար ձեռնարկը, նոյնն ըրաւ անշուշտ:

×

Դէպքէն քանի տարի վերջ, 1925ին նախկին Արքունի աւագ քարտուղար Թահսին փաշայի հետ տեսակցութիւն մը ունեցայ իր Ֆէնէրպօյուի բնակարանին մէջ: Հսկայ եւ գեղեցիկ սրահներով, լուսարաններով օժտուած այս պալատանման տունը Էմնիյէթ դրամատան կողմէ գրաւի տակ առնուած էր. ամէն կողմ կը տիրէր անհանդուրժելի մթնոլորտ մը: Փաշան երկար երկար խօսեցաւ Ժորիսի մասին եւ պատմեց դատավարութեան ընթացքը: Ըսաւ վերջապէս թէ մահուան դատապարտուած էր բայց Ապտիւլ Համիտ զայն ներած ու Պելժիա ղրկած էր: Ժորիս աւելի վերջ Ապտիւլ Համիտի բաւական ծառայեց իբրեւ լրտես: Իրմէ շատ օգտուած էինք: Այդ թուականէն ետք այլեւս հայկական դէպք տեղի չունեցաւ, մեր պատմութեան մէջ:

(3 եւ վերջ)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Գերմանիոյ պետական պաշտօնեաները որոնք անդամ չեն «կուսակցութեան», ստիպուած պիտի ըլլան՝ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ, գիշերային դասընթացքներու հետեւիլ ուր իրենց պիտի աւանդուի «Մարքսիզմ-Լենինիզմ»ի անհրաժեշտ գիտելիքները: Դասընթացքի տեւողութիւնը՝ 18 ամիս եւ աւարտման պարտաւորիչ քննութիւն:

ԿԻՊՐՈՍԻ քաղաքական կեանքին մէջ նոր կազմակերպութիւն մը գործել սկսած է: ՔԽՄ կամ Կիպրական ճակատ ջնոսիսի (կցում Յունաստանի) իր գործունէութիւնը սկսելէ ի վեր թռուցիկներ կը ցրուէ Նիկոսիոյ փողոցներուն մէջ: Այս նոր կազմակերպութեան թռուցիկներուն պարունակութիւնն է.— «Գաղտնի կազմակերպութիւն մըն ենք. ամէն միջոցով պիտի կռուինք, եթէ պէտք ըլլայ զէնքով, որպէսզի իրականանան մեր ազգային իրաւունքները: ՔԽՄ ոչ ձախ է ոչ աջ: Նիւթական եւ քաղաքական դետնի վրայ ոչ մէկէ կախում ունի: Կը նկատէ որ Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնագրերը, ինչպէս նաեւ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը մեկնակէտ մըն է Ենոսիսին հասնելու համար: Եթէ Մակարիոս արք. ազգային գիծ մը ունենայ իր գործունէութեան մէջ, իր կողքին ենք, բայց եթէ չեղի, նոյնիսկ դոյզն չափով, զմեզ իր դէմ պիտի գտնէ»: Դաոնութեամբ նշելով որոշ շրջանակներու ցոյց տուած ընդդիմութիւնը Տիղէնիսի (զօր. Կռիվաս)՝ թռուցիկը կը հաստատէ.— «Այդ մարդիկը կը մոռնան որ առանց Տիղէնիսի, այսօր պիտի չկարենային հաչել ինչպէս կը հաչեն: Թող յիշեն որ հակառակ իրենց հաչոցներուն, Տիղէնիս պիտի իրագործէ այն ինչ որ ձեռնարկած է իրագործել»:

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ չորեքշաբթի օր իր շաբաթական մամուլի ասուլիսը տուաւ եւ չեշտեց թէ Խրուշչեւի հետ իր տեսակցութեան ընթացքին ա) Ոչ մէկ բանակցութիւն պիտի կատարուի. բ) Ինք պիտի պիտի խօսի միայն իբրեւ Միացեալ Նահանգներու Նախագահը, բայց երբեք իբրեւ բանբերը Արեւմուտքի. գ) Կը յուսայ ձեռք ձգել բարելաւում մը Արեւելք - Արեւմուտք յարաբերութեանց. դ) Խրուշչեւ Ամերիկայի մէջ ուզածը կրնայ տեսնել, մէջն ըլլալով զինուորական կայանները:

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ԱՏԸՆԱՈՒԸ որ քանի մը օր է Քօմոյի մօտ, Քատէնապպիա, կը հանգստանայ, շաբաթ օր պիտի ընդունի Իտալիոյ Վարչապետը՝ Սէնեի եւ Արտաքին Նախարարը՝ Փելլա: Անգլիական մամուլը խիստ յարձակումներ կ՚ընէ արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին դէմ:

Տէյլի էքսփրէս իր խմբագրականին խորագիրը դրած է.— «Այս մարդը վտանգաւոր է» եւ կը գրէ.— Ատընաուր կը փափաքի երկարաձգել Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու բանավէճը, իբրեւ նպատակ ունենալով վերստանալ արեւելեան Գերմանիան եւ արեւելեան այն հողերը որոնք Գերմանիոյ զինուորական պարտութենէն ետք փոխանցուած են Լեհաստանի: Անգլիոյ ժողովուրդը խաղաղութիւն կ՚ուզէ եւ ցորչափ Ատընաուր ներկայ քաղաքականութիւնը շարունակէ, ոչ մէկ կարգադրութիւն կրնայ ըլլալ Մեծն Բրիտանիոյ եւ իր Գերմանիոյ միջեւ»: Իսկ Տէյլի Մէյլ (պահպանողական), Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի կը նմանցնէ Ատընաուրը:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ «Ալ Շաապ» թերթը կը գրէ թէ զինուորական գաղտնի համաձայնութիւն մը կայ Իսրայէլի եւ Ֆրանսայի միջեւ որուն հիման վրայ Ֆրանսա 40.000 զինուոր պիտի ղրկէ Իսրայէլ արաբական յարձակման մը պարագային:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ հակայեղափոխական դաւադրութիւն մը ճզմուեցաւ: Երկրին անկախութեան տարեդարձին առթիւ (Օգոստոս 14) կարգ մը հակայեղափոխականներ փորձած էին խռովութիւններ ստեղծել: 11 հոգի որոնց մէջ ուսանողներ եւ համալսարականներ, ձերբակալուեցան:

ՍԱՆԹԻԱԿՕ ՏԸ ՉԻԼԻԻ մէջ կը շարունակուի Քարայիպեաններու համագումարը: Այս ժողովը որ «չի յանդգնիր իր անունը ըսել» օրակարգի իբրեւ գլխաւոր հարցը ունի ինչպէ՞ս ժողովրդավար դարձնել բռնատիրութիւնները: Ժողովին կը մասնակցին ամերիկեան պետութեանց Արտաքին Նախարարները: Նպատակն է՝ միջոցներ ձեռք առնել համայնավար վտանգին դէմ:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐԸ

ԲՈԼՈՐԴ PALADRU, ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐ — ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ — ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ — ԳԵՂՋՈՒԿ ՊԱՐԵՐ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԱԶՈՎ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ և ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔՆԵՐ

ԲԱՆԱԽՕՍՆԵՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ ԿԸ ՂԵԿԱՎԱՐԵՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԵՒ ԺԻՐԱՅՐ ՓԱԼԱՄՈՒՏԵԱՆ

Խրախճանքները ժամը 11էն մինչեւ գիշեր

ՉՄՏԱՀՈԳՈՒԻԼ ՃԱՇԻ ՄԱՍԻՆ — ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ, ԱՌԱՏ ՈՒՏԵԼԻՔ ԵՒ ՃՈԽ ԿԵՐՈՒԽՈՒՄ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

LA PILE — PALADRU — ISÈRE

ԼԻՈՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի կարգադիր յանձնախումբը, երթեւեկի դիւրութեան եւ խնայողութեան համար վարձած է մասնաւոր հանրակառք մը որ պիտի մեկնի այս կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 8,30ին, Փլաս Կիշառ, Պուրս տիւ Թրավայի առջեւէն:

Երթեւեկի գին 750 ֆր.:

Տոմսերու համար դիմել ընկեր Յակոբ Բուրճինեանի՝

194, Rue Vendôme

Փոն տը Շերիին օթօքարը կը մեկնի՝ կիրակի առաւօտ ժամը 7,30ին Պ. Մանուէլ Պալիկեանի սրճարանէն:

Արձանագրուիլ՝

Պ. Յ. Պիչաքճեանի մօտ:

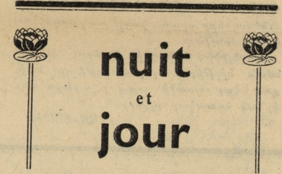
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վերջերս Պ. Հայկ Գըրըքճեան ըլլալով իր գիւղացիներու յառաջիկայ վերաբացումին առթիւ նուիրեց եկեղեցւոյս կրթ. Յանձնաժողովի ձեռնարկներուն 25.000 ֆրանք:

Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտնէ իր մասնաւոր շնորհակալութիւնը այս ազգասէր հայրենակցին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի հանդիսաւոր արարողութեամբ կը կատարուին Ս. Աստուածածնի տօնը, խաղողօրհնէք եւ Մեռելոցի օրուան Հոգեհանգիստները:

snack-self service-glacier

Ses plats chauds ou froids
Sa terrasse face à la mer
Glaces, patisseries maison

Galeries de l'Eden - Beach
JUAN-LES-PINS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերութեան կողմէ, տեղի պիտի ունենայ 11 Հոկտ. 1959, ժամը երեքին:

Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Նկատի ունենալ այս թուականը:

ԳՐԱՏՈՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

46, Rue Richer - Paris (9e)
Tél. : PRO vence 64-90

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ.— Կարօ Գէորգեանի, 1959, Զ. տարի, լաթակազմը՝ 1706 ֆրանք, թղթակազմը՝ 1400 ֆր., 640 էջ, մաքուր տպագրութիւն, բազմաթիւ նկարներով (Ֆրանսահայ գաղութին մասին միայն 182 էջ) թղթատարի ծախք՝ երկու հարիւր ֆրանք:

ՑՈՎԱՋԱՋՈՐԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ, Վ. Անանեան (արկածային վիպակ) տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 558: Գին՝ 900 ֆրանք:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ, տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 169, գին 400 ֆրանք:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի Փարիզի Ս.Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւնը եւ բաշխումը:

Բշ. օր պատարագ մեռելոցի:

Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ Ս. Աստուածածնայ տօնը կը կատարուի 16 Օգոստոսի կիրակի օրը: Այս առթիւ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, յետ պատարագի աւանդական խաղողի օրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ. նոյն ատեն մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի: Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղին մասնակցիլ, կրնան իրենց մասնակցողի գումարները յանձնել եկեղեցւոյ բանկալը՝ փոխան ստացագրի:

×

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Պօմոնի Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնը հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի Ս. Գ. Լ. եկեղեցւոյն մէջ, եւ յետ պատարագի տեղի պիտի ունենայ աւանդական խաղողի օրհնութիւն: Ամէն ընտանիք կրնայ նուիրել խաղող կամ ուխտադրամ:

Երկուշաբթի, Մեռելոց՝ պատարագ եւ հոգեհանգիստ ազգիս համայն ննջեցելոց:

×

ՇԱՒԻԼ

Այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն՝ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ:

Պատարագէն յետոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ողբացեալ Տիկ. Լուսին Սարգիսեանի մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Ադնիւ Պատուլեանի եւ իրենց համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

×

ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը փութայ ծանուցանել Տէսինի հայ հասարակութեան թէ, շաբաթ 15 Օգոստոս, առաւօտ ժամը 8,30ին, Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ, նաեւ տեղի պիտի ունենայ աւանդական մատաղաբաշխում եւ խաղողօրհնութիւն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ

Այս կիրակի՝ տօն Ս. Աստուածածնայ վերափոխման, պատարագ ժամը 8ին եւ 10ին. քարոզ եւ խաղողօրհնէք ժամը 11,30ին, Ս. Թադէոս մատրան մէջ:

Նախօրեակին՝ շաբաթ երեկոյ, Լոյս Զուարթ ժամը 5ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, RUE THOUIN

Այս Կիրակի, Տօն Աստուածածնի Վերափոխման, ԳԵՐՊ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ կը պատարագէ ժամը 10,30ին:

Խաղողօրհնէք յաւարտ պատարագի:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959-1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակ՝ներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Էքս-լէ-Պէն

16 Օգոստ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ամէն տարուան պէս պիտի կատարուի դաշտահանդէս Թէլէֆերիքի մեկնակէտի մօտակայ Լա Շօմիէռ սրճարանի կից դաշտերուն վրայ:

Առաւօտուն Ս. պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն, մատուցմամբ Օչին վարդապետ Նիկոլեանի:

Ճաշէն վերջ գեղարուեստական բաժին, անակնկալներ եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Հասոյթը պիտի յատկացուի երիտասարդ սերունդի համար եկեղեցական արարողութիւններու գրքոյկի մը հրատարակութեան հայերէն եւ ֆրանսերէն:

Դաշտահանդէսին յանձնախումբը կը ներկայացնէ Հայաստանեան ժապաւէններ՝ Մարտիրոս Սարեանի ցուցահանդէսը եւ «Առաջին Սիրոյ Երգը», այս երկուշաբթի ժամը 17ին, սինեմա Սավուա, 21, Ռիւ տը Փրնեւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝

Via Pacini 30, MILANO

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր.-վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք: Հատը 20 փր.

ՇԱԲԱԹ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ — SAMEDI 15 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8470 — 35ÈME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4371

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

«Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի»:

Օրացոյցը այսպէս կ'որակէ տօնը, որ կ'ոգեկոչէ Յիսուսի մօր՝ Մարիամի երկինք վերացումը:

Ժողովուրդը զայն կը կոչէ պարզապէս Աստուածածին:

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ «տաղաւար» կոչուած հինգ աւագ տօներէն մէկն է այն: Միւսներն են՝ Ծնունդը, Զատիկը, Վարդավառն ու Խաչվերացը:

Ինչպէս Վարդավառը, Աստուածածնայ քրիստոնէական տօնն ալ հայացուած է մեր եկեղեցին, անոր հետ կապելով խաղողօրհնէքը:

Աստուածածինը կը զուգադիպի Օգոստոսի կիսուն առաջին կիրակիին — երկուշաբթին ըլլալով Մեռելոց՝ ինչպէս միւս տաղաւարներուն համար:

Խաղողօրհնէքը հայկական հին աւանդութիւն եւ նախաքրիստոնէական շրջանէն մնացած:

Խաղողը կը խորհրդանշէ բոլոր պտուղները, հողին արտադրած ամէն տեսակ բերքերն ու բարիքները: Զայն օրհնելով, ազգային եկեղեցին կ'աղօթէ Հայաստան աշխարհի պտղաբերութեան եւ արգասաւորութեան համար: «Անդաստան»ը կը կատարուի նոյն նպատակով:

Աստուածամօր բարեխօսութեան կը դիմեն հաւատացեալները՝ իրենց մեղքերու քաւութեան համար: Մեր սգաւոր ու տառապեալ մայրերն ու քոյրերը Ս. Կոյսէն է որ մխիթարութիւն կը խնդրեն իրենց վիշտերուն համար:

Աստուածածնայ պաշտամունքը իր գերագոյն աստիճանին հասցուցած է Կաթոլիկէ Եկեղեցին: Անոր արձանը ի պատուի է բոլոր սրբավայրերու մէջ, ամէնէն անշուք մատուռէն սկսեալ մինչեւ ամէնաշքեղ տաճարները:

«Ողջո՛յն քեզ, Մարիա՛մ»ը գլխաւոր աղօթքն է Կաթոլիկէներուն:

Հռոմի Քահանայապետը ինը տարի առաջ Աստուածամօր Վերափոխումը եկեղեցւոյ հրամանակարգ վարդապետութեանց կարգը դասեց:

Թէեւ շատոնց անցած է հրաշքներու դարը, սակայն զանազան վայրերու մէջ հրաշքներ կը գործէ Ս. Կոյսը:

Աշխարհի ամէն կողմերէն հարիւր հազարաւոր հաւատացեալներ ուխտի կ'երթան Լուրտի Աստուածամօր եկեղեցին: Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն այն հիւանդները — հաշմանդամներ ու ջղագարներ — որոնք այնտեղ կը ձգեն իրենց ցաւերն ու անթացուպերը եւ տուն կը դառնան բոլորովին առողջացած:

Մենք ալ ունէինք — է՜ր երբեմն — մեր հրաշագործ Տիրամայրը, Արմաշի Չարխափան Ս. Աստուածածինը, որ բազմաթիւ հրաշքներ գործած է, բժշկութիւն պարգեւելով անբիծ սրտով եւ մաքուր հաւատքով իրեն դիմող անբուժելի հիւանդներու:

Պոլսէն ու Բիւթանիայէն հարիւրաւոր հայ հաւատացեալներ ամէն տարի ուխտի կ'երթային Արմաշ, որուն Դպրեվանքը հայկական մշակոյթի լուսաշող փառարան մըն էր:

Կիլիկիոյ մէջ ալ հռչակաւոր ուխտատեղի մըն էր հերոսական Զէյթունի Ս. Աստուածածին վանքը՝ ամպածրար լեռներու լանջին:

Ամէն տարի Օգոստոսին Մարաշէն, Հաճընէն եւ շրջակայ անհամար հայկական գիւղերէն բազմահարիւր ուխտաւորներ կը փութային դէպի արծուեբոյնը՝ անմոռանալի ու երանաւէտ օրեր ապրելու համար պաղպաջուն աղբիւրներու, հովասուն ծառերու եւ խնկաբոյր սրբավայրերու հայաշունչ մթնոլորտին մէջ:

Այսօր չկան այդ բոլորը:

Խաղաղօրհնէքն է միայն, որ տակաւին մեր եկեղեցիներուն մէջ կը յիշեցնէ մեզի հայկական Աստուածածինը՝ այս օտար աստղերուն տակ:

Ու նաեւ՝ Նոր Սերունդի փառատօնը, որ աւանդական է դարձած այլեւս ամէն տարի այս եղանակին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ-ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

ՔԱՐԱՅԻՊՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

«Խաղաղութիւն եւ բարեկամութիւն» բառերը մեծ յաջողութիւն գտած են խորհրդային ներկայ բառամթերքին մէջ: Մամուլը առաջին անգամ ըլլալով լայն տեղ տուած է Այզընհաուըրի մամուլի ասուլիսին, չնշելով մանաւանդ անոր խաղաղասէր ոգին:

Խրուշչեւ Ուաշինկթըն կ'երթայ եւ կրնայ խօսիլ ոչ միայն Խորհ. Միութեան անունով, այլ «ընկերվարական» բովանդակ աշխարհին: Անհրաժեշտ իսկ չտեսաւ արեւելեան վերին ժողով մը, մեկնելէն առաջ, ինչպէս կը նախատեսուէր, մինչ Այզընհաուըր անհրաժեշտ տեսաւ իր դաշնակիցներուն կարծիքը շօշափել:

Եւ բանաձեւը յստակ է, — բարեկամութիւն եւ խաղաղութիւն Խորհ. Միութեան եւ Ամերիկայի միջեւ, կը նշանակէ բարեկամութիւն եւ խաղաղութիւն ամէն մարդու միջեւ: Մոսկուայի մէջ մանաւանդ այս է նշանախօսքը.— Միր ի տռուպեա *(խաղաղութիւն եւ բարեկամութիւն):*

Փաստելու համար այս տեսակէտը, Իլիա Էրընպուրկ կը գրէ Իզվեստիայի *մէջ.— «Ոչ միայն Մաք Քարթի մեռած է, այլ իր գաղափարներն ալ մեռած են»:*

Երբ նկատի առնուի որ խորհրդային ծանօթ գրագէտը յաճախ չի գրեր մամուլին մէջ, աւելի եւս յատկանշական կը դառնայ անոր եզրակացութիւնը.— «Եւ Ամերիկացիներուն հետ պիտի տեսնենք իրականացած յոյսերու դարը»:

Խորհ. Միութեան հանրային կարծիքը կ'ուզէ մանաւանդ ցոյց տալ թէ եւրոպական պետութեանց մտահոգութիւնները (Գերմանիա), վերապահութիւնները (Ֆրանսա), խոհեմ սպասումը (Անգլիա), մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ եւ երկու «մեծագոյններու» համաձայնութիւնը լայնօրէն բաւարար է աշխարհի խաղաղութեան համար:

Ֆիկառօյի *Մոսկուայի թղթակիցը դիտել կու տայ թէ երբեք այսքան լաւատեսութիւն չէ եղած Խորհ. Միութեան մէջ:*

Ուոլթըր Լիփման Նիւ Եորք Հէրըլտի *ծանօթ աշխատակիցը իր կարգին կը շեշտէ թէ ամէնուն համար պարզ է որ խաղաղութիւնը կամ պատերազմը կրնան Մոսկուայի կամ Ուաշինկթընի մէջ միայն որոշուիլ:*

ՀԱՄԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Սանթիակոյի ժողովին մէջ, խօսք առնելով Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը՝ Հերթըր շատ յստակօրէն բանաձեւեց իր կարծիքը:«Պէտք է արգելք հանդիսանանք որ համայնավար ժահրը տեղաւորուի ամերիկեան հողամասին վրայ»:

Այս նպատակը իրագործելու համար Հերթըր երեք կէտերէ բաղկացած ծրա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ ՅԱՌԱՋ վաղը լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը՝ երեքշաբթի:

Օրը Օրին

«ԲԵՐԱՆԴ ԲԱՆԱԼ ՏՈ՛ՒՐ»

★

— Իմացայ որ Հայաստանէն նոր վերադարձեր էք, Տիկին...

— Այո՛, երկու շաբաթ առաջ:

— Գոհ մնացի՞ք ձեր ճամբորդութենէն:

— Է՛, սանկ, նանկ... Գէշ չէր:

— Հայաստանի վինա՞կը ինչպէս գըտաք...

— Շատ լաւ է, գէշ չէ...

— Ի հարկէ, առատ ուտելիք խմելիք ունէին...

— «Առատ»ը քիչ մը շատ փախաւ... Եկուր սըւոր ըսենք «ուտելիք ունին, անօթի չեն...» Անշուշտ, մեր ունեցած առատութեան նշոյլն անգամ չկայ, բայց անոնց համար եղածը կը բաւէ...

— Անո՞նց... Անո՞նք ով են...

— Այնտեղի Հայերը, ըսել կ'ուզէի... Մեր տեսածները տեսած չեն եւ քանի որ տեսած չեն, անոնց պակասն ալ չեն զգար... Ատոր համար է որ եկող-գացողները կ'ըսեն թէ աղէկ են, ուրախ են:

— Ներողութի՛ւն, Տիկին, ո՞վ ըսաւ որ անոնք մեր տեսածները տեսած չէին, ժամանակին... Նորերը, այո՛, կը հասկնամ, բայց անոնց ծնողքնե՞րը... Տուն-տեղ ունէին, հարստութիւն ունէին, «մարդ» էին... Հիմա՞ ինչ ունին:

— Այո՛, ատանկ է, բայց, վերջապէս, որքան ալ ըլլայ, անոնք մեզի պէս քաղքցի չեն, գեղացի են... Ժամանակին գաւառացի կ'ըսէինք ու վրանին կը խնդայինք, Պոլսոյ մէջ... Ատանկ Հայեր են, եղածները...

— Անոնք ալ ձեր վրայ կը խնդային...

— Ըսելս ան է որ իրենց այսօրուան ունեցածէն աւելին պէտք չունին... Մե՛նք անոնց տեղը ըլլանք, օր մըն ալ չենք դիմանար այդ նեղութեան... Մենք ասանկ վարժուեր ենք, անոնք ալ անանկ վարժուեր են... Աստեղուանքը, ինծի պէս տանտիկին մը գետնէ գետին կ'անցնի եթէ իր հիւրերուն տասը, քսան տեսակ ուտելիք խմելիք չհրամցնէ... Բայց անոնք ատանկ բաներ չունին... Գաղափար ալ չունին թէ մենք ի՛նչ նոխ կեանք կը վարենք... Խօսքը մէջերնիս, եթէ մեր ունեցածները ունենան ալ, վայլեցնելը չեն գիտեր... Գեղացի են...

— Վրայ-գլո՞ւխ...

— Մերկ չեն... Կոնակնին հագուստ մը կ'անցընեն, մինչեւ մաշի կը հագնին... Կօշիկը ոտքէն չելլեր, մինչեւ ծակիլը... Խենթենալիք բան է, բայց, ինչպէս որ ըսի, անոնք գեղացի, գաւառացի են եւ աւելին յարգը չեն գիտեր: Նայէ, մենք, հոս, ամէն շաբթու նոր հագուստ մը կ'առնենք... Երկու անգամ կը հագնինք, յետոյ աղքատներուն կու տանք... Ամառուան հագուստնիս զատ, ձմեռուանը զատ... Ըսել չըլլայ, չեմ յիշեր որ մէկ գլխարկս երեք անգամէն աւելի դրած ըլլամ... Գիտե՞ս քանի զոյգ կօշիկ ունիմ — եօթանասուն... Ըսելս ան է որ մենք անկէ պակասով չենք ըլլար, անոնք կ'ըլլան... Աղքատ են, գեղացի են, գաւառացի են... Մեր դասակարգը ո՛ւր, անոնցը ո՛ւր...

— Բայց, չէ՞ք կարծեր որ հայ ժողովուրդին սերը, մեղրը այդ ձեր չհաւնած գեղացի, գաւառացի բազմութիւնն է... Հայաստանի աննման ժողովուրդը...

— Ատիկա անկուտի մարդու կարծիք է... Ինծի նայէ որ ըսեմ — ազգ ըսածդ իր քաղաքի ազնուական դասակարգով մեծ կ'ըլլայ... Գեղացին սպասաւոր, ըսպասուհի կ'ըլլայ... Ըսելս ան է որ հիմակուան Հայաստանը, հա՛, աղուոր տեղ է, աս է, ան է, բայց մեզի պէսներուն համար չէ... Էրկանս ան կ'ըսէի անցած օր — հազար տարի կենամ, հոն չեմ ապրիր... *Օթօ* չունին, *Թէլէվիզիոն* չունին, *այս-պաքս* չունին, *ուաշինկ մըշին* չունին... Ատանկ երկի՞ր կ'ըլլայ: Չէ՛, չէ՛ տէրը խերը տեսնէ...

— Բայց, ներողութիւն՛, Տիկին, իմացայ որ ձեզի բարեկամ լրագրի մը մէջ *խըյալի* բաներ պատմեր էք Հայաստանի մասին...

— Ինծի մնար, ամէն բան տեղն ու տեղօք կը պատմէի... Բայց, ա՛խ, ի՛նչ ըսեմ ան իմ էրկանս որ գացեր «նետեր» է, իմ անունովս ալ, իր անունովն ալ... Օր մը, եթէ կրնաս, իրեն հետ առանձին տեսնուէ, նայէ՛ ինչե՛ր, ինչե՛ր պիտի պատմէ... Քեզի կը վստահի... Բերանը բանալ տուր...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ լաւատեղեակ շրջանակները կը հաղորդեն թէ Թագաւորը անձամբ չէ ընդունած զօրավար Կրիվասը եւ Արքունիքի պատուակալը որուն հետ տեսակցած է, ըսած է թէ Թագաւորը չի վաւերացներ իր քաղաքական գործունէութիւնը, որ կրնայ միայն վտանգել Կիպրոսի ժողովուրդին միութիւնը: Զօրավարը շատ յուսախաբ եղած է այս տեսակցութենէն եւ որոշած՝ վերջնականապէս փակել Աթէնքի իր քաղաքական գրասենեակը:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ Սկովտիա հասնելով, Գանայի Վարչապետը՝ Տոքթ. Քըվամէ Նըքրումա, մեծ շուքով ընդունուած է Պալմորալի արքայական դղեակին մէջ: Անգլիոյ Թագուհին իր առանձնական Խորհուրդին անդամ անուանած է Վարչապետը: Առաջին Ափրիկեցին է որ կ'արժանանայ այդպիսի մեծարանքի մը: Մեկնելէն առաջ, Վարչապետը յայտնած է թէ Թագուհին եւ Էտինպուրկի Դուքսը Գանա պիտի այցելեն 1961ի սկիզբը:

ԿԻՊՐՈՍԻ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարած է Նիկոսիոյ հիւսիսը, զանազան գիւղերու մէջ: Քննութեան ենթարկուած տուներէն մէկուն մէջ հարիւրի մօտ արդէն իսկ գործածուած եւ շատ մըն ալ կիսաւարտ զէնքեր գտնուած են: Յոյն կիպրացի մը ձերբակալուած է:

ԱՄՄԱՆԻ մէջ, չորեքշաբթի օր, սկսած է յորդանանեան բանակի 18 նախկին ըսպաներու դատավարութիւնը: Մեղադրեալները ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիրներ պետութեան ապահովութեան դէմ: Ամբաստանեալներէն չորսը կը դատուին ի բացակայութեան, իսկ ներկաներէն մէկը միայն՝ նախկին զօր. Ալի Քայըմ, ընդունած է իր յանցանքը եւ ներում խնդրած Թագաւորէն:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ծայրայեղ աջակողմեան Հէրութ կուսակցութիւնը ընտրական պայքարի ամբոխաժողով մը կատարած է Հայֆա, քսան հազար հոգիի մասնակցութեամբ, որոնց մեծամասնութիւնը հիւսիսային Ափրիկէէն գաղթողներ: Պետութեան հակառակորդ կուսակցութեան այդ ժողովրդական յաջողութիւնը մտահոգած է իշխանութեան տէր Մափայի կուսակցութիւնը, որուն նոյն օրերուն կազմակերպած հաւաքոյթին հազիւ երկու հազար հոգի գացած են եւ այն ալ ոստիկանութեան պաշտպանութեան ապաւինելով:

ԳԱՀՐԷԻ փարաւոնական հնութեանց թանգարանէն գողցուած է Թութանկամոն փարաւոնի ոսկեայ դաւազաններէն մէկը, որուն 2 միլիառ ֆրանքի արժէք կը տրուէր: Անոր հնութիւնը կը հասնէր մինչեւ 1350 թուականը (Ն. Ք.) եւ վրայի մեհենագիր արձանագրութիւնն էր.— «Ամոն աստուածը կը պահպանէ ու կ'առաջնորդէ այս արքունի գաւազանին տէրը»:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

"ՈՒՄ" ՈՒ "ԿՈՐ"

ՀԱՅԵՑԻ ԵՒ ՀԱՐԱԶԱՏ

Ժ.

«Ում» մասնիկը, որ իբրեւ բայակերտիչ, բնորոշ յատկանիշ կը տրուի արեւելահայերէնի, առարկայ դարձած է զանազան ուսումնասիրութեանց եւ վարկածներու՝ ըստ իր ծագման:

Երկու խումբի կը բաժնենք այդ ուսումնասիրութիւնները, իբրեւ ամփոփում:

1) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ.— Առաջին անգամ Հ. Արսէն Այտընեանն է, որ կը գրէ թէ ում բայակերտ մասնիկը ներգոյական հոլովաձեւ մըն է դերբայներու վրայ դրուած (Քնն. Քեր. Նախաշաւիղ, էջ 203): Այս տեսակէտին կը յարին Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան (Հետ. Նախն. Ռամկ. էջ 81), Ս. Սարգսեանց (*) Ագուլեցոց բարբառը, էջ 112), Գր. Վանցեան (Հանդէս հայագիտութեան, Բ. 166), Ս. Ղազարեան (Հայոց լեզուի համառօտ պատմ. էջ 347), Ն. Ղարիբեան (Հայ բարբառագիտութիւն, էջ 164), Ա. Աբրահամեան (Հայերէնի դերբայները, էջ 80), Գուրգէն Սեւակ (ժամանակակից Հայոց լեզուի դասընթաց, էջ 294), Ա. Գրիգորեան (Հայ բարբառագիտութեան դասընթաց, էջ 149): Յաւելուածաբար, Ա. Մէյյէ կը գրէ թէ «ում» վերջաւորութեամբ «ընդունելութեան» (դերբայ) ծագումը կը հանի մինչեւ «նախագրաբարեան» շրջան (Բանասէր, 1900, էջ 101):

2) ՕՏԱՐ ԾԱԳՈՒՄ.— Մէյյէ, այս առթիւ, արձագանգ կուտայ նաեւ այն պրպտումներուն, որոնք կը հաստատեն թէ հայերէն «ում»ը կը յիշեցնէ հին սլաւերէն ու լեթթոներէն սահմանական ներկայ կազմելու ձեւը: Այս տեսակէտին դէմ իբրեւ առարկութիւն՝ թէ սլաւական եւ լեթթոնական բայաձեւը կրաւորական երանգ ունի, մինչ հայկական ձեւը՝ ներգործական (Բանասէր, 1900, էջ 101): Ս. Ղազարեան կը գրէ թէ ոմանք քարթվելական լեզուներէ փոխառութիւն կը համարին «ում»ը (Հայոց լեզուի համառօտ պատմ. էջ 348 եւ 351): Ըստ այլոց՝ «գերմանական, բալթեան եւ սլաւոնական փոխառութիւն» (Նոյն տեղը, էջ 349):

Ղազարեան, արձանագրելէ ետք թէ «Հայերէնի տրական հոլովի ում վերջաւորութիւնը հնդեւրոպական ծագում ունի եւ պահպանուած է նաեւ գերմանական, բալթիական ու սլաւոնական լեզուներում», խիստ բառերով կը պատասխանէ անոնց որ կը պնդեն թէ հայերէն ում բայակերտ մասնիկը փոխառութիւն է քարթվելական կամ այլ լեզուներէ. «Այսպիսի տեսակէտ պաշտպանողները առնուազն ծանօթ չեն հայերէնի հոլովական եւ խոնարհման համակարգին կամ նենգափոխում են պատմական փաստերը եւ պատահական նմանութիւններով կառուցում պատմականօրէն միանգամայն խոտելի տեսութիւններ, (Նոյն տեղը, էջ 349):

Օտար ծագում վերագրողներու խումբին մէջ կը մտնէ նաեւ Պ. Անդրանիկ Բաբերդեան, որ ում բայակերտ մասնիկը կը համարի թրքական փոխառութիւն: Նման տարտամ կարծիք մը յայտնած է նոյնպէս Աճառեան:

«Թուրքերէնը զանազանում է երկու տեսակ ներկայ եւ անկատար, — մէկի մէջ գործողութիւնը ընդհանուր է, իսկ միւսը՝ միմիայն այս բոպէի համար: Երկրորդը կարող ենք կոչել շարունակական ներկայ կամ անկատար, առաջինը՝ բուն ներկայ կամ բուն անկատար: Այսպէս, Թուրքերէն՝ եէրիմ = կ'ուտեմ, (օրինակ՝ ձուկ կամ միս կ'ուտեմ, ընդհանրապէս ուտելու սովորութիւն ունիմ), բայց եիյորըմ = ուտում եմ, (այս վայրկեանիս նստած ուտում եմ (**), ուտելու գործողութեան մէջ եմ): Թուրքերէնի օրինակով՝ ներկայի եւ անկատարի այս երկրորդ ձեւն էլ հնարուեց ու մտաւ հայերէնի մէջ» (Հայոց լեզուի պատմ. Բ. 289):

Վերջին պարբերութիւնը, զոր կուտամ չեղագրեալ, տարտամ է եւ վարանոտ: Թուրքերէնի հետեւողութիւնը և Թուրքերէնէ փոխառութիւնը տարբեր բաներ են անշուշտ:

Պ. Անդրանիկ Բաբերդեան պարզ եւ բացորոշ կը յայտնէ թէ կիտիյորում թրքական բային վերջին վանկն է որ փոխադրուած է հայերէնի մէջ՝ երբ կը գրենք կամ կ'ըսենք զնում եմ:

Կը սխալի Աճառեան, կը սխալի նաեւ Բաբերդեան: Ահիկա պիտի հաստատենք, այս անգամ, Թուրքերէնի քննութեամբ:

×

Մինչեւ այստեղ, ներկայացուցի կատարուած պրպտումները եւ ուսումնասիրութիւնները՝ միշտ քալելով հայ լեզուի անդաստանին մէջ:

Այժմ մտնենք Թուրքերէն լեզուին մէջ:

Հայերէնի մէջ ումը միաձոյլ է իբրեւ ներգոյական հոլովաձեւ, երբ կը կցուի գոյականներու կամ բայերու: Թուրքերէնի մէջ գոյութիւն չունի ում միաձոյլ մասնիկ, — այսպէս, եազըեորում բայը կը բաղկանայ երկու կազմաձեւերէ — եազ եւ եորում, առաջինը բայարմատ, երկրորդը՝ բայածանց: Իսկ իր կարգին՝ այս բայածանցը եւս կը բաղկանայ երկու կազմաձեւերէ, — անփոփոխ միջածանց (եոր), փոփոխական վերջածանց (մ), օրինակ՝ եոր-ըմ, եոր-սըն:

Թուրքերէն բոլոր բայերը, գրեթէ առանց բացառութեան, սահմանական ներկայ եւ անկատար կը շինեն այս եորում ածանցով, կցելով իրենց բայարմատներուն (Միւշէֆիք Սէլամի, Փրթիթ մէթոտ տը թիւրք, Փարիզ 1922, էջ 54):

Կցումի այս երեւոյթը իր պատմութիւնն ունի:

Լեզուները կը դասակարգուին երկու գլխաւոր խումբերու.— Կցողական (լանկ ակլիւթինանթ) եւ հոլովական (լանկ ֆլէքսիոնէլ): Կցողական կը կոչուին՝ երբ անփոփոխ կը մնայ բառին արմատը կամ բունը, գաղափարին արտայայտութեան համար պահանջուած խօսքի գործողութեան ժամանակ, բայց բունը կ'աճի, կ'երկարի, յաւելում կը կրէ: Օրինակ՝ հաց-հացով: Իսկ հոլովական կը կոչուին՝ երբ բոլորովին կը կերպարանափոխուի բառը իր արմատին մէջ, գաղափարին արտայայտութեան համար պահանջուած գործողութեան ժամանակ: Օրինակ՝ հայր-հօր:

Ճիշդ է թէ հոլովումը գաղափարներու արտայայտութեան ձեւական պայման է ամէն լեզուի մէջ, բայց իսկական հոլովումը այն է միայն՝ որ բառին ուղղական ձեւը կը խոտորէ, կը խաթարէ, կը քանդէ բոլորովին, կը շարժէ հիմէն ու թաւալգլոր կը նետէ խօսքին մէջ: Բառն իսկ, հոլով, կը մատնէ այդ իմաստը: Սակայն այժմ հոլովը դարձած է մասնիկներու յաւելում մը, կցովի կամ ընկերովի:

Արդ, կցողական լեզուներու մէջ ծանօթ է երեւոյթ մը, որ կը կոչուի անքլիզ: Կուգայ յունարէնէ եւ կը նշանակէ հակիլ, իմաստի ընդլայնումով՝ կռթնիլ: Իսկ բառը, որ ենթակայ է այս երեւոյթին, կը կոչուի անքլիթիք, — Աճառեան կը թարգմանէ վերջայար (գրուած է վերջահար, ու չեմ գիտեր թէ վերջահա՞կ պիտի ըլլար ուղիղը): Աճառեանի թարգմանութիւնը չի տար բուն իմաստը, բայց ինծի համար երկար պիտի ըլլար գրել տարազին ամբողջ պատմութիւնը, որ կապուած է լեզուներու չեզոքականութեան եւ բառերու հոլովառութեան օրէնքներուն հետ: Այսքանը միայն ըսեմ թէ անքլիթիք կը կոչուի, այժմ, ամէն բառ որ կը միանայ ուրիշ բառի մը՝ որուն կը հետեւէր միշտ ի պաշտօնէ: Այսպէս, անքլիթիք է արդի հայերէնի մէջ նաեւ բառը (նա-եւ), ինչպէս բացի բառը (բաց-ի), թէեւ խոտելի:

Բուն անքլիթիքներն են բայերու դերանուանական վերջածանցները: Օրինակ՝ կը տեսնեմ բային մէջ տեսը բային բունն է, Ն տառը եղանակաւորիչ է կամ միջածանց (կը մնայ տես-ան-եմ ձեւէն, այրը ինկած), իսկ եմ վերջին վա՞նկը:

Ծանր եւ երկար վիճաբանութեանց նիւթ դարձած է այն հարցը թէ բայերու վերջածանցը (տէզինանս) կազմուած է կցեալ դերանուններէ (փռոնոմ ակլիւթինէ), ճիշդ ինչպէս արեւելահայերէնի մէջ, ժամանակ մը, սովորութիւն էր գրել գնուած, գնումես, գնումեն, հակառակ բայը դերբային միացած:

Այս տեսութիւնը կը պատկանի Պոփի, որու դէմ ելաւ Մերկէթ: Վէճին միջամտեց Քուրսըն՝ պաշտպանելով Պոփի տեսութիւնը: Մերկէթ եւս պատասխանեց գրքոյկով մը: Իր կարգին, Սայս յարձակեցաւ Պոփի վրայ: Նոյն ձեւով՝ Պրուկման: Ի վերջոյ ելաւ Պոէյալ, որ կշիռք տուաւ Պոփի տեսութեան: Այս վէճին մէջ վերապահ կը մնայ Սալոմոն Ռէյնաք:

Ի՞նչ կ'ըսէ այս տեսութիւնը:

Բացատրենք օրինակները առնելով պարսկերէնէ: Ժիլպէր Լազար (Քերականութիւն արդի պարսկերէնի, Փարիզ, 1957, էջ 132) կը գրէ թէ պարսկերէն «ըլլալ» օժանդակ բայը սահմանական ներկայի երկու ձեւ ունի, մին անքլիթիք, միւսը՝ ոչ-անքլիթիք:

Ահաւասիկ անքլիթիքով օրինակ մը.—

Երբ պարսկերէն կ'ըսեն մի-խար-ամ (= կը գնեմ), վերջածանցը դերանուանական է, — ամ=եմ, (այսինքն միխարամ = կը գնեմ ես): Պէտք է ըսել թէ բոլոր այս ձեւերուն մէջ, ամ կամ եմ, հակառակ մեն տառն է, մենն է իմաստուորը:

Հայերէնի մէջ տարբեր չեն մեր բայական վերջածանցները.—

Մեծանամ = մեծ-անա-մ, — սկիզբը՝ բային հիմը, մէջտեղը՝ միջածանցը, վերջը՝ դերանուն:

Զբօսնում = զբօս-նու-մ, նոյն ձեւով:

Հարցանեմ = հարց-անե-մ, նոյն ձեւով:

Ծնանիմ = ծն-անի-մ, նոյն ձեւով:

Բոլոր այս օրինակներուն վերջածանցը դերանուն է, — մեն տառը՝ ես, ինչպէս երկրորդ դէմքին մէջ՝ սէ տառը = դու:

Այժմ Թուրքերէնի մէջ՝ սէվիեորում կազմուած է սէվ-եորու-մ ձեւով, — վերջին միմ տառը դերանուն է (ծագումով պարսկերէն): Կապ չունի ումին հետ, ինչպէս կը տեսնուի երկրորդ դէմքին մէջ՝ սէվիյորսըն, ուր կը փոխուի դերանունը:

Արդ, արեւելահայերէնի ում մասնիկին մէջ ԴԵՐԱՆՈՒՆԻ ՀԵՏՔ ՉԿԱՅ ԵՐԲԵՔ, որովհետեւ ներգոյական հոլովաձեւ է, որ անփոփոխ կը մնայ բայերու առաջին, երկրորդ եւ երրորդ դէմքերուն մէջ անխտիր, մինչ Թուրքերէնը կը փոխուի դէմքէ դէմք: Այսպէս, Թուրքերէն ում արտասանութիւնը (երբեմն ըմ) պարզապէս մ դերանուանական մասնիկին առած ձեւն է միայն, ինչպէս կը գտնենք պարսկերէնի մէջ, եւ որեւէ կապ չունի արեւելահայերէնի ում ներգոյական հոլովաձեւին հետ:

(*) «Ում» ներգոյական հոլովաձեւին համազօր կուտայ նաեւ «իս» մասնիկը, առնելով գրաբարէն, — ի ներգոյական մասնիկը, ի գրել եմ ձեւին մէջ, յետադային դրուած է բային ետեւը, գրելի եմ, ու ս եղանակաւորիչով դարձած՝ գրելիս եմ: Սարգսեանցի այս տեսակէտը բացատրուած է Մ. Աբեղեան:

(**) Արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի սահմանական ներկայ կազմելու ձեւերուն մէջ (կըով եւ ումով) շատերու նախընտրութիւնը կ'երթայ արեւելահայերէնի ձեւին: Լեզուները կը զարգանան սակայն, եւ ահա արեւելահայերէն ձեւն ալ գոհացուցիչ չի թուիր այլեւս.— «Մի օր գնում տեսնում եմ որ...»:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՉՄԵՌԱՒ

Հայնրիխ ֆոն Շթիւլփնակըլ 1943ին կապ կը հաստատէ զօրավար Պէքի եւ Մոսկուայի գերման նախկին դեսպանին որդւոյն՝ Ֆրից ֆոն Տէր Շիւլէնպուրկի բանբերներուն հետ, որոնք կ'առաջարկեն Փարիզի ընդհանուր հրամանատարին, միանալ իրենց շարժումին որ մկրտուած էր «Վալքիւրէ» կոչումով:

Աւանդապաշտ զինուորական Հայնրիխ ֆոն Շթիւլփնակըլ, կը վարանի: Իր զինուորի պարատկանութիւնը 1914–1918ին Ֆրանսայի եւ 1941–1942ին Ռուսիոյ մէջ կատարած Շթիւլփնակըլ, որ հրամայած էր վեցերորդ զօրագունդին եւ որուն հրամանատարութիւնը յետագային յանձնուած էր Սթալինկրատի պարտեալին՝ զօրավար Փաուլուսի, նողկանքով կը մերժէ Հիթլէրի դէմ մահափորձի մը գաղափարը, սակայն ստիպուած է հաստատելու թէ միայն այս վերջնոյն անհետացումն է որ կրնայ յաջողութեամբ պսակել այն յեղափոխութիւնը որ պիտի յաջողի փրկել Գերմանիան այն զինուորական աղէտէն, որուն մէջ միրճուած է երկիրը շնորհիւ Հիթլէրի անխոհեմ եւ անխելք ղեկավարութեան:

Ռոմելի հաւանութիւնը առնուած է, սակայն 17 Յուլիս 1944ին այս վերջինը վիրաւորուած ըլլալով, անոր վրայ պէտք չէ հաշուել:

Գալով մարաջախտ Գլուկի, արեւմտեան ճակատի հրամանատարին, թէեւ կարգ մը դաւադիրներու կողմէ ստացած է մասնակցութեան առաջարկներ, բայց կը մնայ պահպանողական եւ պատեհապաշտ դիրքի վրայ: Շթիւլփնակըլ կը յուսայ վերջին պահուն համոզել զայն:

Եւ Փարիզի ընդհանուր հրամանատարը կ'որոշէ վճռականօրէն անցնիլ գործի:

Պերլինէն, Շթաուֆէնպէրկ կը հեռաձայնէ Շթիւլփնակըլի սպայակոյտին անդամներէն գնդապետ Սէզար ֆոն Հօֆաքէրի եւ կ'ըսէ.

— Հիթլէր մեռած է. Նոր Գերմանիան սկսաւ յառաջանալ... Գործի սկսեցէք:

Այդ վայրկեանէն սկսեալ, ֆոն Շթիւլփնակըլ կը սկսի նախատեսուած ծրագրի գործադրութեան: Հրաման կուտայ Մեծ-Փարիզի հրամանատար զօր. ֆոն Պոյնէպուրկ – Լենկսֆելտի անձայն ու անշշուկ ձերբակալել Փարիզի մէջ գործող գերման ոստիկանական գաղտնի ուժերուն պարագլուխները եւ Կէսթափոյի անդամները:

Մինչ Փարիզցիները խոր քունի մէջ են եւ կամ կը պատրաստուին անկողին մտնել, Փարիզի գերմանական յեղափոխութիւնը կը սկսի, երբ անդին՝ Պերլինի մէջ, վերջացած է արդէն ան...

Առանց զնդակ մը արձակելու եւ առանց կաթիլ մը արիւն հոսեցնելու, Փարիզի մէջ գործող գերման ոստիկանութեան եւ Կէսթափոյի 1500 անդամները կը ձերբակալուին եւ կ'առաջնորդուին Ֆրէնի բանտը: Անոնց պետերը՝ Օպէրկ եւ Քնոխ ժամանակաւորապէս կ'արգելափակուին Օթէլ Քոնթինանթալի մէկ սրահին մէջ:

Այս դէպքերու ընթացքին, ֆոն Շթիւլփնակըլ, միշտ ընկերակցութեամբ իր հաւատարիմ գնդապետ Հօֆաքէրի, կը մեկնի դէպի Լա Ռօշ-Կիւյօն, ուր կը գտնուէր արեւմտեան բանակի ընդհանուր հրամանատար մարաջախտ ֆոն Քլուկ: Ժամը եկած է Քլուկը շահելու՝ ի նպաստ դաւադրական շարժումին:

Գնդապետ Հօֆաքէր խօսք կ'առնէ եւ խանդավառ ճառով մը կը բացատրէ գործին էութիւնը.

— Կը դիմեմ ձեզի, պարոն մարաջախտ եւ յանուն մեր երկրի շահերուն, կ'առաջարկեմ ձեզի որ ձերբազատէք մեր հայրենիքը Հիթլէրի մենատիրութենէն եւ դուք անձամբ ձեռք առնէք արեւմտեան ճակատի ընդհանուր գործողութիւնները: Հիմա, Պերլինի մէջ զօրավար Պէքն է որ կը հրամայէ: Դուք պէտք է համանման կացութիւն մը ստեղծէք արեւմտեան ճակատին վրայ: Ասիկա ընելով դուք պիտի շահիք հայրենիքին երախտագիտութիւնը, ինչպէս նաեւ բովանդակ բանակին: Բանակցութիւններու ձեռնարկեցէք եւ վերջ դրէք պատերազմին...

Այս երկար եւ ոգեւորական հրաւէրին Քլուկ՝ անդորդ, երեք բառով կը պատասխանէ.

— Մահափորձը ձախողած է...

Մարաջախտը տեղեակ է ամէն բանի: Ռասթէնպուրկէն հեռաձայնած են իրեն:

Հեռաձայնած է նոյնպէս զօրավար Պէք, խնդրելով որ մարաջախտը անյապաղ միանայ Պերլինի շարժման:

Մարաջախտը կ'անգիտանայ սակայն, թէ Շթիւլփնակըլ Փարիզի մէջ ի՛նչ կարգադրութիւններ բրած է, իբրեւ շարունակութիւն Պերլինի յեղափոխութեան եւ Ռասթէնպուրկի մահափորձին:

Շթիւլփնակըլ լուռ է: Երեք մարդիկը ճաշի կը նստին:

Ճաշը տեղի կ'ունենայ մոմերու պլպլացող ու դողդղացող աղօտ լոյսին տակ:

Միայն Քլուկ կը խօսի եւ կը նկարագրէ այն ճակատամարտը, որ այդ միջոցին տեղի կ'ունենայ Քանի եւ Սէն-Լոյի միջեւ:

Յանկարծ, Շթիւլփնակըլ մարաջախտին դառնալով կ'ըսէ.

— Կ'ուզեմ ձեզի հետ խօսիլ առանց վկայի:

(6 Շար.)

ԼԱՅՆ Է ՈՒ ԱՐԵՒՈՏ ԱՅՍ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոր Գիւղում կառուցում են բոլորը: Հատուկենտ մարդիկ կան, որ դեռ չեն սկսել: Թւում է, թէ ամբողջ երեք հազար տարի այս հողում հայ մարդը ոչինչ չի կառուցել: Բայց ինչո՞ւ թւում է: Այո՛, հազարամեակներ հայ շինականն ապրել է հրէ՛ն այնտեղ՝ խանձուած բլուրներին կպած, խանձուած տներում, որոնք հիմա միայն տխուր աւերակներ են: Լուռ, բայց պերճախօս աւերակ — ներ, որոնց տեղը հարթուելու է շուտով, եւ Նոր Ջրանցքի ջրով Նորգիւղացիներն այնտեղ նոր այգիներ են տնկելու:

Ով ուզում է հայ գիւղացու նոր, միանգամայն նոր վերածնունդը տեսնել, ապա թող մտնի Նոր Գիւղը: Գուցէ ոչ մի տեղ մեր հին կեանքի պատկերն այնպէս տըխուր չէ ու նորինն այնպէս սրտայոյզ եւ ուրախացնող, որքան այստեղ՝ այս գիւղում:

Նոր Գիւղի «ամենահնագոյն» տներից մէկը երիտասարդ հովիւ Խիկար Բաբաեանի տունն է: Այս տարի են կառուցել: Հովիւն իր ընտանիքով այնտեղ է փոխադրուել ընդամէնը տասնհինգ օր առաջ:

Հովիւ Խիկարն այն մարդկանցից է, որ բնակարան կառուցելու եօթնամեայ պլանը կատարել է վեց ամսում: Այո՛, վեց ամսում: Բայց Խիկարը Նոր Գիւղում եզակի չէ: Նոր Գիւղի մարդիկ մօտակայ մէկ-երկու տարում լիովին կ'աւարտեն բնակարանների շինարարութեան իրենց եօթնամեայ պլանը:

Չորս-հինգ ցենտներից աւելի հաց չեն ստացել Նորգիւղացիները մէկ հեկտա — րից, իսկ հիմա քսան-քսանհինգ ցենտներ ցորեն են ստանում: Այս տարի մինչեւ Յուլիսի 20ը նրանք ամէն մի կովից արդէն կթել են 2031 լիտր կաթ, իսկ տարեկան պլանը 2400 լիտր է:

Սա նորութիւն է այնպիսի նախալեռնային, անջուր, չոր կլիմայ ունեցող գիւղի համար, ինչպիսին է Նոր Գիւղը: Նորութիւն են նաեւ տանիք ունեցող, երկու-երեք սենեակներով, մառաններով, առանձին թոնրատներով, լայն պատուհաններով ու քաղաքատիպ յատակով տները սրանց համար: Միանգամայն նորութիւն են այս տարի տնկուած երեսուն հեկտար խաղողի այգիները, բանջարանոցները եւ ջո՛ւրը, մանաւանդ ջո՛ւրը...

Այսպէս աննախընթաց թափով շէնա — նում, բարգաւաճում է մեր չքանչանա — կեր Հայաստանը: Գիւղի նոր ու լայն փողոցներից մէկում պատահում ենք ջրբաշխ Գրիշա Զօհրաբեանին: Բահը ուսին՝ ջո՛ւր է տալիս ծխախոտին, բանջարանոցներին, տնամերձներին: Ձեռքն առատ է, բահը միշտ ջրի մէջ: Գուցէ դրանից է, որ բարեհամբոյր, ուրախ դէմք ունի նա:

— Մենք լաւ ենք, ամէն ինչով լաւ, — իմ հարցին պատասխանում է նա, — միայն թէ խաղաղութիւն լինի աշխարհում, միայն թէ էլ պատերազմ չլինի:

Ճշմարիտ ես դու, ջարաւոր, իմաստուն, բարի ու ստեղծագործ ժողովուրդ: Դու չես ուզում, որ աշխարհի որեւէ անկիւնում մի քողտիկ անգամ աւերուի: Եւ համոզուած ես, որ այդ պատերազմը չի լինի:

Գիւղից դուրս ենք գալիս դէպի դաշտերը:

Նորից մի անսահման ուրախութեամբ է լցւում մեր սիրտը: Լեռների լանջերով կապոյտ գօտի է կապել Նոր Ջրանցքը: Ջրերը յորդում, վազում ամենուրեք: Նրանք թաւալւում են ծխախոտի մարգե — րում, բանջարանոցներում, անցած աշնանը տնկած խաղողի վազերի տակ, որոնք արդէն կանաչ տերեւներ են արձակել: Ամէն տեղ հողը շէնանում է, կենդանանում:

Եւ այստեղ էլ պէտք է տեսնել Վարազդատ Գրիգորեանի խնդական ուրախու — թիւնը: Այս մարդը համագիւղացիների հետ առաջին անգամ ջուր է տուել, շէնացել է մեր երկրի հողապատառներից մէկը եւ հիմա, երբ քայլում է դալարիքի միջով, այնքան ուրախութիւն ունի սըրտում ու դէմքին, որ կը բաւականացնի մի ամբողջ սերնդի:

Ես այս փոքրիկ գիւղի, փոքրիկ կոլ — տնտեսութեան օրինակով ցանկացայ մէկ անգամ եւս ցոյց տալ այն անգնահատելի նորը, այն աշխարհաշինութիւնը որ չտեսնուած թափով սկսուել է մեզանում:

Ամէն ինչ արւում է, որ մեր երկրում ոչ մի թիզ խոպան ու անջրդի հող չմնայ, որ բոլորը, բոլորը՝ քաղաքացի թէ գիւղացի նոր ու յարմարաւէտ բնակարաններ ունենան, որ մթերքների անսպառ առատութիւն լինի:

Իսկ ժողովուրդը ոչինչ չի խնայում այդ պատուաբեր խնդիրը կատարելու համար: Ամէն տեղ՝ Հոկտեմբերեանում, Արտաշատում, Ծամշադինում եւ այս — տեղ՝ Նոր Գիւղում, մարդիկ լաւ են հասկանում, որ առատութիւնն ու յարմարաւէտութիւնը չի գալու ինքն իրեն, որ ձեռքերը ծալելն ու սպասելը յանցանք է: Եւ քանի որ հաւատում են այդ առատութեանն ու բարեկէցութեանը, շօշափում, վայելում են նրա բարիքները, ապա եւ ամբողջ սրտով, ամբողջ եռանդով լծուել են այդ մեծ գործի, մեծ ծրագրի կա — տարմանը:

Մի երկու տարի եւս, եւ Նոր Գիւղի բնակիչները բոլորը կ'ապրեն իրենց նոր գեղեցիկ ու կանաչների մէջ բարձրացած գիւղում: Իսկ շուրջը, դաշտերի մէջ այգիների ծառերը ստուեր կը գցեն, սարերում հօտն ու նախիրը կը կրկնապատկուի, եւ այլեւս չեն լինի հազարամեայ աւերակների հետքերը: Նրանք եւս կը ծածկուեն կանաչով, եւ անհետ կը կորչեն մեր հողի վրայ եղած հին վէրքերի սպիները:

Օրինական հպարտութեամբ ես դու՝ հայ ժողովուրդ, քո դրօշին ու կրծքին կրում շքանշանը: Բարի՛ լինի: Թող այդ հպարտութիւնն ու ուրախութիւնը նոր սխրագործութիւնների, նոր յաջողու — թիւնների անսպառ աղբիւր դառնան քեզ համար՝ քո լուսաւոր, կանաչ, արեւոտ ճանապարհին:

Քայլիր քո բռնած ճանապարհով, ժողովուրդ իմ, լայն է ու արեւոտ այդ ճանապարհը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆ

Ահա թէ ինչ ծանօթութիւն կրնայի բերել Պ. Անդրանիկ Բաբերդեանի յարուցած հարցին: Եթէ կրցայ գոհացնել իր հետաքրքրութիւնը, ատիկա կ'ըլլայ իմ վարձատրութիւնս: Եթէ չկրցայ, ինծի եւ իրեն կը մնայ խնդրել որ մեր մեծ հայկաբանները և հեղինակաւոր բանասէրները բերեն իրենց նպաստը, — լուծել հարցը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— «Կոր»ին պիտի նուիրեմ մէկ յօդուած միայն, թէեւ նիւթը երկար: Իսկ Յուսաբերի դրած «ո՞յ թէ օ» ուղղագրական վէճին անցնելէ առաջ, որ շատ երկար է եւ շատ բարդ ու դժուարալոյծ նիւթ մը, պիտի տամ շարունակութիւնը հոգեբանութեան-բնախօսութեան նուիրուած յօդուածաշարքիս, որ կէս մնաց:

Շ. Ն.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

★

ՖՈՐՔԱԼՔԻԷ.— Օգոստոսը արձակուրդի ամիսն է եւ ամէն մարդ մեծ հաճոյքով է որ կ'ուզէ հեռանալ մեծ քաղաքներու թոհ ու բոհնէ, հանգստանալու համար բնութեան խաղաղ ծոցին մէջ:

Ֆորքալքիէ, որ կը գտնուի Սոտրին Ալպեան նահանգին մէջ, Մարսէյլէն 100 քիլոմեթր հեռու է եւ ծովէն 550 մեթր բարձր: Վերին Փրովանսի նախկին մայրաքաղաքը: Ունի 2610 բնակիչ: Կառուցուած է բարձր անտառի մը կողերուն վրայ: Նոր քաղաքամասը հետզհետէ կ'ընդարձակուի պարտէզներով, վիլլաներով, շուրջ բոլորը լեռներով: Կլիման շատ հաճելի է եւ նպաստաւոր սրտի տկարութիւն ունեցողներուն, ինչպէս բժիշկները յաճախ կը յանձնարարեն իրենց հիւանդներուն: Նահանգապետութիւնը կը գտնուի 4» քիլոմեթր հեռու Տինեը քաղաքը:

12րդ դարուն, Ատելայիտ Ա. դուքսին շնորհիւ փայլուն շրջան մը բոլորած է 1110էն մինչեւ 1125: Իր գերիշխանութեան մաս կազմած են Ափթի, Սիսթե — րոնի եւ Կափի շրջանը: 1214ին Ֆոլքալքէի դքսութիւնը կը միանայ Փրովանսի դըքսութեան եւ կը կոչուի Փրովանսի դքսութիւն՝ մինչեւ Լուդովիկոս ԺԸ:

Տեսարժան վայրերէն ամէնէն կարեւորն է գերեզմաննոցը, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ միակը:

Յ. Ն.

ՍԻՐԱԾՍ ԱՂՋԿԱՆ

●

Ելնեմ արեւի շուրթը համբուրեմ
Ու իջնեմ գիրկը իմ սիրուն եարի,
Արեւի շունչը նրան նուիրեմ,
Որ արեւանայ, երբեք չմարի:

Ու լինի պայծառ, անկեղծ ու բարի
Ու յաւէտ ժպտայ սրտիս երկնքում,
Եթէ արեւը յանկարծ խաւարի,
Նա արեւ լինի ողջ տիեզերքում:

ԵՆՈՎՔ ԱԶԱԱԵԱՆ

«ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ»
ԱՆԴՐԷԱՍԻ ԱՇԽԱՐՀԱԴԱՇՏԻ

1937 թիւին հրատարակեցի «Աշխար — հադաշտ» Անդրէասի եւ իր շրջանի եղեռնին նուիրուած գրքոյկ, 100 էջ: Իսկ ըմբոստութեան ընդհանուր պատմութեան մասը յետաձգեցի որպէսզի արժանա — վայել կերպով վերածուէր «Յուշարձան» Աշխարհադաշտի: Դժբախտաբար պատերազմը վրայ հասաւ, ծրագիրը մնաց... ծրագիր: Մենք, ականատեսներ նկատե — լով որ մեզմէ վերջ յաւէտ կորսուելու դատապարտուած է այդ պատմութիւնը՝ եթէ գրի չառնուի, կը ձեռնարկենք գործի: Գործ մը կատարելու համար բնաւ ուշ չէ:

Սրտագին կոչ կ'ուղղեմ բոլոր հայրենակիցներուս, որ աջակցին այս ձեռնարկին, այս շատ դժուարին գործին, կանգնելու համար «Յուշարձան Անդրէասի Աշխարհադաշտի»:

Գրեցէք ինչ որ գիտէք կռիւներու մասին:

Կը խնդրուի բոլոր արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՖԻԼԵԱՆ
22, Rue Lacretelle Paris 15· (France)

ԱՆԱՐԺԷՔԻՆ ԱՐԺԷՔԸ

★

Հիւկօ, օր մը, գրավաճառէ մը կ'ուզէ հին գիրք մը գնել, որուն համար շատ մեծ գին մը պահանջեցին:

Հիւկօ զարմացած հարցուց.

— Ինչո՞ւ այսքան սուղ գին կը պա — հանջէք:

— Որովհետեւ այս գիրքը սպառած է, պատասխանեց գրավաճառը:

— Կարելի չէ՞ զայն վերհրատարակել, հարցուց Հիւկօ:

— Այնքան ապուշ գործ մըն է, որ ոչ ոք կը գնէ, — յարեց գրավաճառը: Անոր արժէքը հազուագիւտ ըլլալն է:

ՃԵՅՐԱՆ

Ա.

Բարձրահասակ, նազկահեր, եւ արիւ — նոտ աչքերով արծուի սպառնացող քիթ մը որ յօնքերէն ուղիղ ու պարկեշտ գիծով մը իջած պահուն, յանկարծ կը զըղջայ կարծես, կանգ կ'առնէ, կը դալարուի, կնճիթ մը ձեւացնելով հոն: Եւ ամէն սոսկումները բերելու միացնելու համար այս պատկերին վրայ՝ որպէսզի համապատասխանէ իր տիրօջը ահարկու հռչակին, արծաթաղէմ մարդ մը որուն տեղ տեղ չըուսնող պեխն ու մօրուքը երեսին աղջամուղջին սեւութիւնը կը մատնեն:

Այսպէս Ն'երեւակայէի ոճրագործը որուն երեսը չէի տեսած դեռ եւ զոր պաշտպանելու համար կըկին մարդա — սպանութեան մը ամբաստանութեան դէմ, կ'երթայի ահա ներկայանալ Իզմիրի եղեռնական ատեանին առջեւ:

Հայտար Փաշայէն շոգեկառքը կը մեկնի խոյանալով իր երկաթէ զոյգ գիծերուն վրայ. մինչեւ Բէնտիք ոչինչ կը հետա — քրքրէ զիս. ծանօթ վայրեր ամէնքն ալ: Ցետոյ մշակեալ դաշտերու, չէկ ու դեղին այգեստաններու մէջ կը նետուինք. իսկ անկէ անդին ծովեզերքը ձեռք կ'առնենք նորէն, շարունակ ծովեզերքը այսուհետեւ մինչեւ Իզմիտ:

Դեկտեմբերի ցուրտն ու բուքը կ'ըն — կերանան մեզի. եւ քովիկնիս, ծովին կանանչ երեսը կ'ուռի շարունակ, կը փշտէ ամէն կողմէն, անհամար պալարներով որոնք մի առ մի կը պայթին. իրենց վերքին ճերմակ թարախը ցուցնելով:

Ձախերնիս՝ տարածուող սարահարթներուն հետ այգիները կը շարունակուին մինչեւ վերջը, հողին գոյները կը փոխ — ուին միայն, կը մթանան, կը մուգանան, չէկը մանիշակի կը դառնայ, սպաւոր մանիշակ մը: Աջերնիս՝ ծոցին դէմի եզերքը ի տես կուգայ տարտամ ստուեր մը նախ, յետոյ ցամաքը ձեւացնող լեռները իրենց պատռուածքներովը, հովիտներովն ու սովորաբար լերկ կողերովը որոշ եւ յայտնի, որոնց ստորոտը տեղ տեղ գե — ղերը կը ճչղուին, տարածող երամակնե — րու պէս:

Առաջին անգամն է որ Իզմիտ կ'երթամ, ուղեւորութիւնը, ծովին ու ցամաքին այլազան տեսարանները չեն գրաղեցներ զիս, ո՛չ: Ծամբայ ելլելէն ի վեր գուցէ տասներորդ անգամը ըլլալով կը կարդամ ոճրին մանրամասնութիւնները պատմող պաշտօնագիրները: Ոչ իսկ յոյսի նշոյլ մը. ամէնէն անլուր ոճիրը եւ ամէնէն անհերքելի ապացոյցները. երկու պայ — թիւն եւ երկու դիակ մէջտեղը. մահաբեր գնդակներէն մէկը որ ճչղիւ կը պարտի ամբաստանեալին հրացանին. նոյնիսկ իր յայտարարութիւնները որոնք անհաւա — տալի միամտութեամբ ամէն բան կը խոստովանին:

Եւ ասոնց ամէնուն վրայ պատժական օրէնքի յօդուածէն կտրուկ — տառական անձուկ իմաստովը — տրամադրութիւնը, որուն կ'ակնարկէ ամբաստանիչ ատեանին տեղեկագիրը եւ որ այս արիւնալի եղերգութեան վրայ կը պտըտի, կը սաւառնի, օդին մէջ կախաղան մը ձեւացնելով զոր ահա աչքիս առջեւ կը տեսնեմ:

Ի՞նչ ընելու կ'երթամ Իզմիտ:

Պաշտպանողական սովորական հնարք — ները աչքէ կ'անցընեմ մէկիկ մէկիկ: Ուրացո՞ւմ, կը զգամ որ անօգուտ է: Ցիմարութեա՞ն վերագրել ոճիրը, բոլոր հարցաքննութիւնները կը հերքեն այս ձրի ու անմիտ առարկութիւնը: Պատժական օրէնքին վրայ խծբծա՞նք մը, բայց մարդասպանութիւնը այն յանցանքներէն չէ որոնց սահմանը վէճ ու առարկութիւն կրնայ յարուցանել. մարդասպանութիւնը կոշտ, բիրտ բան մըն է. դիակ մը եւ ահա ոճիրը: Մեղմացուցիչ պարագա՞յ, բայց ոճրագործը ոստիկան մըն է: Այո՛, մոռցայ ըսելու որ այս կըկին մարդասպանը Սափանճայի ոստիկանութեան տասնա — պետն է:

Կը խորհիմ թէ զուր տեղը իմ փաստաբանի համբաւս վտանգի կ'ենթարկեմ այս անկարելի պաշտպանութիւնը ստանձնե — լով: Շոգեկառքին բոլոր արագութեամբը — մէկ ժամու մէջ երեսուն մղոնի արագութեամբ — ստոյգ ու անկասկած պարտութեան մը դէմ կը վազեմ:

Կը խորհիմ ինքնիրենս թէ ի՞նչ պիտի ըսեն Իզմիտցիները իմ անյաջողութեանս վրայ. ահաւասիկ Պոլսեցի փաստաբան մը որ Իզմիտի մէջ չի կրնար յանցաւոր մը փրկել. իրենց ծաղրող ծիծաղներուն ձայնը կը լսեմ ականջիս մէջ:

— Բայց ի՞նչ կարող էի ընել:

Մտիկ չեն ըներ ինծի. կը խնդան, կը մարին խնդալէն:

— Ծօ՛, ադ տղա՛ն, Պոլսուն ապուքաթը:

Եւ իմ տատաս, այն որ զիս մեծցուցած էր գիրկին մէջ, Հաճի Մարիամը որ այնչափ մեծ գաղափար մը ունի իմ ճարտարութեանս վրայ, ի՞նչ պատասխանէ ամէնուն երբ այս դատը կորսնցուցած եմ դառնամ. մինչեւ այս վայրկեանը ինձմով լեցուած այդ պարծուկ, անծալք ու անձնուէր սի՞րտն ալ կոտրած ու պարպա՞ծ պիտի վերադառնամ ուրեմն. ես որ իր անձուկ մտքին մէջ քաջարուեստ փաս — տաբանի մը անհպելի արձանն եմ, պիտի ցո՞յց տամ իմ կաւակերտ շինուածքիս բոլոր տկարութիւնները ու բոլոր փըշրանքները:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(1 Շար.)

դիր մը ներկայացուց։ Ա) Հաւատոյ հանդանակ մը՝ հիմնուած միջամերիկեան դըրութեան վրայ եւ որուն մէջ պէտք է գտնել Քարայիպներու դժուարին կացութեան լուծումը։ Բ) Հիմնել «առժամեայ յատուկ յանձնախումբ մը» որ պէտք է պատրաստէ Քարայիպներու հարցերուն տեղեկագիրը միջամերիկեան յառաջիկայ ժողովին ներկայացնելու համար (Էքուաթոր՝ Փետրուարին)։ Գ) Նախարարը կ'առաջարկէ որ Խաղաղութեան Միջամերիկեան Կոմիտէն (որ գոյութիւն ունի արդէն) կարենայ ուսումնասիրել Քարայիպներու խնդիրներու նման հարցեր երբ տակաւին անոնք չեն վտանգեր աշխարհի խաղաղութիւնը։

———o———

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռը կը հաղորդէ թէ զօր. Նաղըմ էլ Թապաք Ճալիի եւ իր մեղսակիցներուն դատավարութիւնը բացուած է։ Թապաք Ճալի բանակին երկրորդ զօրաբաժնին ընդհանուր հրամանատարն էր Մուսուլի ըմբոստութեան ատեն։ Հակառակ ըմբոստութեան պարագլուխ գնդապետ Շավաֆի այն յայտարարութեան թէ Թապաք Ճալի իր հաւանութիւնը տըւած էր, այս վերջինը հաւատարմութեան գիր մը ուղղած էր զօր. Քասըմի։ Ցետագային սակայն զինուորական ատեանի դատախազը պահանջած էր անոր ձերբակալութիւնը «իբր մեղսակից Մուսուլի դաւադրութեան»։

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, հաւանական կը նկատուի որ Այզընհաուըր տեսակցութիւն մը ունենայ, Փարիզի մէջ, Թուրքիոյ Վարչապետ՝ Մենտերէսի հետ, որուն պիտի ընկերանայ նաեւ Արտաքին նախարար՝ Ֆաթին Զօրլու։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ շարժանկարի ընկերութիւն մը յայտարարած է թէ Քրիստոսի կեանքը պատկերացնող ժապաւէն մը պիտի պատրաստէ շատ մօտ ատենէն՝ ճոխ բեմադրութեամբ մը։ Գլխաւոր դերակատարներուն թիւը պիտի ըլլայ 150 եւ երեւակներուն ընդհանուր թիւը 50.000։ Ժապաւէնը պիտի կոչուի «Որդին Աստուծոյ» եւ անոր պատրաստութեան համար պիտի ծախսուի 15 միլիառ Ֆրանքի գումարը, որ աննախընթաց է շարժանկարի պատմութեան մէջ։ Ընկերութեան նախագահը կը նախատեսէ որ սկզբնական երեք տարուան մէջ, ժապաւէնին շահագործումէն 150 միլիոն տոլար պիտի շահին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ իր անկախութեան տասներկուերորդ տարեդարձը կը տօնէ, Օգոստոս 15ին։ Անգլիական տիրապետութիւնը սկսած է 1757ին, Փլասէի ճակատամարտով եւ ծաւալելով, տեւած մինչեւ 1947։ Երկու դար պէտք եղած է որպէսզի, 1880ին հիմնուած հնդկական ազգային կուսակցութիւնը յաջողի իր նպատակին մէջ՝ ձերբազատուիլ բրիտանական լուծէն։

ԱՆՐԻ ԿԱՌԱ ֆրանսական շարժանկարի ծանօթ դերասանը, մեռաւ Իէռի հիւանդանոցը, 57 տարեկանին։ Վերջին տարիներուն առողջութիւնը բոլորովին կորսնցուցած էր եւ շատ թշուառ կեանք մը ունէր։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւնը եւ բաշխումը։

Բչ. օր պատարագ մեռելոցի։

Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մօղեան եւ Խաչեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը, բոլոր հայրենակիցներուն անունով, խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ այրի Տիկին Վարսենիկ Աչճիպաշեանի եւ զաւկին՝ Ցարութիւնի, Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Գապայեանի, ինչպէս նաեւ Վաղարշակին եւ բոլոր պարագաներուն, ողբացեալ

ԱՐՇԱԿ ԱՃՃԻՊԱՇԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Հայրենակց. Միութիւնս փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ Միութեանս հիւանդ եւ կարիքաւոր ընտանիքներուն 2000 ֆր.։ Պ. Վարդան Պանտիկեան, Պ. Գայիկ Շալճեան եւ Պ. Յովհաննէս Հացագործեան 1000ական ֆրանք։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, RUE THOUIN

Այս Կիրակի, Տօն Աստուածածնի Վերափոխման, ԳԵՐՊ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ կը պատարագէ ժամը 10,30ին։

Խաղողօրհնէք յաւարտ պատարագի։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 18 AOUT
1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8471 | 35EME ANNÉE | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4372

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԵՐԻ ԱԶԳԵՐԸ

Ճիշդ այն պահուն երբ Միացեալ Նահանգներու փոխ-նախագահ Ռիչըրտ Նիքսըն պաշտօնական այցելութեան կ'երթար Խրուշչեւի՝ ունենալով «թերեւ ճիթենւոյ չիւղ ի բերան իւրում»՝ անդին նախագահ Այզընհաուըր ընդառաջ երթալով ամերիկեան Ծերակոյտի եւ Ներկայացուցչական ժողովի միաձայնութեամբ քուէարկած բանաձեւին, Յուլիսի երրորդ շաբաթը կը յայտարարէր «Գերի ազգերու շաբաթ»:

Միաժամանակ կը վաւերացնէր Խորհրդարանին (Քոնկրէս) մէկ որոշմնագիրը, որով կոչ կ'ըլլայ «գերի ազգերու շաբաթ»ը պահելու ամէն տարի, մինչեւ որ խնդրոյ առարկայ ժողովուրդները վերադառնեն իրենց ազատութիւնը:

«Գերի ազգեր» բացատրութիւնը կ'ակնարկէ անոնց, որոնք ենթարկուած են համայնավար բռնակալութեան: Այդ կարգէն են՝ Հիւսիսային Քորէայի, Հիւս. Վիէթնամի, Չինաստանի, Թիպէթի, արեւելեան Գերմանիոյ, Պալթեան երկիրներու, Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Ալպանիոյ, Ուկրայինայի, Իտէլ-Ուրալի, Քազաքստանի, Թուրքիստանի, Կովկասի եւ խորհրդային իշխանութեան կամ ազդեցութեան ենթակայ այլ հողամասերու ժողովուրդները:

Գերի ազգերու շաբաթի հռչակումը առիթ կուտար Կրեմլինի մենատիրոջ կծու խօսքեր ըսելու Ամերիկայի դէմ՝ այն պահուն, երբ Նիքսըն ոտք կը կոխէր Մոսկուայի օդակայանը:

Ամերիկեան դիւանագիտութեան վարիչները մասնաւոր դիտում մը ունէին անշուշտ պաշտօնական ընդունելութեանց այդ հանդիսաւոր օրերուն յիշեցնելու Խրուշչեւին, որ արեւելք-արեւմուտք հակամարտութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն գերի ազգերը:

Արդէն «ազատ աշխարհ» բացատրութիւնը նուիրագործուած է իբրեւ հակադրութիւն երկաթէ վարագոյրէն անդին գտնուող հողամասերուն, որոնց վրայ ապրող ժողովուրդներն ալ կը կոչուին «գերի ազգեր»:

Անոնց յատկացուած շաբթուան ընթացքին, Ամերիկայի զանազան քաղաքներուն մէջ սարքուած են հրապարակային հաւաքոյթներ՝ մասնակցութեամբ ամէնազգի տարագիրներու: Եւ բանաձեւեր քուէարկուած են՝ ազատութիւն պահանջելով:

Միամիտ չենք հաւատալու համար, որ խօսուած հզօր ճառերը, տրուած որոշումներն ու քաշուած հեռագիրները որեւէ բարիկառում առաջ պիտի բերեն բոլշեւիկեան վարչաձեւին տակ տառապող հարիւր միլիոնաւոր մարդոց կեանքին մէջ:

Միացեալ Նահանգներն ու Ատլանտեան Ուխտի երկիրները զէնքի դիմելու չափ առաջ չեն երթար՝ գերի ազգերը ազատագրելու համար:

Եղածը պարզապէս բարոյական հաստացում մըն է ամերիկեան Խորհրդարանին եւ ամերիկացի բարեխիղճ մարդոց կողմէ, պաշտօնական եւ ժողովրդական համակրանքի ցոյց մը՝ հանդէպ այն ժողովուրդներուն, որոնք երկար տարիներէ ի վեր անհամբեր կը սպասեն խոստացուած ազատութեան որ կ'ուշանայ:

Ընկերվարական Միջազգայինն ալ իր բոլոր համագումարներուն մէջ կը զբաղի գերի ազգերու ազատագրութեան խնդրով եւ զեղեցիկ բանաձեւեր կը քուէարկէ: Համպուրկի վերջին համագումարին մէջ եւս նոյն բաղձանքն արտայայտուեցաւ:

Ան ի չըլլայ լաւագոյնին, համակրանքի այս արտայայտութիւններն ալ մխիթարական են որոշ չափով: Գերի ազգերը կը սրտապնդուին եւ կը յուսադրուին՝ տեսնելով որ ամերիկեան կառավարութիւնն ու ժողովուրդը կը հետաքրքրուին իրենց վիճակով:

Ու կը սպասեն արշալոյսին, որ ուշ կամ կանուխ, բայց անպայման պիտի ծագի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏԸՊՐԷԻ ՃԱՌԸ

Էնտր է Լուար նահանգին մէջ, Ֆրանսայի Վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ նոր կամուրջի մը բացման առթիւ:

Նախարարապետը նախ հաշուեկշիռը ըրաւ Ե. Հանրապետութեան կառավարութեան, ապա խօսեցաւ քաղաքական ներկայ կացութեան մասին:

«Խորհրդարանական նոր կանոնները իրենց փաստը տուին, եւ այդ պատճառով Խորհրդարանը աւելի լաւ աշխատանք տարաւ: Ազատութիւնը ուրիշ արտայայտութեան մը պէտք ունի: Այդ արտայայտութիւնը մամուլն է որ իրաւունք պէտք է ունենայ, առանց պաշտօնական հսկողութեան, քննադատելու եւ տեղեկացնելու: Մամուլի ազատութեան տեսակէտով, Ֆրանսա ոչ ոքէ կը վախնայ: Ինծի թող թուեն երկիրներ, ուր ամէն օր, ամէն շաբաթ Իւմանիթէ, Լիպերասիոն, Էքսփրէս, Օպսերվաթէօր, Քանար Անշէնէ, Թէմուանեաժ Քրեթիէն կամ Ռիվարօլի նման թերթեր կը հրատարակուին»:

Վարչապետը անդրադառնալով ելմտական կացութեան, շեշտեց թէ Ֆրանսա ապաքինման շրջան մը կ'ապրի ներկայիս: «Սեղմումը երբեք ժողովրդական չէ եղած: Իսկ յամառութիւնը՝ սեղմումի մէջ շատ աւելի քիչ ժողովրդական է, բայց ուրիշ ելք չկայ՝ դրամին կայունութեան հետ, ապահովելու համար տնտեսական բարգաւաճում մը»:

Տըպրէ շարունակեց.— «Ամէն ժամանակ, դինակցութիւնները անհրաժեշտ եղած են, բայց արդի Ֆրանսան այլեւս, աշխարհի մէջ նախկին Ֆրանսան չէ: Զինակցութիւնները շահաբեր են երկրի մը համար միայն այն չափով որքան ան կրնայ ինքզինքը յարգել տալ եւ հակակշռել իր գոհողութիւնները հասարակաց շահերուն, իր իսկ շահերուն համար եղած գոհողութիւններով՝ դաշնակիցներուն կողմէ: Մեր քաղաքականութեան ազգային վերանորոգումը մեկուսացում չէ: Պատմութիւնը արագ կ'ընթանայ եւ անակնկալ փոփոխութիւններ կրնան պատահիլ: Ո՞վ կրնար գուշակել, տակէ վեց ամիս առաջ, թէ Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի միջեւ ղեկավարներու փոխադարձ այցելութիւնները այդքան խնամքով պիտի կազմակերպուէին: Եւ որպէսզի շատ մեծ պետութեանց միջեւ եղած համաձայնագրերով, Ֆրանսայի նման երկիր մը չփշրուի, պէտք է ինքզինքը լսել եւ հասկնել տալ»:

Խօսելով վերջապէս Ալժերիոյ մասին, Միշէլ Տըպրէ ըսած է.— «Ալժերիոյ հարցը վերջին տարիներու դժբախտ քաղաքականութեան ժառանգութիւնն է: Հոս հասած չէինք ըլլար եթէ Հիւսիսային Ափրիկէի յեղաշրջումը ընդունուած ըլլար հարկ եղած ատեն: Միւս կողմէ, Ալժերիոյ խնդիրը հետեւանքն է համաշխարհային տեսակ մը անյաջողութեան, որ Միջերկրականի ափերուն վրայ կը տեսնէ ռազմագիտական դիրք մը եւ Սահարայի աւազներուն մէջ՝ հարստութեան, ուժին զօրութեան աղբիւր մը ապագային համար:

Ֆրանսայի ճակատագիրը կապուած է ալժերիական ճակատագրին: Անկէ կախում ունին՝ մեր ապահովութիւնը եւ տնտեսական անկախութեան մեր կարելիութիւնները: Ամէն բան կը փոխուի մեզի համար եթէ մնանք կամ չմնանք այս հին հողամասին վրայ զոր ստեղծած ենք մենք, այսինքն Ֆրանսացիներ: Միայն մեր ճակատագիրը չէ, այլ ուժերու համաշխարհային հակակշիռի եւ քաղաքական տեսակէտի ճակատագիրը: Միայն Ֆրանսան կրնայ խիղճն խաղաղեցում մը պարտադրել իր հակառակորդներուն, որոնք միայն բռնութիւն եւ մոլեռանդութիւն ունին իբրեւ զէնք: Վերջապէս, Ֆրանսան կը հետաքրքրուի Ալժերիայով, որովհետեւ ինք՝ Ալժերիան իսկ է, և կրնայ, անշահախնդրօրէն եւ իր գերագոյն շահերու արդար զգացումով, բերել անոր տնտեսական յառաջդիմութիւն, ընկերային բարձրացում, եւ քաղաքական ժողովրդավարութեան ամէնէն պարզ եւ բարձրագոյն արտայայտութիւնները»:

Վարչապետը իր ճառը վերջացուց ըսելով.— «Զօր. Տը Կոլի հեղինակութիւնը եւ փարկը թոյլ պիտի տան Ֆրանսայի գործօնը»:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Յունաստանի կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը դատապարտեց զօր. Կրիվասի քաղաքական արարքները:

Քորֆուի մէջ զօրավարը կարգ մը լրագրողներու յայտարարած է թէ փրկելու համար Յունաստանը ապականութենէն, պատրաստ է 24 ժամուան մէջ երկրին իշխանութիւնըստանձնել: Այս յայտարարութեանց պատճառով կառավարութիւնն ալ, իր կարգին, ճշդած է.— «Եթէ ճիշդ են զօրավարին վերագրուած խօսքերը, այդ կը նշանակէ որ Կրիվաս կորսնցուցած է պատասխանատուութեան եւ արժանապատուութեան ամէն զիտակցութիւն: Նման յայտարարութիւններով Կրիվաս կ'ոչնչացնէ առասպելական հերոսի իր համբաւը»:

Միւս կողմէ, Կիպրոսի սահմանադրական կոմիտէի փոխ-նախագահը՝ Ֆասիլ Քիւչիք, յայտարարած է Ֆրանսական մամուլի գործակալութեան.— «Կիպրոսի հանրային կարծիքին մեծամասնութիւնը կողմնակից է որ կղզին մնայ անգլիական Հասարակապետութեան մէջ, ունենալով անկախ Հանրապետութեան մը սահմանադրութիւնը՝ ինչպէս Հնդկաստան կամ Փաքիստան»:

Ըստ երեւոյթին, Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնագրերը վերջնականապէս չեն լուծած Կիպրոսի հարցը քանի որ կղզիին համայնավար կուսակցութիւնն ալ վերսկսած է իր գործունէութիւնը: 1955էն ի վեր, առաջին անգամն է որ համայնավար Աքէլ կուսակցութեան քարտուղարը՝ Զեզքիաս Փափայաննու, մամուլի ասուլիսով մը յայտարարած է թէ ամսուն վերջը, համայնավար կուսակցութիւնը (պաշտօնապէս արգիլուած) համագումար մը պիտի կազմակերպէ: Ընդհանուր քարտուղարը չի խորհիր թէ տեղական իշխանութիւնները արգելք հանդիսանան ծրագրուած համագումարին: Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Փափայաննու ըսած է թէ հակառակ անոր որ իր կուսակցութիւնը նախապէս կողմնակից էր կղզիին Յունաստանի կցման, այսօր համամիտ է անոր անկախութեան:

ՀԱՆԳԻՍՏ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿ ՔՀՅ. ՇԱՄԼԵԱՆԻ

Մարսէյլի մէջ Օգոստ. 14ին, վախճանած է Սահակ քհյ. Շամլեան, բնիկ Կէյվէցի (Գընճըլար գիւղէն): Ծնած էր 1873ին, աւազանի անունն էր Մինաս: Նախնական ուսումը ստացած է գիւղին Արամեան վարժարանը, պաշտօնավարած է Սկիւտար, Ադրիանապոլիս, Մարսէյլ, Նիս, Պոմոն:

2000 ՀՈԳԻ
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐԻՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ («Յառաջ» հեռաձայնով).— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հանդէսը անցաւ մեծ խանդավառութեամբ: Ներկայ էին 2000 հոգի: Կրընոպլի ձայնասփիւռը նախապէս տեղեկացուցած էր հանդէսին պատրաստութիւնը եւ հանդէսէն ետք ալ մեծ գովեստով խօսեցաւ անոր մասին:

Տօֆինէ Լիպերէ երկար նկարագրական մը հրատարակած է, ինչպէս նաեւ երեք նկարներ հանդէսէն եւ բանակումի չէնքէն որուն վրայ կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյները: Կրընոպլի ձայնասփիւռը ձայներիզի վրայ արձանագրած է գեղարուեստական բաժինը եւ կրկին պիտի սփռէ Հայ Երգը յաջորդական ասիթներով:

Մանրամասնութիւնները՝ թղթակցութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ չէխ Թէքնօ – Էքսփորթ ընկերութեան տնօրէնը իր հիւանդութիւնը յայտնած է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, այն յառաջդիմութեանց համար որոնք իրագործուած են Նասըրի վարչաձեւին օրով: Յայտնած է նաեւ որ Չեխոսլովաքիա պատրաստ է մասնակցելու Սուրիոյ ճարտարարուեստական հնգամեայ ծրագրին: Չեխոսլովաքիան արդէն 26 գործատուներ հաստատած է Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան մէջ, որոնց եօթը Սուրիա:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ դատարաններէն մէկը քննած է Սըր Արթըր Քոնըն Տօյլի ժառանգորդներուն բացած դատը: Ժառանգորդները կը պահանջեն Խորհ. Միութեան մէջ հրատարակուած եւ ծախուած երեքուկէս միլիոն հատորներու հեղինակի իրաւունքը՝ մէկ միլիառ 150 միլիոն ֆրանք: Դատաւորը որոշած է որ Շէրլոք Հոլմսի հեղինակին ժառանգորդները կրնան իրենց դիմումը ներկայացնել Խորհ. Միութեան գերագոյն ատեանին: Ատոր տալիք որոշումը մեծապէս կը հետաքրքրէ արեւմտեան այն բոլոր գրագէտները, որոնց գործերը ցարդ կը թարգմանուին ու կը հրատարակուին Խորհ. Միութեան մէջ, առանց հեղինակի իրաւունք վճարելու:

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռին համաձայն, Իրաքի վարչապետը յայտարարած է թէ նոր դաւադրութիւններ կը պատրաստուին Հանրապետութեան դէմ: Կը թուի թէ զօր. Քասըմ կ'ակնարկէր աջակողմեան ազգայնականներու եւ ոչ թէ համայնավարներու: Քասըմ շեշտեց նաեւ թէ «ժողովրդական Դատարան»ը եւ անոր նախագահը՝ գնդապետ Մահտաուի կը վայելեն իր բացարձակ վստահութիւնը: Այս ձեւով Քասըմ կը հերքէր այն տարաձայնութիւնը, որուն համաձայն դժգոհ էր քաղաքական դատավարութիւններէն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պաշտօնաթերթը կը հաղորդէ որ Թաթարիստանի «Միկոյեան» գիւղաքաղաքը այսուհետեւ «Միչուրին» պիտի կոչուի, ի յիշատակ անուանի խորհրդային կենսաբանին, որուն նիւթապաշտ տեսութիւնները ժառանգականութեան վերաբերեալ, մեծապէս գնահատուած են միշտ խորհրդային իշխանութեանց կողմէ: Պաշտօնաթերթը մասնաւոր բացատրութիւն մը չի տար եւ կը կարծուի թէ կատարուած անուանի փոփոխութիւնը պարզապէս գործադրութիւնն է այն հրովարտակին որով, Ստալինի մահէն քիչ յետոյ, խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդը որոշած էր դեռ ողջ անձնաւորութեանց անունները անհատացածներու անունով փոխարինել, համաձայն «անձի պաշտամուն» դէմ որոշուած պայքարին:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԴՀԱՏ ԷՋԵՐ

Նոյեմբեր 17

Գիշեր մը, երբ կը պատրաստուէի սենեակիս լոյսը մարելու, թռչունի մը թեւերը բախեցան պատուհանին դէմ: Անմիջապէս բացի ապակին: Ներս մտաւ ճնճղուկ մը՝ որ առաստաղին մօտ վերջացող որմերուն շրջանն ընելէ ետք մէկէ աւելի անգամ՝ թառեցաւ խոռոչաւոր երիզին եզերքը: Վիրաւո՞ր էր արդեօք: Հոն մնաց երկար ատեն: Կը տեսնէի իր փոքրիկ հեւասպառ կուրծքին ելեւէջը: Լոյսը մարեցի՝ սպասելով առաւօտեան: Լայնօրէն պիտի բանայի լուսամուտը, որպէսզի ան երթար միանալու իր ընկերներուն, պարտէզին ծառերուն վրայ: Բայց առաւօտուն, թռչունը սենեակին մէջ չէր: Ո՞ւր կրնար փախած ըլլալ, քանի որ գոց էին պատուհանը եւ դռները: Մինչեւ այսօր չեմ գիտցած: Թերեւս, զգալով որ պիտի մեռնէր, եկած զարնուած էր լուսաւոր ապակիին, եւ հիմա որմերուն վերջաւորութիւնը զարդարող խոռոչաւոր երիզին մէջ կը հանգչի:

Ամէն գիշեր, լոյսը մարելէ առաջ նայուածքս կ'երթայ հոն՝ ուր գաղտնի խորհրդաւոր գերեզման մը կայ:

Առանց թուականի

Յաճախ կը յիշեմ յուզիչ այն պահը, երբ բանաստեղծին դագաղը բացին, եւ ես տեսայ անոր դէմքը յաւերժութեան խորհուրդով կնքուած:

Ո՛չ մէկ խօսք, ո՛չ մէկ ծաղիկ հողաթումբին վրայ:

Բայց երբ կափարիչը պիտի իջեցնէին, ներկաներէն մէկը, ծերունի մը՝ որ ամէն առաւօտ բանաստեղծին դրասենեակը կը յարդարէր խմբագրատան մը մէջ, դէպի գերեզմանը յառաջացաւ խոշոր կարմիր վարդ մը բռնած: Մեռեալին սրտին վրայ դրաւ զայն քանի մը կաթիլ արցունքի հետ: Անոր շրթները անլսելի աղօթք մը կը մրմնջէին:

Աչքերս օրերով չհեռացան միակ վարդով գեղեցկացած այս տեսիլքէն:

Ինծի համար չէ թօշնած երբեք խնկաբոյր ծաղիկը՝ որ այնքա՜ն նման է բանաստեղծին երգերուն՝ որոնք կը կոչուին «Հրաշալի Յարութիւն»:

17 Յուլիս

Երբ անակնկալ պատճառներ արգելք կը հանդիսանան երկարատեւ ամիսներով երազուած ուղեւորութեան մը, ինծի այնպէս կը թուի՝ թէ այլեւս եկած է ժամանակը «անդարձ ուղեւորութեան» մասին լրջօրէն մտածելու:

Երեք օրէ ի վեր գիրքերս խաւաքարտէ խոշոր տուփերու մէջ կը զետեղեմ:

Ե՛ս ալ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ ճակատագիր սահմանուած է անոնց: Զաւակներս չեն հետաքրքրուիր անոնցմով: Երբեմն կ'որոշեմ, չմեռած, նուիրել զանոնք Անթիլիասի կամ Համազգայինի. բայց, թերեւս, կը մտածեմ, թոռներէս մէկը կամ միւսը կ'ունենայ գիրքերուն հանդէպ այն ջերմեռանդ պաշտամունքը՝ որ իմ ապրած օրերուս լրութիւնը եղաւ:

Անապատին եզերքը պիտի անցընեմ ամառ մը եւս: Պիտի տեսնեմ դարձեալ հասունանալը կարմիր արմաւներուն: Պիտի երազեմ թեթեւոտն եղնիկներ՝ որոնք պիտի գան ամէն առաւօտ գիս արթնցնել, յոգնած աչքերս լիզելով: «Ուղեւորութեան» ժամը պիտի հնչէ անշուշտ, եւ ես պիտի մեկնիմ հոգիիս մէջ պահելով ոսկեշող հորիզոնի մը խաղաղ տեսիլքը:

9 Յունիս

Հինգերորդ անգամ ըլլալով մեծ հայր եղայ: Աշխարհ կուգան այս փոքրիկ հրեշտակները եւ ինծի կը յիշեցնեն, հետզհետէ աւելի յամառօրէն, թէ իրենց արշալոյսին դիմաց իմ կեանքիս վերջալոյսին կրակները կը մոխրանան:

Իրենց քնքուշ վարդագոյն թաթիկներով անոնք գիս կը հրեն դէպի ճամբուն ծայրը: «Քալէ՛ պապիկ, քալէ՛»: Չեն գիտեր, որ սիրտս աւելի ծանրաբեռն է հիմա սիրով եւ կարօտներով: Աւելի ամուր օղակներով կապուած եմ կեանքին եւ աշխարհի պատկերները կը կախարդեն հոգիս: Ինչպէ՞ս հիմա կրնամ քալել եւ հասնիլ ճամբուն ծայրը, երբ շիրիմներու մահաբոյր անդորրութեան մէջ կը շարժին այս հրեղէն օրօրոցները:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ԱՂԹԱՄԱՐ

Հայկական լեռնաշխարհին մէջ, կորսուած եւ ծառազուրկ բնանկար մը կը շրջապատէ Աղթամար կղզեվանքը: Խստաշունչ վայր մը, ուրտեղ ամառը սաստիկ տաք է, իսկ ձմեռը՝ կը փչեն սառնաշունչ քամիներ:

Վանայ լճէն մէկ մղոն հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի կղզին, որ դուրս կը ցցուի իբրեւ մնացորդ մէկ մասը այն լեռներու գագաթներուն, որոնք կուգան ու կը սուզուին լճի մեռեալ սեւ ջուրերուն մէջ: Կղզիին մէկ ծայրը լիճէն ուղղահայեաց կը բարձրանան գորշ ու դեղին խարակներ, որոնց գագաթէն ժայռոտ զառիվայր մը կը տանի դէպի փոքրիկ հարթավայր մը, որուն վրայ կառուցուած է եկեղեցին: Եկեղեցին կանգնած է վանական շէնքի մը աւերակ պատերուն եւ քանդուած գերեզմանատան քարերու մէջտեղը, որ մարդկային ճիգի եւ ճարտարապետութեան համեստ կեդրոնացում մըն է բնաշխարհի ահագնութեան դիմաց:

Մեզ իբրեւ ներխուժողներ կը զգայինք կղզիին մէջ, այնքան ուժեղ կը զգացուէր անցեալը եւ խոր՝ անդորրութեան եւ առանձնութեան մթնոլորտը: Այժմ ոչ մէկ կենդանութիւն մնացած է այնտեղ, բացի ապազուն պտղատու եւ կաղնի ծառերէն, տատրակներէն եւ ծովային թռչուններէն, որոնք իրենց ճիչերով կը խզեն լռութիւնը, եւ սպիտակ թափառական կատու մը: Միայն տաճարն է մնացած, որ այժմ ալ մեզի կը թուի նոյնքան տպաւորիչ, որքան իր նոր կառուցուած ժամանակ:

Հայաստանը կը տարածուէր Արեւելքի եւ Եւրոպայի առեւտրական ուղիներուն միջեւ, որուն հետեւանքով թատերաբեմ է եղած անթիւ պատերազմներու եւ արշաւանքներու: Յաջորդաբար նուաճուած է Սասանեան թագաւորներէն եւ Բիւզանդական կայսրերէն եւ գրաւուած է Սելջուկներէն, Արաբներէն, Յոյներէն եւ Թուրքերէն: Հայաստանը հնագոյն քրիստոնեայ թագաւորութիւններէն մէկն էր, ուր քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք էր դարձած 301 թուականէն սկսեալ եւ հակառակ իր խռովայոյզ պատմութեան, իր քրիստոնէական աւանդութիւնը մնացած էր անխորտակ:

Կղզիին մէջ, Ժ. դարու սկիզբին կառուցուած են եկեղեցին եւ պալատ մը, Վասպուրականի Գագիկ թագաւորին համար, որ այդ հեռաւոր նահանգի տեղական իշխողն էր, կարճատեւ անկախութեան ժամանակաշրջանին: Տաճարը ունի խաչաձեւ յատակագիծ՝ կեդրոնական գմբէթով եւ քարէ կոնաձեւ տանիքով, եւ որու հարուստ քանդակները արտասովոր կերպով կ'արտացոլեն Հայաստանի դիրքը, Ասիայի եւ Միջերկրականի մշակոյթներուն միջեւ: Մէկ կողմէն ապշեցանք տեսնելով Եւրոպայէն այնքան հեռու, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ռոմանական արուեստի ոգիին այնքան մօտիկ բան մը: Միւս կողմէ, տիպականօրէն հայկական ոճը այնքան օտարոտի բան մըն է արեւմտեան Եւրոպայի համար, եւ քանդակներու բազմաթիւ մանրամասնութիւնները՝ մոնղոլական դէմքեր, ծալապատիկ նստած դիմանկարներ եւ ուրիշներ՝ արեւելեան տարազներով՝ մեզ կը յիշեցնէին որ կը գտնուէինք Ասիոյ մէջ եւ թէ քրիստոնէութիւնը ծնաւ Միջին Արեւելք եւ տարածուեցաւ դէպի արեւելք եւ արեւմուտք:

Աղթամարի շարք մը այլաբանական եւ թռչուններու եւ գազաններու տարօրինակ քանդակները ուժեղ կերպով կը յիշեցնեն զրադաշտականութեան խորհրդապաշտութիւնը, յատկապէս առիւծի եւ ցուլի կռիւը, որ ճշգրիտ մէկ նմանակն է Պերսեպոլիսի Աքեմենեան պալատի մէկ քանդակին: Հաւանական է որ, այս նախաքրիստոնէական խորհրդանիշները ներմուծուած են Սասանեաններու կողմէն, երբ անոնք Ե. դարուն նուաճեցին Հայաստանը:

Յետագային, ԺԲ. դարուն Սելջուկեան արշաւանքը ուժեղ ազդեցութիւն ունեցաւ հայկական արուեստին վրայ: Աղթամարի շարք մը գերեզմանաքարերուն քանդակները յստակօրէն ցոյց կուտան այդ: Անոնց զուտ երկրաչափական զարդաքանդակները, որոնք բոլորովին կը տարբերին տաճարի քանդակներէն, բնորոշ են սելջուկեան շրջանի իսլամական ճարտարապետութեան:

Եկեղեցիին քառաթեւ յատակագիծը առաջ կը բերէ անկանոն պարագիծ եւ մակերեսներ եւ քարային գունատ, գորշագոյն հողի գոյն պարզ պատեր, որոնք կը բարձրանան մինչեւ չորս երկթեք ճակատները, եւ կը պսակուին 16անիստ թմբուկով եւ կոնաձեւ քարէ տանիքով: Ներսի տարածութիւնը նեղ է եւ վերսլաց, ուր գմբէթները, կիսագմբէթները եւ կամարները կը յառաջացնեն նրբօրէն դաշնաւորուած ծաւալներ: Սպիտակ պատերը ծածկուած են տժգունող որմանկարներով, որոնք կը ներկայացնեն Քրիստոսի կեանքէն տեսարաններ եւ տասներկու առաքեալներու եւ սուրբերու նկարներ:

Եկեղեցիին ամէնէն բնորոշ յատկանիշն է զօրեղ քանդակազարդումը, որ կը հարստացնէ ամբողջ արտաքինը: Դիմանկարները քանդակուած են արտակարգ եւ խոր արտացոլումով, քանդակազարդման ամբողջ յատակագիծը դուրս կը ցցուի պատի մակերեսէն: Շարք մը կենդանիներու եւ գլուխներու քանդակներ համարձակ կերպով դուրս կը պոռթկան պատէն եւ կը յիշեցնեն գոթական այլաբանական ջրհորդան արձանները: Այնուամենայնիւ կազմաւորումները կը ղեկավարուին յստակօրէն սահմանուած օրինաչափութեամբ, մանրամասնութեան մէջ ծայրայեղօրէն անկանոն են եւ կը թուին պատահականօրէն դասաւորուած:

Զարդարանքի հորիզոնական գօտեգրուագները եկեղեցին կը բաժնեն հարթութիւններու: Ստորին հարթութիւնը կը բաղկանայ անզարդ շարուածքէ մը, որուն հարթ մակերեսը յատկանշականօրէն կը հակադրուի վերի քանդակներու կերպարուեստական աշխուժութեան հետ: Երկու հարթութիւնները կ'անջատուին որթատունկ ներկայացնող հիւսուածքով, որ շէնքին շուրջը կը կազմէ շարունակական գօտեգրուագ մը:

Երկրորդ տարածութիւնը կը բովանդակէ քանդակներու մեծ մասը: Ատոնք տեսարաններ են գլխաւորապէս Հին Կտակարանէն, Ադամը եւ Եւան, Դաւիթը եւ Գողիաթը, Ս. Գէորգը եւ Վիշապը, Սամսոնը եւ Փղշտացիները, Աբրահամը եւ Իսահակը, Դանիէլը առիւծներուն հետ, երեք մանուկները հնոցին մէջ, ինչպէս նաեւ խորհրդանշանական թռչուններ եւ կենդանիներ յաճախ իրենց զոյգերով: Այս տեսարաններէն շատերը կը ներկայացնեն երկու հակադիր ուժեր, որոնք կը թուին իրարու միանալ երկուութեան եւ պայքարի գաղափարով: Քանդակներուն մէջ առանձին ուշադրութեան արժանի են Քրիստոսի, Աստուածամօր, սուրբերու հրեշտակներու եւ պատմական այլ դէմքերու նկարները:

Զարդարանքի յաջորդ գօտեգրուագը այլազանութեան եւ աշխուժութեան հոսանք մըն է, իրարու ագուցուած, համա—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՁՄԵՌԱՒ

Բլուկ ոտքի ելլելով կ'առաջնորդէ Շթիւլփնակէլը դէպի իր դրասենեակը:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ այս գլուխ գլխի վճռական տեսակցութեան ընթացքին:

Հաւանական է սակայն, թէ այդ խօսակցութեան ընթացքին Շթիւլփնակէլ կը յայտնէ մարեչալին որ Պերլինի դաւադրական ծրագրին յաջորդած է Փարիզեան ըմբոստութիւնը: Եւ անկասկած, կը յայտնէ անոր նոյնպէս այն բոլոր հրահանգները, զորս ինք տուած է գրաւուած Ֆրանսայի մէջ ձերբակալութիւններ կատարելու համար:

Բարկութենէն կաս-կարմիր կտրած, Բլուկ ոտքի կ'ելլէ եւ ճաշասրահ կը խուժէ: Իրեն կը հետեւի Շթիւլփնակէլ՝ բոլորովին գունատ:

Հոն, ճաշասրահին մէջ, ներկայ սպաներուն առջեւ, Բլուկ կը հրամայէ Շթիւլփնակէլին ջնջել էս.-էս.-ներու ձերբակալութեան համար արձակած իր հրամանները:

— Շատ ուշ է... կը պատասխանէ Շթիւլփնակէլ. եղածը եղած է:

— Փարիզ մեկնեցէք անմիջապէս, կը գոչէ Բլուկ, ազատ արձակեցէք բոլոր ձերբակալուածները եւ զձեզ պաշտօնանկ նկատեցէք...

Տեսակցութիւնը փակուած է: Վերջին անգամ մը Հոֆաքէր կը փորձէ համոզել կամակոր մարեչալը:

— Պ. մարեչալ, կ'ըսէ անոր, ձեր պատիւը խնդրոյ առարկայ է. միլիոնաւոր մարդոց կեանքը ձեր ձեռքերուն մէջ է:

Բլուկ չի պատասխաներ այս վերջին կոչին: Սակայն կիսաձայն կը մրմռայ.

— Այո՛... եթէ խոզը մեռած ըլլար...

Երկու մարդիկը կը բաժնուին եւ Շթիւլփնակէլ ինքնաշարժ նստելով կը վերադառնայ Փարիզ:

Կէս գիշերին, Շթիւլփնակէլ կը գտնէ զօրավար Պօյնէպուրկ-Լենկսֆելտը: Անձկագին լուրեր կը հաղորդէ իրեն այս վերջինը:

Արդարեւ, ժամը 22ին, մինչ Պօյնէպուրկի զինուորները կը ձերբակալէին էս.-էս.-ներու պարագլուխները եւ Կէսթափոյի անդամները, Մեծ Փարիզի հրամանատարը հեռաձայնով հաղորդագրութիւն մը կը ստանայ արեւմտեան պատերազմական ծովային ուժերու ընդհանուր հրամանատար ծովակալ Քրանքէէն, որուն գրասենեակները հաստատուած էին Պուլվար Սիւշէ: Հաղորդագրութիւնը կը յայտնէր.

— Եթէ անմիջապէս ազատ չարձակէք զօրավար Օպէրկը, գնդապետ Քնոխէն եւ Կէսթափոյի անդամները, իմ բանակներս պիտի ստանձնեն այդ գործը: Ձեր ընթացքը դաւադրական է դէպի Հիթլէր: Զօրավար Շթիւլփնակէլ կախակայուած է իր պաշտօնէն...

Ծովակալ Քրանքէ, որ կը հրամայէր Փարիզի շուրջը հաստատուած 5000 ծովայիններու, իր անմիջական պետէն՝ մեծն ծովակալ Տէօնիցէն տեղեկացած էր Ռաստէնպուրկի մահափորձին եւ Պերլինի ըմբոստութեան ձախողութեանց: Երբ Քրանքէ այսպէս վերահասու կ'ըլլայ թէ Շթիւլփնակէլ ձերբակալած է Փարիզեան գերման ոստիկանութեան եւ Կէսթափոյի պետերը, իսկոյն կը վճռէ կորովի այս քայլը առնել:

Շթիւլփնակէլ կը գտնուի անելի մը առջեւ: Իր խիղճը կը տանջէ զինքը: Պէ՞տք է թոյլ տայ որ գերմանացի հետեւակները եւ ծովայինները եղբայրասպան կռիւ մղեն Փարիզի մէջ...

Յուլիս 21:

Ժամը առաւօտեան մէկին, Ֆրանսայի գերման գրաւման ուժերու ընդհանուր հրամանատարը կ'ընդունի, որ արեւմտեան կողմը ամէն ինչ ձախողած է:

Հիթլէր չէ մեռած, մարեչալ Բլուկ իրենց չէ միացած, ծովային ուժերը կը սպառնան ազատագրել ձերբակալուած էս.-էսները...

Հայնրիխ Ֆոն Շթիւլփնակէլ հրամանը կուտայ Պօյնէպուրկի, ազատ արձակել ձերբակալուածները:

Զօրավար Օպէրկ, գնդապետ Քնոխէն եւ Ֆրէնի մէջ արգելափակուած բոլոր նացի ոստիկանները ազատ կ'արձակուին...

Երբ արշալոյսը կը ծագի, դարձեալ նացիական տիրապետութիւնը կ'իշխէ Փարիզի վրայ:

Զօրավար Ֆոն Շթիւլփնակէլ, ինքնաշարժով, կը մեկնի դէպի Պերլին...

Եւ բոլոր անոնց դէմ, որոնք ձեռնարկած էին զէնք տապալել, Հիթլէրի վրէժխնդրութիւնը անողոք պիտի ըլլայ...

×

Պերլինի դաւադրական կազմակերպութեան, Փարիզի մէջ այդ ուղղութեամբ ձեռք առնուած գործունէութեան եւ Ռաստէնպուրկի մահափորձի ձախողութենէն ետք, Հիթլէր արտակարգ արագութեամբ եւ անողոք կերպով կ'անցնի դաւադիրները պատժելու գործին:

(Շար. 7)

չափ արտաքին զարդագծերով: Որթատունկերու և նռնենիներու անտառ մըն է, որու մէջ ցոյց կը տրուին մարդիկ եւ կենդանիներ՝ որսի, խնջոյքի, կռուի, հունձքի ժամանակ՝ կարծէք ներկայացնելով ամբողջ կեանքը երկրի վրայ:

Պատերու եռանկիւնաձեւ գլխամասերուն կանգնած են Աւետարանիչները, գիրքերը ձեռքերուն, կը դիտեն տաճարէն աշխարհի չորս ծագերը: Այստեղ չկայ ընդհարում: Թաղաղասէր կենդանիներ եւ մարդկային գլուխներ կը զարդարեն քիւերը եւ թմբուկի հարթ մակերեսները, վեր կը ցցուին ծաւալներու եւ քանդակներու հարթ յարաբերութենէն եւ կ'աւարտին կոնաձեւ գմբէթով:

Ցաճարը խնկապէս պարզ ու անմիջական յօրինուածք ըլլալով, քանդակներու եւ կառուցուածքի փոխյարաբերութիւնը հանդէս կուգայ ակնբախ կերպով: Այս քանդակները պէտք է դիտել երկու տարբեր ծաւալներով. մանրամասնութեանց մէջ քանդակները անկանոն եւ յաճախ անսովոր կազմուածքով դասաւորուած, ինքնին ամբողջական պատկերներ են: Աւելի լայն տարածաչափով բոլոր այս կազմուածքները երբ կ'ուսումնասիրուին իրենց մանրամասնութեանց մէջ՝ յըստակօրէն ենթակայ են ձեւի գաղափարին կամ շէնքի ճարտարապետական կազմակերպուածութեան եւ կը ծառայեն զայն շեշտելու: Մէկ ծաւալի միւսին հետ այս յարաբերութեան մէջ կը դրսեւորուի անոնց նշանակութիւնը՝ իբրեւ ճարտարապետական զարդարանք:

Մենք զգացինք, որ զարդաքանդակներու եւ ճարտարապետական ձեւի միջեւ եղած մեծ ներդաշնակութիւնը զուգահեռական է ամբողջ շէնքի հիմնական գաղափարի նշանակութեան հետ, եւ, ինչպէս որ քանդակները կը մանրամասնեն եւ կը հարստացնեն շէնքին մակերեսը, այնպէս ալ կ'ընդլայնեն եւ կը խորացնեն ներքնապէս հիմնական գաղափարի նշանակութիւնը:

Քանդակներուն շնորհիւ մենք մօտիկէն ծանօթացանք շէնքին եւ աւելի լաւ ըմբռնեցինք անոր նշանակութիւնը եւ նպատակը:

Լոնտոնի
«Ճարտարապետական Հանդէս»

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
ԿԵԴՐՈՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

1958–1959 դպրոցական տարեշրջանին, Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ ունեցանք ինը դպրոցներ Ալֆորվիլ, Պանեէօ-Քաշան, Ժանթիյի, Պելվիլ-Լիլա, եկեղեցւոյ կեդրոնի վարժարան, կիրակնօրեայ վարժարան, Արնուվիլ, Պուա-Քոլոմպ, Շավիլ — 391 աշակերտներով եւ 12 ուսուցիչներով: Ֆրանսահայ միօրեայ դպրոցներու համար Յանձնաժողովին հրատարակած ծրագիրը, ուսուցման ուղեցոյց ընդունուեցաւ եւ ամենուրեք գործադրութեան դրուեցան անոր հիմնական կէտերը, միաձեւ կրթական ուղղութիւն ստեղծելու մտահոգութեամբ:

Յանձնաժողովի կեդրոնական Մարմինը, գիտակից իր ծանր եւ լուրջ պարտականութեան, օժանդակութեամբ տեղական կրթական մարմիններու, ջանացած է բոլորել բեղուն տարի մը: Ունեցաւ 7 վարչական ժողովներ եւ երեք խառն ժողովներ, տեղական մարմիններու եւ բոլոր ուսուցիչներու ներկայութեամբ, ուր մանրամասնօրէն քննուեցան իւրաքանչիւր շրջանի յատուկ հարցերը, նկատի առնուեցան անոնց իրականացման բոլոր պայմանները, ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներու ընտրութիւնները եղան տեղական մարմիններու որոշումով:

Հ. Բ. Ը. Միութեան կրթական հարցի շուրջ գոյացած համաձայնութիւնը օգտակար եղաւ: Մշակոյթի գետնի վրայ ստեղծուած այս կարգի համագործակցութիւնով, կարելի պիտի ըլլայ ուժերու կեդրոնացում, խնայողութիւն, եւ ապագայ գործունէութեան շրջանակի ընդլայնում:

Կրթական ներկայացուցիչը պարբերաբար այցելեց վարժարանները, տեղւոյն մարմիններուն ըրաւ թելադրութիւններ, ապահովեց կեդրոնի բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը: Գիրքեր եւ գանազան նուէրներ յատկացուեցան իրենց ձեռնարկներուն եւ հանդէսներուն:

Իւրաքանչիւր դպրոցական մարմին, տեղւոյն ուսուցչական կազմին հետ կազմակերպեց տարեվերջի հանդէսներ: Ծընողքներ եւ հանրային կեանքի գործունէութեան նախանձախնդիր ազգայիններ իրենց ներկայութեամբ քաջալերեցին կատարուած աշխատանքները:

Անտարբեր ազգայիններէն շատերը խոստացան իրենց զաւակները ղրկել եւ նիւթական միջոցներու բարւոքման նպաստել: Մանաւանդ Պելվիլ-Լիլայի շըրջանը իր վրայ դրուած յոյսերը պիտի իրականացնէ, տեղական հանրային կարեւոր ուժերը շարժման մէջ դնելով:

Յառաջիկայ տարեշրջանին համար, պարտաճանաչ եւ գիտակից ուսուցիչներ արդէն պաշտօնի կոչուած են տեղական մարմիններու որոշումով, որ վաւերացուած է կեդրոնական կրթական Յանձնաժողովի կողմէ:

Մենք անվերապահ յարգանք ունինք, մեր վարժարաններու բոլոր ուսուցիչներու հանդէպ, որովհետեւ անոնք իրենց բոլոր կարողութիւնները ի գործ դրած են եւ կատարած իրենց պարտականութիւնը:

Տարեկան մատակարարութիւնը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.— 1958 Հոկտ. 1էն մինչեւ 1959 Սեպտ 30, ուսուցիչներու ամսական, սրահներու վարձք եւ զանազան ծախքերու ընդհանուր գումար 1.642.942 ֆրանք: Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը եւ Հողաբարձութիւնը տրամադրած է 952.942 ֆրանք. Հ. Բ. Ը. Միութիւնը 300.000 ֆրանք, 90.000 ֆր. կիրակնօրեայ վարժարանի եւ Հայ ուսանողներու օժանդակ Միութիւնը 300.000 ֆրանք տեղական մարմինները:

Կրթական Յանձնաժողովը բացառիկ ճիգերով, իր կարելին ի գործ դրաւ տեղական բացերը գոցելով, դասընթացքներու շարունակութիւնը ապահովելով՝ քաջալերուած եկեղեցւոյ վարչութեան ցոյց տուած բարեացակամ դիւրութիւններէն:

25 Ցունիս 1959ին Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը կազմակերպած էր «Հայ լեզուի օր»ը, կրթական Յանձնաժողովի հովանաւորութեան տակ, հայերէն արտասանութեան մրցումներ, հինգ դատական քննիչներու որոշումով ընտրուեցան լաւագոյն արտասանողները, իւրաքանչիւր դասակարգի առաջին հանդիսացողը ստացաւ արժէքաւոր նուէր մը: Հինգշաբթի օրուան դպրոցներու աշակերտութիւնը մասնակցած էր մեծամասնութեամբ: Հանդիսականներու թիւը քիչ էր թէեւ օրուան տաքին պատճառով, բայց ձեռնարկը հետաքրքիր եւ շահեկան դարձաւ, աշակերտութիւնը խանդավառ օր մը ապրեցաւ: Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը պատրաստ է յառաջիկային աւելի լաւ պայմաններու մէջ կազմակերպելու «Հայ լեզուի օր»ը:

Յառաջիկայ տարեշրջանին համար կրթական Յանձնաժողովը ծրագրած է կատարել հետեւեալ աշխատանքները.—

Ա) Արդէն գոյութիւն ունեցող տեղական կրթական մարմինները աւելի զօրացնել եւ ի հարկին նոր մարմիններ կազմել այն վայրերուն մէջ, ուր նոր դասընթացքներ ստեղծելու կարելիութիւններ կան:

Բ) Յաճախակի դարձնել ծնողական հանդիպումները: Կրթական շարժումը աւելականացնելու համար անհրաժեշտ է ազգային զգացումը եւ նախանձախնդրութիւնը արթնցնել նորահաս ծնողքներու մէջ, որպէսզի անոնք ալ, իրենց կարգին, այդ ոգին իրենց զաւակներուն փոխանցեն: Աշակերտներու թիւի յաւելման հարցի մասին ծնողքներու գիտակից վերաբերումը առօրեայ անհրաժեշտութիւն մը կը նկատուի:

Գ) Կազմակերպել ընդհանուր աշակերտական հաւաքոյթներ եւ ներկայացնել Հայաստանի հնութիւններու եւ կատարուած աշխատանքներու վաւերական պատկերներ մոգական լապտերով:

Դ) Թարգմանչաց օրը (Հոկտ. 11) նըշմարականացնել ազգային հանդիսաւոր տօնակատարութեամբ, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, համախմբելով մեր բոլոր հայրենակիցները՝ ըմբոշխնելու համար մեր արուեստագէտներու եւ աշակերտներու արտասանութիւնները, երգերը, պարերը եւ հայ մշակոյթի անցեալն եւ ներկայի փառքը:

Վստահ ենք որ պիտի կրնանք իրականացնել մեր բոլոր փափաքները եւ որոշումները, եթէ հայ համայնքը ըմբռնէ կատարուած գործին լրջութիւնը եւ կանգնի մեր կողքին իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութեամբը:

ԴԻՒԱՆ ԿՐԹ. ՄԱՐՄՆՈՅ
(ԿՆԻՔ)

ԽՈՆԱՐՀՆԵՐԷՆ

Ցուլիս 20ին կորսնցուցինք մեր բոլորէն սիրուած Արշակ Աշճիպաշեանը: Իր մահը խոր սուգի մատնեց ո՛չ միայն իր ընտանիքը, զաւակները, փեսան ու ծանօթները, այլեւ ամբողջ Վասպուրականցիները:

Արշակ Աշճիպաշեան իր եօթը եղբայրներով ծանօթ էր ամբողջ Վասպուրականի ժողովուրդին:

1915ի հերոսամարտի օրերուն բերած էր իր գործօն մասնակցութիւնը, միշտ պատնէշին վրայ եւ յառաջապահ:

Առաջին նահանջին կ'անցնի Հայաստան, ծանրաբեռնուած ընտանեօք, հոնկէ՝ Թարքով եւ Ուկրանիա, միշտ մնալով հանրային մարդ, զոհաբերուող եւ սիրուած բոլորէն:

1928ին վերջնականապէս կը հաստատուի Մարսէյլ, ըլլալով միշտ օգտակար բոլորին ամէն գործի մէջ:

Սիրելի Արշակ, Վարագայ սարերէն փունջ մը ծաղիկ քու հայրենաբաղձ ու տառապակոծ ոսկորներուդ:

ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀ

ԵՐԱՆԻ՛ ՍՊՈՒՏՆԻԿԻՆ...

Սպուտնիկներու յաջող ու անվերադարձ արձակումէն ի վեր, երկաթեայ վարագոյրին ետին ա՛լ քաշող քաշողի:

Այդ օրէն, Ռուսերը իրարու ականջին ի վար կը փափսան.— «Երանի՛ սպուտնիկներուն... կ'երթան ու ա՛լ չեն վերադառնար»:

×

ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻ՞ՒՆԸ...

Ժընեւի ժողովին օրերուն, խորհրդային դիւանագէտ մը Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարին՝ Հերթըրի դառնալով, քմծիծաղով մը կը հարցնէ.—

— «Երկաթեայ վարագոյրի աքեւմուտքը՝ ձեր կողմը, եւ արեւելքը՝ մեր կողմը ապրող մարդոց միջեւ ի՞նչ տարբերութիւն կայ»:

Հերթըր որ ըստ աւիթին սրամիտ է եւ սմսեղուկ ծաղրող, կը պատասխանէ.—

— «Մերինները իրենց մտածածը կրնան ըսել, իսկ ձերինները իրենց ըսածը բոխպուած են մտածել»:

ՀԷՅՐԱՆ

Ա.

Անդիմադրելի մարմաջ մը կը զգամ անշշուկ ետ դառնալու, ազմկալից ամօթահարութենէ մը խուսափելու համար: Շողեկառքը կը կենայ: Իզմիտ ենք ահա, դռնակս կը բացուի. ոստիկանութեան պաշտօնեայ՛ մը, որ ինծի կը սպասէ քարափին վրայ, պայուսակս կ'առնէ կը տանի. մինչդեռ ես սրտադողիս կը վարանիմ իրեն հետեւելու, կը կանչեն զիս. կարելի չէ՛ որ ետ դառնամ: Հարկադրաբար է որ դիմաւորելու կուգայ այս անգամ, հարկադրաբար որ իր տասնապետը փրկելու համար ջանք չի խնայեր:

Վար կ'իջնեմ ակամայ, կը հետեւիմ իրեն, գլխիկոր ու մոլորած գաղափարներով:

Ի՞նչ ընելու եկայ Իզմիտ:

Բ.

Բանտը ուր կ'երթամ ուղղակի իմ պաշտպանեալս տեսնելու համար, կառավարութեան շէնքին աջ կողմի մասն է:

Գալուստս իմացուած է ամէն կողմ. Հայեր, Չերքէզներ անցած ճամբուս վրայ ուշադիր կը դիտեն զիս, չօճուխ մը որ փրկութիւն բերել կը խոստանայ Իզմիտի մեծագոյն ոճրագործին:

Գիւղերը կ'երերան, չեն հաւատար, նորէն կը հարցնեն իրարու.

— Ապուքա՞թ:

Բանտի դրան մէջ ազմուկը կը մեծնայ. բոլոր բանտարկեալները մէկէն տեսնել կը փափաքին Պոլսէն եկող փաստաբանը. կը պնդեն, կը պահանջեն: Տեղի կուտամ անձիս համար ցոյց տրուած այս հետաքրքրութեան. ներս եւ մտնեմ: Թաւարծի ձորձեր հագած մարդիկ, ամէն տարիքէ ու ամէն հասակէ, զիս կը դիտեն, ճանչցողի աչքով ո՛րքա՞ն մինչեւ գլուխս, եւ զոհ կը մնան տեսքէս չեմ գիտեր ինչո՛ւ:

Համակրութիւնը կը շահիմ այս մարդոց. ու հարցումներ կը տեղան չորս կողմէն: Ամէն ոք իր ցաւը իր տէրտը կը բերէ. ամբողջ հաւաքածոյ մը. ցուցահանդէս մը ուր պատժական օրինագիրքը կենդանի պատկերներով կը դասախօսուի: Հազուադէպ չափ կը պատասխանեմ: Կը յուսադրեմ: Բայց իմ մարդս չեմ տեսներ դեռ. կ'երեւայ որ ոտքի ելլալ քալելու զրկուած են եւ այս պատճառով կ'ուշանայ: Նորէն կը պոռան իր անունը զոր բանտին խուլ արձագանգը կը կրկնէ, կ'երկարցնէ, կ'երկարցնէ.

— Քրանտի՛ւք... Քրանտի՛ւք...:

Քօվինները կը ժպտին իմ ապուշութեանս վրայ եւ կը բացատրեն թէ այս տարօրինակ անունը Չերքէզի պարզ անուն մըն է, անոնցմէ զորս շուրջս կը լսեմ ամէն վայրկեան յորմէհետէ Իզմիտ ոտք կոխած եմ:

Վերջապէս Քրանտիւք կ'երեւայ. ա՛յս մարդը իր ՚ւ. ո՛րքան հեռու այն արհաւալից դէմքէն զոր իմ երեւակայութեանս մէջ գծեր էի առաջուց. այս փոքրիկ, նիհար, դալկադէմ մա՞րդը որ կնոջ մը ոտքերը ձեռքերը ունի եւ անգլիացի աղջկան մը կապոյտ աչքերը. լայն ուսեր որոնք կը նեղնան իջնելով մէջքին զոր բարակ կաշիէ գօտի մը կը սեղմէ. զինուորական համազգեստը չի կրեր. նայուածքը անուշ ու տխուր է. դէմքը պատող հիւծախտաւորի դալուկը տեսնելով, կուրծքէն ելող չոր հազը լսելով որ իր ամէն մէկ բառը կ'ընդհատէ, Քօխ վայրկեան մը պիտի չվարանէր իր ներարկումը ընելու համար այս ազնուական հիւանդին փափուկ մորթին մէջ:

Կը բացատրէ ինծի իր գործած կրկին մարդասպանութիւնը՝ ճակատագրի հաւատացողի մը համակերպութեամբ:

— Այս է եղեր Աստուծոյ կամքը:

Նորէն կը դիտեմ ձեռքը, հիանալու համար մատերուն նրբութեան, անոնց տաժմիկ երկարութեան վրայ, չկարենալով երբեք հաւատալ որ այդ մատերէն ելլէ երկու մահ միանգամայն:

Քրանտիւք մեղմութեամբ կը շարունակէ իր խոստովանութիւնը, հիմա որ բանտին վերատեսչին սենեակին մէջ առանձին ենք:

— Նիւշ աւազակ մըն էր, կ'ըսէ ինծի:

— Շատ լաւ, բայց մի՞ւսը:

— Միւսը սխալմամբ էր. ես գինքը սպաննելու դիտաւորութիւն չունէի. ճակատագի՛րը...:

— Ինչէ՞ն յայտնի էր որ Նիւշ աւազակ մըն էր. եւ յետոյ, դուն զայն ձերբակալելու պաշտօն ունէիր եւ ոչ սպաննելու:

Քրանտիւք առարկութեանս չի պատասխաներ նախ. վերջը հարցում կ'ուղղէ ինծի.

— Ի՞նչ պիտի ընեն զիս:

— Չեմ գիտեր:

— Պիտի կախե՞ն:

— Ո՛չ, ո՛չ:

— Թիապարտութեա՞ն պիտի դատապարտուիմ:

— Գուցէ:

— Ճէյրա՞նը ի՛նչ պիտի ըլլայ:

— Ո՞վ է Ճէյրանը:

— Նիւշին կինը:

— Քեզի՞ ի՛նչ ուրիշին կինը:

Երեսս կը նայի զարմացած, չկրնալով մտքին մէջ ամփոփել իր յանդիմանութեան անպատեհ խստութիւնը, կարծելով որ իր հարցման կարեւորութիւնը չեմ ըմբռնած թերեւս: Եւ երկու ժամ տեւող մեր խօսակցութեան մէջ այս հարցումը կուգայ տարբեր ձեւերով: Մտերմութիւննիս կ'աւելնայ երթալով, եւ այն մութ սենեակին մէջ ուր ատեն ատեն իր ժպտուն հիւանդի ու ջղային մարդու երեսը կը կենդանանայ, կը գունաւորի, կը լսեմ իր ողորմելի կեանքին բոլոր պատմութիւնը:

(2 Շար.)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

ԳԱՀԻՐԷԻ Աքեր Սաա պարբերաթերթին մէջ, Հէքալ անուն լրագրողը որ Նախագահ Նասըրի բանբերը կը նկատուի, երկար յօդուածով մը կը նախատեսէ որ երեք տարիէն առաջ Իսրայէլ պիտի յարձակի Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան վրայ: Լրագրողը կ'աւելցնէ.— «Ա. Մ. Հ.ը իր բարգաւաճման առաւելագոյնին հասած ըլլալով, Իսրայէլ պիտի չհամակերպի Միջին Արեւելքի պզտիկ Լիւքսամպուրկը ըլլալու. այն ատեն Իսրայէլ պիտի փորձէ զինուորական յարձակում մը եւ ինչ որ մեզի դէմ ծրագրած է կատարել, շատ աւելի ծանր է քան անցեալին ըրածը»:

ՍԱՀԱՐԱՅԻ անապատին մէջ, մօտերս, Ֆրանսայի կատարելիք հիւլէական ռումբի փորձերուն դէմ իր բողոքը պաշտօնական ձեւի վրայ դնելով, Մարոքի կառավարութիւնը ՄԱԿի յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին 14րդ նիստին կը ներկայացնէ խնդիրը: Մարոքը իր այս նախաձեռնութեամբ ուզած է նաեւ բանբերն ըլլալ, Մոնրովիայի ժողովին մասնակցող ափրիկեան երկիրներու հաւաքական բողոքին, Ափրիկէի հողին վրայ որեւէ հիւլէական փորձի դէմ:

———o———

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ծանր յարձակումներ կ'ընէ կառավարական շրջանակներու դէմ որոնք զեղծումներ կը կատարեն: Իզվեստիա յօդուած մը հրատարակած է որուն համաձայն երկրագործութեան նախարարութեան որոշ պաշտօնեաներ պետական գանձէն օգտուած են իրենց տաչան (ամարանոց) շինելու կամ բարուոքելու համար: Նման նպատակներու համար մօտ 162 միլիոն ֆրանք մսխուած է:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷԻ Նափալ գաւառը ծանր միջադէպեր պատահած են: Ափրիկէցիները կրակի տուած են Եւրոպացիներու հունձքերը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ փոխվարչապետ եւ արտաքին նախարար՝ Շէն Եի չաբաթ օր ճառ մը խօսեցաւ եւ անդրադարձաւ Այզընհաուըր – Խրուշչեւ հանդիպումին: Առաջին անգամն էր որ Չինաստան պաշտօնապէս իր կարծիքը կը յայտնէր այս մասին: Ջերմօրէն ընդունելով հանդերձ այս տեսակցութեան լուրը, նախարարը բուռն յարձակում մը ըրաւ Միացեալ Նահանգներու վրայ:

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ԱՏԸՆԱՈՒՐ որ իր արձակուրդը կ'անցընէ Քոմոյի ափին, ճաշի մը ընթացքին կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցաւ [illegible] ընդհ. քարտուղար Սփաքի եւ Եւրոպայի դաշնակից ուժերու ընդհ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԸ

Ֆութպոլ.— ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ 1959–60 տարեշրջանի Ֆրանսայի ախոյենութեան համար հանդիպումները սկսան: Կը մասնակցին երեսուն քաղաքի խումբեր, երկու կարգի բաժնուած, որոնցմէ 16 Ա. բաժանումին եւ 14 Բ. բաժանումին կը պատկանին: Անցեալ մարզական եղանակին, ախոյենութիւնը շահած էր Նիս քաղաքի խումբը:

Ավիրոն.— ԹԵԼԱԿԻ Եւրոպայի ախոյենութեան, կիներու վերապահեալ մրցումներուն մասը աւարտեցաւ Մաքոն, Սոն գետի վրայ: Վերջնական հինգ մրցումներու առաջնութեանց չորսը շահեցան խորհրդային թիավարուհիներ, իսկ մէկը Հունգարուհի մը: Այրերու վերապահուած թելակի մրցումները պիտի կատարուին շաբթուս ընթացքին:

Պոքս.— ԿՌՓԱՄԱՐՏԻ, փետուր ծանրութեան կարգի, Եւրոպայի ախոյենութիւնը շահեցաւ ֆրանսացի կռփամարտիկ Կ. Լամփերթի, Սան-Ռեմոյի մէջ պարտութեան մատնելով իտալացի նախկին ախոյեանը՝ Սերճիօ Քափրարի: Մրցումին համար նախատեսուած 15 սկըսումները, իւրաքանչիւրը 3 վայրկեան տեւողութեամբ, մինչեւ ծայրը գործադրուեցան: Հակառակ անոր որ բուռն եղաւ կռիւը, կռփամարտիկներէն մէկը չկրցաւ միւսը տապալել ժամանակէն առաջ եւ Լամփերթի յաղթական յայտարարուեցաւ, հազիւ քանի մը կէտի առաւելութեամբ:

ՀԵԾԱՆԻՒԻ համաշխարհային ախոյենութեան մրցումները վերջացան Ամսթերտամի մօտ, Ծանտվորթի վազքածիրին վրայ: Ճամբու վազքի՝ սիրող մըրցորդներուն առաջնութիւնը շահեցաւ գերմանացի Կուսթավ Շուր: Նոյն մրցումին արհեստաւոր հեծանուորդներուն մէջ առաջին հանդիսացաւ ֆրանսացի Անտրէ Տարիկատ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տէսինի մէջ հաւաքուած նուէրներ

Յունիս 1959

Պուզուքլեան Աննա, Յակոբեան Ովաննա, Օհաննէսեան Իսկուհի, Փափազեան Անժէլ, Տէմիրճեան Սիրուհի, Դաւիթեան Մարթա, Պապիկեան Գայեանէ, Շահրիկեան Սէվլի, Բարսեղեան Շողան 500ական ֆրանք, Ղազարեան Սիւզան 200, Աստուրեան Մերտին 500, Գրիգորեան Հռիփսիմէ, Զաթալեան Զապէլ, Պօտուրեան Վարսենիկ 1000ական, Ղազարեան Թէֆարիկ, Տէր Սահակեան Մանուշակ Կարապետեան Մարի 500ական, Գապայեան Մարի, Գալուստեան Արաքսի, Շատեան Զարուհի 2000ական, Օհաննեան Թէոփիթէ 1000, Պառաւեան Քնարիկ, Առաքելեան Զապէլ, Պառաւեան Եղսանոյշ, Օհաննեան Թագուհի, Պաղտասարեան Թէֆարիկ, Աբրահամեան Թագուհի, Պօյաճեան Աչխէն, Թուլումպաճեան Պէլկիւզար, Շատեան Վերժին 500ական, Պարսամեան Սիրուհի, Ղազարեան Նոյեմի 200ական, Մարգարեան Իսկուհի 500, Ղազարեան Արտեմիս 400, Յակոբեան Հերմինէ 1000 ֆրանք: Ընդհանուր գումար՝ 18·000 ֆրանք:

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան:

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով:

Դիմել՝ 1 Պուլվ– տիւ Նօր, Լը Ռէնսի: Հեռաձայն՝ Լը Ռէնսի 172:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

Հրամանատար՝ զօր. Նորսթատի հետ:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ իշխանութիւնները Պառչելոնայէն արտաքսած են Ալժերիոյ «ատաժամեայ կառավարութեան» վարչապետը՝ Ֆերհաթ Ապպաս:

ՆՈՒԷՐ

Ս. Աստուածածնայ մեռելոցին առթիւ Օրիորդ Մառանեան իր ծնողաց յիշատակին՝ հազար ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին:

X

Ս. Աստուածածնայ մեռելոցին առթիւ Տիկին Եղիսաբէթ Տէր Ղուկասեան հազար ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին, իր հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոյն համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. ՑԱՆԿ

Փարիզի Ալֆորթվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Ոմն, Տիկին Երուանդեանի ձեռամբ, Մոնմորանսիի ծերանոցին 500 ֆրանք: Տէր եւ Տիկին Քիւրճօղլեան եւ Պ. Մաղոստ Պէրպէրեան 4000, Պ. Շահվերտեան Պետրոս 2000, փոխան ծաղկեպսակի՝ Տիկին Էլմոնէ Պէրպէրեանի մահուան առթիւ, Մոնմորանսիի ծերանոցին Պ. Լեւոնեան 2000, Պ. Գասպարեան Վարդերես 1000, Պ. Մէյլէմճեան Յակոբ Անթիլիի ծերանոցին 2000 ֆր.: Պ. Արզումանեան դաշտահանդէսի առթիւ 5000, Պ. Եափուճեան դաշտահանդէսի առթիւ 6000: Տիկին Մարգարեան, իր զաւկին 'Ալժերիայէն վերադարձին առթիւ՝ 10·000 ֆ.: Տիկ. Պետրոսեան, իր ամուսնոյն մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ 2000: Պ. Քարամարտեան 1000, Պ. Ստեփան Խաչերեան 5000, դաշտահանդէսի առթիւ: Պ. Օննիկ Եկէնեան 3000 ֆրանք:

Գաղլուստ Կիւլպէնկեան Հիմնադրամէն Պ. Արա Պարթեւեանի չորս սալերը եւ «Անդաստան» ամսաթերթը՝ ծերանոցներուն համար:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S &O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր.-վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք։ Հատը 20 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 19 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8472 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4373

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՍՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Տենդոտ գործունէութեան մէջ է կրկին միջազգային դիւանագիտութիւնը։

Հիմնական յեղաշրջումի ենթարկուած է ցարդ հետապնդուած քաղաքականութիւնը։

Էր ժամանակ, երբ «գաղտնի դիւանագիտութեան» միջոցաւ կը կարգադրուէին ազգամիջեան վիճելի ու բարդ հարցերը։

Առաջին աշխարհամարտը վերջ դրաւ այդ դրութեան, որ ի պատուի էր մանաւանդ ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն։

Ազգերու Դաշնակցութեան ստեղծումով՝ պետութիւնները սկսան բաց քարտերով խաղալ կանաչ սեղաններուն վրայ։ Դեսպաններու դերը երկրորդական սահմանի իջաւ։

Բայց դիւանագիտութիւնը աւելի բախտաւոր չեղաւ։ Չկրցաւ առաջքն առնել համաշխարհային երկրորդ պատերազմին։

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը՝ աւելի բազմանդամ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան կրաւորական դերին մէջ է մտած։ Ո՛չ մէկ խնդիր կրցաւ լուծել ցարդ՝ լրիւ ու գոհացուցիչ կերպով։

Շահերու այլազանութիւնը յանգած է խմբակներու ստեղծումին՝ արգելք հանդիսանալով միաձայնութիւն գոյացնելու օրակարգի հարցերուն շուրջ։

Իսկ Մեծերու տիրական դիրքը, մանաւանդ վեթոյի իրաւունքը, քառակուսի անիւի են վերածած ազգերու Արիսպագոսը։

Փորձերը ցոյց տուին տարիներէ ի վեր, որ մասնակի կամ հաւաքական ժողովները ո՛չ մէկ դրական արդիւնքի կը յանգին։

«Համակեցութիւն»ը լոկ բառ մըն է, զոր աւելի շատ կը յեղյեղեն անոնք, որ երբեք չեն ձգտիր կեանքի մէջ իրագործելու զայն։

Վերջին անգամ Ժընեւի մէջ Չորս Մեծ պետութեանց Արտաքին նախարարներու երկարատեւ ժողովները չկրցան լուծել օրուան հրատապ կնճիռներէն և ո՛չ մէկը։

Ապաւինած իր ռազմական ուժին եւ երկաթեայ կարգապահութեան, որուն բռնութեամբ ենթարկած է հարիւր միլիոնաւոր մարդիկ՝ Խորհրդային Միութիւնը անհաշտ դիրք է բռնած իր երէկի դաշնակիցներուն հանդէպ, նպատակ ունենալով յաւերժացնել ներկայ գոյավիճակը։

Երբե՛ք այսքան բարձր չէր հնչած Կրեմլինի վարիչներուն ձայնը։ Անդրիջող բոլոր մարզերու եւ ամէն խնդրի մէջ, ուր վտանգ մը կը սպառնայ իրենց շահերուն։

Տեղի թէ անտեղի, դաշնակից ճակատի միասնականութեան մասին իրենց սնուցած կասկածները աւելի յանդուգն ու ամբարտաւան կը դարձնեն Խրուշչեւն ու ընկերները։

Տարակոյս չկայ, որ կարգ մը խզելի կէտեր կան ազատ աշխարհի ներքին ճակատին վրայ։ Սակայն փոխադարձ հասկացողութեամբ դժուար պիտի չըլլայ դարմանել զանոնք։

Այդ նպատակին է որ կը ձգտի, ամէն բանէ առաջ, Նախագահ Այզընհաուըրի ճամբորդութիւնը դէպի Եւրոպա։

Դաշնակից բանակներու նախկին ընդհանուր հրամանատարը իբրեւ ռազմագէտ՝ իր անվիճելի ձեռնհասութեան ապացոյցը տուած էր վերջին պատերազմի ընթացքին, ապահովելով յաղթանակը։

Մեծ է իր հմայքը եւ արժէք կը ներկայացնէ իր խօսքը։

Եւրոպայի մէջ գլուխ գլխի տեսնուելով Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պատասխանատու վարիչներուն հետ, Այզընհաուըր կ՚ուզէ փարատել ամէն կասկած եւ ամրապնդել դաշնակիցներու ճակատը, նախ քան Խրուշչեւի հետ իր բախտորոշ տեսակցութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

Անգլիական մամուլը կը շարունակէ իր բուռն յարձակումները Ֆրանսայի եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ դէմ։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Տը Կոլ եւ Ատընաուըր մտահոգ են Այզընհաուըր-Խրուշչեւ տեսակցութենէն։

Համաձայն պահպանողական Տէյլի Մէյլի, զօր. Տը Կոլ յայտարարած է թէ Այզընհաուըր-Խրուշչեւ փոխադարձ այցելութիւնները մեծապէս վտանգած են Ատլանտեան Ուխտի անդամներու սերտ համախոհութիւնը։

Ծանօթ է իմանց տեսակէտը. Տը Կոլ դէմ կեցած է արեւմտեան Վերին Ժողովին, մէկ յստակ պատճառով։ Եթէ Այզընհաուըր Խրուշչեւը տեսնելէ առաջ ժողով մը ունեցած ըլլար Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ արեւմտեան Գերմանիոյ ղեկավարներուն հետ, այն ատեն ինք տեսակ մը պաշտօնական բանբերը կ՚ըլլար Արեւմուտքի եւ կրնար յանուն անոր յանձնառութիւններ ստանձնել։ Եւ որպէսզի այս վտանգը հեռացուի, Տը Կոլ արգելք հանդիսացաւ արեւմտեան Վերին Ժողովին։ Ներկայիս, Այզընհաուըր առանձին տեսակցութիւններով Տը Կոլի, Ատընաուըրի և ՄաքՄիլլընի հետ, չի կրնար խօսիլ յանուն Արեւմուտքի եւ այդ ձեւով նեղը մնացած ատեն կրնայ ըսել Խրուշչեւի թէ իրաւասութիւն չունի բանակցութիւններ վարելու։

Այս՝ գլխաւոր պատճառն է Անգլիացիներու դժգոհութեան։ Անոնց ճնշումին տակ էր որ Ամերիկա տեղի տուած էր եւ ընդունած՝ Խրուշչեւ-Այզընհաուըր հանդիպում մը։ Մաք Միլըն, Մոսկուայէն վերադարձին պնդած էր որ Արեւմուտքը աւելի ճկուն քաղաքականութիւն մը որդեգրէ հանդէպ Խորհ. Միութեան։

Այսօր Անգլիա յուսախաբ է որ Ֆրանսա եւ Գերմանիա իրենց անվերապահ համաձայնութիւնը չեն բերեր անգլեւամերիկեան այս քաղաքականութեան։ Մամուլը շատ խիստ է Տը Կոլի եւ մանաւանդ Ատընաուըրի դէմ։ Եորքշայըր Փոսթ կը գտնէ թէ Ատընաուըր շատ ձախող փորձեր կ՚ընէ որպէսզի ինքզինք եւ իր երկիրը սիրցնել տայ Անգլիոյ մէջ։ «Անգլիացիներուն, կը շարունակէ թերթը, կարելի չէ պարտադրել Գերմանացիները սիրել»։

Նիւ-Եորք Հերըլտ Թրիպիւնի (ամերիկեան) կարծիքով, Ատընաուըր եւ Տը Կոլ լուրջ մտահոգութիւններ ունին Այզընհաուըր-Խրուշչեւի տեսակցութեան առթիւ։ Կը կարծեն որ Խորհ. Միութեան Վարչապետին ներկայութիւնը Ուաշինկթընի մէջ պիտի վնասէ դաշնակից միութեան։ Ամերիկեան թերթը մասնաւոր ուշադրութեամբ կ՚արձանագրէ նաեւ Լոնտոնի եւ Պոնի մամուլի պայքարը։

Ֆրանքֆուրթի անկախ օրաթերթը՝ Ֆրանքֆուրթըր Ալկըմայնը կը գրէ թէ Պոնի եւ Լոնտոնի սերտ յարաբերութեանց անհրաժեշտութիւնը հարկ եղածին չափ չէ շեշտուած։ Իսկ, Տի Վէլթ կը խոստովանի թէ Ատընաուըր շատ վրդովուած է Տը Կոլի ընթացքէն որ արգելք հանդիսացաւ արեւմտեան Վերին Ժողովին։

Այս դէպքն ալ ցոյց կուտայ, ըստ թերթին Պոնի թղթակցին, թէ կարելի չէ խօսիլ Պոն-Փարիզ առանցքի մը մասին։

Այս ամբողջը ցոյց կուտան թէ արեւմտեան պետութիւնները համերաշխ ոգի մը չունին վճռական տեսակցութենէ քանի մը շաբաթ առաջ։

Այժմ բոլորին ակնարկները ուղղուած են Միացեալ Նահանգներու Նախագահին վրայ՝ սրտատրոփ սպասելով բարի լուրի մը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրը Օրին

ԵՐԲ ՉԵՆ ՀԱՍԿՆԱՐ...

★

— Հա՛լօ, հալօ՛, Մաննիկ... Դուն ես ... Բարի լոյս... Անցած ըլլայ...

— Բարի լոյս... Ի՞նչը անցած ըլլայ...

— Գաղտնապահ ըլլալդ գիտէի, բայց ա՛յս աստիճան գաղտնապահութիւնն ալ քիչ մը շատ է... Երկու շաբաթ առաջ չէ՞ր որ եկեղեցին հանդիպեցանք... Բա՛ն մը չըսիր... Դուն գիտես որ ինձմէ խօսք դուրս չելլեր... Ինչ որ է... Հիմա՞ ինչ պիտի ընես... Ատանկ մարդ, չունենա՛մ ալ կ՚ըլլայ... Շա՛տ մեղք եղաւ քեզի...

— Ի՞նչ կ՚ըսես, Աստուածդ կը սիրես ... ի՞նչ եղեր է որ... ի՞նչ գաղտնիք, ի՞նչ մարդ... Կարծեմ, աղջիկը քեզի սըխալ թիւ տուեր է։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, չեմ մեղադրեր։ Թերեւս, եթէ իմ գլխուս ալ ատանկ բան մը պատահած ըլլար, ե՛ս ալ մարդու բան չըսէի... Եթէ որեւէ ձեւով օգտակար կրնամ ըլլալ, ըսէ՛, մի՛ քաշուիր... Բանի մը պէտք ունի՞ս... Դրա՞մ եւայլն։

— Արաբ ըլլամ, եթէ ըսածներէդ բան մը կը հասկնամ...

— Աղէ՛կ, բացատրեմ... Մարդդ եղեր սմսաթերթին մէջ ամէն բան տեղն ու տեղօք պատմեր է... Գողութիւնը ընողը ինքն է եղեր։ Բանտէն կը գրէ կոր իր յուշերը... Տեսնե՛ս ինչեր, ինչե՛ր ըրեր է ժամանակին... Ի՛նչ գողութիւններ...

— Վա՛յ խեղճդ սիրեմ, Աննիկ։ Էրկանս գրածը պատմուածք է, երեւակայական ... Մարդս առօք-փառօք պարտէզը երկրնցեր է, հիմա... Չես հաւատար, ե-կո՛ւր աչքովդ տե՛ս...

×

— Իմացա՞ր, Սաթենիկ...

— Ի՞նչ կայ...

— Մազուրքային էրիկը մարդասպան է եղեր...

— Պարա՛պ խօսք... Շատ բարի, քրիստոնեայ մարդ է... Եւ գրող-բրող... Չորս, հինգ վէպ գրած է...

— Ատ վէպ գրողներէն վախցիր... Քեզի կ՚ըսեմ, մարդասպան է եղեր...

— Ջրպարտութիւն ըլլալու է...

— Ո՛չ, ինք խոստովաներ է...

— Անցեալ իրիկուն մեզի եկած էին, ատանկ բան՛մը չըսաւ...

— Դուն ալ շատ միամիտ բան ես... Գիրք մը գրեր է եւ մէջը ամէն բան տեղն ու տեղօք պատմեր է... Աղջիկը սպաննողը ինքն է եղեր... Մարդուս ըսի որ ա՛լ հետը բարեւ-Աստու բարին կտրէ...

— Դուն, իրա՛ւ, հիւանդ ես եղեր... Ցիմա՛ր, վէպերու մէջ, «ես»ը «դուն»ը, մեր գիտցած «ես»ն ու «դուն»ը չեն...

— Վա՛յ, ատա՞նկ է... Չէի գիտեր...

×

— Նստէ՛ սրտեզը, ըսելիք ունիմ, Թագո՛ւկ...

— Ի՞նչ կայ, Գոհարիկ...

— Քեզի, ուրիշ ատեններ ալ ըսած էի, նորէն ըսեմ — ատ Փառանձեմին հետ մի՛ տեսնուիր... Տեսա՞ր, էրիկը ինչ ապուր կերեր է...

— Փառանձեմի՞ն էրիկը... Եթէ աշխարհի մէջ սուրբ մարդ մը կայ, ան ալ Փառանձեմին էրիկն է...

— Վա՛յ քեզ քաղաք որ թագաւորդ մանուկ է... Անպիտան արարածը, Ֆրանսացի սիրուհի մը ունի եղեր... Խե՛ղճ Փառանձեմը լուր չունի եղեր...

— Չեմ հաւատար... Աշխարհի մէջ Փառանձեմին էրկանը պէս հաւատարիմ էրիկ ո՛չ ծնած է, ո՛չ ալ պիտի ծնի...

— Կ՚ուզես հաւատա՛, կ՚ուզես մի՛ հաւատար, ան ատանկ է... Եթէ ուրիշներէն լսած ըլլայի, կարելի է, ես չհաւատայի, բայց խոստովանանքը ընողը ինքն է...

— Նորէն չեմ հաւատար...

— Չե՞ս հաւատար... Աղէկ, ա՛ռ, կարդա... Զամչցած, չխպնածը... Կարծես թէ հերոսութիւն մը, քաջութիւն մը ըրեր է, Թուրքի լաներ սատկեցուցեր է, եղեր է երկան-բարակ կը պատմէ...

— Գոհարիկ, քեզի բան մը ըսեմ ըրէ՛ ... Բայց չվշտանաս... Տէրտէրին գնա՛ որ գլխուդ Աւետարան մը կարդայ... Ցնդա՛ծ, ասիկա պատմուածք է, վէպ է, իրականութիւն չէ... «Ես»ը ամէն ատեն «ես» ըսել չէ, երբեմն ալ «ան» ըսել է... Վա՛յ, գացած դպրոցիդ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն վերջերս կարգ մը փոփոխութիւններու ենթարկուած է։ Զօրավար-գնդապետ Ժելթով որ Կեդր. Կոմիտէի վարչական բաժանմունքի ղեկավարն էր, այլեւս ուրիշ պաշտօնով մը կը յիշուի մամուլին մէջ։ Քաղաքական շրջանակները նկատել կուտան թէ քանի մը օրուան ընթացքին երկրորդ փոփոխութիւնն է որ տեղի կ՚ունենայ Կեդր. Կոմիտէէն ներս։ Օգոստոս 12ին, կուսակցութեան ուրիշ մէկ պատասխանատու դէմքը՝ Սէմիչասնի պաշտօնանկ եղած էր եւ դարձած Ատրպէյճանի Հանրապետութեան Կ. Կոմիտէին Բ. քարտուղարը։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ կառավարութիւնը, հակառակ արտասահմանէն եղած բազմաթիւ դիմումներու, որոշած է չարձակել Թեպոր Տէրի եւ Կիւլա Հայ գրագէտները, որովհետեւ անոնք «ոճիրներ գործած են Հունգար ժողովուրդին դէմ»։ Արտասահմանի հունգար գրագէտներու Ընկերութիւնը զեկոյց մը հրատարակած է այս առթիւ եւ կոչ կ՚ընէ աշխարհի բոլոր գրագէտներուն որ իրենց ձայնը բարձրացնեն մարդկային իրաւանց այս բռնաբարումին դէմ։

ՊԱՂՏԱՏԻ «Ժողովրդական դատարան»ին նախագահը՝ գնդ. Մահտաուի յայտարարած է թէ նախագահ Նասըր «արաբ կեղծ ազգայնականութեան մը անբարոյական պետն է, յիմար փոքր Հիթլէր մը»։ Մահտաուի որ 9 սպաներու դատավարութեան ատեն կը խօսէր, աւելցուցած է թէ Մուսուլի ըմբոստութիւնը աշխարհակալներու եւ Նասըրի կողմէ պատրաստուած էր։ «Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը, ըսած է նաեւ Մահտաուի, սկսած է դաւեր լարել Իրաքի դէմ Յուլիսի յեղափոխութենէն շաբաթ մը ետք եւ անկէ ի վեր չէ դադրած»։

ԿԻՆԷԻ պատուիրակները խօսակցու- տիւլքէրիմ Էլայիտի, որ Պըհամտուն(Լի- խորհրդային ղեկավարներու հետ։ Կինէի պատուիրակութիւնը կ՚առաջնորդէր Սէ Ֆուլայ Տիալօ իսկ Խորհրդային Միութեան կողմէ ներկայ էր Անաստաս Միկոյեան։

ԴԱՄԱՍԿՈՍ վերադարձին, Տոքթ. Ապտիւլքէրիմ Էլայիտի, որ Պըհամտուն (Լիբանան) գացած էր մասնակցելու արաբ երկիրներու գումարած հակիսրայէլական ժողովին, յայտարարած է թէ Իսրայէլի տնտեսական մեկուսացումին համար արդէն իսկ ի գործ դրուած միջոցները երթալով աւելի պիտի սաստկացնեն բոլոր արաբ երկիրները։

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԱՐԱԾԵՆՔ ՀԱՅ ԹԵՐԹԸ

Սփիւռքի մէջ հայ թերթը ազգային գոյապահպանման նուիրուած գլխաւոր զէնքերէն մէկն է:

Հակառակ անոր որ մեր թիւին համեմատութեամբ տպաքանակ չունին մեր թերթերը, այսուամենայնիւ հայերէն որեւէ թերթ իր տպաքանակին երկպատիկը կամ եռապատիկը ընթերցողներ ունի:

Զարմանալի թող չթուի այս պարագան: Որովհետեւ իբրեւ բաժանորդ թերթ ստացողներուն կրկինը կամ եռապատիկը անձեր հայերէն թերթեր կը կարդան ձրի, առանց բաժանորդ ըլլալու անոնց:

Ուստի երբ կ'ըսենք թէ հայ թերթը մեր դիմադրական պայքարի գլխաւոր ազդակներէն մին է, չափազանցած չենք ըլլար:

Հայ միջին դասակարգի ընթերցողը իր մտաւոր եւ հոգեկան սնունդը կը ստանայ հայերէն թերթերէն:

Ու ասիկա՝ աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր:

Հայ թերթերը չարժուն դպրոցներ են, որոնց կ'աշակերտեն բազմաթիւ ընթերցողներ: Անոնք շատ մը նոր տեղեկութիւններ ու լուրեր կը քաղեն մեր թերթերէն: Շնորհիւ այս վերջիններուն, օրը օրին կը հետեւին ազգային եւ միջազգային կեանքի իրադարձութեանց:

Կը կարդան հայրենի հողին վրայ կատարուած նոր նուաճումները ու կը խանդավառուին հայ կեանքի մէջ տեղի ունեցած բոլոր փայլուն յաղթանակներով:

Հայերէն թերթ մը կը խմբագրուի գրեթէ տարբեր բովանդակութեամբ, բաղդատմամբ օտար թերթերու: Վերջինները ծաւալով հակառակ աւելի պատկառելի ըլլալուն, չունին գրականութեան, գեղարուեստի առօրեայ նիւթեր, չունին ոբոչ է, մանաւանդ հայութիւնը հետաքրքրող սիւնակներ, որոնք էական կը նկատուին մեր թերթերու խմբագրութեանց կողմէ, խանդավառելու համար իրենց ընթերցողները:

Մինչ օտար մամուլի մէջ ազգային մեծ տօնի մը կամ բացառիկ ձեռնարկի մը յատկացուած կ'ըլլայ թերթին սիւնակին մէկ տասներորդը հազիւ, մեր թերթերուն մէջ նման տօնակատարութեան կը նուիրուին մէկէ աւելի սիւնակներ: Ասիկա՝ պարզապէս հայ կեանքի բոլոր երեւոյթները ցայտուն կերպով տալու եւ մեր բազմութիւններուն մէջ՝ հանդէպ մեր փառատօներուն խանդավառութիւն եւ ոգեւորութիւն ստեղծելու նկատումով:

Ցետոյ, նիւթերու տեսակներն ալ տարբեր են հայերէն եւ օտար թերթերու:

Մեզի համար սերունդին դիմագիծը անաղարտ պահելը, մեր աւանդութեանց հաւատարիմ մնալն ու մեր լեզուին գործածութեան մասին հոգածութիւն ցոյց տալը կը մնայ առաջին նպատակ, օտարներ, տասնամեակներու ընթացքին իսկ չեն չոշափեր նման հարցեր:

Երբ մենք կը խօսինք հայ դպրոցներու կարեւորութեան մասին, կը շեշտենք զանոնք տիպար ուսուցիչներով օժտելու պահանջը, օտարներ նման հարցերով գրեթէ չեն զբաղիր:

Տիպար վարժարաններ բանալով մենք կը հասկնանք հաստատութիւններ, ուր մեր լեզուն, մեր պատմութիւնն ու ազգային աւանդութիւնները կ'աւանդուին ձեռնհասօրէն: Ուրիշներ տիպար վարժարան անունին տակ, կը հասկնան դպրոցներ, որոնց մէջ սուման իւրաքանչիւր ճիւղը կ'աւանդուի մանկավարժական արդիական մեթոտներով, ու գիտութեան դասեր կ'առարկայացուին, մատչելի դարձնելու համար փոքրիկներու, եւայլն:

Կը նշանակէ, տարբեր են հայերէն եւ օտար թերթերու հետապնդած նպատակները, մինչեւ որոշ աստիճան:

Անգամ մեզի համար աւելի հետաքրքրական է լուր մը, որ կը հասնի մեր հայրենիքէն, կամ հայրենամերձ երկիրներէ, ուր կ'ապրին մեր ժողովուրդի խլեակները. մինչ օտար թերթերու համար ամէն լուր ունի գրեթէ հաւասար շահեկանութիւն:

Ամբողջ գաղթաշխարհի հայութիւնը ամիսներով լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ Լիբանանի դէպքերուն, մինչ վստահ ենք որ, օտարներէն շատեր հազիւ թէ աչք մը նետեցին այդ լուրերուն վրայ:

Այսպէս ալ պիտի ըլլայ վաղը:

Ու հայ թերթեր, պիտի չարունակեն կականը երկրորդականէն անջատել ու տալ իրենց ընթերցողներուն ընտրովի այն բոլորը զորս կը նկատեն պիտանի ու կարեւոր:

Այս պիտանին եւ կարեւորը կարելի է սակայն տալ մեր զանգուածներուն աւելի լայնօրէն ու արագ, եթէ մեր թերթերն ալ ունենան իրենց ընթերցողներու եւ անվճար թերթ կարդացողներու կողմէ քիչ մը աւելի բարեացակամ վերաբերում:

Եթէ հայերէն թերթը մեր դիմադրական ճիգերը զօրացնող գործօն մըն է, սխալ է զրկուիլ անկէ: Պէտք է գուրգուրալ անոր վրայ, որովհետեւ այն խողովակն է ան, որուն միջոցով կը հասնին մեզի հայրենիքի եւ հայրենիքէն դուրս գտնուող մեր ժողովուրդին մասին լուրեր, որոնց հաղորդ մնալը պայման է մեր ապազգային տեսակէտով:

Կայ դեռ հոգեկան մեր աշխարհը հայ թերթերու բովանդակութեամբ հրահրելու հարցը: Նո՛յնքան կարեւոր:

Ու մենք, որ պատրաստ ենք շատ մը երկրորդական բաներու համար հազարներ ծախսելու, տարակոյս չկայ, որ եթէ սիրենք հայ թերթը ու գուրգուրանք անոր վրայ, կը գտնենք քանի մը հարիւր փեսօ, մեր տունէն ներս մտցնելու համար զայն:

Թող չըսուի թէ օտար թերթերու ծաւալը չունին մերինները:

Անշուշտ այդպէս է: Բայց բարեխիղճ ընթերցող մը եթէ վերցնէ օտար մեծ թերթ մը եւ անջատէ անկէ ծանուցումներու չեղջակոյտ մը, որուն հետ կապուած ոչ մէկ աղերս ունի ինք, խիկոյն պիտի տեսնէ, որ այդ թերթը նոյնհետայն պիտի կորսնցնէ իր ծաւալին երեք քառորդը: Մնացած մէկ քառորդէն ալ կարելի է գեղչել լուրեր, որոնք ոչ մէկ տեսակէտով կը հետաքրքրեն մեզ:

Մաշելով կամ քամելով կը հասնինք տեղ մը, ուր կը տեսնենք, որ մեր թերթերուն մէջ տակաւին կը մնան արտայօրէն սիւնակներ, որոնք կը պակսին ուրիշներու:

Արդ, պէտք է ոչ միայն աշխատինք ապրեցնել մեր թերթերը, այլեւ նոր բաժանորդներ գտնելով անոնց, ստեղծենք նիւթական առիթներ, որպէսզի որակեալ աշխատակիցներով համեմեն իրենց էջերը:

Եթէ օր մը լուրջ պրպտում մը կատարուի վերջին քառասուն տարիներու հայ թերթերու բովանդակութեան մասին, իրաւամբ պիտի հաստատուի, թէ անոնցմէ շատերը իրենց սիւնակներուն մէջ հիւրընկալած են քոյր օրկաններու տուած կարդ մը յօդուածները:

Գրողներ ունինք, որոնց տեղ մը հրատարակած յօդուածը շրջանը ըրած է քանի մը տարբեր երկիրներու մէջ լոյս տեսնող հայերէն թերթերու մէջ: Այդ գրողները սիրով պիտի ընծուէին իրենց մտաւոր վաստակով մեր մշակոյթը հարստացնելու ճիգին, եթէ մեր թերթերը նիւթապէս ի վիճակի ըլլային վարձատրել զիրենք:

Անոնցմէ շատերը ի վիճակի չեն այդ գոհացումը ընելու, որովհետեւ չունին բաւարար բաժանորդ, որ կարենան տոկալ տպագրութեան, թուղթի, վարձքի եւ յարակից ծախքերու, ապա իրենց շահածէն մաս մըն ալ յատկացնելու դրչի աշխատաւորներու:

Հայ թերթը զարգանալու, վերելք եւ նուաճում արձանագրելու համար նոր բաժանորդներու պահանջ ունի:

Ժամանակ է վերջ տալու անվճար ու ձրի թերթ կարդալու յոռի սովորութեան: Ժամանակ է շատ մը երկրորդական ծախքերը կրճատել ու հոգեմտաւոր սնունդի համար հայերէն թերթի մը բաժանորդ դառնալու:

Մենք կոչ կ'ընենք վերջին տարիներու մեր շրջանը հաստատուած բազմաթիւ ազգայիններու, որոնցմէ շատերը հայերէն թերթի բաժանորդ չեն:

Անոնք, եւ ցարդ բաժանորդ չեղող ազգայիններ նմանապէս պէտք է դառնան նախանձախնդիր ունենալու իրենց թերթը, դիմադրական ճիգերու նուիրուած ազգապահպանման առաջին գործօններէն այս մէկը, զայն իր նպատակին ծառայեցնելու համար:

Գոհունակութեամբ հանդիպած ենք Միացեալ Նահանգներու մեր քոյր օրկաններուն մէջ անուններուն բազմաթիւ ազգայիններու, որոնք ամէն տարի թերթ կը նուիրեն հայրենակիցի մը կամ բարեկամի մը:

Ծափահարելի այս սովորութիւնը հաղուադէպօրէն փորձուած է մեր շրջանին մէջ:

Մենք սիրով սիւնակի մը մէջ պիտի տայինք տարեկան մը «Արմենիա» նուիրողին եւ ստացողին անունները, եթէ հայրենակիցներ, միեւնոյն նախանձախնդրութեամբ, հոս ալ, փորձէին զօրավիգ կանգնիլ մեզի, բացատրուած պատճառներով:

Կարճ. քաջալերենք հայ թերթը նոր բաժանորդներով ու ծաւալենք զայն հարուստ այս ափերուն վրայ: Աղդի պայմաններուն մէջ, աւելի քան պարտականութիւն մըն է ասիկա: «ԱՐՄԵՆԻԱ»

"ՃԱՆՃԱՐ ԵՒ ՇՓՈԹՈՒԹԻՒՆ"

Այս է տիտղոսը այն թատերակին զոր գրած է Փրանսայի մեծանուն թատերագիր Ալեքսանտր Տիւմա, 1836 թուականին:

Երկին նիւթը՝ նկարագրութիւնն է խըռովայոյզ ու փոթորկալից կեանքին անգլիացի հանճարեղ դերասան Էտմընտ Քինի, որ ԺԸ. դարուն նշանաւոր հանդիսացած է ոչ միայն իր հանճարեղ բեմական մեկնաբանութիւններով, այլեւ իր բազմաթիւ զայթակղալից արարքներով:

Էտմընտ Քին ծնած է 1787ին, Լոնտոն:

Աղքատ ընտանիքի զաւակ, Քին սկիզբները եղած է նաւաստի, եւ ապա կրկէսի մը մէջ պարապած է հոպխտութեամբ եւ լարախաղացութեամբ:

Առաջին անգամ, 1914ին բեմ ելած է Շէյքսփիրի «Վենետիկի Վաճառականը»ի Շէյլոքի դերով, եւ իր առաջին երեւումին իսկ ձեռք բերած է արտակարգ յաջողութիւն:

Հետզհետէ բեմական նոր նուաճումներ գործելով, արագավազ վերելքով մը դարձած է Անգլիոյ առաջնակարգ դերասանը եւ յորջորջուած է «Անգլիոյ արեգակը» մակդիրով:

1818ին այցելած է Փարիզ ուր մեծամեծ պատիւներով ընդունուած է իր արուեստակցին՝ Թալմայի կողմէ եւ այդ այցելութենէն տասը տարի ետք, երկրորդ այցելութեան մը ընթացքին փարիզեան հասարակութեան ներկայացուած է Շէյքսփիրի «Ռիչար Գ.»ով:

Այս հանճարեղ դերասանը, սակայն, իր կեանքի ընթացքին ունեցած է չփոթութեան անհամար պահեր ալ:

Բեմի վրայ իբրեւ միահեծան արքայ տիրապետող այս հսկան, դուրսը՝ կեանքին մէջ վարած է դատարկապորտի կեանք մը, դեգերելով կապելայէ կապելայ, իշխանուհիներու եւ կոմսուհիներու մտերիմ ընկերակցութենէն շատ դիւրաւ մտնելով հասարակ սպասուհիներու եւ պերճապինճներու մահիճը...

Իր հանճարը մեծագոյն չփոթութեան ենթարկուած է այն օրը, երբ Քին «Համլէթ»ի ներկայացման ընթացքին, բեմէն հրապարակաւ նախատած է Կալէսի իշ-

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ԶՄԵՌԱՒ

20 Յուլիսի երեկոյեան իսկ, պաշտօն կը յանձնէ բովանդակ Գերմանիոյ ընդհ. Ապահովութեան դրասենեակի տնօրէն Քալթէնպրուննէրի կազմել «20 Յուլիսի յատուկ յանձնախումբ» մը, բաղկացած մօտաւորապէս 400 ոստիկաններէ, որոնք պիտի փնտռէին եւ երեւան հանէին դաւադրական գործին եւ մահափորձին մասնակցող կամ հեռուէն թէ մօտէն մեղսակից անձերը, Գերմանիոյ ո՛ր անկիւնն ալ ըլլային անոնք:

Այս « Յանձնախումբ »ը անմիջապէս գործի կը լծուի եւ կասկածելի դէմքեր չուտով կը խճողեն Պերլինի բանտերը՝ Փլոթցընզէ եւ Մօապիթ:

Հարցաքննութիւնները արագ են եւ ձեռք բերուած խոստովանութիւնները գոհացուցիչ, շնորհիւ տանջանքի գանազան ու զարմանազան ձեւերու...

Եւ 7 Օգոստ. 1944ին, մահափորձէն տասնըութ օր ետք, զգայացունց լուրեր կը շրջին:

Մարեշալ մը, երեք զօրավարներ, չորս բարձրաստիճան սպաներ կը գտնուէին դաւադրութեան մասնակցած ըլլալու ամբաստանութեան տակ եւ հանուած են նացիական ամենաբարձր ատեանին՝ «Ժողովրդական «Դատարան»»ին առջեւ, դատուելու համար:

Ատեանին կը նախագահէ Հիթլերի « մարդը », Ռոլանտ Ֆրայզլըր որուն վրայ Առաջնորդը մեծ վստահութիւն ունի եւ արդարեւ, Ատեանի բացումէն առաջ ակնարկելով նախագահին, Գերմանիոյ մենատէրը ըսած էր.

— Ֆրայզլըր յաջողապէս կը կարգադրէ ամէն բան. անիկա մեր Վիշինսքին է...

Եւ երբ պահ մը անդրադառնանք այն դերին որ խաղաց Վիշինսքի Սթալինի կողմէ խորհրդային ղեկավար դէմքերու դէմ սկսուած մաքրագործումներու դատավարութեան ընթացքին, շուտով կըրնանք հասկնալ թէ Հիթլէր ի՛նչ տեսակ ծառայութիւն կը սպասէր իր «մարդ»էն..

Ընդհանուր դատախազի աթոռը գրաւուած է դարձեալ Հիթլէրի ուրիշ մէկ «մարդը»՝ Լաուց:

Քանի մը խօսքով նկարագրենք դատարանի սրահին յարդարանքն ու հոն կատարուած բեմադրութիւնը.—

«Ժողովրդական Դատարան»ը հաստատուած է Պերլինի փողոցներէն Պելվիւ 15 թիւ շէնքին մէջ, Վերաքննիչ Ատեանին մեծ սրահին մէջ: Պատերը ճերմակ են, փայտեայ պարզ կարասիներ եւ աթոռներ՝ հասարակութեան համար: Սրահին յետսակողմի պատն ի վար, նացի արդարութեան այլաբանական նշան, Արդարութեան Նժարին տեղ — ո՛վ հեգնանք — երեք հիթլէրական դրօշակներ, որոնց վրայ ակնրախ կը ցցուին սեւ կեռ խաչերը եւ դրօշակներուն առջեւը՝ Հիթլէրի մէկ կիսանդրին...

Խորհրդանշանական բեմայարդարութիւն մը անկասկած...

Ուղղակի Հիթլէրի համար է որ կը գործէ այս «արդարութիւն»ը եւ միայն նացիական գաղափարաբանութեան փառքին համար է որ պիտի պատժէ ան... Ասոր ապացոյցը պիտի չուշանայ:

Եւ ի զուր չէ որ այդ նոյն կեռ խաչերը, այս անգամ ոսկեզօծ, կը զարդարեն դատաւորներու պատմուճաններն ալ...

Հիթլէր, ինք անձամբ նշանակած է դատական կազմին անդամները:

Ամբաստանեալները բոլորն ալ զինուորականներ են.— Մարեշալ Ֆոն Վիցլեպէն (63 տարեկան), զօրավար Փաուլ Ֆոն Հազէ (59 տարեկան), զօրավար Հելմութ Շթիֆ (43 տարեկան), զօրավար Էրիք Հէօփնէր (58 տարեկան), գնդապետ Ռոպէրթ Պեռնարտիս (36 տարեկան), հրամանատար Քարլ Քլաուսինկ (24 տարեկան), պահեստի տեղակալներ Ալպէրթ Ֆոն Հակէն (40 տարեկան) եւ Փեթէր Եորք Ֆոն Վարթէնպուրկ (40 տարեկան):

Այս ութ զինուորականները, նախ քան Ժողովրդական Դատարանին յանձնուիլը, ներկայացած են մարեշալ Ֆոն Ռունտշտէթի, մարեշալ Քայթըլի եւ զօրավար Կուտէրեանի նախագահութեան տակ գտնուող «Բանակի Պատուոյ Ատեան»ին առջեւ, որ զանոնք աստիճանազրկելէ եւ բանակէն վտարելէ ետք, յանձնած է «Ժողովրդական Դատարան»ին:

Նախագահ Ֆրայզլէր, ինքնութեանց հաստատման հարցաքննութենէ մը ետք, խօսքը կուտայ ընդհանուր դատախազ Լաուցի:

Լաուց.— Ութ մեղադրեալները կ'ամբաստանեմ հետեւեալ յանցանքով.— 1944ի ամրան, անոնք երկրին մէջ ձեռնարկած են դաւադրական գործի մը, որուն ուղղակի նպատակն էր վատօրէն սպաննել Առաջնորդը եւ ապա ջանացած են ձեռք առնել Պետութիւնն ու բանակը եւ չէզոքացնել նացի կուսակցութիւնը եւ այնուհետեւ պատերազմին վերջ դնելու մտօք բանակցութեանց ձեռնարկել թշնամիին հետ, կնքելու համար անարգ հաշտութիւն մը: Բարձրագոյն դաւաճանական այս արարքին համար ութ ամբաստանեալները արժանի են պատժուելու օրէնքին հետեւեալ տրամադրութեանց համաձայն: (Հոս կը կարդացուին օրէնքին տրամադրութիւնները):

Ֆրայզլէր.— Մեղադրեալներ, այս ամբաստանութիւնը ամէնէն հրէշայինն է, որ երբեւիցէ բանաձեւուած ըլլայ գերման ժողովուրդի պատմութեան ընթացքին: Այսօր, մեր պարտքն է հաստատել ինչ որ դուք ըրած էք եւ ապա արձակել մեր վճիռը, համաձայն իրաւունքի, գերմանական, մեր ըմբռնումին:

(8 Շար.)

խանը, որ սրահին մէջ նստած կոմսուհի Բէօֆէլտի կողքին, կը դարպասէր անոր…

Կոմսուհիին հանդէպ տածած իր սէրը գինքը մղելով կայր նախանձի մը, Քին փողոցային ծալստափ մը դարձած, անխնայ նախատինք արձակած է Անգլիոյ պաշտպանողին հասցէին:

Այդ օրէն կը խաւարի «Անգլիոյ արեգակը»…

Կը քաշուի բեմէն, կ'ամփոփուի իր յուշերու շրջափակին մէջ, եւ կը մահանայ 1833ին, Ռիչմընտ, գրեթէ յետին թշուառութեան մէջ:

«Հանճար եւ չփոթութիւն»ը թարգմանուած է բազմաթիւ լեզուներու եւ ներկայացուած:

Իտալական բեմին վրայ Քին տիպարով մեծ յաջողութիւն են ունեցած Ռոսսի, Սալվինի, Էրմէթէ Նովելլի եւ Ծաքքոնի:

Ռուսական թատրոնը Մոժուխինով ունեցած է արժանաւոր մեկնարկող մը: Ֆրանսական բեմին վրայ դեռ վերջերս Փիէր Պրասէօր Ժան Փօլ Սարթրի մէկ նոր փոխադրմամբ հանդէս եկաւ Քինի դերով, տալով այդ տիպարին նոր շունչ եւ նոր դրոշմ:

Հայ բեմը անմասն չէ մնացած: Իր ամենէն հանճարեղ Պետրոս Ադամեան, օտարներուն նախանձը գրգռող Քին մըն է սեղծած եւ մեր օրերուն Աշօ Շահխաթունի եւ Վահրամ Փափազեան արժանաւորապէս պատկերացուցած են Տիւմայի ստեղծած բարդ տիպարը:

×

Դար մը եւ աւելի անցած է. եւ սակայն հանճարներու չփոթութիւնը դեռ կը շարունակուի այսօր ալ Անգլիոյ մէջ:

Իրլանտացի հռչակաւոր թատերագիր մըն է՝ Պէնտան Պեհան, որուն երկու կարեւոր երկերը ներկայացուեցան անցնող թատերաշրջանին Փարիզի մէջ: Առաջինը՝ «Պատանդ»ը, Ազգերու Թատրոնին ելոյթներու ընթացքին, իսկ երկրորդը՝ «Առաւօտեան յաճախորդը» Էօվրի Թատրոնը:

Ներկայիս Պէնտան Պեհան կը գտնուի Դըպլինի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ, խիստ հսկողութեան եւ դարմանումի ենթակայ: Հանճարեղ թատերագիրը մոլեռանդ խմկարկու մըն է Բաքոսին, եւ բուժիչկներու կարծիքին, եթէ Պեհան շարունակէ բուրվառել գինիի չաստուածին, իր կեանքին թելը կրնայ հազիւ մնալ վեց ամիս միայն…

Հակառակ խիստ հսկողութեան, Պէնտան կը յաջողի խոյս տալ հիւանդանոցէն եւ մայրաքաղաքի հաղուստներով ծըպտուած, գլուխը կ'առնէ ու կ'երթայ:

Իր ճամբուն ընթացքին խմած ուիսքիի եւ գարեջուրի գաւաթներուն հաշիւը կարելի չէ եղած բռնել…

Գլուխը շոգիներու մէջ, կը հասնի Լոնտոն եւ կը դիմէ ուղղակի Ուինտհըմ Թատրոնը, ուր կը ներկայացուէր իր համբաւաւոր գործը՝ «Պատանդը»:

Ալքոլի հաշիշային թմրութենէն հարբած, Պէնտան կը բազմի թիկնաթոռին վրայ, գրեթէ ծալապատիկ, եւ մինչ սրահին մթութեան եւ խոր լռութեան մէջ կը շարունակուէր խաղը, կը գոռայ.

— Անպիտաննե՛ր, լռեցէ՛ք… դադրեցէք արտասանելէ այդ արտառոցութիւնները…

Խօսք կ'ուղղէր դերակատարներուն որոնք կ'արտասանէին իր երկին մենախօսութիւնները:

Առաջին առթիւ դերակատարները այնպէս կը ձեւացնեն թէ ոչինչ են լսած, մինչ հասարակութիւնը կը թուի ուշադրութիւն չդարձնել դէպքին:

Սակայն մայրապետը (Պէնտան) կը ցատկէ բեմ. կը բռնէ գլխաւոր դերակատարին օձիքէն եւ խրարանգում մը ծայր կուտայ:

— Այս թատերախաղը, կը շարունակէ մոնչել մոլեգնած թատերագիրը, այս թատերախաղը երիտասարդական սխալ մըն է… Թողենք պատերազմի կացինը եւ երթանք ճնկելու…

Ի մէջ այլոց ըսենք, թէ «Պատանդը»ին նիւթը կը շօշափէ իրլանտացի ժողովուրդին մղած ազատագրական պայքարին դրուագները:

Սրահին մէջ յուզումն ու գայթակղութիւնը կը հասնին գագաթնակէտին: Վարագոյրը կ'իջնէ… անաւարտ:

Եւ երբ լոյսերը կը վառին, մայրապետի հագուստներուն տակ հասարակութիւնը կը ճանչնայ իր սիրած թատերագիրը:

Վերնայարկէն հանդիսատես մը կը պոռայ.

— Պրենտա՛ն, երգ մը երգէ մեզի…

Առանց սպասելու երկրորդ հրաւէրի մը, Պրենտան կը սկսի երգել իրլանտական երգ մը, իր երգին կցելով նաեւ պար մը: Թատրոնին տնօրէնը թախանձագին կը խնդրէ, կը պաղատի խնայել եթէ ոչ իր թատրոնին համբաւին, այլ գոնէ Պրենտան թատերագրի երկին:

Առանց ականջ դնելու տնօրէնին թախանձանքներուն, Պրենտան կը շարունակէ դառնալ իր խեալցնոր պարը, մինչեւ որ հեւասպառ, անշունչ կ'իյնայ գետին… փիղի մը նման (Պէնտան կը կշռէ 115 քիլօ):

Կը սթափեցնեն զինքը եւ դուրս կը հանեն թատրոնէն:

Լուսածագին, ոստիկան մը կը գտնէ հանճարեղ թատերագիրը Լոնտոնի փողոցներէն մէկուն մէջ, քիթը աղբամանի մը մէջ…

Կը դնեն զինք օդանաւ մը եւ կ'ուղարկեն կրկին Տըպլին… հիւանդանոց:

Հիւանդանոցի իր անկողնին մէջ, մեծանուն թատերագիրը այսպէս կը պարզէ կացութիւնը իր բարեկամներուն.

— Բժիշկները կ'երդնուն թէ մինչեւ Ծնունդ պիտի չկրնամ ապրիլ, եթէ շարունակեմ կոնծել… Է՜հ, Աստուծոյ կամքը թող ըլլայ: Ամէն պարագայի մէջ, այնքան շատ չեմ սիրեր Ծնունդը…

Տեղն է կրկնել.— Հանճար եւ չփոթութիւն:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖԷՆԷՐԻ ՊԱՅԹՈՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, առջի օր Պոլսոյ բացը մեծ պայթիւն մը պատահած էր, մահեր եւ վիրաւորներ պատճառելով: Այս մասին *Մարմարա* հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ.—

Օգոստոս 9ի գիշերը Ֆէնէրէն լսուող երեք յաջորդական ահաւոր պայթիւններ, արձագանգ գտան. Ֆաթիհ, Պէյօղլու եւ Էտիրնէգարու թաղերուն մէջ, ուքի կանգնեցնելով քաղաքին կարեւոր մասը: Պայթումէն անմիջապէս վերջ Ոսկեղջիւրի վրայ տարածուեցաւ թանձր եւ սպիտակ մուխ մը որ իր տակ կը ծածկէր չորս մեռեալներ, մօտ քսան ծանր վիրաւորներ: Անդին՝ ցամաքին վրայ 40ի մօտ տուներ վնաս կրած եւ հազարաւոր տուներու ալ ապակիները եւ զանազան մասերը կոտրած էին:

Ահաւոր այս պայթումին վրայ, քաղաքին զանազան թաղերէն դէպի Ֆէնէր կը վազէին հազարաւոր հետաքրքիր քաղաքացիներ, որոնք կը կարծէին թէ պայթումը տեղի ունեցած է Ֆէնէրի թթուածինի գործարանին մէջ:

Դէպքին վայրը հասնողները սակայն տեսան թէ երկաթ սեղաններ ու աթոռներ ինկած են 50–100 մեթր հեռու եւ անոնք ենթադրեցին թէ ինչպէս Սիրքէճիի պայթումին, նոյնպէս եւ երէկ ուժանակի խնդիր էր այս եւ ուժանակն էր միայն որ այսքան ահաւոր կերպով կրնար պայթիլ: Այդ պահուն երկաթի եւ փայտի կտորներով լեցուած ու գրեթէ փակուած էր Ունգափան–Էյուպ ճամբան:

Պայթումէն մեծ վնաս կրած է նաեւ Ֆէնէրի ոստիկանատունը եւ ամբողջութեամբ օդը ելած է ոստիկաններու ննջասենեակը փողոցներուն ու պողոտաներուն վրայ թափելով մահճակալներու երկաթները եւ այլ իրեղէններ: Սիկարի թուղթի պէս պատռած են մերձակայ խանութներու փեղկերը, ջարդուփշուր եղած են շարժանաւեր, որոնց կտորներով լեցուած է ոչ միայն ծովը, այլեւ ճամբաները, որոնք նաեւ անանցանելի են դարձած ապակիի կտորուանքներէն:

ԶՈՀԵՐԸ

Ահաւոր պայթումին առաջին քննութիւնը ցոյց տուած է որ չորս հոգի զոհ գացած է աղէտին, 40 հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուած են: Փորձառուներու համաձայն, կասկած չկայ որ այսօր, վաղը եւ վաղայաջորդ օրերուն աւելի մեծ թիւերու պիտի յանգի մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը:

ՊԱՏՃԱՌԸ

Պայթումին պատճառը դեռ յայտնի չէ եղած: Ըսողներ կան թէ ան, տեղի ունեցած է Պօղտողան անունով շարժանաւին մէջ: Սուզականաւ մըն է Պօղտողան, որուն մէջ կը գտնուէին թթուածինի խողովակներ որոնք կրնան պատճառ հանդիսացած ըլլալ պայթումին: Ըսողներ կան նոյնպէս թէ ռումբի մը պայթումն է այս՝ հետեւցնելով արդիւնքէն եւ պատճառած վնասներէն:

Ինչպէս Սիրքէճիի պայթումին, Ֆէնէրի դէպքին վայրը հասնող առաջին շահագրգռուողը յայտնած է թէ ուժանակը ամէնէն հաւանական պատճառն է պայթումին: Պէնզինի պայթումը ամէնէն տկար հաւանականութիւնն է:

ՎԿԱՅ ՄԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

Ընկղմող շարժանաւէն հրաշքով փրկուած են երեք հոգի, որոնցմէ Հիւսէին Էրօլ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.—

«Ես փայտի շարժանաւը անցած էի պառկելու համար: Այդ պահուն ձայն մը իմացայ. «Կ'այրինք, հեռացէք շուտով» կը պոռար: Մէկ ցատկով դուրս նետուեցայ, մնացեալը չեմ գիտեր»:

Հիւսամէտտին Շէնկիւն եւ Հասան Կիւնտիւզ յայտարարեցին թէ իրենց քովի շարժանաւի պայթումէն անմիջապէս վերջ բոց առաւ նաեւ իրենց 7,5 թոն ծանրութիւն ունեցող շարժանաւը:

Զոհերէն առաջինը կը պատկանի Ալի անունով անձի մը: Ուրիշ դիակի մը գլուխը անջատուած է մարմնէն. շահագրգռուողները կը ջանան ճշդել ինքնութիւնը՝ դժբախտին: Վիրաւորները փոխադրուած են Պալաթի Հրէական Օրա Խայիմ հիւանդանոցը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Յուլիս 16ին մեռած է այրի Տիկին Երանուհի Ծառուկեան, 67 տարեկանին: Թաղման արարողութիւնը կատարուած է Պուրճ–Համուտի ազգային գերեզմանատան մէջ: Հանգուցեալը մայրն էր Նայիրիի խմբագիր՝ Անդրանիկ Ծառուկեանի: Յառաջ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ծառուկեան ընտանիքին:

ԲԵՐԻՈՅ Առաջնորդը՝ Ղեւոնդ արք., Յուլիս 23ին շնորհաւորական հեռագիր մը գրկած էր նախագահ Նասրի որ պատասխանելով Սրբազանին՝ իր գոհունակութիւնը յայտնած է եւ հաղորդած իր բարեմաղթութիւնները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հայ Կաթողիկէ վիճակաւորը՝ Պօղոս արք. Քիրէճեան, Պէյրութ մեկնած է մասնակցելու համար Սինոդոսին, որ սկսած է Օգոստ. 11ին եւ վերջացած է Օգոստոս 18ին: Ժողովը որուն կը նախագահէ՝ Կաթողիկոս–Պատրիարքը՝ Կարդինալ Աղաջանեան, պիտի ճշդէ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ նուիրապետութեանց գիրքը Տիեզերական Ժողովին նկատմամբ:

ԳԱՐՐԻՒԷՆԹԱՍԻ մէջ (Արժանթին) վերջերս մեռած է Գիսակ Խօլմէզեան, բնիկ Զէնկիլէրցի, 59 տարեկանին: Հանգուցեալը սիրուած անձնաւորութիւն մըն էր եւ իր մահը մեծ յուզում պատճառեց տեղւոյն Հայութեան եւ նոյնիսկ օտար շրջանակներուն: Տեղական թերթերը իրենց կարգին արձանագրած էին Խօլմէզեանի մահը:

ՃԷՅՐԱՆ

—o—

Բ.

Սէրը՝ լեռներու վայրենութեան ու սրբութեան մէջ. հուժկու ու կատաղի կիրքը՝ քաղքին ռամիկ, տափակ ու կանացի ցանկութիւններուն հանդէպ, հողի այն ահագին զանգուածներուն ու կոյտերու պէս որոնք իրենց արհամարհանքին տակ քաղաքին հարթ ցածուկ միօրինակութիւնը կ'ընկճեն, կը ճնշեն:

Գ.

Քրանտիւք Տաղստանցի մըն էր Նիւշին պէս: Քով քովի մեծցեր էին լեռներու կողերուն վրայ վազվռտելով շարունակ. բայց չափահասութեան տարիքին՝ մահացու թշնամիներ դարձած էին յանկարծ իրարու դէմ, աղջկան մը սիրուն համար:

Յետոյ գաղթականութիւնը սկսած էր դէպի Թուրքիա, անհատնում աղէտներով լեցուն ուղեւորութիւնը, ուղխնահոս գետի մը յորձանքին պէս իր ջուրերուն հետ թաւալելով, քշելով, տանելով ամբողջ ազգի մը բեկորները, արմատախիլ անտառի մը բոլոր ծառերը՝ ոստերը ու ճիւղերը միասին:

Հոս, Իզմիտի շրջակայքը նետած էր հոսանքը զիրենք օսմանեան հողին վրայ որ յօժարակամ կ'որդեգրէ այս փարանդի ցեղերը: Բայց հայրենի երդիքին յիշատակը, լեռնային ու վայրենի կեանքին վարժութիւնը չի կրնար ի բաց թողուիլ վայրկեանի մը մէջ: Եթէ շատեր ընդունեցան պաշտպանութիւնը կառավարութեան որ նախախնամութեան մը պէս կը հոգար զիրենք, գտնուեցան նաեւ ոմանք որ վայրի անասուններու պէս իրենց թափառական ու անհանդարտ գոյութիւնը պահեցին, ասպատակներ դարձան, իրենց արիւնալի չհատակութեանց արձագանգովը լեցնելով այդ կողմերը: Նիւշ անոնց պարագլուխներէն մէկն էր. իր անունն ու սարսափը կը ծանրանային Սափանճայի ամբողջ գաւառակին վրայ:

Քրանտիւք անդին զինուոր կը գրուէր ու ոստիկանական անձնուէր ծառայութեան մէջ տասնապետ կ'ըլլար: Իրեն կ'իյնային միշտ ամէնէն վտանգաւոր ձեռնարկութիւնները, աւազակներ ձերբակալելով դատարաններու յանձնելու գործը:

Խուլ պայքար մը կար այս երկու մարդոց միջեւ տասնապետին ու աւազակին, ատեն մը եղբօր չափ սիրով, հիմա մահու ատելութեամբ զինուած: Այս փոսը որ կը բաժնէր զիրենք, հիմա անյատակ վիհ մը՝ որ իրենց ոտքերուն տակ կը բացուէր, կնոջ մը գործն էր. ամբողջ տարիներ նախանձով, յուսահատ սիրով պեղուած անդունդ զոր այս երկուքէն մէկուն դիակը միայն կրնար գոցել այսուհետեւ, անել կացութիւն մը որ ճակատագրային, անխուսափելի բան մը ունի եւ որուն երկաթէ շրջանակէն մարդ ողջ չելլեր դուրս:

Երկուստեք հնարքն ու քաջութիւնը կ'ելլէին մրցումի, գիշերներ լուսցնելով, սպասելով հրացանը ձեռուընին, իրարու ճամբու վրայ, թուփի մը ետին պահուըտած, երկուքն ալ գիտնալով իրենց փոխադարձ ոխն ու քէնը, լուր ղրկելով իրարու թէ առջի հանդիպումին պիտի սպաննեն զիրար, սպառնալիքներ նետելով իրարու մինչեւ որ կապարի գնդակները փոխանակէին:

Եւ կռիւը կը շարունակէր ասպարէզին, յուսահատեցուցիչ, աւելի եւս գրգռելով իրենց պրկուած ջիղերը, անընդհատ արշաւանքի բոլոր յոգնութիւնովը ծանրացնելով — եթէ տեղ կար դեռ — իրենց նախնական հակառակութիւնը, եւ մաքի ցասմնկոտ հալածում մը, պաշարում մը դարձնելով իրենց համար փոխադարձ մահու այս անդուլ անշէջուկ սպառնալիքը:

Դ.

Իզմիտի եղեռնապատ ատեա՞նը:

Ատեան թող ըլլայ, թէ որ այս բառը աղէկ կը հնչէ: Բայց իրօք պզտիկ սենեակ մը, մեր տուներուն պարկեշտ սենեակներէն մէկը, ուր դատական մարմինը կը բազմի աթոռներու վրայ եւ որուն դէմ, տեղին անձկութեան մէջ, ամբաստանող եւ ամբաստանեալ, վկայ եւ ունկնդիր իրարու քով կը շարուին:

Դատավարութեան ատեն չլսուած անուններ ու լեզուներ կը լսուին. Տաղստանի գաւառաբարբառները զոր կը թարգմանեն եւ որոնց յառաջ բերած շփոթութիւններէն, հակասութիւններէն կը ջանամ օգտուիլ:

Հարցաքննութենէն վերջը ոճիրին պարագաները կը ճշդուին ամբաստանագրին մէջ, դատական լեզուին հակիրճ ու անգգայ պարբերութիւններովը:

Սափանճայի ոստիկանութիւնը կանխապէս կ'իմանայ Նիւշի այն գիշեր իր գիւղ դառնալը: Քրանտիւք քանի մը հեծեալ ոստիկաններով առտուան դէմ կը հասնի, կը պաշարէ աւազակին ապաստանած խրճիթը: Գաղթականներուն գիւղը հրացաններու ձայնով կ'արթննայ. սխալմամբ մէկը կը զարնուի եւ այս շփոթութեան մէջ աւազակը պատուհանէն կը ցատկէ, կը փախչի: Կը հալածեն Նիւշը, Քրանտիւք կը յաջողի մօտենալ անոր անտառին մէջ ու կը սպաննէ զայն:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 3)

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային դեսպանը կիրակի օր այցելութիւն մը տուած է Տը Կոլին։ Կ'ըսուի թէ Վինկրատովի եւ Տը Կոլի խօսակցութեանց նիւթը եղած է Խրուշչեւ – Տը Կոլ հաւանական տեսակցութիւն մը։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հաղորդեն թէ ամերիկեան Գ. նաւատորմիղին նախկին հրամանատարը, այժմ հանգստեան կոչուած, ծովակալ Ուիլըմ Հալսի մեռած է 76 տարեկանին։ Ինք էր որ Խաղաղականի մէջ, գործողութիւնները ղեկավարած է Ճափոնի դէմ, վերջին աշխարհամարտին։

ՄԻԼԱՆՈՅԻ եպիսկոպոսարանը՝ Վերափոխման տօնին օրը, հովուական թուղթ մը հրատարակած է զգուշութեան հրաւիրելով կղերն ու հաւատացեալները «որոշ գաղափարական հոսանքներու դէմ, որոնք մտքերը կը պղտորեն»։ Վերջերս, Սիկիլիոյ մէջ, հակոտնեայ քաղաքական ըմբռնում ունեցողներու ընտրական համաձայնութեանց ակնարկելով, թուղթը կը շեշտէ թէ «Մարքսիզմի սկզբունքներուն ծաւալումը շատ վտանգաւոր է եւ անհրաժեշտ է որ բոլոր հաւատացեալները ինքնաբուխ եւ կորովի կերպով, հակամարքսիստ դիմադրական հաստատուն ճակատ մը կազմեն»։

ՍԻՆԱՅԻ թերակղզիին մէջ քարիւղի նոր խաւ մը գտնուած է։ Ա. Մ. Հ.ի արդիւնաբերութեանց նախագահը՝ Ազիզ Սիտքի, յայտարարած է թէ Հանրապետութեան ամէնէն հարուստ հանքը կարելի է նկատել եւ նախատեսելի է որ անոր օրական արտադրութիւնը 700 թոն ըլլայ։

ՀԱՅԻԼԷ ՍԵԼԱՍԻԷ Եթովպիոյ կայսրը, մեծապոյն շուքով ընդունուեցաւ Եուկոսլաւիա ուր կ'այցելէ «անպաշտօն» կերպով։ Ադրիականի Փուլա նաւահանգիստը հասնելուն, մարեշալ Թիթօ անձամբ դիմաւորած է կայսրը եւ, քանի մը օրուան համար, միասին գացած են «հանգչելու» մարեշալին ամարանոցը, Պրիոնի կղզին։

ՊՈԼԻՎԻԱ 60 միլիոն տոլար վարկի մը առաջարկը ստացած է Խորհ. Միութեան կողմէ։ Վարկին ընդհանուր պայմանները շատ նպաստաւոր են. հատուցումի երկար ժամանակաշրջան, տարեկան 2 առ հարիւր տոկոս եւ ... խորհրդային փորձագէտներու աջակցութիւն ճարտարարուեստի զանազան մարզերու մէջ։

ՄԱՐՈՔԷՆ ալ, ըստ Ալալ էլ Ֆասի քաղաքական պարագլուխին վարած եւ Ռապաթի մէջ հրատարակուող Ալ Ալամ թերթին, մօտ 12 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքած է Խորհ. Միութեան հետ։ Խորհրդային դեսպանատունը, իր մեծերուն այս երկրին մէջ ալ ի գործ դրած խորհրդաւոր քաղաքականութիւնը չքողազերծելու համար, ոչ այժմ ոչ կը հաստատէ եւ ոչ ալ կը հերքէ այս լուրը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վիճակագրութեանց եւ փաստարկութեանց կեդրոնական գրասենեակը ուսումնասիրութիւն մը կատարած է ֆրանսացի ժողովուրդին՝ բժիշկի, դեղագործի եւ ատամնաբոյժի յատկացուցած գումարներուն վրայ։ Տարեկան ընդհանուր գումարն է 577 միլիառ ֆրանք, հետեւեալ բաժանումով. բժիշկի՝ 180 միլիառ, դեղագործի՝ 280 միլիառ, ատամնաբոյժի՝ 117 միլիառ։ Ըստ վիճակագրութեան անցեալին հետ բաղդատական եզրակացութեանց, ժողովուրդը հետզհետէ աւելի գիտակցելով առողջապահական եւ բուժումի միջոցներու անհրաժեշտութեան, երթալով աւելի մեծ գումարներ կը յատկացնէ այդ ուղղութեամբ։

ՌՈՒՍԻՈՅ Հանրապետութեան գերագոյն ատեանը մերժեց ընդունիլ Քոնըն Տօյլի հեղինակի իրաւունքները եւ վճարել անոր տղուն պահանջած մէկ միլիառ 150 միլիոն ֆրանքը։ Դատարանի թիւ 213 սենեակը լեցուն էր. ամէն ոք կ'ուզէր լսել ամերիկացի փաստաբանին ռուսերէնը։ Ծանօթ է որ Խորհ. Միութեան մէջ հեղինակի որեւէ իրաւունք չէ ճանչցուած բայց ամերիկացի իրաւագէտը փորձած էր Խորհրդային Սահմանադրութեան թիւ 399 յօդուածը օգտագործել որուն համաձայն «արգիլուած է մէկէն դրամ շահիլ ի վնաս ուրիշի մը կամ հարստանալ ուրիշի մը երեսէն»։ Բայց դատախազը յայտարարեց.— «Իրաւունք ունիք թիւ 399 յօդուածը մէջտեղ հանելու, սքանչելի յօդուած մըն է եւ Խորհ. Միութեան մէջ ամէն մարդ զայն կը յարգէ։ Բայց թիւ 399 յօդուածը այս պարագային հետ կապ չունի, արդարեւ թիւ 2 յօդուած մը կայ հեղինակի իրաւունքներու համար որ օտարները բացարձակապէս կը զրկէ այդ իրաւունքէն։ Այս թիւ 2 յօդուածը թոյլ չի տար որ ձեր ուզածին պէս օգտագործէք թիւ 399ը»։

Տիկին Հանըմ Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Գայըշեան եւ զաւակը, Պ. Էմիլ Ժաքլար ինչպէս նաեւ Շմաւոնեան, Քէպապճեան, Ազատեան եւ Առաքելեան (Ամերիկա) ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, հօր եւ ազգականին՝

ՊԵՏՐՈՍ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆԻ
(56 տարեկան)

կսկծալի մահը։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս հինգշաբթի Օգոստ. 20, ժամը 14ին իր բնակարանէն՝ 13, Ռիւ տը Լ'Էնախու-թոր, Փարիզ 13րդ թաղամաս, մէթրօ Մեզոն-Պլանշ, հանրակառք թիւ 47, եւ մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

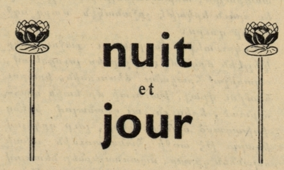
Պելֆոնթէնի կայանի տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Կրընոպլէն, Տէր եւ Տիկին Սիսլեանէ 10.000 ֆր. Տէր եւ Տիկին Թարաքճեանէ (Պելֆորէն) 3000 ֆրանք արժողութեամբ զարթուցիչ մը։ Տէր եւ Տիկին Թադէոսեանէ (Լիոն) 2000 ֆր.։ Տիկին Ղազարեանէ (Լիոն) 1000 ֆր.։ Օր. Մակի Վարդապետեանէ (Մարսէյլ) 2000 ֆր.։ Տիկ. Սաթ. Թիւթէլեանէ (Մարսէյլ) 2000 ֆր եւ հինգ քիլօ շաքարեղէն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերութեան կողմէ, տեղի պիտի ունենայ 11 Հոկտ. 1959, ժամը երեքին։
Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ։
Մանրամասնութիւնները յետագային։
Նկատի ունենալ այս թուականը։

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար։

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով։

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին։

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան։

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով։

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նոր, Լը Ռէնսի։
Հեռաձայն՝ Լը Ռէնսի 172։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
ԳՐԵՑ
ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝
Via Pacini 30, MILANO

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ.— Կարօ Գէորգեանի, 1959, Զ. տարի, լաթակազմը՝ 1706 ֆրանք, թղթակազմը՝ 1400 ֆր., 640 էջ, մաքուր տպագրութիւն, բազմաթիւ նկարներով (Ֆրանսահայ գաղութին մասին միայն 182 էջ) թղթատարի ծախք երկու հարիւր ֆրանք։

ՅՈՎԱԶԱԶՈՐԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ, Վ. Անանեան (արկածային վիպակ) տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 558։ Գին՝ 900 ֆրանք։

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ. տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 169, գին 400 ֆրանք։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 20 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8473 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4374

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Խիստ ուշագրաւ էր ճառը, զոր Միշէլ Տըպրէ խօսեցաւ կիրակի օր Իլ-Պուշարի մէջ: Տեսակ մը հաշուեկշիռը կառավարութեան գործունէութեան՝ ներքին եւ արտաքին ճակատներուն վրայ:

Վարչապետը գոհ է տարուած աշխատանքներէն եւ ձեռք բերուած արդիւնքներէն: Գոհ է նոյնիսկ նոր Խորհրդարանէն, որ կարճ ժամանակի մէջ մեծ թիւով օրէնքներ քուէարկած է, նստաշրջանի փակումէն առաջ:

Ըստ իրեն, նոր Սահմանադրութիւնը կառավարութեան եւ Խորհրդարանի գործերը յստակօրէն իրարմէ զատելով հանդերձ, գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութեանց միջեւ կարգապահ գործակցութիւն մը հաստատած է:

Այս յայտարարութիւնն ըրաւ պատասխանելու համար անոնց, որոնք կ'առարկեն թէ ներկայ Սահմանադրութիւնը անտեսած է ժողովրդավարական սկզբունքները:

Նման առարկութեանց հակառակը փաստելու համար, աւելցուց նաեւ որ եթէ ժողովրդավարութեան չափանիշը մամուլի քննադատութեան իրաւունքն է՝ այն ատեն Ֆրանսա ամէնէն ժողովրդավար երկիրն է, քանի որ թոյլ կուտայ կառավարութեան հակառակորդ թերթերու հրատարակութիւնը:

Տնտեսական - ելմտական մարզին մէջ երկիրը ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէր, բայց, երբ կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ եկաւ: Ծախքերը անհամեմատօրէն աւելի էին հասոյթներէն: Այդ պատճառաւ ալ ապրուստի գիները կը բարձրանային, իբրեւ հետեւանք ունենալով աշխատավարձքերու յաւելումը:

Նախորդ կառավարութիւնները չկարենալով ելեւմուտքը հաւասարակշռել հասոյթի բնական միջոցներով — տուրքերով — կը ստիպուէին դիմել ներքին եւ արտաքին փոխառութեան: Ֆրանքը կը կորսնցնէր իր արժէքը: Կառավարութիւնը չարունակ թղթադրամ կը տպէր, հետեւելով էնֆլասիոնի դրութեան:

Վարչապետը յիշեց թէ 1956ին Ֆրանսա 900 միլիոն տոլար պարտք ունէր արտասահմանի: 1957ին՝ 1400 միլիոն տոլար (այսինքն 700 միլիառ ֆրանք): Աղիտալի վիճակ էր ստեղծուած:

Կառավարութիւնը ութ ամսուան ընթացքին հաւասարակշռեց ելեւմուտքը. նոր թղթադրամ չտպեց:

Հաւասարակշռեց նաեւ ներածումներն ու արտածումները՝ ո՛չ թէ աստիճանաբար, այլ արագօրէն: Այժմ աւելի կ'արտածենք քան թէ կը ներածենք: Ճարտարարուեստի արտադրութիւնը աւելցած է՝ մրցանիշ կոտրելու աստիճան: Գանձին վիճակը շատ լաւ է եւ կառավարութիւնը ստիպուած չէ ներքին փոխառութիւն կնքելու՝ ինչպէս ամէն տարի այս եղանակին: Ժողովուրդը, առեւտրականներն ու արտաքին աշխարհը մեծ վստահութիւն ունին այժմ կառավարութեան հանդէպ:

Եւ սակայն Ֆրանսա ապաքինման շրջանին մէջ է տակաւին, աւելցուց: Ոսկի եւ օտար դրամ կը մտնէ գանձին մէջ, սակայն անոնք հազիւ կ'անցնին տասը տարիէ ի վեր արտասահմանէն փոխ առնուած դրամներու գումարը:

Դեռ շատ բան կայ ընելիք: Արտադրութեան բարելաւումէն ամէնէն առաջ օգտուողները պիտի ըլլան աշխատաւորները: «Քաղաքական եւ ընկերային պահանջ մըն է այս, որուն մէջ պիտի չթերանանք» շեշտեց վարչապետը:

Իր հաշուեկշիռը վերջացուց՝ պարզելով Ալժերիոյ մասին կառավարութեան տեսակէտը, որուն ուժ պէտք է տան Ֆրանսայի դաշնակիցները, եզրակացուց:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ - ՎԻՆՈԿՐԱՏՈՎ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

★

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ Ի՞ՆՉ ԸՍԱՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

★

Խորհրդային դեսպանին այցելութիւնը Նախագահ Տը Կոլի, մեծ անակնկալ մըն էր, թէեւ երկրորդը իր տեսակին մէջ: Ծանօթ է որ Յուլիս 14ի տօնակատարութիւններէն ետք, երբ Էլիզէի պալատին մէջ, Տը Կոլ դիւանագիտական մարմինը կ'ընդունէր, անսպասելիօրէն Փարիզի խորհրդային դեսպանը ուզած էր առանձին խօսիլ Նախագահին հետ: Հակառակ որ փրոթոքոլէ բոլորովին դուրս էր նման դիմում մը, Տը Կոլ ընդառաջ գացած էր եւ աւելի քան կէս ժամ խօսած՝ դեսպանին հետ: Այն ատեն կ'ըսուէր թէ Վինոկրատով Խորհ. Միութեան պատասխանը հաղորդած էր Տը Կոլին այս վերջինին մէկ դիմումին առթիւ: Ֆրանսական կառավարութիւնը Խորհ. Միութեան համաձայնութիւնը ուզած էր անդամակցելու համար հիւլէական ակումբին:

Կիրակի օր դեսպան Վինոկրատով 480 քիլոմեթր ըրած է մէկ ժամ խօսելու համար Տը Կոլի հետ որ Քոլոմպէ-լէ-Տէօ-Զ'էկլիզ կը հանգստանար:

Ի՞նչ էր դեսպանին ըսելիքը:

Ցարդ ոչ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւն: Նախ ըսուեցաւ որ դեսպանը խօսած էր Խրուշչեւի հաւանական մէկ այցելութեան մասին, Փարիզ: Կը թուի թէ այս լուրը շատ հիմնուած չէ, աւելի հաւանական է որ անոր «փայլուն երկրորդներէն» մէկը գայ Մարսէյլ, պաշտօնական բացումը կատարելու համար խորհրդային ցուցահանդէսին: Այս մասին խօսակցութիւններ եղած են երկուքին միջեւ, բայց տեսակցութեան բուն պատճառը՝ յուշագիր մըն է զոր խորհրդային դեսպանը յանձնած է Նախագահ Շարլ Տը Կոլի: Այդ յուշագրով Խորհ. Միութիւնը իր զարմանքը եւ ցաւը կը յայտնէ ֆրանքեւգերման բարեկամութեան եւ գործակցութեան առթիւ: Կրեմլինը կը կրկնէ ծանօթ եւ դասական յանկերգը.— Ինչո՞ւ Գերմանիոյ դաշնակիցն էք, անոր դէմ այնքան քաջութեամբ կռուելէ ետք: Անշուշտ կը յիշուին նաեւ 1944ի փայլուն օրերը երբ Տը Կոլ Մոսկուայի մէջ համաձայնութիւններ կը ստորագրէր Կրեմլինի հետ:

Խորհ. Միութիւնը կը շեշտէ կրկին թէ Գերմանիա «վրէժի» զգացումներ ունի, բայց իր «դատը» պաշտպանելու համար ոչ մէկ նոր փաստ կը բերէ: Յուշագրին մէջ կը յիշուի նաեւ Կրոմիքոյի ծրագիրը Գերմանիոյ մասին, որուն բոլոր կէտերը քննուեցան եւ մերժուեցան Արտաքին նախարար Քուվ Տը Միւրվիլի կողմէ, Ժընեւի ժողովին:

Ամէն պարագայի մէջ, Վինոկրատովի առաքելութեան նպատակը շատ յստակ չէ: Կ'ըսուի նաեւ թէ Խորհրդային Միութիւնը ուզած է օգտուիլ Ֆրանսայի ներկայ «փափուկ» դիրքէն իր դաշնակիցներու նկատմամբ, ստեղծելու համար նաեւ անջատում մը Պոնի եւ Փարիզի միջեւ: Այդ պարագային՝ Մոսկուայի դիրքը կը զօրանայ Միացեալ Նահանգներու հանդէպ: Ատլանտեան Ուխտը պատճառ դարձած էր վերջին տասը տարիներու ընթացքին որ Խորհրդային Միութիւնը չունենայ այլեւս ժամանակին ունեցած իր զօրաւոր դիրքը:

Խորհրդային աղբիւրներու համաձայն, յուշագրէն զատ, Վինոկրատով Խրուշչեւէն անձնական նամակ մը յանձնած է Տը Կոլի, որուն մէջ անգամ մը եւս Խորհ. վարչապետը «բաց սրտով» կը խօսի...

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

★

Անգլիական մամուլը կը շարունակէ իր հակաֆրանսական պայքարը: Մանչեսթըր Կուարտիըն խմբագրականով մը, նուիրուած Ֆրանսայի, կը գրէ.— «Ֆրանսան հիմա նեղութիւն պատճառող դաշնակից մըն է: Յստակ է թէ Ատլանտեան Ուխտը բան մը պէտք է ընէ որպէսզի ան (իմա՝ Ֆրանսա) հրաժարի չենթարկուելու իր տրամադրութենէն: Պէտք չէ սակայն ձեռքը բան տալ ինչպէս անուշեղէն մը՝ դժուարահաճ երախայի մը»:

Տէյլի Հերըլտ անդրադառնալով Տըպրէի ճառին, կը գրէ.— «Եթէ Ֆրանսա կ'ուզէ, ինչպէս Վարչապետը յայտարարեց, որ Ամերիկա եւ Անգլիա իրեն զօրավիգ կանգնին, պէտք է ընդունի որ Ալժերիոյ հարցը ՄԱԿի ընդհ. ժողովին օրակարգի նիւթ դառնայ եւ ընդունի նաեւ դաշնակիցներու հետ խորհրդակցաբար գտնուած լուծում մը:

Կ'ըսուի թէ Տէյլի Հերըլտ առաջին անգամ հրատարակած է ֆրանքեւգերման հիւլէական գործակցութեան մը լուրը պարզապէս... տագնապը բարձրացնելու համար: Մինչդեռ այդ պատճառով Լոնտոնի միւս թերթերը մեծ կարեւորութիւն չեն տուած իրենց պաշտօնակցին, մինչ Փարիզ կը յուզուէր

Անգլիական մամուլը կը դատապարտէ մանաւանդ Ֆրանսան, որ կը մտադրէ հիւլէական փորձերու ձեռնարկել:

Նիւզ-Քրոնիքըլ նոյնպէս խիստ է եւ կը մտածէ թէ դիպուածով չէ՞ որ Տըպրէ ճառ խօսեցաւ Այզընհաուըրի գալէն քիչ առաջ եւ կը գրէ.— «Ֆրանսա վճռած է իր տեղը ունենալ արեւուն տակ, հիւլէական ռումբով և Տը Կոլ կրնայ ըսել թէ իր երկրին շահերուն համար կը պայքարի, ինչպէս կ'ընէր պատերազմին ժամանակ:

Բայց ըլլա՛յ խաղաղութեան ժամանակ, ըլլա՛յ պատերազմի եւ առանց նոյնիսկ խօսելու Վարչապետ Տըպրէի տարօրինակ պատճառաբանութեանց, Ալժերիոյ մասին, Ֆրանսա պէտք չէ մոռնայ որ տասը տարի առաջ անդամակցեցաւ Ատլանտեան Ուխտին: Իր ներկայ վարուելակերպը միայն հիասթափութիւն կրնայ պատճառել իր դաշնակիցներուն: Արեւմտեան մեծ պետութիւնը՝ Ամերիկան է. կարեւոր խօսակցութիւններ կը պատրաստուին, եւ Ֆրանսացիները Ամերիկայի դէմ խոխորտալով, ճիշդ այս պահուն, ոչ մէկ ձեւով կ'օժանդակեն Արեւելք-Արեւմուտք համաձայնութեան մը:

Ամերիկեան մամուլն ալ խիստ է Տըպրէի հանդէպ: Նըւ-Եորք Հերըլտ Թրիպիւն կը գրէ.— «Վարչապետ Տըպրէի ճառը յոռետեսութեան, նոյնիսկ յուսահատութեան նմոյշ մըն է: Աւանդութեամբ Ֆրանսացիները իրատես ժողովուրդ մըն են: Անկասկած ի վիճակի են տեսնելու, ուրիշ ոեւէ մէկուն պէս, որ Միացեալ Նահանգները եւ Խորհ. Միութիւնը, առնուազն իրենց ճարտարարուեստական զօրութեամբ, հեղինակութեան և վարկի անբաղդատելի դիրքեր ունին: Ընդունիլ այս պարագան, ըսել չէ թէ, ինչպէս կը կարծէ Տըպրէ, Ուաշինկթընի եւ Մոսկուայի հանդիպումներուն ձգտումը պիտի ըլլայ ճզմել Ֆրանսան: Տըպրէ ակնարկեց եւրոպական երրորդ ուժի մը որ վեր է Միացեալ Նահանգներէն եւ Խորհ. Միութենէն: Եթէ կարելի է այսօր, նոյնիսկ խօսքով, լրջօրէն նման կարծիք մը ունենալ, ատոր պատճառն է՝ պատերազմէն ետք տեղի ունեցած անհաւատալի մերձեցումը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ: Եւ քանի որ նման մերձեցում մը տեղի ունեցաւ, ասիկա դաս մըն է զոր Ֆրանսայի ղեկավարները պէտք չէ մոռնան:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

★

Պէյրութ (Յառաջ).— Կարդինալ Աղաջանեան Պէյրութ ժամանեց Օգոստոս 11ին ուր, օդակայան զինքը դիմաւորելու գացած էին հայ Կաթողիկէ համայնքի կղերն ու աշխարհական անձնաւորութիւնները:

Մամուլի Ֆրանսական գործակալութիւնը (Ա. Ֆ. Փ.) կը հաղորդէ որ Կաթողիկոս-Պատրիարքը շաբաթ մը Պէյրութ մնալէ ետք, մեկնած է Աւստրալիա՝ մասնակցելու Պրիսպէնի եպիսկոպոսարանի հարիւրամեակի հանդիսութեանց: Կարդինալը պիտի այցելէ նաեւ Ինտոնէզիա:

Զուքի մէջ, Օգոստոս 14ին, սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցած է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ՝ զօրավար Ֆուատ Շեհապի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Մաչ շաբաթաթերթին վերջին թիւին մուտքը արգիլուեցաւ Մարոքի մէջ: Թերթը յօդուածով մը կ'անդրադառնար Մահմէտ Ե.ի վերադարձին որուն իբր խորագիր դրած էր՝ «Հիւանդ թագաւոր մը իր հիւանդ երկրին գլխուն վերեւ»:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վօփրոսի Ֆիլոզոֆիի պարբերաթերթին խմբագրական կազմէն ութ հոգի պաշտօնանկ եղան: Անոնց կարգին թերթին (Փիլիսոփայական Հարցեր) խմբագրապետը՝ փրոֆեսէօր Ֆէտոսէյէվ որ նոյն ժամանակ Գիտական Կաճառին փիլիսոփայական ճիւղին տեսուչն է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Մշակոյթի նախարարը՝ Անտրէ Մալրօ որ շրջապտոյտ մը կը կատարէ Լատին Ամերիկայի զանազան երկիրները, Ռիօ-տը-Ժանէյրոյի Պատուոյ Քաղաքացի կոչուեցաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանակներու նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ որոշած է 6 ամիսով երկարաձգել երկու զաւակի հայր եղողներու զինուորական ծառայութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավար պաշտօնաթերթ Իւմանիթէի խմբագրապետը Անտրէ Սթիլ իր հրաժարականը ներկայացուց Կեդր. Կոմիտէին, առողջական պատճառներով չկարենալով շարունակել իր պաշտօնը: Թերթին նոր խմբագրապետն է՝ Ռընէ Անտրիէօ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պատերազմական նախարարութեան պաշտօնաթերթը՝ Կարմիր Աստղ ծանր յարձակում մը կ'ընէ Նիքսընի դէմ որ ամերիկեան հեռատեսիլէն յայտարարած է թէ պատերազմէն ետք Միացեալ Նահանգները ոչ ուզած են, ոչ ալ ստացած «մէկ թիզ օտար հող»: Թերթը կը «ճշդէ» թէ Ամերիկան միլիոնաւոր հեքտար հող կը գրաւէ:

ՊՈՆԻ մէջ վերապահութեամբ կ'ընդունուին այն զրոյցները որոնց համաձայն Խրուշչեւ պիտի առաջարկէ Այզընհաուըրի որ անցք մը ստեղծուի արեւելեան Պերլինի եւ արեւելեան Գերմանիոյ միջեւ: Ասոր փոխարէն դաշնակից ուժերը պէտք է պարպեն Պերլինը: Պոնի մէջ դիտել կը տրուի որ նման առաջարկ մը անընդունելի է եւ խոտոր կը համեմատի նոյնիսկ Ժընեւի խորհրդային առաջարկներուն հետ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ելեկտրական հոսանքի շատ ծանր ընդհատում մը պատահած է եւ աննկարագրելի կացութիւն մը ստեղծուած է Մանհաթանի մէջ: Ութ ժամէն միայն կարելի եղած է վերահաստատել ելեկտրականութիւնը:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ)

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Հանրութիւնը ամէն տեղ եւ յատկապէս Միջին Արեւելքի հայ ազգային-դպրոցական ղեկավարութիւնը լաւածանօթ է այս կազմակերպութեան, որ քանի մը անհատներու նախաձեռնութեամբ ծնունդ առաւ 1950 թուին եւ հիմա մեծ կազմակերպութիւն մը դառնալու ճամբուն վրայ է:

Շուրջ տասը տարիէ ի վեր ամէն տարի կանոնաւոր կերպով կ՚օժանդակէ հայ դպրոցին եւ հայ ուսանողին, առանց խտրութեան, առանց յարանուանական, դաւանական տարբերութիւններ փնտռելու, առանց կուսակցական նախասիրութիւններ նկատի առնելու:

Դպրոցը Հայունն է: Հոն Սուրբ Մեսրոպի սքանչելագործ ա. բ. գ.ը կը սորվեցնեն: Դպրոցը եկեղեցիէ պէս բան մըն է Հայուն համար: Երբեմն քիչ մը աւելի: Հազար ձեւով ու ծուռ մտքերով մօտեցիր եկեղեցիին, կրնա՞ս խորհուրդ խորհնէն տառ մը պակսեցնել: Կրնա՞ս Գրիգոր Լուսաւորչի Առաքելականը եղծել կամ Մաշտոցը ուղեցոյց չունենալ:

Հայ տղուն ու աղջկան հայերէն սորվեցնելու համար ա. բ. գ.ը ո՞ւր կրնաս սորվեցնել, եթէ ոչ հայ դպրոցին մէջ:

Հիմնականը արդեօք այն չէ՞, որ հայերէնով գրաճանաչ դառնայ հայ տղան կամ աղջիկը, որպէսզի օտար ափերու վրայ հայ մնալու եւ յարատեւելու հնարաւորութենէն չզրկուի:

Ահա թէ ի՛նչ կը մտածէ եւ կ՚ընէ Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը, առանց տատանումի ու համոզումով:

1950 թուին քանի մը ազգայիններ անաղմուկ եւ շատ համեստ ծրագրով հայ ազգային-հասարակական կեանքին մէջ ճամբայ մը բացին:

Իրենց նպատակը միայն երեք կէտերու մէջ ամփոփուած էր.— Ա) Օգնութեան հասնիլ հայ դպրոցին, առանց յարանուանական խտրութեան: Բ) Օգնել Ամերիկա ծնած կարօտ հայ աշակերտներուն՝ շարունակելու իրենց բարձրագոյն կրթութիւնը: Գ) Աջակցիլ հայ վարժարաններու հաստատումին այն երկիրներուն մէջ, որոնք բարեկամ են Միացեալ Նահանգներուն:

Երկրորդ կէտը տառացիօրէն չէ գործադրուած եւ իրականին մէջ դուրսէն եկած կարգ մը ուսանողներ օգտուած են Հայ Կրթականի եւ կամ անհատաբար իր անդամներու անձնական օժանդակութենէն:

1950էն մինչեւ 1958 տասներեք հոգի էին Հ. Կ. Հիմնարկութեան անդամները: 1958ին եօթը անձերու յաւելում մը տեղի ունեցաւ: Քսան հոգի են հիմա եւ կը կոչուին Հիմնադիր անդամ: Տարեկան անդամաւուրք մը կը վճարեն Հիմնադիրները եւ տարեկան միայն մէկ խացկերոյթ կը կազմակերպեն: Այս հասոյթը ամբողջութեամբ եւ ամէն տարի կանոնաւոր կերպով կը ղրկեն բազմաթիւ հայ դպրոցներու, առանց յարանուանական եւ այլ խտրութեան: Վաթսունեւչորս դպրոցներ, որոնց մէջ՝ ճեմարաններ, միջնակարգ վարժարաններ, Անթիլիաս, Երուսաղէմ, Վենետիկ, Վիեննա:

1950–1958 թուականներուն շուրջ երկու հարիւր յիսուն հազար տոլար բաժնուած է այս դպրոցներուն: Եւ այս հսկայ գումարը հայթայթուած է միայն քսան ազգայիններու աշխատանքով եւ զոհողութեամբ: Հայը ինչե՛ր կրնայ ընել, եթէ ուզէ:

×

Երբ կը խօսուի Հայ Կրթական Հիմնարկութեան եւ իր հիմնադիրներուն մասին, պէտք խօսուի նաեւ Հիմնարկութեան պատուոյ անդամուհի Տիկին Սոֆիա Յակոբեանի մասին, որ անցեալ տարի շուրջ երկու հարիւր յիսուն հազար տոլար արժողութեամբ հասութաբեր հող նուիրեց Հայ Կրթական Հիմնարկութեան, հիմնելու համար Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան կրթական ֆոնտ մը: Այս ազնիւ Հայուհին իր իշխանական նուիրատուութեամբ հին օրերու Սանասարեանները, Մանթաշեանները եւ այլ մեծ բարերարները կը յիշեցնէ: Կը վախնանք շատ խօսելու իր մասին, համեստութիւնը չվիրաւորելու համար: Այո՛, ազնուական նուիրատուութիւն մը ընել եւ չուզել չփորուիլ, գովուիլ, — առաքինութեանց տոմարին մէջ կա՞յ արդեօք ուրիշ անուն մը, որ Տիկին Սոֆիա Յակոբեանի անունը յիշեցնէ: Կը մաղթենք, որ երկար ըլլայ իր կեանքը եւ օրինակ ծառայէ իր գովելի արարքը:

×

1958ի ընթացքին Հայ Կրթականի Հիմնադիրները, որ մինչ այդ անձամբ կը վարէին ամբողջ գործը՝ գրագրութիւն, կարգադրութիւններ, եւայլն, որոշեցին գործիչ-քարտուղար մը ունենալ եւ այդ պաշտօնին կոչեցին բազմաշնորհ երիտասարդ մտաւորական մը, յանձին Պ. Բիւզանդ Կռանեանի:

1958ի տարեվերջին, Պ. Բ. Կռանեան անցաւ իր պաշտօնին գլուխը: Բացի առօրեայ գործերէն, Պ. Կռանեան 1959 Յունուարին Միացեալ Նահանգներու հայաշատ քաղաքները շրջագայեցաւ, վերակազմեց այն յանձնախումբերը, որոնք 1958ին Խորէն Արք. Բարոյեանի կողմէ կազմուած էին եւ որոնք յետագային, կարգ մը յարմարութիւններ ի նկատի ունենալով, փոխանցուած էին Հայ Կրթական Հիմնարկութեան:

Յանձնախումբերուն նպատակը նոյնը մնաց.— «Միջին Արեւելքի հայ չքաւոր աշակերտներուն օժանդակել, տարեկան քանըհինգ տոլարի վճարումով մը սան մը որդեգրելով»:

Հայ Կրթական Հիմնարկութեան հիմնադիր անդամներու համաձայնութեամբ, Պ. Կռանեան նոր անուան տակ կազմակերպեց այդ յանձնախումբերը, որոնք, զուգահեռ իրենց հիմնական նպատակին, պիտի կատարէին նաեւ մշակութային աշխատանքներ, իրենց բնակած քաղաքներուն մէջ:

Այսպիսով Հայ Կրթականը քիչ մը աւելի կը մօտենար հայ հասարակութեան:

Լոս Անճէլըսի մէջ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան յանձնախումբը, տարուան առաջին ամիսներուն, Մարտ 22ին, Ապրիլ 19ին եւ Մայիս 22ին երեք դասախօսութիւններ կազմակերպեց. Ա) «Հայկական ճարտարապետութեան մասին», դասախօս՝ Պ. Բ. Կռանեան, Բ) «Հայ գրականութեան երեք նշանաւոր բանաստեղծներու մասին, — Պետրոս Դուրեան, Միսաք Մեծարենց եւ Վահան Թէքէեան», դասախօսներ՝ Պ. Պ. Թորգոմ Փոստաճեան, Տոքթ. Յակոբ Արդուլեան եւ Օշին Քէշիշեան, Գ) «Հայաստանի հանքային հարստութիւններու եւ գիւղատնտեսական հնարաւորութիւններու մասին», դասախօս՝ Պ. Կոպեռնիկ Թանտրճեան:

Այս դասախօսութիւնները մեծ հետաքրքրութիւն առաջացուցին հանրութեան մէջ: Յանձնախումբը նոր առաջադրանքներ ունի աշնան ամիսներուն համար:

Հայ Կրթական Հիմնարկութեան մասին այս համառօտ տեղեկութիւններէն կը տեսնուի որ ան հայ կեանքին մէջ շատ կարեւոր դեր մը ունի եւ որ կտակներով գոյացած հիմնադրամները կարելիութիւններ պիտի ստեղծեն անոր աւելի լայն սահմաններու մէջ դպրոցական-մշակութային աշխատանքներ տանելու՝ մօտիկ ապագային մէջ:

ԵՐ. ՖՆՏՔԵԱՆ

ՊԱՅՐԸՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

•

Խաչիկ Դաշտենցը՝ «Խոդեդան»ի հեղինակը, Շէյքսփիրի եւ Լոնկֆելոյի տաղանդաւոր թարգմանիչը, հայ ընթերցողի ուշադրութեանն է յանձնել մի կարեւոր ուսումնասիրութիւն՝ նուիրուած համաշխարհային գրականութեան հսկաներից մէկի՝ Պայրընի կապերին հայկական իրականութեան հետ: Այդ աշխատութիւնը նեղ մասնագիտական բանասիրութիւն լինելուց աւելի՝ մի երկ է, որ ջերմ ընդունելութեան է արժանի բոլոր հայ ընթերցասէրների կողմից:

Անգլիական աշխարհահռչակ բանաստեղծը՝ Պայրըն, իր կենդանութեան ժամանակներից սկսած, եղել է եւ մնում է հայ ժողովուրդի ամէնէն սիրելի գրողներից մէկը ոչ միայն իր բանաստեղծական հանճարի համար, այլեւ որպէս ճնշուած ժողովուրդների ազատագրութեան, մարտաշունչ քարոզիչ եւ անձնազոհ մարտիկ, բռնութեան դէմ բանիւ եւ գործով ծառացած անհաշտ ըմբոստ: Պայրըն ամէնէն գործօն աջակցութիւն է ցոյց տուել Իտալիայի ազատագրական շարժումներին, ամենաջերմ հետաքրքրութիւն է ունեցել Օսմանեան Կայսրութեան լուծի տակ տառապող ժողովուրդների ազատութեան գործի նկատմամբ: Մեծ բանաստեղծի կարճատեւ եւ փոթորկալից կեանքն աւարտուեց Հելլադայում, ուրտեղ նա, յանուն Հոմերոսի եւ Փիդիասի հայրենիքի ազատագրութեան, յոյն հայրենասէրներին մարտի էր տանում թուրքական բռնակալութեան դէմ:

Ըմբոստ բանաստեղծի անմահութեան պսակի մէջ կայ մի գաւհնեթերեւ, որն անմիջականօրէն նրան առնչում է հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ բախտի հետ: Պայրըն ոչ միայն հետաքրքրուել է հայ ժողովուրդի ճակատագրով, այլեւ սովորել է Հայոց լեզուն, ծանօթացել մեր պատմութեանն ու դասական գրականութեան նմոյշներին, կատարել է թարգմանութիւններ հայերէնից, թարգմանել է Խորենացի եւ Լամբրոնացի, մասնակցել է հայ-անգլերէն եւ անգլեւհայերէն քերականութիւնների եւ բառարանների հրատարակութեան գործին, գրել մեր ժողովուրդի մասին անկաշառ հիացական տողեր: Խաչիկ Դաշտենցի աշխատութիւնը նուիրուած է Պայրընի կեանքի ա՛յդ փաստերի լուսաբանութեանը:

Դաշտենցը բարեխղճօրէն օգտագործել է եւրոպական, ռուսական եւ հայկական բազմաթիւ աղբիւրներ, իր աշխատութիւնը շարադրել է փաստալից, հետեւողական, համոզիչ ու ամբողջական: Նա սոսկ փաստերն արձանագրող ու նրանց կապակցող կենսագիր չէ, այլ այդ փաստերը պատճառաբանող եւ լուսաբանող հեղինակ:

Ընթերցողը գեղարուեստական հաճոյք է ստանում կարդալով այդ գրքի այն մասերը, ուր նկարագրուած են Պայրընի վենետիկեան օրերը, Ս. Ղազարի կղզին, բանաստեղծի տքնութիւնը Հայոց լեզուն սովորելու համար, նրա եւ իր Մխիթարեան բարեկամների՝ Ս. Սոմալեանի եւ Հ. Աւգերեանի մտերմիկ եւ սրտառուչ կապերը, նրա վիպային սիրային արկածը կղզում, մեկնումը Մխիթարեան մենաստանից, նրա անթառամ յիշատակները Ս. Ղազարի կղզում եւայլն:

Հեղինակը բարձր գնահատական է տալիս մեծ բանաստեղծին նաեւ իբրեւ արեւմտեան Եւրոպայում առաջին եւ հեղինակաւոր հայագէտներից մէկի:

Դաշտենցը համառօտակի խօսում է Պայրընի ստեղծագործութիւնների հայկական թարգմանութիւնների մասին: Յիշատակւում են «Շիլիոնի կալանաւորի» թարգմանութիւնը, որ կատարել է Յովհ. Թումանեանը եւ մի քանի այլ թարգմանութիւններ: Մեզ թւում է, որ այդ մասին կարելի էր խօսել աւելի հանգամանօրէն: Մենք ունենք «Մազեպպա»ի թարգմանութիւնը՝ կատարուած Յովհ. Մխ-

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ՁՄԵՌԱՒ

Առաջին հարցաքննուողը կ՚ըլլայ զօրավար Հելմութ Շթիֆ:

— Ճի՞շդ է որ 1943ի ամրան գնդապետ ֆոն Թրէսքով ձեզի այցելեց:

— Այո՛:

— Ըստ ձեզի որ հարկ էր վերջ տալ պատերազմին, բանակցութիւններ վարելով թշնամիին հետ, պայմանաւ սակայն որ մինչ այդ Առաջնորդը չէզոքացուած ըլլայ:

— Այո՛:

— Ինչ որ կարելի պիտի ըլլար մահափորձով մը…

— Այո՛:

(Նախապէս գնդապետ, ապա զօրավար Հէնինկ ֆոն Թրէսքով եղած է այն անձը, որ առաջին անգամ ձեռնարկած է մահափորձի մը Հիթլէրի դէմ, 13 Մարտ 1943ին, որ իր կարգին ձախողած է: Այս ձախողանքէն ետք, 21 Յուլիս 1944ին, Թրէսքով անձնասպան կ՚ըլլայ արեւելեան ճակատին վրայ):

Ֆրայզլէր.— Ձեր տեսակցութիւնը Թրէսքովի հետ տեղեկացուցի՞ք ձեր մեծաւորին:

Շթիֆ.— Այս մասին խօսեցայ ընդհանուր սպայակոյտի պետ՝ զօրավար Հօյսինկէրի:

Ֆրայզլէր.— Աւելի բարձր աստիճանաւորի մը տեղեկագիր յղեցի՞ք այս մասին:

Շթիֆ.— Ո՛չ:

Ֆրայզլէր.— Ճի՞շդ է որ յայտարարած էք թէ՝ սպայակոյտի անդամակցող սպաներուն պատմական պարտականութիւնն է Հիթլէրը մէջտեղէն վերցնելու գործը:

Շթիֆ.— Այո՛…

Եւ նախագահը՝ Ֆրայզլէր, դառնալով դատաւորներուն, կը բացագանչէ.

— Ընկեր դատաւորներ, բաւական է ձեզի համար գիտնալ թէ ամբաստանեալը Առաջնորդին անհետացումը կը համարի ամէն սպայի պատմական պարտականութիւնը. այս պարագան ձեզի յստակ կերպով պիտի թելադրէ տրուելիք պատիժը: Սակայն իմ ընկեր դատաւորներուս եւ ինծի համար բաւական է, քանի որ կայ մէկը որ կը համարձակի յայտարարել թէ, ի՛նչ դաւանանքի եւ ի՛նչ գաղափարաբանութեան ալ պատկանի, բարձրաստիճան սպայի մը պարտականութիւնն է, որոշ պարագաներու, մասնակից ըլլալ այն մահափորձին որ ուղղուած է Վեհրմախթի վերին պետին դէմ, որ մեր Առաջնորդն է:

Այնուհետեւ նախագահ Ֆրայզլէր կ՚անդրադառնայ զօրավար Շթիֆի կատարած գործունէութեան՝ Յուլիս 20ի դաւադրական ձեռնարկին:

Ֆրայզլէր.— Ճի՞շդ է որ յետագային վիճաբանութիւն մը ունեցաք զօր. Օլպրիխթի հետ, որուն ներկայ էր նաեւ Թրէսքով:

Շթիֆ.— Այո՛…

Ֆրայզլէր.— Ճի՞շդ է որ այս վիճաբանութեան ընթացքին ձեզ ներկայացուցին Պէքի, որ այդատեն գնդապետ-զօրավար էր:

Շթիֆ.— Այդ օրը, կամ ուրիշ օր մը, բայց ճիշդ է որ ներկայացուցին:

Ֆրայզլէր.— Ամէն պարագայի, ճի՞շդ է որ զօրավար Պէք առաջարկեց ձեզի մասնակցիլ մահափորձին:

Շթիֆ.— Ճիշդ է:

Ֆրայզլէր.— Անկասկած, ճիշդ է նոյնպէս, որ այս առաջարկին վրայ փոխանակ ապտակով մը զայն գետին փռելու, ընդհակառակն դուք պահանջեցիք որ ձեզի ժամանակ տան խորհելու:

Շթիֆ.— Այո՛, ճիշդ է:

Ապա նախագահը կ՚ուզէ մանրամասնօրէն ճշդել Շթիֆի դերը մահափորձին մէջ: Արդարեւ, հաստատուած է թէ Շթաուֆէնպէրկ իրեն պահ է տուած մահափորձին յատկացուած ռումբեր:

Ֆրայզլէր.— Ճի՞շդ է որ թշուառական մարդասպանը՝ Կոմս Շթաուֆէնպէրկ ձեզի առաջարկած է անձնապէս կատարել մահափորձը:

Շթիֆ.— Այո՛…

Ֆրայզլէր.— Ճի՞շդ է որ մերժեցիք:

Շթիֆ.— Այո՛…

Ֆրայզլէր.— Այնուհետեւ Շթաուֆէնպէրկ ձեզի յանձնեց ռումբերու եւ պայթուցիկներու ծրար մը: Ճի՞շդ է:

Շթիֆ.— Այո՛…

Ֆրայզլէր.— Ի՞նչ կը խորհէիք. ի՞նչ բանի պիտի ծառայէին անոնք:

Շթիֆ.— Այդ ռումբերը պիտի գործածուէին Շթաուֆէնպէրկի կողմէ Առաջնորդին դէմ կատարուելիք մահափորձի մը ընթացքին: Սակայն հաստատ գիտեմ:

Ֆրայզլէր.— Ա՛հ, վերջապէս հասանք բուն կէտին… Ուրեմն, երբ Շթաուֆէնպէրկ ձեզի առաջարկեց մահափորձը անձամբ կատարել, դուք մերժեցիք, սակայն չվարանեցաք պահպանութիւնը ստանձնելու այն ռումբերուն՝ որոնք պիտի ծառայէին ոճրային զզուելի արարքի մը:

Շթիֆի հարցաքննութիւնը այստեղ վերջ կը գտնէ:

Ամբաստանեալը կ՚ընդունի որ տեղեակ էր Շթաուֆէնպէրկի մահափորձի ծրագրին եւ իր համաձայնութիւնը տուած էր երբ իրեն յայտարարուած էր թէ՝ դէպքը տեղի պիտի ունենար յաջորդ օրը, այսինքն Յուլիս 20ին:

Մահափորձին եւ Պերլինի ըմբոստական արարքին մ՚էջ իր մասնակցութիւնը այլեւս ոչ մէկ կասկած կը վերցնէ:

(Ց Շար.)

ՅԻՍՈՒՆԵՐՈՐԴ ԱՍՏՂԸ

★

Հաւայ կղզեխումբը կը գտնուի Խաղաղական Ովկիանոսին մէջտեղը, Միացեալ Նահանգներէն 3·840 քիլոմեթր եւ Ճափոնէն 5·440 քիլոմեթր հեռու։ Տարածութիւնն է 16·700 քառ· քիլոմեթր։

Հաւայ անցեալ դարուն վերջերը անցաւ ամերիկեան տիրապետութեան տակ· 1903ին իսկ, Հաւայեան Խորհրդարանը խնդրեց որ Հաւայ համարուէր Միացեալ Նահանգներէն մէկը։ Այս խնդրանքը կրկնուեցաւ գէթ 20 անգամ, մինչեւ որ վերջապէս ընդունուեցաւ։

Վերջին ամիսներու ընթացքին ամերիկեան խորհրդարանը տուաւ իր հաւանութիւնը, մինչ Հաւայի ժողովուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը խնդրէր երկրին նահանգ հռչակուիլը։

Հաւայ, Ալասքայէն մի քանի ամիս յետոյ կը դառնայ Միացեալ Նահանգներէն մէկը։ Սակայն, ամերիկեան դրօշակին վրայ Հաւայը ներկայացնող 50րդ աստղը պիտի աւելցուի 1960ի Յուլիս 4ին։

Հաւայ կղզեխումբը կը բաղկանայ բազմաթիւ կղզիներէ, որոնց կարեւորագոյններն են՝ Հաւայ, Ուահու, Մաուի, Քաուայ, Մոլոքայ, Լանայ, Նիիհաու, Քահուլավէ։

Բնակչութիւնը կը հասնի 600·000ի։ Ասոնց 200·000ը Ճափոնցի է, 90·000ը, ճերմակ, 90·000ը Բոլինեզիացի (Ովկիանոյէն), 60·000ը Փիլիպեան կղզիներէն, 30·000ը Չինացի։ Այս բոլորը գրեթէ միահամուռ խնդրեցին Ամերիկացի դառնալ եւ յաջողեցան։ Նոր նահանգին առաջին ներկայացուցիչները՝ ամերիկեան Ծերակոյտին եւ Խորհրդարանին մէջ, ծագումով Ճափոնցի են։

Կաթողիկէ առաքեալները ասկէ 132 տարի առաջ ոտք կոխեցին Հաւայ կղզիներուն մէջ։ Հաւայի երեւելի առաքեալը եղաւ հերոսական Հ. Դամիանոս տէ Վոյստէր Պելժիացին, որ տարիներով նուիրուեցաւ բորոտներու ծառայութեան եւ մեռաւ անոնց մէջ, բորոտութենէ վարակուած ըլլալով։

Կաթողիկէներու թիւը, այսօր, կը հասնի 160·000ի, Հաւայ կղզեխումբին մէջ։

Հաւայ դրախտանման կղզեխումբ մըն է· կլիման հրաշալի է· յաւիտենական գարուն կը տիրէ հոն։

Երկրին տեսքն ալ շատ գեղեցիկ է· ունի 4·168 եւ 4·200 մեթր բարձրութեամբ լեռներ, որոնք ծածկուած են յաւիտենական ձիւնով։ Ունի զարմանահրաշ տեսարաններ։

Երկրին ամէնէն կարեւոր արտադրութիւնն է անանասը։ Երկրին ապրուստի աղբիւրն է զբօսաշրջութիւնը։ Հաւայ զբօսաշրջութեան խտէալ վայր մըն է։

Հաւայեան Նահանգի մայրաքաղաքն է Հոնոլուլու, որ կը գտնուի Ուահու կղզիին մէջ եւ ունի շուրջ 400·000 բնակիչ։ Նոյն կղզին կը պարունակէ հռչակաւոր Բիրլ Հարպըր նաւահանգիստը։

Հոնոլուլուի մէջ կայ մեծ համալսարան մը, 6·000 ուսանողներով։

«Մասիս» Կ. Վ. ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

«ԿՈՎԸ ԵՒ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻՆ»

Այս վերնագիրը կարդալով հաւանաբար ենթադրէք թէ առակ մըն է զոր կ'ուզեմ պատմել· բայց անմիջապէս ըսեմ թէ «Կովը եւ ռազմագերին» առակ մը չէ, այլ նիւթը շարժանկարի այն մեծ ժապաւէնին զոր Անրի Վերնէօյ՝ բուն անունով Աշոտ Մալաքեան, պատրաստելու վրայ է այժմ եւ ուր առաջնակարգ դերասան Ֆերնանտէլ ռազմագերիին գլխաւոր դերը ստանձնած է։

Պավիէրական Ալպեան գեղեցիկ լեռներուն մէջ հանդիպեցայ մեր երիտասարդ եւ աշխոյժ հայրենակցին, որ իր ընտրած ասպարէզին նուիրեալ մըն է եւ նոյնքան ճարտարագէտ որքան արուեստագէտ։ Իր ինքնաշարժով Միւնիխէն մինչեւ Թեկերնզէ եւ անկէ ալ շատ անդին՝ ձորերն ու լեռները կը չափէր գտնելու համար իր ժապաւէնին յարմար վայրերը եւ տեսարանները։

Ահա նիւթը։ Ռազմագերի մըն է Ֆրանսացի՝ վերջին պատերազմէն, որ կ'ուզէ փախուստ տալ Գերմանիայէն եւ երթալ իր հայրենիքը։ Ո՛ր ռազմագերին չէ խորհած փախուստի մասին եւ ո՛վ փոքր կամ մեծ փորձ մը չէ ըրած ազատելու համար փշաթելերէն։ Քիչեր յաջողած են իրենց նպատակին հասնիլ։ Մեր գերին սակայն գտած է յարմար միջոց մը։ Առած է կով մը, իսկական պավիէրական կաթնտու կով մը, կախած է ուսէն տոպրակ մը եւ ձեռքին կայ դոյլ մը··· Ո՛վ կրնայ կասկածիլ տեսնելով այս աշխատասէր ռազմագերին· հանդիպողը կը կարծէ թէ հողագործի քով դրուած ռազմագերի մըն է որ կովին վրայ կը հսկէ։

Այնուհետեւ··· ընթերցողին կը թողում երեւակայել բոլոր այն զուարճալի եւ վտանգաւոր պայմանները որոնց պէտք է յաղթէ մեր գերին· փախուստ՝ ճամբաներէն, անտառներէն, ջուրերու մէջէն եւ մանաւանդ թելերու ցանցէն···։ Որքան կատակաբանութեամբ, նոյնքան ալ տխրութեամբ եւ արկածախնդրութեամբ համեմուած կտոր մըն է «Կովը եւ ռազմագերին»։

Անրի Վերնէօյ հետը բերած էր Ֆրանսացի իր գլխաւոր գործակիցները, որոնք Միւնիխի մէջ կայան հաստատած էին, իսկ օգնական ուժերը Գերմանացիներ էին։

Այս նոր գործը մեր հայրենակցին ցարդ պատրաստած մօտ 15 մեծ ժապաւէններու շարքին պիտի պատկանի։ Ան պիտի հետաքրքրէ ոչ միայն Ֆրանսական երկու միլիոն ռազմագերիները եւ անոնց պարագաները, այլեւ բոլոր անոնք որ որեւէ ձեւով կապ ունեցած են ռազմագերիներու հետ եւ զբաղած անոնց ճակատագրով։ Ըլլալով նաեւ ժամանակի պատկերը, տեսակ մը վաւերագրային ժապաւէն է, որ պիտի հետաքրքրէ ամբողջ Եւրոպան։ Ֆրանսական եւ գերմանական ընկերութիւններու գործակցութեամբ զարգացող այս ժապաւէնը, տեղական մամուլին մէջ համակրանքով յիշատակուած է արդէն եւ թերթերուն մէջ երեւցած են Անրի Վերնէօյի, Ֆերնանտէլի եւ ժապաւէնին զանազան տեսարաններուն պատկերները։

Այս նոր գործը, հաւանաբար, հրապարակ պիտի ելլէ յառաջիկայ Նոյեմբերին։

Բարի՛ յաջողութիւն։

Տ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ (Յատուկ).— Քանի մը ամիս է կարծէք Նիսի հայ կեանքը վերազարթնումի ճիգեր կ'ընէ։

Մարսէյլի (Պօմօն) Քրիստափոր խումբի պարախումբին քաղաքիս մէջ ներկայացուցած «Հայկական հարսանիքը», Նիսի կազմակերպութիւններու համերաշխ գործակցութեամբ Ապրիլ 11–24ը, Հ. Յ. Դ. տեղւոյս Գէորգ Չաւուշ խումբի կողմէ կազմակերպուած Մայիս 28ը եւ Խանասորի 62րդ տարեդարձը ենթադրել կու տան մեզի որ Նիսն ալ նորէն պիտի սկսի հայկական կեանք մը վերստեղծել։ Թէեւ եկեղեցւոյ թնճուկը կը պահէ իր ինքնագլուխ եւ տնավարի անզօր վիճակը։

Խանասորի 62րդ տարեդարձը այս տարի ալ տօնուեցաւ հանդիսութեամբ Օգոստոս 9ին Սան Շէճի ծառաստանին մէջ։ Տեղացիներէն զատ կային բաւական թիւով արձակուրդի եկած Հայեր։ Առաւօտէն սկսեալ, Պ. Աքօլանեանի ջանքով սալաղարձ մը բարձրախօսէն կը սփռէր հայերէն երգեր եւ արտասանութիւններ, հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծելով դաշտին վրայ։

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին, օրուան նախագահը՝ ընկ. Շահան Զօտեան, յանուն Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբին, բացուած յայտարարեց Խանասորի 62րդ տարեդարձին նուիրուած հանդէսը, ոգեկոչելով 250 կտրիճներու յիշատակը.—

«Այսօր, մենք չենք կրնար ուխտի երթալ մեր Մասիսին, Սիփանին, Սեւանին, էջմիածնին եւ մեր անմեռ նահատակներուն, բայց մեր հոգիներու հաղորդակցութեամբ կ'այցելենք բոլորին եւ կը յիշենք հայրենի օդը, ջուրը, սարերը, դաշտերը ու Խանասորը եւ կ'ըսենք անոնց՝ մենք չենք մոռնար զձեզ»։

Այնուհետեւ, իրարու յաջորդեցին երգեր, արտասանութիւններ, պար եւ զուարճալիքներ։ Թէեւ բոլորն ալ յաջող, բայց Օր. Նիլտա Գասպարեան եւ Սալբի Գէորգեան ողջունուեցան ջերմ ծափերով։ Ինչպէս նաեւ Տիկ. Կրկոյեան եւ ուրիշներ։

Սրտառուչ ճառ մը խօսեցաւ ընկեր Գարեգին Գէորգեան պանծացնելով Խանասորի հերոսամարտը։

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր ընկեր Աստուր Քէօսէեան (Մարսէյլէն) որ ամփոփ, իմաստալից եւ խնամուած ճառ մը խօսեցաւ։ Ընկերը յիշեց 62 տարի առաջ գերմանական եւ անգլիական պաշտօնական մամուլին մէջ եղած գովասանքները Խանասորի ձեռնարկին շուրջ, բացատրեց անոր քաղաքական եւ հոգեբանական իմաստը եւ թելադրեց որ միշտ յիշենք Խանասորն ու Մայիս 28ը, Ապրիլ 11ն ու Հայկական Դատը։

Աճուրդի դրուեցաւ ափսէ մը թերթանուշ զոր շահեցաւ Պ. Սուրէն Քարախանեան։ Աճուրդէն գոյացաւ 30·000 ֆրանք։

Հանդէսէն ետք, ընկերական մթնոլորտը եւ կերուխումը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն։

ՆԵՄՐՈՒԹ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԸՆԿ. ԲԺԻՇԿ ԲԱԲԱԼԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

●

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հաւատաւոր եւ վեթերան ընկերներէն բժիշկ Արտաշէս Բաբալեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է համաժողովրդային շուքով, Օգոստոս 3ին։ Ներկայ եղած են պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, զինուորականներ, Թեհրանի Կաթողիկէ Հայոց հոգեւոր հայրերը, Աւետարանական համայնքի ներկայացուցիչներ, իրանեան Խորհրդարանի հայ երեսփոխանները, եւայլն։

Դամբանականներ խօսած են Թեմական Խորհուրդի անդամ Պ. Աբրահամ Ասատրեան, յանուն հանրային բոլոր մարմիններուն, իսկ յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարմիններու՝ ընկ. Տաճատ Պօղոսեան։ Խօսք առած է նաեւ, յանուն «Ալիք»ի խմբագրութեան եւ վարչութեան, ընկ. Անուշաւան Գրիգորեան։

զուեանի ձեռքով, «Մանֆրեդը»՝ Տիրայր վարդապետի թարգմանութեամբ, Ալ. Ծատուրեանը թարգմանել է մի շարք բանաստեղծութիւններ «Եբրայական մեղեդիներ» շարքից եւայլն։ Արժէր, որ Դաշտենցն իր արժէքաւոր աշխատութեան մէջ զանց չառնէր դրանք։

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑ

ԶԷՅՐԱՆ

Դ.

Այս ընթերցանութիւնը, Չէրքէզներուն ձայները պզտիկ սենեակը մահահոտ բուրումով մը կը լեցնեն, եւ ես կ'երեւակայեմ անտառը որ չի կրնար փախստական զաւկին ապաստան ընծայել այս անգամ· երկու ոտխներուն մենամարտը, այն՝ որուն յամառ դաւադիրները եղած էին· մութին մէջ կռիւ մը· Կովկասէն մինչեւ Իզմիտ երկարող արկածներուն, շարունակելի յօդուածներուն վերջին բառը· տասը տարուան անցեալ մը որ մէկ երկվայրկեանով մը կը կտրի կը դադրի· կիրքերու հծծութիւն մը որ կաթիլ մը արեան մէջ կը լուծուի կը հալի· մրցումներու [illegible] վախճանը, քաղաքակրթութեան մէջը կամ դուրսը· երկուքին մէկի վերածումը։

Եւ համոզմամբ, խղճի մտօք ահա կը ձեռնարկեմ պաշտպանութեան դժուարին գործին, եւ, այս է մտքի մը զարմանալի յեղափոխութիւնը, որ վստահօրէն կը խօսիմ հիմա եւ ամբաստանեալին արձակուիլը կը պահանջեմ։ Աւազակին սպանութիւնը՝ ընկերութեան համար այնքան զառն կորուստ մը չէ, եւ վերջապէս դժբախտ տասնապետը լուրջ ընդդիմութեան մը դէմ զէնք գործածելու հարկադրուած էր անշուշտ։ Այս պահուս ինքը պիտի ըլլար սպանեալը եթէ չըսպաննէր։ Եւ ատեանին բարեացակամ տրամադրութիւնները տեսնելով կը քաջալերուիմ, ու ոստիկանին անշուք ու անշշուկ կեանքը կը պատմեմ անոնց· անփառունակ զինուորական՝ պատերազմի դաշտը եւ անոր պատիւը չի տեսներ, բայց կը տեսնէ ամէն ժամ մահու վտանգը· որ գիշեր չունի, հանգիստ չունի, գոյութիւն չունի իրեն յատուկ, եւ որ ամէն զրկումի վրայ կուգայ հոս՝ ոտքը շղթայակապ՝ համար տալու իր դժնդակ պաշտօնին։ Կը զգամ որ ամբաստանութիւնը կը տկարանայ, ջուրը կ'իջնայ։ Սխալմամբ ի գործ դրուած միւս սպանութեան ամբաստանութիւնը ձեռք կ'առնեմ եւ կը յայտարարեմ որ տասնապետին ութնամեայ բանտարկութիւնը կը քաւէ այդ յանցանքը։

Ե.

Դուրսն ենք· ես, միւսը, ամէնքս։ Ներսը կը խորհրդակցին, կը վիճին, թեր ու դէմ կարծիքներ կու տան։ Քրանտիւքին գլուխը վզին վրայ կ'երերայ, աջ ու ահեակ կը ծռի· պիտի փրթի՞ արդեօք· երեսս կը նայի դատապարտուած ոչխարի մը նայուածքին քաղցրութեամբը· այդ նայուածքը հարցումներ ունի, որոնց չեմ կարող պատասխանել· ես ալ տասնապետը դողացնող յուզումներուն մասնակից եմ, հոս այս անկիւնը քաշուած, ու սրտատրոփ կը սպասեմ։

Կէս ժամ· ոչինչ դեռ· ներսը ձայներ կը բարձրանան ու զիս սարսափով կը համակեն։ Կ'աղաչեմ, մի՛ ընէք· որո՞ւ հետ կը խօսիմ։

Ժամ մը, ու կը շարունակեն խորհրդակցիլ· ձայները կը մեղմանան, չեն լսուիր ալ, համաձայն են· ինչի՞ վրայ արդեօք։

Ու յանկարծ զանգակին ձայնը, սուր, ուժգին, սարսափելի հնչիւն մը, որ շունչս կը կտրէ մէկէն· տասնապետին տժգոյն դէմքը կը կարմրի· ամէնքը սենեակէն ներս կը խուժեն ինձմէ առաջ, անհամբեր· ա՛լ չհանդուրժելով սպասել։

Ես ալ կը մտնեմ վերջապէս։ Զնստած դեռ իր աթոռին վրայ՝ նախագահը կը վարանի· ամբաստանեալին ներկայութիւնը կը ստուգէ· դէչ նշան։

Եւ դատավճիռը կը կարդայ, համառօտ գիր մը, չորս տող, որ կեանք կամ մահ կը բերէ հետը։ Առջի պարբերութիւններէն դեռ բան չեմ հասկնար· գլուխս դէպի առաջ՝ բառերը աւելի շուտ լսելու յիմարական ջանքեր կ'ընեմ· շո՛ւտ, աւելի շո՛ւտ, եզրակացո՛ւր։

Անձնապաշտպանութի՛ւն։ Փրկուա՛ծ են։

Բանտ կը դառնանք նորէն, ցնծութեան աղաղակներու, ողջագուրումներու մէջ։ Քրանտիւք չի խօսիր, ձեռքս կը բռնէ կուլայ ու սենեակին պատէն վար առնելով Չէրքէզի դաշոյն մը, ինծի կը նուիրէ զայն։

Ի՞նչ ընեմ ես այս դաշոյնը։ Քրանտիւքի բազմավէպ կեանքին անբաժան ընկերը, հո՛ս տուն մը, սրահի մը կահ կարասիներուն մէջ՝ անվնաս զարդ մը, խաղալիք մը պիտի ըլլայ այսուհետեւ։ Իր դաշոյնի կեանքը վերջացած է· կինները ձեռքերնին պիտի առնեն զայն երբեմն, չհասկնալով անոր լեզուէն, չըմբռնելով իրենց աղկաղկ ու աշխարհիկ կիրքերուն անզօրութեանը մէջ՝ այս երկաթէ կտորին՝ սիրոյ հետ ունեցած մշտնջենական խնամութիւնը եւ չտեսնելով այդ անզգայ գործիքին մէջ՝ սուրբ ու վայրենի տոչորումներու նախանձոտ պահապանը։

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(4 եւ վերջ)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

ՉԵԽ ՖԻԼԱՐՄՈՆԻՔ. Նուագախումբը մերժած է մասնակցիլ Էտինպուրկի փառատօնին, հակառակ անոր որ նախապէս պայմանագիր ստորագրած էր: Չեխերուն պատճառաբանութիւնը այն է որ հունգար ջութակահարուհի՝ Եոհաննա Մառցի, որուն հետ պիտի նուագէր չեխ նուագախումբը, համայնավար չէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Հասարակապետութիւնը, ստեղծուած 1958 Սեպտ. 28ի հանրաքուէով, կը բաղկանայ 13 հանրապետութիւններէ, որոնց բնակչութեան ընդհանուր թիւը կը հասնի 84 միլիոնի:

ԿԻՆԷԻ Հանրապետութեան Նախագահը՝ Սէքու Թուրէ Լոնտոն հրաւիրուեցաւ կառավարութեան կողմէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ հիւսիս-արեւմուտքը, Ապառաժուտ Լեռներէն մինչեւ Խաղաղական ովկիանոսը տարածուող երկրամասը շատ ծանր երկրաշարժի մը ուերները կրած է: Ցնցումները այնքան ուժգին եղած են որ լեռներ տեղափոխուած, գետեր իրենց ընթացքէն ելած են: Գիւղեր հիմնայատակ եղած են, Ուէսթ Եըլոսթոնի ազգային նշանաւոր ծառաստանէն 30 մղոն անդին, Հէպկընի ջրելեկտրական մեծ ամբարտակի կառոյցը վտանգուած է, որմնադրութեանը կրած ճեղքուածքներուն պատճառով: Տեղ տեղ գետերը իրենց գնացքնէ ելլելով, դաշտ ու հովիտ ողողած, բերքերը փճացուցած են: Նիւթական վնասները շատ մեծ են: Բարեբախտաբար, ցարդ ճշդուած մարդկային զոհերու թիւը համեմատաբար քիչ է: Անակնկալ, նոր ու շատ աւելի մեծ աղէտներու առաջքն առնելու համար, օդանաւային անընդհատ հսկողութեան տակ է բոլոր վտանգուած երկրամասը:

ՊՈՆԻ իշխանութիւնները շատ դժգոհ են Ֆերհաթ Ապպասի բրած յայտարարութենէն Տեր Շփիկըլ թերթին: Ալժերիական «կառավարութեան վարչապետը» բսած էր թէ Գերմանիան կ'օժանդակէ Ֆրանսայի՝ Ալժերիոյ պատերազմին համար: Պոնի մէջ կը յիշեցնեն թէ Անդրծովեան հողամասերու բարգաւաճման համար, Հասարակաց Շուկայի հիմնադրամին Գերմանիա 200 միլիոն տոլար տուած է, հինգ տարուան համար, բայց Ֆրանսա խոստացած է Ալժերիոյ համար չօգտագործել այդ հիմնադրամէն տրամադրուած գումարները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ Օգոստոս 26ին պիտի հասնի Պոն, փոխանակ Օգոստոս 27ի, որպէսզի մէկ օր հանդստանայ Դաշնակցային Գերմանիոյ մայրաքաղաքը որ կը պատրաստուի մեծ շուքով ընդունելու Նախագահը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արտ Թէրզեան եւ զաւակները (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Կազէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Կազէլեան եւ զաւակները (Տրակինեան), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Թէրզեան (Նիւ Եորք); Տէր եւ Տիկին Սուրէն Թէրզեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գրիգորեան (Ռումանիա),

Խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

Արժանապատիւ Տէր
ՍԱՀԱԿ Աւագ Քհնյ. ՇԱՄԼԵԱՆԻ

վախճանումին առիթով:

Սրտայոյզ երախտագիտական շնորհակալութիւններ մասնաւորապէս Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի անձնուէր անդամներուն, քահանայ հայրերուն, ինչպէս նաեւ Փրատոյի, Պօմոնի սարկաւագներուն եւ դպիրներուն որոնք դմայլելի եւ հոգեհունչ երգեցողութիւններով արժանավայել փայլ մը տուին մեր ողբացեալ Տէր Հօր օծումին եւ թաղման արարողութիւններուն, մխիթարելով մեր սգակիր սրտերը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Հայկանոյշ Երամեան եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի կիրակի առաւօտ Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ ազգականին

ՄԻՆԱՍ ԵՐԱՄԵԱՆԻ

հոգւոյն ի յիշատակ, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959-1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան:

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով:

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նօր, Լը Րէնսի:
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉ. ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պաշտամունք՝ այս կիրակի, Սէն Ժէրոմ, ժամը 9,30ին: Ռիւ Ժէմափ՝ ժամը 10,45ին:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆ. ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10.45, կը խօսի Պատուելի ԳԱՅԱՅԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959-1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողները փութան դիմել Տնօրէնութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél.: OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակ՝ներուն արձանագրութիւնը, Տնօրէնութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. Հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տնօրէնութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ — VENDREDI 21 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8474 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4375

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՂՁԱԼԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Քաղաքական բարդ հարցերու շարքին, կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ տակաւին Ալժերիոյ կնճիռը, որ կը զբաղեցնէ ոչ միայն Ֆրանսայի պատասխանատու վարիչները, այլ նաեւ միջազգային դիւանագիտութիւնը:

Շուտով պիտի լրանայ հինգ տարին, երբ առաջին անգամ (1954 Նոյեմբերին) Ալժերիոյ իսլամ ազգայնական տարրերը ապստամբութեան դրօշ բարձրացուցին ֆրանսական իշխանութեանց դէմ, անկախութիւն պահանջելով:

Ազգային Ազատագրութեան Ճակատը հետզհետէ զօրացաւ՝ ներսէն՝ տեղացիներու եւ դուրսէն՝ արաբական պետութեանց օժանդակութեան շնորհիւ:

Առաջինները իբրեւ կամաւոր զինուորագրուեցան՝ աստիճանաբար աւելցնելով կռուող բազուկներու թիւը: Արաբական սահմանակից կամ հեռաւոր պետութիւններն ալ ռազմական եւ նիւթական նպաստ բերին ապստամբներուն, դժուարացնելով ֆրանս. կառավարութեան խաղաղեցման ձեռնարկները:

Մինչ մէկ կողմէ շարժումը զսպելու համար զինուորական միջոցներ ձեռք կ'առնուէին, միւս կողմէ մասնագէտներ Սահարայի աւազուտքին մէջ երեւան հանուած հարուստ նաւթահանքերու օգտագործման էին նուիրուած:

Շնորհիւ կատարուած աշխատութեանց, կարճ ժամանակէն Սահարայի քարիւղը գրեթէ ինքնաբաւ պիտի դարձնէ Ֆրանսան վառելանիւթի կողմէ, անհուն շահեր ապահովելով Ալժերիոյ եւ մայր երկրին:

Հակառակ հիւլէական ուժի օգտագործման կարելիութեանց, քարիւղը այսօր եւս — ինչպէս պալոց տարիներու ընթացքին — առաջնակարգ դեր կը խաղայ — եւ պիտի խաղայ — քաղաքակիրթ ազգերու տնտեսութեան մէջ:

Այդ պատճառաւ ալ արեւմուտքի եւ արեւելքի մեծ պետութիւնները մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այն հողամասերուն, որոնց ընդերքին մէջ քարիւղի հարուստ հանքեր կան:

Միջին Արեւելքի մէջ արեւմտեան պետութեանց եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ տեսնուած մրցակցութիւնը քարիւղն ունէր իբրեւ դրդապատճառ:

Ասիական եւ արաբական ազգայնական զարթօնքը երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին իբրեւ հետեւանք ունեցաւ արեւմտեան դաշնակիցներու հեռացումը Միջին Արեւելքէն:

Ամէնէն աւելի տուժողն եղաւ Մեծն Բրիտանիա, որ հետզհետէ քաշուեցաւ Հնդկաստանէն, Պիրմանիայէն, Սէյլանէն, Եգիպտոսէն, Պաղեստինէն, Յորդանանէն եւ Իրաքէն:

Ֆրանսա նոյնպէս անկախութիւն շնորհեց հոգատարութեան ենթակայ Սուրիոյ ու Լիբանանի, ինչպէս նաեւ՝ Հնդկաչինի: Ափրիկէի մէջ ալ Մարոքի ու Թունուզի: Իսկ այժմ ալ, ըստ նոր Սահմանադրութեան, անկախութեան հնարաւորութիւններ կուտայ նախկին գաղթավայրերու բնակչութեանց:

Այս պայմաններուն տակ դժուար կացութիւն մը կը ստեղծուէր Ալժերիոյ համար:

Հինգ տարիէ ի վեր իրերայաջորդ դահլիճներն ու ազգային ժողովները չկրցան գտնել բանաձեւ մը, որ գոհացնէ մէկ կողմէ Ֆրանսայի, միւս կողմէ Ալժերիոյ ազգայնական տարրերուն:

Հանրապետութեան Նախագահը ծրագրած է վերջին փորձ մը եւս կատարել՝ գտնելու համար բաղձալի բանաձեւը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ «ՑԱՒ» ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ

Անգլիական մամուլը կը շարունակէ իր ծանր յարձակումները Ֆրանսայի դէմ:

Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանը առջի օր ընդունուեցաւ Արտաքին Նախարարը փոխարինող՝ Ճօն Փրոֆիւմոյի կողմէ: Շովէլի (ֆրանսական դեսպանը) եւ անգլիացի դիւանագէտին խօսակցութեանց նիւթը թէեւ յայտնի չէ, բայց կը կարծուի թէ ֆրանսական դեսպանը տեղեակ պահած է Անգլիացիները Վինոկրատոլի եւ Տը Կոլի խօսակցութիւններէն, խօսած է նաեւ Լաոսի կացութեան մասին, եւ վերջապէս, Ֆրանսայի դեսպանը իր կառավարութեան «ցաւ»ը յայտնած է անգլիական մամուլին տարած խիստ պայքարին համար, Ֆրանսայի եւ մանաւանդ անոր Հանրապետութեան Նախագահին դէմ:

Ֆրանսական մամուլն ալ մեծ ցաւով կ'արձանագրէ Անգլիոյ որդեգրած այս ընթացքը որ անբացատրելի եւ նոյնիսկ թշնամական է: Ֆիկարօ կը գրէ թէ ցորչափ հակաֆրանսական յօդուածներ հրատարակող թերթերը՝ Տէյլի Հերըլտ եւ Տէյլի Էքսփրէս կը կոչուէին, այնքան ալ ծանրակշիռ չէր, որովհետեւ ամէն մարդ գիտէ թէ այդ թերթերը «զգայացունց» հրատարակութիւններու սովորութիւնն ունին, բայց երբ Թայմզ, որ կիսապաշտօնական հանգամանք ունի, խմբագրական մը կը յարձակի Ֆրանսայի վրայ, խնդիրը անշուշտ կը փոխուի եւ աւելի լուրջ եւ մտահոգիչ հանգամանք կը ստանայ:

Թայմզ կը գրէ թէ ֆրանսական հիւլէական ռումբը «Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի ուղղուած ապտակ մըն է» եւ անգլիացի խմբագիրը կ'եզրակացնէ թէ Տը Կոլ միայն հիւլէական ուժի կը հաւատայ եւ այդ պատճառով հիւլէական ռումբ կ'ուզէ որպէսզի գլուխ բռնէ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի:

Անգլիոյ դառնութիւնը կուգայ անշուշտ Հասարակաց Շուկայի կազմութենէն, բայց այս բաւարար պատճառ մը չէ, իսկ եթէ Անգլիա յուսախաբ է ֆրանքօ-գերման բարեկամութենէն, պէտք չէ մոռնայ թէ իր մեծագոյն քաղաքագէտն անգամ՝ Չըրչիլ, պատմական դարձած կոչի մը մէջ, 1948ին ի Ցիւրիխ, մաղթած էր նման բարեկամութիւն մը: Եւ Ֆիկարօ կը շեշտէ — «Պէ՞տք է կարծել թէ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայ ղեկավարները նուազ յստակատես են քան իրենց պետական մեծ դէմքը, եւ կրկին վերադարձած են Եւրոպան բաժնելու իրենց հին քաղաքականութեան, որ ասկէ ճիշդ քսան տարի առաջ, յանգեցաւ ծանօթ այն ողբերգութեան որուն տխմարութիւնը ապացուցանել, այլեւս աւելորդ է 1959ին:

Եւ Ֆիկարօ արդար դառնութեամբ մը գիտել կուտայ թէ Անգլիա ուզէ կամ ոչ մաս կը կազմէ Եւրոպայի եւ իր ներկայ ընթացքը միայն Խրուշչեւին կրնայ օգտակար ըլլալ: Մոսկուայի ձայնասփիւռը լայնօրէն արձագանգ կը հանդիսանայ բրիտանական մամուլին հրատարակած հակաֆրանսական յօդուածներուն:

Ֆրանսայի դեսպանին այցելութիւնը պաշտօնական բողոքի մը բնոյթը չունէր անշուշտ: Շովէլ միայն «ցաւ» կը յայտնէր անգլիական թերթերու որոշ յօդուածներու հրատարակութեան եւ տարածման առթիւ: Դիւանագիտական մարզի մէջ նրբութիւն մը կայ «բողոքին» եւ «ցաւ»ին միջեւ որ իր կարեւորութիւնն ունի նման պարագաներու մէջ:

Օրէ Օրին

ՄԵՆՔ ՉԷԻՆՔ ԾԱԽԵՐ

Շատ պիտի ուզէինք սորվիլ ինքնութիւնը այն անխելք մարդուն, որ ելեր յայտարարեր է — եւ շատերուն ալ հաւատացուցեր է — թէ հայ եւ հրեայ ժողովուրդները իրարու կը նմանին, իրարու քիթէ ինկած են եւ ունին միեւնոյն մեղքերն ու առաքինութիւնները:

Սխալ է այս տեսութիւնը:

Մենք՝ միլիոնաւոր բազմութիւն մը, չունեւոր, տկլոր ու մօտաւորապէս անհայրենիք, անոնք՝ ունեւոր, հագուած սրքուած եւ տէրը՝ անկախ հայրենիքի մը, որուն օրէնքները իրենք կը մշակեն եւ այդ օրէնքներուն գործադրութեան համար ալ իրենք կը նշանակեն իրենց ուզած պաշտօնատարները:

Իսկ մեր «անկախ»ին մէջ, Երեւանի օփերային առջեւ պահակ դրուած ոստիկան անգամ պէտք է, նախ, արժանացած ըլլայ Չեկայի վստահութեան:

Հրեան հանգանակութիւն մը կը կազմակերպէ ու կը հաւաքէ, մէկ անգամէն, հիսուն, հարիւր միլիոն տոլար:

Հայուն հոգին բերանը կուգայ մինչեւ որ մէկ միլիոն տոլար քով քովի բերէ:

Թէլ Աւիվի կառավարութիւնը փոխառութիւն մը հրապարակ կը հանէ, աշխարհի բոլոր շուկաներուն վրայ, եւ կը գրպանէ հինգ հարիւր միլիոն:

Երեւանի «կառավարութիւնը» Աղքատ Ղազարոսին պէս իր ձեռքը երկնցնելու է մինչեւ Կրեմլին, քանի մը կոպէկի համար···

Իսրայէլ, տասը տարեկան անկախ պետութիւն մը, սկսեր է զինամթերք ծախել Գերմանիոյ:

Հայաստան, քառասուն տարիէ ի վեր «անկախ» եւ «իր ճակատագրին տէր եւ տնօրէն», տուփ մը լուցկի ալ չի կրնար ծախել:

Հրեան կը պոռայ, կը կանչէ եւ Երկրորդ Աշխարհամարտի ընթացքին իր կրած վնասներուն հատուցումը կը ստանայ — կարծեմ հազար միլիոն տոլար:

Հայը ուզածին չափ թող պոռայ, կանչէ, մէկ տոլար ալ ձեռք չի կրնար ձգել՝ իբրեւ հատուցում ի՛ր կրած վնասներուն:

Կ'ըսեն թէ շուկան, Հայուն ալ աչքը բաց է, Հրեային ալ: Ատոր ալ մի՛ հաւատաք:

Մինչեւ Հայը իր խանութը կարգի դնէ եւ յաճախորդ փնտռէ, Հրեան անոր ծախելիքը արդէն ծախած է այդ յաճախորդին:

Ուրիշներ կրնան ուրիշ նմոյշներ ալ տալ, ջրելու համար անխելքներուն տեսութիւնը թէ հայ եւ հրեայ ժողովուրդները միեւնոյն նկարագիրը, միեւնոյն խառնուածքը եւ միեւնոյն տաղանդը ունին: Չունի՛ն:

Այս օրերս մեծ փոթորիկ մը պայթած է Իսրայէլի մէջ: Հրեայ Պէն Կուրիոնը պայմանագիր մը կնքեր է գերման Ատենաուրի հետ եւ յանձն առեր է անոր հայթայթել քանի մը զէնքեր:

Ընդդիմադիրները փրփրեր են:

— Չե՞ս ամչնար, մարդ Աստուծոյ··· Ինչպէ՞ս կարելի է առեւտուր ընել — ու մանաւանդ զէնքի առեւտուր — ժողովուրդի մը հետ, որ տակաւին, երէկ, կը փորձէր մեզ բնաջնջել···

Ծերունազարդ վարչապետը կը պատասխանէ.

— Երէկուան Գերմանիան եւ այսօրուան Գերմանիան իրարմէ տարբեր բաներ են ··· Ապսպրանքը պիտի գործադրեմ···

Պէն Կուրիոն իր հակառակորդներէն նուազ Հրեայ չէ: Ո՛չ ալ նուազ հայրենասէր:

Բայց, կը տեսնէ՞ք պետական շահերը ինչե՛ր ըսել եւ ընել կուտան նոյնիսկ ամէնէն ջերմեռանդ հայրենասէրին:

Իսրայէլ դրամ պիտի շահի՝ մահացու զէնք ծախելով իր երէկուան թշնամիին:

Դրամ կոչուած փորձանքին սիրոյն չէ՞ որ ուրիշ ազգեր ալ համայնավար Վիշապին հետ առեւտուր կ'ընեն:

Պետական շահ եւ քաղաքական: Ջուրն ու ձէթը, թերեւս, օր մը իրարու հետ ձուլուին, այս երկուքը պիտի չձուլուին:

Մե՞նք ինչ պիտի ընէինք եթէ, վաղը, Թուրքը, թնդանօթ գնել ուզէր մեզմէ: Մենք չէինք ծախեր, վստահ եմ:

Այս կէտին մէջ ալ Հայն ու Հրեան իրարու չեն նմանիր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ 32րդ խորհուրդը պիտի բացուի Սեպտեմբեր 4ին, Քազաբլանքայի մէջ: Ռապաթ պիտի հասնի, մօտերս, Լիկայի ընդհ. քարտուղար՝ Ապտէլ Հալէք Հասունա: Համաձայն Իսթիքլալի պաշտօնաթերթ՝ Ալ Ալամի, օրակարգի գլխաւոր հարցերն են՝ պաղեստինեան կառավարութեան մը կազմութիւնը որ իր հրամանին տակ ունենայ բանակ մը՝ ի պահանջել հարկին յարձակելու համար Իսրայէլի վրայ: Թերթին Գահիրէի թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ Լիկայի անդամ պետութիւնները իրենց դրամական օժանդակութեամբ պիտի ապահովեն կառավարութեան եւ բանակին ծախքերը: Բանակին հրամանատար պիտի կարգուի Յորդանանցի նախկին սպայ՝ Ալի Ապու Նուվէր:

ԳԱՀԻՐԷԷՆ Միջին - Արեւելք մամուլի գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Իրաքի զինուորական կառավարիչ՝ զօրավար Ահմէտ Սալահ Էլ Ապտի հրաժարած է: Լուրը հաստատուած չէ Պաղտատի կողմէ, բայց անհաւանական չէ, որովհետեւ Սալահ Էլ Ապտի տարակարծիք էր զօր. Քասըմի հետ համայնավարներու հանդէպ ձեռք առնուած միջոցներուն առթիւ: Կառավարիչը համամիտ էր աւելի արմատական դարմանի մը:

ՍԹԱԼԻՆԿՐԱՏԻ ջրա-ելեկտրական հսկայ կեդրոնին շինութիւնը դադրած է նիւթի պակասի պատճառով: Փրաւտա կը գրէ թէ շաղախ եւ պողպատեայ կաղմածներ կը պակսին մեքենաներու, սրահներու համար: Թերթը կ'աւելցնէ թէ Լենինկրատի, Սվերտլովսքի եւ Տնիէփեթրովսքի գործարանները չեն յանձնած շինանիւթերը: Համաձայն Փրաւտայի, այս կացութեան երկու պատասխանատուներն են՝ Կոսպլանը եւ ելեկտրական կեդրոններու շինութեան նախարարութիւնը:

ՀՌՈՄԻ Քիճի պալատը այլեւս իտալական արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնն ըլլալէ պիտի դադրի: Դիւաններու փոխադրութիւնը սկսած է արդէն եւ պիտի վերջանայ Սեպտեմբեր 15ին: ԺԶ. դարուն շինուած այս հին պալատէն որ կը գտնուի Հռոմի սիրտը Վիա Տէլ Քորսօ, նախարարութիւնը պիտի փոխադրուի եօթը յարկանոց եւ հազար սենեակնոց արդիական շէնքի մը մէջ, շինուած 1938ին Պենիթօ Մուսոլինիի հրամանով:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷԻ Նաթալ նահանգին մէջ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: աւելի քան 300 ափրիկեցի կիներ ձերբակալուած են որոնք զանազան յարձակումներ ըրած են եւրոպացի գործատէրներու եւ պաշտօնեաներու վրայ:

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ քանի մը հոգի ձերբակալուած են, պետութեան դէմ դաւաճանած ըլլալու մեղադրանքով:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Պէն Կուրիոն արձակուրդի եկած է Հարաւային Ֆրանսա:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

Երբ ողբացեալ Շաւարշ Միսաքեանի «Օրեր եւ Ժամեր» ստուար հատորը լոյս տեսաւ, որ մեր վերջին յիսնամեայ հանրային կեանքը յուզող խնդիրներուն կենդանի եւ բարախուն մէկ վկայութիւնն է եւ առով իսկ ընթերցանութեան լաւագոյն վաստակը, այս սիւնակներուն մէջ անոր նուիրեցի ամփոփ գրագատական – քննադատական յօդուած մը (Յառաջ 25 Յուլիս 1958)։ Զգուշացայ սակայն քանի մը անձնական յուշերու ալ տեղ տալէ, սպասելով աւելի յարմար առիթի մը։ Հիմա որ «Յառաջ»ի հիմնադրութեան 34րդ տարեդարձն է, ուշ չէ, կը խորհիմ, առիթէն օգտուիլ եւ ողեկոչել յիշատակը մէկու մը, որուն աշխատակցած եմ իր գործունէութեան զանազան հանգրուաններուն մէջ, հակառակ մեր ունեցած յաճախակի տարակարծութիւններուն։

Առաջին աշխատակցութիւնս 1909ին է, երբ ան կը հրատարակէր «Ազդակ» անունով շաբաթաթերթ մը Պոլսոյ մէջ, երիտասարդ, հաւատաւոր եւ ըմբոստ բովանդակութեամբ, իր շուրջը համախմբած ըլլալով երիտասարդ ուժեր։ Կարինէն, ուր կը գտնուէի իբրեւ ուսուցիչ Սանասարեան վարժարանին մէջ, իրեն կը ղրկէի ծանօթ Թատերագիր եւ բանաստեղծ, Շիլլերի «Վիլհէլմ Թէլ»ին կին տիպարներուն մասին գրուած յօդուած մը, որ անմիջապէս լոյս տեսաւ։ Շիլլեր մասնաւորաբար իր «Վիլհէլմ Թէլ»ով Սանասարեանի ուսանողներուն ամէնէն շատ սիրած հեղինակն էր, որ երիտասարդներուն համար ազատութեան երգիչի հանգամանքով կը ներկայանար։

Յաջորդ տարին իսկ, 1912ին, «Յառաջ»ի իբրեւ խմբագիր, Շաւարշ Միսաքեան կուգար Կարին եւ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկէր։ Ստաւորական իբրեւ կեդրոն, յաճախ կը հանդիպէր Սանասարեան վարժարանը։ Այդ այն տարին էր, երբ Գր. Եպս. Պալաքեան, Սանասարեանը Սեբաստիա փոխադրելու հաշուեյարդարութեամբ զբաղած էր։ Աշակերտներն իրենց ծննդավայրերը մեկներ էին։ Ուսուցիչները անորոշութեան մէջ էին։ Բայց եւ այնպէս որոշած էին պըտոյտ մը կազմակերպել մեր Սրտաճոր ամարանոցը, որ աւերակ վիճակ մը կը ներկայացնէր, փեթակ մը, որուն մէջէն հեռացեր էին բոլոր գործօն մեղուները...։ Բացի ուսուցիչներէն, այդ յիշատակելի եւ վերջին պտոյտին կը մասնակցէին նաեւ Ռոստոմ, Պալաքեան Սրբազան եւ Շաւարշ Միսաքեան։ Շատ հաճելի եւ խանդավառ անցաւ այդ օրը, սակայն գալիք աշնանային ամիսներուն անորոշութիւնը կը ճնշէր բոլորիս հոգիները։

Աշնան, ժողովուրդին փափաքին վրայ, Սանասարեանը կը վերաբացուէր, բայց ոչ Պոլսոյ Խնամակալութեան նիւթական օժանդակութեամբ։ Եւ Ռոստոմ Զօրեան կ՚ընտրուէր տեսուչ նորաբաց Սանասարեանի։

Շ. Միսաքեան ամբողջ տարի մը կը շարունակէր «Յառաջ»ը հրատարակել, տեղական ուժերու գործակցութեամբ։

Յաջորդ տարիներու պատմութիւնը երկար է։ Մինչեւ տարագրութիւն «Ազատամարտ» օրաթերթին պաշտօնական թղթակիցն էի Տրապիզոնէն, Զօրլուէն եւ Գոնիայէն։ Աշխատակցութիւնս վերսկսայ «Ճակատամարտ»ին, երբ գլխաւորաբար Շ. Միսաքեան կը վարէր այդ օրաթերթը։ Բայց աւելի վերջերը երբ Փարիզ հաստատուեցանք երկուքս ալ, եւ «Յառաջ»ը լոյս կ՚ընծայէր, այլեւս պատահականութեան չձգուեցաւ աշխատակցութիւնս, եւ գրեթէ ամէն կիրակի գրական յօդուած մը ունէի «Յառաջ»ի մէջ։

×

«Յառաջ»ի հիմնարկութեան 35 ամեակին առթիւ Շ. Նարդունի «Օրը Օրին» մը ունէր։ Կ՚անդրադառնար մեծ պարբերաթերթի մը, զոր հրատարակել ուզած էր Շ. Միսաքեան եւ սակայն չէր ձեռնարկած, իրեն հետ ունեցած անհամաձայնութեան, պարբերաթերթը խմբագրելու, անոր բովանդակութեան ու տըրուելիք «տարազ»ին հետեւանքով։

Նման ձեռնարկի մը մասին ես ալ իրեն հետ ունեցած եմ խորհրդակցութիւն եւ կազմած ծրագիր, սակայն այդ ձեռնարկն ալ չիրականացաւ։ Վերջին պատերազմին ամէնէն տագնապալի շրջանին էր։ Յաճախ գրատուն կուգար, ինչպէս այդ օրերուն եւ անկէ ետքն ալ, տեսակ մը ժամադրավայր նկատուած էր։ Գրագէտներ ու մտաւորականներ իրարու կը հանդիպէին հոն։ Չեմ գիտեր թէ իր անտիպ յուշերուն մէջ որեւէ յիշատակութիւն կա՞յ արդեօք այդ մասին։ Առաւօտ մը, երբ լաւ տրամադրութեան մէջ էր, միասին գրական – գեղարուեստական պարբերական մը հրատարակելու մասին խօսեցաւ եւ լրջօրէն։ Մարսէյլ պիտի մեկնէր, փափաքեցաւ որ մինչեւ իր վերադարձը պատրաստէի պարբերաթերթին համար գրական եւ նիւթական ծրագիր մը, աշխատակիցներու ցանկով մը։ Կազմեցի այդ ծրագիրը, ինչպէս յաճախ շատ դիւրութեամբ կը կազմենք նման ծրագիրները։ Վերադարձին, երբ ներկայացուցի պատրաստած ծրագիրս, արդէն հրաժարած էր այդ գաղափարէն։ Տարի մը ետքը սակայն առանձին լոյս կ՚ընծայէր «Արածանի» եւ «Հայկաշէն» պարբերականներու քանի մը թիւերը։ Պատերազմը ակամայ դադար մը պարտադրած էր իրեն։ Այդ անգործութիւնը կ՚ուզէր փոխարինել բանով մը։ Որովհետեւ որեւէ կերպով ժողովուրդին խօսիլ կ՚ուզէր։ Եւ ուրիշներուն հետ չէր կրնար լծուիլ ծրագրի մը իրագործման, որովհետեւ չափէն աւելի բծախնդիր էր։ Աւելի լաւ եւ խնամուած պարբերական մը չկարենալ հրատարակելու ցաւը ունեցաւ միշտ։ Թերեւս այդ էր պատճառը նաեւ որ ուրիշ անգամ նման ծրագրի մը իրականութեան համար ալ վարանումներ ունեցաւ։

1930ին եղբօրս Մերուժան Պարսամեանին հետ որոշեցինք «Կեանք եւ Արուեստ» անունով տարեգիրքը հրատարակել։ Այդ օրերուն ամէն շաբաթ «Մասիս» տպարանին դէմի սրճարանը կը հաւաքուէինք։ Արդէն հիմնած էինք «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ» հրատարակչականը։ Շաւարշին յայտնեցի միտքս, թէ «Կեանք եւ Արուեստ» անունով տարեգիրք մը լոյս պիտի ընծայենք։

— Ես ալ միտք ունիմ տարեգիրք մը հրատարակել, ըսաւ։

— Ես կը հրաժարիմ ըսի, քանի որ մտադրած ես դուն ալ տարեգիրք մը հրատարակել։ Պիտի սպասեմ շաբաթ մը գրական պատասխանի։

Շաբաթ մը ետքը, երբ իրեն հանդիպեցայ, հրաժարած էր արդէն իր մտադրութենէն։ Մենք ձեռնարկեցինք տարեգիրքի հրատարակութեան։ Հինգ տարի անընդհատ լոյս ընծայեցինք «Կեանք եւ Արուեստ» տարեգիրքը, վեցերորդ տարիէն սկսեալ զայն վերածելով գրական–գեղարուեստական ամսաթերթի, եւ շարունակեցինք մինչեւ 1940, պատերազմի առաջին ամիսը, երբ ինքնաբերաբար դադրեցուցինք, տպագրութեան եւ թուղթի դժուարութիւններուն հետեւանքով։

Հրապարակագրութեան հետեւելով մէկտեղ, Շ. Միսաքեան կ՚ուզէր եւ ի վիճակի էր նաեւ գրականութիւն ընել։ Բայց չէր կրնար առօրեայէն դուրս գալ եւ իր երազը իրագործել։ Ատկէ նաեւ իր դըժգոհութիւնը եւ անհանդիստ հոգին, գրեթէ ամէն բանի մէջ եւ ամէն ատեն։ Ատկէ նաեւ օրաթերթին լրջութիւնը, որուն համար կը զոհէր անձնական հանգիստը, այդ աշխատանքը վերածելով կիրքի մը։

Շ. Միսաքեան ամէնուն հանդէպ վերապահ էր, խորհրդապահ եւ սակաւախօս եւ ամէն հանգրուաններու աշխատանքի տարբեր նկարագիր ունէր։ «Ազդակ»ի եւ շաբաթաթերթ «Ազատամարտ»ի Շ. Միսաքեանը տարբեր էր «Յառաջ»ի չափահաս խմբագրէն, ինչպէս որ տարբեր էր «Շանթ»ի մէջ գրական էջեր եւ քերթուածներ մշակող ու դառնացած Շատերէն Մէկէն, որ իր գրական ծածկանունն էր։

Վերջին տարիներու դառնութեան եւ դժգոհութեան զգայութիւնը իր նկարագրին հիմնական տարրերէն մէկն էր, հակառակ ընկերական շրջանակներու եւ ժողովրդական հաւաքոյթներու մէջ պոռթկացող ուրախութեան պահերուն, երբ մանուկի մը պէս կը փորձէր զուարճանալ ու հրճուիլ առանց արուեստականութեան։

Հաճոյքով եւ միեւնոյն ատեն տխրութեամբ կը յիշեմ այս քանի մը դրուագները, «Յառաջ»ի հիմնարկութեան տարեդարձին առթիւ։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

“ՂԷ՜Յ ՄՇՈՅ ՍՈՒԼԹԱՆ...”

«Հէ՜յ, Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետ...»

Է՜ր երբեմն, երբ մեր նախնիքը այս նախապաշտութիւնը խունկի եւ աղօթքի վերածած, ամիսներով պատրաստութիւն կը տեսնէին որոշեալ օրը, — Վարդավառին — «Մուրադատուր» Սուրբ Կարապետին ոտքը երթալու եւ իրենց ուխտը կատարելու։

— Սուրբ Կարապետ բարձր է, բոլոր,
Ճամբաները ոլո՛ր–մոլո՛ր,
Ուխտ կուգամ բէ՛ ոտնաւոր բէ ձիաւոր..

Եւ ի՜րօք, մեր մեծերուն, տարեցներուն պատմածներուն նայելով, ամէն տարի Վարդավառի տօնին, յորդահոսան բազմութիւններ ամէն կողմէ, Հայաստան աշխարհի բոլոր մասերէն հոն կը վազէին մասնակից ըլլալու այդ մեծ տօնակատարութեան։ Հոն կը վազէր թէ «ոտնաւոր»ը, թէ «ձիաւոր»ը, թէ հարուստը եւ թէ աղքատը, թէ Հայոց ընտրանին եւ թէ պարզ շինականը։

Ամէն ոք ցանկութիւն, մեծ փափաք ունէր այդ օրերուն, անմասն չմնալու այդ մեծ ուխտագնացութեան։

Ու հոն, ականատեսներու պատմածներուն նայելով, «Մուրադատուր» Սուրբին ոտքը հաւաքուած բազմահազար ժողովուրդը, — Հայ ժողովուրդը — քանի օր շարունակ կ՚ապրէր կեանք մը որ խորը կը համեմատէր իր դաւանած կրօնքին ու պաշտած Սուրբին անունին։

Երգ, պար, փող ու թմբուկ, արշաւ ու գօտեմարտ եւ հազարումէկ տեսակ այլ խաղեր։ Եզակի Սուրբին ի պատիւ սարքուած այս տօնը կը վերածուէր զանազան սուրբերու տօնակատարութեան մը, ու Հայը տարին մէկ անգամ, տարուան մէջ երկու–երեք օր արդար եւ օրինաւոր տուրքը կուտար իր հին աստուածներուն։

Վահագնը, Անահիտը, Աստղիկը եայլն, այդ քանի մը օրերուն մարմին եւ հոգի կը ստանային ու հայ մարդուն սիրտը, հոգին, մարմինը նոր հաւատքով, նոր յոյս[illegible] նոր խանդով, նոր հաւատամքներ[illegible] կը լեցնէին։

×

Երկու տարի է, մենք ալ այս հիւրընկալ ափերուն վրայ նոր ձեւի ուխտագնացութիւն մը կը կատարենք։ Մեր ուխտի, կամ ուխտատեղի հրաւիրողները մեր երիտասարդներն են, — Նոր Սերնդականները, — մենք ալ օրեր, շաբաթներ անհամբերութեամբ կը սպասենք այդ ուխտագնացութեան օրուան։

Այլ պարագաներու մէջ «Հաշիւ ընող» ժողովուրդ է մեր ժողովուրդը, բայց այս պարագային լայն ու առատաձեռն։ Տուէք իրեն այն բաները զոր կը սիրէ, անիկա պատրաստ է ամէն տեսակ զոհողութեան։ Ու ասիկա սրտանց եւ սիրով։

Երկու տարի է, Օգոստոսի կիսուն, ո–

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ՉՄԵՌԱՒ

Եւ սակայն, քաջութեան վերջին գրոհով մը Շթիֆ կը յայտարարէ.

— Յանուն Գերմանիոյ շահերուն էր որ այս քայլը առի...

Եւ նախագահ Ֆրայզլէր բարկաճայթ կը գոռայ.

— Յանո՛ւն Գերմանիոյ շահերո՞ւն... Գայթակղալից է ձեր արարքը եւ չէք ամչնար այդ խօսքերը արտասանելու։ Գերմանիան անձնաւորողը մեր Առաջնորդն է եւ մենք իր հետեւորդներն ենք։ Մինչ դուք, դո՛ւք երբեք իրաւունք չունիք յանուն Գերմանիոյ խօսելու...

×

Իր կարգին, մառեշալ Վիցլեպէն կը ներկայանայ Դատարանին։

Մեքենականօրէն կը բարեւէ ատեանը հիթլէրական բարեւով մը, որ հիմա կը փոխարինէ զինուորական աւանդական բարեւը։

Իր այս ընթացքը տեղի կուտայ Նախագահին, Ռոլան Ֆրայզլէրի հետեւեալ բիրտ յանդիմանութեան.

— Էրվին Ֆոն Վիցլեպէն, եթէ ես ձեր տեղը ըլլայի, այլեւս բնաւ պիտի չգործածէի գերմանական այս բարեւը։ Բոլոր պատիւ ունեցող Գերմանացիներն են միայն որ կրնան գործածել այդ բարեւը, եւ առանց անդրադառնալու ձեր մասին արձակուելիք վճիռին, կրնամ ըսել որ ես ձեր տեղը պիտի ամչնայի այդ բարեւը գործածելով։

Այս խօսքերը, արտասանուած սառն չեշտով մը, մահուան սպառնալիքի մը նման կ՚իջնեն ներկաներու վրայ։

Մահասարսուռ լռութիւն կը տիրէ պահ մը սրահին մէջ։ Նախագահը խզելով այդ լռութիւնը կը շարունակէ.

— Էրվին Ֆոն Վիցլեպէն, ծնած էք Պրէսլաու՝ 4 Դեկտեմբեր 1881ին, ամուսնացած եւ այժմ այրի։ Ունիք երկու զաւակներ որոնք ներկայիս 35 եւ 36 տարեկան են։ 1901ին գործօն սպայ էիք եւ 1942ին՝ պաշտօնէ զարձած առողջական պատճառներով։ Ըսած էք նոյնիսկ թէ այս բանը դժգոհութիւն պատճառած է ձեզի։ Ինչո՞ւ։

Ֆոն Վիցլեպէն.— Որովհետեւ, երբ առողջացայ ինծի խոստացան անմիջապէս պաշտօնի կոչել։ Սակայն, ի զուր սպասեցի։

Ֆրայզլէր.— Այո՛, սակայն իբրեւ երեսփոխան ես ներկայ էի Ռայխսթակի 19 Յուլիս 1940ի այն նիստին, ուր՝ մեր Առաջնորդը ձեզ մառեշալ անուանեց։ Եւ պէտք է աւելցնեմ թէ երբ մարդ այսպիսի մեծ պատիւի մը կ՚արժանանայ այլեւս դժգոհ ըլլալու որեւէ պատճառ պէտք չէ ունենայ։

Վիցլեպէն կը փորձէ պատասխանել, սակայն նախագահը ընդմիջելով զայն, կը շարունակէ.

— Ճի՞շդ է, այնպէս չէ՞... սակայն յայտարարած էք թէ դժգոհ էք...

Այս հարցաքննութեան ընթացքին կը պատահի տարօրինակ դէպք մը։ Ամբաստանեալ մառեշալին տաբատը շարունակ վար կ՚իյնար եւ ծերունին ստիպուած էր միշտ զայն վեր հանել։ Ինչպէս միւս բոլոր ամբաստանեալները, նոյնպէս եւ Վիցլեպէն տաբատին ուսափոկ չունէր։ Ասիկա, սադայէլատիպ նախագահին հընարքն էր, ամբաստանեալը ֆիզիքական ստորագաս վիճակի մը մատնելով անկէ կարելի չափով խոստովանութիւն կորզելու համար։

Հին զինուորական, Վիցլեպէն կը ճանչնար զօրավար Պէքն ու Օլպրիխթը եւ 1943ին է որ Գերմանիոյ զինուորական կացութեան վերաբերեալ խօսակցութիւն մը ունեցած էր Պէքի հետ։

Ֆրայզլէր.— 1943ի Փետրուարի մէջ, այցելութիւն մը տուիք զօրավար Պէքի, իր բնակարանը, եւ հոն վիճաբանեցաք Գերմանիոյ զինուորական կացութեան մասին, զոր չափազանց ծանր կը գտնէիք։ Երկուքդ ալ այն կարծիքն ունէիք թէ՝ Առաջնորդը բանակի վերին հրամանատարութեան վերաբերմամբ սխալ կարգադրութիւններ ըրած էր եւ թէ կարգ մը արժէքաւոր զինուորական պետեր չէզոքացուած էին առանց արդարանալի պատճառներու։ Դարձեալ ձեր կարծիքով այս սխալ կարգադրութիւնները իրենց վատթար ազդեցութիւնը ունեցած էին պատերազմի ընթացքին վրայ։ Եւ այս առթիւ փնտռած էիք թէ՝ ո՞վ կրնար աւելի լաւ ընել։

Ֆոն Վիցլեպէն.— Ճի՛շդ է։

Ֆրայզլէր.— Եւ ո՞վ էր, ըստ ձեզի, որ պիտի կարենար աւելի լաւ ընել։

Ֆոն Վիցլեպէն.— Մենք, երկուքս...

Ֆրայզլէր.— Դուք երկո՞ւքդ... կըրկնեցէ՛ք այդ խօսքերը որ աւելի լաւ իմանանք։

Ամբաստանեալ մառեշալը, այս անգամ աւելի բարձր ձայնով, կը կրկնէ.

— Այո՛, մենք երկուքս։

Ֆրայզլէր.— Այդ պարագային պէտք է ըսեմ թէ կը գտնուիք յաւակնոտ յայտարարութեան մը յանդիման, որ երբեւիցէ իմացած ըլլանք։ Մառեշալ մը եւ զօրավար մը կը յաւակնին ընել աւելին քան այն որ մեր բոլորիս Առաջնորդն է, որ Գերմանիոյ սահմանները ընդարձակեց մինչեւ Եւրոպայի շրջագիծը, որ տարածեց Գերմանիոյ ապահովութիւնը մինչեւ Եւրոպայի ներսերը։ Եւ կ՚ընդունի՞ք որ ըսած էք ասիկա։

Ֆոն Վիցլեպէն.— Այո՛։

(10 Շար.)

րոշեալ կիրակի մը Փալատրիւ գեղածի – ծաղ լճափը կը դառնայ իրական ուխտագնացութեան վայր: Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն, նոյնիսկ մօտակայ դրացի երկիրներէն հազարաւոր Հայեր հոն կը փութան ոչ միայն Նոր Սերունդը քաջալերելու, այլեւ հի՛ն, հի՛ն յիշատակներով Հայկական օր մը ապրելու:

Ու մեր Նոր Սերունդն ալ — պատի՛ւ իրեն — իրօք, արժանավայել եւ զուտ Հայկական օր մը ապրիլ կուտայ ներկաներուն: Հայ երգը, խմբերգը, Հայկական այլազան պարերը եւ մնացեալները, ճըշմարի՛տ, վեր են ամէն գնահատանքէ:

Հապա այդքան բազմութեան ուտելիք – խմելիք հասցնել... անոնց սպասարկել:

Հոն պէտք է ըլլալ, անոնց մէջ, բանակումին ղեկավար տղոց հետ, հասկնալու համար թէ ի՜նչ տաժանելի աշխատանք կը տարուի որպէսզի այդ բոլորը կարգով ու կանոնով կատարուի:

Անցեալ կիրակի օրուան փառատօնը, ներկաներու բազմութեան եւ յաջող կատարումով եզակի ձեռնարկ մըն էր:

Անիկա մեր կեանքին մէջ, մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ «Հայկական Օր»ի մը թանկագին աւանդութիւնը կը ստեղծէ, որուն համար միայն ուրախութիւն եւ հրճուանք ունինք: Ու եթէ նկատի ունենանք որ այս մեծ ձեռնարկը, այս աննախընթաց ուխտագնացութիւնը կազմակերպող եւ մեզի հրամցնողը մեր Նոր Սերունդն է, այն ատեն մեր խանդն ու հրճուանքը կը բազմապատկուին:

Անշուշտ, Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետէն մինչեւ Փալատրիւ անծայրածիր անջրպետ մը կայ: Բայց ոգին, միտքը ու հետապնդուած նպատակը նոյն իմաստը եւ նոյն բովանդակութիւնը ունին, ու այդ է մեզի համար էականը:

Տարինե՛ր, տասնեակ տարիներ առաջ, Զափահաս Որբերու կազմակերպած ձեռնարկի մը, մեր գրականութեան վաւերական քուրմը՝ Ա. Ահարոնեան, իրմէ խնդրուած «Խօսքը» հետեւեալ հաստատումով աւարտեց.— «... Իմ թանկագին չափահաս որբեր, երբ դուք կաք եւ այսպէս կաք, այս ազգը չի՛ մեռնիր»: Մեր ազգին անմահութիւնը դաւանող ու երգող գրագէտին հետ, իր իսկ խօսքով եւ նոյն հաւատքով, այսօր, մենք ալ կրնանք հպարտ ու հաստատակամ ըսել.— Սիրելի Նոր Սերնդականներ՝ երբ դուք կաք եւ այսպէս կաք, այս ազգը չի՛ մեռնիր:

Վկա՛յ ձեր Ճամբարն ու Փառատօնը:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

Գործատէրը (պաշտօնեային).— Ի՞նչ – պէս կ'ըլլայ որ դրասենեակ ուշ եկար այսօր:

Պաշտօնեան.— Ներողամիտ կ'ըլլաք, քիչ մը ուշ քնացեր էի:

Գործատէրը.— Ի՞նչ, տո՞ւնն ալ կը կը քնանաս դուն...

ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐՆԵՐԸ

Գեղեցիկ է Ծաղկաձորի առաւօտը: Կանաչով ղուղուած սարերը, ամպի ծուէններով պատած Ալիբեկը, փարթամ ու խիտ անտառները, պէս-պէս ծաղիկների գորգերը հոյակապ պատկերներ են կերտել այստեղ: Սիրտդ լցւում է անհուն բերկրանքով, երբ զգում ես, որ այդ բոլոր գեղեցկութիւնները մեր երախաների համար են: Զմրուխտ անտառներով շրջապատուած, մաքուր, անապակ օդում, կանաչների մէջ փռուել են Ծաղկաձորի երիտասարդական 18 ճամբարներ, 35 մանկապարտէզներն ու մանկական հրապարակները, ապաքինարանները:

Մի անգամից է կենդանանում Ծաղկաձորը: Շեփորների «վերկաց»ն ազդարարող հնչիւնների հետ լեռնաշխարհը լցւում է հազարաւոր երախաների կանչով, աղմուկով ու ծիծաղով... Դուրս են գալիս նրանք ննջարաններից, չտապում մարզական վարժութիւնների, վազում լուացուելու, հաւաքւում՝ ճամբարային դրօշները հանդիսաւոր կերպով բարձրացնելու համար:

Սկսւում է հազարաւոր պատանիների հետաքրքիր առօրեան:

ԵՐԱԽԱՆԵՐԻ ՁԵՌՔԵՐՈՎ

Երբ մտնում ես Շինարարութեան եւ շինանիւթերի արդիւնաբերութեան աշխատողների արհեստակցական միութեան ճամբարը, առաջին աչքի հիանում ես իրար կողքի շարուած տուֆակերտ շէնքերով: Այստեղ հանգստացող 350 դպրոցականներն ունեն լուսաւոր ննջարաններ, ճաշարան, երիտասարդական եւ առողջապահական տներ, ինքնագործ խմբակների համար աշխատասենեակներ, արհեստանոցներ: Մտիր ճամբարի երիտասարդական տունը, կազմակերպուած ցուցահանդէսը, եւ դու կը տեսնես շատ հետաքրքիր գործեր, որոնք կատարել են ճամբարի փոքրիկ նկարիչները, քանդակագործները, որմնադիրները: Իսկ բնագիտական անկիւնում դու կը հանդիպես Ծաղկաձորի բուսական եւ կենդանական աշխարհը պատկերող նմոյշների՝ միջատների հաւաքածոների, սոկոնների, թռչունների, բոյսերի տեսակների:

Անջնջելի տպաւորութիւն ես ստանում, երբ մտնում ես պետական առեւտրի աշխատողների արհեստակցական միութեան ճամբարը: Ամենուրեք օրինակելի կարգ ու կանոն, մաքրութիւն: Լաւ է կազմակերպուած երախաների սննդի գործը: Նրանք ժամանակին ուտում են, հանգստանում, հետաքրքիր անցկացնում ճամբարային առօրեան: Փորձիր զրուցել ցանկացած երիտասարդի հետ, կը լսես մէկ պատասխան՝ «Մեզ մօտ լաւ է»:

Ցերեկային հանգիստը վերջացել է: Լսւում է շեփորի ձայնը: Խաղաղութեան մէջ ննջող ճամբարը մէկ րոպէում կենդանանում է: Աշխատանքի են անցնում ինքնագործ եւ աշխատանքային խմբակները: Ահա՛ կարուձեւի խմբակը: Շատ բան կարելի է ասել նրանց մասին, ճամբարի առողջապահական ու խոհարարական խմբակների անդամների համար կարել են հագուստներ, աւելնագործել են թաշկինակներ եւ ուրիշ բաներ: Այսօր նրանք համազգեստներ են կարում պատանի տանաղնդակ խաղացողների համար:

Վերջին մի քանի տարիների ընթացքում շատ բան է փոխուել Ծաղկաձորում. գեղեցկացել է մանկական քաղաքը, կառուցուել են ճամբարների նոր շէնքեր, նորոգուել են հները, բարեկարգուել են կեդրոնական փողոցները, մարզական հրապարակները, կազմակերպուել են օժանդակ հիմնարկներ:

Բայց մանկական քաղաքում կան թերութիւններ, որոնք Ծաղկաձոր այցելողը իսկոյն նկատում է:

Կեդրոնից հեռու, անտառի բացատներում գտնուող ճամբարների պետերին յաճախ կարելի է տեսնել քաղաքում, ջրբաշխ Թովմաս Սողոմոնեանի հետ վէճի բռնուած:

— Ընկեր Թովմաս, խիղճ ունեցէք, գոնէ մէկ ժամով ջուր տուէք ճամբարին:

— Չե՛մ կարող, ուրիշ տեղից բերէք:

Ճշմարտութիւն է, որ Ծաղկաձորում խմելու ջրի պակաս է զգացւում: Սակայն, մինչեւ նոր ջուր բերելը, եթէ եղածը կանոնաւոր բաշխուի, ճամբարները չեն տուժի: Բայց ահա, Հրազդանի շրջանի Խորհուրդի գործադիր կոմիտէն այս պատասխանատու գործը յանձնել է մի անպատասխանատու մարդու, որը թողած իր հիմնական պարտականութիւնը, ուրիշ աշխատանքով է զբաղւում, ձախողեցնում է ճամբարներին ժամանակին խմելու ջուր մատակարարելու կարեւոր գործը:

Շրջ. Խորհուրդի գործադիր կոմիտէն կարելի է կշտամբել նաեւ մէկ ուրիշ հարցում:

Ծաղկաձորում անհրաժեշտ ուշադրութիւն չի դարձւում փողոցների մաքրութեանը: Կուտակուող աղբը ժամանակին չի տեղափոխւում, օրերով մնում է բակերում, փողոցների անկիւններում: Ցայտնի է որ շաբաթ ու կիրակի օրերին բազմաթիւ քաղաքացիներ են գալիս Ծաղկաձոր՝ իրենց հանգիստն անցկացնելու: Նրանք անարգել կերպով շրջում են ամենուրեք, թափում ամէն տեսակ ուտելիքների մն– ցորդներ, թղթեր, կեղտոտում շրջապատի ճանապարհներն ու առուները, բայց ոչ ոք նրանց պատասխանատուութեան չի կանչում:

Ծաղկաձորում ճամբարներ ունեցող պետական հիմնարկները, արհեստակցական միութեանց կազմակերպութիւնները, Հրազդանի Շրջ. Խորհուրդի գործադիր կոմիտէի հետ միասին, պէտք է միջոցներ ձեռք առնեն շտապ կերպով վերացնելու այդ թերութիւնները, Ծաղկաձորը դարձնելու Միութեան առաջնակարգ մանկական քաղաքներից մէկը:

ԱՐՄ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՇԹՈՐԱՅԻ (Լիբանան) Հայկ. մատրան մէջ, Օգոստոս 16ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Նիկոլ Աղբալեանի յիշատակին, անոր մահուան 12րդ տարեդարձին առթիւ:

ՍԱՆ-ՓԱՒԼՈՅԻ (Պրազիլ) մէջ Յուլիս 23ին մեռած է Մեսրոպ Գույումճեան, շուրջ 60 տարեկան: Բնիկ Տէօրթ-Եօլցի. հանգուցեալը ուսուցչական պաշտօն վարած է Սիսուան որբանոցը: Տեղահանութենէն ետք անցած է Ֆրանսա (Մարսէյլ) ապա Փարիզ ուր Բ. աշխարհամարտէն ետք հրատարակած է «Արեւմուտք» շաբաթաթերթը: Քանի մը տարի առաջ Պրազիլ մեկնած էր ուր եւ յանկարծամահ եղած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ ինքնաշարժի արկածի մը զոհ գացած է Օրիորդ Նուարդ Լիմոնճեան: Ողբացեալը աւելի քան 30 տարի, Լաթաքիոյ եւ Պէյրութի մէջ իբրեւ անդամ Օգն. Խաչի վարչութեան եւ Շրջ. վարչութեան, ծառայած է հայ կարօտեալին, հիւանդին եւ չքաւորին:

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅԷՆ արձակուած ամերիկեան Աթլաս հրթիռներու պատրաստութեան մէջ իր կարեւոր մասնակցութիւնը բերած է Տոքթ. Փօլ Տէր Կարապետեան, 36 տարեկան, ծանօթ թուաբանագէտ:

ԱՅՆԸՇԹԱՅՆ

«ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱՄ»

×

Այնըշթայն, մեծ գիտնականը, որուն տեսութիւնները տիեզերքը յեղաշրջեցին, 1950ին՝ ամերիկեան թերթի մը ըսած է.—

«Մեծ սխալի մը վրայ հիմնուած է այն ընթացիկ կարծիքը թէ ես անաստուած մըն եմ: Անոնք որ իմ գործերս կարդալով այդ եզրակացութեան կը յանգին՝ իմ միտքս չեն հասկցած: Այդպէս կարծելով, խորապէս կը սխալին եւ կը վնասեն ինծի եւ հիմնովին կը խեղաթիւրեն իմ դիրքս հաւատքի հանդէպ:

«Աստուծոյ կը հաւատամ. եւ կատարեալ գիտակցութեամբ կը յայտարարեմ թէ կեանքիս մէջ, երբեք անաստուած փիլիսոփայութիւն մը չեմ վաւերացուցած:

«Համոզուած եմ որ առանց կրօնքի ազդեցութեան, այսօր աշխարհը դեռ բարբարոս վիճակի մէջ պիտի ըլլար: Մարդկութիւնը կրօնքին կը պարտի, ամէն մարդի մէջ ձեռք ձգած յառաջդիմութիւնները»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹԷՑԱՐԻԿ

Ա.

Արսլան Պէկէն, Իգմիտի շրջակայ լեռներուն մէջ կորսուած գիւղէ մը, եկաւ մեր տունը գիւղացիի շալվարով, մազերը ժողված, առանց թել մը դուրս ձգելու, սեւ եազմային տակ. տղեղ երեւալու, հրապոյր չազդելու հաստատ ու բարբարոս կամք մը:

Գիւղէն մինչեւ ոտքը գինքը ծածկող սեւերուն մէջ դէմքը, ճերմկոտիկ աւշային անարիւն կազմուածքի դէմք մը, վատառողջ սպիտակութիւն մը, ձիւնի մաքուր ցոլացում մը ունէր, ցուրտ ու պաղ:

Աշխարհիկ արդուզարդէ ու վայելչութենէ այս խուսափումին մէջ, — իր նոր մեռած էրկանը յիշատակին նուիրուած անձնազոհութիւն մը, — այս երիտասարդ կինը սփոփանք մը, զոհացում մը կը գտնէր, եւ առով՝ ինքնիրենը անդրաշխարհային կապ մը կը յօրինէր, կը ձեւացնէր, գերեզմանէն անդին կեցող մէկու մը, բացակայ, աներեւոյթ էակի մը հետ. թեռեւս անոր հաճելի ըլլալու անոր նախանձոտ կամքին հպատակելու տարտամ գիտակցութեամբ: Իր հագուստին այս կամաւոր անշնորհքութիւնը տեսակ մը պչրանք կ'ըլլար՝ պահուըտած տեղէն գինքը դիտող ամուսինին հանդէպ, իբրեւ թէ երիտասարդ այրին ըսել ուզէր անոր.

— Քեզի համար միայն փափաքած եմ գեղեցիկ ըլլալ եւ ոչ ուրիշի:

Տանը մէջ՝ իր սպասուհիի պարտականութեանը մէջ ամփոփուած կին մըն էր, սակաւախօս, միավանկ բառերով միայն պատասխանելով մեզի, երբ պատասխան տալը անհրաժեշտ դառնար:

Չէր խնդար, չէր ծիծաղեր ու գիշերը ճաշէն վերջ իսկոյն կ'առանձնանար իր խուցը, մերկ, անզարդ, խստակեաց ճգնաւորի մենաստանին պէս, ու հոն կը նստէր ժամերով, ժամերով, գիւղը ձգած զաւկին համար հիւսելով անհատնում գուլպաներու զոյգեր:

Բ.

Օրն ի բուն կ'աշխատէր, իր գործին հետամուտ, շալվարին ծալքերուն մէջ ճարպիկութեամբ դառնալով, աւլելու, մաքրելու, սրբելու յատկացուած գործունէութեամբ մը, խնամոտ ու հոգածու, բազմոցին վրայ թել մը, հայելիին վրայ փոշի ձգելու չափ:

Իր բոլոր ջանքին հակառակ, իմ սենեակս միայն չկրցաւ կարգի կանոնի բերել. օրը տասն անգամ կը շտկէր ու տասն անգամ կ'աւրշտկէր իր բոլոր տանտիկին խնամքին արդիւնքը. դգեստներս հոս կը նետէի ու ճերմակեղէններս հոն, գիրքերս ցիրուցան բազմոցին վրայ կամ գետինը անկիւն մը ձգուած. եւ այս բոլորը հարիւր անգամ իր տեղը կը դրուէր, ժամ մը վերջը առջի վիճակին դառնալու համար: Մրցում մը կարծես իր անսպառ հոգածութեանը ու իմ անկարգութեանս մէջ: Չէր գանգատեր, եթէ երբեք իր լռիկ մնջիկ աշխատութեան անօգուտ բազմապատկութիւնը գանգատ մը չէր ինքնին իմ տուած նեղութեանս համար. ո՛չ, չէ՛ր գանգատեր. ընդհակառակն, ա՛լ աւելի կը յամառէր հիմա, իր համբերատարութեամբը ամչցնելով զիս, եւ ներողամտութեան անհունութեանը մէջ ծածկելով իմ անառակ որդիի անգթութիւնս:

Կը զգայի որ վայելուչ պիտի չըլլար կատակ ընել այս երիտասարդ սպասուհիին հետ. կը յարգէի իր համր գործունէութիւնը, իր անկեղծ սուգը, ու եղբօր մը պէս կը խօսէի հետը ամէն անգամ որ բան մը հրամայել պէտք ըլլար, քաղցրութեամբ, գրեթէ ղղուանքով:

Գ.

Մարիամ կը կոչէինք զինքը: Մայրս ուրիշ անուն չէր ընդուներ սպասուհիներու համար. իր բուն անունը Աչխէն էր եւ այս կրկնամկրտութիւնը որուն կ'ենթարկուէր ահա առաջին քայլէն, օտար տան ծառայելու սկսածին պէս, իր բոլոր անցեալին, իր գոյութեան, իր անհատականութեան ուրացման պէս տպաւորութիւն մը կը թողուր իր վրայ: Ոչ իսկ կը յարգէին իր անունը. օտարականներ՝ անփոյթ անգլայ կ'արտաքսէին զինքը իր խցէն դուրս. խօսելու նոր ձեւեր, հագուելու նոր տարազներ կ'առաջարկէին իրեն, ապսպրելով իրեն թողուլ ինչ որ գիւղէն բերած էր հետը, անունէն սկսելով մինչեւ կօշիկները:

Եւ չէր հանդուրժեր այս նուաստացման. իր այդ անունը որուն չէին հաներ Պոլսեցիք, Արսլանպէկի տղոց էն հաճելի անունն էր: Իր ձեւերը, զգեստը, շալվարը գիւղին մէջ ամէնէն շնորհալի կինը հանդիսացուցեր էին զինքը մինչեւ այն ատեն, եւ ահա պէտք կ'ըլլար իր վայելչութեան բոլոր յաղթանակները ոտնակոխ ընել մի առ մի, անոնց ծիծաղելի ըլլալը խոստովանիլ:

Ես՝ երբեմն Աչխէն կ'անուանէի զինքը ու կը վազէր կուգար ձայնիս, ձգելով ձեռքի գործը, բոլոր տնեցիներէն զիս գտնելով իր հոգեկան վիճակին գիտակից, պարծենալով որ իր անունը Պոլսեցի պատանիի մը համար սիրուն ու հաճելի կրնար թուիլ:

Ա՛լ կը սկսինք խօսիլ իրարու հետ. ես Արսլանպէկ մեռած էրկանը, գիւղը ձգած զաւկին վրայ տեղեկութիւն կ'ուզէի:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 1)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ մահուան դատապարտուեցան հինգ սպաներ եւ մէկ քաղաքային որոնք մասնակցած էին Մուսուլի ապստամբութեան: Գերագոյն ատեանը ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտեց ուրիշ երեք սպաներ:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԷՆ Արտաքին նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ բացարձակապէս լուր չունի Խրուշչեւի մէկ նոր առաջարկէն՝ Պերլինի խնդրին լուծման համար:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Ռուտէ Փռավօ անդրադառնալով վարչապետ Միշէլ Տըպրէի ճառին, կը գրէ թէ Ֆրանսա նեղ կացութեան մատնուած է ոչ միայն ալժերիական քաղաքականութեան պատճառով, այլ նաեւ, որովհետեւ ծայրայեղ աջ քաղաքականութիւն մը կը վարէ այսօր, Պոնի մարդոց հետ:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մօտ արկած մը ունեցաւ անգլիական օդանաւ մը որ փշուր փշուր եղաւ: 33 ճամբորդները որոնց 23ը անգլիացի ուսանողներ՝ մեռան:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ կը հաղորդեն թէ միջազգային մթնոլորտին բարելաւումը թոյլ կուտայ խորհրդային քաղաքացիներուն որ քիչ մը խնդան: Ահա՛, Մոսկուայի փողոցներուն մէջ շրջող վերջին պատմութիւնը. — Երկու տեսակ Ամերիկացիներ կան՝ լաւատեսները եւ յոռետեսները: Առաջինները ռուսերէն սորվեցնել կուտան իրենց զաւակներուն, իսկ միւսները ··· չինարէն:

ՔՈՒՊԱՅԻ վարչապետը Գասթրօ յայտարարած է իտալական թերթի մը թէ ինք՝ բռնատէր մը չէ եւ կը նախընտրէ Կառիպալտի մը քան Մուսոլինի մը ըլլալ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ արկածներու հետեւանքով, Օգոստ. 14էն 17, 77 հոգի մեռած եւ 1877 հոգի վիրաւորուած են:

ՆՈՒԷՐ ՈՒԽՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլէն Տիկին Արմենուհի Ալոյեան Հայաստան երթալով եւ իր ծնողքը տեսնելուն ուխտին ի կատարումն, վերադարձին 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ 1000 Ֆր. «Հայ-Բոյժ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ.Բ.Ը.Մ.ի Կատանի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամներուն կողմէ սրտագին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Յովհաննէսեան ընտանիքին (Կատան եւ Լիոն) իրենց սիրեցեալ Մարտիրոս Յովհաննէսեանի կսկծալի մահուան առթիւ, շնորհակալութիւն նաեւ Սարգիս Յովհաննէսեանի 5000 ֆրանք նուիրատուութեան համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Համա-Խարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի եւ Վիէնի մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն այրի Տիկին Խարոյեանի (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Ս. Ալաւդեանի եւ Արզումանեան ընտանիքներուն (Մարսէյլ), ինչպէս նաեւ իրենց ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ զարմիկին՝

ԿԻՐԱԿՈՍ ԽԱՐՈՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 12 Օգոստ. 1959, Լիոնի մէջ:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Հայկանոյշ Երամեան եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի կիրակի առաւօտ Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ ազգականին

ՄԻՆԱՍ ԵՐԱՄԵԱՆԻ

հոգւոյն ի յիշատակ, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան:

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով:

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նօր, Լը Րէնսի:
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆ. ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10.45, կը խօսի Պատուելի ԳԱՅԱՅԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝

Via Pacini 30, MILANO

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉ. ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

★

Պաշտամունք՝ այս կիրակի, Սէն Ժէրոմ, ժամը 9,30ին: Ռիւ Ժէմափ՝ ժամը 10,45ին: Կը խօսի պատուելի Հելվաճեան:

ՊԵԼԺԻԱ

Կայանի տղաքը կը խնդրեն որ հաճիք ներկայ ըլլալ իրենց

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Գայէնհօֆ 21, Ավրնիւ Մաքս-Թեմմէրման, Հալտ, կիրակի Օգոստոս 30ին, ժամը 11էն սկսեալ:

ՊԱՐ, ԵՐԳ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՊԻՒՖԷ, ԽՄԻՉՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակ՛ներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. Հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 Téléph : PRO. 85-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր.·վեց·2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք: Հատը 20 փր.

ՇԱԲԱԹ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 22 AOUT
1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8475 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4376

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԻՐՔԵՐԸ ԿԸ ԲԻՒՐԵՂԱՆԱՆ

Նախագահ Այզընհաուըրի ծրագրած ճամբորդութիւնը դէպի Եւրոպա՝ կը շարունակէ առիթ ընծայել զանազան մեկնութեանց։

Ո՛չ միայն Եւրոպայի դիւանագիտական շրջանակները, այլ նաեւ հանրային կարծիքը մեծ կարեւորութիւն կը վերագրեն այս դէպքին, որ պատմական նշանակութիւն պիտի ունենայ։ Հիմնական յեղաշրջում առաջ պիտի բերէ դաշնակիցներու յետպատերազմեան քաղաքական ուղղութեան մէջ։

Մտահոգութեան մատնուած են մասնաւորաբար Ֆրանսա, արեւմտեան Գերմանիա եւ Իտալիա, որոնք Միացեալ Նահանգներու հեղինակաւոր պետին այս քայլին մէջ կը նախատեսեն որոշ զիջումներ՝ ի վնաս իրենց եւ ի նպաստ Խորհրդային Միութեան։

Տարեգլուխէն ի վեր ամերիկեան եւ խորհրդային պատասխանատու վարիչներու փոխադարձ այցելութիւնները մէկ երկրէն միւսը եւ անոնց ունեցած գլուխ-գլխի տեսակցութիւնները ճամբայ յարդարեցին Այզընհաուըր - Խրուշչեւ տեսակցութեան։

Կրեմլինի մենատէրը վերջին ծայր գոհ է, որ յաջողեցաւ հասնիլ իր ա՛յնքան փայփայած երազին։

Հիւլէական եւ ջրածին ռումբերու գիւտը իր հարուածային զարգացումով այնպիսի յառաջդիմութիւններ արձանագրեց, որ մարդիկ սկսան մրցումի ելլել Արարիչին հետ։ Ու ծնան սպուտնիկները, որոնք երկրագունտին շուրջ կը թառալին՝ օրէ օր աւելի մեծ թիւով։

Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա ուժերու հաւասարութիւն ձեռք բերած՝ այժմ իրենք զիրենք ի վիճակի կը նկատեն աշխարհի մնացեալ մասին պարտադրելու իրենց կամքը։

Մեծն Բրիտանիա՝ քսան տարիէ ի վեր զադրած աշխարհի ամէնէն հզօր կայսրութիւնն ըլլալէ՝ միջնկեալ դիրք մը բռնած է մարդկութեան ճակատագիրը տնօրինելու յաւակնող հսկայական երկու ուժերուն միջեւ։

Մնկուսացած իր կղզիին մէջ՝ չուզեր շատ միջամտել ցամաքային Եւրոպայի գործերուն մէջ, մանաւանդ տնտեսական գետնի վրայ։

Իբրեւ «դրական քաղաքականութեան» ջերմ կուսակից՝ չուզեր կաշկանդուիլ Հասարակաց Շուկայի սեղմումներով եւ կը պահանջէ հաստատել Փոխանակութեանց Ազատ Գօտի մը։ Ցանուցն Անգլիոյ կենսական շահերուն՝ չի քաշուիր առեւտրական յարաբերութիւններ մշակելէ կարմիր Չինաստանի եւ խորհրդային ազդեցութեան ենթակայ ուրիշ երկիրներու հետ։

Յաջողեցաւ գիտական գաղտնիքներ կորզել Միացեալ Նահանգներէն եւ դարձաւ «հիւլէական քլիւպ»ի երրորդ անդամը։

Ու այժմ չուզեր, որ Ֆրանսա մաս կազմէ այդ «քլիւպ»ին։

Շատ բնական է Ֆրանսայի ձգտումը՝ այս ճիւղին մէջ հիւսիսի իր դաշնակիցներէն ետ չմնալու մասին։ Այս ուղղութեամբ կատարուած ճիգերը — մանաւորաբար զօրավար Տը Կոլի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր — սկսած են նախանձ շարժել։

Ֆրանսա յաջողած է իր սեփական միջոցներով տիրանալ գիտական նորագոյն գաղտնիքներուն եւ հասած՝ փորձի շրջանին։

Ցամաքային Եւրոպայի գլխաւոր պետութիւնները սկսած են աւելի սերտացնել իրենց փոխադարձ կապերը։

Արեւելքի եւ Ծայրագոյն Արեւմուտքի միջեւ երրորդ ուժ մը կրնայ կազմել Եւրոպան։ Յետպատերազմեան զանազան ձեռնարկներ — Եւրոպական Հաւաքականութիւն, Եւրոպական Խորհրդարան, Հաւաքական Պաշտպանութիւն եւայլն, — կը ձգտին այդ նպատակին։ Ազգային պետութիւնները տրամադիր են իրենց գերիշխանական որոշ իրաւունքներէն զիջումներ կատարելու՝ իրականացնելու համար այդ ծրագիրը։

Դիրքերը կը բիւրեղանան հետզհետէ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը՝ Շովէլ, Փարիզ հասաւ ուր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Արտաքին նախարար Քուվ Տը Միւրվիլի հետ։ Դիւանագիտական շրջանակներու համաձայն, Շովէլի ճամբորդութիւնը մաս կը կազմէ հերթական հանդիպումներու զոր դեսպանը կ'ունենայ Փարիզի մէջ։ Անգլիոյ Արտաքին Նախարարութեան պաշտօնական բանբերը մերժած է որեւէ բան ըսել այս մասին, բայց ճշդած է թէ նախարարութեան հսկողութեան տակ չի գտնուիր բրիտանական մամուլը։ Լրագրող մը, այդ պահուն ըսած է.— Կարելի չէ՞ ազգայնացնել Տէյլի Հերըլտը։

Ընդհանուր ձեւով կարծիքն այն է թէ Խորհ. Միութիւնը ամէն ջանք կը թափէ բաժնելու համար Ատլանտեան Ուխտի անդամները։ Նիւ Եօրք Թայմզ կը գրէ նաեւ թէ Խրուշչեւ, Փարիզի իր դեսպանին միջոցով, առաջարկած է Տը Կոլին որ գլուխ գլխի հանդիպում մը ունենան Մոսկուայի մէջ։ Եւ թերթը կը շարունակէ. «Նման հրաւէր մը ցոյց կուտայ թէ Խրուշչեւ կ'ուզէ Մոսկուան արեւմտեան պետութեանց ղեկավարներու Մէքքէն դարձնել։ Եւ սիրաշահելով Ֆրանսան, Կրեմլինը կ'ուզէ նաեւ վերջ տալ Պոն-Փարիզ առանցքին որ կը նշանակէ «Ֆրանքօ-գերման հաշտութիւն մը՝ ինչ որ խաղաղութեան եւ արեւմտեան պաշտպանութեան հիմն իսկ է»։

Խորհ. Միութիւնը, համաձայն Նիւ Եօրք Թայմզի, կ'ուզէ կրկին մէջտեղ հանել ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութիւն մը Գերմանիոյ դէմ։ Այս նպատակին համար է որ մէկ կողմէն, Մոսկուա կը քաջալերէ ֆրանսական «անկախ» քաղաքականութեան ձգտումը Ատլանտեան Ուխտէն ներս, միւս կողմէ կասկածներ կը հրահրէ Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ համաձայնութեան մը համար, որուն հետեւանքով պիտի ճզմուի Ֆրանսան։ Եւ թերթը կ'եզրակացնէ.— «Այս խաղերը այնքան յստակ են որ մարդ չի կրնար խաբուիլ մանաւանդ զառնացած Ֆրանսացիները։ Մէկ խնդիր կայ՝ բոլոր տարակարծութեանց վերեւ՝ խորհրդային սպառնալիքը։

Իտալական մամուլը, իր կարգին, կը մտահոգուի արեւմտեաններու միջեւ ծագած տարակարծութիւններէն։ Զափաւորական՝ Իլ Մեսսաճերօ *իբրեւ խորագիր կը դնէ «Լարուած կացութիւն Փարիզի եւ Լոնտոնի միջեւ»։*

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն համաձայն սակայն, արեւմտեան տագնապը վերջ գտած է արդէն եւ մտահոգուելու ոչ մէկ պատճառ կայ։ Մամուլը փոխած է իր լեզուն եւ նոյնիսկ Տէյլի Հերըլտ *որուն քունը փախած էր ֆրանսական հիւլէական ռումբէն, տեսակցութիւն մը հրատարակած է Սուսթելէն, իսկ անկախ շաբաթաթերթ մը՝* Թայմ էնտ Թայտ*, Ֆրանսան կը պաշտպանէ։*

Կը թուի թէ Արեւմուտքը՝ գիտակից կացութեան, պատրաստ է միացեալ ճակատ մը կազմելու Մոսկուայի դէմ։

Օրը Օրին

ԶՐՈՅՑ ԿԱՐՄԻՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ուրեմն, էսպէս, ձեր Պատգամաւորական ժողովը վերջացել է…

— Այո՛, մեր Պատգամաւորական ժողովը վերջացաւ, ընկեր Փոքորիկ…

— Ասում են բուռն վիճաբանութիւններ են տեղի ունեցել…

— Իրա՞ւ ատանկ կ'ըսեն։ Շատ ուրախ եմ… Ատիկա կը նշանակէ որ — եթէ զրոյցը անհիմն չէ — մեր Պատգամաւորական ժողովն ալ կը նմանի ազատ երկիրներու խորհրդարաններուն, ուր երեսփոխանները իրարու գլուխ կը ջարդեն, երբեմն, ու չի նմանիր քու կարմիր աղբարիկներուդ Գերագոյն Խորհուրդին, ի Մոսկուա, ուր ազա՛տ ու անկա՛խ հանրապետութեանց երեսփոխանները իրաւունք չունին կառավարութեան ծրագիրներուն եւ առաջարկներուն դէմ բողոքելու…

— Դուք սխալ էք հասկացել — եթէ վէճ, վիճաբանութիւն տեղի չի ունենում Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդում, դա ինքնին նշանակում է որ Կեդրոնի կառավարութիւնը նախօրօք, հանրապետութեանց կարծիքն է շօշափել եւ նրանց հաւանութիւնն է ապահովել… Ժամանակ են ուզում խնայել, էլի… Էս կապիտալիստ երկիրներո՞ւմ ինչ են անում — մի օրինագիծ են վերցնում եւ ամիսներով նրա շուրջ վիճաբանութիւն են անում… Դա սխալ ձեւն է… Բայց, մենք հեռացանք մեր նիւթից… Ուրեմն, վէճեր էք ունեցել…

— Այո՛, ինչո՞ւ չէ… Մեր ընկերները ամէն իրաւունք ունին իրենց տեսակէտները պարզելու։

— Ասում են ձեր առենապետներից մէկի առենտորեան ձայնը լսւում էր Շիքակոյում…

— Շատ ճիշդ լուր է…

— Եւ ընկերները բարձրաձայն էին արտայայտւում…

— Ատ ալ ճիշդ է… Գաղտնի գործեր չունենալով, փսփսալու պէտք չունէինք… Մե՛ղք որ դուն այնտեղ չէիր, ընկեր Փոքորիկ…

— Ես էնտեղ չէի, բայց մերոնցից մի քանիսը պանդոկումն էին։ Զուգադիպութիւն, էլի… Նրանք ասում են որ…

— Եթէ այնտեղ էին, ինչո՞ւ վեր չեն բարձրացեր… Զիրենք կը հիւրասիրէինք…

— Բայց ասում էք որ ձեր ժողովներում դրսից մարդ չէք ընդունում…

— Ճիշդ է… Որովհետեւ եթէ դուռները բանանք, ընկերներուն համար նստելիք տեղ չի մնար…

— Ուրեմն, ես կարո՞ղ եմ յաջորդ տարի գալ…

— Եկո՛ւր, եկո՛ւր…

— Կարո՞ղ եմ խօսք վերցնել…

— Այո՛…

— Կարո՞ղ եմ ձեր սխալների մասին արտայայտուել…

— Ի հարկէ…

— Աղբեր, դուք յիմար էք… Ինչպէ՞ս կը լինի որ ձեր վերին ժողովին դրսից մարդ էք ընդունում եւ մանաւանդ ինձ նման մի մարդու, որ ձերոնցից չէ…

— Ըսի քեզի — գաղտնի գործեր չունինք…

— Մեր ժողովներում մի Դաշնակցականի՞ն ներս առնեն, անկարելի բան է, աղբեր…

— Դաշնակցական մը խենթեցած պիտի ըլլայ որ ձեր ժողովներուն ներկայ ըլլալու փափաք ունենայ…

— Դու մեզ վիրաւորում ես…

— Դուք վիրաւորուիլ անգամ չէք գիտեր…

— Ինձ էնպէս է թւում որ դուք մի քիչ փոխուել էք, էս տարի… Միկոյեանը որ էստեղ էր, օրերով, շաբաթներով նրա մասին գրեցիք։ Դուք աւելի գրեցիք քան մերոնք։ Դոլուխանովի մասին էլ լաւ բաներ գրեցիք… Մի քանի օր առաջ էլ Երեւանի հայկական պարախումբի յաջողութիւնը Նիւ Եորքում՝ ձեր առաջին էջի վրայ տուել էիք… Կարո՞ղ եմ եզրակացնել որ խելքի էք աշել եւ հասկանում էք որ խորհրդային Հայաստանից դուրս չիք փրկութիւն մեր ազգի համար…

— Փոխուած չենք, մեր եղածին պէս մնացած ենք… Թերեւս ձեր աղաներուն ակնոցները փոխուած են… Գալով «փրկութեան», առ լղրճուկ «խորհրդային» բառը սրբէ նետէ, մնացածին համաձայն եմ։

Երթաս բարով…

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱԲ ՄԻԱՑԵԱԼ Հանրապետութեան Արտաքին փոխ-նախարարը Հիւսէյն Սապրի յայտարարած է թէ Նախագահ Նասրի այցելութիւնը Սպանիա հաւանական է, բայց չէ ճշդած անոր թուականը։ Նախարարը, որ Սան-Սեպասթիանի մէջ ընդունուած է զօր. Ֆրանքոյի կողմէ, աւելցուցած է.— «Մեր երկու երկիրները միշտ շատ սերտ յարաբերութիւններ ունեցած են եւ այդպէս ալ պէտք է շարունակուի»։

ԿԻՊՐՈՍԻ Համայնավար կուսակցութիւնը պատուիրակութիւն մը ղրկած է կղզիին կառավարիչին, որպէսզի ջնջուի կուսակցութեան գործունէութեան դէմ եղած արգելքը։ Լիմասոլի եւ Լառնաքայի քաղաքապետները որոնք կ'առաջնորդէին պատուիրակութիւնը, կ'ուզէին օրինաւոր դարձնել կուսակցութիւնը, որպէսզի արտօնուի անոր յառաջիկայ համագումարը։

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ Պաղտատի Ուխտի փոխ-անդամներու խորհուրդի որոշումով, կազմակերպութեան անունը պիտի ըլլայ՝ «Կեդրոնական Ուխտի Կազմակերպութիւն» (Սէնթրըլ Թրիթի Օրկընեզէյշըն)*։ Ծանօթ է որ 1958 Յուլիս 14ի յեղափոխութենէն ետք Իրաք քաշուած էր Ուխտէն։*

ԳԱՀԻՐԷԻ ձայնասփիւռը հիմնուելով Դամասկոսի «հաւաստի աղբիւրներուն» կը հաղորդէ որ իրաքեան իշխանութիւնները համայնավար նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանած են, որուն ձգտումն էր արիւնալի խռովութիւններ ստեղծել զանազան քաղաքներու մէջ։ Համաձայն եգիպտական ձայնասփիւռին, ըմբոստական շարժումը պիտի սկսէր Պաքուպայէն եւ ծաւալէր մինչեւ Պաղտատ, Հիլէհ, Մուսայիպ։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ «Ալ Նասըր» թերթը կը գրէ թէ Եմէնցի քառասուն մաքսանենգներ որոնք մահուան դատապարտուած էին, սէուտ կառավար մը սպաննած ըլլալու համար, Մէքքէի մէջ, հանրութեան առջեւ պիտի գլխատուին ուրբաթ օր մը՝ (Նուիրական օր մահմետականներուն համար)։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարութիւնը ցուցակ մը հրատարակեց, որուն համաձայն հինգ քաղաքներ որոնք ցարդ արգիլուած էին օտար դիւանագէտներու, այլեւս արտօնուած են։ Անոնք են՝ Աշխաբատ, Պաթում, Վիլնա, Երեւան եւ Թալլին։

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ առթիւ Փարիզի ոստիկանութիւնը ջնջած էր «կապոյտ գօտի» նկատուած շրջանը ուր կառքերը չեն կրնար մէկ ժամէն աւելի կենալ։ «Կապոյտ շրջանը» վերահաստատուած է երկուշաբթիէն սկսեալ (Օգոստ. 24)։

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

"ԻՍՐԱՅԷԼ ՕՐԻ" ՊԱՏՄԱՎԷՊԻ ՄԱՍԻՆ

Հայպետհրատի հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ խորհրդահայ նշանաւոր արձակագիր Մուշեղ Արազու «Իսրայէլ Օրի» պատմավէպի առաջին գիրքը, որի երեւան գալը ուշագրաւ երեւոյթ է խորհրդահայ գրականութեան մէջ:

Պատմավիպագրութիւնը հայ գրականութեան ամենահարուստ ճիւղերից մէկն է: Մեր պատմավիպագրութեան հիմնական բովանդակութիւնը, կարելի է ասել, միշտ էլ եղել է օտար բռնակալների դէմ հայ ժողովրդի մղած ազատագրական պայքարը, Հայաստանի ազատութեան ու անկախութեան գաղափարը: Հայ ազատագրական պայքարի գեղարուեստական վերարտադրութեանն են նուիրուած Աբովեանի, Րաֆֆու, Մուրացանի, Դեմիրճեանի, Զօրեանի եւ ուրիշների լաւագոյն ստեղծագործութիւնները: Շնորհակալ գործ է կատարել Արազին, որը, շարունակելով այդ աւանդութիւնը առաջին անգամ գրական ստեղծագործութեան նիւթ է դարձրել պատմական նշանաւոր մի անձնաւորութեան կեանքն ու գործունէութիւնը:

Ո՞վ է Իսրայէլ Օրին եւ ի՞նչպէս է նա պատկերուել Արազու վէպում:

Իսրայէլ Օրին 17րդ դարի վերջի եւ 18րդ դարի սկզբի հայ ազատագրական շարժման ամենանշանաւոր դէմքն է: Նրա անուան հետ է կապւում այդ շարժման նոր հանգրուանի եւ հայ-ռուսական քաղաքական յարաբերութիւնների զարգացման ու ամրապնդման պատմութիւնը: Օրին առաջինն էր, որ վճռական շրջադարձ կատարեց արեւմտեան ուղղութիւնից դէպի ռուսական ուղղութիւնը, 1701 թուականին քաղաքական բանակցութիւններ վարեց Պետրոս Ա.ի հետ եւ հայ ժողովրդի ազատագրութիւնը մէկընդմիշտ կապեց Ռուսաստանի օգնութեան հետ:

Կղերա-քաղքենի պատմագրութիւնը Օրու գործունէութիւնը միշտ էլ ներկայացրել է ծուռ հայելու մէջ, աղճատել ու աղաւաղել է նրա կեանքի ու գործունէութեան պատմութիւնը: Օրու կատարած պատմական յառաջադէմ դերը առաջին անգամ ճիշդ գնահատուեց խորհրդահայ պատմաբանների կողմից: Ու թերեւս հէնց այդ էլ խթան հանդիսացաւ ու գիտական ամուր հիմք ծառայեց նրա վերաբերեալ գեղարուեստական երկ ստեղծելու համար:

Արազու վէպի գրքի առաջին գլուխն սկսւում է Իսրայէլ Օրու հայրենիք վերադառնալով: Շուրջ 20 տարի Արեւմտեան Եւրոպայում գործելուց, քաղաքական ազդեցիկ շրջաններում Հայաստանի ազատութեան հարցը բազմիցս յարուցելուց յետոյ, վերջապէս 1699 թուականին Օրին գալիս է Հայաստան՝ ապստամբութիւն նախապատրաստելու համար: Նա լինում է Էջմիածնում, հոգեւորականները շատ սառն են դիմաւորում նրան: «Նոյն դըժոխքն է, նոյն բռնակալութիւնը, ինչպէս քսան տարի առաջ»... ասում է Օրին: Այլեւս անիմաստ էր Էջմիածնում մնալը. Նա անցնում է Ղարաբաղ՝ յոյսը դրած մելիքների ու Գանձասարի կաթողիկոսի վրայ:

Վէպի յետագայ գլուխները նուիրուած են Օրու գործունէութեանը Անգեղակոթում եւ Գանձասարում: Այստեղ էլ նա մեծ դժուարութիւնների է հանդիպում, բայց երբեք չի ընկճւում ու չի յուսահատւում: Նա վարպետօրէն իր շուրջն է համախմբում մելիքներին, վերացնելով նրանց մէջ եղած թշնամանքն ու անհամաձայնութիւնները: Օրուն յաջողւում է Անգեղակոթում մելիքների գաղտնի ժողով գումարել եւ քննարկման դնել Հայաստանի ազատագրութեան ուղիների եւ զէնքի ուժով օտարի լուծը թօթափելու հարցերը: Յաջողութեամբ աւարտելով իր առաքելութիւնը, Օրին վերադառնում է Եւրոպա՝ նոր եռանդով շարունակելու հայ ժողովրդի ազատագրութեան նուիրական գործը: Սրանով էլ աւարտւում է վէպի առաջին գիրքը:

Արազու «Իսրայէլ Օրի» վէպը չաւարտուած գործ է եւ, հասկնալի է, վերջնական կարծիք կարելի է յայտնել երկրորդ գրքի տպագրութիւնից յետոյ միայն: Այնուամենայնիւ մենք կը կամենայինք մի քանի խօսք ասել վէպում արծարծուած պատմական հարցերի վերաբերեալ, գրականագէտներին թողնելով գրքի գեղարուեստական արժանիքների գնահատութիւնը:

«Իսրայէլ Օրի» վէպի դրական կողմերից մէկն այն է, որ հեղինակը կարողացել է հիմնականում ճիշդ ըմբռնել դարաշրջանի ոգին եւ պատմական դէպքերի ընթացքը: Վէպի գլխաւոր հերոսի կեանքն ու գործունէութիւնը ներկայացուած են պատմական դէպքերի ընդհանուր ֆոնի վրայ, դրանց հետ սերտօրէն կապուած: Օրին ջերմ հայրենասէր է, ժողովրդասէր, Հայաստանի ազատագրութեան գաղափարի նուիրուած անձնազոհ մի գործիչ եւ ոչ թէ «սոճ արկածախնդիր», ինչպէս շաղակրատում են քաղքենի պատմաբանները: Ժողովրդի փրկութիւնը Օրու համար «գերագոյն օրէնք է»: Նա գիտակցում է ժողովրդի ուժը, յանդիմանում է մելիքներին, որ քիչ ուշադրութիւն են դարձնում շինականների վրայ, «Մեր ապագայ կռւում ձեր զօրքի մեծ մասը շինականներից է լինելու»... «Ժողովուրդը քնած առիւծ է, մեր սրբազան պարտքն է զարթնեցնել նրան» (էջ 200-201): Մի այլ տեղ՝ Օրին, հիացած Հայաստանի բնական գեղեցկութիւններով, զայրոյթով բացականչում է. «Այս չքնաղ աշխարհում մեր ժողովուրդը սգաւոր է» (էջ 113):

Վէպում յաջող են տրուած Հայաստանի տնտեսական-քաղաքական ծանր վիճակը, պարսկական խաների բռնութիւններն ու կամայականութիւնները: Անկասկած, ճիշդ է վարուել հեղինակը, երբ փորձել է ցոյց տալ նաեւ ներքին ընկերային-դասակարգային ներհակութիւնները, մելիքների, հոգեւորականների ու գիւղացիների փոխյարաբերութիւնները: Այս կապակցութեամբ վէպում օգտագործուած են մի շարք թեւաւոր գիտուկ արտայայտութիւններ, որոնք անջնջելի տպաւորութիւն են թողնում ընթերցողի վրայ: Այսպէս, օրինակ. երբ մելիք Էմիրբէկին ասում են՝ փորդ շատ է մեծացել, նա պատասխանում է. «Դէ, ինչի՞ չպիտի փորս մեծանայ, վարողը ես չեմ, հնձողը ես չեմ, ես միայն ուտողն եմ» (էջ 81): Օրին գիւղացիներից մէկին հարցնում է. «Ձեր մելիքները ինչպէ՞ս են վարւում հետներդ»: Նա պատասխանում է. «Ինչքան էլ լաւ լինեն, էլի նրանք մելիք են, մենք ռահաթ. մարդուս ոտին որ զնջիլ կայ, հաշիւր մէկ է՝ երկաթից է շինած, թէ պղնձից» (էջ 426): Նկարագրելով մելիքների միջեւ եղած ներքին պայքարը եւ մելիքների գաղտնի ժողով հրաւիրելու դժուարութիւնները, հեղինակն ասում է. «Երեք մելիք որ բերես, երկուսը իրար պոզերով կը խփեն»:

Արազու վէպում պատշաճ տեղ է գտել նաեւ Անդրկովկասի եղբայրական ժողովուրդների բարեկամութեան գաղափարը: Հեղինակը պարսկական խաների լծից հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը չի մեկուսացնում վրաց եւ ադրբեջանական ժողովուրդների ազատագրական պայքարից: Իսրայէլ Օրին ականատես լինելով հայ եւ ադրբեջանցի գիւղացիների սրտառուչ հանդիպումներին, յանգում է այն եզրակացութեան, որ «թշնամութիւնը գալիս է վերեւից՝ կառավարութիւնից, իսկ բարեկամութիւնը ներքեւից՝ ժողովրդից: Այդ բարեկամութիւնը անհրաժեշտ է հայ ժողովրդի ազատութեան համար» (էջ 65): Ցանկալի է, որ վէպի երկրորդ մասում, պատմական փաստացի օրինակներով, իր յետագայ զարգացումն ու խորացումը գտնի Անդրկովկասի ժողովուրդների ազատագրական միասնական պայքարը:

«Իսրայէլ Օրի» պատմական վէպի հանգուցային հարցերից մէկն էլ հայ-ռուսական յարաբերութիւնների հարցն է: Այստեղ եւս հեղինակն աշխատել է, ըստ կարելւոյն, հարազատ մնալ պատմական փաստերին, դէպքերն ու դէմքերը ներկայացնել իրենց զարգացման հունի մէջ: Բայց, ցաւօք սրտի, չեն յաղթահարուած մի քանի այնպիսի հարցեր, որոնք պատմական վէպի համար՝ ընդհանրապէս եւ տուեալ վէպի համար՝ մասնաւորապէս էական նշանակութիւն ունեն: Պատմական վէպը, ի հարկէ, գիտական պատմութիւն չէ եւ ճիշդ չէր լինի վիպասանից պահանջել այն, ինչ պահանջւում է պատմաբանից: Սակայն, ինչպէս պատմաբանը, այնպէս էլ վիպասանը պէտք է հարազատ մնան պատմական ճշմարտութեանը: Պատմականութիւնը պարտադիր է թէ՛ մէկի եւ թէ՛ միւսի համար: Ահա, այս առումով էլ, մեր կարծիքով, ճիշդ չի տրուած հայ-ռուսական յարաբերութիւնների եւ վէպի գլխաւոր հերոս Իսրայէլ Օրու ուղղութեան հարցը: Վէպում Հայերի՝ ռուսական ուղղութիւնը շատ աւելի թոյլ ու աղօտ է ներկայացուած, քան այդ իրականում եղել է:

Հեղինակը մի շարք տեղերում խօսում է Հայաստանի ազատագրութեան ծրագրերի, նոր պայմաններում նրանց վերանայման ու փոփոխման անհրաժեշտութեան մասին, բայց այդ կարեւոր հարցը մինչեւ վերջ չի հասցնում եւ հաստատ փաստերով չի բացայայտում:

Արազու վէպի թերութիւններից մէկն էլ այն է, որ հեղինակը անհրաժեշտ չափով քննադատական մօտեցում չի ունեցել իր օգտագործած գրականութեան նկատմամբ: Նա գրեթէ նոյնութեամբ կրկնել է մելիքների կողմից Օրուն եւ Մինաս վարդապետին «սպիտակ թղթեր» տալու տեսակէտը, որը վերանայման կարիք է զգում: «Իսրայէլ Օրի» պատմական վէպում կան նաեւ մի շարք այնպիսի անճշդութիւններ, որոնցից հեշտութեամբ կարելի էր խուսափել, պատմական հաստատ փաստերն աւելի խորն ուսումնասիրելու դէպքում: Օրինակ, 13րդ էջում ասուած է, որ Օրին իր եւրոպական հագուստը ձեռք էր բերել Լեհաստանում, երբ յայտնի է, որ 1699 թուականին նա Լեհաստանի վրայով չէր եկել Հայաստան եւ, երկրորդ՝ եւրոպական հագուստներ ձեռք բերելու համար Լեհաստանը բնորոշ վայր չէր:

Արազու վէպի այս եւ նման մասնակի թերութիւնները, անկասկած, ազդում են նրա գործի ընդհանուր արժէքի վրայ: Բայց, իր բոլոր թերութիւններով հանդերձ, «Իսրայէլ Օրի» վէպը ստեղծական խիզախում է, եւ այն իր հաստատ տեղը կը գրաւի մեր պատմավիպագրութեան մէջ:

«Սովետ. Հայաստան» Վ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԸ

Իգէօի կանաչ հովիտներէն մէկուն մէջ կապոյտ լճակի մը ափին, շնորհիւ Նոր Սերունդի տղոցը, երանաւէտ օրերու ուխտագնացութիւն մը ապրեցանք:

Լիոնէն, Վալանսէն, Տեսինէն, Վիէնէն, Սէն-Շամոնէն, Սէնթ-Էթիէնէն եւ ուրիշ շրջաններէն — մօտաւորապէս երկու հազար հոգի — անձնական կառքերով կամ քառերով, ոմանք. նախորդ գիշերուընէ, ոմանք առաւօտ կանուխ, գրաւեր էին ճամբարին շուրջի դաշտերն ու պարտէզները:

Շէնքին դաշտը, Ֆրանսականի կող —

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ՉՄԵՌԱՒ

Այնուհետեւ նախագահը ամբաստանեալը կը հարցաքննէ զօրավար Պէքի եւ Օլպրիխտի հետ ունեցած իր խօսակցութիւններուն մասին:

Ֆոն Վիցլեպէն.— Առաջին առթիւ, ես եւ Օլպրիխթ համաձայն գտնուեցանք որ պէտք էր բնականաբար անմիջապէս ձեռք անցրնել Հիթլէրը:

Ֆրայզլէր.— Եւ այս բանը դո՛ւք բնակա՞ն կը գտնէք:

Ֆոն Վիցլեպէն.— Այդ շրջանին, այո՛: Սակայն, պարտաւոր եմ դիտել տալու ձեզի թէ ես այս գործը մահափորձի մը ձեւին տակ չէի հասկնար:

Ֆրայզլէր.— Հապա ինչպէ՞ս:

Ֆոն Վիցլեպէն.— Պիտի սպասէինք յարմար առիթի մը եւ երբ Հիթլէր նուազագոյն հետեւորդներով դուրս ելլէր, գինքը ողջ, ձեռք պիտի անցնէինք:

Ֆրայզլէր.— Եւ եթէ Առաջնորդը այդ գործողութեան միջոցին վիրաւորուէր...

Ֆոն Վիցլեպէն.— Օլպրիխթ եւ ես նըկատի առած էինք այս պարագան:

Ֆրայզլէր.— Եւ եթէ վէրքը մահացու ըլլար...

Ֆոն Վիցլեպէն.— Այդ պարագային գործը նոյնքան ծանր պիտի ըլլար, որքան հիմա...

Ֆրայզլէր.— Եւ այդ պարագային մարդասպան մը եղած պիտի ըլլայիք դուք...

Ֆոն Վիցլեպէն.— Այո՛, սակայն պարտաւոր եմ վերստին յիշեցնելու ձեզ թէ ես միայն առեւանգում մը ենթադրած էի...

Ֆրայզլէր.— Անկասկած խորհեցաք որ եթէ Առաջնորդը կարենայիք ձեռք անցընել, ան, կամայ թէ ակամայ, ձեր կամքին պիտի ենթարկուէր:

Ֆոն Վիցլեպէն.— Ճիշդ է:

Ֆրայզլէր.— Եւ ահա՛ անարգ տիրանենգութիւնը... զարշելի դաւաճանութիւնը ճորտին՝ իր վեհապետին դէմ, զինուորին՝ հանդէպ իր հրամանատարին եւ Գերմանացիին՝ հանդէպ իր Առաջնորդին:

Եւ այսպէս, շարունակաբար, խորամանկ նախագահը կը շարունակէ հարցաքննութեանց շղթային օղակը տակաւ սեղմելով, կորզել մառեշալ Վիցլեպէնէն տակաւին ուրիշ խոստովանութիւններ, որոնց բոլորն ալ կը հաստատեն անոր կատարեալ գործակցութիւնը դաւադրական շարժումին մէջ:

Կարգը եկած է դաւադրութեան պարագլուխներէն՝ զօրավար Էրիք Ֆոն Հէօբնէրի, որ իր կարգին կուգայ հաշիւ տալու իր «մեղք»երուն համար:

Զօրավար Հէօբնէր ծնած է Ֆրանքֆորթէր, 1886 Սեպտ. 14ին: 1914-1918 կը ծառայէ հետեւակ բանակին մէջ և 1939ին կը հրամայէ զրահապատ բանակի մը՝ Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի մէջ: Ապա կը հրամայէ ռուսական ճակատի զրահապատ բանակին եւ 1942ին կը պաշտօնազրկուի, մերժած ըլլալով կատարել Առաջնորդին մէկ հրամանը զոր անգործադրելի էր նկատած: Հիթլէր, պաշտօնազրկելով Հէօբնէրը, միեւնոյն ժամանակ կ'արգիլէ անոր համազգեստ կրել եւ բոլորովին կը մեկուսացնէ զայն: Եւ Հէօբնէր կը սկսի դաւադրել: Լեզու կը գտնէ Պէքի եւ Օլպրիխթի հետ: Անոնց պէս, ինքն ալ կը հաւատայ թէ պատերազմին ուղղութիւնը պէտք է փոխել: Ըստ իրենց՝ Հիթլէր անկարող է գերման բանակը դէպի յաղթանակ առաջնորդելու: Այսպէս, Հէօբնէր տակաւ կը խրի դաւադրութեան մէջ, այն մեծ հաւատքով որ իր այդ քայլը պիտի կրնայ զինք վերստին հաստատել իր նախկին զինուորական դիրքին մէջ:

Յուլիս 20ին, Հէօբնէր կը հասնի Պերլին, իր պայուսակին մէջ ունենալով իր զինուորական համազգեստը: Օլպրիխթի հետ կը ճաշէ, եւ այս վերջինը իրեն կը յայտարարէ.

— Քիչ յետոյ տեղի պիտի ունենան կարեւոր դէպքեր: Եկէք ու գիս գտէք Պէնտլէրթրասէի մէջ...

Ժամը 15,30ին, Հէօբնէր, որ այս անգամ հագած է իր զինուորական համազգեստը, կը հասնի Պէնտլէրթրասէ: Բոլոր դաւադիրներուն նման ինք ալ հաւատացած է թէ Հիթլէր մեռած է արդէն: Այն տաք մթնոլորտին մէջ, որ կը տիրէ պատերազմական նախարարութեան (Պէնտլէրթրասէ) շէնքէն ներս, Պէք կը յայտնէ իրեն թէ ինք կը փոխանորդէ հիմա զօրավար Ֆրոմը, իբրեւ ներքին բանակներու հրամանատար. այն Ֆրոմը՝ որ նախապէս վարանելէն, մերժած էր ստորագրել հրամանագրերը որոնք պիտի յղուէին զինուորական շրջաններու հրամանատարներուն:

Ֆրայզլէր.— Պէքէն ետք, Օլպրիխթ ձեզի ըսաւ թէ պէտք էիք գրաւել այլեւս Ֆրոմի գրասենեակը որովհետեւ զայն կը փոխարինէիք: Այն ատեն մտաք գրասենեակէն ներս, բայց Ֆրոմ դեռ հոն կը գտնուէր: Շփոթած ըսիք անոր. «Կը ցաւիմ, Ֆրոմ, ձեզ այս գրասենեակին մէջ գտնելով, այս պայմաններուն մէջ, սակայն պէտք է որ ես գրաւեմ ձեր տեղը... ճի՞շդ է:

Հէօբնէր.— Այո՛:

Ֆրայզլէր.— Ի՞նչ պատասխանեց ձեզի:

Հէօբնէր.— Ֆրոմ ըսաւ. «Այո՛, Հէօբնէր, ես ալ կը ցաւիմ, բայց ուրիշ կերպ չեմ կրնար շարժիլ: Սակայն, իմ կարծիքովս, Հիթլէր չէ մեռած եւ դուք սխալանքի մէջ էք:

(11 Շար.)

քին Հպարտօրէն ծածանող Հայկական եռագոյնը, չորս կողմէն լսուող Հայերէն խօսակցութիւնները փոքրիկ Հայաստանի մը վերածեր էին այդ ափ մը հողամասը եւ արցունքի կաթիլներ կ՚երեւային շատերու աչքերուն մէջ: վերյիշելով Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը, Արմաշի Չարխափան Ս. Աստուածածինը, Կարմիր Վանքը, մեր մեծ ու պզտիկ բոլոր ուխտագնացութիւնները, անհետացած սիրելի հին դէմքերը:

Աղջիկ, մանչ ամբողջ շաբաթ մը յոգներ էին, ամօթով չմնալու համար հասարակութեան առջեւ: Երգչախումբի, պարախումբի բազմաթիւ փորձեր: Պատասխանատու ընկերները, մինչեւ առաւօտ երեք շարունակուող ժողովին մէջ բրած էին վերջին կարգադրութիւնները:

Կիրակի առաւօտ, իսկական փեթակի տպաւորութիւնը կը ձգէր բանակավայրը: Ծեր, երիտասարդ խառնուած են: Մէկ քանի ամսուան նորածինններն ալ հաշուելով, չորս սերունդ ներկայ էր:

Հոս, տարիներով հեռու մնացած բարեկամներ յանկարծ կը հանդիպին իրարու, կ՚ողջագուրուին, կը քրքրեն հին յուշեր: Հոն, Ծրջ. ժողովներու «աղ ու պղպեղ» Սարգիսը, Տեսինի իր «գինուորներով» կը պատրաստէ զովացուցիչ ըմպելիներու բաժինը: Շամփուրով խորովածի ծանր աշխատանքը ինկած է Վիէնի ընկերներուն: Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել թէ, միջին Ֆրանսայի բոլոր ընկերները լծուած են գործի:

Կէսօրուան հաւաքական ճաշէն ետքը, ժողովուրդը հաւաքուեցաւ հապճեպով պատրաստուած բեմին շուրջ:

Պատին վրայ կը փայլին զոյգ Արարատները, դաշտը, եկեղեցիները՝ գծուած ընկ. Ժ. Փալամուտեանէ:

Հիւրերուն մէջ կը գտնուէին «Տօֆինէ Լիպէռէ»ի թղթակիցը, Ռատիօ Կրընոպլի մասնագէտները, հանդէսը ժապաւէնի վրայ առնելու համար:

Ժամը ճիշդ 3ին, Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ բարի գալուստի խօսք բրաւ Վիգէն Թորոսեան: Երգչախումբը երգեց Ֆրանս. ազգ. փառերգը ու «Մշակ Բանուոր»ը: Խօսնակ՝ ընկ. Գ. Փափազեան հանդէսը բացուած յայտարարելով, խօսքը տուաւ օրուան նախագահ ընկ. Կ. Մեհեանին:

Ընկերը կարճ եւ կուռ ճառով մը բացատրեց Նոր Սերունդի նպատակը, եւ այն յոյսերը որ կապուած են իրենց: Հայ ժողովուրդը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը շա՜տ բան կը սպասեն հայրենասիրական, արտասահմանի մէջ հասակ նետած այս երիտասարդութենէն, եւ հաւատք յայտնեց թէ յուսախաբ պիտի չըլլանք:

Արտասանեցին՝ Ալիս Յարութիւնեան՝ Զարեհնէն կտոր մը, Գրիգորեան՝ «Ես երգելով կ՚ուզեմ մեռնիլ»:

Երկրորդ բանախօսն էր Մարսիլիոյ մեր խանդավառ բարեկամներէն՝ ծանօթ գրագէտ Կարապետ Փօլատեան:

Յարգելի բանախօսը վեր հանեց հայ ժողովուրդի ցեղային առաքինութիւնները, իր ուրոյն դիմագիծը պահելու յամառ, տոկուն աշխատանքը: Ինքը եւս կը հաւատայ որ Ազգային Ոգին վառ է եւ վառ պիտի մնայ շնորհիւ հայ երիտասարդութեան, շնորհիւ Նոր Սերունդին, միայն թէ անընդհատ աշխատանք պէտք է տանիլ այդ ուղղութեամբ:

Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. Ափրիկեանի, մեծ յաջողութեամբ երգեց Շաղօն, Լուսին չկար, Ցոլակ ձան, խմենք գինին: Ժողովուրդի պահանջին վրայ, ստիպուեցաւ կրկնել կարգ մը երգեր: Ի պատիւ ղեկավարին եւ մեր երիտասարդներուն՝ ըսեմ թէ կարճ ժամանակի մը մէջ յաջողած էին սորվիլ «Շաղօ»ին պէս բարդ երգ մը: Մեներգները կատարեցին Օրիորդներ Աստղիկ Քէօսէեան, Ժանին Պետօեան, Արաքսի եւ Մարգարեան Արարատ:

Մեր համակրելի բարեկամուհին Ֆրանսուհի Տիկին Օտէթ Միքայէլեան, հայերէնով վերջացող գեղեցիկ ճառով մը թարգմանը հանդիսացաւ Ֆրանսայի հանդէպ հայ ժողովուրդին տածած երախտագիտական զգացումներուն եւ մաղթեց որ, հայ ժողովուրդը օր մը հասնի իր փափաքին ու հաւաքուի ամբողջացած հայրենիքին մէջ:

Նոր Սերունդի Պանեէօ-Բաշանի պարախումբը, իր շնորհալի տարազներովն ու պարերովը անգամ մը եւս փայլեցաւ: Մենապարերը կատարեցին Հայկուհի Դանիէլեան, Մարկրիթ Հանչէրեան, Վիգէն Թորոսեան:

Փօլաճեան եւ Խօքիւզեան կիթառով նուագեցին Սարերը ծաղկել, Ովսաննա, Աշուղ լինեմ:

Ռատիօ Կրընոպլի եւ ժողովուրդի պահանջին վրայ, երգչախումբը ստիպուեցաւ կրկին բեմ գալ եւ երգել մէկ քանի երգեր:

Վերջին խօսողն էր ընկ. Շ. Նարդունի:

«Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը՝ երիտասարդութեան պատմութիւնն է: Մօտէն ուսումնասիրեցէք զայն եւ պիտի տեսնէք որ, բոլոր մեծ գործերը կատարուած են երիտասարդներու կողմէ: Խորենացի, Սահակ-Մեսրոպ գրեթէ ձեր տարիքով երիտասարդներ էին:

«Պէտք չէ ստորադասութեան զգացում ունենալ:

Ներկայիս փոքր մեր ժողովուրդը իր բաժինը լայնօրէն բերած է մարդկային քաղաքակրթութեան: Հպարտօրէն, ճակատաբաց կրնաք յայտարարել բոլորին: Իսկ ի՞նչ բերած են այդ քաղաքակրթութեան այն ոճրագործները որ Թուրք անունը կը կրեն. բըրլը մը միայն եւ... լէպլէպին:

Ընկեր Շ. Նարդունի, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը քարկոծողներուն պատասխանը տալէ ետքը, վերջացուց սրամիտ պատկերով մը.

« Հայ ժողովուրդը եւ իր պահապան ուժը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը նմանին արեւելեան «հաճի եաթմազ» խաղալիկին: Ո՛ւր, որ ալ նետեն, ինչպէ՛ս որ ալ իյնան, միշտ կը կանգնին ոտքի. փա՜ռք, արտասահմանի հայ գաղութները եւ դո՛ւք՝ երիտասարդներդ»:

Բոլոր ճառերը կ՚ընդմիջուէին բուռն ծափահարութիւններով:

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, հայրենակից մը փափաք յայտնած ըլլալով նուիրատուութիւն մը ընել Մշակոյթի Տան, ուրիշներ եւս հետեւեցան իրեն եւ քանի մը վայրկեանէն հաւաքուեցաւ 110 հազարի չափ գումար մը:

Խրախճանքը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր: Ընթրիքի սեղաններուն շուրջ հաւաքուած հայրենակիցներու ազգային, յեղափոխական երգերը, շուրջպարերը անտարակոյս կը շարունակուէին մինչեւ առաւօտ իսկ՝ եթէ արգիլուած չըլլային:

Եւ ներկաները հեռացան, իրենց հետ տանելով իսկապէս բացառիկ օրուան մը յիշատակը:

ՆՈՒԲԱՐ Ն.

Յ. Գ.— Յաջորդ օրը «Տօֆինէ Լիպէռէ»ն տուած էր հանդէսին նկարագրութիւնը եւ դրած՝ երեք խմբանկարներ:

ՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարսէյլի Սէն-Ժերոմ արուարձանին տանէրէց աւագ քահանայ Տ. Սահակ Շամլեան, որ իր իննսնամեայ ծերունազարդ հասակին մէջ երկար ատենէ ի վեր տկար ու հիւանդ՝ անկողնի կը ծառայէր, վախճանեցաւ Օգոստ. 12ին, հինգշաբթի օր, իր ետին թողլով հոգեկան շատ քաղցր յիշատակներ, իր պաշտօնավարութեանց շրջաններէն փնջուած:

Օծումն ու թաղումը կատարուեցաւ 15 Օգոստ. շաբաթ, ճիշդ վերափոխումն Ս. Աստուածածնայ օրը, ինչ որ վախճանեալին թաղման արարողութեանց տուաւ փառաշուք հանդիսութիւն մը՝ Սէն-Ժերոմի իր իսկ պաշտօնավարած եկեղեցիին մէջ, ուր խռնուած էր զինքը սիրող ու յարգող բազմութիւն մը, հակառակ մեծ տօթակուրքի այս օրերուն:

Եկեղեցական արարողութեանց իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Մարսէյլի քահանայական դասը՝ ամբողջութեամբ, Փրատոյի, Պօմոնի դպրաց դասերը, որոնք այդ մեծ օրուան զուգադիպող այլ հանդիսութիւններէն հրաժարած, եկած էին ներկայ գտնուելու:

Պատշաճ դամբանական մը խօսեցաւ Սէնթ Անթուանի տանէրէց՝ Տ. Ներսէս քհնյ. բնաբան առնելով «Խնդրեցէք եւ տացի ձեզ» պատգամը, անգամ մը եւս ներկաներուն ներշնչելով Հայ եկեղեցիին խորհուրդները:

Տէր հայրը ապա քանի մը բառով Ֆրանսերէն բացատրութիւններ տուաւ Հայ եկեղեցւոյ կանոններուն մասին եւ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ Ֆրանսացիներուն:

Յետոյ, վախճանեալին դագաղը փոխադրուեցաւ Սէն-Փիէրի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար Հոգելոյս Պալաքեան Ս.ի նորակառոյց դամբարանին մէջ:

×

Տ. Սահակ քահանայ Շամլեան ծնած էր Կէյվէ գաւառին պատկանող Գրնճըլար զուտ հայկական գիւղին մէջ, եւ դէպքերու բերումով հաստատուած ըլլալով Էտիրնէ, հոն քահանայ ձեռնադրուած էր 1913ին:

Պաշտօնավարած է՝ Էտիրնէ, Կիւմիւլճինէ, Սկիւտար, Նիս, Պօմոն, Նիւ Եորք եւ Սէն-Ժերոմ, ուր եւ կնքեց իր մահկանացուն:

Վախճանեալ քահանայով կ՚անհետանայ սիրուած ու յարգուած եկեղեցական մը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՄԷԿ ԱՄՍՈՒԱՆ ԱՐԵՒԸ՝ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԸ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՐԳԵՒԷ

★

Մեծ քաղաքներէն խոյս կ՚ուզեն տալ մարդիկ ամառ ատեն, ազատելու համար առօրեայ մտատանջութիւններէ:

Արձակուրդը, սակայն, ամէն բանէ առաջ պէտք է ըլլայ մարմինը վերանորոգելու միջոց մը, բնութեան ծոցին մէջ՝ բնական ու պարզ կեանքին վերադարձը:

Երկրային ուժերը, որոնք հողէն կ՚արտածուին, ամէնէն աւելի զօրաւոր են ծովերու, դաշտերու կամ անտառներու խորը: Մարդկային մարմինները կը լողան անդադար հազարաւոր անտեսանելի մասնիկներու մէջ: Մեզմէ իւրաքանչիւրը փնտռելու է իրեն համար կլիմայական ամէնէն նպաստաւոր վայրերը:

Ծովեզերքը կը կազդուրէ առողջները, նստակեացները կամ գերյոգնածները: Ծովուն մօտ մթնոլորտը իոտով լեցուն է, օդը հարուստ է աղային եւ իոտի մասնիկներով: Լոյսը աւելի զօրաւոր է, ցոլանալով ջուրերուն մէջ: Ծովը կը հաւասարեցնէ եւ կը մեղմացնէ ջերմութեան աստիճանը: Օզոնի քանակութիւնը օդին մէջ՝ քաղաքին մէջ եղածներուն եռապատիկն է:

Թոքախտաւորներու համար ընտրելու է ծովային մեղմ կլիմաներ. վտանգաւոր է խիստ կլիման: Անոնք, որ անարիւն են, յօդացաւի կամ արեան գերճնշումի ենթակայ, պէտք է խոյս տան շատ հովոտ հրուանդաններէ ու ապաստանին ծովերու մէջ: Նմանապէս՝ ջղայիններուն յանձնարարելի չէ բնաւ ծովային խիստ ու հովոտ օդը: Հանդարտ ու մեղմ կլիմայով ծովեզերքները պէտք է երթան նաեւ սրտի եւ երիկամունքի տկարութիւն ունեցող անձեր, ինչպէս նաեւ շնչահեղձութենէ տառապողները:

Շատեր կը նախընտրեն լեռնային կլիման: Այս պարագային՝ նկատի առնելու է բարձրութիւնը: Աւելի առաջ բարձր լեռներու օդը կը յանձնարարէին թոքախտաւորներուն: Արդարեւ, շնչառութիւնը լաւագոյն կերպով կը կատարուի, երբ կը պակսի մթնոլորտային ճնշումը:

Բարձր լեռներու մէջ բնակութիւնը բացարձակապէս արգիլուած է անոնց, որոնք սրտի, երիկամի, լեարդի ծանր տկարութիւններ ունին եւ պնդերակութեան ենթակայ են: Միջակ բարձրութեամբ լեռները օգտակար են էքզեմայի, քթի հիւանդութիւններուն, լեարդի թեթեւ տկարութեան պարագային:

Դաշտերու եւ լիճերու շրջակայքը գիւղագնացութեան հանդարտ վայրեր են, որոնք ոչ ոքի կը վնասեն: Պէտք է սակայն ուշադիր ըլլալ, որ երկար ատեն արեւ տեսնեն եւ խոնաւ չըլլան: Սրտով տկարները, դիւրագրգիռ ջղայինները, երակային բարձր ճնշումով անձերը կրնան հանգչիլ դաշտային վայրերու մէջ: Աւշային մանուկներուն յանձնարարելի է խիստ ու գրգռիչ կլիման: Ջղայիններուն լաւ է դաշտային կլիման: «Ս. Փ.»

ԹԷՑԱՐԻԿ

Գ.

Մեղմիւ կը պատասխանէր, սիրտը բանալով. վիրաւոր, խոցուած սիրտ մը որ սփոփուիլ չէր ուզեր, թերեւս անոր համար որ այդ խոցոտանքը տանելի բան մը, սովորութիւն մը, պէտք մը դարձած է զոր ի բաց թողուլը դժուարին պիտի ըլլար, ճիշդ ինչպէս սիկարէի վարժուող մէկը ծխելէ ետ կենալ ուզէր օր մը:

Դ.

Հիմա ա՛լ աւելի փոյթ կը տանէր սենեակիս, որուն պարտէզին նայող պատուհաններուն վրայ՝ վարէն բարձրացող վարդենին՝ փոխն ի փոխ ճերմակ ու կարմիր ծաղկէ մեհեանդներ կը յօրինէր:

Ցորեկները իմ բացակայութեանս կուգար հոն աշխատութիւնը վերջանալուն, մինակուկ հիւսելու իր անաւարտելի գուլպաներուն շարքը, վարդերուն սաստիկ ու հեղձուցիչ հոտին մէջ:

Բարեկամական խրատներ կուտար ինծի, հնազանդ աղախինի ու սրտի մօտ անձի խրատներ, թուղթերս գետինները ձգելուս համար:

— Մեղք ես, էֆէնտիս, աչքի լոյս ես թափեր:

Աչքի լո՞յս միայն. եթէ գիտնար թէ սիրտը ինչե՛ր չէր յանձնած այդ փոշոտած ճմռթկած թուղթի կտորներուն. եթէ գիտնար որ պատանութիւնը՝ իր բոլոր անմեղութիւնը, երիտասարդութիւնը՝ իր բոլոր հաւատքը թափած էր հոն, ու ատոնցմէ դուրս, ստոյգ տղայ մը միայն ահա կը մնար հալոցէ անցած մետաղէ կտոր, որ իր նախնական վիճակին բոլոր պէսպիսութիւնը կորսնցուցած է, միաձոյլ, անխառն, անողոք բան մը դառնալու համար. եթէ գիտնար...: Սպասուհին ուրիշ բան մը չէր գիտեր բայց եթէ գիշերուան վերադարձիս, այն ժամուն ամէնքը կը հանգչին, իմ աշխատելս ճերմակ էջի մը վրայ ծռած, մաքուր սպիտակ թուղթ մը իմ սրտիս պէս՝ որ հետզհետէ կը մրոտէր, կը սեւնար, կը զարդարուէր, իրր թէ սեւութիւնը ըլլար իր շպարը:

Եւ մեղքնալով ինծի, ոտքին մատերուն վրայ կը քալէր առտուն, աղմուկ չընելով քովս, լաւ մը իջեցնելով սենեակիս վարագոյրները, պատիր ու արհեստական գիշեր մը ձեւացնելով շուրջս դիս քիչ մը աւելի քնացած տեսնելու բաղձանքով:

Արթննալուս ուռեցած աչքերով, յանդիմանութեամբ լեցուն նայուածքը կը քաղցրանար, ու կը վազէր խոհանոց, նախաճաշիս պատրաստութեամբը, քնատութեանս կորուստը դարմանելու հաշուով:

Ե.

Երբեմն ալ մօրս միջամտութեանը կը դիմէր զիս կարգի բերելու եւ առողջութեանս հսկել ստիպելու համար զիս:

— Հանըմս, ըսէ՛ որ գիշերները շատ չնստի, հոգին չքակէ գրելով:

— Դուն ալ գուլպայ կը հիւսես, կ՚ըսէի ծիծաղելով:

— Ես զաւկիս համար կ՚աշխատիմ, ես մուխթաճ եմ:

Եւ անմիջապէս իր ձայնը կը փոխուէր, դէմքին սովորական թախիծը կ՚աւելնար Արսլանպէկ եղած զաւկին յիշատակին՝ ուրկէ կարծես բանօրամայի ձեւով, անցեալին բոլոր դառնութիւնը, սուգը կուգար, կարգաւ, մէկ մէկու ետեւ, համբիչի մը հատիկներուն պէս. իր ամուսնութիւնը հազիւ երկու տարի տեւած, էրկանը հիւանդութիւնը, ունեցած չունեցածներուն սպառիլը հիւանդութեան ծախքերուն մէջ, գիւղը մնացած զաւակը եւ վերջապէս օտարի դուռ իյնալը, ինչպէս կ՚ըսէ ինքը. այս ամէնը կը տեսնուէր իր տխուր նայուածքին մէջ, կը գծագրուէր իր դէմքին թափանցիկ, արտայայտող մորթին վրայ, իրարու ետեւէ, ամբողջ կառախումբ մը ցաւերու, կսկիծներու. ու խօսակցութիւնը կը դադրէր:

Յետոյ դիտողութիւն ընելու կարգը ինծի եկաւ:

— Աշխէն, ալ հանէ՛ սա շալվարը:

Կ՚ամչնար. շրջազգեստը՝ մանանիչ ընող ձեւերովը, խոստովանող՝ գրեթէ անպատկառ բան մը ունէր իր երկչոտ աչքին:

— Կ՚ամչնամ:

Կը զգայի որ դիմադրութիւնը կը թուլնար. իր տգեղ երեւալու որոշումը կ՚իյնար հազիւ թէ քանի մը շաբաթ կանգուն մնալէն ետքը, եւ իր հաստատամիտ գիւղացիի երկարող շեշտը «կ՚ամչնամ» բառին վրայ կը մարէր կը հատնէր:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 2)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ համաձայնութիւն մը կնքուած է Իրաքի տնտեսական պատուիրակութեան եւ Խորհ. Միութեան նախարարաց ժողովի պատկան մարմնին միջեւ: Շուտով Խորհ. Միութիւնը Իրաքի տրամադրութեան տակ պիտի դնէ փորձագէտներու ստուար խումբ մը, որպէսզի հիւլէական բաղդ մը չինեն, հիւլէական ուժի խաղաղ գործածութեան փորձեր կատարելու համար: Այս համաձայնութեան բերումով, Խորհ. Միութիւնը իր վրայ առած է նաեւ գիտական բարձրագոյն ուսումի հաստատութեանց կազմակերպութիւնը Իրաքի մէջ, հետազօտութեանց եւ գործադրութեան փորձարաններու ստեղծումը՝ ի տես Իրաքցի մասնագէտներու պատրաստութեան:

ՓԱՐԻԶԻ Թաղապետական տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ 1958ին քողազերծուած եւ քննուած են 359 առեւտրական անկանոն գործառնութիւններ, 16 միլիառ 600 միլիոն ֆրանքի արժողութեամբ: Գործուած զեղծումներուն 137 հատը դատական հետապնդումի յանձնուած են: Ընթացիկ տարուան առաջին վեցամսեակին, երեւան հանուած են առանց հաշուեցոյցի կատարուած 367 առուծախեր եւ ամբաստանուած են 70 հոգի:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ եւ Ֆրանսայի ամիսներէ ի վեր կատարած բանակցութիւնները դրական արդիւնքի չեն յանգած՝ ոչ տնտեսական եւ ոչ ալ ելեւմտական մարզերուն մէջ: Այս պատճառով եւ կարգ մը այլ դժգոհութիւններով, նախագահ Պուրկիպա՝ իր չաբաթական ասուլիսին ընթացքին, յայտարարեց թէ յառաջիկայ Հոկտեմբերէն սկսեալ «Ֆրանսայի եւ Թունուզի մաքսային միութիւնը պիտի ջնջուի: Եթէ այդ ժամանակաշրջանին Ֆրանսայի հետ վաճառականական նոր համաձայնութիւն մը կարելի չըլլայ կնքել եւ կամ եթէ Ֆրանսան մեր մաքսային անջատումին փոխարէն անընդունելի միջոցներու դիմէ, պատրաստ ենք մինչեւ իսկ ֆրանքի դրամական գօտիէն դուրս ելլել: Մեր փափաքն է բոլոր աշխարհի հետ գործակցիլ եւ մեր ապագայ յաջողութիւնը ապահովել»: Նախագահ Պուրկիպայի որոշումը եւ յայտարարութեան ոճը մասնաւոր յուզում չեն պատճառած ֆրանսական պատուիրակութեան, որ կը նախատեսէ թէ, հակառակ երեւոյթներուն, կարելի պիտի ըլլայ մօտալուտ եւ երկուստեք ընդունելի ընդհանուր համաձայնութիւն մը կնքել:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ զանազան քաղաքներու եւ մասնաւորաբար Վատի-Սալիպի մէջ, օրերէ ի վեր դժգոհութեան զանգուածային ցոյցեր կը կատարուին պետական իշխանութեանց դէմ: Ցուցարարներու պարագլուխները, առանց բացառութեան, Հիւսիսային Ափրիկէէն գաղթածներ են, որոնք կը մեղադրեն տեղական իշխանութիւնները թէ երկրին մէջ զարտուղութիւն կը դրուի, ըլլայ աշխատանքի, ըլլայ ընկերային զանազան պարագաներու մէջ՝ հին ու նոր գաղթականներուն վերաբերեալ: Բողոքի ամբոխային խլրտումները այնպիսի համեմատութիւններ ստացած էին, որ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ քննիչ յանձնախումբ մը նշանակել: Այս յանձնախումբին զեկոյցը հաստատած է թէ գաղթականներուն բողոքները անհիմն չեն եւ հրաւիրած կառավարութիւնը, որ լրջօրէն նկատի առնէ Հիւսիսային Ափրիկէցի հրեայ գաղթականներուն գանգատներն ու գոհացում տայ անոնց արդար պահանջներուն՝ եթէ կ'ուզէ առաջքն առնել յետագային վտանգաւոր ընկերային կացութեան մը:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Կաղ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ իր դպրոցին, հետեւեալ նուէրները.— Օր. Սրբուհի Ալիքեանի եւ Յ. Գասպաքճեանի ամուսնութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ալիքեանէ 3000, Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեանէ 2000 ֆրանք:

Օր. Ազատուհի Փիլաւճեանի եւ Ժ. Ներկիզեանի ամուսնութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Փիլաւճեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Ներկիզեանէ 3000 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

×

Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Ներկիզեան եւ Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Փիլաւճեան սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց զաւակներուն Ժանին Փիլաւճեանի եւ Ժօզէֆ Ներկիզեանի ամուսնութեան առթիւ, իրենց ուրախութեան մասնակից եղան իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեփունջերով, հեռագիրներով եւ նամակներով, եւ այս առթիւ 2000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման ֆոնտին:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉ. ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

×

Պաշտամունք՝ այս կիրակի, Սէն Ժէրոմ, ժամը 9,30ին: Ուխ. Ժէմափ՝ ժամը 10,45ին:

Կը խօսի Վերապատուելի Հելվաճեան:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ԴԱՇՏԱ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի Մարսէյլի Մ. ճիւղին կողմէ այս կիրակի ամբողջ օրը Սէն-Ժիւսթ, ՊԱՌ ՏԻՒ ՇԱԼԷ, Ավընիւ Ֆորօ, ծառաշուք եւ օդասուն ընդարձակ պարտէզին մէջ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Կերուխում — շամփուրով խորոված Սովորական գիներով:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Ծանօթ.— *Քանըպիէրէն* փալէ տը լա Շօսիւրի *առջեւէն առնել 53 թիւը եւ իջնել* Սէն-Ժիւսթ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆ. ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.45, կը խօսի Պատուելի ԳԱՅԱՅԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Անուշաւան

Թիւ 10
ԱՆԴՐԱՍՏԱՆ Գրականութեան
Արուեստի ԱՆԴԱՍՏԱՆ
Հայ եւ Օտար գրականութեան
ԱՆԴԱՍՏԱՆ
Խմբագիր
ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ
46, Rue Richer - PARIS (9e)
Գին՝ 1200 ֆրանք
Արտասահման 4 տոլար

Օգոստոս ամսուան ընթացքին

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ
51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
ԲԱՑ Է ՄԻԱՅՆ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ
ԺԱՄԸ 2 –6,30
ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՊԵԼԺԻԱ

Կայանի տղաքը կը խնդրեն որ հաճիք ներկայ ըլլալ իրենց

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Գայէնիոֆ 21, Ավընիւ Մաքս-Թեմմէրման, Հայտ, կիրակի Օգոստոս 30ին, ժամը 11էն սկսեալ:

ՊԱՐ, ԵՐԳ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՊԻՒՖԷ, ԽՄԻՉՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél.: OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. Հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի *դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան:*

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով:

Դիմել՝ 1 Պուլվ– տիւ Նօր, Լը Րէնսի:
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝
Via Pacini 30, MILANO

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 փր.

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 23 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8476 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4377

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՊՐԻ՛ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

«Հայաստան կենդանի էր ու երջանիկ, էրէկ, Փալատրիւի լիճի ափերուն վրայ»:

Այս խորագրով է, որ Տօֆինէ Լիպէրէի *թղթակիցը՝ Փ. Ժ. Կիյեօ՝ կը նկարագրէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անցեալ կիրակի օրուան դաշտահանդէսը:*

Ֆրանսացի լրագրողը յուզիչ ու խանդավառ տողերու մէջ կը պանծացնէ մեր երիտասարդներու փառատօնը, որ, կ՚ըսէ, անցեալ տարի արդէն մեծ յաջողութիւն մըն էր արձանագրած, սակայն այս տարի կը թուի թէ ամէն մրցանիշ կոտրուած է:

Իբրեւ ուշագրաւ երեւոյթ, կը մատնանշէ ներկաներու ժպտուն դէմքերը եւ տիրող բարեկամական արտակարգ մթնոլորտը՝ զանազան շրջաններէ փութացող հայորդիներուն միջեւ:

«Հեռաւոր հայրենիքի սէրն է, որ կը միացնէ բոլոր այս երիտասարդները»:

Ու իբրեւ պերճախօս արտայայտութիւն այդ սիրոյն, կը յիշէ հայկական աւանդական փառաւոր ճաշին յաջորդող գեղարուեստական բաժինը, իր գեղջուկ պարերով, խմբերգներով եւ արտասանութիւններով:

Թերթը կը հրատարակէ նաեւ երեք լուսանկարներ, որոնք կը ներկայացնեն երգչախումբը, պարախումբն ու հանդիսականներու մէկ մասը:

Թղթակիցը իր տպաւորութիւնները կ՚եզրափակէ հետեւեալ տողերով.

«Շատ հեռու իրենց հայրենիքէն, Հայերը այդ օրը աւելի եւս ամրապնդեցին իրարու միջեւ բարեկամութեան եւ իրական եղբայրութեան կապերը, ու այս ազատ հողին վրայ մաղթանքներ ըրին, որ հրաշքը իրականանայ եւ վերջապէս (Հայաստան) վերագտնէ իր ազատութիւնը»:

Նոր Սերունդի փառատօնը խոր տպաւորութիւն ձգած է բոլոր հանդիսականներուն վրայ, որոնք բառ չեն գտներ նկարագրելու համար Փալատրիւի ափերուն վրայ տիրող աննախընթաց ոգեւորութիւնը: Աւելի քան երկու հազար Հայեր ամէն դասակարգէ ու հասակէ՝ անմոռանալի ժամեր ապրած են հայաշունչ մթնոլորտի մը մէջ, մէկ օրուան համար «կենդանի ու երջանիկ Հայաստան» մը ստեղծելով: Տարագիր Հայերու հոգիին մէջ հայրենիքի եւ Հայութեան սէրը արծարծելով:

Այս բոլորը կը պարտինք Նոր Սերունդի մեր տղոց ու աղջիկներուն, որոնք գիտակից իրենց ուսերուն վրայ ծանրացող պարտականութեան, այս դժնդակ օրերուն իրենց կարելին կ՚ընեն յանուն ազգապահպանման:

Երիտասարդութիւնն է մեր այսօրուան մխիթարութիւնը եւ վաղուան յոյսը:

Մեծ հայրենասէր Միքայէլ Նալբանդեանց իր Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ *գիրքը (տպուած 1862ին Փարիզ,* Սիմէօն Մանիկեան *ծախքանոք) կը նուիրէ «Հայկական երիտասարդութեան, ջերմ սիրով»: Երիտասարդները կ՚անուանէ «իմ քաղցր եղբարք»: Ու կ՚աւելցնէ.*

«Մեր ազգի ներկան թշուառ է, ստրկութիւնը եւ աղքատութիւնը բարձրաձայն խօսում են այստեղ: Եթէ յոյս ունինք ապագայի վրայ, նորա երեւելու ցինչ դուք էք, ձեզանից կախւում է ազգի ապագան եւ ձեր վրայ է միակ յոյսը: Ի՛նչ չափով պիտի արդարացնէք այդ յոյսը, դորա վկան եւ չափողը պիտի լինի ձեր գործը»:

Գրեթէ հարիւր տարի առաջ գրուած այս տողերը այսօր ալ ի զօրու են, իբրեւ յաւիտենական ճշմարտութիւն:

««Դուք կենդանի էք ու ապագայի արշալոյսը ձեր գլխի վրայ է բացվում»:

Հպարտ ենք մեր Նոր Սերունդով, որ քայլ առ քայլ, բայց միշտ յարատեւ ջանքերով նորանոր նուաճումներ կ՚արձանագրէ:

Ապրի՛ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահութեան դիւանը պաշտօնական դեկոյց մը հրատարակեց Այզընհաուըրի այցելութեան առթիւ:

Միացեալ Նահանգներու Նախագահը Լոնտոնէն Փարիզ կը հասնի Սեպտեմբեր 2ին, առաւօտեան ժամը 10ին: Նախագահին կ՚ընկերանան Արտաքին նախարար Հերթըր, Պատերազմական փոխ-նախարար՝ Կէյթզ եւ երեք ուրիշ պաշտօնեաներ վերոյիշեալ նախարարութիւններէն:

Նախագահը օդակայանը պիտի դիմաւորուի զօր. Տը Կոլի կողմէ: Երկու Նախագահները միասին պիտի մեկնին Քէ տ՚Օրսէ *(Արտաքին Նախարարութիւն) ուր Այզընհաուըր պիտի բնակի, Փարիզ գտնուած ատեն:*

Պետական երկու դէմքերը առաջին առթիւ խօսակցութիւններ պիտի ունենան նոյն օրը, ժամը 12էն 13, Էլիզէի մէջ: Մտերիմ ճաշէ մը ետք, խօսակցութիւնները պիտի վերսկսին մինչեւ ժամը 5: Այդ ժամուն, Միացեալ Նահանգներու Նախագահին պիտի ներկայացուի դիւանագիտական մարմինը: Ապա, երկու Նախագահները միասին պիտի երթան Յաղթական Կամար, Այզընհաուըր ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ եւ վերադարձէ Բոցը: Այս արարողութենէն ետք Այզընհաուըր եւ Տը Կոլ պիտի ընդունուին Օթէլ տը Վիլի *մէջ՝ Թաղապետական Խորհուրդին կողմէ: Նոյն իրիկունը ժամը 20,30ին, զօր. Տը Կոլ, Էլիզէի մէջ, ճաշ մը պիտի տայ ի պատիւ Նախագահ Այզընհաուըրի:*

Սեպտեմբեր 3ին, ամերիկեան դեսպանատան մէջ, Այզընհաուըրի հիւրը պիտի ըլլայ զօր. Տը Կոլ, ուրկէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը պիտի երթայ Ռամպույէ: Նախագահ Այզընհաուըր պիտի միանայ Տը Կոլին նոյն իրիկունը եւ նոր խօսակցութիւններ պիտի ունենան: Երկու Նախագահները Ռամպույէ պիտի մնան գիշերը:

Այզընհաուըր Սեպտ. 4ի առաւօտը Ռամպույէէն պիտի մեկնի ուղղակի Պուրժէի օդակայանը:

Միջազգային մամուլի էջերուն գլխաւոր նիւթը միշտ Ֆրանսան է: Ոմանք դատապարտելու համար անոր վարած քաղաքականութիւնը, ուրիշներ անկեղծօրէն պաշտպանելու համար անոր շահերը:

Իտալական մամուլին գլխաւոր մտահոգութիւնն է Ատլանտեան Ուխտը: «Տրամադրութիւնները վէշ են, Փարիզ, իր արտաքին քաղաքականութեան դէմ քննադատութեանց համար»: Կը գրէ կաթոլիկէ թերթը Իլ Քոթիտիանօ: *«Տը Կոլ պաշտօնանկ պիտի ընէ Տըպրէն՝ նոր քաղաքականութեան մը ~կսելու համար» կը յայտնէ իր կողմէ աջ-ազատական* Իլ Թէմփօ: *Իսկ նոր փաշական* Իլ Սեքօլօ *կը գտնէ թէ անգլիական քաղաքականութիւնը Եւրոպայի դէմ, արեւմտեան միութեան մահացու հարուած մըն է: Համայնավար* Ունիթա, *իր կարգին, կը գտնէ թէ յարաբերութիւնները լարուած են Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ:*

ՕՐԷ ՕՐ

ԲԱԴԻ ԿԸ ՆՄԱՆԻ...

Երիտասարդ մը՝ խմբագրին սենեակը:

Գլուխը թաղեր է Միջին Արեւելքէն եկած հայերէն թերթի մը մէջ: Աչքի զարնող պատկեր — հայ երիտասարդը հայերէն թերթ կը կարդայ՝ Ամերիկայի մէջ:

— Բարեւ, երիտասարդ, ի՞նչ կը կարդաս...

— Մե՛ր թերթը...

— Ուրեմն, հայերէն գիտե՛ս...

— Ի հարկէ գիտեմ, Հայ եմ, չէ՞...

— Երեւի այստեղացի չես... Արտասահմանէն ալ յայտնի...:

— Ո՛չ, այստեղացի չեմ, դուրսէն կուգամ... Պէյրութէն... Ինչո՞ւ, այստեղացի երիտասարդները հայերէն թերթ չե՞ն կարդար... Այնտեղ, այնտեղացիները կը կարդան...

— Ո՛չ, այստեղ ո՛չ միայն երիտասարդը հայերէն թերթին վրայ չի նայիր, այլեւ անոր հայրը... Հիմա, անանկ եղեր է որ միայն մեծ հայրիկները հայերէն լրագիր կը կարդան...

— Հայերէն թերթ չկարդացող Հա՞յ կ՚ըլլայ եղեր... Զարմանալի բաներ կ՚ըսէք...

— Աւելի յարմար բառը կայ — ող-բալի...

×

— Ժամուն դուռը... Զարանենի հայ մանչուկ մը եւ չարանենի հայ աղջնակ մը ատղին, անդին կը վազվզեն: Եւ իրարու հետ հայերէն կը խօսին.

— Իրա՞ւ կ՚ըսես, իմ հայրիկս անանկ քաջ է որ առիւծէ՛ն ալ չի վախնար, բայց քու հայրիկդ մուկէն ալ կը վախնայ...

— Դուն անա՛նկ գիտես... Իմ հայրիկս չար Թուրքերուն դէմ կռիւ բրած է... Եթէ իրեն ըսեմ որ դուն ըսիր որ...

— Գնա՛ ըսէ, հո՛գս... Ես ալ իմ հայրիկիս կ՚ըսեմ որ...

— Զա՛ր... Ես, ա՛լ քեզի հետ չեմ խաղար...

— Զարը դո՛ւն ես... Ես, ա՛լ քեզի չեմ խօսիր...

«Տեղացի» Հայր կը մօտենայ իրենց.

— Ըսէք նայիմ, դուք հայերէնը ո՞ւր սորվեր էք...

Երկու աղջորդինեիը կը հաշտուին, իրարու երես կը նային ու կը խնդան: Երկուքս ալ ըսել կ՚ուզեն.

— Աս մարդը խենթ է, ..լեր մեզի կը հարցնէ թէ հայերէնը ..՛ւր սորվեր ենք... Հայերէնը ո՞ւր կը սորվին... Տունը, դպրոցը, փողոցը, պարտէզը, ամէն տեղ..

— Զպատասխանեցիք, հայերէնը ո՞ւր սորվեր էք...

— Մանկապարտէզը, դպրոցը:

— Ուրկէ՞ կուգաք...

— Մե՞նք... Մենք կուգանք անանկ տեղէ մը, ուր շատ Հայ կայ, Հայու դպրոց կայ, Հայու եկեղեցի կայ, հայ քահանայ կայ, հայ Պոյ Սկաուտ կայ, Հայու դրօշակ կայ... Կաթողիկոս կայ...

— Հօս ալ կայ այդ ձեր ըսածները...

— Հի՛, հի՛, հի՛... Հո՞ս...

— Հա՛, հա՛, հա՛... Հո՞ս...

— Այո՛, հոս, ինչո՞ւ կը խնդաք:

— Հոս Հայ չկայ... Հոս հայերէն չեն խօսիր... Ցոյց տուր նայինք, հոս հայկական դրօշակը ո՞ւր է... Հայ Պոյ Սկաուտները ինչո՞ւ ժամ չեն եկեր... Ինչո՞ւ այստեղ հայերէն թերթ չեն ծախեր... Կը լսե՞ս, կը լսե՞ս, նայէ այս երկու աղջիկները իրարու հետ հայերէն չեն խօսիր... Ըսել է որ հայերէն չեն գիտեր... Եւ քանի որ հայերէն չեն գիտեր, Հայ չեն:

— Ես ալ հայերէն աղէկ չեմ գիտեր, ուրեմն Հայ չե՞մ...

— Ո՛չ, Հայ չես, կէս Հայ ես: Մեր վարժուհին անանկ կ՚ըսէ...

— Մեր վարժուհին կ՚ըսէ որ երբ Հայը հայերէն չի գիտեր, կը նմանի բադի մը, որ լողալ չի գիտեր...

— Եթէ Հայ ես, ինչո՞ւ աղէկ հայերէն չես սորվեր...

— Զսորվեցուցին...

— Մայրիկիդ, հայրիկիդ ըսէիր որ սորվեցնէին...

×

Ու չարանենի մանչուկն ու աղջնակը սկսան հալածել թիթեռնիկ մը, որ ժամ եկեր էր, Հայոց ժամը:

«Տեղացր»ն գլուխը կախեց հեռացաւ:

Հայ չէր: Կամ կէս Հայ էր... Ամբչ-ցաւ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ մամուլը միշտ զարմանքով կը խօսի վարչապետ Տաւիտ Պէն Կուրիոնի «արձակուրդին» մասին: Համաձայն Թէլ-Ավիվի թերթերուն, եթէ նոյնիսկ իրաւ է որ «ծերուկը» արձակուրդի գացած է, Ֆրանսան շատ յարմար տեղ մը չէ այս միջոցին: Ֆրանսական դեսպանը առջի օր իր զարմանքը յայտնած էր Արտաքին նախարար՝ Տիկին Մէյրի Պէն Կուրիոնի անակնկալ մեկնումին առթիւ: Արդարեւ, վարչապետին Ֆրանսա երթալու լուրը պաշտօնապէս չէ հաղորդուած Թէլ-Ավիվի ֆրանսական դեսպանին որ... մամուլէն լսած է: Նոյն ատեն վարչապետը Լաւանտու կը գտնուի (Ֆրանսական Միջերկրական) եւ Սոկրատ կը կարդայ...:

Անգլիական կարեւոր եւ ազդեցիկ շաբաթաթերթը՝ Էքընըմիստ *կը գրէ — «Նախագահ Այզընհաուըր կը կարծէ թէ Եւրոպա կուգայ Խրուշչեւի մասին խօսելու համար: Շատ աւելի հաւանական է որ Տը Կոլի մասին խօսի: Նախագահ Այզընհաուըր պէտք է ըսէ ինչ որ հարկ է: Արեւմուտքի միակ անձնաւորութիւնն է որ կրնայ ուղղակի խօսիլ Տը Կոլին, ոչ թէ մերժելու համար Ֆրանսայի որ հետեւի իր հարազատ ճամբուն, աշխարհի մէջ, եթէ այդպէս կը փափաքի, այլ՝ համոզելու համար Ֆրանսան, որ նման ճամբու մը ընտրութիւնը աւելի սուղի կը նստի Ֆրանսայի քան այն բարեկամներուն, զոր կը փորձէ իրենց տեղը նըստեցնել»:*

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ Սահմանադրութեան տասնամեակին առթիւ Եոհանոս Քատար խօսք առնելով հարիւր հազար գիւղացիներու եւ բանուորներու առջեւ յայտարարեց.— Ատենը պիտի գայ երբ խորհրդային բանակները պիտի հեռանան Հունգարիայէն, բայց մեր թշնամիները պարապ տեղը կը սպասեն այդ օրուան»: Վարչապետը չեշտեց նաեւ թէ Հունգարիան շատ զօրաւոր է ներկայիս եւ թէ ուզողը կրնայ ազատօրէն Հունգարիա երթալ: «Երկաթեայ վարագոյրը դրամատիրական հնարք մըն է», աւելցուց Քատար:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ Հանրապետութեան Նախագահութեան նախկին թեկնածու՝ զօրավար Տէլկատօ, ներկայիս Պրազիլ ապաստանած, ըսած է Լոնտոնի պահպանողական թերթ՝ Տէյլի Մէյլի *թէ Սալազարի վարչաձեւը ոտնակոխ կ՚ընէ տարրական իրաւունքները: «Նման վարչաձեւ մը ոստիկանական սարսափով է միայն որ կը պահպանուի», աւելցուցած է Տէլկատօ:*

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԲԵՐԴԻՆ ՏԷՐԸ

Քաղաքին մէջ իմ ծանօթութիւնս անոր հետ պատահականութեան մը արդիւնքն էր՝ մարդեղութեանս առաջին տարիներուն եւ դէպքերու տարօրինակ քմայքով: Ես բերդի ուսին թառած՝ Քասաբթաշ թաղէն, ան ծնած ջուրին միւս կողմը, Ճիկրաշէնի մէջ, ճիշդ բերդին դիմացը:

Այս ծանօթութիւնս պէտք է պատահէր դեռ շատ կանուխ, իր պզտիկ քրոջ մեր տունը հարս գալուն առիթով, երբ ես տակաւին աշխարհաքաղաքացի չէի: Բայց անոր առագաստի քօղը գրեթէ գլխին՝ կանխահաս մահուը, երկու ընտանիքներու յարաբերութիւնները կը զաղջանային եւ փոքր հօրեղբօրս վերստին ամուսնութիւնով, խնամիական կապերը կը խզուէին եւ կը մնար միայն չոր ու ցամաք Աստուծոյ բարեւը, այնպէս ինչպէս սովորական ծանօթներ:

Հոս ալ կը սկսի դէպքերու քմահաճ կարգադրութիւնը, որ օր մը մեզ իրարու դէմ պիտի հանէր. ան վաթսունը անց... ես հազիւ չորս տարու:

Մեր այս հանդիպումը պիտի ունենար իր մեկնակէտը, զարգացումը եւ հասնէր իր մահով անվրէպ վախճանին, բոլոր ատենական բաներուն պէս, որոնք երբ կը սկսին, անպատճառ կ'ունենան իրենց վերջակէտը:

Դեռ կանուխէն, առջեւս գծեց ուղի մը եւ ցոյց տուաւ հեռուէն հանգրուան մը, որ ինծի համար պիտի ըլլար, խաւարին մէջէն նշմարուած լուսաւոր փարոս մը, ճամբայ ցոյց տուող վտանգի ենթակայ եւ ուղեկորոյս նաւու մը, կամ գիշերուան մութին մէջ անտառին ծայրը գտնուած առկայծող ճրագ մը մոլորած ճամբորդին, որուն ուղղուեցան շեշտակի աչքերս, յետոյ ալ քայլերս: Յետագային, տարիներ վերջը՝ երբ ամբողջ անդոհական գիշեր մը անցուցի Սկիւտարի նոճաստանին մէջ, նման առկայծող լոյսի մը պաշտպանութեան տակ, յիշելով՝ այսօր ալ դեռ կը համակուիմ սարսուռով եւ կը զգամ անոր հեռաւոր պաշտպանութեան ջերմութիւնը:

Ինչպէս ո՛չ ոք, ես ալ իբրեւ անփորձ տղայ եւ անստուգութիւնով պատանքուած, չէի կրնար գուշակել գալիք պատահմունքները, անոնց «ինչու»ն եւ «ինչպէս»ը կամ անոնցմէ ծագելիք հետեւանքները: Վաղը հեռաւորն էր մութ ու անստոյգ, ուր յետագային պիտի շինէի իմ դղեակս, պատանիի մը կանխահաս եւ գունագեղ երեւակայութեամբ միակ մտածումս՝ անմիջական ներկան էր իր հոգերով եւ պահանջներով, դուրս գալ վտանգաւոր այս շրջագծէս, ուր դատապարտուած էի ապրիլ:

Արդարեւ, ես կը նմանէի անապատին մէջ առանց կողմնացոյցի կորսուած այն ճամբորդին, որ անհնարին եւ տաժանելի ճիգերէ վերջ, կը հասնէր իր մեկնակէտին: Ու գիշեր ցերեկ կը մտածէի դուրս գալ այդ յոռի շրջագծէս, բանալ արահետ մը, որ ցոյց պիտի տար ճշմարիտ ուղղութիւնս, առաջնորդուելու փրկութեանս, որուն ձեւն ու գոյնը կը մնային տարտամ ու անորոշ:

Այսպէս շարունակական դէպքերու դժնդակ եւ անյարիր ընթացքը կտրեցին թափս եւ կաշկանդեցին շարժումներս, դատապարտելով եօթնամեայ անձկութեան եւ լքումի շրջան մը, կորսուած ամէնէն եռանդուն եւ խօլական տարիներէս փունջ մը, երբ օրերս եւ ժամերս չէին սահեր եւ որոնցմէ մնացին դեռ այսօր ալ զիս խորապէս լլկող յոյսի, լքումի ու անձկութեան փոփոխակի պահերուս դառն յիշատակը:

Ո՜հ, ինչքա՜ն անքուն գիշերներ, ի՜նչքան արցունք, ինչքա՜ն աղօթք... այնքան յոյս, այն միակ յենարանը, որուն կռթնեցայ երբ պէտք ունեցայ անոր:

Յուսալ կեանքէն մեզի շնորհուելիք բարիքներուն, բայց նետել անոր դժնեայ տատասկները պատանեակի մը անփորձ երեւակայութեամբ եւ ուժովցած անոնց մեզի պարգեւած իրաւունքին ուժովը: Այս եղաւ միակ բարոյական դրամագլուխս: Յուսալ, կանխաւ հաւատալու համար ապագային: Այդպէս ալ թրծուեցայ ու մնացի, մինչեւ անգամ երբ առջեւս կ'ուրուագծուէր կառափնատը:

Այսպէս կտրեցի ճամբայ մը բազմաթիւ խութերով ու կածաններով լի, զոր ճեղքեցի աննկուն դիմադրութեամբ, իյնալով ու բարձրանալով, մերթ արիւնլուայ եւ հեւասպառ, մերթ յուսահատ՝ գրեթէ լքուած ու թշնամական ժահրով թունաւորուած մթն-լորտի մը մէջ, ուր ստիպուած էի տանիլ քաշքշուքի կեանքս: Այդ կեանքը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ թիավարել փոթորկոտ ծովու մը վրայ, ուր իմ պզտիկ եւ խարխուլ նաւակս խաղալիկ ալիքներուն, տարուբեր՝ կեանքի եւ մահուան միջեւ, հասնելու փրկութեանս լաստին, բայց ես դեռ փրկուած չէի:

Ահաւասիկ պատահածը:

Կեանքիս հաւասօսին էր, երբ մենք Քասաբթաշէն Ճիկրաշէնի թաղը փոխադրուեցանք, անմիջապէս անոր հետ դէմ յանդիման գալու, նոր դէմքերու մէջ, միւս թաղեցիներուն քով ու հետ, քիչ մը հեռու մեզմէ, գրեթէ ամէն օր, բայց յատակօրէն ամէնքէն զանազանող որոշ գիծերով ու յատկանիշերով, որոնք չէին խուսափիր ոեւէ մէկու մը ուշադրութենէն, ո՛չ իսկ չորս տարեկան մանուկի մը զգայուն ու նորափթիթ իմացականութենէն: Կարելի չէր չնշմարել զինքը, այնքան արտառոց, այնքան տիպար եւ այնքա՜ն թատերական:

Ու աւելին՝ կարծէք բազմութեան մէջէն ըսել ուզէր «հէ՜յ մարդի՛կ, ինծի նայեցէ՛ք»: Ու յետագային ալ ծանօթութեանս եւ դէպքերու զարգացումին հետ՝ պիտի տեսնէի եւ ստուգէի որ, ամէն բանով տարօրինակ այս անձը իր անխոնջ աշխատանքով ու նուիրումով, թաղին մէջ՝ ազգային գործերու զսպանակը եւ զանոնք դարձնող միակ վարիչ ուժն էր, իր դրական եւ բացասական բոլոր կողմերով: Այսպէս տեսայ, այսպէս ալ ծնաւ ինքը իմ մանուկի ուղեղիս մէջ, մեծցաւ ու վախճանեցաւ հոն, իր վսեմութեամբ եւ նսեմութեամբ:

Բան մը կար, որ զիս առաջին վայրկեանէն կապեց անոր փարթամ անձին եւ ես իբրեւ մանուկ՝ խաղերուս եւ դասերուս ընթացքին յափշտակուած մնացի իրմով: Մտաւորակա՞ն մը, — ո՛չ, բայց մեր գիտցած եւ ճանչցած սովորական մարդոցմէ դուրս՝ արտառոց բայց առինքնող «ես»ով անձ մը:

Անտարակոյս, եթէ մեր տունին փոխադրութեան պահանջը ընտանեկան դէպքերու հարկադրանքը չըլլար, պիտի մնայի ծնած թաղս, ուր պիտի ենթարկուէի տարբեր իրադարձութեանց եւ դէպքերու պարտադրութիւններուն, հետեւաբար պիտի ունենայի ուրիշ առիթներ այլապէս տարբեր կեանքի մը առաջնորդող, բայց ոչ անոնք որ տուաւ նոր միջավայրս. ուստի այնքան մօտէն պիտի չճանչնայի զինքը՝ «Բերդին Տէրը», Կարապետ աղա Տէր Կարապետեանը, որուն մէկ խօսքը յետագային ցուցմունք մը պիտի ըլլար ինծի կազմելու անով կեանքիս ամէնէն մեծ անկիւնադարձը եւ պիտի մատնանշէր ինծի այն հորիզոնը, հուսկ փրկութեանս ելքը, քանի որ ապրեցայ: Եւ կամ հազիւ պարզ ճանչուորութիւն մը շուկային մէջ ու իր մասին խօսուած զրոյցներու արձագանգներէն կազմուած աղօտ ծանօթութիւն մը, ուրիշ ոչինչ:

Ու այսօր, երբ իր կեանքը կը պատկերաւորեմ իրեն յատուկ գոյներով, իր անձին եւ գործին զուգահեռ մը փորձելով, չեմ ուզեր որ ան մնայ տողերուն մէջ տժգոյն ցոլքով մը միայն, ուստի կը ստիպուիմ յաճախ օգտագործել յուշերուս շտեմարը եւ անով մալակոնել իր վէպին խմորը, տալու միակ մտահոգութեամբ անոր արժանի վայրը, որ իրեն պատկանելուն իմս չի կրնար ըլլալ, մանաւանդ՝ որպէսզի ինծի հետ ընթերցողն ալ իրաւունք ունենայ ըսելու «մէկը կայ հազար կ'արժէ, հազար կայ մէկ չարժէ»:

Ու կ'առաջադրեմ ընթերցողին երկու խօսք կազմուած յառաջաբանս: Հիացումը պարտականութեան առաջին տուրքն է, զոր պէտք է վճարել կանխաւ, իրաւունք մը հաստատելու: Պիտի կրնա՞մ այդ իրաւունքս ի կատար ածել յաջողութեամբ առանց կանխակալ կարծիքի, թողլով ընթերցողին իր անաչառ քննադատի դերն ու իրաւունքը: Իսկ ես պիտի ջանամ, միշտ ուժովցած այդ իրաւունքով մէջտեղ բերել անձը իր շքեղութեամբ եւ իր ստուերով ու տալ իրեն հոն՝ ուր իրաւամբ կը պահանջէ եւ արժանի է վարդի մը փունջին եւ հոն՝ ուր անոր փուշին...

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԲԱԲԵՐԴԵԱՆ

ՈՒՐԻՇ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ

★

Իշխանուհի Զէրքացքին, տարտամօրէն կը ճաշէ իր սենեակին լուացարանին մարմարին վրայ:

Աղջիկը, Նինան, դէր ու փարթամ, սենեակ եկած է ու մօրմէն կը պահանջէ լաւ պիֆթէֆ մը:

Նոյն առաւօտ ամբողջ ի զուր իր կարմիր այտերը եւ նուռի նման բերանը պտըտցուցած է Փրոմընատին երկայնքը: Զինքը ճաշի հրաւիրող մէկը չէ եղած: Անօթի է: Անոր համար յիշած է մայրը եւ սենեակ եկած այդ ժամուն: Մայրը կը հաւաքէ ոսկրոտ մատներով, իր նիհար ճաշին մարմարին փակած վերջին փշրանքները եւ անճար կը նայի աղջկանը երեսը:

Աղջիկը, բանտարկուած վայրի յովազի մը պէս կը դառնայ սենեակին մէջ, ու կանգ կ'առնէ միայն հայելիին առջեւ, քիթին վրայ փուտրը դնելու: Յետոյ դարձեալ կը դառնայ, պիֆթէֆ կը պահանջէ եւ կը դիտէ մայրը, որ խենթենալու նշաններ ցոյց կուտայ... Կը սպառնայ գիշերը սենեակ չվերադառնալ, փախչիլ... Ձայները կը բարձրանան անոնց սենեակին մէջ, լացի ողբերգական խազերով...

Քովի սենեակէն, սպասուհի Մարսէլին քանի մը օր առաջ աշխարհ բերած երկուորեակ մանչերը, երկուքը միասին կը պոռան: Մարսէլ շուարած, չի գիտեր այլեւս թէ անոնք լռեցնելու համար պէտք է պոռա՞յ կամ օրօր ըսէ: Երկուքն ալ կը փորձէ...

Տանտէրը, այս ընդհանուր իրարանցումէն օգտուելով, ուժգին կը զարնէ Իշխանուհի Զէրքացքին դուռը եւ անոր դիմացը կեցած, իր կարգին կը պոռայ:

Նախ՝ սենեակին դրամը վճարուած չէ: Երկրորդ՝ տաք ջուրին ծորակը, հիմա անկարելի աշխատութեան կոչուած է, Մարսէլին անսպասելի ծննդաբերութեամբ, ուստի չի կրնար տոկալ նաեւ Նինային ալ գիշերային արդուզարդի պէտքերուն: Կամ պէտք է որ անմիջապէս մեկնին, կամ նոյն վայրկեանին իսկ վարձքը վճարեն. ամէն պարագայի մէջ իսպառ հրաժարին ծորակին տաք ջուրէն...

Տանտիրոջ պահանջող պոռչտուքին առջեւ, մայր ու աղջիկ գլուխնին կը կախեն, կը լռեն: Դժբախտութիւնը, յանկարծ, լախտի մը պէս կը տիրէ անոնց սենեակին եւ կը միացնէ զիրենք... Նոյն վայրկեանին, վերի սենեակին ռուս էֆսէլանսը, վար կ'իջնէ եւ կքած, յուսահատ, ուժով մը փաթթուելով հինցած վերարկուին մէջ փչալով, դէպի նոր արշաւ մը կը նետուի... Իսկ Իշխանուհի Զէրքացքին, անգամ մը որ սենեակը կը պարպուի տանտէրէն ու աղջիկէն ալ, խենթեցող գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ կ'առնէ, ու կը կծկուի Ռուսաստանէն բերած իքոններուն առջեւ...

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՁՄԵՌԱՒ

Ֆրայզլէր.— Ֆրոմ մերժած էր հրամանագրերը ստորագրել: Այն ատեն դուք, առանց այլեւայլի, իր տեղը գրաւեցիք: Եւ ի՞նչ ըրիք. բութ բութի վրայ դրած նստեցա՞ք...

Հէօբնէր.— Ո՛չ: Օլպրիխթի եւ Շթաուֆէնպէրկի հրամայեցի անմիջապէս ստուգել թէ Հիթլէր մեռա՞ծ էր թէ ոչ: Եւ յետոյ, Պէնտլէրշթրասէի պետերը հրաւիրելով ըսի անոնց. «Պարոններ, Առաջնորդը մեռած է, Վեհրմախթի ընդհանուր հրամանատարութիւնը ստանձնած է մարեշալ Վիցլեպէն, որ զիս փոխանորդ կարգեց զօրավար Ֆրոմի: Կը խնդրեմ ձեզմէ որ ըստ առաջնոյն աշխատիք կատարեալ խղճմտութեամբ... (ծիծաղ դատարանի սրահին մէջ):

Ֆրայզլէր.- Ինչպէ՞ս, դո՛ւք, դաւաճան մը, կը խօսէիք հաւատարմութեան մասին: Եթէ հաւատարմութիւն կը պահանջէիք այս մարդոցմէ, պէտք էր որ անոնք իսկոյն ձեզ գնդակահարէին կամ ձերբակալէին: Ամէն պարագայի, մինչեւ ժամը 19 կարեւոր գործ մը չտեսաք: Բայց ժամը 19ին, երբ ձայնասփիւռը հաղորդեց թէ Առաջնորդը միայն աննշան վէրքեր էր ստացած, որ Առաջնորդը ողջ էր... ի՞նչ անցաւ դարձաւ ատկէ ետք...

Հէօբնէր.— Գացի եւ զօրավար Պէքը գտնելով ըսի անոր. «Գիտէ՞ք թէ ձայնասփիւռը հաղորդեց որ Առաջնորդը չէ մեռած»: Պէք պատասխանեց. «Խարդախութիւն մըն է թերեւս, երեւոյթները ծածկելու միջոց մը. պէտք է դեռ սպասել»:

Ֆրայզլէր.— Եւ այդ պահուն Պէք ըսաւ նոյնպէս. «Եթէ իսկապէս տակաւին ողջ է Հիթլէր եւ յանկարծ խօսի ձայնասփիւռէն, այդ պարագային ձեր եւ անոր միջեւ պայքար մը պիտի ըլլայ եւ ասիկա, ներկայ կացութեան մէջ, մեր պարտքն է գերման ժողովուրդին հանդէպ:

Այս պահուն, սրահին մէջ կը պատահի տարօրինակ դէպք մը, որ կ'արժէ յիշատակել այստեղ:

Գիտենք որ, զօրավար Պէք Յուլիս 20ի երեկոյեան սպաննուած էր: Տասնեւութ օր ետք, նոյնիսկ իր մահէն յետոյ, Ֆրայզլէր կը ձեռնարկէ ծիծաղի առարկայ դարձնել գերման սպայակոյտի նախկին նախագահը: Վկայութեան ատեան կը հրաւիրէ Տիկին Էլզէ Պէրկէնթալը, 42 տարեկան, որ իբր սպասուհի ծառայած էր զօրավար Պէքի մօտ: Ի՞նչ կը մտածէր իր տիրոջ մասին սպասուհին: Ի՞նչ կը խորհէր այն մարդուն մասին որ «պայքարի հրաւէր» կը կարդար Առաջնորդին դէմ:

Ֆրայզլէր.— Տիկին Պէրկէնթալ ձեր կարծիքով զօրավար Պէք զօրաւոր անհատականութիւն ունէ՞ր եւ կրնա՞ր ներկայանալ ժողովուրդին իբրեւ պետ եւ բան մը պարտադրել այդ ժողովուրդին:

Վկան.— Այդ մասին չեմ կրնար դատողութիւն մը ունենալ:

Ֆրայզլէր.— Սակայն որեւէ բան գիտէ՞ք անհատական կեանքին, իր ապրելակերպին մասին: Օրինակ, կրնա՞ք մեզի ըսել թէ զինուորականի առնականութիւնը ունէր, թէ ընդհակառակն՝ կը չարչարուէր տարակոյսի հոգերով:

Վկան.— Այդ մասին ալ չեմ կրնար որոշապէս արտայայտուիլ:

Ֆրայզլէր.— Վերջապէս, օրինակ առաւօտները, անսովոր խռովքի կամ յուզումի նշաններ ցոյց կուտա՞ր:

Վկան.— Օ՜, այո՛, վերջին տասնհինգ օրուան ընթացքին, երբ ես արձակուրդի մէջ էի, զիս փոխարինող Տիկին Քիւսթէր պատմեց թէ այդ օրերուն զօրավարը գիշերները շատ կը քրտնէր:

Ֆրայզլէր.— Այնպէս որ, երբ առաւօտները կ'ելլէր, անկողինը թրջուած կ'ըլլար...

Վկան.— Այո՛, այո՛...

Ֆրայզլէր.— Շնորհակալ եմ ձեր վկայութեան համար: Ուրեմն, ամբաստանեալ Հէօբնէր, այս մարդը, որ գիշերը իր անկողնին մէջ այնքան կը դառնար որ կը թրջէր այդ անկողինը, այդ նոյն մա՞րդն էր որ ձեզի ըսաւ.— «Պէտք է պայքարի լծուիլ Առաջնորդին դէմ»: Անցնի՛նք... արհամարհելի է, զզուելի...

Այսպէսով, Հէօբնէրի ուղղակի պատասխանատուութիւնն ալ հաստատուած ըլլալով, նախագահը վերջ կը դնէ հարցաքննութեան:

Ինչպէս տեսանք, «Ժողովրդական Դատարան»ի ատեանին առջեւ, մինչեւ հիմա, ամբաստանեալները կատարելապէս խոստովանեցան իրենց յանցանքը եւ ընդունեցան դաւադրութեան իրենց ուղղակի մասնակցութիւնը:

Պարագան նոյնը չէ սակայն չորրորդ ամբաստանեալին վերաբերմամբ՝ զօրավար Փաուլ Փոն Հազէ:

Անոր հարցաքննութեան ընթացքին շեշտը բոլորովին կը փոխուի:

Պերլինի մէջ բանակած Վերմախթի այս պետը, բացարձակապէս կը մերժէ իր երկար ատենէ ի վեր մասնակցութիւնը, եւ կը յայտարարէ դաւադրութեան տեղեակ եղած ըլլալ միայն Յուլիս 15ին, այսինքն հինգ օր առաջ, եւ ինքզինքը «յանցաւոր» կը նկատէ դաւադրութիւնը երեւան հանած չըլլալու մեղքով:

Յետագայ տողերուն մէջ պիտի տեսնենք թէ նախագահ Ֆրայզլէր ինչ ճարպիկութեամբ ջրած է ամբաստանեալին պաշտպանութեան բոլոր փորձերը:

(12 Շար.)

×

Մէկ քանի օրէ ի վեր, առնական զօրաւոր ձայն մը գետնայարկէն ծագում առնելով, կը մագլցի սանդուխներէն վեր եւ յուսահատեցնող ձեւով մը տէր դարձած է ամբողջ տունին, օրուան մէջ բազմաթիւ ժամեր:

Ռուս էքսէլանսը հիմա, առաւօտ շատ կանուխ կը փախչի տունէն: Իր փախուստին մէջ այս անգամ սակայն, այր մարդու նախանձը շատ որոշ դեր մը ունի.— ո՞ր մարդն է որ բախտը ունի այդքան գեղեցիկ ձայն մը ունենալու, եւ իրաւունք ուզածին չափ երգելու...

Օլկա Զէխովային սենեակին մէջ եւ անոր դաշնակի ընկերակցութեամբ, Պօլիս Պայտառոֆն է որ կ'աշխատի իր պարիթօնի ձայնը թենօրի ձայնի վերածել: Տեսած է որ աշխարհի վրայ պարիթօններ շատ կան: Ինք անօթի մնացած է: Եթէ թէնօր ըլլայ, թերեւս աւելի կարելիութիւն ըլլայ օփերայի խումբի մը մէջ մտնելու...

Օլկա Զէխովային բոլոր ժամերը հիմա գրաւուած են, ընկերակցելու այս բարձրանալ ձգտող պարիթօնին:

Պալիչքան, իր բոլոր հոգիով կ'ատէ Պայտառոֆը եւ հիմա, առօրեայ ծովը նկարելն ալ թողած, առտուները, էքսէլանսէն ալ առաջ տունը կը թողու եւ ամբողջ օրուան համար կ'ապաստանի գինետուն... Գոնէ հոն, թէ՛ գինի կայ եւ թէ Պայտառոֆի ձայն չկայ...

Տան մէջ ծանր մթնոլորտ մը սկսած է տիրել: Պայտառոֆը, մեծղի եւ առողջ, երբ առաւօտուն իր անպատկառ մուտքը կը գործէ տան դունէն ներս, տանտէրը, աւելը ձեռքը, կը կորսուի խոհանոցին դրան ետին: Եւ վերի յարկին Ֆրանսացի ծեր կոմսուհին սանդուխին վրայ ամբողջովին շուքի մը կը վերածուի, չկոխոտուելու համար անոր տիրական լկտիութենէն:

Յետոյ անոր ձայնը կը տիրապետէ ամբողջ տան: Փախչողները կը փախչին, իսկ մնացողները կը պարանցեն սենեակներու պատերուն ետին:

Եւ սակայն, Պայտառոֆին տան մէջ մնալու ժամերը կը բազմապատկուին: Հիմա երգելը լմնցնելէն վերջ, կը մնայ: Եւ երբ կը մնայ, չուրջի մթնոլորտը աւելի կը ծանրանայ...

×

Պայտառոֆը, բազմած Օլկա Զէխովային միակ թիկնաթոռին մէջ, իրիկուան ճաշին կը սպասէ... Իր որսը՝ Օլկան, գլուխը կախած լոյսին տակ, աչքերը կը կուրցնէ վերջացնելու համար ռուսական ասեղնագործութիւն մը: Դաշնակի դասեր ալ ճարած է: Բայց երբ իրիկունը սենեակ կուգայ, կ'իյնայ ասեղնագործութեան վրայ: Միայն աչքերը երբեմն վեր կը հանէ լաւ մը վստահ ըլլալու համար որ Պայտառոֆը հոն պիտի մնայ, քանի որ կրցած է պէտք եղած ուտելիքը ճարել: Անոր ամբողջապէս նուաճուած սիրտը վար կը քաշէ ուսերը եւ կը կլորցնէ անոր կռնակը...

Պայտառոֆը, անպատկառօրէն ոտքերը սեղանին վրայ դրած, պիշ կը նայի Օլկային նիհար ձեռքերուն, որոնք բանած կարմիր թաւիշին վրայ գրեթէ խենթեցած կը շարժին...

Դուրսը, դրան առջեւէն կը լսուի Պալիչքային խեղդուկ հազը, որ սենեակ կը վերադառնայ խմած եւ մեռնելու չափ տխուր...

Օլկայի սենեակէն, իրիկունը, այլեւս ոչ մէկ դաշնակի ձայն կը լսուի: Անոր տեղ սակայն, Պայտառոֆին լպիրշ խնդուքը եւ բռնակալի յատուկ ծանր քայլերը սենեակին մէջ...

Մինչեւ ուշ գիշեր, Պալիչքայի սենեակէն կը լսուի անոր մանուածապատ հազը, վերջացած ցասումի յետին խաղով մը... Յետոյ, պատին վրայ, անոր երկաթէ փոքրիկ մահճակալը մէկ քանի մարդկային աղեկէզ ճչացներէ եւ հեծեծանքներէ վերջ, կ'իյնայ խոր լռութեան մէջ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ

ԼԻՏՎԱԿԱՆ (*) ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Լիտվական առաջին գիրքը, որ լոյս տեսած էր 1547 թուին, կազմուած էր Մարտին Մաժվիդասի կողմէ եւ կը պարունակէր հարց-պատասխանի ձեւով շարադրուած քրիստոնէական հաւատքի համառօտ ուսմունքէն զատ, նաեւ այբբենարան ու երգարան:

Լիտվերէն լեզուի առաջին բառարանը, կազմուած՝ Շիրվիդասի կողմէ, հրատարակուած էր 1629 թուին:

Բայց 17–18րդ դարուն տպուած բոլոր գիրքերը կրօնական բովանդակութիւն ունէին, քանի որ երկիրը կաթողիկէ էր եւ կրօնական իշխանութիւններուն ազդեցութիւնն ալ՝ շատ մեծ:

18րդ դարու կէսերուն է միայն, որ լիտվական բանաստեղծութեան հիմնադիրը, Դոնելայտիս, իր տաղերով եւ յատկապէս «Տարուան եղանակները» իր երկարաշունչ բանաստեղծութեամբ, երկրին գեղարուեստական գրականութեան մէջ հիմը դրաւ աշխարհիկ շունչին եւ իրապաշտ ուղղութեան:

Յետագային, լիտվական աշխարհիկ գեղարուեստական գրականութիւնը զարգացուցին գրողներ՝ Պուշկան, Ստանեւիչյուսը, Վալյունասը եւ բանաստեղծներ՝ Ստրազդասը, Բարանաուսկասը Մաչիու Կեկշտասը եւ ուրիշներ:

Լիտվական ժամանակակից գրականութիւնը անխուսափելի կերպով կը կրէ համայնավարական կնիք, եւ իր հիմնական թեմաները կը հանդիսանան Լիտվայի մէջ համայնավարական վարչաձեւին փառաբանութիւնը, լիտվական ժողովուրդին «անցեալ տխուր կեանքը» եւ անոր պայքարը՝ խորհրդային կարգերու հաստատման համար:

Թէ՛ բանաստեղծները, թէ արձակագիրները ոչ միայն լիաթոք կ'երգեն խորհրդային ներկայ կարգուսարքը, այլեւ 1860ական թուականներէն ներշնչուած վէպերուն մէջն իսկ կ'ուզեն անպայման տեղաւորել յեղափոխական, համայնավարական եւ խորհրդային գաղափարաբանութիւններ: Իսկ բոլորովին նոր սերունդին պատկանողները կը նկարագրեն կոլխոզներու կեանքը, աշխատաւոր դասակարգին տքնութիւնը, եւայլն:

Այս բոլորը կրնայ անշուշտ միակողմանի եւ անկատար ըլլալ, քանի որ զանոնք կը քաղենք Լիտվայի Գրողներու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղար է. Մեժելայտիսի տեղեկութիւններէն, որոնք տրուած են Երեւանի «Սովետական Գրականութիւն» ամսաթերթին աշխատակցին կողմէ: Տեղեկատուն կը ծանրանայ խորհրդային ուղղափառ նիւթերէ ներշնչուող հեղինակներուն եւ անոնց գործերուն վրայ, իսկ մէկ նախադասութեամբ կուլ կուտայ ոչ այնքան ուղղափառ գրողները, — օրինակ մը տալու համար, «Սլուցկիսը շատ որոնող, նորարարութեան ձգտող, անհանգիստ արձակագիր է», եւ այսքան:

Որպէսզի յիշած ըլլանք գոնէ քանի մը Լիտվացի գրողներու անունները, արձանագրենք անոնք, որոնք արժանացած են «ռեսպուբլիկական գրական մրցանակ»ի, եւ «Ստալինեան մրցանակ»ի, — Եուօզաս Բալտուշիս («Վաճառուած տարիներ», «Ամառ»), Միկոլայտիս-Պուտինաս («Ապստամբները»), Սիմոնայտիտէ («Վիլյուս Կարալյուս»), Տիլվիտիս («Լիտվական հողի վրայ»), եւայլն:

Լիտվայի Գրողներու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղարին տուած տեղեկութիւններէն վերջ, մղուած էինք խորհելու, թէ այդ բուռածներուն օրինակ ծառայելու համար «Սովետական Գրականութեան» մէջ թարգմանուած լիտվական բանաստեղծութիւնները զուտ խորհրդային շունչով գրուած պիտի ըլլային բոլորն ալ: Հաճոյքով նշեցինք, որ այդ օրինակներուն մէջ քարոզչական մասը շատ չեշտուած չէր, եւ բանաստեղծները կ'երգէին իրենց ժողովուրդն ու անոր ճակտին քրտինքը:

Լաւագոյններէն ահա երկու նմոյշ:

ԵՍ ՊԷՏՔ Է ԵՐԳԵՄ

Հեղինակ՝ Է. ՄԵԺԵԼԱՅՏԻՍ

Չի երգել մայրս երգեր ցնծագին,
Գանձ, հարստութիւն չի թողել կտակ:
Ինչպէս մայր-հաւը փոքրիկ ճագուկին,
Ինձ չի տաքացրել ջերմ թեւերի տակ:

Վաղո՜ւց, շատ վաղո՜ւց, մանկուց զգացի,
Սրտիս մէջ մայրս վառել էր բոցը հուր,
Եւ դալար շիւղի նման աճեցի,
Քամու, կայծակի դէմ կանգնած ամուր:

Մրրիկն էր տանջում, այրում էր շոգը,
Իսկ քամին ահեղ դէպ հողն էր թեքում,
Բայց ծառի բնից ինձ ոչ մի տարերք
Անջատել երբեք չի կարողանում:

Ժողովուրդն է իմ այդ ծառը ազատ,
Չեմ բաժանուելու նրանից երբեք.
Սէր, կարօտ ու յոյզ նրանից առած,
Դարձնում եմ դրանք ես քնքշաքով երգ:

Թարգ. Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՀԱՅՆ ՈՒ ՄԵՂՐԸ

Հեղինակ ԵԱՆԻՆԱ ԴԻԱԳՈՒՏԻՏԷ

Քո ձեռքին սեւ հաց է,
Եւ քո սիրտն այրող է,
Դու տենչից հարբած ես,
Բայց ու լուրջ՝ ոնց հողը:

Քո ձեռքին սեւ հաց է,
Բայց մե՛ղր է մտքումդ,
Քո ձեռքին սեւ հաց է.
Եւ յանկարծ զգում ես,

Որ հա՛ց չէ քո ձեռքին,
Այլ ա՛րտ է, այլ հո՛ղ է,
Անձրե՛ւ է զարունքի,
Արե՛ւ է ու ցո՛ղ է,

Գիւղացու քրտի՛նք է,
Եւ կապոյտ երկի՛նք է,
Մանկալի երգեր են,
Հայրենի երկի՛ր է, —

Այն, ինչ քո սրտումն է,
Ինչ երգիդ կանթե՛ղն է,
... Եւ երբ հացն ուտում ես,
Թւում է, թէ... մե՞ղր է:

Թարգ. Գ. ԷՄԻՆ

(*) Լիտվա ունի 65.000 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ մօտ 3 միլիոն բնակչութիւն: Մայրաքաղաք՝ Վիլնիուս (Վիլնա):

Անցեալին մէջ, Լիտվա մեծ-դքսութիւն մըն էր, որուն իշխանները յաճախ նուաճողներ եղած էին: Այս իշխաններէն Եակելլոնները նոյնիսկ Լեհաստանի գահին տիրացան 1386ին՝ յանձին Լատիսլաս Ե.ի, որմէ վերջ Լիտվա միացաւ Լեհաստանի: Ապագային կցուեցաւ Ռուսաստանի եւ անկախութիւն ձեռք ձգեց միայն 1919ին: Մէմէլը որ մինչեւ 1939 ինքնավար էր, այդ թուականին գրաւուեցաւ Հիթլերի կողմէ: Իսկ այսօրուան մայրաքաղաքը, Վիլնիուս (Վիլնա), որ 1920-1922ին կցուած էր Լեհաստանի, 1939ին վերադարձուեցաւ Լիտվիոյ: Այժմ Լիտվա Խ. Միութեան մաս կը կազմէ որպէս անդամ-պետութիւն:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ԹԷՑԱՐԻԿ

Զ.

Շրջապատը յեղաշրջում մը բերաւ ու վայելեց իրեն. նախ, բնավայր, կլիմա, կորսնցնող մէկը դարձաւ. մէջքը շատ նեղ եկաւ իրեն ու փէշը շատ լայն իրեն. առջի օրերը չկրցաւ շարժիլ. մասնաւոր ուշադրութիւն մը կ'ընէր ծիծաղելի չըլլալու համար իր քալուածքին մէջ. չփակը՝ կուրծքին շնորհալի մանրամասնութիւններ ի յայտ բերելուն՝ ամէնքը իր լանջքին ականատես եղածի տպաւորութիւնը կը թողուր իրեն:

Իր գեղեցկութեանը այս ծաղումին առջեւ ամէնքս ապշեր էինք. ինքը՝ իր ազուորութեանը համար տրուած վկայութիւնները լսելով կը կարմրէր, գլուխը ծռելով մեղմիւ ուսին վրայ:

Ու քիչ քիչ աւելի վայելուչ երեւալու ջանք մը սկսաւ ընել. զարթում մը եկաւ իր սրտին մէջ. ինքն ալ գիտէր Պոլսոյ հանըմներուն պէս գեղեցիկ ըլլալ, սեւ ընել. իր գիւղացիի մը պարզմտութեամբը սպասուհիի գիրքին մէջ ունեցած պզտիկ միջոցներովը՝ պչրանքով լեցուն ազդու զարդ մը ունէր հիմա. միշտ մաքուր հագուած ու սանտրուած էր օրուան ամէն ժամուն. մութ կապոյտ եազման, դէպի ետեւ շրջած, հազիւ թէ կը կենար պզտիկ սիրուն կապով մը ու կը սպառնար ամէն վայրկեան վար սահիլ ուսին վրայ, բոլորովին արձակելով անոր առատ մազերուն կոհակները, մինչդեռ մաս մը ճակտին, մինչեւ աչքերուն վրայ կը թափէր, կամայ թէ ակամայ, ու վարը, ծծրակին քով նուրբ աղուամազի թաւիշ մը՝ մորթին կաթի ճերմակութիւնը ցոյց կուտար իր նոր բուսած մարգագետնի մեղկ ու կակուղ խաւերուն մէջ:

Ու հոտերը կը քսուէր, անծանօթ ու բոլորովին տարբեր մեր գիւղացիներէն, հազիւ թէ զգալի, որոնք իր մարմնին արտաբուրումը ըլլալ կը թուէր. եւ այս շինական իւղազօծութիւնը մեր քաղքենի հոտաւէտումներէն աւելի խորհրդաւոր ու մեղկ ու յափշտակիչ բան մը ունէր:

Է.

Այս արդուզարդը, պերճանքը ու խռովիչ ձգտումները բոլորը ինծի համար էին. իր սրտի հին վէրքերը սպիացած կը թուէին հիմա բոլորովին ինձմով լեցուն այդ հոգւոյն մէջ:

Իր սէրը դողահար եւ չկնոտ բան մըն էր, անձնուրացում մը ամբողջ, կատարեալ. անձնուրացում մը որ չի բարբառիր ու քեզի համար բրած զոհողութիւնները երեսիդ չի զարներ ապերախտութիւնդ ցոյց տալու համար. ո՛չ, գրեթէ գաղտնի ու ծածուկ զգացում մը որ իր սաստկութեանը համար կ'ամչնայ, կը պահուըտի, երկրաշարժ մը որ հրաբուխի բոլոր սաստկութիւնը ունի առանց անոր աղմըկալից ու բոցավառ արտայայտութիւնները ունենալու:

Բան մը չէր պահանջեր իր սիրոյն փոխարէն, ոչ իսկ իմ սէրս. իր բոլոր ուզածը թոյլտուութիւն մըն էր յաւիտեան գիս շրջապատելու իր անհուն խանդաղատանքովը, հսկելու վրաս, թող չտալով որ հիւանդանամ, իր խնամքներէն շինուած տեսակ մը խանձարուրի մէջ ամփոփելով իմ բոլոր կեանքս ու շարժումներս, որպէսզի ցաւ մը կամ վիշտ մը չունենամ երբեք:

Այսպէս ամիս մը տեւեց. գետինը կը նստէր միշտ ծունկիս վրայ թափելով իր սեւ մազերը, ածուխի կտորտուքի պէս փայլուն, ու ձեռքերուս գգուանքին տակը կը հպարտանար, կ'ուռէր, փայփայանքէ սխորժող կատուի մը պէս:

Յետոյ ձանձրացայ.— քսան տարու էի այն ատեն ու անկեղծ սիրոյ մը յարգը չէի գիտեր — այս հովուերգութենէն. այս աղախնի անձնուիրութիւնը անտանելի լուծի մը ձեւը կ'առնէր քիչ քիչ. փախչիլը անհնար էր իր խնամող խանդաղատանքէն. հիւանդանոցի մէջ գտնուելու պէս բան մը կը զգայի ու ազատութիւնս վերստանալու ապարդիւն ջանքեր կ'ընէի:

Բան մը չէր հասկնար իմ խուսափումներէս. իր միամտութեանը մէջ կը խորհէր անշուշտ որ գէշութիւն մը ըրած չէր ու պատճառ մը չունէի իրմէ երես պահելու. ու չէր գիտեր թէ ճիշդ իր սիրոյն մեծութիւնն էր որ գիս կը ճնշէր այն ամառուան պայծառ օրերուն պէս որոնց ջերմութեան ու անդորրութեանը մէջ կը խեղդուիս:

Չէր գիտեր խեղճը որ մեզի խաբեբայ գգուանքներ, կեղծ հրապոյրներ պէտք են, խենթեցնելու համար մեզ սիրով. չէր հասկնար որ իր անմեղ անձնուիրութիւնը ձանձրութիւն պատճառէ. բայց գիտէր, կը զգար որ կը հեռանայի իրմէ ու փորձ մը փորձել կուզէր, վերջին ջանք մը՝ չխզելու մեր մտերմութեան կապերը:

Երբոր սենեակս մտաւ, տեսայ որ արդուզարդին բոլոր հրապոյրները չէտած, բազմապատկած էր այդ օրը՝ հաճելի երեւալու համար աչքիս: Միշտ այն գեղեցիկ կինն էր, բարձրահասակ ու ճերմկոտիկ, իր երերուն քալուածքովը որ նազանքի կը նմանէր. իր եղնիկի մեծ մեծ բացուած աչքերուն մէջ տրտմութիւն կար. բայց իրմէ առաջ թէֆարիկի ուժգին հոտ մը որ շնչառութիւնը կ'արգիլէր:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(3 Շար.)

ԻԶՄԻՐԻ 28րդ միջազգային տօնավաճառին բացումը կատարեց արեւմտեան Գերմանիոյ Տնտեսական նախարար՝ Տոքթ. Էհարտ, վարչապետին ներկայութեան: 19 երկիրներ, որոնց կարգին Ֆրանսա, կը մասնակցին:

ԼԱՈՍԻ Թագաւորին առողջական վիճակը շատ ծանր է եւ ստիպուեցաւ խնամակալ մը ընտրել:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ վարչապետը Խրուշչեւ, Սեպտեմբեր 18ին պիտի խօսի ՄԱԿի ապլամօղովին մէկ նիստին:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ 12 միլիոն տոլարի վարկ մը բացած են Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ հետեւանքով, 1958ին 1.137.741 օր գործադուլ եղաւ: Վերջին 11 տարիներու նուազագոյն թիւն է այս: Բարձրագոյն թիւը 1947ին էր, երբ համայնավար դրդումներով 22.673.285 գործադուլի օրեր կորսուեցան, 2.997.559 բանուորներով:

ՓԱՐԻԶԻ Մաքսիմս նշանաւոր ճաշարանին Մեթր-տ'Օթէլը Ալպեր, մեռաւ 76 տարեկանին: Փարիզի ամէնէն ծանօթ դէմքերէն էր, որ ճանչցած է միջազգային դէմքեր՝ Աղա Խանէն մինչեւ Վինսըրները:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ազատագրման 15րդ տարեդարձին առթիւ Մեծ Ժողովին Խորհուրդը որոշեց ներում շնորհել կարգ մը դատապարտեալներու:

ԽՐԻՄԻ մէջ, Սեւ Ծովու եզերքը, քաղաքական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ «հանգստանալու» գացած են: Խրուշչեւէն զատ, կը կարծուի թէ Կոմուլկա եւ Ուլպրիխթ եւս հոն են:

ԱՆԳԼԻՈՅ Մարկարէթ իշխանուհին 29րդ տարեդարձը տօնեց: Այս առթիւ անգլիական թերթ մը իբրեւ խորագիր դրած է.— 29 տարեկան եւ մինակ: Անգլիացի քաջ ծանօթ աստղագէտ մը կը նախատեսէ սակայն թէ իշխանուհին պիտի ամուսնանայ Սեպտեմբեր 17ին:

ՏԻՒՍԵԼՏՈՐՖԻ մէջ մէկուկէս տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ գերմանական բանակի նախկին ամէնէն ծանօթ սպաներէն մէկը՝ զօր. Հասօ ֆոն Մանթէօյֆըլ: Ամբաստանուած էր, որ 1944ին 19 տարեկան Ուկրանիացի զինուոր մը հրացանազարկ ընել տուած է:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Հանրապետութեան նախկին նախագահը զօր. Արամպուրու Փարիզ հասաւ, Իսրայէլէն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ռմբարձակ օդանաւ մը Վիքթըր մառք, որուն արագութիւնը ձայնէն գերազանց է եւ բոլորովին գաղտնի շինութիւն մըն է, անհետացաւ: Յատկանշական գիծերն են՝ 17.000 մեթր բարձրութեան հասնիլ, ջրածին ռումբ փոխադրել, շրջագիծը՝ 5000 քիլոմեթր տարածութիւնը կ'անցնի: Բոլոր փնտռտուքները ցարդ ապարդիւն անցած են:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ամէն տարի այս եղանակին, Ֆրանսայի մէջ տեղի կ'ունենան լողալու մրցումներ, որոնց գլխաւորներէն մին է Անըսիի լիճին անցքը:

Այս աւանդական մրցումը այս տարի եւս տեղի ունեցաւ Օգոստոս 15ին, որու ընթացքին Վալանսաբնակ մեր հայրենակիցը՝ լողորդ Գէորգ Պօյաճեան, 18 մրցորդներու մէջ, յաջողեցաւ առաջնութիւնը շահիլ, կոտրելով Ֆրանսայի լողորդ Լակրանժի այս մրցման մէջ հաստատած մրցանիշը:

Մրցման սկզբնաւորութենէն իսկ հայ ազգի լողորդը իր մրցակիցներուն վրայ ունեցած է 100 մեթրի առաւելութիւն մը, եւ մրցումը վերջացուցած է 37 վայրկեան 0,5 ժամանակակէտով մը (Լակրանժի ժամանակակէտը՝ 37 վայրկեան 14 էր):

Այսպէսով Գէորգ Պօյաճեան 1959ի շրջանին իր ձեռք բերած յաջողութիւններու պատուոյ տախտակին վրայ կ'աւելցնէ նոր յաղթանակ մը եւս, պատրաստուելով յառաջիկային տեղի ունենալիք Ֆրանսայի ախոյենական մրցումներուն:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ընկ. Գր. Փափազեանի նշանախօսութեան ուրախ առթիւ Տէր եւ Տիկին Փափազեան կը նուիրեն 5000 ֆր. Շաւիլի եկեղեցիին, 2500 ֆր. Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին:

ՔԼԵՐՄՈՆ ՖԵՐՐԱՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թիւթիւնճեան 5000 ֆր.՝ Փարիզի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն), 5000 ֆր.՝ Շաւիլի եկեղեցիին:

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան:

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով:

Դիմել՝ 1 Պուլվ– տիւ Նօր, Լը Րէնսի:
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր եւ Արմենակ Եսայեան կը փնտռեն իրենց եղբայրը՝ Կարպիս Եսայեան, բնիկ Եօտէմիշցի: Տեղեկութիւն ունեցողները կրնան գրել՝ Տիկին Գոհար Մասադեանի՝

258, Avenue d'Argenteuil Asnieres - Seine

Imprimerie Spéciale

du Journal « Haratch »

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat

26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ՊԵԼԺԻԱ

Կայանի տղաքը կը խնդրեն որ հաճիք ներկայ ըլլալ իրենց

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Գայէնհօֆ 21, Ավրնիւ Մաքս-Թեմմէրման, Հայտ, Կիրակի Օգոստոս 30ին, ժամը 11էն սկսեալ:

ՊԱՐ, ԵՐԳ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՊԻՒՖԷ, ԽՄԻՉՔ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 25 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8477 35EME ANNÉE

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4378

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Փարիզ հանդիսաւորապէս տօնեց իր ազատագրութեան 15րդ տարեդարձը (24 Օգոստոս 1944):

Մայրաքաղաքի պաշտօնատուններն ու փողոցները դրօշազարդուած էին օրերով: Իսկ կիրակի առաւօտ բոլոր եկեղեցիներու զանգակները միաժամանակ ղօղանջեցին՝ ոգեկոչելու համար այդ պատմական թուականը:

Հպարտ են Փարիզցիները, որ շնորհիւ դիմադրական ճակատին բերած իրենց նպաստին՝ օժանդակեցին զօրավար Լըքլէրի եւ դաշնակից բանակներու յաղթանակին:

Ազատագրութեան տարեդարձի հանդիսութիւնները մոռցնել չտուին սակայն ուրիշ թուական մը — 23 Օգոստ. 1939 — որ վճռական դեր պիտի խաղար աշխարհի պատմութեան մէջ, աննախընթաց աղէտի մը ենթարկելով մարդկութիւնը:

Միջազգային մամուլը կ'ոգեկոչէ այդ չարաշուք թուականին քսանամեակը:

1939 Օգոստոս 23ին էր, որ Նացի Գերմանիոյ եւ Խորհրդային Միութեան Արտաքին նախարարները՝ Ռիպէնթրոփ եւ Մոլոթով կը ստորագրէին բարեկամական դաշինք մը Մոսկուայի մէջ:

Հիթլէր եւ Ստալին ձեռք ձեռքի կուտային՝ պայթեցնելու համար Համաշխարհային երկրորդ պատերազմը:

Առանց արեւելեան ճակատէն իր թիկունք՝ ապահովելու՝ մեղսակցութեամբ Մոսկուայի, Գերմանիոյ մենատէրը պիտի չհամարձակէր 1939 Սեպտեմբեր 1ին իր բանակները ղրկելու Լեհաստանի դէմ:

Ստալին եւ Հիթլէր համաձայներ էին իրենց միջեւ բաժնելու այս դժբախտ երկիրը: Այնպէս որ, երբ 18 օրուան յուսահատական դիմադրութենէ մը վերջ, լեհական բանակները անձնատուր կ'ըլլային գերմանական ամեհի ուժին առջեւ, կարմիր բանակի գնդուորները — առանց փամփուշտ մը իսկ արձակելու — կը գրաւէին Լեհաստանի արեւելեան մասը:

Կրեմլին իր մեղսակցութեան բաժինը առատօրէն կը ստանար լեհական աւարէն:

Նոյն Կրեմլինը իր դաւադիր քաղաքականութեան առաջին ապացոյցը տուած էր արդէն անկէ քսան տարի առաջ: Լէնին եւ Մուսթաֆա Քէմալ ձեռք ձեռքի տուած՝ վճռեր էին Հայաստանի Հանրապետութեան ճակատագիրը: Ու երբ 1920ի աշնան թրքական բանակները Կարսի անկումէն վերջ Ալեքսանդրապոլ հասան, կարմիր բանակը — առանց ռումբ մը պայթեցնելու — գրաւեց Կովկասեան Հայաստանը:

Լէնին իր մեղսակցութեան բաժինը առատօրէն կը ստանար հայկական աւարէն:

Ազգերու Դաշնակցութիւնն ու մեծ դաշնակիցները ո՛չ մէկ օգնութիւն կը հասցընէին «փոքրիկ դաշնակից»ին: Հայաստան եւ հայ ժողովուրդ կը լքուէին իրենց բախտին:

1939 Սեպտ. 3ին երբ Անգլիա ու Ֆրանսա՝ իբրեւ դաշնակից Լեհաստանի՝ պատերազմ կը յայտարարէին Գերմանիոյ դէմ, պահանջելով լեհական հողերուն պարպումը, ի վիճակի չէին օգնութեան հասնելու անոր:

Ու Լեհաստանն ալ Հայաստանի պէս լքուեցաւ իր ճակատագրին:

1945ի յաղթանակէն ու «ազատագրութենէն» 14 տարի ետք ալ տակաւին Մոսկուա իր թաթին տակ կը պահէ արեւելեան Լեհաստանը, զայն վերջնապէս կցուած հռչակելով Ռուսիոյ: Մինչ «արբանեակ» Լեհաստանին միացուած է արեւելեան Փրուսիան, որ գերմանական է, Օտէր-Նայսէ սահմանագիծը պարտադրելով արեւելեան Գերմանիոյ:

Պատմութիւնը երբե՛ք պիտի չմոռնայ ոճիրը, որ գործուեցաւ Մոսկուայի մէջ 1939 Օգոստ. 23ին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՆԱՄԱԿԸ ԱՏԸՆԱՈՒՐԻ

ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Մինչեւ Սեպտեմբեր 12, երեք կարեւոր նիւթեր կան Ֆրանսայի քաղաքական օրացոյցին վրայ:

Օգոստոս 27էն 30, զօր. Տը Կօլ Ալժերիա կը մեկնի: Այդ պատճառով Օգոստ. 26ին Փարիզի մէջ պիտի գումարուի նախարարաց կարեւոր խորհուրդ մը:

Տը Կոլի ճամբորդութեան գլխաւոր նպատակն է հասկնալ բանակին կարծիքը Ալժերիոյ մասին:

Վարչապետ Տըպրէ Պլեուէի մէջ, ճառ մը խօսեցաւ, յիշելով թէ անոնք որ կ'ուզեն Ֆրանսայի զինակցութիւնը, պէտք է համաձայնին անոր ալժերիական քաղաքականութեան:

Այցընհաուըրի Պոն հասնելուն նախօրեակին, Վարչապետ Ատընաուր անձնական նամակ մը ստացաւ Խրուշչեւէն: Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակները ոչ մէկ բան կ'ըսեն այս մասին, բայց կասկած չկայ որ Խորհ. Միութեան վարչապետը Պերլինի մասին կը խօսի: Կը չեշտուի միայն թէ յուշագրի մը հանգամանքէն աւելի, «անձնական նամակի» բնոյթ ունի, Խրուշչեւի գիրը որ 13 էջերէ կը բաղկանայ: Հաւանական կը թուի որ Խրուշչեւ յայտնած է Գերմանիոյ վարչապետին Խորհ. Միութեան զիջումները ուահմանը Պերլինի հարցին մէջ:

Պոն վերադառնալէն առաջ, Ատընաուր գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցաւ, Քոմոյի ափը ուր իր արձակուրդը կ'անցընէ, Իտալիոյ վարչապետ՝ Սէնեիի հետ: Քաղաքական երկու պարագլուխները խօսած են մանաւանդ Ատլանտեան Ուխտի մասին: Ծանօթ է որ Գերմանացիք եւ Իտալացիք մտահոգ են վերջերս ծագած տարակարծութեանց առթիւ:

Արեւմտեաններու միջեւ եղած տարակարծութեանց գլխաւոր պատճառը՝ ֆրանսական հիւլէական ռումբն է:

Ամերիկեան թերթ մը որ ծանօթ է իբրեւ ֆրանսասէր, կը գրէ՝ «Տըպրէ եւ Տը Կոլ երազներու աշխարհի մը մէջ կ'ապրին: Երբ դաշնակիցներու առանց պայմանի աջակցութիւնը կ'ուզեն Ալժերիոյ համար կամ երբ կը մտածեն «եւրոպական Գ. ուժի» մը մասին»:

Խորհրդային մամուլը անշուշտ ետ չի մնար հակաֆրանսական այս պայքարին մէջ: Սովետսկայա Ռոսիա *կը գրէ թէ ֆրանսական ռումբը արդէն իսկ թունաւորած է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ հաստատուող վստահելի մթնոլորտը:* Փրաւտա, *իր կողմէն, կը չեշտէ.— Ժողովուրդները կը հասկնան որ եթէ երբեք ֆրանսական հիւլէական ռումբի պայթումին զարհուրելի ստնկը Ափրիկէի վրայ բարձրանայ, պիտի վտանգէ ոչ միայն միլիոնաւոր Ափրիկեցիներու առողջութիւնը, այլ իր շուքով պիտի ծածկէ հիւլէական վտանգէն օր առաջ ազատագրուելու մարդկութեան յոյսերը»: Իսկ Մոսկուայի ձայնասփիւռէն Վլատիմիր Օռլով Ֆրանսայի քաղաքականութեան դէմ երկար ամբաստանագիր մը կարդալէ ետք, ըսած է. «Ֆրանսական ռումբը տակաւին չէ շինուած: Եւ արդէն Ֆրանսան վատթարացուց արեւմտեաններու հետ իր յարաբերութիւնները»:*

Անգլիական կիրակնօրեայ Օպզերվըր *թերթը կը գրէ. «Ֆրանսայի բոլոր նեղութիւնները մեծամոլութեան իր քաղաքականութենէն կուգան: Բայց արդիւնաւէտ մեծամոլութեան իր գաղափարը ճիշդ մերինին ցոլացումն է, բան մը զոր չենք կրնար ըսել»:*

Օրը Օրին

ԿԱՐՃԻԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ

Կարգ մը տանտիկիններու բարի սովորութիւնն է — հանդէսի մը մէջ կամ ժամուն դուռը, կը հանդիպին մսավաճառին ու կը բողոքեն.

— Մա՛րդ Աստուծոյ, ատ ի՛նչ միս էր որ ղրկած էիր անցած օր... Ջրե՛մ, ըսի, բայց չեղաւ... Ուտուելիք բան չէր... Հիւրերուս քով ամօթով մնացի... Սովորական մարդիկ ըլլային, այնքան ալ հոգս պիտի չընէի... Բայց ազնուական Ունեւորեաններն էին... Տեսնե՛ս, էրիկս ինչպէ՛ս կատղած է... Ուրիշ անգամ ասանկ անհամութիւն չընես...

Այս բարի տանտիկիններուն այս բարի սովորութիւնը իւրացուցած են հայերէն թերթերու ընթերցողներէն ոմանք:

Ժամուն դուռը կամ դաշտահանդէսը, կը մօտենան իրենց նախընտրած թերթին խմբագիրներէն մէկուն ու կը գանգատին.

— Կը ներես համարձակութեանս, բայց ըսելիք մը ունիմ... Մէյ մը կ'ըլլէք կը գրէք *քի* թուրքերէն բառեր պէտք չէ գործածենք եւ պէտք է մաքուր հայերէն գրենք, մէյ մըն ալ կ'ըլլէք ձեր *շարէթա*յին մէջ թուրքերէն բառեր կը գործածէք եւ մաքուրէն *պամ պաշխա* հայերէն կը գրէք... Ասիկա ի՞նչ ըսել է... Ըսել է *քի* դուք, մինակ, ուրիշին քարոզ տալ գիտէք եւ ձեր քարոզներուն դուք չէք հաւատար... Կը ներես ասանկ ըսելուս...

— Ե՞րբ գործեր ենք այդ ոճիրները...

— Աղէկ օր հարցուցիր... *Իշթէ*, ձեր լրագիրը *ճէպս* է... *Նա՛*, ա՛ռ, կարդա՛... Աս պատմութեան մէջ, *պալըխճի* Սեդրոսը իր *չօճուխ*ին «ծառքէն» բռներ է *տէ* «վա՛խ եավրուս» ըսեր է եղեր... Աս գրուածքին մէջն ալ, մէկը ելեր գրեր է *քի* Թուրքերը *եաւաշ եաւաշը փոլիթիքա*յին կը հաւատան *տէյի*... Աս եղա՞ւ... Ուրիշ անգամներ ալ *Փարըզն* գացած եմ — կը գրէք *ծառք, ոտք, մենծ, օղորմած, էրկու, իրեք, կնիկ*... Ասո՞նք են ձեր գիտցած մաքուր հայերէն բառերը...

×

Մսավաճառներէն շատերը բերա՛ն չեն բանար ու պատասխան չեն տար, որովհետեւ ծանօթ են իրենց մեղքին — իրա՛ւ, չուտուելիք միս էր ղրկուածը...

Բայց, խմբագիրներէն շատերը բերան կը բանան ու կը պատասխանեն, որովհետեւ ծանօթ են կարգ մը նրբութեանց, որոնց ծանօթ չեն կարգ մը կէս-գրագէտներ:

Թերթերու եւ գիրքերու մէջ երեւցած բոլոր նիւթերը միեւնոյն ջուրով չեն լուացուիր: Նիւթէ նիւթ տարբերութիւն կայ: Ջուարթ նիւթի մը լեզուն խմբագրականի մը կամ դամբանականի մը լեզուին հետ մրցումի չելլեր: Պատմուածքներ կան, որոնց մէջ թուրքերէնը եւ կամ գաւառաբարբառը տեղ չունին: Պատմուածքներ ալ կան, որոնց մէջ, «գրաբար»ն ու Ալիշանական պերճաբանութիւնը տեղ չեն կրնար ունենալ:

Պատմութիւն կայ — շնորհալի ու հայագէտ գրագէտին գրիչէն ելած — որուն հերոսը «չի կրնար» *ձեռք, ոտք, մեծ, ողորմած, երեք* բառերը գործածել: Եթէ գործածէ, բան մը կը կորսուի իրմով ներկայացուած տիպարին հարազատութենէն:

Փա՞ստ: Ահաւասիկ խմբագրին գանգատողին «ոճը», որ «գեղազարդուած» է թուրքերէն բառերով...

Ամէն նիւթ ունի իր լեզուն: Սամաթիացի *պալըխճի*ին ելիր «ձկնորս» կամ «ձկնավաճառ» ըսէ, ձուկին դանակով անոր գլուխը կտրած կ'ըլլաս: Խարբերդցի կամ Վանեցի մեծ մայրիկին բերանը, ելիր «այսուհետեւ»ներ, «բնականաբար»ներ, «ահաւասիկ»ներ լեցուր, խաթարած կ'ըլլաս անոր դիմագիծերը: Չարշըլը Արթին աղան — տակաւին «ողջ» — չի կրնար տաք «արգանակ»ը բերանը առնել եւ պիտի խմէ միայն իր «չորպա»ն:

Հայ գրողը թուրքերէնն ու ռամկերէնը, երբեմն, կը հիւրասիրէ՝ իր նիւթին հարազատութիւնը անվթար պահելու եւ իր տիպարները *մուչինա*ներու եւ *փայլաչօ*ներու վերածած չըլլալու մտահոգութեամբ:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՏՈՍ կղզիին մէջ գումարուած ոչ-Կաթողիկէ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Ժողովը կը շարունակէ իր խիստ շահեկան նիստերը: Ժողովին կը մասնակցին նաեւ երկու կաթողիկէ կղերական անձնաւորութիւններ որոնք, պաշտօնապէս, ժողովին կը հետեւին իբրեւ թղթակից կաթողիկէ թերթերու բայց՝ ըստ լուրթեան, Վատիկանի պատուիրակներն են: Առանց եւ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ պետերուն միջեւ գումարուած գաղտնի նիստի մը մէջ, ժողովին կեդրոնական յանձնախումբը ընդունելով Հռոմի Ս. Ժողովի երիցագոյն՝ Կարդինալ Թիսրանի ըրած առաջարկը, որոշած է եկեղեցիներու միացեալ աստուածաբանական ժողով մը գումարել յառաջիկայ տարի: Այս ժողովին նպատակը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել Կաթողիկէ եւ Ուղղափառ եկեղեցիներու միութեան կարելիութիւնները եւ երկուստեք ընդունելի լուծում մը 9 դարէ ի վեր տեւող բաժանումին:

Ռոտոսի ժողովին կը մասնակցին, եւ այս որոշումին նուիրուած նիստին ներկայ եղած են Մոսկուայի Ուղղափառ Պատրիարքարանի պատուիրակներ՝ դէտի հանգամանքով:

Վերջին լուրերու համաձայն սակայն, Կարտինալ Թիսրան կը հերքէ այս լուրը: Հեռաձայնով յայտնած է Ռօյթըր *անգլիական գործակալութեան թէ բացարձակապէս տեղեակ չէ որ համաձայնութիւն մը գոյացած է Կաթողիկէ եւ Ուղղափառ եկեղեցիներու ժողովի մը մասին: Ճիշդ է որ երկու կաթողիկէ դէտեր կան Ռոտոս, աւելցուցած է Արեւելեան եկեղեցւոյ Ս. Ժողովի քարտուղարը:*

ԱԼԺԵՐԻՈՅ կացութիւնը ծանրակշիռ դատելով, Ռոտոսի եկեղեցական ժողովի միջազգային հարցերու յանձնախումբը կոչ մը ըրած է որպէսզի, անյապաղ, ազատ բանակցութիւններ կատարեն եւ խաղաղ լուծում մը գտնեն կռուող երկու կողմերը: Յանձնախումբը իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ եւ կը համարի թէ Ալժերիոյ կռիւը պատճառ է նաեւ այն բարդութեանց եւ անհամաձայնութեանց, որ տարուէ տարի աւելի կը խորանան քրիստոնեայ եւ իսլամ աշխարհներու միջեւ: Զօր. Տը Կոլի հաղորդուած է կոչը, որուն մէջ յանձնախումբը «ցաւ կը յայտնէ որ Ալժերիոյ կռիւին յարուցած արգելքներուն պատճառով, Ֆրանսան ի վիճակի չէ արագօրէն գործադրելու իր վեհանձն ծրագիրները ի նպաստ թերաճ երկիրներուն»:

ԻՍՐԱՅԷԼ նոր ծանուցագիր մը պիտի յանձնէ պուլկար կառավարութեան, վերահաստատելու համար ժամանակին ներկայացուցած պահանջը՝ 2.700.000 տոլար վնասուց հատուցում, պուլկար հալածիչ օդանաւերու կրակումով, 1955ին Պուլկարիոյ վրայէն անցնող «Էլ Ալ» օդային փոխադրականական ընկերութեան մէկ օդանաւին կրած յարձակումին եւ խորտակումին համար:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԷՐՔԵՐ

Ժամանակակից Հայ կեանքը վէրքերով ծածկուած է։

Անոնք, այդ վէրքերը, ժամանակի պայմաններու բերումով, կը ծաւալին ու կը բազմապատկուին, եւ կրնան օր մը, վաղը, անդարմանելի դառնալ, եթէ չարթննանք օր առաջ եւ չփնտռենք անոնց դարմանը։

Շրջապատուած ենք ընդհանրական, համաշխարհային տագնապներով, որոնք կը սպառնան ընկղմել մեր ժողովուրդը, եթէ չվերակազմենք իր կեանքը եւ ուժերու ամփոփումով, չաւելցնենք իր դիմադրական զօրութիւնը։

Ցիրուցան աշխարհի չորս ծագերուն, հարկադրաբար, ենթակայ ենք բազմազան ազդեցութիւններու. ստիպուած ենք, ազդեցութիւններու այդ հոսանքներու տակ, պահել մեր ազգային գոյութիւնը եւ միանգամայն, լեզու գտնել մեզ շրջապատող ժողովուրդներուն հետ։

Առայժմ, թէեւ դժուարին պայմաններու մէջ, սակայն գտած ենք այդ «լեզուն», պահելով նաեւ մեր գոյութիւնը, կառչելով մեր ազգային ոգիին՝ ու դարաւոր արժէքներուն։

Դարերով ապրած ենք հակամարտութիւններու մէջ եւ պահած մեր գոյութիւնը, շնորհիւ մեր ցեղային անըսպառ ուժին ու ապադային հանդէպ անսասան հաւատքին։ Անցած ենք տագնապներու մէջէն, առանց սակայն տիրելու անոնց. փրկուած ենք կերպով մը, միշտ վնասներ կրելով ու զոհեր տալով։

Ժամանակակից Հայութիւնը, այս տեսակէտէն, աւելի ծանր տագնապներու առջեւ է, արտաքին ու ներքին։ Մեր ուժերէն վեր է արտաքին տագնապներուն վալումը, սակայն, մեր ուժերու սահմանին մէջն է ներքին, ազգային տագնապներու զսպումը, եթէ անդրադառնանք, քանի ուշ չէ դեռ։ Եթէ քաջութիւնը ունենանք դիտելու մեր կեանքը, մատնանշելու վէրքերը եւ դարմանումի մասին մտածելու, վճռական միջոցներով։

Ճիշդ է թէ մեր պատմութեան ընթացքին մեծ տագնապներէ ու փոթորիկներէ անցած ենք եւ ջլատուելով հանդերձ, պահած ենք մեր ինքնութիւնը։ Սակայն, այս իրողութիւնը, այսինքն՝ մեր գոյութեան պահպանումը՝ ապահով երաշխաւորութիւն մը չէ եւ չի կրնար տալ մեզի, թէ սակէ ետքն ալ կրնանք տեւել, իբրեւ ազգ։ Անցեալ դարերուն, արիւնի ջրհեղեղներէ անցած ենք. չենք ընկղմած, կառչելով մեր Հայրենի հողին ու ազգային աւանդութիւններուն ու մեր հոգեկան ուժերուն։

Այսօր, աւելի քան քառասուն տարիէ ի վեր, փոխուած են պայմանները եւ մենք, պանդխտութեան մէջ, զրկուած ենք մեր ազգային զէնքերէն ու զրահներէն։

Բացառիկ, արտակարգ զէնքերու, պաշտպանութեան միջոցներու եւ պատնէշներու պէտք ունինք, մեր ուժը աւելցնելու եւ մեր ազգային դիմադրականութիւնը ամրապնդելու համար։

Այս գետնին վրայ, ունինք դեռ մէկէ աւելի միջոցներ, քաղաքական, ազգային-մշակութային, կրթական-եկեղեցական։ Կրնանք պաշտպանուիլ դեռ, եթէ տեսնենք մեր վէրքերը եւ վիրաբուժութեան, դարմանումի դիմենք։

Քաղաքական գետնի վրայ, բաժան բաժան ենք այսօր, սփիւռքի մէջ, անտեղի կերպով, կրնանք ըսել անմտութեամբ։ Զենք խօսիր մեր Հայրենիքի մասին, որ բռնագրաւուած է, եւ ուր ազատ խօսքն ու միտքը կաշկանդած են։ Հոգիները ճմլուած, ազգային բաղձանքները ջլատուած։ Սակայն, Սփիւռքի դիրքը անըմբռնելի է. աններելի, բութ ու անմիտ պառակտումներով։ Կան Սփիւռքի մէջ տարրեր ու կազմակերպութիւններ, Հայ անունով եւ ազգային դրօշմով, որոնք մեր Հայրենիքը բռնագրաւող իշխանութեան հետ են։

Անոնք կ՚ապրին ազատութեան մէջ, նոյնիսկ կը փառաբանեն ազատութիւնը, բայց բռնակալութեան հետն են։ Կը հանդուրժեն անոր գոյութեան ու արարքներուն, նոյնիսկ անհրաժեշտ նկատելով անոր ներկայութիւնը։

Այս նոյն տարրերը եւ կազմակերպութիւնները կը պաշտպանեն, կը պանծացնեն Հայրենիքը, սակայն չեն պայքարիր Հայրենիքի ազատութեան համար։ Գտած են «Հայրենասիրութեան» նոր կերպ մը, նոր բանաձեւ մը, որով խաղաղ կը պահեն իրենց խիղճը, բռնակալին թաթը համբուրելու ատիճան։

Այս երեւոյթը բացառիկ է իր տեսակին մէջ. միայն մեր ժողովուրդին յատուկ։ Կան բազմաթիւ բռնագրաւուած Հայրենիքներ.— Վրաստան, Ազրպէճան, Պալթեան երկիրներ, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Պալքանեան երկիրներ, եւայլն։

Ու կան այս երկիրներուն համապատասխան գաղթականներ, տարագիրներ, գաղութներ՝ արտասահմանի մէջ։ Այս օտար գաղութներէն ոչ մէկը իր Հայրենիքը բռնագրաւող իշխանութեան հետն է։ Հայրենիքէն դուրս գտնուող Վրացին, Ազրպէճանցին, Լեհն ու Չեխոսլովաքը, ոչ միայն հետը չեն բռնագրաւող իշխանութեան, այլեւ դէմ են անոր։ Իրենց կարելի բոլոր միջոցներով կը պայքարին անոր դէմ։ Տարագիր ռուս գաղութն իսկ դէմ է ու կը պայքարի իր Հայրենիքը վարող բռնակալ իշխանութեան դէմ։

Իսկ անոնք որ համամիտ են կամ հաշտուած իրականութեան հետ, Վրացի ըլլան թէ Լեհ, Ուքրայնացի թէ ռուս, այլեւս իրենց Հայրենիքէն դուրս չեն մնար։ Կը վերադառնան իրենց Հայրենիքը, նոյնիսկ նոր զրկանքներ ու դժուարութիւններ աչք առնելով։

Բացառութիւն են կամ անբացատրելի՝ միայն մերինները, Հայ ու «Հայաստանեան» մեր Հայրենակիցները, որոնք ազատութեան մէջ նստած, կը պայքարին ոչ թէ բռնակալութեան, այլ Հայրենիքի ազատութեան համար պայքարող տարրերուն եւ կազմակերպութիւններուն դէմ։

«Հայաստանասէր» կը կոչեն իրենք զիրենք, այս տարօրինակ ու խայտառակ խմբաւորումները, որոնք Հայրենիքէն հեռու մնալով, կը սրտապնդեն Հայրենիքի մէջ ապրողներն ու տառապողները յորդորելով.

— Տառապեցէք, բայց խաղաղ կեցէք. գոհ եղէք որ թէեւ ծանր պայմաններու մէջ, բայց ողջ էք, ու Հայրենի հողի՛ն վրայ։ Չէ՞ք յիշեր Թրքական գեհէնը, ջարդն ու աքսորը։ Տոկացէք, շէնցուցէք Հայաստանը եւ փա՛ռք տուէք իշխանութեան. տոկացէք եւ մի՛ տրտնջաք, մենք ձեզի հե՛տ ենք ու հեռուէն կը գովենք ձեզ ու կը ծափահարենք, չէ՞ որ Հայ ենք մենք ալ, վերջապէս...

Այս ոգիով կը խօսին Սփիւռքի մէջ գործող այս տարօրինակ Հայերը, որոնք «Հայաստանասէ՛ր» մակդիրը ունին իրենց ճակտին։ Ոչ Հայրենիք կ՚երթան իրենք, ոչ ալ ազատութեան համար պայքար կը մղեն։ Կը խօսին սակայն, Հայրենիքի անունով։ Գիտեն թէ շղթայուած է Հայրենիքը, համայնավար բռնակալութեան անողոք թաթին տակ, ի՛նչ կարեւորութիւն ունի, յանուն Հայրենիքի, թող տառապին անոնք քիչ մը, անոնց հետ է իրենց սի՛րտն ու համակրանքը։

Զոհողութի՞ւն պէտք է. իրենք պատրա՛ստ են զոհողութեան երբ հարկ ըլլայ, նոյնիսկ այցելութեան ալ կ՚երթան, քանի մը շաբաթ հոն մնալու եւ վերադարձին փառաբանելու համար Հայրենիքը։

Սփիւռքի Հայութեան վէրքերէն մէկն է, այս կեղծ, այս խարդախ «Հայաստանասիրութիւնը», հոդ չէ թէ մասնակի նշանակութիւն մը ունենայ ան եւ գանգառելի հատուածի մը սրտին վրայ բացուած ըլլայ։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

Ն. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

ԽՄԲ.— Նկատելով այս երիտասարդական շարժումին գտած բացառիկ յաջողութիւնը եւ ստեղծած խանդավառութիւնը, անգամ մը եւս տեղ կուտանք ընկարագրական յօդուածի մը, որպէսզի բացականերն ալ հաղորդակից ըլլան նոյն խանդավառութեան։

Վեց-եօթը տարի առաջ, փարիզեան օրճարանի մը վերնայարկը տեղի կ՚ունենար Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պատգամաւորական ժողովը։ Հաւաքուած էին Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն երիտասարդ-երիտասարդուհիներ։ Ժողովին ներկայ էին նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երէց ու ղեկավար ընկերներ։ Կարեւոր հարց մը կար քննուելիք, — բանակումի խնդիրը։ Բերուած առաջարկը շատ գիւրութեամբ ընդունուած էր։ Բայց պէտք է որոշուէր թէ բանակումը երկսե՞ռ պիտի ըլլայ թէ ոչ։ Հարցը պարզ էր պատգամաւորներուն համար։ «Անշուշտ երկսեռ պիտի ըլլար. ո՞ւր կ՚ապրինք»։

Սակայն ժողովին ներկայ կարգ մը երէց եւ պատասխանատու ընկերներ վերապահ էին, վախնալով ապագայ պատասխանատուութենէ. հապա եթէ... եւ կը ջանային համոզել երիտասարդները, որ դեռ ատեն մը, մէկ կողմ դնէին այս երկսեռի խնդիրը։ Երկար տեւեց վիճաբանութիւնը։ Մեր տղաքը սկիզբը քիչ մը վարանոտ, սկսան աւելի համարձակ պաշտպանել իրենց տեսակէտը։ Երբ ես ալ խօսք ուզեցի, լսեցի ընկեր Արայի քրթմնջիւնը. «Հա՛, մէկ հատ ալ աւելցաւ»։ Քանի որ ես տարիքոտ ընկեր մըն էի, կ՚ենթադրէր ըսելիքս։ Սակայն ոչ, ես այդ կարծիքէն չէի։ «Ընկերներ, ըսի, մեր կուսակցական ընկերներուն դառնալով, կը զարմանամ որ պարապ բանի համար կ՚երկնցնէք այս ժողովը, մենք այս մեր երկսեռ տղաքը կը քաջալերենք որ միասին ուսանին, միասին ժողովներ գումարեն, երգչախումբ, պարախումբ, հանդէսներ ու խնջոյքներ միասին սարքեն, ինչո՞ւ կը վախնաք միասին բանակումէ։ Ի՞նչ անպատեհութիւն. ահա՛ ձեր դէմն են իրենց ներկայացուցիչները, միշտ երկսեռ. ուշադրութեամբ նայեցէք անոնց աչքերուն, նայեցէ՛ք, վախցնելիք բան մը ունի՞ն։

Բնականաբար տղաքը ծափահարութեամբ ընդունեցան խօսքերս։ Մեծերը տեղի տուին եւ առաջարկը ընդունուեցաւ։ Ահա՛ անկէ ի վեր ամէն ամառ գանազան վայրերու մէջ տեղի կ՚ունենայ բանակումը, տարուէ տարի աւելի յաջող, աւելի խանդավառ։ Ու մինչեւ հիմա, պատի՛ւ իրենց, ամենափոքր արատաբերող որեւէ դէպք պատահած չէ։

Այս տարի երիտասարդ ընկերոջս՝ Գրիգոր Փափազեանի հրաւէրով եւ փառատօնին առթիւ, առաջին անգամ ըլլալով գացի տեսնելու մեր տղոց բանակումը։ Ու այժմ ուրախ եմ որ ես ալ մէկն եմ եղած այս ձեռնարկը քաջալերողներէն։

Ուրբաթ առաւօտ ընկերանալով մտաւորականներու խումբին, ճամբայ ելանք դէպի բանակատեղին, ուր հասանք կէսգիշերին։ Կրընոպլէն 48 քիլոմեթր հեռու, «Փալատրիւ» անուն գեղեցիկ լճակին եզերքը գտնուած այդ կիսաւարտ ընդարձակ շէնքը մեր տղաքն ու աղջիկները վերածեր էին փառաշուք հայկական պալատի մը, փոխաբերական իմաստով։

Աստուածածնայ կիրակի օրը առտուն կանուխէն ընդարձակ շէնքին չորս կողմը գտնուած դաշտերն ու ճամբաները լեցուած էին Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն եկող Հայերով։ Օթօքարներ ու անձնական կառքեր ճամբաներուն երկայնքը, ու խուռներամ բազմութիւն։ Կրընոպլի «Լը Տօֆինէ»ն 2000 ցոյց կուտայ ներկա—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ՁՄԵՌԱՒ

Վիցլեպէնի, Շթիֆի եւ Հէօփնէրի նըման, զօրավար Փաուլ ֆոն Հազէ արհեստով զինուորական մըն էր։ Ծնած էր 24 Յուլիս 1885ին, Հանովրի մէջ։ Առաջին աշխարհամարտին ծառայած էր իբրեւ տեղակալ. զօրավարի աստիճան ստացած է 1940ին եւ Հիթլէրի կողմէ նշանակուած է Պերլինի զինուորական կառավարիչ։ Իր պատմութիւնը կը սկսի 15 Յուլիս 1944ին...

Ֆրայզլէր.— Պերլինի զինուորական կառավարիչն էիք։ 15 Յուլիս 1944էն առաջ որեւէ նշան չէիք նկատած այն բոլոր դէպքերուն մասին, զորս այսօր կ՚ողեկոչենք այս ատեանին առջեւ։

Ֆոն Հազէ.— Բացարձակապէս ո՛չ։

Ֆրայզլէր.— Ի՞նչ անցաւ դարձաւ Յուլիս 15ին։

Ֆոն Հազէ.— Մեծաւորս՝ զօրավար Օլպրիխթ խնդրեց որ երթամ ու զինքը տեսնեմ։ Ինծի ըսաւ. «Կը մտահոգուիմ երբ կը խորհիմ թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ յանկարծ եթէ Առաջնորդը մեռնի։ Այդ պարագային հարկ է որ բանակը եւ ոստիկանութիւնը կարգը ապահովեն։ Պատասխանեցի թէ այդպիսի հաւանականութեան մը պարագային հարկ չկար որեւէ մտահոգութեան, որովհետեւ Առաջնորդին յաջորդութեան խնդիրը նախատեսուած էր։ Եւ յետոյ, դիտել տուի թէ պետութեան կարգակազմը այնքան զօրաւոր էր որ իր պետին անհետացումով չէր կրնար կործանիլ։ Այս պատասխանիս վրայ, Օլպրիխթ խօսակցութիւնը փոխեց եւ եկանք պատերազմին ներկայ կացութեան վրայ։ Ինծի ցոյց տուաւ ճակատի քարտէսները եւ քննադատեց Առաջնորդին գործողութիւնները ղեկավարելու ձեւը։ «Պէտք է որ, ըսաւ, կարեւոր փոփոխութիւն մը տեղի ունենայ վերին հրամանատարութեան մէջ, առանց որուն Գերմանիան դատապարտուած է ոչնչանալու։ Եւ որովհետեւ Առաջնորդը իր կամքով պիտի չհրաժարի իր դիրքէն, հարկ է զայն մէջտեղէն վերցնել... »։

Ֆրայզլէր.— «Մէջտեղէն վերցնել»ը առաձգական խօսք մըն է։ Սպանութեան մը անդրադարձա՞ւ։

Ֆոն Հազէ.— Յետոյ ըսաւ. «Շատ հաւանական է որ նոյնիսկ այս միջոցին մահափորձ մը տեղի ունենայ Առաջնորդին դէմ։ Ամէն վայրկեան հեռաձայնական հաղորդակցութեան մը կը սպասեմ, որ զիս պիտի լուսաբանէ այս մասին։ Կը սպասեմ որ խռովութիւններ ծագին երկրին մէջ եւ այդ պարագային հետեւեալ հրամանները պատրաստեցի ձեզի համար.

— Պերլինի զինուորական կառավարիչի ձեր հանգամանքով, պէտք է շրջապատէք բոլոր այն թաղերը ուր կը գտնուին նախարարութեանց շէնքերը եւ թոյլ չտաք որեւէ մէկուն մուտքն ու ելքը... »։

Ֆրայզլէր.— Ի՞նչ պատասխանեցիք ատոր։

Ֆոն Հազէ.— Առաջին առթիւ չփոթեցայ, որովհետեւ չէի սպասեր այսպիսի պատրաստութիւններու եւ ուրեմն պատասխան մը չգտայ։

Ֆրայզլէր.— Բայց, վերջապէս անկարելի է որ այս տեսակ հարց մը առկախ թողէիք։ Ի՞նչ պատասխանեցիք։

Ֆոն Հազէ.— «Այո՛» պատասխանեցի զօրավար Օլպրիխթի եւ ընդունեցայ ինծի յանձնուած հրամանները։

Այլեւս հարցը պարզ է զօրավար Հազէի համար. Յուլիս 20ին, Օլպրիխթ իրեն կը տեղեկացնէ թէ Առաջնորդը «մահացու արկած»ի մը զոհ գացած է եւ թէ պէտք է որ Պերլինի պահակախումբին հրահանգտրուի շրջապատել նախարարութեանց շէնքերու թաղերը։

Ֆրայզլէր.— Ըրի՞ք...

Ֆոն Հազէ.— Այո՛։

Ֆրայզլէր.— Ո՞ր կէտէն սկսաք։

Ֆոն Հազէ.— Գրասենեակէս. Ունթէր Լինտէն թիւ 1։ Անձնապէս հեռաձայնեցի գումարտակներու պետերուն որպէսզի հրահանգներս գործադրեն։ Մասնաւորաբար հրամանատար Ռեմերի, որ անմիջապէս ճամբայ ելաւ իր գումարտակով՝ դէպի քարոզչութեան նախարարութեան շէնքը։

Ֆրայզլէր.— Այո՛, սակայն ինչ որ ըրաւ, բոլորս գիտենք։ Հասկցաւ անմիջապէս թէ ի՛նչ տեսակ խաղ մը կ՚ուզէին խաղալ տալ իրեն։ Բոլոր բացատրութիւնները ստացաւ նախարար Տոքթ. Կէօպէլսէն եւ այս վերջինը իրեն հնարաւորութիւն ստեղծեց անմիջապէս խօսիլ Առաջնորդին հետ։ Եւ հրամանատար Ռեմերի առաջնորդութեամբ, Պերլինի պահակազօրքը յաջողեցաւ վտանգին առաջքն առնել եւ փրկել երկիրն ու Առաջնորդը։

Ֆրայզլէրի այս յայտարարութեանց տակ թաքնուած է Յուլիս 20ի Պերլինեան ողբերգութեան պատմութեան մէկ երեսը։ Այդ միջոցին Հազէ կը խորհէր թէ Ռեմեր եւ իր զինուորները համաձայն իրենց տրուած հրահանգին պիտի երթային պաշարել նախարարական թաղերը եւ նոյնիսկ ձերբակալել Կէօպէլսը։ Սակայն ինչպէս արդէն ըսած էինք, հրամանատար Ռեմեր Կէօպէլսի կողմէ «ծուղակը» կ՚իյնայ։ Այս վերջինը խորհուրդ կուտայ հրամանատարին հեռաձայնել Ռասթէնպուրկի ընդհանուր բանակատեղին։ Հաղորդակցութիւնը իսկոյն կը հաստատուի եւ հրամանատարը կը լսէ նոյնինքն Առաջնորդին ձայնը...

(12 Տար.)

ներու թիւը: Այդ հաշիւէն դուրս է չէնքին դուրսը, դաշտերու մէջ ծառերու եւ վրաններու տակ գտնուող ժողովուրդը:

Մտի՛ր ժողովուրդին մէջ ու ականջ տուր խօսակցութեանց: Երկար ժամանակէ ի վեր իրարմէ հեռու ծանօթներու բացագանչութիւններ.— Բարո՛վ եկաք, բարի տեսանք, ի՞նչպէս էք. հարցումներ բարեկամներու մասին, մօտաւոր թէ հեռաւոր, որոնք ցրուած են Հայաստան, Ամերիկա, Սուրիա, Լիբանան, Յունաստան, Եգիպտոս, Իրաք կամ Իրան: Կատարեալ պատմութիւն Հայոց:

Վե՛ր նայէ անգամ մը եւ տե՛ս մեր տաճարախառ Եռագոյնը, որ չէնքին ճակատը կը ծածանի հիւրընկալ բախտաւոր դրօշակին հետ: Մի՛ յուզուիր եթէ կրնաս, զայէ՛ կծակիդ դողդղացումը եւ արգիլէ՛ արցունքներ: Է՛հ, քար դնենք մեր սրտին վրայ, թողունք այս տխուր մտածումները: Ուրախութեան օր է այսօր:

Հիւր ենք մեր տղոց փառատօնին: Ներս մտնե՛նք հանդիսասրահէն: Հին, անշուք, բայց ընդարձակ սրահ մը, մեծ մասամբ ծածկուած, մէջտեղը երկար քառակուսի մը բացօթեայ, մէկ կողմը մեծ բեմն է, որուն ճակատը կը զարդարեն զոյգ Մասիսները, Էջմիածինը եւ Սեւանի եկեղեցինները իրենց հայկական գմբէթներով, գործ՝ ընկ. Ժիրայր Փալամուտեանի:

Սրահին հակառակ կողմը, երկու անկիւնները վերապահուած են պիւֆէի. մէկը խմելիքի բաժինը, որուն մէջ կանուխէն իր արժանաւոր տեղը գրաւած է Տէյինի մեր նշանաւոր Սարգիսը իր համհարդներով: Դիմացի անկիւնը՝ ուտելիքի բաժինը,— իր չամփուրի խորովածներով, լիցքերով եւայլն, եւայլն: Հոս Վիէնի եւ Մարսէյլի տղաները ձեռքերնին սոթտած, գործի են անցեր: Պէտք է կշտացնել այդ հազարաւոր ժողովուրդը, «ոչ միայն բանիւ կեցցէ մարդ...»: Կրընոպլի ընկերները արդէն իրենց «ճիտին պարտքը» դարձուցեր են բանակումի հողերը: Ես միայն շրջանային ժողովներու՝ մէջ տեսած եմ մեր միջին եւ հարաւային շրջանի ընկերները, ուր ժամանակ անգամ չես ունենար «Բարեւ, Աստուծու բարին» մը ըսելու: Պէտք է երթալ իրենց քով, պէտք է տեսնել գանոնք իրենց տեղին վրայ, տեսնել անոնց սրտաբուխ ընդունելութիւնը: Այն ժամանակ կը հասկնաս թէ ինչ բան է Դաշնակցականի մը ընկերական վերաբերմունքը իր գաղափարի ընկերոջ հանդէպ, եւ թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունի «ընկեր» բառը Դաշնակցականի մը բերնին մէջ:

Խոստացեր էի փառատօնին աշխատողներուն անունները չտալ: Ստիպուած եմ դրժել խոստումս: Հիմա մղոններով հեռու եմ իրենցմէ եւ չեմ վախնար իրենց բարկութենէն: Օրինակի համար ինչպէ՞ս չգրել Փարիզի Մշակոյթի Տան համար իր կատարած նուիրատուութեամբ մեզի շատ ծանօթ շնորհալի Տիկին Օնպաշեանի մասին, որ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ թէ՝ պիւֆէի սպասարկութեան մէջ եւ թէ հանդանակութեան ժամանակ ոգի ի բոլին աշխատեցաւ, ուրկէ՛ուղի իր շատ սիրած Նոր Սերունդին եւ Մշակոյթի Տան հասոյթը որքան կարելի է շատ ըլլայ: Զա՞լ անունը ադնիւ Տիկ. Սիսլեանին, որ շաբաթ օրը մեր մտաւորական ընկերները հիւրասիրելէ վերջ, յաջորդ օրը «յոգնած դադրած» մինչեւ կէս գիշեր իր օգնականներով աշխատեցաւ՝ ժողովուրդը գոհ ձգելու համար, ղեկավարելով պիւֆէի գործը: Ու դեռ բոլոր միւսները, երէց թէ երիտասարդ, որոնք իրենց աշխատանքի բաժինը բերին: Բոլորին անխտիր՝ «ձեռքերնին դալար»:

Ժամանակ չունեցայ տեսնելու բանակումի ղեկավար ընկ. Նուպար Նիկողոսեանը, այնքան զբաղած էր:

Ֆրանսահայ կեանքին մէջ մեր կուսակցութեան լաւագոյն գործերէն մէկն է «Նոր Սերունդ»ի կազմակերպութիւնը, մասնաւորապէս իր այս բանակումով: Սերունդ մը պատրաստուած է. շատեր ֆրանսախօս են, բայց հայերէն խօսողներն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն: Ամէն պարագային բոլորն ալ հայրենասէր են ու աղգասէր՝ նախանձախնդիր մեր բոլոր նուիրական սրբութիւններուն: Ես տեսայ այդ սքանչելի սերունդը «Փալատրիւ»ի հիւրընկալ լճին հայելիին մէջ: Կը մաղթեմ որ ողջ մնանք՝ տեսնելու համար այս սերունդը մեր պաշտելի Հայրենիքի Սեւանայ լճին հայելիին մէջ:

ԳՐ. ԿԻՒԼԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԺԷ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

★

Փարիզի ոստիկանական ընդհ. Վերատեսչութեան շէնքի շրջափակին մէջ, Օգոստոս 19ին տեղի ունեցան հանդիսութիւններ, ոգեկոչելու համար այն ցնծութեան պահերը, որոնք ապրեցան Փարիզցիները՝ իրենց քաղաքին ազատագրութեան օրերուն:

Հանդիսութեանց կը նախագահէին Ներքին նախարար Պ. Շաթրնէ եւ Ոստիկանական Վերատեսուչ Պ. Մօրիս Փափոն: Ներկայ էին պետ. բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ զինուորական դէմքեր:

Տասնեւհինգ տարիներ անցած են այն օրէն երբ, 1944 Օգոստոսին, Փարիզի բոլոր եկեղեցիներու զանգակները սկսան միահամուռ ղօղանջել, եւ ձայնասփիւռը, այս անգամ ֆրանսերէն լեզուով, հաղորդեց. «Զօրավար Լըքլէրի սպայակոյտի անդամներէն սպայ մը հասաւ Փարիզի քաղաքապետարանը»: Հրամանատար Տրոնն էր անիկա, որ հայազգի զինուոր Փիրլեանի հետ եկած էր աւետելու թէ զօրավար Լըքլէրի բանակները յաջորդ օրը, առաւօտուն պիտի մտնեն մայրաքաղաք:

Արդարեւ, հետեւեալ օրը, Օգոստոս 24 անմոռանալի օր մը եղաւ:

Լըքլէրի բանակները, ժողովրդական խանդավառ ցոյցերուն ցնծութեան աղաղակներու մէջ, մտան քաղաքէն ներս եւ անմիջապէս, Մոնփարնասի կայարանին մէջ, Փարիզի գերման կառավարիչը՝ Ֆոն Շոլթից, անձնատուր եղաւ: Պարտեալ գերմանացի զօրավարը յանձնեց իր իշխանութիւնը յաղթական Ֆրանսային՝ զօրավար Լըքլէրի:

Այնուհետեւ, Շան զ'Էլիզէի պողոտայէն անցան յաղթական զինուորները, մուխ ու ծուխ հանող հրասայլերը, որոնց առջեւէն կ'երթար յաղթութեան հերոսը՝ զօրավար Տը Կոլ, շրջապատուած զինադրական ճակատի մեծ ու պզտիկ ղեկավարներէն:

Այդ գիշերը, Փարիզը չքնացաւ...

Ցնծութեան աղաղակներով եւ ուրախութեան արտասուքներով դիմաւորեց Փարիզցին ազատութեան նորածագ արշալոյսը, մոռնալով չորս տարուան անարգ ու տաժանելի գրաւման մը բոլոր ցաւերն ու անձկութիւնները:

Ազատագրուա՛ծ էր Լոյս Քաղաքը...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԱ - ԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆԻ ՊԱՏԳԱՄ. ԺՈՂՈՎԸ

●

Համա - խարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 19րդ պատգմ. ժողովը գումարուեցաւ Օգոստոս 15 եւ 16ին, Կաատանի մէջ:

Նախկին Կեդր. Վարչութեան նախագահ Ս. Տէր Մարտիրոսեան բոլորին բարի գալուստ մաղթելով, ներկայացուց իր կազմին հրաժարականը եւ առաջարկեց կազմել ժողովին դիւանը:

Հայրենակիցներ Կ. Կիւմիւշեան՝ Մարսէյլէն եւ Յ. Կարապետեան՝ Վալանսէն, միաձայնութեամբ նշանակուեցան որպէս նախագահ եւ քարտուղար:

Նախագահը կոչ ըրաւ բոլորին համեբաշխութեամբ օրակարգի հարցերը լուծել, վայրկեան մը յոտնկայս, մեզմէ անդարձ բաժնուած հայրենակիցներու յիշատակը լռութեամբ յարգելէ յետոյ:

Ներկայ էին բոլոր մասնաճիւղերու ներկայացուցիչները, որոնք իրենց շրջանի նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան գրաւոր զեկուցումներէն զատ, մանրամասն տեղեկութիւններ տուին իրենց գործունէութեանց մասին:

Կեդրոնական Վարչութեան տեղեկագրէն ի յայտ եկաւ որ անոր նիւթական եւ բարոյական աշխատանքը եղած է հաւատարիմ շարունակութիւնը Միութեան ուղեգծին:

Ժողովը միաձայնութեամբ գնահատեց թէ՛ մասնաճիւղերու եւ թէ Կեդր. Վարչութեան տարուան մը գործունէութիւնը:

Օրակարգէն դուրս ժողովը զբաղեցաւ շատ մը ընթացիկ հարցերով եւ բոլորին նպաստաւոր կամ պատշաճ լուծումներ գտաւ: Ոչ պատգամաւոր հայրենակիցներ ալ կրցան արտայայտուիլ որոշ խնդիրներու շուրջ:

Խաղաղ եւ համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ ժողովը տարաւ իր աշխատանքը: Միաձայնութեամբ վերընտրուեցաւ նախկին Կեդր. Վարչութեան ամբողջ կազմը՝ երկու տարուան համար, քանի որ յաջորդ պատգմ. ժողովի թուական ընդունուեցաւ 1961ի Օգոստոս ամիսը:

Ժողովի պսակումը եղաւ կիրակի կէսօրուան ճաշը եւ անոր յաջորդող խնջոյքը, որ Միութեան Կաատանի անդամներուն, տիկիններուն եւ օրիորդներուն անձնուիրութեան փայլուն ապացոյցը տուաւ:

Ի պատիւ այս ջերմ հիւրասիրութեան, ներկաները մի քանի վայրկեանի մէջ Միութեան նուիրեցին 52 հազար ֆրանք եւ տասը տոլար:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐ ՄԸ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Օգոստոս 23ին, Վենետիկ, բացումը կատարուեցաւ շարժանկարի միջազգային Ի. Փառատօնին, որ պիտի տեւէ մինչեւ Սեպտեմբեր 6: Հակառակ անոր որ ատենէ մը ի վեր բազմացած են նման Փառատօներ աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ, Վենետիկինը իր անդրանկութեան հմայքով, գեղարուեստական լրջութեամբ եւ քննիչ յանձնախումբին միջազգային անդամներուն համբաւով՝ շարժանկարի աշխարհին համար ցարդ ամէնէն յարգին է:

Փառատօնի տեւողութեան, Վենետիկ քաղաքն ու հարեւան Լիտօ կղզին ժամադրավայրերը կը դառնան միջազգային հաւաքի տիրացած՝ շարժանկարի նոր ու մեծ արուեստին ծառայողներուն: Հոն կը հաւաքուին, ամէն տարի, շարժանկարի ճարտարարուեստի մեծագոյն ընկերութեանց տէր ու տնօրէնները, ժապաւէնի երեւելի բեմադիրները, դերասանները, բանադիրները (տիալօկիսթ), նկարահանողները եւ օրէ օր զարգացող, յեղաշրջուող, կատարելագործուող, դարուս բնորոշիչ այս արուեստին նուիրեալ մասնագէտներու ընտրանին:

Այս տարուան Փառատօնին կը մասնակցին 10 ազգեր, 13 երկարատեւ ժապաւէններով:

Մրցորդ երկիրները, բեմադիրներու եւ ժապաւէններու անունները են.—

Ֆրանսա.— Գլօտ Շապրոլ՝ «Կրկնակի կղպուած», Ռոպէր Հոսէին՝ «Յոյսերու գիշերը»:

Իտալիա.— Ռոպերթօ Ռոսելլինի՝ «Զօրավար տէլլա Ռովերէ»: Քարլօ Լիցցանի՝ «Էսթերինա»: Մարիօ Մոնիչելլի՝ «Մեծ պատերազմը»:

Մեքսիքա.— Խուան Պարտէմ՝ «Սոնաթա»:

Շուէտ.— Ինկմար Պերկման՝ «Դէմքը»:

Ամերիկա.— Օթթօ Փրեմինկէր՝ «Սպանութեան մը վերլուծումը»:

Խորհ. Միութիւն.— Ռոզանցէվ՝ «Կեանքը ձեր ձեռքերուն մէջ»:

Լեհաստան.— Եժի Քավալերովից՝ «Գիշերային շոգեկառք»:

Հունգարիա.— Ֆելիքս Մարիասի՝ «Անցուն տարիներ»:

Անգլիա.— Քէվին Մըք Կլորի՝ «Մանուկն ու կամուրջը»:

Ճափոն.— Իչիքավա՝ «Տառապանքին բոցը»:

Մրցումէ դուրս եւ Փառատօնին փակումի նիստին, Միացեալ Նահանգներու կողմէ պիտի ներկայացուի բեմադիր Պիլլի Ուայլտըրի պատրաստած վերջին ժապաւէնը. «Ոմանք զայն տաք կը սիրեն» ... մեկնարկուհի՝ Մարլին Մնրօ:

ԹԷՑԱՐԻԿ

Է.

Ինչպէ՞ս եղաւ որ այս հեղձուցիչ բուրումը բաւական եղաւ ինծի ատելի դարձնելու այս կինը. պարզ բարուրանքի մը պէտք ունէի արդեօք ամէն յարաբերութիւն դադրեցնելու համար իրեն հետ, թէ ոչ հին ատենի կանանց յատուկ այս խիղադօծումը իր շնորհներուն, իր արդուզարդին բոլոր չինծու կողմը, ծիծաղելի հանդամանքը երեւան հանեց. չեմ գիտեր: Թէֆարի՞կ. ուսկից դաւ թէֆարիկը. ու ինքը բերանը չբացած դեռ, ես պոռացի հեռուէն, բարբարոս ու վայրենի ձայնով մը.

— Ի՞նչ հոտ է ատ վրադ, գնա՛ լուացուէ շուտով:

Բառ մը չկրցաւ պատասխանել. դրան առջին գամուած մնաց, չկրնալով առաջ գալ, երեսս նայեցաւ ապշած, չըմբռնելով որ ինչին յանցանքի մը համար այսքան անողորմ գտնուիմ իրեն դէմ. վարանոտ կեցաւ հոն, պատերազմի մէջ զարնուող զինուորի մը պէս որ վիրաւորուելէն ետքը դեռ քիչ մը ատեն կանգուն կը մնայ եւ յանկարծ գետին կը փռուի:

Ը.

Ի՞նչ կ'ուզէք որ ձեզի ըսեմ աւելի. կ'ուզէ՞ք անպատճառ լսել վերջին բառը այս միամիտ սիրոյ պատմութեան:

Շաբաթ մը հիւանդ պառկած էր իր խուցին մէջ, սաստիկ թոքատապով մը որուն ես էի միակ պատճառը. խոհանոցին մէջ գիշեր ատեն վերէն վար լուացուեր էր, աղատելու համար թէֆարիկի կպչուն հոտէն, իմ պատուէրիս համաձայն. ու Տօքթէօրը, բարեկամ մը քան թէ բժիշկ մը, կը զարմանար այս գիւղացիներուն տարօրինակ սովորութիւններուն վրայ:

— Խե՞նթ է, ի՞նչ է այս կինը. խոհանոցին մէջ կը լուացուի՞ն:

Չէի պատասխաներ եւ բժիշկը կը յամառէր իր զարմանքին մէջ ու իմ ալ կարծիքս առնել ուզելով, կը կրկնէր շարունակ.

— Ի՞նչ կ'ըսես, խենթ չէ՞:

Ես՝ մահուան վտանգին առջեւ ահաբեկ՝ իր կեանքը փրկել կը խորհէի միայն:

— Պիտի ազատի՞, Տօքթէօր:

Ութ օր ամբողջ այս տագնապին մէջ անցուցի. յետոյ ապաքինութիւնը սկսաւ, դանդաղ այնքան որ նոր հիւանդութեան կը նմանէր:

Հիմա երբ երթայի սենեակը օրպխութիւնը հարցնելու, իր անուշ նայուածքը դեռ անհուն դորովով կը գգուէր. յանդիմանութեամբ չէր նայեր երբեք, ու կարծես ա՛լ աւելի գոհ էր հիմա, անձնուիրութեան նոր ապացոյցով մը ա՛լ աւելի երախտապարտ ընելուն զիս: Անհեթեթօր ըլլալ կ'ուզէր իր գոհողութիւններուն մեծութեամբը, անհետեւանք մը ու քաղցր խօսքի մը փոխարէն իր բոլոր պահանջը ներելու յօժար ու պատրաստ է:

Երբեք չխօսեցաւ հետս այն օրուան դէպքին վրայ զոր բոլորովին մոռցած էր կարծես. բայց իր տկարութիւնը կ'երկարէր ու չէր վերադառնար առջի ուժը: Հիւծում մը կար որ կը սպառէր զինքը մեղմիւ, տակաւ առ տակաւ, ու բժիշկը գլուխը կ'երերցնէր, չարագուշակ նշան, առաջուց գիտցուած, գուշակուած աղէտի մը ներկայ գտնուելու ձեւով. թոքատապէն վերջի անխուսափելի ցաւն էր այս նորէկ հիւանդութիւնը որ անընդհատ ջերմով ու բարակ քրտինքով մը կը սկսի:

Թ.

Մեռաւ իր գիւղին մէջ ուր ղրկեցինք զինքը բժիշկին պատուէրին համաձայն. մեռաւ անհուն խղճի խայթ մը թողելով սրտիս որ ահաւասիկ տասը տարի վերջը կը թեւադրէ վարանոտ գրիչս, ու իմ կամքիս հակառակ առաջ կը մղէ զայն գրով պահելու անշահասէր, աննման սիրոյ մը դէմ ցուցուած ապերախտութեանս յիշատակը:

Ու կը խորհիմ թէ կեանքը լեցուն է այս կերպ աղէտներով. իրար չհասկնալէ առաջ եկած ցաւերը որ անդարմանելի կ'ըլլան. անսպառ գորովներ հո՛ս հո՛ն թափուած, անօգուտ ու աւելորդ դառնալով, եւ փճացնելով սէրը զոր պէտք էին ամուր ու տեւական դարձնել. նպատակէն շեղած սպառումներ, իրարու չհամապատասխանող երթեւեկ մը գոհողութեանց որոնք, փոխադարձ չըլլալուն համար, կը վատնուին ու խղճի տառապանքներով լեցուն յիշատակներ կը թողուն միայն:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(4 եւ վերջ)

Շ, ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՔՈՐՖՈՒԷՆ Աթէնք վերադարձին, զօր. Կոխվաս՝ մամուլի միջոցով, կրկին բուռն յայտարարութիւններ կատարեց արք. Մակարիոսի եւ յոյն կառավարութեան դէմ։ Զօրավարը հաստատ մնալով իր տեսակէտին վրայ, Կիպրոսի թշնամին եւ կղզին մէջ տիրող քաղաքական տագնապը միշտ կը վերագրէ Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնութեանց գործադրութեան։

ՆԻԿՈՍԻՈՅ վերջին լուրերուն համաձայն, Կիպրոսի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն, մամուլին յանձնուած հաղորդագրութիւնով մը, բողոքած է 1955էն ի վեր կուսակցութիւնը արգիլելէ ենթարկող օրէնքին, ցարդ յետս կոչուած չըլլալուն դէմ։ Հաղորդագրութիւնը կը շեշտէ որ Կիպրոսի մէջ, արք. Մակարիոսէն մինչեւ ամէնէն համեստ կղզեցին ու բանուորը, համաձայն են այդ քաղաքական արգելքին անմիջական ջնջումին համար։ Անգլիական իշխանութիւնները, յոյն եւ թուրք կառավարութիւնները պատասխանատու կը նկատուին այս «բռնատիրական որոշումին» դեռ ի զօրու պահուելուն։

ԻՏԱԼԻՈՅ Կրթական նախարարութիւնը նոր ծրագիր մը պատրաստած է հանրային ուսման վերաբերեալ։ Ըստ օրինագծին տրամադրութեանց, 1960 Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, ձրի ուսուցումը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ՝ փոխանակ 11ի, ինչպէս է ներկայիս, մինչեւ 14 տարեկան։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ եօթը քաղաք պիտի պտըտի Ամերիկայի մէջ՝ Ուաշինկթըն, Նիւ Եորք, Լոս-Անճըլըս, Սան Ֆրանսիսքօ, Տիզ Մօյնզ, Այովա եւ Փիթսպըրկ։ Այս այցելութեանց ընթացքին Խրուշչեւի պիտի ընկերանայ ՄԱԿի ամերիկեան պատուիրակը՝ Քապոթ Լոճ։

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ որոշեց իր օժանդակութիւնը բերել Թուրքիոյ տնտեսական եռամեայ ծրագրին։

ԱՆԳԼԻՈՅ կարեւոր օրաթերթերէն Մանչեսթըր Կուարտիըն, որոշեց այսուհետեւ միայն Կուարտիըն կոչուիլ։ Լոնտոնի թերթերը կը մտահոգուին եւ կը կարծեն Դէ այս փոփոխութիւնը առաջին քայլ մըն է, եւ ի մօտոյ թերթը լոնտոնեան հրատարակութիւն մըն ալ պիտի ունենայ եւ վտանգաւոր մրցակից մը դառնայ մայրաքաղաքին օրաթերթերուն։

700·000 **ՓԱՐԻԶՑԻՆԵՐ** որոնք արձակուրդի գացած էին, Օգոստոս 23ին մայրաքաղաք վերադարձան։

ՎԻԱՌԵՃՃԻՈՅԻ մէջ (Իտալիա) Լուսինի Ռահվիրաներու մարդկային միջազգային դաշնակցութիւն մը հիմնուեցաւ։ Անոնք կը գտնեն թէ անջրպետին մէջ ճամբորդութիւն մը ոչ միայն կարելի է, այլ եւ օգտակար մարդկութեան համար։

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ծանօթ ղեկավար՝ Սըր Թոմըս Պիչըմ Զուիցերիոյ մէջ ամուսնացաւ իր քարտուղարուհիին հետ։ Երիցագոյն ղեկավարը՝ 80 տարեկան է, իսկ կինը՝ 27։

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԸ պատասխանելով Յորդանանի թագաւորին հրաւէրին, ի մօտոյ Ամման պիտի երթայ։

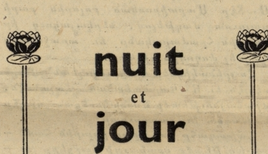
ՆՈՐ-ՏԷՀԼԻԷՆ կը հաղորդեն որ Նեհրու, առաջին անգամ ըլլալով, տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Փաքիստանի նորընտիր Վարչապետ զօրավար Այուպ Խանի հետ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պետական հրատարակչականը մօտերս պիտի հրատարակէ «Դիւանագիտական Բառարան»ի մէկ նոր տպագրութիւնը, երեք հատոր։ Հրատարակութեան ընդհանուր պատասխանատուութիւնը յանձնուած է տնտեսական գիտութեան վարդապետ՝ Տոքթ. Անտրէ Կրոմիքոյի։ Առաջին հատորը պիտի լոյս տեսնէ 1959ի վերջ, միւս երկուքը՝ 1960ին։ Բառարանին մէջ յօդուածներ պիտի ըլլան դիւանագիտական հարցերու վերաբերեալ։ Կարեւոր մաս մը յատկացուած է յետ-պատերազմեան միջազգային յարաբերութեանց բացատրութեան։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ կառավարութիւնը 30·000 պաշտօնեաներ զործէ հանած է։ Այս ձեւով պետութիւնը տարեկան 2 միլիոն փեսոսի խնայողութիւն մը պիտի ընէ։

ԾԱՆՕԹ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ Եաքոպ Էփըշթայն մեռած է 78 տարեկանին։ Ծնած էր Նիւ Եորք լեհ-հրեայ ծնողքէ։ Իր արուեստը շատ ինքնայատուկ բնոյթ մը ունէր եւ երկար ատեն ընդդիմութեան արժանացած է աւանդապաշտ շրջանակներուն կողմէ։

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Պօյաճեան, Պետրոս Շմաւոնեանի մահուան առթիւ 3000 ֆր. կը նուիրեն Մոնմորանսիի հանգստեան տան։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Հանըմ Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գայըշեան եւ զաւակը՝ Պ. Էմիլ Ժագլար, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակցեցան իրենց սուգին՝

ՊԵՏՐՈՍ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար։

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով։

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին։

ՊԵԼԺԻԱ

Կայանի տղաքը կը խնդրեն որ հաճիք ներկայ ըլլալ իրենց

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Գայէնհօֆ 21, Ավընիւ Մաքս-Թեմմէրման, Հայտ, կիրակի Օգոստոս 30ին, ժամը 11էն սկսեալ։

ՊԱՐ, ԵՐԳ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՊԻՖԷ, ԽՄԻՉՔ

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան։

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով։

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նօր, Լը Րէնսի։
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր եւ Արմենակ Եսայեան կը փնտռեն իրենց եղբայրը՝ Կարպիս Եսայեան, ընիկ Եօզէմիշցի։ Տեղեկութիւն ունեցողները կրնան գրել՝ Տիկին Գոհար Մասաղեանի՝

258, Avenue d'Argenteuil Asnieres Seine

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր.-վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք : Հատը 20 փր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ — MERCREDI 26 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8477 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4378

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆ

Երբ 1896 Օգոստոս 26ին, Կարմիր Սուլթանի մայրաքաղաքին մէջ, ափ մը անձնազոհ յեղափոխականներ, զմայլելի յանդգնութեամբ, կը գրաւէին միջազգային դրամատիրութեան միջնաբերդը, իրենց նպատակն էր ցնցել Եւրոպայի խիղճը։ Պերճախօս ապացուցութիւն մը ուղղել Հայկական բարենորոգումներուն երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց, որոնց դեսպանները իշխանական կեանք կը վարէին Վոսփորի գեղածիծաղ ափերուն վրայ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պոլսոյ Կեդրոնական Կոմիտէն նախապէս Ֆրանսերէն լեզուով խմբագրած էր Հայկական պահանջները ներկայացնող կարճ յուշագիր մը, որ վեց դեսպաններուն յանձնուեցաւ՝ Պանք Օթոմանի գրաւումէն անմիջապէս վերջ։

Ամառուան այդ եղանակին դեսպանները բէն շատեր Թարապիա կը գտնուէին։

Ապտիւլ Համիտ — որուն գահակալութեան քսանամեակը պիտի տօնուէր Օգոստոս 31ին — սարսափի ենթարկուած՝ դեսպաններու բարեացակամ աջակցութեան էր դիմած՝ օսմանեան դրամատունը ազատելու համար յեղափոխականներու ձեռքէն։

Ռուսական դեսպանատան աւագ թարգման Մաքսիմով ճարպիկ դիւանագիտութեամբ կրցաւ համոզել այս վերջինները, խոստանալով որ պետութիւնները լրջօրէն պիտի հետապնդեն բարենորոգումներու գործադրութիւնը։

Ձեռնարկի գլխաւոր վարիչ Բաբգէն Սիւնի եւ ջանի մը ընկերները զոհուած էին դրամատան մուտքին առջեւ և ներսը։

Արմէն Գարօ եւ Հրաչ (Հայկ Թիրեաքեան) վարած էին բանակցութիւնները Մաքսիմովի, դրամատան տնօրէններուն եւ Եըլտըզի պալատէն՝ Սուլթանին կողմէ ղրկուած պատուիրակներու հետ։ Առաւօտեան ժամը 2ին համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, 27 ֆետայիները զինուորական պատիւներով դուրս ելան Պանք Օթոմանէն։ Ֆրանսական «Ժիրոնտ» շոգենաւով ղրկուեցան Մարսէյլ, անկէ ալ՝ Հարաւային Ամերիկա։

Մաքսիմով իր առաքելութեան հնչուն վարձատրութիւնն ստացաւ լիառատ։ Յեղափոխականները Ֆրանսական իշխանութեանց ներկայացուեցան իբրեւ «աւազակներ»։ Մեծ պետութիւնները առիթը օգտագործեցին՝ Սուլթան Համիտէն նոր մենաշնորհներ կորզելու համար։

Հայկական բարենորոգումները բոլորովին մոռցուեցան։ Բարձրագոյն Դուռը անգամ մը եւս խաբեց Պոլսոյ դեսպանները, որոնց ներկայացուց բարենորոգումներու ծրագիր մը ո՛չ միայն հայկական նահանգներուն, այլ ամբողջ օսմանեան կայսրութեան համար, բացի Հիճազէն։

Սակայն ինչ որ ամէնէն քստմնելին էր ու եղերելին, երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց դեսպանները հանդարտ սրտով թոյլ տուին, որ Սուլթանը իրենց քթին տակ ջարդել տայ հազարաւոր անմեղ Հայեր։ Դեսպանատուները Ոսկեղջիւրի մէջ ունէին իրենց պահականաւերը — թնդանօթներով զինուած։ Մէկ լուրջ սպառնալիք իրենց կողմէ, վայրկենապէս կրնար դադրեցնել տալ ջարդը։

Զլացին այդ սպառնալիքը ու գոհացան պղատոնական դիտողութիւններով։

Հայկական խնդիրը չահաբեր դրամագլուխ մըն էր իրենց ձեռքը։

Ցեղասպանին աքանչելի կերպով օգտագործեցին զայն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԱՅՑԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՎԵՑ ԺԱՄ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ ԱՏԷՆԱՈՒԷՐԻ ՀԵՏ

Այզընհաուըրի եւրոպական ճամբորդութիւնը կը սկսի այսօր չորեքշաբթի։

Միացեալ Նահանգներու Նախագահը ժամուկ վերջին առուկս մը տալէ ետք Սպիտակ Տան մէջ, կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով պօյինկ 707 օդանաւով մը պիտի մեկնի դէպի Պոն։

Դաշնակցային Գերմանիոյ մայրաքաղաքը պատրաստ է արդէն բացառիկ շուքով ընդունելու Այզընհաուըրը։

Շաումպուրկի պալատը բոլորովին վերանորոգուած է Նախագահին այցելութեան առթիւ։

Այզընհաուըր չորեքշաբթի իրիկուն կը հասնի Պոն, քիչ ետք ամերիկեան դեսպանը ճաշ մը կուտայ իր բնակարանը։

Հինգշաբթի առտու Այզընհաուըր կ՚այցելէ Պատ-Կոտըպէրկի ամերիկեան «Թաղը»։ Ապա պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի տայ Նախագահ Հօյսի։

Նոյն առաւօտը մինչեւ ցերեկ Շաումպուրկի պալատին մէջ Ատէնաուէրի հետ առաջին խօսակցութիւնները պիտի ունենայ, որոնք պիտի շարունակուին ճաշէն ետք, մինչեւ մեկնումի ժամը։

Նախագահ Այզընհաուըր ժամը 5ին Լոնտոն պիտի մեկնի։

Թագուհիին այցելութիւն մը տալէ ետք (Սկովտիա) Նախագահը խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Վարչապետ Մաք Միլընի հետ։

Սեպտեմբեր 1ը, պարապ օր մըն է Այզընհաուըրի եւրոպական օրացոյցին մէջ։ Սեպտեմբեր 2ին, Նախագահը Փարիզ կուգայ։ Սեպտեմբեր 4ին, Ուաշինկթըն կը վերադառնայ։

Փարիզի տեսակցութենէն առաջ, Ամերիկացիները իրենց կարծիքը կը յայտնեն Ֆրանսական քաղաքականութեան մասին։ Ծանօթ է որ Վարչապետ Տըկոլէ ճառը լաւ ընդունելութիւն չգտաւ Ֆրանսայի բարեկամներուն մօտ. այս առթիւ ամերիկացի հեղինակաւոր լրագրողը՝ Ուոլթըր Լիփմըն կը գրէ.— «Ֆրանսան, Տըկոլէի բերնով կը պահանջէ որ իր դաշնակիցները ամբողջովին զօրավիգ կանգնին իրեն, Ալժերիոյ քաղաքականութեան մէջ։ Այս կը նշանակէ որ պէտք է «պարապ» չէք մը ստորագրենք եւ վերջը Տըկոլէ պիտի լեցնէ այդ չէքը։ Ա՛յս անկարելի է»։

Լիփմըն երկար կը խօսի Ալժերիոյ մասին եւ կը կարծէ որ Ալժերիոյ պատերազմը կրնայ ընդարձակուիլ մինչեւ Մարոք եւ Թունուզ եւ անդարմանելի խզում մը յառաջ բերել Արեւմուտքի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի մահմետականներու միջեւ։ Ամերիկացի լրագրողը չի հաւատար որ Ամերիկայի մէջ մէկ հոգի ըլլայ որ կարծէ թէ Ալժերիոյ ըմբոստութիւնը կարելի է անհետացնել զինուորական յաղթանակով մը կամ տնտեսական բարելաւումներով։

Լիփմըն անհամաձայնութեան ուրիշ կէտեր ալ կը գտնէ Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի միջեւ, ինչպէս հիւլէական զաղտնիքներու փոխանակութիւնը, հիւլէական ռումբի անդամակցութիւնը եւն., եւն.։ Այս իսկ պատճառով, Այզընհաուըրի այցելութիւնը Փարիզ, բաւական դժուարութիւններու դուռ պիտի բանայ։

× Խորհրդային շրջանակները լաւատես են եւ Օոօոի Մոսկուայի սեփական թղթակիցը կը գրէ իր թերթին.— «Միկոյեան ինծի բսաւ որ Խրուշ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ մթնոլորտը պայծառ է, ո՞վ կրնար նախատեսել այս բարելաւումը քանի մը ամիս առաջ»։

Օրը Օրին

Ա՞Ս ԷՐ ԵՂԱԾԸ…

Կոյրը մէկ աչքով ալ կը գոհանար, Աստուած իրեն տուաւ երկու աչք…

«Դրախտավայր»ին Առաջնորդը, Խրուշչեւ միտքը դրաւ որ չորս Մեծ պետութեանց Մեծերը — երկուքը նախագահ, երկուքը վարչապետ — «վեհաժողով» մը գումարէին եւ իրենց միջեւ կարգադրէին օրուան վէճերը, որոնց համրանքը օրէ օր կ՚անի։

Արեւմտեան դաշնակիցները պայման դրին.

— Այդ «վեհաժողովը» կը գումարենք, եթէ Արտաքին նախարարներու՝ Ժընեւի ժողովը դրական արդիւնք մը տուած ըլլայ…

Արտաքին նախարարներու ժողովը, որուն պաշտօնական «հոգոցն հանգուցեալ»ը կարդացին արդէն, Լեմանի ափունքը, այդ արդիւնքը չտուաւ։ Ընդհակառակն, փաստեց որ խորհրդային Միութիւնը, տակաւին, հրաժարած չէր՝ Եւրոպան ալ — ու աշխարհի մնացեալ ցամաքամասերն ալ — կարմրցնելու իր նպատակէն։

Դաշնակիցները վճռական դիրք բռնեցին՝ ի տես Մոսկուայի խաղերուն եւ ի լուր անոր թատերական ազդարարութեանց եւ սպառնալիքներուն։ Եւ յայտարարեցին.

— Մենք Արեւմտեան Պերլինէն դուրս չենք ելլեր եւ եթէ պէտք ըլլայ, կը կռուինք… Մենք իր բախտին չենք կրնար ձգել նախկին մայրաքաղաքին երկու միլիոն Գերմանները…

Աշխարհը ծափահարեց այս ուժեղ ու առնական կեցուածքը։

×

Ի՞նչ պատահեցաւ, սակայն։ Եթէ դաշնակիցները տեղի չտուին, Մոսկուան նահանջե՞ց։ Ո՛չ Մոսկուան չնահանջեց։ Ու տակաւին կը պահանջէ որ դաշնակիցները Պերլինէն ետ քաշուին՝ մէկուկէս տարիէն։ Մեծազօր Արեւմուտքը այդ տեսակ պահանջ չներկայացուց Խրուշչեւին ու չպոռաց անոր երեսին.

— Դո՛ւրս ելիր Արեւելեան Եւրոպայէն՝ մէկուկէս տարիէն…

Ու գոհացաւ «Ազատ Գերիներու Շաբաթ»ներ սարքելով… Փակագծի մէջ ըսեմ որ Պոսթընի ժողովին ներկայ եղած են միայն 70 հոգի…

Մոսկուայի վարիչները որսկան շունի հոտառութիւն ունին եւ գիտեն թէ ի՛նչ կ՚արժեն Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ուաշինկթընի մէջ արտասանուած ճառերը եւ «դուրս չենք ելլեր»ները։

Այս անփառունակ կացութեան մէջ է, ահաւասիկ, որ Ամերիկա կը հրաւիրուի վարչապետ Խրուշչեւ՝ Ժընեւի ժողովին յուղարկաւորութենէն օր մը առաջ։ Շատ նշանակալից երեւոյթ է որ հրաւէրի ծրագիրը սեղանի վրայ է եղեր Յուլիսի սկիզբները ու մետասաներորդ ժամուն է որ Այքը խօսեր է Տիքին հետ՝ անոր մասին։ Նիքսըն, Մոսկուայի օդակայանը հասնելուն, արդէն գիտէր որ Խրուշչեւ իր մուրատին պիտի հասնէր…

Ասիկա կը նշանակէ որ մէկ կողմէն «դրական արդիւնք» կը սպասէին, միամտօրէն, միւս կողմէն, ամէն բան կարգադրած էին — վարագոյրին ետեւը—որպէսզի Այքն ու Խրուշը առանձին զրոյց մը ունենային։ Վարպետորդի Ուկրայնացին իր պահանջած «վեհաժողով»ին մէջ արդէն որո՞ւ հետ պիտի տեսնուէր որ…

Միամտութիւն է ակնկալել որ Խրուշչեւի Ամերիկա այցելութեամբ, « պաղ » կոչուած պատերազմը յանկարծ « տաք — նայ », որովհետեւ վարչապետը իր աչքերով պիտի տեսնէ Ամերիկան ինչպէս որ է…

Այս այցելութիւնն ալ որեւէ արդիւնք պիտի չտայ եւ Այզընհաուըրի Մոսկուա նամբորդութիւնն ալ պիտի չբարեփոխէ Խրուշչեւներու մտայնութիւնը։

Իսկ մարդկութիւնը ականատես պիտի ըլլայ երկու անփառունակ երեւոյթներու — առաջին՝ Խրուշչեւի համբաւն ու հեղինակութիւնը նոր թափ պիտի ստանան եւ վարչապետը աւելի եւս պիտի շփանայ. երկրորդ՝ Արեւմտեան ճակատին բարոյական դիրքը պիտի տկարանայ։ Ու մարդիկ — մանաւանդ գերիները — պիտի բսեն իրարու.

— Ա՞ս էր եղածը… Ամբողջ աղմուկը…

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Տնտեսական նախարարը առայժմ յետաձգեց Թուրքիոյ փոխ մը բանալու գաղափարը։ Գերման նախարարը երկու կէտերու վրայ կը պնդէ.— Ա) Եւրոպայի հասարակապետական իմաստը, Բ) Թուրքիոյ կողմէ ճիգի մը անհրաժեշտութիւնը։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ պաշտպանութեան նախկին պետը՝ զօրավար Ճիւքով որ պաշտօնանկ եղած էր 1953ին կրկին հրապարակ ելած է։ Պատերազմական նախարարութեան պաշտօնաթերթը Կրազնայա զվեզտա կը յիշէ անոր անունը իբրեւ կյորդ Վոլկայի զինուորական շրջանին հրամանատարին։

ԹՈՒՆԹՈՅԻ մէջ (Իտալիա) վարչապետ Անթոնիօ Սէնէի ճառ մը խօսած է Տէ Կասփէրիի մահուան հինգերորդ տարեդարձին առթիւ եւ ըսած.— «Մեր պայքարին գլխաւոր հարցը հակահամայնավար պայքարն է»։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը տասը օր Եւկոսլաւիա մնալէն ետք, Ադիս Աբաբա վերադարձած է։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ խորհրդային դեսպանը, 12 օրուան ընթացքին, երրորդ անգամ ըլլալով տեսակցութիւն մը ունեցած է Արտաքին նախարար՝ Աբբաս Արամի հետ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը որոշած է Լիբանանցի ճարտարապետներու յանձնել Փարիզի Ուսանողական Ոստանին մէջ լիբանանեան տան շինութիւնը։ Այս շինութիւնը պիտի արժէ 400 միլիոն փրանք որուն կէսը պիտի վճարէ կառավարութիւնը, իսկ միւս կէսը պիտի հայթայթեն Ափրիկէի Լիբանանցիները։

ՏԷՅԼԻ ԹԷԼԵԿՐԱՖի Պաղտատի թղթակիցը կը պատմէ թէ քաղաքին յատկանշական գիծերէն մէկն է Մարքս-Լենինեան գիրքերու աժան վաճառումը։ Մոսկուայի եւ Փեքինի հրատարակութիւնները (Մարքս, Էնկելս, Լենին) կ՚արժեն, օրինակի համար, 600 ֆր. կազմուած հինգ հատորները միասին, մինչ ամերիկեան ոստիկանական վէպ մը կ՚արժէ 500 փրանք։

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՏԱԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻՐԱՆԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ

Պէյրութի մեր պաշտօնակիցը Ազդակ Օգոստոս 22ի իր թիւով կը հաղորդէ.—

Իրանի Թեմի Թեմական Խորհուրդը, Օգոստոս 18ին, Թեհրանի մէջ գումարուած նիստին միաձայնութեամբ թեմին առաջնորդ ընտրած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Դիւան եպիսկոպոս Արտակ Ս. Մանուկեանը։

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀՈՐԸ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԵՐՈՍԸ ԱՂՔԱՏ ԿԸ ԾՆԻ, ԱՂՔԱՏ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Հարիւր տարի առաջ՝ 1859 Օգոստոս 27ին, Փենսիլվանիոյ մէջ կը ժայթքէր քարիւղը 21 մեթր խորութեամբ հորէ մը՝ շնորհիւ Էտուին Տրէքի յարատեւ ջանքերուն:

Հարիւր տարի ետք «սեւ ոսկին» դարձած է աշխարհի ճարտարարուեստին էական նիւթը: 1890ին քարիւղի սպառումն էր, առաւելապէս լուսաւորութեան եւ ջեռուցման համար, տասը միլիոն թոն: Անցեալ տարի սպառման քանակը 935 միլիոն թոնի բարձրացած էր: Հանքերու շահագործման դրամագլուխը կը հասնի չորս միլիառ աթերլինի: Քարիւղի ընկերութիւնները ամէնէն հզօր ընկերութիւններն են, պետութիւններ կը մրցին քարիւղի հանքերու տիրապետութեան համար:

Քարիւղի ճարտարարուեստին հիմնադիրն է, առաջին անգամ քարիւղի հորը բացող, Էտուին Տրէք, որ ծնած է 1819 Մարտ 29ին գիւղակի մը, Կրինվիլի մէջ: Գեղջուկ ընտանիքի զաւակ, փափկակազմ եւ ջղային. հակասութիւն մը՝ քաջակազմ գիւղացիներու մօտ: Ընտանիքը կը զաղթէ աւելի հեռուն: Դպրոցին մէջ երախան ցրուած է թէեւ, բայց ուշիմ:

1835էն 1840 Ամերիկայի մէջ ամէնէն ժողովրդական մարդն էր Ճեքսըն, որ թշուառ մանկութիւն մը ունեցած էր, բայց աշխատանքով եւ յանդգնութեամբ բարձրացած էր նախագահական աթոռին վրայ: Նախագահը բարեկամն էր համեստ դասակարգերու: Կը հրաւիրէր հայրենակիցները «ջիղ ունենալու, ձեռներէց ըլլալու», որովհետեւ նախաձեռնութեան եւ աշխատանքի ոգիով կարելի էր «Նահանգները աշխարհի առաջին երկիրը դարձնել»:

Դպրոցին մէջ ցրուած երախան, յամառ ընթերցող պատանի մըն էր: Կը հետաքրքրուէր արկածախնդիր անհատներու պատմութեամբ եւ օր մըն ալ, 19 տարեկան, կը ներկայացնէր հօրը՝ իր մեկնումի որոշումը: Հայրը կը զարմանար, մայրը կուլար, որովհետեւ գիտէին, թէ տղուն որոշումը անդառնալի էր:

Եւ Էտուին կը մեկնէր, հետիոտն, երկու տոլարով եւ երկու կտոր հացով՝ անծանօթ հորիզոններու տակ բախտ որոնելու: Ճամբան կը հանդիպէր դատարկապորտի մը, ամայութեան մէջ, իրիկնամութին: Ճամբորդը գրպանէն կը հանէր սրուակ մը, ուրկէ ծունկերուն վրայ կը թափէր սեւ հեղուկ մը եւ կը սկսէր շփել: Այս հեղուկը — կ'ըսէր ճամբորդը — յօղացաւի միակ դեղն է: Երիտասարդը Քալիֆորնիան կ'երազէր: Ուշ չէր դներ անկոչ ընկերոջ խօսքին եւ կը քնանար բաց օդին, առանձնացած:

Երբ արեւածագին կ'արթննար, ճամբորդը հեռացած էր արդէն երիտասարդին փոքրիկ հարստութիւնն ալ հետը տանելով: Կը վերցնէր դատարկ սրուակը, կը կարդար պիտակը. «Հանքային իւղ բժշկական, թանկագին դեղ յօդացաւերու, մորթային հիւանդութեանց դէմ»:

Անօթի էր, պէտք է գործ մը գտնէր, օրապահիկը ճարելու համար: Կը հասնէր ագարակ մը, կ'աշխատէր մէկ քանի օր եւ յետոյ կը մեկնէր, որովհետեւ նպատակը տեղ մը կանգ առնել չէր, այլ քալել, նոր հողամասեր տեսնել, նոր կեանք մը սկսիլ: Կը ծառայէր նաւու մը մէջ, լիճին մէջ կ'իյնար. կը փրկուէր ստոյգ մահէ մը. կը ձգէր համեստ գործը, կ'աշխատէր ագարակի մը մէջ: Դարձեալ կը հեռանար, միշտ դէպի արեւմուտք:

Կը հասնէր գիւղի մը պանդոկը:

Ճաշի ատեն սեղանակիցներ կը շաղակրատէին: Մէկը կը գովէր նոր ստացած մեքենան, ուրիշ մը կը պարծէր, թէ լաւ շահ մը ապահոված էր բժշկական իւղ վաճառելով: «Այս իւղը կը հոսի ինքնին՝ ժայռէն դուրս գալով: Կը ծփայ ջուրին վրայ, բուժիչ յատկութիւն ունի»: Կը մնայ պանդոկին մէջ որպէս սպասեակ: Կը լսէր մօրը հիւանդութիւնը, կրտսեր եղբօր տունէն հեռանալը, իրեն նման՝ արկածախնդրութեանց հետամուտ: Կը վերադառնար տուն ողջագուրելու ծերունի հայրը, հիւանդ մայրը:

Փիթսպուրկ, ճարտարարուեստական քաղաքին մօտ, Թարենթ գիւղին մէջ հողը փորելով ջրոտ աղ կը հանէին: Ջուրը կը շոգիանար, կը մնային բիւրեղներ: Շահաբեր գործ մըն էր ասիկա: Բայց օր մը, հորէն դուրս կը ժայթքէ սեւ, թանձր իւղ մը, որ պատահաբար կրակ կ'առնէ, երկու օրուան աշխատանք պէտք կ'ըլլայ հրդեհը մարելու համար: Ուրեմն ժայռէն դուրս եկող իւղը վառելի է, լուսաւորութեան կը ծառայէ: Իւղը կը գործածուէր իբրեւ դեղ՝ դարմանելու համար մորթային հիւանդութիւններ, այժմ կը ծառայէր լուսաւորութեան՝ կրկին սպառում ունենալով եւ շահ ապահովելով շահագործողներուն:

Դրամատէրեր կը հետաքրքրուէին շահաբեր նիւթով, Նիւ Եորքի մէջ կը կազմուի ընկերութիւն մը «Փենսիլվանիա Ռոք Օյլ Քըմփընի» 500.000 տոլար դրամագլուխով: Էտուին կը ծանօթանար դրամատէր Թաունսենտի, ընկերութեան պաշտօնեաներէն մէկը կը դառնար:

Կը հիւանդանար ծանրապէս, վերջապէս կը բուժուէր տասնեակ օրեր անկողին գամուած մնալէ ետք:

1857 Դեկտ. 12ին Նիւ Եորքէն կը մեկնէր Էրիէ, անկէ Թիթըսվիլ: Չկան գործիքներ, չկան գործաւորներ: Էտուին պիտի ստեղծէր միջոցներ, պիտի սկսէր պեղումներու: Ամիսները կը սահէին, աշխատանքը տաժանագին էր. արդիւնք ոչինչ: Ծախքեր կը կատարուէին, շահ մը ապահովուած չէր: 1858 Օգոստ. 25ին ընկերութիւնը կ'որոշէր դադրեցնել աշխատանքները: Էտուին կը շուարէր, բայց չէր յուսահատեր: Կը շարունակէր գործը դեռ ամիսներ:

Երջանիկ օր մը, երբ առանձնացած կը խորհրդածէր, կը լսէր աղմուկ մը, դուրս կը ցատկէր, դէպի հորը կը սլանար, բանուորներ զարմացած կանգ առած կը դիտէին հորէն ժայթքող հեղուկը, որ կը հոսէր ուղղաօրէն մասնաւոր հոտ մը սփռելով շրջապատին վրայ: Երջանիկ էր Էտուին, յաղթած էր բնութեան, կը համոզուէր, թէ երբեք յուսահատելու չէ, թէ յարատեւութիւնը կը յաղթէ ամէն խոչընդոտի:

Ո՞ւր դնել առատահոս հեղուկը, կը պակսէին ընդունարաններ: Առաջին օրը քսան տակառ կը հաւաքէին, ամաններու, շիշերու, խոհանոցի, տան կարասիներու մէջ: Անտառը քովն էր, բանուորներ կը ջանային տակառներ պատրաստել:

Իր անունը կը լսուէր ամէն կողմ, բայց մարդկային ապերախտութիւնը կը հեռացնէր այս անխոնջ աշխատաւորը գործէն, շահը վերապահելով միայն ընչաքաղց ընկերութեան: Էտուին պարտաւոր էր համեստ պաշտօն մը գտնել ապրելու համար: Կ'ընտրուէր հաշտարար դատաւոր:

Կը մեկնէր Նիւ Եորք, կը հիւանդանար կրկին, կը սպառէր խնայողութիւնը եւ կ'ապրէր բարեկամներու հանգանակութեամբ:

Էտուին Տրէք կը մեռնի 1880 Նոյեմբեր 15ին: Երբ Փենսիլվանիոյ հորերը առատօրէն իւղ կը հոսէին ընկերութիւններ միլիոններ կը հաշուէին, հսկայական տարողութեամբ նաւեր քարիւղ կը բաշխէին աշխարհի, տոլարներու աշխարհը հարստացնելով:

Քսան տարի ետք քարիւղի կարեւորութիւնը հրապարակողներ, կը գրեն քարիւղի պատմութիւնը, կը յիշեն Էտուինի մոռցուած դէմքը եւ 1909ին միայն իր աճիւնները կը փոխադրուին Թիթըսվիլ, քարիւղի մեծ ընկերութիւնն ալ կը բարեհաճի յուշարձան մը կանգնել տալ իսկական հիմնադիրին դամբանին վրայ:

Մեռաւ աղքատ եւ անմխիթար, ուրիշներուն միլիառներ պարգեւող այս համեստ շինականի զաւակը: Չէր կրնար երեւակայել, թէ իր գործը պիտի ձեւափոխէր աշխարհը, նոր ճարտարարուեստներ պիտի ծագէին, զանազան նիւթեր պիտի պատրաստուէին ժայռի հեղուկէն, որ պիտի ստանար ոսկիի արժէք: Իր սպառումը մտահոգիչ է Ամերիկայի համար, երկրի մը մէջ իր գոյութիւնը հարստութիւն մըն է այդ երկրին համար, բայց միանգամայն պայքարի կրկէս մը:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

★

Աշոտ Փալանջեանի (Աշփալ) «Նշանառուն» խորագրով ժողովածուն ընդգրկում է վերջին տասնամեակում հեղինակի գրած ստեղծագործութիւնների մի մասը՝ կարճ նորավէպեր, թերթօններ, գրական կապկումներ, ինչպէս նաեւ մի հատուած «Իշխան Բագրատունի» սատիրական վէպից:

Երգիծական գործերի ժողովածուներ մեզ մօտ լոյս են տեսնում հազուադէպ, մի տեսակ բացառութեան կարգով, եւ ընթերցողները երգիծանքը կարդում են միայն պարբերական մամուլում: Գրախօսւող ժողովածուն ողջունելի երեւոյթ է նախ եւ առաջ այդ տեսակէտից: Առանձին ժողովածուով վերահրատարակել երգիծական գործերը, մասնաւորապէս թերթօնները, նշանակում է ընդունել դրանք իբրեւ որոշակի գեղարուեստական արժէքներ, բացի նրանից, որ դրանք հանդիսանում են օրուայ հրատապ հարցերին պատասխանող, այսպէս ասած՝ այժմէական գործեր: Իսկ գեղարուեստական արժէքներ գրախօսւող ժողովածուում իրօք կան:

Ժողովածուի առաւել ծաւալուն բաժինը կազմում են թերթօնները: Այստեղ կան այնպիսի սրամիտ թերթօններ, ինչպէս՝ «Լեզուախառնութիւն», «Վարսավիրական հաշիւներ», «Գործնական խորհրդակցութիւն», «Գոմշագէտները», եւայլն: Կիրառելով խօսքի եւ դրութեան ծիծաղ, հեղինակն այդ թերթօններում ծաղրում է մեր կենցաղում, ինչպէս եւ մեր կեանքի այլ բնագաւառներում եղած խոտելի երեւոյթները: Մերթ ծիծաղի, մեր սատիրի ուժով հեղինակը քննադատում է գրասենեակայիններին, խոտանարարներին, զոփողներին, բութ ու անմշակ մարդկանց, անփոյթ եւ անբարեխիղճ աշխատաւորներին: Այդպիսի մարդկանց հեղինակը մի տեղ սրամիտ կերպով անուանում է «լաւ գրուած գրքի վրիպակներ» (էջ 72) եւ այն միտքն է յայտնում, որ համապատասխան սրբագրիչները պէտք է սրբագրեն դրանք: Անշուշտ, ինքը՝ հեղինակը եւս իր երգիծանքով մասնակցում է այդ վրիպակների սրբագրութեանը:

Առանձնապէս հետաքրքրութեամբ են կարդացւում գրական կապկումները, որոնց մէջ լաւ են դրսեւորուել հեղինակի դիտողականութիւնն ու երգիծելու ընդունակութիւնը: Ա. Փալանջեանն այստեղ նուրբ կերպով նկատում ու մեզ հիմնաւոր ներկայացնում է առանձին հեղինակների բնորոշ գրելաձեւը, առաւելութիւններն ու թերութիւնները: Այս կապկումների բուն արժէքն այն է, որ դրանցում ճշգրիտ հեղինակների առանձին թերութիւնները երգիծական ոճի ընձեռած մի-

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ՉՄԵՌԱՒ

Ո՛չ Հազէ իր Ռունթէր տէն Լինտէնի գրասենեակին մէջ եւ ոչ ալ Պատերազմական Նախարարութեան շէնքին մէջ հաւաքուած միւս դաւադիրները տեղեկութիւն ունին այս անցքերէն: Անոնք, զբաղած են իրենց գրասենեակներէն հեռաձայնով հրամաններ արձակել աջ ու ձախ, եւ սակայն կ'անգիտանան թէ՝ անոնք որ այդ հրամանները պէտք է գործադրեն վերջին պահուն, արդէն յարաբերութիւններ են մշակած նոյնինքն Առաջնորդին հետ, եւ անորմէ հրահանգներ են ստացած: Եւ այսպէս, սկսուած շարժումը գրեթէ խեղդամահ է եղած իր սաղմին մէջ իսկ...:

Դաւադիրները մեծ սխալ մըն էին գործած: Անոնք զանց էին առած մասնաւոր մարդիկ ուղարկելու, որոնք պաշտօն պիտի ունենային գործադրել տալու կէտ առ կէտ արձակուած հրամանները:

Այս է թերեւս Յուլիս 20ի դաւադրական շարժումին ձախողութեան իսկական պատճառը: Այդ շարժումը ունէր բազում ղեկավարներ՝ գրասենեակներու մէջ եւ սակայն փողոցը... պարապ էր:

Մինչեւ վերջին վայրկեանը Հազէ կ'անգիտանայ կացութեան իսկութիւնը: Միայն երեկոյեան դէմ, ձայնասփիւռէն կը տեղեկանայ թէ Առաջնորդը ողջ է եւ մահափորձը ձախողած: Անմիջապէս կը հեռաձայնէ Օլպրիխթի, որ ընդհակառակն կ'ապահովէ զինքը բոլորովին տարբեր բան ըսելով: «Այդ լուրը, կը յայտարարէ Օլպրիխթ, բոլորովին կը հակասէ ճշմարտութեան: Այդ լուրը տարածուած է հակառակորդներու կողմէ, ներքին շփոթութիւն մը ստեղծելու համար»:

Ճշմարտութիւնը իրեն համար երեւան կ'ելլէ երեկոյեան դէմ, երբ զօրավար Ռանքէ իրեն կը հեռաձայնէ եւ կը յանձնարարէ երթալ ու տեսնել քարոզչութեան նախարարը՝ Կէօպէլս: Հազէ կը դիմէ հոն, նախարարը չոր ու ցամաք կ'ընդունի զինքը եւ երբ Հազէ կը յայտնէ թէ եկած է հրահանգներ ստանալու, Կէօպէլս, միշտ չոր ու ցամաք, կը յայտարարէ թէ ամէն հրահանգ տրուած է արդէն հրամանատար Ռեմերին, նոյնինքն Առաջնորդին կողմէ, եւ թէ Հազէ կատարելիք որեւէ գործ չունի:

Ֆոն Հազէ.— Նախարար Կէօպէլս այնուհետեւ պահանջեց որ չհեռանամ եւ մնամ նախարարութեան շէնքին մէջ:

Ֆրայզլէր.— Եւ հիմա, դուք հոս էք... իբրեւ ամբաստանեալ:

Այսպէս, տարաբախտ Հազէ, իրեն համար կորսուած դրութիւնը յուսահատական ճիգով մը փրկելու մտքով, իր ատրճանակով կ'իյնայ դայլի կլափին մէջ... եւ կը ձերբակալուի Յուլիս 20ի երեկոյեան, քարոզչութեան նախարարութեան պաշտօնատեղիին մէջ:

×

Կարգը եկած է հարցաքննելու եւ դատելու այնպիսի դէմքեր, որոնք կարեւոր դեր են կատարած դաւադրական կազմակերպութեան մէջ, եւ որոնք հաւանական յաջողութենէ մը ետք պիտի կոչուէին պատասխանատու պաշտօններու նոր կազմուելիք գերման կառավարութեան մէջ:

Չորս հոգի են անոնք.— Տեղակալ-գնդապետ Ռոպէրթ Պերնարտիս, հրամանատար Քարլ Քլաուզինկ եւ պահեստի տեղակալներ՝ Փեթեր Եորք Ֆոն Վարթենպուրկ եւ Ալպրիխթ Ֆոն Հակէն: Չորսն ալ դաւադիրներ են մեղսակցութեան տարբեր չափով ու ձեւով:

Առաջինը՝ տուած է իր ամբողջական համաձայնութիւնը դաւադրական շարժումին եւ զինքը Յուլիս 20ին կը գտնենք դաւադիրներու ընդհանուր հաւաքոյթին՝ Պերլին, Պատերազմական Նախարարութեան շէնքին մէջ:

Երկրորդը, իր կատարած երեք ճամբորդութեանց ընթացքին, իր հետ բերած է պայթուցիկ նիւթեր զօրս զօրավար Շթիֆի հրահանգով յանձնած է Շթաուֆէնպէրկի: Այս նոյն պայթուցիկներով է որ լեցուած են Յուլիս 20ի մահափորձին յատկացուած ռումբերը:

Փեթեր Եորք Ֆոն Վարթենպուրկ, որ առաջին հարցաքննուողը կ'ըլլայ, ծնած է 1904ին, Քլայն-Էօլցըի մէջ: Ազգականական կապեր ունենալով Կոմս Շթաուֆէնպէրկի հետ — զարմիկներ են — երիտասարդ Եորք կ'ուսանի իրաւագիտութիւն եւ քաղաքական գիտութիւններ Պոնի եւ Պրեսլաուի մէջ: Զրահապատ բանակով մը կը մասնակցի Լեհաստանի արշաւանքին եւ այդ շրջանին է որ կը ստանայ Երկաթեայ Խաչի Բ. աստիճանը, յետոյ Արդարութեան Նախարարութեան պահանջով զինուորական գործօն ծառայութենէ յետս կը կոչուի եւ կը կցուի Արդարութեան Նախարարութեան, ապա 1942ին պաշտօնի կը կոչուի «Արեւելեան ճակատի տնտես. գրասենեակին մէջ»:

Նախագահը այս բոլորը ճշդելէ ետք, իր յարձակողականը կը սկսի.

Ֆրայզլէր.— Դուք արձանագրուած չէ՞ք Ազգային Ընկերվարական (Նացի) կուսակցութեան կամ անոր կազմակերպութիւններէն մէկուն:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Ո՛չ:

Ֆրայզլէր.— Եւ ինչո՞ւ, եթէ կը հաճիք:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Որովհետեւ ի վերջոյ, Ազգային - Ընկերվարական մը չեմ: Եւ ուրեմն չէի կրնար անդամ ըլլալ կուսակցութեան մը որուն գաղափարական գործունէութեան ես...

(13 Շար.)

ջոյներով չափազանցւում են եւ այդպիսով քննադատւում են առհասարակ մեր գրականութեան մէջ նկատուող նմանօրինակ թերութիւնները, ընդ որում, ընթերցողը վերանում է ճշգրիտ հեղինակներից, որոնց մասին գրուած են այդ կապկումները:

Հեղինակի «Իշխան Բագրատունի» վէպում զատելով տպագրուած հատուածից, նկարագրւում է հայկական գաւառական քաղաքի կեանքը առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին: Հատուածը, սակայն, նիւթ չի ընձեռում խօսելու վէպի գաղափարական – գեղարուեստական նշանակութեան մասին:

Սակայն, պէտք է ասել, որ հեղինակն ու խմբագիրը այնքան էլ խստապահանջ չեն եղել ժողովածուի նիւթերն ընտրելիս: Դրա հետեւանքով ժողովածուում տեղ են գտել ակնյայտօրէն թոյլ կամ էլ արդէն իրենց հրատապութիւնը կորցրած մի քանի գործեր:

Հեղինակի կարճ նորավէպերը կամ երգիծական բնոյթի են (այդ տեսակէտից բաւական մօտենում են թերթօններին), կամ էլ որոշ երգիծական երանգ ունեն. այնպէս որ, բոլոր դէպքերում զգացւում է, որ դրանց հեղինակը երգիծաբան է: Այնուամենայնիւ ոչ բոլոր նորավէպերն են յաջողուած: Հեղինակի ուժը երգիծանքի մէջ է եւ քիչ թէ շատ յաջողուած կարելի է համարել նրա «Մխիթարը», «Նուէրը», «Սակայնը» եւ էլի երգիծական մի քանի նորավէպեր: Բայց այդ նորավէպերը, որտեղ երգիծանքը միայն երանգ է, առանձին գեղարուեստական արժէք չեն ներկայացնում: Կարդալով, օրինակ, «Վերադարձ» նորավէպը՝ ընթերցողն իմանում է, որ հաւաքական տնտեսութեան մեղուապահ Ներսէս բիձայի տղան՝ Ալօն բանակից տուն է վերադառնում, եւ էլ ուրիշ բան չի մնում յիշողութեան մէջ, որովհետեւ այդտեղ որեւէ ինքնատիպ բան չկայ, էլ չենք ասում, որ առհասարակ որեւէ նորավիպային բան չկայ: Նոյնը կարելի է ասել «Մղձաւանջ» եւ հէնց «Նշանառու» (որի անունով կոչւում է ժողովածուն) նորավէպերի մասին: Առաջինում նկարագրւում է նախայեղափոխական հայ գիւղում քեռխվայի անարդար ընտրութիւնը. բազմիցս շօշափուած մի նիւթ, որի գեղարուեստական մարմնաւորմամբ հեղինակը որեւէ նոր բան չի բերում: «Նշանառու» նորավէպն այն մասին է, թէ ինչպէս նաւի խոհարար Ռուբէնը մատուցողուհի Տանիայի առաջ փորձում է «նկարագրել իր սէրն ու զգացմունքները», սակայն Տանիան որոշակի ասում է, որ ինքը չի սիրում նրան, որովհետեւ նա սահմանափակ մարդ է, խոհանոցից դուրս ուրիշ աշխարհ չունի: Բայց ահա երկու օր յետոյ օդում երեւում է գերմանական մի կործանիչ, եւ չնայած «ամէն կողմից լսւում էր գնդակների վզզոց, հրացանների ու զենիթային հրանօթների ճարճատիւն (էջ 13), չնայած մեր ինքնաթիռներն էլ են հետապնդում թշնամական կործանիչին, բայց այդ բոլորի մէջ միայն Ռուբէնին է յաջողւում հրացանի երրորդ գնդակով ցած գցել այդ «գիշատիչ թռչունին», որից անմիջապէս յետոյ Տանիան վազէվազ հասնում ընկնում է Ռուբէնի գիրկը, յետոյ էլ նրանք ամուսնանում են: Սա արդէն շատ է պարզունակ:

Հեղինակը ժողովածուում զետեղել է երկու թերթօն («Կարճատեւ երջանկութիւն» եւ «Անտեղի աղմուկ») այնպիսի մի թեմայով՝ այժմ արդէն նշանակութիւնը կորցրած, ինչպիսին բաղնիքից օգտուելու դժուարութիւններն են: Այդպիսի գործերը այժմ արդէն չեն պատասխանում օրուայ հրատապ հարցերին, հակառակ գրքի ծանօթագրութեան մէջ եղած հաւաստիացմանը:

Եթէ հեղինակն ու խմբագիրը ժողովածուն ազատած լինէին նման թերթօններից ու նորավէպերից, ապա դրանից ժողովածուն միայն շահած կը լինէր:

Ամբողջութեան մէջ գրախօսուող ժողովածուն լաւ տպաւորութիւն է թողնում եւ կարդացւում է հաճոյքով:

Վ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆ

Թատերական եւ գրական վերամուտին, տեղական թերթերը ստուար սիւնակներ կը նուիրեն արուեստի աշխարհին:

Լրագրողները կարգաւ կ'այցելեն անուանի դերասաններու, բեմադիրներու, գրագէտներու՝ անոնց կարծիքներն արձանագրելու եւ ծրագիրները իմանալու համար:

Տօվիլի մէջ, Սթէվ Փասէօր առիթն ունեցած է խօսելու ժապաւէնի վարպետ ասացագիր՝ Անրի Ժանսոնի հետ:

Այս խստապահանջ եւ տաղանդաւոր՝ ակնածանք պարտադրող հրապարակագիրը, որուն կծու սրամտութիւնները այնքան տարածուած են՝ յայտարարած է թէ Աշոտ Մալաքեանը կը նախընտրէ իբրեւ բեմադիր.— «Անրի Վէրնէօյի հետ է որ կը նախընտրեմ աշխատիլ, որովհետեւ շատ տաղանդաւոր է եւ ժապաւէնի գործադրութեան ատեն կ'ընէ ինչ որ միասին որոշած ենք նախապէս»:

Նման կարծիք մը, Ժանսոնի պէս հեղինակաւոր անձի մը կողմէ, նոր փաստ մըն է Աշոտ Մալաքեանի վայելած մեծ համակրանքին, շարժանկարի խստապահանջ ասպարէզին մէջ:

Բնական է որ մեր համակրելի բարեկամը, իր դիւրահաղորդ բնաւորութեամբ, ճկուն վարուելակերպով եւ ինքնուրոյն տաղանդով կրցած է իր շուրջ ստեղծել այսքան ջերմ մթնոլորտ մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԸ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

★

ԼԱ ՍԻՈԹԱ (Յառաջ).— Սրտայոյզ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ տեղւոյս հայ մատրան մէջ, ծայրէ ծայր լեցուն, տեղացի եւ արձակուրդի եկած Հայերով: Սրտայոյզ մանաւանդ անոր համար որ, ի չգոյէ դպիրի, ժողովուրդն ինքը երգեց, միաբերան, պատարագի շարականները:

Պատարագեց Մարսէյլէն յատկապէս եկած Պօմոնի քահանայ հայրը, որ աւուր պատշաճի կոկիկ քարոզ մը խօսեցաւ, ի միջի այլոց վեր հանելով մօր, մանաւանդ հայ մօր կատարած զոհողութիւնը կեանքի տեւողութեան:

Մատաղի եւ խաղողօրհնէքի արարողութիւն, ինչպէս նաեւ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ տեղւոյս ննջեցեալներուն ի յիշատակ. այս առթիւ եղան կարեւոր նուիրատուութիւններ, եկեղեցւոյ լուսաւորութեան համար:

×

Փոքր ծանօթութիւն մը՝ Լա Սիոթայի մասին:

Մարսէյլէն դէպի Նիս, մօտ 40 մղոն հեռաւորութեան վրայ, արձակուրդի շատ հմայիչ վայր մըն է Լա Սիոթան, ամբողջովին ծովեզերեայ, անուանի նաւաշինութեան իր հսկայ գործարանով, ուր 3500 աշխատաւորներու կողքին, կը գործեն 200ի չափ հայրենակիցներ: Ասոնցմէ ոմանք պարզ աշխատաւոր, ուրիշներ վարպետ արհեստաւոր եւ մասնագէտ են, եւ բոլորն ալ տնօրէնութեան ու օտար բանուորներու համակրանքը կը վայելեն: Քաղաքին 18.000 բնակչութիւնը, ամառուան արձակուրդի շրջանին կ'եռապատկուի: Կան 800է աւելի մնայուն Հայեր, որոնց թիւը ամառը կը կրկնապատկուի՝ Փարիզէն, Լիոնէն, Մարսէյլէն եւ այլ շրջաններէ հասած Հայերով: Առաջին յատկանշական երեւոյթը որ հայ եկուորին աչքին կը զարնէ, մրգեղէնի ու կանանչեղէնի շուկային, հայ վաճառորդներն են որ մեծամասնութիւն կը կազմեն:

Շուկային մէջ եւ շրջակայքը, հայ բարբառը կը լսես, տեղական լեզուէն աւելի:

Կան նաեւ տասնեակ մը առեւտրականներ կերպասեղէնի, մետաքսի, բրդեղէնի եւ կօշիկի մարզերուն մէջ: Ունինք հանրածանօթ արուեստագէտ մը Պ. Կարապետեան, որ նկարահան աշխատակիցն է Մարսէյլի «Լը Փրովանսալ» օրաթերթին:

Ընտանիքները կը բաղկանան ընդհանրապէս Պուրսացիներէ, Եոզկատցիներէ, Սեբաստացիներէ, Մշեցիներէ եւ Զէնկիլէրցիներէ: Կան երեք երիտասարդներ, շատ գնահատուած իրենց ստանձնած ելեկտրագիտական եւ բազմարուեստի ճիւղերուն մէջ: Քանի մը ճարտար որմնադիրներ իրենց աջակցութիւնը կը բերեն քաղաքին մէջ կառուցուող շքեղ շէնքերուն:

Հակառակ համեմատաբար բազմանդամ համայնքին, գոյութիւն չունի ազգային կեանք, հաւանաբար ղեկավար ուժերու պակասին պատճառով: Եւ սակայն, հայրենական զգացումները միշտ վառ կը մնան 35 երկար տարիներէ ի վեր այս ափերուն վրայ երդիք հաստատած հայ բեկորներու հոգւոյն մէջ: Ո՛չ լուսաշող արեւը, ո՛չ միջնակապոյտ երկինքը չեն կրցած մարել անոնց սրտերուն մէջ իրենց հայրենի ծննդավայրերու կարօտի կայծը, ցեղին նուիրական յոյզերով եւ աւանդութիւններով առլցուն: Օրինակ՝ անոնցմէ մէկուն սրտցաւ խօսքը: Բնիկ Եոզկատցի պատուական Հայորդի մը որ կ'ողբար դառնասիրտ, չգոյութիւնը հայ ծաղկոցի մը, ուր տեղւոյն մանկտին պատեհութիւն ունենայ մայրենի լեզուն սորվելու.— «Հաւատացէք, Պարոն, գործարանին մէջ քրտնաթոր դժուարին աշխատանքէս բաժին մը, այո՛ պիփթէքիս կէսը պատրաստ եմ զոհելու եթէ զաւակներուս, թոռներուս հայ գիրն ու բառը սորվեցնող մը ըլլայ»: Ի՜նչ սքանչելի արտայայտութիւն, ի՜նչ յուզիչ եւ օրինակելի զգացում:

×

Հայու մը պատուաբեր յաջողութիւնը: Մշեցի ընտանիքի զաւակ, Լասիոթաբնակ հայ երիտասարդ մը՝ Յարութիւն Կարինեան, տեղւոյս վրայ ճանչցուած է Արթիկ անունով: Օգոստոս 15ին, քաղաքի նաւահանգիստին մէջ տեղի ունեցող ծովային հանդէսի մրցումի մը ընթացքին, տասնեակ հազարաւոր հանդիսատեսներու առջեւ, նմանը չտեսնուած յանդուգն ջրասուզում կատարեց, 31 մեթր բարձրութենէ ծով նետուելով: Լա Սիոթայի նաւագործարանին մէջ շինուած, Ֆրանսայի ամէնէն մեծ քարիւղատար նաւուն՝ «Սանթօռ»ի վերին կամրջակէն էր որ քաջ Հայորդին ծով նետուեցաւ յաջողութեամբ եւ տեղատարափ ծափերու տակ:

Յարութիւն այդ արկածալից փորձը կատարեց նիւթական հասոյթ մը ապահովելու համար հիւանդ հայրենակիցի մը: Ֆրանսական թերթերը գովեստով յիշատակեցին Հայուն քաջ ու գթասիրտ վարմունքը:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Տիկին մը փողոցին մէջ կը հանդիպի իր նախկին սպասուհիին, որ հեռացած էր, իր ամսականի յաւելման խնդրանքը մերժուած ըլլալուն համար:

— Ի՞նչպէս ես, Մարինէ: Հիմա լաւ ամսական կը ստանա՞ս նոր գացած տունէդ, կը հարցնէ անոր:

— Ո՛չ, տիկին: Հիմա ձրի կ'աշխատիմ, կը պատասխանէ նախկին սպասուհին:

— Ձրի՞:

— Այո՛, տիկին, ամուսնացայ...

ՄԱԳԴԱՂԻՆԷ

Ա.

Զարհուրելի կերպով շպարուած ըլլալուն հակառակ՝ իր տասնըեօթը տարուան աղջկան շնորհը տակաւին երեսին վրայ էր: Իր ծարուրած աչքերը մռայլ ցոլացումով մը կը փայլէին, այնպէս որ ակնարկը զքեզ շօշափելուն՝ թաւիշի կակուղ հպումին տպաւորութիւնը կը ձգէր մարմնիդ վրայ: Մազերը առատ ու շքեղ, դեղինի ներկուած, ո՛վ գիտէ՝ ատեն չունենալուն կամ ուրիշ պատճառով մը՝ յարդարուած չէին: Արձակուած թափուած այսպէս ուսին վրայ, կարծես անոնց ծանրութեամբ էր որ գլուխը դէպի ետ կը ծռէր քիչ մը:

Յոռի ճաշակով պոռչտող բան մըն էր արդուզարդը. կապոյտ դիպակէ փէշ մը, կարմիր մետաքսէ վերիդիով մը ամբողջացած. ծանրագին կերպասներու սէր որ իր զրկուած արարածի վրիժառութիւնն էր տիկիններու դէմ:

Պարարտ ու շնորհալի կազմը այս կնոջ՝ անպատկառ կերպով հոլանի կուրծքէն, շարունակ վար սահող սեւ գուլպաները չոկելու, տեղը բերելու համար ըրած յարատեւ ջանքէն կը յայտնուէր: Ինքն ալ ցանկայարոյց կեցուածքի մը հրապոյրները կ'աւելցնէր անոր վրայ, գիտակից ու ջանադիր լրբութեամբ մը:

Բ.

Չորրորդ յարկի խցիկին կէսը կը գրաւէր իր անկողինը, լայն, խորունկ ու ընդարձակ, որ իր սաւաններուն երկբայելի ճերմակութեամբ՝ մտածել կուտար հոն առաջնորդուողը: Այն անկողնին վրայ նետած նայուածքէս գուշակելով իմ վարանքս կը համոզէր զիս, վեր առնելով, մէկիկ մէկիկ ցուցնելով վերմակը, բարձին երեսը դեռ նոր լուացուած, կ'ըսէր ինծի, լեզու թափելով ապրանքը քշել ուզող վաճառականի մը պէս: Ու բանի նստեցնելով զիս անկիւնին պզտիկ սէտրին վրայ, խնդալով տղու մը պէս, գըրկելով գլուխս կ'աւելցնէր:

— Պագնեմ քեզի անգամ մը:

Նախայարձակը ինքը կ'ըլլար, պզտիկ ձգելով իմ պատանի մարդու նոր սկսող յաւակնութիւններս:

Վարժ աղջիկ մըն էր որ իմ անփորձ տղու վեհերոտութիւնս փարատել կը ջանար իր գգուանքներուն համոզիչ ու շքեղ փաստերը մէջտեղ նետելով:

Իր մարմնին բուրումը՝ չեմ գիտեր ինչ ըլլող, ու անուշ հոտի մը մատուցումը կը հեշտէր:

— Այս տանը մէջ, կ'ըսէր ինծի, ամէնէն պզտիկը ես եմ. Զատկին տասնըեօթս պիտի լմնցնեմ:

Ճիշդ քովս նստած էր, կատուի մը պէս պզտիկնալով, գրեթէ սեղմուելով կուրծքիս վրայ:

Հինգ վայրկեանի մէջ արդէն մտերմացած հետս՝ կը հարցափորձէր զիս. ով ըլլալս հասկնալ կ'ուզէր:

Եւ առանց սպասելու որ իմ պատմութիւնս ընեմ՝ ինքը իրենը կը զրուցէ ինծի, հինգ բառով պատմուելիք սովորական ու խաւարային պատմութիւնը իրենպէսներուն:

— Երկու տարի առաջ մայրիկս մեռաւ, — այս «իկս»էն մէջ անհուն գորովանք մը ու թախիծ մը կայ. — Հայրս չեմ ճանչնար. ինծ երկու տարու պզտիկ քոյր մը ու աւելի պզտիկ եղբայր մը ունիմ. մէյ մըն ալ մեծ մայր մը ունիմ. ասոնք են իմ բոլոր ազգականներս. քոյրս ու եղբայրս դպրոց դրած եմ. ամէնքը ես կը պահեմ:

Այս վերջին բառին մէջ իր ընտանիքի տէր ու գլուխ եղող անձի պատասխանատուութիւնով լեցուն հպարտութեան շեշտը կը դնէ:

Անկէ դուրս իր քրոջը խօսքը հոս՝ ամօթով լեցուն այս մթնոլորտին մէջ՝ թող չի տար որ ըլլայ. խստաբարոյ ու աչալուրջ մօր մը ձեւը կ'առնէ դէմս. կը ծիծաղիմ քիչ մը վրան. բայց կը տեսնեմ որ իսկոյն կը խոժոռի իր աղուոր ճակատը:

Յետոյ, վախնալով որ զիս սրդողեցնէ.

— Գոցենք այս խօսքերը, կ'ըսէ ինծի:

Իր շրթունքը նորէն կը փակչէին իմիններուս եւ իր մարմնին բոլոր բեռը վրաս կը ծանրանայ պահ մը:

Գ.

Այն օրը այսքան եղաւ մեր բոլոր ճանչուորութիւնը. իմ թախանձանքներս ասկէ աւելի գո՛հացում չտացան:

— Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ, Աւագ շաբաթով, կ'ըսէր զարմացած, դուն քրիստոնեայ չե՞ս:

Իրօք Աւագ շաբթուան մէ՞ջն էինք:

Պահք կը բռնէր անիկա ու վերջին օրն ալ ծոմ պիտի պահէր: Իր ջերմեռանդ ու մեղաւոր աղջկան համոզումներուն տարօրինակ դիրկընդխառնումը կը պարզէր ինծի:

— Ո՞ր օր սրբութիւն պիտի առնես, հարցուց յանկարծ:

— Չեմ գիտեր աղէկ մը, պատասխանեցի. դո՞ւն որ օր պիտի առնես:

Երեսս նայեցաւ ապշած՝ կարծես ասանկ անհարկի հարցում մը ուղղելուս համար:

— Հի՞չ մեղքի հաղորդութիւն կուտա՞ն:

— Ինչո՞ւ չտան:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Շար. 1)

ԻՐԱՔԻ Արտաքին նախարարութեան մէկ բանբերը յայտարարած է թէ Իրաք պիտի չմասնակցի Արաբական Լիկայի Ծորհուրդի ժողովին որ կը բացուի Սեպտեմբեր 1ին, Քազապլանքա։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ կը շարունակուի հականասերեան պայքարը, հակառակ անոր որ Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը եւ Յորդանանը վերջերս վերսկսան իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները։ Ամմանի դատարաններն առջեւ կը դատուին այն սպաները որոնք պետական հարուածով մը ուզեցին Յորդանանը միացնել Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան։

ԿԻՆԷԻ պատուիրակութիւնը որ Մոսկուա էր եւ բանակցութիւններ կը վարէր Կրեմլինի հետ, վերջացուց իր աշխատանքները։ Հաղորդակց ցեկոյցը ստորագրեցին՝ Տիալօ (Կինէ), Անաստաս Միկոյեան (Խորհ. Միութիւն)։ Խորհ. Միութիւնը մեծ վարկեր բացած է Կինէի, երկար ժամանակի համար։ Միւս կողմէ Սէքու Թուրէի երկիրը 744 թոն բրինձ եւ 255 թոն ալիւր ստացաւ Միացեալ Նահանգներէն։

ԹՈՒՔԻՒՆ ՏԸ ԼՕԶԱՆ, զուիցերիական կարեւոր օրաթերթը կը գրէ թէ Արեւմուտքի համար մեծ պարտութիւն է եթէ Ֆրանսան հեռանայ Ալժերիայէն.— «Եթէ կ'ուզենք առարկայօրէն եւ իրատեսութեամբ քննել հարցերը, պէտք է զօրավիգ կանգնիլ Ֆրանսայի, նոյնիսկ ցաւ ի սիրտ»։

ԽՐՈՒՇՉԷՒ զոււտ ամերիկեան ճաշ մը պիտի ուտէ Տիզ Մօյնզի մէջ, Տիկին Կարզթի ագարակը։ Ճաշացուցակն է.— Խորոված՝ եզան կողիկի, անոյշ գետնախնձոր, խաշած եգիպտացորեն, խնձորով կարկանդակ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մշակութային հարցերու նախարարը՝ Անտրէ Մալրօ Ռիօ-տէ-Ժանէյրօ հասաւ երեքշաբթի օր։ Նախարարը պիտի այցելէ Լատին Ամերիկայի զանազան երկիրները։

ԻՏԱԼԻՈՅ Վարչապետը եւ Արտաքին նախարարը Ճափոն պիտի երթան Նոյեմբերին։

ՆԵՀՐՈՒ հաստատեց թէ Չինաստան գիտում բրած է Հնդկաստանի, որպէսզի այս տարի հնդիկ ուխտաւորներ Թիպէթ չերթան։

ԻՏԱԼԻՈՅ ժողովրդավար կուսակցութեան Բիւրօն (արքայական երկու կուսակցութեանց ձուլումը) որոշեց մինչեւ խորհրդարանական վերամուտը դիրք չճշդել կառավարութեան հանդէպ։ Սեպտեմբերի վերջ յայտնի պիտի բլլայ թէ կուսակցութիւնը պիտի պահէ՞ իր երեսփոխանները։ Նոյն դիրքին մէջ են՝ աջակողմեան երկու միւս կուսակցութիւնները՝ ազատական կուսակցութիւն եւ Իտալական Ընկերային Շարժում (Նոր-Ֆաշական)։

Այրի Տիկին Լիլիկ Սապունճեան, Լեւիկ, Էտիկ եւ Աստղիկ Սապունճեան, Այրի Տիկին Եավրեան եւ զաւակները (Թիֆլիզ), Տէր եւ Տիկին Ազգին Սապունճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբիկ Սապունճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ցեցեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Պասեան եւ զաւակները (Թաւրիզ), Տէր եւ Տիկին Յովհ. Սապունճեան եւ զաւակները, Արտաշէս Սապունճեան, Այրի Տիկին Վարդուհի Սապունճեան (Թեհրան), Տէր եւ Տիկին Բենեամին Սապունճեան եւ զաւակները (Ապատան), Այրի Տիկին Հայկանուշ Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Արծրունի Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Գործունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Զարոյեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պէրպէրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ջանթիկեան (Նիւ Եորք), եւ իր բոլոր բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին

ՆԵՐՍԷՍ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ երեքշաբթի 25 Օգոստոս, առաւօտեան ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը պիտի կատարուի այս հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 1ին, իր բնակարանին մէջ, 36 Ռիւ տիւ Ժէնէրալ Լըքլէր, Պուա Քոլոմպ։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2.500	Ֆր. մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1.500	Ֆր. մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ	1.000	» » » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1.500	» » » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2.000	» » » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1.000	» » » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1.000	» » » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	» » » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար է։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

★

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի կողմէ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Սէն Փերէի մայրապետներու գողտրուն անտառին մէջ։

Երգ, նուագ, պար եւ հաճելի անակընկալներ։

Տեղւոյն վրայ պիտի գտնէք «հում միսի յօշած», «շամփուրով խորոված» եւ աղանդերներ։

Վալանսէն՝ Սէն Փերէ ամէն ժամ օթոքառ կայ, Սինեմա Փալասի առջեւէն եւ Փլաս տը լա Ռեփիւպլիքէն։

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շրջաններու Հայութիւնը անխտիր։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր եւ Արմենակ Եսայեան կը փնտռեն իրենց եղբայրը՝ Կարպիս Եսայեան, բնիկ Խօտէմիչցի։ Տեղեկութիւն ունեցողները կրնան գրել՝ Տիկին Գոհար Մաստեանի՝

258, Avenue d'Argenteuil Asnieres Seine

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝

Via Pacini 30, MILANO

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Անդաստան

ԹԻՒ 10

ԱՆԴԱՍՏԱՆ Գրականութեան Արուեստի ԱՆԴԱՍՏԱՆ Հայ եւ Օտար գրականութեան ԱՆԴԱՍՏԱՆ

Խմբագիր

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

46, Rue Richer - PARIS (9e)

Գին՝ 1200 ֆրանք

Արտասահման 4 տոլար

ՊԵԼԺԻԱ

Կայանի տղաքը կը խնդրեն որ հաճիք ներկայ ըլլալ իրենց

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Գայէնհօֆ 21, Ավընիւ Մաքս-Թեմմէրման, Հայտ, Կիրակի Օգոստոս 30ին, ժամը 11էն սկսեալ։

ՊԱՐ, ԵՐԳ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՊՈՒՖԷ, ԽՄԻՉՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959-1960 ուսումնական տարեշրջանին համար։

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով։

Collège Arménien S. Moorat

26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 Téléph : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 27 AOUT
1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 8378 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, Թիւ 4379

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԱՌՆ ԴԱՍԷՆ ՎԵՐՋ ԱԼ...

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը 1897ին հրատարակեց երկու հատորնոց Դեղին Տետրակ մը (371+ԺԵ+124 *էջ*), *որ կը պարունակէ Թուրքիոյ Ֆրանսական դեսպանին եւ հիւպատոսներուն տեղեկագիրները եւ Արտաքին նախարարին հրահանգները Հայկական* Գործերուն *մասին* (1893–1896) :

Դեղին Տետրակը, ի մէջ այլոց, շահեկան մանրամասնութիւններ կուտայ նաեւ Պանք Օթոմանի գրաւման մասին :

Դէպքէն նախօրեակին Հ. Յ. Դ. Վիճակի Կեդրոնական Կոմիտէն ազդարարութիւն մըն է ուղղեր Պոլսոյ դեսպաններուն՝ յայտնելով, որ մեծ պետութիւնները երեսի վրայ ձգած ըլլալով Հայերը, պէտք է սպասել ծանր դէպքերու :

Եւ օր մը վերջ Օսմանեան Դրամատան գրաւումը կուգայ ապացուցանելու, որ ազդարարութիւնը «պլըֆ» մը չէր :

Պոլսոյ Ֆրանս. դեսպանատան գործակատար տը լա Պուլինիէր իր 3 Սեպտ. 1896ի *տեղեկագրին մէջ — ուղղուած Արտաքին նախարար Գաբրիէլ Հանոթոյի — կ'ըսէ թէ յեղափոխականներու ծրագիրը մեծ ճարպիկութեամբ պատրաստուած էր, սակայն «Հայերուն յատուկ յարատեւութեան ոգիի պակասը» արգիլեց եղաւ անոր գործադրութեան :*

Ու կը բացատրէ թէ մինչ խումբ մը ֆետայիներ պիտի գրաւէին Պանք Օթոմանը, ուրիշ խումբեր պիտի փորձէին օդը հանել Վալը Ալին, սպառնալ Սամաթիան եւ գիրք բռնել Քրէտի Լիոնէի առջեւ, որ կը գտնուէր Ղալաթիան Պոլսոյ միացնող կամուրջին գլուխը, ռումբ ու զնդակ տեղացնել դիմացի մեծ պահականոցին վրայ : Չորրորդ խումբ մը պիտի գրաւէր Վոյվոտայի պահականոցը :

Պանք Օթոմանի հերոսներէն Արմէն Գարօ իր յիշատակներուն մէջ կ'աւելցնէ թէ հինգ անձնուէր տղաք պիտի սպասէին Ղալաթիոյ կամուրջին վրայ եւ երբ Սատրազամին կառքն անցնէր, ութ ռումբի հարուածներով պիտի ոչնչացնէին զայն :

Բերայի փողոցը, նշանակուած չորս կէտերու վրայ մարդ պիտի կենար եւ պատուհաններէն ռումբեր տեղար Պանք Օթոման եկող զօրքին վրայ :

Երկու Մշեցի տղերք յանձն էին առած մի հատ հսկայական ռումբ նետել Ղալաթիա Սէրային վրայ, երբ զինուորները փողոց դուրս գային (Ապրուած օրեր, *էջ* 108–109) :

Ֆրանսայի գործակատարը կը բացատրէ թէ յեղափոխականներուն նպատակն էր վախցնել դրամատիրութիւնը, որ կը կարծէին թէ մեծ ազդեցութիւն ունի կառավարութեան որոշումներուն վրայ, սարսափի մատնել եւրոպացի բնակիչները ռումբի եւ տինամիթի գործածութեամբ, տպաւորութիւն գործել դեսպանատանց վրայ՝ Բերայի կեդրոնին մէջ հաստատուելով, ու միաժամանակ ցոյց տալ Սուլթանին՝ ցարդ անծանօթ մնացած գաղտնի զօրաւոր կազմակերպութեան մը գոյութիւնը :

Այս բոլորը տեղի պիտի ունենային Օգոստոս 31*ին, Ապտիւլ Համիտի գահակալութեան տարեդարձին, սակայն, կ'ըսէ գործակատարը, «դաւադիրներու բնական ջղագրգռութիւնն ու անհամբերութիւնը» կանխեցին դէպքը : Ո՛չ Պապը Ալիի վրայ յարձակում գործուեցաւ, ոչ ալ Քրէտի Լիոնէի վրայ :*

Խաֆիէ մը ոստիկանական նախարար Նազըմ փաշայի լուր տուած էր թէ Սամաթիա Սուլու Մանասթըրի աղջկանց վարժարանին մէջ Հայերը ռումբ կը շինէին՝ յեղափոխական նպատակներով : Իսկապէս ծրագրուած էր, որ Սամաթիոյ մէջ Գնունիի, Արտաշէսի եւ Միսաքեանի ղեկավարութեամբ ռումբերով յարձակում պիտի գործուէր զօրանոցին վրայ մինչեւ այն ժամուն, երբ պիտի գրաւուէր Օսմանեան Դրամատունը : Սակայն հոս Թուրք զինուորները որոշեալ ժամէն առաջ պաշարեցին յեղափոխականներու տունը :

Սամաթիացիք հերոսական դիմադրութեամբ նահատակուեցան՝ անմահ անուն ձգելով :

Արիւնածարաւ Սուլթանը նոր առիթ մը գտած էր հայ ջարդելու :

Վեց մեծ դեսպանները սպառնացած էին Եըլտըզի պալատը ռմբակոծել տալ իրենց պահականաւերով՝ եթէ մէկ Եւրոպացիի քիթն արիւնէր :

Ինչպէս տեսանք, հազարաւոր Հայեր ջարդուեցան իրենց քթին տակ, բայց եւրոպական ռազմանաւերէն ռումբ մը չարձակուեցաւ Սուլթանի պալատին դէմ :

Մեծ պետութիւնները չէին ուզեր դէշ մարդ ըլլալ Համիտին հետ :

Այս դառն դասէն վերջ ալ, շարունակեցինք դեռ ապաւինիլ յոյս դնել Խաչապաշտ Եւրոպացիներուն վրայ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նախագահ Այզընհաուըր մեկնումէն մէկ օր առաջ մամուլի կարեւոր ասուլիս մը տուաւ Ուաշինկթընի Սպիտակ տան մէջ : Նախագահը ծանրացաւ գլխաւորաբար հինգ կէտերու վրայ, որոնք իր եւրոպական ճամբորդութեան նպատակներն են :

Ա) Ապահովել Եւրոպան որ Միացեալ Նահանգները իր կողքին են, իր դատը կը պաշտպանեն եւ վճռած են, եթէ հարկ ըլլայ, ուժով ընդդիմանալ որեւէ յարձակումի :

Բ) Միասին փնտռել միջոցներ՝ բանակցելու համար Խորհ. Միութեան հետ Գերմանիոյ եւ ապազինման մասին :

Գ) Խօսիլ Ատընաուըրի, Մաք Միլընի, Տը Կոլի հետ այն հարցերուն շուրջ, որոնք հասարակաց են Ամերիկայի եւ այդ երկիրներուն :

Դ) Վստահեցնել Ատլանտեան Ուխտը, եւ Միացեալ Նահանգաց բոլոր միւս զինակիցները որ Ամերիկան կը մնայ իրենց պարկեշտ ընկերը :

Ե) Թելադրել ամէն մէկ պետական ղեկավարի որ միա-նարար գտնուին միջոցներ օժանդակելու համար թերաճ երկիրներու բարոյական եւ նիւթական յառաջդիմութեան :

Նախագահը անդրադարձաւ նաեւ Լաոսի կացութեան եւ յայտնեց թէ նոյն օրը դիմում մը ստացած է Լաոսի կառավարութենէն անմիջական օժանդակութիւն մը ապահովելու համար երկրին, որպէսզի ան կարենայ կռուիլ համայնավար ըմբոստութեան դէմ :

Այզընհաուըր պատասխանեց նաեւ կարգ մը հարցումներու, մանաւանդ կարգ մը քննադատութիւններու : Ասոնց կարգին ծանօթ է նախկին նախագահ Թրումընի կարծիքը որ գաղափարանց յօդուածի մը մէջ կը գրէ թէ Այզընհաուըրի ճամբորդութիւնը Մոսկուա, սխալ մըն է որմէ պիտի տուժէ Նախագահին վարկը :

Երբ լրագրող մը հարցուց Նախագահին թէ ի՞նչ կը մտածէ այս մասին, Այզընհաուըր պատասխանեց.— «Խրուշչեւը հրաւիրեցի երկու պատճառներու համար : Նախ կ'ուզէի անձամբ հասկնալ թէ այդ մարդը տրամադի՞ր է բանակցելու համաշխարհային հաշտ կացութեան մը համար : Յետոյ, կ'ուզէի ապահով ըլլալ որ այս մարդը որեւէ պատրանք չունենայ (Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԿՐՕՆՔԸ ԱԶԱՏ Է » ...

Հետեւեալ զուարճները մեզի հրամցնողն է հանրածանօթ Ամերիկացի լրագրող մը, Պապ Քանսիտայն, որ Նիքսընի շքախումբին անդամներէն մէկն էր :

×

— Սվերտլովսկի մէջ պանդոկէն ներս մտանք, բարեկամս ու ես... Տնօրէնին գրասենեակը կար երիտասարդ աղջիկ մը ... Մեր շնորհքով տոլարները փոխել պիտի տայինք եւ ռուբլի պիտի առնէինք ... Օրիորդը շատ բարեկիրթ ձեւերով, աղուո՛ր մը քննեց մեր դրամները՝ կեղտոտ վրայ-գլուխով իր պաշտօնակցին հետ եւ ի վերջոյ համոզուեցաւ որ անոնք կեղծ չէին...

— Բարեկամս գրպանէն՝ հանած էր «մէկնոց», «հինգնոց», «տասնոց» թղթադրամներ... Իսկ ես սեղանին վրայ դրած էի արծաթ «մէկ տոլարնոց» մը... Աղջիկը աչքերը . չորս բացաւ ու մատներուն մէջ չափեց չափչփեց անոր չափն ու ծանրութիւնը ... Յետոյ, կարդաց արծաթէ «մէկնոց»ին վրայի մակագրութիւնը, որ կ'ըսէր — «Աստուծոյ կ'ապաւինինք» : Օրիորդը կարդաց այդ բառերը եւ ապշա՛ծ, մեզի նայելով հարցուց.

— Ի՞նչ կը նշանակէ...

— Կը նշանակէ որ մենք, մեր երկիրը, Աստուծոյ կը հաւատանք եւ Անոր հաւատալով, Անոր կ'ապաւինինք, մեր յոյսը Անոր վրայ կը դնենք...

Աղջիկը մեզի յանձնեց ռուբլիները եւ վերադարձուց արծաթէ «մէկնոց»ը : Բա՛ն հասկցած չէր տրուած բացատրութենէն..

×

— Լենինկրատ էինք... Հարցուցինք ինթուրիսթի ուղեցոյցին որ մեզ տանէր Սուրբ Իսահակի Մայր եկեղեցին... Կամ ուրիշ եկեղեցիներ, որոնք շինուած էին Մեծն Պետրոսի եւ անոր յաջորդներուն կողմէ...

Ուղեցոյցը զարմացաւ.

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ պիտի ընէք... Պարապ են...

×

— Մոսկուայի մէջ, երբ օդակայանէն մեր պանդոկը կ'երթայինք, նկատեցինք որ ցարական շրջանի Մայրապետանոցին ոսկեձեւ գմբէթը նոր ոսկեզօծուած էր ... Ի՞նչ կը նշանակէր... Հարցուցինք մեզ առաջնորդող աղջկան... Ու աղջիկը պատասխանեց.

— Ատենը մէյ մը, կ'ոսկեզօծեն այս տեսակ շէնքերու գմբէթները... Թանգարաններ են անոնք... Ժամանակին շատ մը եկեղեցիներ կան եղեր... Սա մօտերը փողոց մը կայ, երկա՛ր, ուր, ատենին տասներմէկ եկեղեցի կայ եղեր... Երեւակայեցէ՛ք... Ի՛նչ պէտք կար :

×

— Զօյա էր անունը այն աղջկան, որմէ խնդրած էինք, Հուրթն ու ես, որ մեզ Լենինկրատի այսինչ եկեղեցին տանէր... Հարցուցինք իրեն թէ կեանքին մէջ երբեւիցէ եկեղեցի գացա՞ծ էր...

Աղջկան արտայայտութենէն յայտնի էր որ մեր հարցումը վիրաւորած էր զինքը..

— Ի հարկէ չեմ գացած, պատասխանեց... Ինչո՞ւ պիտի երթայի... Ի՞նչ իմաստ կայ... Աստուած ըսուած բան չկայ...

Բացատրեցինք իրեն.

— Դուք հրաշքներ գործեցիք ... Սպուտնիկներ «վեր» ղրկեցիք... որեւէ ատեն ինքզինքիդ հարց տուի՞ր թէ ով ստեղծած էր լուսինը, արեւը, մոլորակները, աստղերը :

— Մենք սորված ենք որ ատոնք նիւթէ շինուած նիւթեր են... Եւ որեւէ կապ չունին այն բանին հետ, որուն «Աստուած» անունը կուտաք, դո՛ւք...

— Բայց, առաջի՞ն նիւթը ով ստեղծեց...

— Նի՛ւթը, պատասխանեց աղջիկը, որ, անշուշտ, մտքէն կ'ըսէր, մեզի համար թէ խենթեր էինք...

Հարցուցինք.

— Զօյա, պիտի ուզէի՞ր որ եկեղեցիի մը մէջ պսակուէիր ու երախաներդ ալ եկեղեցին կնքել տայիր...

— Ի հարկէ, ո՛չ...

— Հայրիկդ, մայրիկդ եկեղեցի կ'երթա՞ն...

— Ո՛չ...

— Մեծ մայրի՞կդ...

— Կ'երթայ...

Աղջիկը չարաճճի ժպիտով մը հասկցուց թէ մեծ մայրիկը ցնդած էր...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐԱՎԱՐ ՏԸ ԿՈԼԻ յուշերուն Գ. հատորը լոյս պիտի տեսնէ Հոկտեմբերի վերջ : Հատորին անունն է «Փրկութիւնը» եւ կ'ընդգրկէ 1944 *Օգոստոսէն* 1946 *Յունուարի շրջանը :*

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ միջազգային կազմակերպութեան քննիչ յանձնախումբը Մոսկուա մեկնեցաւ ուսումնասիրելու համար ընկերակցական ապահովութեան կացութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ : Այս մարմինը առաջին անգամ Ամերիկայի մէջ կատարեց իր ուսումնասիրութիւնը եւ Խորհ. Միութեան հրաւէրին վրայ է որ առջի օր Ժընեւէն մեկնեցաւ, այս անգամ աշխատանքի խորհրդային պայմանները մօտէն քննելու համար :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Տնտեսական նախարարը՝ Էհրարտ Անքարայէն Աթէնք հասաւ ուր կը քննէ Յունաստանի տնտեսական վիճակը եւ անոր անդամակցութեան պայմանները Հասարակաց Շուկայի վեց անդամներուն կողքին : Նկատի առնելով տնտեսական իր պայմանները, յունական կառավարութիւնը նախ կ'ուզէ լայն վարկեր ապահովել իր բարգաւաճման համար :

ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ հինգ սպաներ եւ մէկ քաղաքային որ մահուան դատապարտուած էին անցեալ շաբաթ, Մուսուլի ապստամբութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած ըլլալու համար, հրացանազարկ եղան :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Պէն Կուրիոն անակնկալօրէն Իսրայէլ վերադարձաւ : Քանի մը օր է միայն որ հարաւային Ֆրանսա արձակուրդի եկած էր : Վարչապետին մեկնումը մեծ գաղտնապահութեամբ կատարուած է :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ Հանրապետութեան Նախագահը Մոսկուա պիտի երթայ Հոկտեմբեր 5*ին, համաձայն* Տի Ֆոլքշբիմը *համայնավար թերթին հրատարակած լուրին :*

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԻ մէկ նոր տպագրութիւնը կը պատրաստուի, որ իր տեսակին մէջ կարեւորագոյն գործ պիտի ըլլայ բովանդակ աշխարհի մէջ : Գիտական ամէնէն արդիական հարցերը իրենց տեղը ունին այս երկրորդ Համայնագիտարանին մէջ, ինչպէս հիւլէական ուժը, արուեստական արբանեակները, միջերկրային հրթիռները, եւայլն :

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԹԻՍՐԱՆ իտալական մամուլի Անսա *գործակալութեան յայտարարած է թէ Տիեզերական յառաջիկայ ժողովին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ սերտացնել Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ կապերը : Ժողովը պիտի չզբաղի Կաթողիկէ եւ Ուղղափառ Եկեղեցիներու հաւանական միութեան մը հարցով : Ժողովէն ետք է միայն որ նման համաձայնութեան մը մասին կարելի պիտի ըլլայ խօսիլ :*

ԱՐՏԱՇԷՍ ԲԱԲԱԼԵԱՆ

Օգոստոս 1ին, երկարատեւ ու ծանր հիւանդութիւնից յետոյ իր մահկանացուն կնքեց ազգային – յեղափոխական գործիչ, Թերթիս արտօնատէր ընկեր ԱՐՏԱՇԷՍ ԲԱԲԱԼԵԱՆԸ, խոր սուգի մատնելով ընկերներին, բարեկամներին եւ ծանօթներին:

Ծնուել է Ղարաբաղի Շուշի քաղաքում 1886 Թ. Նոյեմբեր 17ին: Պատանի հասակից զինուորագրուել է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, աշակերտական – ուսանողական տարիներից երեւան է բերել գաղափարական բարձր նկարագիր, անվերապահ նուիրուածութիւն, խորին հաւատք եւ բուռն գործունէութիւն այն բոլոր մարզերում, ուր գործուղուել է նրան իր կազմակերպութիւնը եւ ժողովրդի կարիքը:

1915ին, Հայոց Նորաւարտ, երիտասարդ բժիշկ, արձագանգում է իր ժողովրդի կանչին, կամաւոր արձանագրուելով մեկնում է ռազմաճակատ, մասնակցում իր գնդի բոլոր կռիւներին որպէս զինուոր, ապա ծառայում որպէս բժիշկ: Կատարում է նախախնամական դեր, բազմաթիւ վիրաւոր ու հիւանդ հայ կամաւորների համար, փրկում է հազարաւոր կեանքեր, ամոքում վշտեր ու տանջանքներ. գիշեր ու ցերեկ, ամառ թէ ձմեռ, առանց դադարի, առանց հանգստի, առանց վերապահութեան:

1918ին նրան տեսնում ենք Հայաստանում, ուր այնքան պէտք ունէին իրեն, ուր հիւանդ կար, ուր օգնութեան, խնամքի կարիք ունեցողներ կային, իսկ ո՞րտեղ հիւանդ չկար այդ ծանր մռայլ օրերին, մեր արիւնոտ երկրում, հարիւրներով, հազարներով, ամէն կարգի, տարափոխիկ, այլազան վտանգաւոր հիւանդութիւններ...

Քուն ու դադար չունի Բաբալեանը, վազում է դէս ու դէն, վազում անընդհատ, առանց յոգնելու, առանց տրտունջի, յամառ, գիտակից, հաւատքով ու եռանդով լի:

Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին Խորհրդարանի անդամ է եւ ապա Խնամատարութեան Նախարար, շրջում է գիւղերն ու քաղաքները, զօրանոցներն ու ճակատները՝ կազմակերպելու, բարելաւելու զօրքի ու ժողովրդի խնամատարութեան գործը, միաժամանակ մի որոշ շրջան վարում է նաեւ Փիւղատնտեսական նախարարութեան աշխատանքները:

Պայթում է Հայ – Թրքական պատերազմը. Դոկտ. Բաբալեանը գտնւում է կրակի առաջին գծերում: Այնքա՜ն գործ ունի նա, այնքա՜ն հոգս ու պարտականութիւններ, որ մոռացել է ինքն իրեն: Թշնամին յառաջանում է, դաւաճանները հարուածում են թիկունքից, կացութիւնը ժամ առ ժամ դառնում է վտանգաւոր, մերոնք նահանջում են, բայց նա չի կարող հեռանալ, դեռ հիւանդներ ունի, որոնք լքել չի կարող, եւ Հայաստանի խնամատարութեան նախարարը գերի է ընկնում Կարսում Թիւրքերի ձեռքը:

Մի ամբողջ ոդիսական է այդ կեանքը, մարդկային տառապանքների մի երկար շարան:

Ազատուելով Թիւրքական գերութիւնից, Հ. Հ. անկումից յետոյ, Դոկտ. Բաբալեանը ապաստանում է հիւրընկալ Իրան, նախ Թաւրիզ եւ ապա Թեհրան, ուր հագիւ գտած ինքն իրեն, նոր թափով ու եռանդով լծւում է ազգային – կուսակցական գործունէութեան:

Եւ ահա երկրորդ համաշխարհային պատերազմը:

Ռուսական կարմիր բանակը խուժում է Իրան: Մի շարք ընկերների հետ ձերբակալուած է նաեւ Դոկտ. Բաբալեանը, որպէս «հակայեղափոխական»...:

Երկար ժամանակ բանտում մնում է՝ կտրուած աշխարհից, զուրկ «ամէն յարաբերութիւնից», աւելի ուշ՝ թոյլատրւում է այցելել նրան:

Ընկճուած չէ հին յեղափոխականը, ծիծաղում է, կատակում բանտի մէջ եւ ինքն է, որ սիրտ է տալիս այցելող ընկերներին, — «լաւ կը լինի»...

Վերջանում է պատերազմը: Շնորհիւ ազգու միջամտութիւնների՝ ազատւում է բանտից նաեւ Բաբալեանը եւ նորէն նետւում հանրային, հասարակական, կուսակցական եռուն կեանքի մէջ, որպէս Թեհրանի Գործակալական Ժողովի նախագահ, Եկեղեցական Վարչութեան նախագահ, Թեմական Խորհրդի փոխ նախագահ, «Ալիք»ի արտօնատէր, կուսակցական բարձրագոյն մարմինների անդամ, մոռացած ամէն ինչ, ե՛ւ հանգիստ, ե՛ւ ապրուստ, ե՛ւ առողջութիւն:

Դաժան, ծա՜նր եղաւ տարագիր մարդու իր կեանքը, սակայն աննկուն մնաց գաղափարական նուիրեալի իր հոժկու կամքը: Դիմացաւ ամէն ինչի, մենակ ազաց իր անձնական վշտերն ու թանկագին կորուստները, մի վայրկեան անգամ չլքեց իր դիրքերը հանրային պարտականութեանց մարզում, մխիթարուեց ծառայելով իր սիրելի ժողովրդին ու կազմակերպութեանը եւ յուսադրուեց վաղուան լաւ օրերի հեռանկարով:

Այսօր, իր մահուան լուրի անմիջական ազդեցութեան տակ, դժուար է ընդգծել դիմաստուերը Բաբալեան մարդու, Բաբալեան Հայի եւ Բաբալեան Դաշնակցականի: Դեռ կ՚անդրադառնանք իր կեանքին ու գործին, վեր հանելու համար պայծառ ու սիրելի դէմքը մի մարդու եւ ընկերոջ, որ անդարձ բաժանուեց մեզանից, բայց որ ապրում է, դեռ երկար պիտի ապրի մեր սրտերում:

Յանձին Բաբալեանի՝ Թեհրանի Հայութիւնը կորցնում է իր հանրային լաւագոյն դէմքերից մէկին, իսկ իր կազմակերպութիւնը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր հաւատաւոր ու նուիրուած ուխտեալներից մէկին:

Հողը թեթե՛ւ, սիրելի ընկեր...

«ԱԼԻՔ»

ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԵՐԹԻ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

★

Առաւօտեան ժամը ութն է:

Խմբագիրը նոր նստած է իր գրասեղանին առջեւ եւ սկսած օրուան թերթերը աչքէ անցընել՝ լուրերը թարգմանելու եւ թերթին զանազան բաժինները պատրաստելու համար:

— Բարի լո՛յս, պարոն խմբագիր, այս ի՛նչ է, առտու-իրիկուն գլուխդ ծոեր կ՚աշխատիս: Ատ գրելուդ վերջը չկայ...: Ես ալ այսօր քոնժէ ունէի, մէյ մը խմբագրատուն հանդիպիմ, ըսի: Հիմա մէյ-մէկ սուրճ կրնանք խմել:

— Շատ շնորհակալ եմ, քիչ առաջ խմեցի:

— Է՛հ, քառասուն տարին անգամ մը սուրճ պիտի ապս...

— Բարի լոյս քեզ: Եղբայր, այսօր տաքը առտուընէ սկսած է: Դուրսը կրակ կը թափի կարծես: Հոս ի՛նչ զով է: Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ, պարոն Համբարձում: Գործերը ի՞նչպէս կ՚երթան: Տունէն բոլորը լա՞ւ են:

Երկու այցելուները արդէն տեղ գրաւած են խմբագրին գրասեղանին շուրջ:

Խօսակցութեան թելը կ՚երկարի առեւտրական հրապարակէն մինչեւ ազգային գործերը: Ըստ հայկական սովորութեան՝ բարձրաձայն եւ յաճախ... բարձրաձայն:

Ամէնօրեայ տառապեալ, խաչեալ խմբագիրը ճիգ կ՚ընէ ինքնամփոփուելու եւ գործը շարունակելու, յաճախ քաղաքավարութեան կեղծ ժպիտով կամ գլխու շարժումներով «համամտութիւն» տալով յայտնուած կարծիքներուն:

— Գիշերը երա՞զ տեսաք, թէ խմբագրին օգնելու եկաք, ըսելով ներս կը մտնէ բարեկամ մը, իրեն հետ բերելով արտասահմանէն ժամանած հայրենակից մը, զոր կը ներկայացնէ նախ խմբագրին եւ յետոյ խմբագրատան առաջին երկու յաճախորդներուն:

Աւելորդ է ըսել, թէ քառեակը կը բոլորուի նոյն գրասեղանին շուրջ: Մինչ քովնտի գրասեղանը կը մնայ պարապ:

Հայ խմբագիրը յարգելու համար, պէտք է անոր քով կամ դիմացը նստիլ... Ի վերջոյ, հայ ժողովուրդն ալ կենցաղավարութիւն գիտէ:

Խօսակցութեան սահմանները հազիւ ընդարձակուած, սրտնեղութիւն արտայայտող դէմքով մը ներս կը մտնէ հինգերորդ այցելուն, Բ. Միութեան քարտուղարը: Զոր «բարի լոյս»է մը յետոյ կը դիմէ խմբագրին.

— Աս մեր տղաքը մարդ պիտի չըլլան: Երէկ ըսի, որ յայտարարութիւն մը գրեն ու ղրկեն թերթին: Որո՞ւն կ՚ըսես: Ամէն բան ձեռքովդ պէտք է ընես: Ինծի թուղթ մը կուտա՞ս:

Ու աթոռ մը կը քաշէ եւ կը նստի խմբագրի կողքին, արմուկ-արմուկի:

— Գրիչս ալ տունը մոռցեր եմ: Մատիտ մը տուր, գրեմ:

Կը մրոտէ թուղթը եւ կուտայ խմբագրին:

— Զեւի մը բեր եւ կէսօրուան թերթին հասցուր:

Առաւօտեան այցելու հնգեակէն երկուքը խմբագրին գլխուն վրայէն աչքէ կ՚անցընեն լուրերու թարգմանութեան համար գնուած տեղական թերթերուն խորագիրները, մերթ ընդ մերթ բարձրաձայն կարդալով զանոնք, նաեւ յայտնելով իրենց կարծիքը օրուան քաղաքական կացութեան մասին:

Միւս երեքը առած են գրասեղանին մէկ անկիւնը թուականի կարգով դրուած արտասահմանի հայերէն թերթերը, որոնցմէ քաղուածքներ պիտի ընէ խմբագիրը:

Կը բանան մէկիկ մէկիկ, աչքէ կ՚անցընեն ու կը տարտղնեն գրասեղանին վրայ: Բաբելոնի մանրանկարը կը ստեղծուի՝ քաղաքավարութեան սիրոյն համբերատարութիւն ցուցաբերող հայ խմբագրին աչքերուն առջեւ:

— Վախ, Շահպազն ալ մեռեր է: Ի՛նչ մարդ էր, պատուական մարդ: Յեղափոխական: Վերջին անգամ Պոլսոյ մէջ տեսած էի զինք եւ...

Անպիտան հեռախօսը կը ձայնէ ճիշդ այդ վայրկեանին, երբ հազիւ սկսած է բանախօսութիւնը Շահպազի մասին:

— Բարի լո՛յս, բարի լո՛յս:

— Աստծու բարին:

— Եթէ մենք ձեզի չհարցնենք, քառասուն տարի անցնի, դուք մեզի չէք յիշեր: Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ: Առողջութիւնդ ի՞նչպէս է: Ես ամառուան արձակուրդի մէջ եմ: Օր մը, առտուընէ, կը սպասեմ որ այցելէք: Շատ գոհ պիտի մնաք: Աքանչելի օդ, պաղ ջուր:

— Շնորհակալ եմ: Կը մտածենք: Եթէ առիթ ստեղծուի...

Հազիւ վերջացած այս խօսակցութիւնը հեռաձայնը դարձեալ կը հնչէ.

— Եղբա՛յր, ո՞վ էր այդ մարդը: Տարը վայրկեան է ի զուր կը փորձէի առնել թերթին հեռաձայնի թիւը: Թուղթ մը առ եւ գրէ: Մեր Կիրակոսը, օրերը ձեզի, երէկ գիշեր մեռաւ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ (այսօր) կէսօրէ ետք: Այսօրուան թերթին մէջ մահազդը անպատճառ դրէք:

— Գրեցէք եւ ղրկեցէք: Կը ջանանք տպել:

— Չեմ կրնար գալ, անկարելի է: Թաղման վերաբերեալ ուրիշ գործերով զբաղած եմ: Ես ըսեմ՝ դուն գրէ:

Ու կը սկսի մարդահամարը հանգուցեալի ազգատոհմին: Երեսունեւչորս անուն-մականուններ, երեսունեւչորս երկիրներու անուններ եւ մասամբ նորին...

Մինչ այդ, գրասեղանին շուրջ հաւաքուած հնգեակը մեծապէս դիւրացուցած է գործը խմբագրին: Գրասեղանին վրայ գտնուող մոխրամանները լեցուած են: Սիկարի ծուխը խմբագրատան մէջ ստեղծած է ներշնչումի մթնոլորտ մը: Թերթին եկած ու տակաւին չբացուած նա-

---

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ՉՄԵՌԱՒ

Ֆրայզլէր.— (Խօսքը կտրելով)... Համաձայն չէի: Շատ կտրուկ կերպով դուք յայտարարած էք թէ, հրէական հարցը, օրինակ՝ անոնց բնաջնջումը խոտոր կը համեմատէր ձեր գաղափարականին եւ ճիշդ այդ պատճառով զանց առած էիք անդամակցիլ Ազգային – Ընկերվարական կուսակցութեան:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Հարկաւ: Որովհետեւ ինչ որ կը գտնուի այս հարցերու խորքը, ատիկա Պետութեան մենատիրական պահանջկոտութիւնն է հանդէպ քաղաքացիին, որուն մէջ կ՚ուզէ ջնջել Աստուծոյ հանդէպ ունեցած բարոյական եւ կրօնական պարտականութիւնները...

Ֆրայզլէր.— Բայց ըսէ՛ք, ո՞ւր տեսաք որ Ազգային – Ընկերվարութիւնը երբեւիցէ կը ջնջէ ոեւէ Գերմանացիի բարոյական պարտականութիւնները: Ընդհակառակն Ազգային – Ընկերվարութիւնը ամբաստանած եւ խորապէս արմատացուցած է իւրաքանչիւր գերմանացի մարդու, իւրաքանչիւր գերմանացի կնոջ բարոյական պարտականութիւնները: Գալով կրօնական զգացումին, Ազգային – Ընկերվարութիւնը այնքան ալ խստապահանջ չէ: Անիկա կ՚ըսէ Եկեղեցիին. «Կը խնդրեմ, ըրէ ինչ որ կ՚ուզես, միայն մնացիր անդենականին մէջ քու պահանջներովդ, քանզի հոն է որ պէտք է սաւառնին հոգիները, հոս՝ երկրի վրայ, միայն մեր առօրեան նկատի կ՚առնուի»: Առանց առոր եկեղեցին կրնայ միջամուխ ըլլալ քաղաքականութեան: Ինչ որ յայտարարեցիք հոս անիմաստ է եւ իրականութեանց խեղաթիւրում միայն:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Եւ սակայն ուզեցի զայն ըսել, իբրեւ բացատրութիւն:

Առաջին եւ թերեւս վերջին անգամ ըլլալով, այս հարցաքննութիւններու ընթացքին կը պատահինք անձի մը, որ յանդգնութիւնը կ՚ունենայ ճակատաբաց քննադատելու Հիթլէրի վարչաձեւը:

Ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ Ֆրայզլէր կը յօժարի որպէսզի Եորք Ֆոն Վարթենպուրկ այսպիսի լեզու մը գործածէ Ժողովրդական Դատարանին առջեւ, ինք որ բացատրութիւն տալ ուզող բոլոր բերանները գոցելու կարողութիւնն ունէր:

Այս հարցումին ի պատասխան երկու կարծիքներ գոյութիւն ունին բոլոր անոնց քով, որոնք այս չարաղէտ դատավարութեան իրենց վկայութիւնը բերած են եւ կ՚ապրին մինչեւ այսօր:

Ըստ ոմանց, Եորք Ֆոն Վարթենպուրկ, իր հարցաքննութեան ընթացքին ունէր այնպիսի ազնուական կեցուածք, ինքնավստահութիւն եւ զուսպ ոճ, որ յարգանք ու պատկառանք կը պարտադրէր բոլորին, նոյնիսկ իր դատաւորներուն: Այդ է, անկասկած, Ֆրայզլէրի վարանոտ ընթացքին պատճառը:

Իսկ ուրիշներու կարծիքով Ֆրայզլէր բացառաբար, ազատ արտայայտութեան առիթ կուտար այն ամբաստանեալին, որուն խօսքը զինքը կը մտահոգէր եւ որուն կեցուածքը նկարագրի անխորտակ կորով մը ցոյց կուտար:

Գալով Ֆոն Վարթենպուրկի դաւադրութեան մասնակցութեան, այդ պարագան բացարձակ կերպով ապացուցուած է:

1944ի ընթացքին, բազմաթիւ անգամներ տեսակցած է իր զարմիկին՝ Ֆոն Շթաուֆենպէրկի հետ, որուն ծրագիրներուն կատարելապէս տեղեակ էր: Գիտէր որ այս վերջինը կ՚ուզէր սպաննել Հիթլէրը եւ յետոյ հաշտութեան բանակցութեանց ձեռնարկել թէ՛ Արեւմուտքի թէ Արեւելքի մէջ: Ֆոն Վարթենպուրկ համաձայն էր:

Ֆրայզլէր.— Ձեր խօսակցութեանց ընթացքին Ֆոն Շթաուֆենպէրկ անշուշտ ձեզի ճշգրիտ առաջարկ մը ըրաւ: Ի՞նչ էր այդ առաջարկը:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Հարցուց ինծի թէ՝ վարչաձեւին դէմ զինուորական գործողութեան մը պարագային իրեն պիտի միանայի՞: Հաստատական պատասխան տուի:

Ֆրայզլէր.— Ուրիշ ի՞նչ պահանջեց:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Ուզեց գիտնալ թէ վերջնական համաձայնութեան համար որեւէ փափաք ունէի՞:

Ֆրայզլէր.— Հրաշալի է՛... այս պարոնները մահափորձէն առաջ կ՚ուզէին գիտնալ արդէն յետագային իրենց ըստանձնելիք պաշտօնները: Անշուշտ մերժեցիք այս առաջարկը:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Այո՛, եւ այս պարագան կ՚ուզեմ ընդգծել:

Ֆրայզլէր.— Որեւէ պաշտօն յիշե՞ց: Ո՞ր մէկն էր:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Ինծի խօսեցաւ Վարչապետութեան սպայակոյտի ղեկավարութեան մասին: Կտրուկ կերպով մերժեցի:

Ֆրայզլէր.— Որովհետեւ Կէօրտէլէրն էր որ պիտի դառնար Վարչապետ եւ դուք պիտի ըլլայիք անոր նախարարներէն մին:

Յուլիս 20ին Ֆոն Վարթենպուրկ, որուն օր մը առաջ տեղեկացուցած էին մահափորձին մասին, դաւադիրներուն հետ կը գտնուի Պենտլէրշթրասէի Պատերազմական նախարարութեան շէնքը: Համեստ դեր մը ունի եւ կը գտնուի իբրեւ անցք ծառայող սենեակի մը մէջ, ուրկէ կը դիտէ իրեն անծանօթ զինուորականներու հապճեպ անցուդարձը: Ըստ իր յայտարարութեան, իր զարմիկին՝ Ֆոն Շթաուֆենպէրկի ստորագրութիւնը կրող քանի մը թուղթեր է լեցուցած, որոնք դաւադրութեան մասնակցող կարգ մը զինուորականներու քաղաքին մէջ ազատ շրջագայութիւնը պիտի ապահովէին:

(14 Շար.)

ՍԹԱԽԱՆՈՎԷՆ ԵՏՔ ԿԱԿԱՆՈՎԱ

Մօտաւորապէս քառորդ դար առաջ, Խ. Միութեան մէջ հանքագործ մը՝ Սթախանով, կատարելագործելով աշխատանքի խորհրդային ընթացիկ ձեւերը, կարողացած էր կոտրել արտադրութեան բոլոր մրցանիշերը: Երկիրը լծուած էր ճարտարարուեստականացման պայքարի: Աշխատաւորները, մեծ մասամբ գիւղերէն եկած, դժուարութիւն կը կրէին յարմարելու գործատուներու աշխատանքի հոլովոյթին: Այդ գործաւորները գերարտադրութեան մղելու համար, ստեղծուեցաւ «Սթախանովեան» աշխատանքը՝ հրակայական մրցակցութիւն մը աշխատանքի ախոյեաններուն միջեւ, որոնց մրցանիշերը կը ծառայէին որոշելու լաւագոյն կանոնները:

Մամուլը սկսաւ խնկարկել Սթախանովը, որ սակայն ատելի դարձաւ բոլոր անճարակներուն, վատառողջներուն, որոնք տակաւ աւելի եւս մատնուեցան թշուառութեան եւ գրեթէ ամբաստանուեցան խափանարարութեան յանցանքով, որովհետեւ չէին կրնար հետեւիլ յառաջապահ խմբակներուն:

Ներկայիս այլեւս բնաւ չի խօսուիր Սթախանովի եւ իր մրցակիցներուն մասին: Կ'անդրադառնան այդ մասին միայն այն ատեն երբ յետադարձ ակնարկ մը կը նետեն անցեալին վրայ:

Հիմա, ամբողջ Խ. Միութիւնը գովքը կը հիւսէ նոր ժամանակներու հերոսուհիի մը՝ Վալէնթին Կականովա:

Կականովա վարիչն է Մոսկուայի եւ Լենինկրատի միջեւ գտնուող Վիշնի-Վոլոչէք քաղաքին՝ բամպակի ճարտարարուեստի բարդոյթին: Ամէն բան ունէր իր վիճակէն գոհ ըլլալու համար: Իր վարած խմբակը լաւագոյնն էր ամբողջ գործարանին մէջ, իր անունը ամէն առթիւ կ'երեւի պատուոյ տախտակին վրայ եւ կը ստանայ բարձրագոյն ռոճիկ:

Սակայն, Վալէնթին Կականովա դժգոհ է, որովհետեւ ուրիշներու անյաջողութիւնը զինքը կը յուսահատեցնէ: Կը դիմէ տնօրէնութեան եւ զոհելով իր ռոճիկը, կը պահանջէ գլուխն անցնիլ ուշ մնացած խմբակի մը, որպէսզի շնորհիւ իր աշխատանքի դրութեան, կարողանայ անոնց արտադրութեան մակարդակը բարձրացնել:

Բնականաբար իր առաջարկը կ'ընդունուի:

Նիւթապէս անշուշտ կը տուժէ Կականովա: Սակայն ինքնաբերաբար լքելով գործարանին մէջ ունեցած իր առաջնակարգ դիրքը եւ խառնուելով հասարակ բանուորներու բազմութեան, անիկա ձեռք կը բերէ ազգային փառք մը: Այլեւս իր նկարները կ'երեւին բոլոր թերթերուն մէջ եւ իր պատմութիւնը ներշնչումի աղբիւր կը հանդիսանայ բազմաթիւ գրողներու: Մէկ խօսքով, Կականովա արդի մտայնութեան փառքը կը կազմէ եւ կը խորհրդանշէ ընկերվարութենէն դէպի համայնավարութեան յաղթական անցքը:

Քանի մը ամիսէ ի վեր արտակարգ պատիւներ կ'ընծայուին իրեն:

Յունիսին, Խորհ. Միութեան Կեդր. Կոմիտէի նիստին խօսք կ'առնէ, առանց սակայն այդ կազմակերպութեան մաս կազմելու: Պ. Խրուշչեւ յարգանք ընծայելով իրեն, կ'ըսէ. «Վալէնթին Կականովայի ձեռնարկը գործն է մէկու մը՝ որ խանդավառութեամբ կը ցանկայ որպէսզի համայնավարութիւնը, կարելի եղածին չափ շուտ, կառուցուի մեր երկրին մէջ»:

Եւ վերջապէս, Յուլիս 31ին, նախագահ Վորոշիլով Կականովայի կը յանձնէ Լենինի շքանշանը եւ ոսկեայ մետալ մը՝ «Մուրճ մանգաղով»:

Շարժումը հետզհետէ կը ծաւալի եւ բազմաթիւ որակեալ բանուորներ, որոնք ցարդ կը փայլէին պատուոյ ախտակներուն վրայ իրենց գերարտադրութեան համար, կը լքեն իրենց խմբակները եւ կ'անցնին արտադրութեան յետամնաց չափանիշերու վրայ գտնուող խմբակներու գլուխը, հետեւելով Վալէնթին Կականովայի ձեռնարկին, որ այլեւս ստացած է «Կականովիզմ» կոչումը:

Ինչո՞ւ այս արտակարգ աղմուկն ու փառաբանութիւնը Կականովայի ձեռնարկին նկատմամբ:

Պարզ այն պատճառով որ Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ հասնիլ իր որոշած նշանակէտին եւ իրագործել հինգ կամ վեց տարուան մէջ եօթնամեայ իր ծրագիրը, կարելի եղածին չափ շուտ գլել անցնելու համար Միացեալ Նահանգները:

Այս է «Կականովիզմ»ի տնտեսական երեւոյթը, որուն սակայն քաղաքական դեր մըն ալ կը վերագրուի:

մակներու հասցէները աչքէ անցուած ու տարրդնուած են գրասեղանին վրայ...

Անցած են նաեւ առաւօտեան աշխատանքի երկու թարմ ժամերը, երբ դռնէն ներս կը մտնէ գրասեղանին առջեւ կը տնկուի գրաշարը.

— Ժամը տասն է եւ տակաւին տող մը բան չենք շարած, ի՞նչպէս պիտի հասցնենք թերթը ժամը 12ին:

Կենդանի պատկեր...: Հնդեակը եւ գրաշարը ոտքի, խմբագիրը նստած եւ շուարուն, աչքերը յառած վեցեակին:

Հնդեակին մէկը.

— Քալէ երթանք, որ այս մարդն ալ իր գործին նայի...

Ի՞նչպէս հոգի չտաս այս տեսակ կենցաղավարութեան...: Բ. Դ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՑ ՄԸ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

«Արմենիա» կը գրէ վերի խորագրին տակ.—

Պուէնոս Այրէսի Մխիթարեան վարժարանի դահլիճին մէջ եմ:

Խոր տպաւորութիւն կը ձգեն այցելուին վրայ, դահլիճին երկու որմերէն կախուած դէմ դիմաց, երկու խոշոր երփներանգ ու գոյնզգոյն նկարները:

Մին կը ներկայացնէ Մեծ Սեբաստացին, շրջապատուած հայ ուսանողներով, որոնց կը դասաւանդէ հայերէն: Տարագիր հայ մայրեր իրենց զաւակները կը յանձնեն Աբբահօր խնամքին:

Նոյն տեսարանին մէջ զարմեալ խումբ մը աշակերտներ, աշխարհագրութեան դասի պահուն: Մխիթար անոնց ցոյց կուտայ, հեռաւոր Ադրիականի թագուհի Վենետիկէն, պատմական Հայաստանը: Աշակերտները սեւեռաբիր կը դիտեն զայն:

Միւսը կը ներկայացնէ մեծ ու փոքր ձիւնապատ Մասիսները, Արարատեան յուռթի դաշտին մէջ եռացող կեանքը, արեւաշող Հայաստանի ջինջ, պայծառ ու լուրթ երկինքը:

Վարժարանին մէջ կը տիրէ անդորրութիւն ու կարգապահութիւն:

Տեսուչ եւ փոխ-տեսուչ Հայրերուն հետ կ'այցելեմ դպրոցին յարակից դասարանները մանկապարտէզի, նախակրթարանի եւ երկրորդականի բաժինները, 105 սան-սանուհիներ, 25 ուսուցիչ-ուսուցչուհիներով:

Վիլոէյի, Բոմբեժայի, Լինիէրսի, Վիսէնթէ Լոփէսի եւ այլ արուարձաններէն եւ մայրաքաղաքէն վարժարան յաճախողներուն փոխադրութեան համար սպասարկութեան մէջ դրուած են երեք ինքնաշարժեր:

Հոս կը տրուի հայկական դաստիարակութիւն, — հայերէն, Հայոց պատմութիւն ու մշակոյթ, քասթիլերէն, անգլերէն, երաժշտութիւն, թուաբանութիւն ու գծագրութիւն եւ պիտանի գիտելիքներ, մանկապարտէզէն սկսեալ:

1958ի շրջանին վեցերորդ դասարանի բոլոր աշակերտները քննութիւնները յաջողութեամբ անցուցած են, եւ վարժարանի տեսչութիւնը կրթական նախարարութենէն ստացած է շնորհաւորութեան ու խնդակցութեան նամակ:

Երէկ ցնորք մըն էր Մխիթարեան վարժարան մը այս ափերուն վրայ, այսօր, ի հեճուկս բազմաթիւ խոչընդոտներու, չորրորդ տարին է, որ հիմնադիր ազգայիններու շնորհիւ յառաջ կ'ընթանայ նորանոր նուաճումներով:

ՏԱՒՐՈՍ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՆՑԵԱԼԸ ԼԸՎՈՎԻ ՄԷՋ

Երկու գետերու — Պուկի եւ Դնիեստրի — միջեւ, բլուրներու գիրկը կը հանգչի Լըվով քաղաքը, որ կը գտնուի այսօր, Ուկրանիոյ սահմաններուն մէջ:

Քաղաքը հիմնուած է ԺԲ. դարուն, հետեւաբար ունի գրեթէ եօթը դարերու պատմութիւն մը, անցքերով եւ անձերով հարուստ: Լըվով, ներկայիս, դարձած է արդիւնաբերական քաղաք մը, նոր շէնքերով, նոր թաղերով ընդարձակուած: Փողոցներուն թիւն է եօթը հարիւր. իւրաքանչիւրը ունի իր պատմութիւնը: Նըշանաւոր է «Հայկական Փողոցը»:

Լըվով, իբրեւ արեւել. Եւրոպայի առեւտրական կեդրոններէն մին, 700 տարի առաջ իսկ, գրաւած էր հայ վաճառականներու ուշադրութիւնը: Հայերը նախ առեւտրական յարաբերութիւն մշակած են քաղաքին հետ, ապա հաստատուած են այնտեղ, իրենց գործունէութեան ծիրը հետզհետէ ընդլայնելով: Կապեր ստեղծած են, մասնաճիւղեր ունեցած են՝ Մոսկուա, Կ. Պոլիս, Քրաքով եւ այլուր:

Լըվովի Հայերը հետզհետէ դարձած են մեծ տանտէրեր, տէր եղած են ընդարձակ կալուածներու: Իրենց բնակարանները կառուցած են հայ ճարտարապետական ոճով: Այդ բնակարաններէն շատերը մինչեւ այսօր կանգուն են եւ կը վկայեն թէ ո՛րքան հմայիչ է հայկական ոճը:

Հայերը կառուցին նախ փայտէ եկեղեցի մը՝ 1183ին, ապա քարէ մեծ եկեղեցի մը՝ 1363ին: Եկեղեցիին առընթեր հիմնեցին դպրոց մը, ուր ուսում եւ կրթութիւն ստացան հարիւրաւոր պատանիներ:

Այս դպրոցին նախկին աշակերտները իրենք գրեցին եւ բեմադրեցին «Ս. Հռիփսիմէի մահը» վերնագրուած թատերգութիւնը, 1668ին: Ո՛չ միայն Հայերը, այլ եւ տեղացի բնիկները հիացումով յիշեցին զայն: Թատերական ներկայացումները, այնուհետեւ, պահանջ մը դարձած են: Ներկայացուած թատերական երկերուն մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ կը պակսին, սակայն ստոյգ է՝ որ բեմական շատ օգտակար գործունէութիւն մը ունեցած են Լըվովի մէջ՝ իրերայաջորդ հայ սերունդները:

Փաստուած է, որ Հայերը Լըվովի մէջ հիմնած էին նաեւ տպարան մը եւ ի լոյս ընծայած էին հոգեւոր եւ առողջապահական բնոյթ ունեցող գրքեր:

Քարաշէն Հայոց եկեղեցին պետութեան պաշտպանութիւնը կը վայելէ՝ իբրեւ պատմական յուշարձան:

Պետական դիւանին մէջ կը պահուին այն բոլոր տեղեկութիւնները, որոնք կրնան իբրեւ ատաղձ ծառայել Լըվովի երբեմնի հայ գաղութին պատմութեան յօրինման համար:

ՎԵՐԾԱՆՈՂ

ՄԱԳԴԱՂԻՆԷ

Քահանայի մը չափ գիտէր անիկա բոլոր կարգը կանոնը սանկ բաներուն, ու քահանայէ մը աւելի խստապահանջ էր ինքզինքին համար:

— Չեմ կրնար հաղորդութիւն առնել քանի որ վերջը դարձեալ մեղք պիտի գործեմ, կը բացատրէր ինծի: Ինչո՞վ պիտի ապրիմ ես. քոյրս, եղբայրս, ծեր նանաս պիտի ապրեցնեմ. զղջումս սուտ զղջում մը պիտի ըլլայ:

Այս պզտիկ սենեակին մէջ՝ արտասանուած այս լուրջ խօսքերը ինծի մտածել կուտան:

Ամէն անոնց, կ'ըսեմ ինքնիրենս, որոնք իրենց ապրուստի բերմունքովը մեղք մը գործելու, սուտ խօսելու հարկին մէջ են, եթէ եկեղեցին իր հաղորդութիւնը զլանար, ի՞նչ պիտի ըլլար ատոր վերջը. ո՞ր վաճառականը, ո՞ր խանութպանը, ո՞ր օրագրողը ու ո՞ր փաստաբանը, նոյնիսկ ո՞ր եկեղեցականը հաղորդութիւն առնելու իրաւունք պիտի վայելէր. չէ՞ մի որ հետեւեալ օրը իրենց առօրեայ կեանքին պիտի վերադառնան անոնք: Ոչ ոք սակայն մտքէն անցուցած է եկեղեցւոյ սուրբ խորհուրդներէն այս մարդիկը զրկել:

Աղջիկը կը դրկէր, կը համբուրէր զիս անընդհատ:

— Քանի՞ տարու ես դուն, կը հարցնէ ինծի:

— Քսան տարու:

Անձնատուր իր զգացումներուն՝ մըտքովս կը շարունակեմ առարկութիւններուս երկար շարքը: Եկեղեցին՝ իր արդի ձեւին տակ, իր դաւանանութիւններուն ակներեւ անիրաւութեամբը, մարդկային քան թէ երկնային հաստատութիւն մըն է. մարդոց բոլոր թիւր վճիռները հոն ալ կը տիրապետեն ինչպէս այլուր:

Աղջիկը վերջին համբոյր մը կուտայ:

— Ես ժամ պիտի երթամ, կ'ըսէ ինծի. Զատիկն վերջը եկուր, բարեկամ ենք, չէ՞: Խալուզ պէս հոս զիս հարցուր:

Ու պչրանքով մը, որ մէջերնիս հաստատուած համակրութեան օծումն էր, կը պահանջէ.

— Ուրիշի հետ պիտի չտեսնուիս, խօսք տո՛ւր:

Խօսք կու տամ, քսան տարու երիտասարդի խօսք:

Անկէ վերջը տարիի մը չափ սիրեցինք զիրար:

Անուս, ռամիկ, բայց սրտի տէր աղջիկ մըն էր. իր սիրողներուն թիւը չկար. ամէն ազգէ, տարիքէ ու դասակարգէ մարդիկ մոլորած կուգային հոս. ալեւորները ինչպէս հագիւ պեխերը բուսած տղաքը, կուգային ամէնքը իր սիրովը յափշտակուած:

Բայց մանաւանդ ստորին դասէ մարդոց մէջ իր անունը, իր գեղեցկութիւնը նախճիրներ կը գործէր:

Պատճառը այն էր գուցէ որ այս տարօրինակ աղջիկը ուղղամտութիւն մը ունէր իր վաճառիկ սիրոյն մէջ ալ:

Իմ դէմս, երբոր քիչ մը աւելի մտերմացանք, իր տղխութեանը վրայ կ'ամըչնար, բայց երբեք իր վիճակին համար: Անհուն խնամքով ու գորովով մը իր պզտիկ քրոջ ու եղբօրը վրայ կը շարունակէր հսկել հեռուէն, ծախելով շարունակ իր մարմնին ճոխութիւնները, առանց զոհողութիւն մը ըրած ըլլալու գաղափարը մտքէն մազի չափ անցընելու:

Դ.

Բազմութիւն մը աղտոտ ու ստորին մարդոց կը խռնուէր դրանը առջեւ. զօղեր, մարդասպաններ կային անոնց մէջ. ամէնքը կը հրմշտկէին իրար, առաջ անցնելու ջանքով մը, կը լեցուէին իրարու վրայ՝ հետաքրքիր: Յետոյ ոստիկաններ եկան թուղթ ու կաղամար ձեռքերնին, կատարուած ոճիրը արձանագրելու համար:

Քովիններուս հարցուցի այս հաւաքումին պատճառը:

— Աղջիկ մը զարկին այս տանը մէջ, ըսին ինծի:

Նախազգացումս որ բնաւ չի խաբեր, զիս դող հանեց. միջոց մը գտայ ճեղքելու այս մարդերէ ձեւացած պատնէշը: Վեր վազեցի իսկոյն, մեր չորրորդ յարկի պզտիկ խուցը. տնեցինները հոս հաւաքուեր էին. բժիշկ մը վերջին պահուն եկած, անկողնին վրայ ծռած էր:

Հոդ, այդ անկողնին վրայ տարածուած տեսայ զինքը վերջին անգամ: Իր սովորութեան հակառակ ամբողջ ճերմակներ հագած էր, ձիւնաթոյր ու շլացուցիչ. ու միայն լանջքին վրայ ձախ կողմը շապիկը կարմրած էր պզտիկ բոլորակով մը, այդ անբծութեան վրայ բացուած վարդի մը պէս:

Զիս տեսնելուն ժպիտ մը դժուարաւ գծագրուեցաւ իր դէմքին վրայ: Բժիշկը անյոյս վճռեց անոր վիճակը: Ինքը հաղորդութիւն առնելու փափաք յայտնեց ու մէկ երկու հոգի իսկոյն եկեղեցի վազեցին, բայց Տէրտէրը մերժեց գալ:

Յետոյ մահը վրայ հասաւ. դանդաղ, հանդիսաւոր ու մայլ բանը, վերարկուն՝ ուր Նախախնամութիւնը հոգածու ձեռքով փաթթեց բոլորեց այս աղջիկը, որուն՝ մարդոց ճղճիմ հաշիւները ու սխալ դատաստանը ամէն սփոփանք զլացեր էին Աստուծոյ անունով:

Իր պզտիկ քրոջմէն ու եղբօրմէն զատ ոչ ոք անոր անունը տուաւ մէյ մըն ալ:

Ե.

Այս հին դէպքը պատմելուս, անցեալներս՝ բարձրաստիճան եկեղեցական մը, աստուածաբան ու կենցաղագէտ մարդ, մանրամասն հասկցուց ինծի կրօնական պատճառները այս զլացումին: Հրապուրուած աղջկան եւ պոռնիկին զանազանութիւնը ըրաւ. սա պարագային մէջ եկեղեցին սանկ կը տնօրինէ, ըսաւ ինծի, սա միւս պարագային մէջ ալ անանկ: Բացատրութիւններ տուաւ՝ որոնք նուրբ թուեցան ինծի. վկայութիւններ բերաւ որոնց դէմ ըսելիք մը չգտայ: Իր փաստերը՝ բարբարոս ու վաւերական՝ չհամոզեցին զիս:

Ու միշտ աչքիս առջեւն է մահիճը լայն ու խորունկ որ սենեակին կէսը կը գրաւէր, լայն ու խորունկ որուն մէջ՝ կարմիր վարդ մը կուրծքին՝ այն աղուոր կինը կը քնանար:

(2 եւ վերջ)

Ամերիկայի վրայ։ Անշուշտ գիտէ թէ նիւթապէս զօրաւոր ենք եւ լուացքի մեքենաներ ունինք։ Բայց իրեն համար փառաւոր դաս մը կ՚ըլլայ աչքովը տեսնել ազատ երկիր մը»։

Նախագահի վարկի մասին կը խօսուի, աւելցուց Այզընհաուըր, բայց մէկ վայրկեան մտածեցէք թէ ինչե՞ր ստիպուած ենք ընել։ Եթէ չարունակուի սպառազինումը, կը հասնինք այն կէտին, ուր պայթիւն մը կը պատահի։ Կը խորհիմ թէ Միացեալ Նահանգներու Նախագահ մը որ միջոց մը չի փնտռեր դուրս ելլելու համար, պէտք է դատապարտուի ամերիկացի ժողովուրդին կողմէ։ Հարցը մարդկութեան ապագան է։ Զանձրացած եմ աժան քննադատութիւններէն»։

Նախագահը ճշդեց նաեւ թէ ինք անձամբ պիտի դիմաւորէ Խրուշչեւը, օդակայանը։

———o———

ԼՈՆՏՈՆԻ գիտական շրջանակներու համաձայն Խորհ. Միութիւնը կը պատրաստուի «բնակուած» հրթիռ մը ղրկել անջրպետին մէջ, Խրուշչեւի Ամերիկա ժամանած օրը։ Օգոստոս 30ին Լոնտոնի մէջ կը բացուի աստղագնացութեան միջազգային համագումարը եւ ցարդ Մոսկուա ոչ մէկ պատուիրակ ղրկած է։ Այս պատճառով՝ կը կարծուի թէ խորհրդային գիտունները շատ զբաղած են, որպէսզի կարենան մարդ մը ղրկել անջրպետին մէջ։

ԺԱՆ-ՓՕԼ ՍԱՐԹՐ, ֆրանսացի ծանօթ փիլիսոփայ — գրագէտը, տեսակցութիւն մը շնորհած է Իլ Մէսաճերօ թերթին «երիտասարդներու տագնապին» մասին։ Ըստ Սարթրի, այս տագնապը երկու պատճառ ունի՝ Ջղամարտը որ անապահով կացութիւն մը ստեղծած է եւ չափահասներու անկարողութիւնը ընկերութեան հիմնական հարցերը լուծելու։ Արեւմտեան եւ արեւելեան երկիրներու մէջ, Բ. աշխարհամարտէն ետք ծագած խնդիրները չեն լուծուած։ Կացութիւնը փոխուած է համեմատելով Ա. աշխարհամարտի վաղորդայնին։ Այն ատեն Ռուսաստան յեղափոխութեան մէջ էր, այսօր հակադեցիկ պահպանողականութեան դիրք մը կը գրաւէ։ Մանել՝ այսօր համայնավար կուսակցութեան մէջ կը նշանակէ մտնել քաղաքական պահպանողական կուսակցութեան մը շարքերը։ Սարթր դէմ է նաեւ ֆրանսական հիւլէական ռումբի պայթումին եւ կը գտնէ թէ հաւասարէ հաւասար պէտք է բանակցիլ Ալժերիոյ Ազատագրական Ճակատին հետ։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ տասը երկիրներու դիւանագէտները դիմեցին Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարար՝ Հերթըրի որպէսզի Ամերիկա աւելի գործօն օժանդակութիւն մը բերէ Ալժերիոյ հարցին լուծման համար։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «ԹԱՅՄ» շաբաթաթերթը խստօրէն կը քննադատէ անգլիական մամուլին հակաֆրանսական պայքարը, եւ Տը Կոլի ու Ատընաուըրի դէմ եղած յարձակումները։ Թայմ կը շեշտէ.— «Տը Կոլի դէմ բարկութեան բուն պատճառը այն է որ ան արեւմտեան Գերմանիան կը նկատէ իր խակական դաշնակիցը եւ ոչ թէ Մեծն Բրիտանիան»։

ՖԼՈՐԻՏԱՅԻ մէջ (Միացեալ Նահանգներ) ձերբակալուեցաւ Վենեզուելայի նախկին նախագահը՝ Խիմէնէզ, Վենեզուելայի հիւպատոսին դիմումին վրայ։

ՌՈՍՈՍԻ եկեղեցիներու համաշխարհային ժողովը, յանուն 180 միլիոն հաւատացեալներու, կոչ կ՚ընէ Ֆրանսայի որ հրաժարի հիւլէական փորձերէ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ընկ. Գր. Պօյաճեան, Մարսէյլ 1000 Ֆ.
Յովսէփ Օհանեան, Մարսէյլ 2000 Ֆ.
Լեւոն Սուքիասեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի։

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Վարսենիկ Աչքիպաշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բարսեղեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Վաղարշակ Աչքիպաշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Միհրան Հացագործեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութեան եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ կամ փոխան ծաղկեպսակի զանազան միութիւններու իրենց նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին

ԱՐՇԱԿ ԱՃԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

զառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Այրի Տիկին Լուսին Աւետեան, Պ. Խընկանոս Աւետեան, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր սիրելիներուն եւ բարեկամներուն որոնք նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցեցան իրենց սուգին՝ Մանուկ Աւետեանի մահուան առթիւ։

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Լուսին Աւետեան, Պ. Խնկանոս Աւետեան եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ եղբօր

ՄԱՆՈՒԿ ԱՒԵՏԵԱՆԻ

հոգւոյն ի յիշատակ անոր մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

Այրի Տիկին Լիլիկ Սապունճեան, Լեւիկ, Էտիկ եւ Աստղիկ Սապունճեան, Այրի Տիկին Եավրեան եւ զաւակները (Թիֆլիզ), Տէր եւ Տիկին Ազգին Սապունճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբիկ Սապունճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ցեցեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Պասեան եւ զաւակները (Թաւրիզ), Տէր եւ Տիկին Յովհ. Սապունճեան եւ զաւակները, Արտաշէս Սապունճեան, Այրի Տիկին Վարդուհի Սապունճեան (Թեհրան), Տէր եւ Տիկին Բենեամին Սապունճեան եւ զաւակները (Ապատան), Այրի Տիկին Հայկանուշ Զրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Արծրունի Զըրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Գործունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Զարոյեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պէրպէրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ջանթիկեան (Նիւ Եորք), եւ իր բոլոր բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին

ՆԵՐՍԷՍ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ երեքշաբթի 25 Օգոստոս, առտուան ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը պիտի կատարուի այս հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 1ին, իր բնակարանին մէջ, 36 Ռիւ տիւ Ժէնէրալ Լըքլէր, Պուա Քօլոմպ։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

★

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի կողմէ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Սէն Փերէի մայրապետներու զովասուն անտառին մէջ։

Երգ, նուագ, պար եւ խաղերի անակընկալներ։

Տեղւոյն վրայ պիտի գտնէք «հում միսի յօշած», «շամփուրով խորոված» եւ աղանդերներ։

Վալանսէն՝ Սէն Փերէ ամէն ժամ օթոքառ կայ, Սինեմա Փալասի առջեւէն եւ Փլաս տը լա Ռեփիւպլիքէն։

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շրջաններու Հայութիւնը անխտիր։

ՊԵԼԺԻԱ

Կայանի տղաքը կը խնդրեն որ հաճիք ներկայ ըլլալ իրենց

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Գայէնհօֆ 21, Ավընիւ Մաքս-Թեմմէրման, Հալտ, Կիրակի Օգոստոս 30ին,

ժամը 11էն սկսեալ։

ՊԱՐ, ԵՐԳ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՊԻՒՖԷ, ԽՄԻՉՔ

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959-1960 ուսումնական տարեշրջանին համար։

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով։

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S &O.) Tél : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակ՝ներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. Հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր եւ Արմենակ Եսայեան կը փնտռեն իրենց եղբայրը՝ Կարպիս Եսայեան, բնիկ Ելտէմիրցի։ Տեղեկութիւն ունեցողները կրնան գրել՝ Տիկին Գոհար Մասադեանի՝

258, Avenue d'Argenteuil Asnieres Seine

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 Téléph : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 փր.

ՈՒՐԲԱԹ
28
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI
28 AOUT
1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8379 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4380

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄ

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ ալժերիական ցաւոտ հարցը շուտով պիտի գտնէ իր վերջնական լուծումը:

Զորեքշաբթի նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց Զօր. Տը Կոլի նախագահութեամբ՝ բացառապէս զբաղելու համար այս խնդրով:

Հանրապետութեան Նախագահը անգամ մըն ալ գնաց Ալժերիա՝ տեղւոյն վրայ քննելու համար զինուորական կացութիւնը եւ տեսնուելու քաղաքային ու զինուորական վարիչ անձնաւորութեանց հետ:

Վերջին շաբաթներու ընթացքին տեղական մամուլը արձագանգ եղաւ զանազան շշուկներու, որոնց համաձայն իբրեւ թէ նախարարներու միջեւ տարակարծութիւններ կային Ալժերիոյ մասին:

Այդ շշուկները փարատեցան եւ նախարարապետ Միշէլ Տըպրէ Օգոստոս 16ին Իլ-Պուշարի մէջ խօսեցաւ պատմական ճառ մը՝ ազգային եւ միջազգային հրատապ բոլոր խնդիրներու մասին պարզելով կառավարութեան տեսակէտը:

Շեշտը դրաւ Ալժերիոյ վրայ եւ դառնութեամբ յիշեց, որ Ֆրանսայի Ատլանտեան Ուխտի անդամները անհրաժեշտ աջակցութիւնը ցոյց չէին տար իրենց դաշնակցին՝ լուծելու համար այդ հարցը:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ընդհանուր քարտուղար Համըրշոլտ քանի մը շաբաթ առաջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հանրապետութեան Նախագահին հետ: Խնդրոյ առարկան Ալժերիոյ հարցն էր, որ սեղանի վրայ պիտի գայ յառաջիկայ Սեպտեմբերին՝ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին մէջ:

Միջազգային արիւպագոսը ուրիշ անգամ ալ զբաղած էր այս խնդրով եւ Ֆրանսա միշտ պաշտպաններ գտած էր իր դաշնակիցներուն, մասնաւորաբար Ամերիկացիներուն մօտ:

Սակայն կը թուի թէ ներկայիս արաբական երկիրները յաջողած են իրենց կողմէ շահիլ զանազան պետութիւններ, որոնք նախապէս չէզոք դիրք բռնած էին կամ ձեռնպահ մնացած՝ լռելեայն պաշտպանելով ֆրանսական տեսակէտը:

Նախատեսելով հաւանական վտանգ մը, զօրավար Տը Կոլ եւ ֆրանսական դահլիճը կ'ուզեն գտնել լուծումի եղանակ մը՝ Սեպտեմբեր 15ի պայմանաժամէն առաջ: Մանաւանդ որ ամերիկեան եւ անգլիական թերթերը բուռն պայքար մը բացած են Ֆրանսայի դէմ, մասնաւորաբար Միշէլ Տըպրէի ճառէն ի վեր:

Անգլիոյ մէջ ո՛չ միայն պահպանողականները, այլ եւ աշխատաւորականները քննադատական դիրք բռնած են Հանրապետութեան Նախագահին եւ կառավարութեան դէմ: Ալժերիոյ խնդրէն զատ, անոնք կը մեղադրեն Ֆրանսան անոր համար, որ անիկա կ'ուզէ իր արժանի տեղը գրաւել մեծ դաշնակիցներու կողքին: Կը ձգտի սեփական հիւլէական ռումբ շինել եւ հաւասար ձայն ունենալ Միացեալ Նահանգներու եւ Անգլիոյ կողքին, օրուան հրատապ հարցերու լուծման մէջ:

Անցեալ տարի Յուլիս 14ի Իրաքեան յեղափոխութեան վաղորդայնին՝ Ամերիկացիք Լիբանան եւ Անգլիացիք Յորդանան զինուոր ղրկեցին՝ առանց խորհուրդ հարցնելու Ֆրանսայի:

1958 Սեպտեմբերին զօր. Տը Կոլ նամակ մը ուղղած էր Միացեալ Նահանգներու Նախագահին՝ Ֆրանսայի համար հաւասարութեան իրաւունք պահանջելով:

Այժմ հարցերը հասունցած են: Կը յուսացուի որ Տը Կոլ-Այզընհաուըր տեսակցութիւնը պիտի փարատէ թիւրիմացութիւնները եւ ճամբայ պիտի հարթէ դէպի ալժերիական հարցին վերջնական լուծումը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՊՈՆ ՀԱՍԱՒ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՈՒՐԲԱԹ ԼՈՆՏՈՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Զորեքշաբթի իրիկուն Նախագահ Այզընհաուըր Պոն հասաւ, որ առաջին հանգրուանն է իր եւրոպական ճամբորդութեան:

Ատընաուըր կը դիմաւորէ Նախագահը եւ ապա կը հնչեն ամերիկեան եւ գերմանական քայլերգները:

Առաջին անգամ խօսք կ'առնէ Վարչապետ Ատընաուըր որ բարի գալուստ կը մաղթէ Միացեալ Նահանգներու Նախագահին: Գերմանիոյ ծերունի Վարչապետը այնքան զգացուած է որ ձայնը կը դողայ:

Այզընհաուըր իր կարգին խօսք կ'առնէ պատասխանելու համար Վարչապետին:

«Ատընաուըրի անունը, իմ երկրիս մէջ, խորհրդանշանն է Գերմանիոյ ժողովուրդին, որ կ'ուզէ մնալ զօրաւոր եւ ազատ: Ամերիկացի ժողովուրդը ձեր կողքին է»:

Նախագահը դժուարութեամբ կը խօսի որովհետեւ իր ձայնը միշտ կ'ընդմիջուի 5000է աւելի Գերմանացիներու ծափահարութիւններով:

Ճառերէն ետք, 35 կառքերէ բաղկացած շքախումբը կը մեկնի դէպի քաղաք: Ամբողջ ճամբու ընթացքին, Նախագահը կ'արժանանայ խանդավառ ցոյցերու:

Այզընհաուըր - Ատընաուըր խօսակցութիւնները տեւեցին վեց ժամ: Երկու ղեկավարներու դիրքը բաւական փափուկ էր զանազան հարցերու նկատմամբ:

Եւրոպայի քաղաքական ղեկավարներու ամէնէն ծեր եւ ամէնէն փորձառու մարդուն պաշտօնը դժուար է: Պարտականութիւնն ունի ղոհացում տալու ամէնուն եւ իր ժողովուրդին: Նոյն ատեն Գերմանիոյ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը՝ Ընկերային-Դեմոկրատ, կը քաջալերէ Այզընհաուըրը որպէսզի չհիւրացնէ Ատընաուըրի տեսակէտները:

Ատընաուըր երկու տեսակ հարցեր ունի Այզընհաուըրի ներկայացնելիք՝ ներքին եւ արտաքին: Արտաքին խնդիրներն են՝ Եւրոպա եւ Ատլանտեան Ուխտ: Ատընաուըր կ'ուզէ տեսնել եւ ապրեցնել Եւրոպա մը որուն առաջին պայմանը՝ զօրաւոր Ֆրանսա մըն է, եթէ ոչ զինուորական գետնի վրայ, առնուազն տնտեսական մարզին մէջ: Այս հարցին մասին, Ատընաուըր տեսակ մը բանբերը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի:

Ատլանտեան Ուխտի մասին, Ատընաուըր պիտի ըլլայ Իտալիոյ բանբերը: Գերմանիա կ'ուզէ որ անդամ պետութեանց պատասխանատուութիւնները ընդլայնուին: Դէմ է երեքներու ղեկավարութեան մը (Ամերիկա - Անգլիա - Ֆրանսա): Այս տեսակէտը կը պաշտպանէ նաեւ Իտալիոյ Վարչապետը՝ Անթոնիօ Սէնեի:

Երկրորդ հարցը ներքին հանգամանք ունի: Նախ Պերլինի հարցն է, յետոյ Գերմանիաներու վերամիացումը եւ հաշտութեան դաշնագիրը: Արտաքին եւ ներքին խնդիրներուն համար, Վարչապետ Ատընաուըր կարեւոր ընդդիմութիւններու պիտի բախի: Ատլանտեան Ուխտի բոլոր անդամները զօրաւոր Ֆրանսա մը չեն ուզեր, իսկ Պերլինի եւ Գերմանիոյ հարցերուն համար Ատընաուըրի ընդդիմադիր կուսակցութիւնն է որ դժուարութիւններ կը ստեղծէ:

× Ամերիկեան կարեւոր շաբաթաթերթը՝ Թայմ կը գրէ թէ Այզընհաուըրի ճամբորդութեան կարեւորագոյն հանգրուանը Փարիզն է: Թայմի համար Ֆրանսա շատ դէշ կացութեան մը առջեւ կը գտնուի եւ բոլորովին առանձնացած է:

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Խոր ցաւով կ'իմանանք մեր վեթերան ընկերոջ Գաբրիէլ Լազեանի անակնկալ մահը որ տեղի ունեցած է Գահիրէի մէջ, Երեքշաբթի գիշեր:

Վերջին պահուն մահը գուժող հետեւեալ հեռագիրը ստացանք.—

«Մեր շատ սիրելի վեթերան ընկերը՝ Գաբրիէլ Լազեան յանկարծամահ եղաւ Երեքշաբթի գիշեր»:

ՅՈՒՍԱԲԵՐ

Բնիկ Երզնկացի, նախակրթութիւնը կը ստանայ իր ծննդավայրին մէջ: Աւարտած է նաեւ Պոլսոյ ապայից վարժարանը: Պահ մը կը ծառայէ Թրքական բանակին մէջ, Իզմիր, ուր կ'ամուսնանայ: Առաջին մեծ պատերազմէն ետք կ'անցնի Հայաստան, կը մտնէ հայկական բանակին մէջ: Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն ետք, կը հաստատուի Աթէնք, ուր կը հիմնէ Նոր Օր օրաթերթը, զոր կը վարէ մինչեւ երկրորդ մեծ պատերազմին սկիզբը, երբ կ'անցնի Եգիպտոս, ուր կը մնար մինչեւ այժմ: Ինչպէս Նոր Օրի, նոյնպէս Յուսաբերի մատենաշարին կազմութեան մէջ մեծ դեր կատարած է: Ունի նաեւ ինքնագիր գործեր, Հայ Դատին պատմութեան նուիրուած: Աշխատակցած է բոլոր Դաշնակցական թերթերուն, ու գործած՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան մէջ:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու իր կեանքին ու գործին մասին:

Կը թողու այրի մը եւ ամուսնացեալ աղջիկ մը, որոնց կը յայտնենք մեր խոր ցաւակցութիւնը:

Այս տխուր առթիւ Յառաջի խմբագրութիւնը ղրկած է ցաւակցական հեռագիր մը Յուսաբերի խմբագրութեան:

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն խորին վշտով կը գուժէ անդարմանելի կորուստը իր վաստակաւոր ընկերոջ՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ

եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Լազեանի եւ աղջկան՝ Այտային:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՀԱՅՐ ՏԻՄՈԹԷՈՍ Վ. ՏԷՐ ԿԻՒԼԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան վաստակաւոր անդամներէն՝ Հայր Տիմոթէոս Վ. Տէր Կիւլեան, վախճանած է Օգոստոս 23ին, Ս. Ղազարի վանքը, 79 տարեկանին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ միջազգային ժողով մը բացուած է որուն կը մասնակցին Մարքս-Լենինեան հաստատութեանց ինչպէս նաեւ համայնավար եւ բանուորական կուսակցութեանց պատմութեան յանձնախումբի ներկայացուցիչները: Պատուիրակներ ղրկած են Խորհ. Միութիւնը, ժողովրդական Չինաստանը, արբանեակ երկիրները եւ կարգ մը «դրամատիրական» երկիրներ, որոնց կարգին Աւստրիա, Անգլիա, Դանիա, Հնդկաստան, Իտալիա, Քանատա, Շուէտ, Ֆրանսա, Դաշնակցային Գերմանիա եւ Չիլի:

ՋՕՐԱՎԱՐ ԹԱՊԱՔՃԱԼԻԻ դատավարութեան ընթացքին որ կը ձայնասփռուի Պաղտատի կայանէն, դատախազը՝ գնդ. Մահտաուի ընդունեցաւ թէ ամբաստանեալները չարչարանքներու ենթարկուած են քննութեան ժամանակ: Մահտաուի աւելցուց սակայն թէ Քասըմ տեղեակ պահուած է այդ դէպքերէն եւ անմիջապէս հրամայած, որ պատասխանատուները ծանրօրէն պատժուին:

ՃԱՓՈՆԻ Վարչապետ Քիշի անձնական նամակ մը պիտի յղէ Պ. Խրուշչեւի, առաջարկելով որ Խորհրդային Միութեան եւ Ճափոնի քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները հետզհետէ աւելի զարգանան ու ամրապնդուին ի շահ երկու երկիրներու: Իր նամակին կարելի պաշտօնական բնոյթը տալու համար, Վարչապետ Քիշի Մոսկուա կը ղրկէ խորհրդարանի երեւելի երեսփոխաններէն մէկը որպէսզի պատշաճ յարգանքով եւ անձնապէս Խրուշչեւի յանձնէ այդ գրաւոր առաջարկը:

ՏԱԼԱՅԻ-ԼԱՄԱՆ մօտերս այցելութեան պիտի երթայ Հնդկաստանի Վարչապետին: Կ'ըսուի թէ նպատակն է խնդրել Պ. Նեհրուէն որ Թիպէթի խնդիրը ՄԱԿի յառաջիկայ ժողովին ներկայացնէ:

ԱՐԱԲ Միացեալ Հանրապետութիւնը հետզհետէ կը սաստկացնէ իր մամուլի պայքարը Ֆրանսայի ծրագրած հիւլէական ռումբի՝ Սահարայի մէջ կատարելիք փորձերուն դէմ: Ժողովրդական բողոքի ցոյցեր պիտի կատարուին եօթը օր եօթը գիշեր: Ա. Մ. Հանրապետութիւնը կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ թէ ծրագրուած փորձերը մահացու վտանգի կ'ենթարկեն Սահարայի շրջակայ երկիրներն ու բնակիչները: Նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելու նպատակով, Ա. Մ. Հ.ը որոշած է, այժմէն իսկ հիւլէական շողարձակումը երեւան հանող ու չափող կայաններ ստեղծել զանազան վայրերու մէջ: Ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի նաեւ որպէսզի եթէ կեանքը վտանգող պայմաններ ստեղծուին, բնակչութեանց զանգուածային տեղափոխութիւն կատարուի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Ազատագրական Ճակատի հարիւր վիրաւորներ Ռուսաստան պիտի փոխադրուին խնամուելու համար: Առաջին անգամն է, որ փոխանակ ըստ սովորութեան Եուկոսլաւիոյ եւ Արեւելեան Գերմանիոյ հիւանդանոցները տարուելու, Ռուսաստան կը փոխադրուին Ազատագրական Ճակատի վիրաւորները: Շնորհիւ Խորհրդային Կարմիր Խաչի եւ Ալժերիոյ Կարմիր Մահիկի միջեւ վերջերս կնքուած համաձայնութեան, այսուհետեւ խորհրդային հիւանդանոցները մեծ թիւով անկողիններ ալժերիացի վիրաւորներու տրամադրութեան տակ պիտի դնեն: Այս համաձայնութեան հիման վրայ, Խորհ. բժիշկներու եւ հիւանդապահներու հսկողութեամբ, երկու օր առաջ Թանժէէն, ռուսական Փոպետա նաւով դէպի Ռուսաստան մեկնեցաւ, ալժերիացի ծանր վիրաւորներու առաջին խումբը:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ընկերվարական կուսակցութիւնը ծանր տագնապի մը մէջ է: Քանի մը ամիսէ ի վեր, ազգային ճակատի այս երկրորդ մեծ կուսակցութիւնը եւ անոր ականաւոր անդամներէն շատեր կախակայուած են: Արտաքսուածներուն մէջ են կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ նախկին խմբագիր Լադիսլաւ Թէշնիք եւ կուսակցութեան այժմու նախագահ Ըվլեխթայի կինը:

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մեր ամէնօրեայ գրական ասուլիսների, բանավէճերի ընթացքում, տեսական ու քննադատական յօդուածների եւ գրախօսութիւնների մէջ յաճախ ենք հանդիպում «տաղանդ», «տաղանդաւոր» արտայայտութիւններին: Եւ գրական շարժման անմիջապէս մասնակից անձանց համար դժուար չէ նկատել, որ խորհրդահայ գրական քննադատութիւնը «տաղանդ» բառի հետ վարւում է ոչ խնամքով: Այստեղ ցաւն այն չէ, որ գեղարուեստօրէն հազիւ միջակ երկասիրութիւնը հռչակւում է իբրեւ «մեծ շնորհքի», «իսկական տաղանդի» արգասիք: Ժամանակի ամենազօր «զտումը» կը մաքրի, վճիտ ու յստակ կը դարձնի գրական երեւոյթները եւ միայն արուեստի ճշմարիտ չափանիշներով կեանք մտած գործերին կը տայ յաւերժութեան ուղեգիր: Ամէնէն էական բացը, կարծում ենք, այն է, որ գրականագէտ հասարակայնութիւնը երբեմն լռելեայն ընդունում է այս կամ այն գրողին տրուած գնահատութիւնը, հաշտւում է նրան շնորհուած «տաղանդաւոր» կոչման հետ, սակայն չի պահանջում քննադատից ու գրախօսից՝ բացայայտել այդ «տաղանդի» առանձնայատկութիւնը, նրա բնորոշ գծերը: Մեր գրական քննադատութիւնը յաճախ ըստ ամենայնի չի տալիս գրողի ճշմարիտ գնահատականը, որը հէնց նրա աճի ու զարգացման գլխաւոր խթաններից մէկը կարող է դառնալ: Պակասում է գեղարուեստական համոզիչ մեկնաբանութեամբ գրողի տաղանդի ուղղութիւնն ու բնոյթը պարզելու չափազանց կենսական հանգամանքը:

Դրա հետ է կապւում նաեւ մի այլ ոչ ճիշդ երեւոյթ, որը ի վերջոյ յանգում է գրական շարժման, գեղարուեստական պատմութեան ամբողջ ընթացքը անտեսելուն: Խօսքն այն մասին է, որ գրողն ու նրա երկը դիտւում են գրական զարգացման ընթացքից կտրուած: Հաշուի չի առնւում, թէ նախ քան տուեալ ստեղծագործութիւնը այդ ուղղութեամբ գրականութիւնը որեւէ գործ տուե՞լ է, գեղարուեստական ինչպիսի՞ արժէք է ներկայացնում այն եւայլն: Եւ որովհետեւ մեկուսացուած են գնահատւում գրողներն ու նրանց ստեղծագործութիւնները, յաճախ այդ գնահատութիւնը լինում է ոչ առարկայական, անճիշդ պատկերացում է տալիս գրական շարժման վերաբերեալ:

Այսպէս, վերջին չորս-հինգ տարում հրապարակ հանուեցին խորհրդահայ գիւղի աշխատաւորութեան կեանքն ու կենցաղը, կրքերն ու հոգեբանութիւնը վերարտադրող մի շարք վէպեր: Դրանց մասին գրուել են շատ յօդուածներ, գուցէ դեռեւս կը գրուեն, սակայն քիչ քննադատներ ե՛ փորձել ցոյց տալ, թէ մօտ երկու տասնամեակ առաջ ստեղծուած «Հացաւան» վէպի համեմատութեամբ ի՞նչ նոր առանձնայատկութիւններ են բերում այդ երկերը ժամանակակից խորհրդահայ վէպին, արտացոլուած ժամանակահատուածներ տարբերութեամբ ու բարձրացուած խնդիրների իւրայատկութեամբ հանդերձ ինչպիսի՞ առաջընթաց են նշանաւորում մարդկային հոգեբանութեան մարմնաւորման, նկարագիրների քանդակման իմաստով:

Այնուհ՛տեւ, որեւէ առանձին երկի վերլուծութիւնը մեծ մասամբ կատարւում է հեղինակի գրական ճանապարհի շղթայից դուրս: Իսկ դա պատճառ է դառնում, որ գրողի աճի ու հասունութեան զարգացման ընթացքը մնայ մթութեան մէջ, ընթերցող հասարակութեանը պարզ չդառնայ, թէ տուեալ երկը հեղինակի տաղանդի ձեւաւորման կամ բացայայտման համար ինչպիսի՞ նշանակութիւն ունի: Վերցնենք նորից Ն. Զարեանի օրինակը: Նրա վերջին արձակ գործի՝ «Պարոն Պետրոսն ու իր նախարարները» վէպի մասին գրուած յօդուածներում, որոնք ի դէպ, զարմանալի կերպով առայժմ աննշան թիւ են կազմում, համարեա խօսք չկայ այն մասին, թէ գրողի գեղարուեստական տաղանդը դրսեւորուե՞լ է արդեօք նոր կողմերով, մնացել է նոյն կէտո՞ւմ, թէ յետընթաց նշաններ է ի յայտ բերել:

Ի՞նչ է հետեւում այս ամէնից, — երկի գնահատութիւնը կատարել գրական շարժման վերընթացի տեսանկիւնից, գեղարուեստական կապի ու կապակցութիւնների մէջ, երբեք չմոռանալով գրողի տաղանդի, ստեղծագործական խառնուածքի կարեւոր վայրկեանները, որոնք արուեստի չափանիշների անհրաժեշտ տարրերն են:

Մեր քննադատութիւնը դեռեւս իր գնահատութիւններից հիմքը չի դարձնում հեղինակի ստեղծագործական ճանապարհի զարգացման կորագիծը, նրա աճման ընթացքը, որը եւ յանգեցնում է ոչ ճիշդ եզրակացութիւնների: Այդ առթիւ արժէ յիշատակել Գ. Մահարու դիտողութիւնները Պարոյր Սեւակի եւ Վահագն Կարենցի մասին: Վերցնելով վերջիններիս նոր լոյս տեսած գրքերը, Գ. Մահարին ճշգրիտ բանաստեղծութիւնների վերաբերեալ արտայայտում է իր կարծիքները՝ թեր կամ դէմ, մի տեսակ անտարբերութիւն ցուցաբերելով նրանց աճի ու զարգացման հեռանկարների նկատմամբ: Դա կրաւորական քննադատութեան ձեւ է: Այդպէս են վարուել նաեւ Վ. Կարենցի հետ նրա նախորդ քննադատներից ոմանք. նշել են այս կամ այն բանաստեղծութեան առանձին յաջող երանգները կամ թերութիւնները ու բաւարարուել այդքանով: Մի՞թէ այդպիսի անտարբեր վերաբերմունքը չի եղել նաեւ պատճառը, որ իրօք շնորհալի բանաստեղծ Վ. Կարենցը ոչ միայն գեղարուեստական աճ չի ցուցաբերում, այլեւ, ընդհակառակն, լուրջ տեղատուութիւն է ապրում: Վերցնենք նրա վերջին երկու ժողովածուները՝ «Աղբիւր» եւ «Կակաչներ»: Ի՞նչ ենք տեսնում: «Աղբիւր» գրքոյկում կային յաջող կտորներ, քնարական յուզիչ ոտանաւորներ: Դրանից մի երկու տարի յետոյ լոյս տեսած «Կակաչներ» ժողովածուից ստացած մեր տպաւորութիւնները աւելի նուազ են, բանաստեղծութիւնների այս նոր գրքոյկով Վ. Կարենցը խորացնում է մեր համոզմունքն այն մասին, որ նա, որպէս բանաստեղծ, այլեւս չի կարողանում նոր գոյներ բերել, թարմ խօսք ասել: Այսպէս ասած՝ «քնարական մեղմութեան» տակ Վ. Կարենցը գրում է (պէտք է ասել՝ ոչ քիչ) անգոյն ոտանաւորներ, որոնց ե՛ւ արտայայտութեան միջոցներն են մաշուած, ե՛ւ մտայղացումները: Այս գլխաւոր թերութիւնը նրա մօտ նկատուել է դեռեւս առաջին գրքոյկում, սակայն Վ. Կարենցը յոյսը դրել է «մեղմ ու քնքոյշ» բառերի վրայ, կարծելով թէ դրանք են բանաստեղծութեան համար էականը: Մոռացութեան է մատնուել բանաստեղծական նորարարութեան, եղած շնորհքի զարգացման ու կատարելագործման խնդիրը: Արդիւնքը յայտնի է՝ Վ. Կարենցը հնաբոյր երգերի հետ մէկտեղ դիմում է նաեւ կրկնութեան, նոյնիսկ էպիգոնութեան արտաքին միջոցներին: Այդ մասին են խօսում Գ. Սարեանի, ռուսական ժամանակակից քերթողների եւ ուրիշների նմանութեամբ նրա գրած ոտանաւորները:

Ս. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՎՆԱՍՈՒՑ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Երկրորդ ընդհ. պատերազմի վնասուց հատուցման սկզբնական տեսակէտը հիմնաւորուած է ցեղային, կրօնական եւ քաղաքական պատճառներով վնասուողներուն փոխարինում ընելու պարտաւորութիւնով: Գերման Դաշնակցային Հանրապետութիւնը ճանչնալով հիթլերական Գերմանիոյ հասցուցած վնասները, այս ուղղութեամբ ալ հատուցում ընել յանձն առած է՝ բացի պետական հատուցումներէ, երբ խաղաղութեան վեհաժողով մը վերջնական որոշում մը տայ այս մասին:

Վնասուած բոլոր երկիրները իրենց պահանջները ներկայացուցած են զանազան ուղղութեամբ, բայց գերման վնասուածները եւս պիտի փոխարինուին ձեւով մը: Պաշտօնեաններու հսկայ լեգէոն մը կ՚աշխատի Գերմանիոյ մէջ, այս հատուցման գումարներու ճշդումին եւ վճարումներու անմիջական կարեւորութեան կամ քսան տարիներու բաժանումին եւ այլ կարգաւորման վրայ: Առաջին հերթին դրամ կը տրուի անոնց որ վերջին ծայր աղքատացած են, կամ գաղթելով իրենց բնակավայրէն կորսնցուցած են ամէն ինչ. երկրորդ՝ անոնց որ վաթսունէն վեր տարիք ունին. երրորդ՝ անոնց որ նորանոր առեւտրական կամ իրենց արհեստին կամ նոր բնակարանի համար նախավճարի մը պարտաւորութիւնը ունին: Շատեր ալ, իբրեւ օժանդակութիւն, առ հաշիւ կը ստանան 200-300 մարք ամսական, որպէսզի կարենան տանելի ապրուստ մը ունենալ՝ եթէ անկարող են աշխատանքի կամ ընկերային օգնութեան կարօտ են, եւ իրաւունք մը ունին հատուցանելի:

Հատուցում ստացողներու մէջ օտար ծագում ունեցողներէն առաջիններն են Հրեաները, որոնք կը վայելեն ամէն նախապատուութիւն: Նախապէս հաշուած էին մօտ եօթը միլիոն մարք անհատական կորուստներու համար, հրէական պետութիւնն ալ պիտի ստանար մաս մը, բայց արդէն կը խօսուի 18 կամ 27 միլիառ մարքի շուրջ: Կրկնապէս խոստացուած է իրաւացի պահանջներուն ամէն կերպ գոհացում տալ, սակայն կը կարծուի թէ չափազանցումներ կան:

Օտար երկիրներու կարգին Նորվեկիա պիտի ստանայ եւ բաժնէ իր քաղաքացի վնասուողներուն 60 միլիոն մարք, Տանըմարքա՝ 16 միլիոն, Լիւքսէմպուրկ՝ 18 միլիոն եւ Ֆրանսա կը պահանջէ 400 միլիոն մարք: Տեղի կ՚ունենան նաեւ բանակցութիւններ Հոլանտայի, Պելժիոյ, Մեծն Բրիտանիոյ, Յունաստանի, Իտալիոյ եւ Զուիցերիոյ հետ:

Ֆրանսական պահանջը շատ բարձր կը համարուի Գերմանիոյ Դաշն. Հանրապետութեան կողմէ եւ բանակցութիւնները կ՚ընթանան շատ աւելի փոքր գումարի մը շուրջ, որովհետեւ Գերմանացիները կ՚ըսեն թէ խաղաղութեան դաշինք մը ամբողջ Գերմանիան պիտի պարտադրէ ընդհ. հատուցման. դալով այս մասնակի կամ անհատներու հատուցման, այդ պէտք է ըլլայ ուղղակի վնասուողներու, մինչդեռ Ֆրանսայի կառավարութիւնը կը դնէ նաեւ ժառանգորդներու պահանջը, մանաւանդ գրաւման ժամանակի ըմբոստներուն կրած վնասին եւ անոնց զոհերուն, նաեւ ժառանգորդներուն հատուցում ընելու խնդիրը: Այս կէտին դէմ Գերմանացիները կ՚առարկեն թէ միջազգային օրէնքով գրաւեալ երկրի մը ժողովուրդը պէտք էր որ հնազանդ մնացած ըլլար գրաւման բանակին: Դիմադրողներու ճակատին հատուցում ընել պիտի նշանակէր ռեփառասիոն, ինչ որ Լոնտոնի մէջ կնքուած Նախնական համաձայնութեամբ (յօդուած 5, հատուած 2) առկախ ձգուած է խաղաղութեան դաշինքի իրականութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, Արեւմտեան Գերմանիա պարտաճանաչ կը հանդիսանայ, եւ որոշ գումարի մը վրայ պիտի համաձայնի Ֆրանսայի հետ, թողլով որ ան իր յարմար դատած եղանակով բաժնէ այդ գումարը իր քաղաքացիներուն, միայն չուզեր «ճինամբրիկ»ի մը ենթարկուիլ...:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՉՄԵՌԱՒ

×

Եւ յանկարծ, արագօրէն կը հասնի ողբերգութեան վերջաւորութիւնը:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Իրիկուան մօտ, նրբանցքին մէջ իրարանցում յառաջ եկաւ: Շթաուֆենպէրկ վազեց դէպի խորքը, եւ այդ միջոցին հրացանաձգութեան ձայնը լսեցի: Շթաուֆենպէրկ հարցուց. «Ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ, ո՞վ է կրակողը»: Այդ միջոցին ներս մտաւ Շվերին եւ ըսաւ. «Պատմութիւնը վերջացած է: Սպայակոյտի սպաները անցած են հակայարձակողականի եւ շէնքը դրաւեցին գնդացիրներով: Վերջացա՛ւ...»:

Ֆրայզլէր.— Իսկ դո՞ւք:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Ձերբակալեցին զիս միւսներուն հետ:

Ֆրայզլէր.— Եւ թոյլ տուի՞ք որ ձերբակալեն զձեզ:

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Այո՛:

Ֆոն Վարթենպուրկի, ինչպէս եւ միւս դաւադիրներուն համար, արկածախնդրութիւնը վերջ գտած էր:

×

Հարցաքննութեան կարգը եկած է դաւադիրներէն պահեստի տեղակալ Ալպրեխթ Ֆոն Հակէնի, որ, ինչպէս նկարագրեցինք սկիզբները, անձամբ մեկնած էր դէպի արեւելեան ճակատ եւ բանակի շրջանակներուն մէջ փնտռած, գտած եւ փոխադրած էր Պերլին բոլոր այն պայթուցիկ նիւթերը, որոնք պիտի ծառայէին Ռասթենպուրկի մահափորձին արձակուած ռումբի պատրաստութեան: Տեղակալ Հակէն այս բոլորը կատարած էր իր անմիջական պետին՝ զօրավար Շթիֆի հրահանգներուն հնազանդելով:

Երեք անգամ, 1943ի Նոյեմբերին եւ Դեկտեմբերին եւ 1944ի Մայիսին, տեղակալ Ֆոն Հակէն ճամբորդած էր դէպի ճակատ, տեղափոխելու համար պայթուցիկները: Բայց տեղակալը գիտէ՞ր թէ իր պետը՝ զօրավար Շթիֆ ի՛նչ բանի մտադիր էր յատկացնել այդ պայթուցիկները:

Ա՛յս կէտն է որ Ֆրայզլէր պիտի փորձէ լուսաբանել Ֆոն Հակէնի հարցաքննութիւններով:

Ֆրայզլէր.— 1941ի Մայիսին, բոլոր այն պայթուցիկները որոնք զօր. Շթիֆի քովն էին, տեղափոխեցիք Շթաուֆենպէրկի մօտ: Ճի՞շդ է:

Ֆոն Հակէն.— Այո՛, եւ անմիջապէս հարցուցի Շթաուֆենպէրկի թէ՝ ի՞նչ բանի պիտի ծառայէին անոնք: Պատասխանեց.— «Այդ պայթուցիկները պիտի ծառայեն օդը հանելու համար կառավարութիւնը եւ Առաջնորդը»:

Ֆրայզլէր.— Եւ ի՞նչ եղաւ ձեր կրած անմիջական տպաւորութիւնը:

Ֆոն Հակէն.— Պարոն Նախագահ, Շթաուֆենպէրկ սովորութիւն ունէր շարունակ խնդալ իր խօսակցութեանց ընթացքին եւ այս անգամ ալ իր վերոյիշեալ յայտարարութիւնը ըրաւ խնդալով եւ ես չէի գիտեր ի՛նչ մտածել: Զինքը ուշադրութեամբ դիտեցի եւ երբեք չմտածեցի թէ Շթաուֆենպէրկ կրնար լրջօրէն սնուցանել նման գաղափարներ:

Ֆրայզլէր.— Ուրիշ խօսքով, կը յաւակնիք ըսել թէ Շթաուֆենպէրկ իր այս յայտարարութեամբ լուրջ դաւադրի մը տպաւորութիւնը չգործեց ձեր վրայ:

Ֆոն Հակէն.— Այո՛, Պարոն Նախագահ:

Ֆրայզլէր.— Այսուհանդերձ դուք անոր պայթուցիկներ յանձնեցիք: Ո՞ւր դրաւ այդ պայթուցիկները:

Ֆոն Հակէն.— Որքան կը յիշեմ, զանոնք տեղաւորեց իր դրասեղանի դարակին մէջ:

Ֆրայզլէր.— Սակայն ձեր պարտականութիւնն էր անմիջապէս տեղեկացնել պատկան ոստիկանական իշխանութեանց: Տեղեկագիր մը պատրաստեցի՞ք այդ ուղղութեամբ:

Ֆոն Հակէն.— Ո՛չ, այդպիսի քայլ մը չառի:

Ֆրայզլէր.— Եւ ճիշդ ատիկա էր որ կ՚ուզէի ըսել տալ ձեզի: Այլեւս աւելորդ է շարունակել այս հարցաքննութիւնը:

Որքան ալ տեղակալ Հակէն կը ջանայ արդարացնել ինքզինքը, երդուելով որ տեղեկութիւն չէ ունեցած մահափորձի ծրագրէն, այլեւս նախագահը եւ դատական ատեանը համոզում գոյացուցած են թէ տեղակալ Հակէն մեղսակից է դաւադրութեան եւ յանցաւոր՝ ոճիրը մէջտեղ հանած չըլլալուն համար:

×

Դատավարութիւնը կը հասնի իր վերջաւորութեան:

Վերջին երկու ամբաստանեալներն են հրամանատար Քարլ Քլաուսինկ եւ տեղակալ-գնդապետ Ռոպէռ Պերնարտիս:

Ամբաստանեալներու հոյլին ամէնէն երիտասարդն է Քարլ Քլաուսինկ, 23 տարեկանին արդէն փայլուն զինուորական մը, պարգեւատրուած Երկաթեայ Խաչի Ա. եւ Բ. աստիճանի շքանշաններով:

Առաջին առթիւ ծանօթութիւն կը հաստատէ Շթաուֆենպէրկի հետ, սակայն ամէնէն աւելի կը մտերմանայ տեղակալ Ֆոն Հէֆթէնի հետ, որ ինչպէս գիտենք, հրացանազարկ եղաւ Յուլիս 20ին:

Եւ զարմացուցիչ անկեղծութեամբ մը Քլաուսինկ, հանդարտօրէն, պիտի պարզէ իր կատարած դերը դաւադրութեան մէջ:

(15 Շար.)

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԵՐԳԸ՝ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր ժողովուրդին մէջ արդէն աւանդութիւն են դարձած երգի տօները։

Այդ պատճառով իսկ, քանի մը տարիներէ ի վեր է որ, Կիրովականի, Լենինականի, Երեւանի եւ այլ շրջաններու եւ քաղաքներու մէջ կը կազմակերպուին երգի տօներ։

Անցեալ Օգոստոս 9ին, Ստեփանաւանի մէջ կատարուած է, երրորդ անգամ ըլլալով, երգի տօնը։ Մարդիկ խումբ խումբ, երգելով եկած ու հաւաքուած են Արջասարի ստորոտը, Սոնուտ կոչուող անտառի եզերքին։

Եկած են տարբեր կողմերէ, անտառի շաւիղներէն եւ խմբուած են անտառի ղեղածիծաղ կանաչին վրայ, 15 հազարէն աւելի։ Միայն երգչախումբը 5000 հոգի։ Ընդարձակ մարգագետնի մը վրայ կառուցուած է բեմը, որուն ճակատին գրուած է՝ «Արուեստը պատկանում է ժողովուրդին»։

Եւ ահա՛, բեմ բարձրանալով ընդհանուր ղեկավարը՝ արուեստի վաստակաւոր գործիչ Բաղդասար Գրիգորեան, հանդիսաւոր կերպով կը հրաւիրէ բազմութիւնը միաբերան երգելու։

Եւ հինգ հազար կոկորդներէ կը հնչէ «Անուշ» օփերայի «Աղջի բախտաւոր»ը։

Ու կը թուի թէ մեծ Թումանեանը հոն է, իր սիրելի Լոռիի լեռներուն մէջ եւ կ'ունկնդրէ իր չքնաղ բանաստեղծութիւնը։

Կը թնդայ օդը, երբ կը հնչէ Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Երիտասարդական Քայլերգը», միշտ հինգ հազար հոգիներու կողմէ, եւ մթնոլորտը կը լեցուի խանդավառութեան ալիքով։

Այնուհետեւ կը սկսին անջատ խումբերու եւ անհատներու ելոյթները։ Ասոնց շարքին խիստ տպաւորիչ կ'ըլլայ շրջանի կարասիներու գործարանի բանուորներուն կողմէ կատարուած «Հովիւներու պարը»։

Շրջանի մշակոյթի տան խումբը կը հնչեցնէ «Երգ նուիրուած չքանշանակիր Հայաստանին»ը, որուն մէջ մասնաւոր յիշատակութեան արժանի կը դառնան Լիլիա Օչքինեան, Դոնարա Զաղինեան եւ Ժէնիա Ավդալեան։

Այնուհետեւ սկսած են պարեր եւ ձիարշաւ, ուր իր մասնակցութիւնը բերած է համաշխարհային երիտասարդական վեցերորդ փառատօնի պսակաւոր Թալինի շրջանի Աշնակ գիւղի հաւաքական–տնտեսականներու պարի կազմը։

Կը վերջանան երգի տօնը։ Այնուհետեւ հազարաւոր մարդիկ առանձին խումբերով կը հաւաքուին անտառի սեղաններուն շուրջը եւ ժողովրդական խանդավառ տօնախմբութիւնը կը շարունակուի մինչեւ ուշ գիշեր, երբ արդէն երեկոյեան մութը կը սկսի նստիլ Հայաստանի սրբազան լեռներու գագաթին։

Եւ մինչեւ արեւածագ, Լոռիի լեռներուն վրայ կ'արձագանգեն Թումանեանի չքնաղ «Անուշ»ին գոհար խօսքերը՝

«... Մեռնեմ զարունքիդ,
Ծաղկած զարուն ես...»

ՈՐՊԷՍԶԻ ՍԽԱԼԸ ՉԿՐԿՆՈՒԻ

Սկիզբէն ի վեր դէմ եղած ենք ու այսօր ալ դէմ ենք արտագաղթին։

Կը նկատենք որ մեր բեկորներուն տարտղնումը եւ անդադար տեղափոխութիւնները ազգային աղէտ են մեզի համար։

35 տարիներ շարունակ արտագաղթի հոսանքը մեր գաղութէն զանգուածներ ցանցնեց Հարաւային Ամերիկայի եւ արեւմտեան միւս ցամաքամասերուն վրայ։

Զանգուածները վերածուեցան խլեակներու՝ մեզի համար բոլորովին անհրապոյր երկիրներուն մէջ, ուր ամէն օր կը գունատի մեր ազգային դիմագիծը։

Բաց ենք ու կը կրկնենք.— Միջին Արեւելքի եւ Միջերկրականեան երկիրներու մէջ շատ աւելի տուեալներ ունինք երկար տոկալու, քան արեւմտեան ցամաքամասերու վրայ։

Արտագաղթի հոսանքի ուժեղացման մէջ, դժբախտաբար, կարեւոր դեր կատարեցին անձնական մասնաւոր շահեր։ Սմսարներ, շողենաւային գործակալներ անդադար խօսեցան Աւետեաց Երկիրներու հարստութեանց կամ շողենաւային հանգստաւէտ ճամբորդութեանց մասին, օգտագործելով մեր հայրենակիցներու միամտութիւնը եւ դրամներ լեցնելով ու հարստութիւն դիզելով։

Նոյն պատմութիւնը կը կրկնուի վերջին քանի մը տարիներուն։

Այս անգամ հովերը կը փչեն դէպի Գանատա։ Առագաստները կ'օգտագործուին դարձեալ սմսարներու կողմէ։ Ծանօթ են մեզի անոնք։

Յունաստանէն Գանատա մեկնած նամակագիր մը իր զղջումը կը յայտնէ գացած ըլլալուն համար։ Նաեւ զայրոյթը, որ նախապէս արտագաղթողները իսկական գոյներով չեն ներկայացուցած իրեն՝ հոնտեղի կացութիւնը եւ խաբած զինքը՝ վարդագոյն հեռանկարներով։

Նամակի վերջաւորութեան կ'աւելցնէ.

— «Այս գրածներս դուրսը մի տարածայնէք, որովհետեւ, հոս կան մարդիկ, որոնք եթէ իմանան, թէ աննպաստ բաներ գրած եմ Գանատայի մասին զիս կախաղան կը հանեն»։

Այդ մարդիկը, որոնք մեզի ծանօթ են, պէտք է գիտնան, թէ այս ժողովուրդը մսացու կենդանիներու հօտ չէ, որուն տեղափոխութենէն կարենան իրենց գրպանները պարարտացնել...

Որոշած ենք պայքարիլ բոլոր տեսակի շահագէտներու դէմ։

«ԱԶԱՏ ՕՐ»

— ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ —

ԴՐԱՄ... ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ԿՈՒՐԾՔԸ ՍԵՂՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

●

Պոլսական թերթի մը մէջ կը կարդանք.

Քանի մը օր առաջ, օդափոխութեան վայրերէն մէկուն մէջ հետեւեալ միջադէպը արձանագրուեցաւ։

Երկու երիտասարդներ դրաւի բռնուեցան մանկամարդուհիի մը համար, որ իր արտակարգ գեղեցկութեամբ ու բարեձեւ մարմնով ուշադրութիւնը կը գրաւէր բոլորին՝ միջոցէ մը ի վեր։ Վերոյիշեալ երկու երիտասարդներէն այն, որ համբաւ ունի իր շրջանակին մէջ՝ որպէս յանդուգն ու «քաջ» մարդ, կը վստահեցնէ իր ընկերը, թէ կրնայ այդ աղջկան կրծկալը բանալ եւ անոր կուրծքը սեղմել՝ հրապարակաւ, եթէ փոխարէն, իր ընկերն ալ կը խոստանայ 50 ոսկի դնել այս դրաւին։ Համաձայնութիւն կը գոյանայ այս երկու երիտասարդներուն միջեւ՝ այս «գործ»ին շուրջ եւ առաջինը, որ ներկայացուցած էր այդ յանդուգն առաջարկը, ինչպէս գրօսարանի մը մէջ կը մօտենայ աղջկան, բարեւ կ'ըսէ, կը ժպտի, յետոյ ձեռքը կը տանի կրծկալին, կը քակէ ու ապա կ'ափէ մանկամարդուհիին մերկ կուրծքը։ Ապա կը դառնայ ընկերոջը եւ կը հարցնէ բարձրաձայն, թէ եղա՞ւ, կամ՝ «օրինաւո՞ր» է ու կը լրացնէ՞ ճշդուած պայմանները։

Միւս երիտասարդը, որ քիչ անդին կը գտնուէր որպէս «դէտ», կ'ընդունի թէ դրաւը կորսնցուցած է ու կը վճարէ 50 ոսկին «յաղթական» երիտասարդին։ Մինչեւ հոս ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ եւ «բնականոն» ու աղջիկը ոչ մէկ հակազդեցութիւն ցոյց կուտայ, ոչ մէկ ընդդիմութիւն կամ բողոք այդ ոտնձգութեան դէմ։ Եւ սակայն, երբ չի պատահիր ակնկալուածը, միւս կողմէ չուշանար՝ անակնկալը ու աղջկան սիրահարներէն մին, որ քիչ հեռուն «կը հսկէ» եղեր կացութեան գաղտնաբար, հրապարակ կ'ելնէ... գլխու ահաւոր հարուածով մը քանդելով քիթը յանդուգն երիտասարդին։

Ու հիմա, իր շահած 50 ոսկիէն վրայ քանի մը հարիւրոցներ եւս դրած, երիտասարդը հիւանդանոցին մէջ իր խորտակուած քիթը դարմանելով կը զբաղի...

Ահա պատահած միջադէպին զուարճալի կամ տխուր պատմութիւնն է։ Կան սակայն անոր տխրատխուր խորհրդածութիւնները։ Վերոյիշեալ պատմութեան երկու երիտասարդ հերոսները Ոսկեղջիւրի կամրջակին տակ գիշերող դատարկապորտներ չեն։ Անոնցմէ մին բարձր դասու պատկանող երիտասարդ մըն է՝ միլիոնատէրի զաւակ, իսկ միւսը՝ համալսարանի աւարտական դասարանի ուսանող, բժշկութեան թեկնածու...։

ԼՈՒՐԵՐ «ՓՈՔՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»ԷՆ

ԽԱՉՔԱՐ ՄԸ ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ Ս. ՂԱԶԱՐ

Էջմիածնի Վեհափառ Կաթողիկոսը խաչքար մը կը նուիրէ Ս. Ղազարու Թանգարանին. խաչքարը քանդակուած է Հայաստանի որձաքարի վրայ, հայ վարպետի ձեռքով, հայկական հին խաչքարերու ոճով (մեծութիւն 30×45,4՛ հրդմ.) ստորեւ կը կրէ Սբ. Էջմիածին ՌՆԹ արձանագրութիւնը։

Թեհրանաբնակ Տիկ. Սիրարփի Զերչեանի ձեռքով՝ խաչքարը կը հասնի Միլան, Մայիսի կիսուն. կը մտնէ Ս. Ղազար, Յուլիս 5ին, Վարդավառի առաւօտը, Իտալահայ Մշակութային Միութեան նախագահ՝ բանաստեղծ Արամայիս Սըրապեանի ձեռքով, որ կը յանձնէր զայն վանքին՝ պաշտօնական նամակով մը։

Երեք տարի առաջ, երբ Վեհ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս եկաւ Վենետիկ, մեր Թանգարանին նուիրեց Մարտիրոս Սարեանի մէկ փոքրիկ նկարը, որ կը պատկերացնէ Արարատը։ Արարատը մեզի համար խորհրդանիշն է Հայաստանի փառքին. իսկ այս խաչքարը կ'ըլլայ խորհրդանիշ քրիստոնեայ ու մարտիրոս Հայաստանին։ Արարատը կը մնայ կանգուն վկան մեր փառահեղ անցեալին, խաչքարը կը պատմէ փառքերը մեր կրօնասէր նախնիքներուն։ Արարատը՝ խորհրդանիշ հայրենիքի. խաչքարը՝ խորհրդանիշ կրօնքի։

Եւ ի՜նչ գեղեցիկ զուգադիպութիւն. խաչքարը կը մտնէ Ս. Ղազար Վարդավառի առաւօտը։ Վարդավառը տօնն է հայկական, կը յիշեցնէ մեր վարդապսակ նաւասարդները, «զվարդն եղանց և զվարդն եղջերուաց»։ Իսկ մեր ծիսարանին մէջ, Վարդավառը տօնն է Քրիստոսի այլակերպութեան, երբ Քրիստոս, Թաբոր լերան վրայ, լուսակերպ, իր խաչելութեան ու չարչարանքներուն վրայ կը խօսէր՝ երկնքէն իջած հինաւուրց մարգարէներուն հետ։ Այսպէս փառքն ու խաչը, Վարդավառն ու խաչքարը մեզի համար կը դառնան աղբիւր անսպառ ոգեւորութեան, կրօնքի ու հայրենիքի ներշնչարան։

Ու հիմա այդ խաչքարը պիտի գան տեսնել աշխարհի ամէն կողմէն Ս. Ղազար դիմող հայ ուխտաւորներ, օտարազգի բազմահազար այցելուներ։ Պիտի տեսնեն այնտեղ պատկերացած, խաչաքանդակին այդ պարզունակ գծերուն մէջ հսկայ պատմութիւն մը, դարաւոր պատմութիւնը Հայուն անցեալին եւ Հայուն հաւատքին։

Մեր ջերմ շնորհակալութիւնը Վեհափառ Նուիրատուին, որուն յիշատակը պիտի արծարծէ միշտ այս խաչքարը սրբազան։

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»

ԱՅՐԻՆ

Ա.

Գիշեր էր, Նոյեմբերի տրտում ու խոնաւ գիշեր, որուն մթութեանը մէջ ընկղմած էր Բերայի Մեծ Փողոցը իր քարաշէն ու բազմայարկ ապարանքներովը։ Փոշիի պէս բարակ ու ասեղի պէս սուր անձրեւ մը կուգար ու կը լուար ամայի եւ թափուր քարայատակը։ Կալաթա Սերայի պահականոցին դէմ, երկու կառապան՝ յապաղած անցորդ մը գտնելէ յուսահատ՝ ցուրտէն պատսպարուելու համար իրենց կառքին մէջ կը մրափէին։ Մարդ չկար ու այդ աղմկալից փողոցի ժխորէն ուրիշ բան մը չէր մնացեր բայց եթէ առջի իրիկունէ ի վեր տեղացող անձրեւին անընդհատ ձայնը իր յուսահատական միօրինակութեամբը։ Հեռու, հեռու, ուղիղ ու լայն ճամբուն բոլոր երկայնութեամբը, մութին մէջ կը տեսնուէր շարք մը կարմիր ու արիւնագոյն կէտերու՝ որոնք կազերուն տամուկ ու դողդոջուն լոյսերն էին։

Քազինօները, Քաֆէ շանթաները եւ ուրիշ զբօսավայրերը շատոնց գոցուած էին. անոնց տեղ, հոս՝ մսավաճառի, հոն կաթնավաճառի խանութ մը իր դուռը կը բանար, եւ մութին ելլելու վարժուող այս խանութպաններու աշակերտները՝ դեռ նոր արթնցած, կէս քուն, կէս արթուն, կանթեղի լոյսով գիշերէն կը սկսէին իրենց օրական աշխատութիւնը։

Ձայն ձուն չկար դեռ ու գիշերապահը տասներկու կը զարնէր փողոցին հնչուն մայթին վրայ։ Պատի մը տակ, մարդ մը՝ անշուշտ խաղատան մը մէջ ունեցածը չունեցածը կորսնցնելէ ետքը, կծկտած էր լուսնալուն սպասելով, պառկելու տեղ մը գտնելէ յուսահատ, վասնզի այս հիւրընկալ փողոցը ստակ չունեցողներուն համար չէ։ Աստին անդին քուրջեր հաւաքող մարդիկ, լապտեր մը ձեռքերնին, լուռ ու գլխահակ, իրենց ուսի կողովը կը լեցնէին։

Բայց հետզհետէ մութը իր խտութիւնը կը կորսնցնէր. Կալաթա Սէրայէն վար վաճառատուներուն մէջ ձայներ կը լըսուէին ու քիչ քիչ անցորդներ երեւան կ'ելլէին փողոցին մէջ։ Բանջարեղէններով ու կաթի ամաններով բեռնաւորուած ձիեր հանդարտաքայլ կուգային, կ'անցնէին վիզերնուն կապուած զանգակներուն ձայնովը արթնցնելով քարուկիր շէնքերուն արձագանգը։

Հիմա ա՛լ լուսնալու մօտ էր ու Բերայի տուները կը գծուէին ստուերամած հորիզոնին վրայ. ձայները երթալով կը շատնային. խանութներու երկաթէ փեղկերը կը շարժէին. կանուխ ելլող սպասաւորներ, պահապաններ, փեղկին մէջ բացուած դռնակէն դուրս կ'ելլէին ու վաճառատուներու առջեւի սալաքարերը կը մաքրէին խանութին ներսը աւելէ վերջ. բոկեղ, կաթ ու սալէպ վաճառողներ պոռալով կը սկսէին իրենց առտուան առուտուրը, այդ ծառաներուն, բեռնակիրներուն ու պահապաններուն բերելով ժման գինով նախաճաշ մը. «բարի լոյս»եր կը փոխանակուէին դրացի մարդոց մէջ։

Բ.

Մութին հետ ելաւ Մարտիրոս. խանութը աւլեց, առջի օրուընէ անկարգ թողուած տուփերն ու ծրարները տեղը դրաւ, վաճառատան մեծ ապակին սրբեց ու երկաթեայ փեղկերը բացաւ։ Քիչ մը վերջը ա՛լ բոլորովին լուսցած էր, գործաւորներ, արհեստաւորներ, ամէն ազգէ ու ամէն կարգէ, Պոլիս կը դիմէին ու Մեծ Փողոցը կը զարթնուր, կը շարժէր այս անցուդարձով. կամաց կամաց խանութները կը բացուէին, ապակիները կը մաքրուէին. գրագիրները իրենց պաշտօնին, կար կարող աղջիկները իրենց գործին գլուխը կուգային։

Առտու էր։

Վեց ամիսէ ի վեր այս մաղազային մէջ կ'աշխատէր իր հօրեղբօրը տեղ որ տասը տարի իբրեւ բեռնակիր ու պահապան ծառայելէ վերջ հայրենիք վերադարձած էր, Մարտիրոսը թողելով իր տեղը։

Տասնըինը տարու կար չկար. բարձրահասակ ու մենծ մենծի էր, ինչպէս կ'ըսեն կիները, բայց իր թուխ ու գեղեցիկ դէմքը պատանութեան փափկութիւնը կը պահէր առնական դրոշմը առնելով հանդերձ. սեւահեր ու սեւաչուի էր. քաղցր, վեհերոտ ու տղայական բան մը ունէր իր նայուածքը. դուրս ցցուած կուրծքը իր հզօր ու հպարտ իրանին բոլոր առաւելութիւնները ցոյց կուտար։ Կապոյտ չուխայէ ձեռք մը հագուստ շինել տուեր էին իրեն որ աղէկ կը վայելէր իր կորովի ու առոյգ մարմնին. Ջլապինդ բազուկները հաղուագիւտ ուժ մը պէտք էին ունենալ, մինչդեռ կարճ ու ամփոփ փոխանին զանգապանը ազդրերուն հարուստ ու բարեձեւ լեցունութիւնը կը հաստատէր։

Բերայի մէջ նորութիւն մը եղաւ այս նորեկ պահապանը. կիները հիացան ու զքանչացան այս երիտասարդին վրայ, որուն ամչկոտ համեստութիւնը նոր ու կանանց համար միայն հասկնալի հրապոյր մը կուտար իրեն։

Վաճառատան համար ձգողութեան պատճառ մը եղաւ այս պատանի մարդը. ինքը միայն չհասկցաւ այն հետաքրքիր ու մանրախոյզ նայուածքները որոնց ենթակայ էր. ամէնքը համակրելի կը գտնէին զինքը ու չէին քաշուեր բացէ ի բաց երեսին ըսելու այնպիսի անհաւատալի համարձակութեամբ մը որուն վրայ կը զարմանար։

(1 Շար.)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Համաձայն նոյն թերթին, Տը Կոլ գլխաւորաբար Ալժերիոյ մասին պիտի խօսի որովհետեւ «նոր եւ ուշագրաւ ծրագիր մը ունի»:

× Անգլիա պատրաստ է պաշտպանելու ամերիկեան տեսակէտները, միջազգային ներկայ հարցերուն մէջ: Այզընհաուըրի եւ բրիտանական կարծիքները իրար գըտած են հետեւեալ հինգ հարցերուն շուրջ:

Ա) Անգլիան ինչպէս Միացեալ Նահանգները պատրաստ է արեւմտեան միութիւնը պաշտպանելու եթէ հարկ ըլլայ ուժով ընդդիմանալ որեւէ յարձակման:

Բ) Մաք Միլըն Այզընհաուըրի կողքին է իրատես որեւէ բանակցութիւններու համար Խորհ. Միութեան հետ:

Գ) Ամերիկայի եւ Անգլիոյ համագոր-ծակցութիւնը սերտացած է Մաք Միլընի վարչապետ ըլլալէն ի վեր:

Դ) Հաւատարմութիւնը՝ Ատլանտեան Ուխտին, անգլիական արտաքին քաղաքականութեան հիմն է, եւ անգլիա զօրավիգ է Ամերիկայի եւ այն բոլոր երկիրներուն որոնք կ'ուզեն աւելի զօրացնել ատլանտեան զինակցութիւնը:

Ե) Մաք Միլըն կ'ուզէ բարձրացնել թերաճ երկիրներու մակարդակը եւ այդ գետնի վրայ ալ կը պաշտպանէ ամերիկեան տեսակէտը:

× Զըրչիլ Լոնտոն կը վերադառնայ Այզընհաուըրը տեսնելու համար:

× Մոսկուայի ձայնասփիւռը յայտարարեց թէ Այզընհաուըր – Ատընաուըր խօսակցութիւնները ոչ մէկ ձեւով կրնան նպաստել միջազգային կացութեան հանդարտութեան: Թաս գործակալութեան Պոնի թղթակիցը կը հաղորդէ նաեւ թէ Դաշնակցային Գերմանիան պիտի պահանջէ Այզընհաուըրէ որ հաւասար գետնի վրայ դրուի հիւլէական մարզին մէջ, միւս պետութեանց հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան Նախագահը Ալժերիա մեկնեցաւ նախարարաց գաղտնի նիստէ մը ետք, որ կարեւորագոյնը կը նկատուի կառավարութեան կազմութենէն ի վեր:

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ մէջ վեց բանուորներ մահուան դատապարտուած են, եւ երեք ուրիշներ ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, մարդ մը սպաննած եւ կին մը բռնաբարած ըլլալու համար: Լենինկրատիփրաւտան կը յայտարարէ թէ պէտք է վերջ տրուի «խուլիկան»ներու գործունէութեանց:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ Ուաշինկթընէն մեկնելէ առաջ արտօնեց որ Միացեալ Նահանգները անմիջական օգնութիւն մը հասցնեն Լաոսի, զինելու համար 5000 նոր զինուորներ:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պելֆոնթէնի Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանէն Ա. խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 1ին, Կառ տը Լիոն կը հասնի երեքշաբթի ժամը 6,30ին:

Բ. խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 4ին, Կառ տը Լիոն կը հասնի ուրբաթ առաւօտեան ժամը 6,30ին:

Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, ինչպէս նախապէս ալ գրուած է իրենց:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
★

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի կողմէ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Սէն Փերէի մայրապետներու զովասուն անտառին մէջ:

Երգ, նուագ, պար եւ խաղերի անակընկալներ:

Տեղւոյն վրայ պիտի գտնէք «հում միսի յօշած», «շամփուրով խորոված» եւ աղանդերներ:

Վալանսէն՝ Սէն Փերէ ամէն ժամ օթոբառ կայ, Սինեմա Փալասի առջեւէն եւ Փլաս տը լա Ռեփիւպլիքէն:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շրջաններու Հայութիւնը անխտիր:

ՊԵԼԺԻԱ
Կայանի տղաքը կը խնդրեն որ հաճիք ներկայ ըլլալ իրենց

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Գայէնհօֆ
21, Ավընիւ Մաքս–Թեմմէրման, Հայտ,
Կիրակի Օգոստոս 30ին,
ժամը 11էն սկսեալ:
ՊԱՐ, ԵՐԳ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՊԻՒՖԷ, ԽՄԻՉՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
46, Rue Richer - Paris (9e)
Tél. : PRO vence 64 - 90

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ.— Կարօ Գէորգեանի, 1959, Զ. տարի, լաթակազմը՝ 1706 Ֆրանք, թղթակազմը՝ 1400 Ֆր., 640 էջ, մաքուր տպագրութիւն, բազմաթիւ նկարներով (Ֆրանսահայ գաղութին մասին միայն 182 էջ) թղթատարի ծախք երկու հարիւր Ֆրանք:

ՅՈՎԱԶԱԶՈՐԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ, Վ. Անանեան (արկածային վիպակ) տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 558: Գին՝ 900 Ֆրանք:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ, տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 169, գին 400 Ֆրանք:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2·500	Ֆր.	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1·500	Ֆր.	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1·000	»	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1·500	»	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2·000	»	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1·000	»	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1·000	»	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	»	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Լուսին Աւետեան, Պ. Խնկանոս Աւետեան եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փրատոյի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ եղբօր

ՄԱՆՈՒԿ ԱՒԵՏԵԱՆԻ

հոգւոյն ի յիշատակ անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

Օգոստոս ամսուան ընթացքին

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ
51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
ԲԱՑ Է ՄԻԱՅՆ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ
ԺԱՄԸ 2 –6,30
ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր եւ Արմենակ Եսայեան կը փնտռեն իրենց եղբայրը՝ Կարպիս Եսայեան, ընիկ Խօտէմիչցի: Տեղեկութիւն ունեցողները կրնան գրել՝ Տիկին Գոհար Մասադեանի՝

258, Avenue d'Argenteuil Asnieres Seine

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
ԳՐԵՑ
ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ
Դիմել հեղինակին՝
Via Pacini 30, MILANO

ԱԶԴ

Ինչպէս յայտարարուեցաւ, Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը վեհանձնօրէն Ազգատախնամ Ընկերակցութեան տրամադրութեան տակ դրած է տարեկան կէս միլիոնի գումար մը, հայ խնամատարուհիի մը (ասիսթանթ սոսիալ) պատրաստութեան ուսուցման թոշակին համար:

Ուսանողութեան շրջանն է երեք տարի, իսկ պետական վկայեալ հիւանդապահուհիին համար երկու տարի միայն:

Արդէն ստացուած են թեկնածութիւններ եւ յարմարագոյնին ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ մօտ օրէն:

Թեկնածուներու արձանագրութիւնը բաց է մինչեւ 15 Սեպտեմբեր:

Թեկնածուն պէտք է ըլլայ 18–35 տարեկան եւ ունենայ պսակաւորի (պաքալորիա) Ա. վկայականը:

Արձանագրութիւնները կ'ընդունուին Ազգատախնամի գրասենեակը, ուր պէտք է գրել հետեւեալ հասցէով.—

Association Arménienne d'aide Sociale
" Bourse d'Etude C. Gulbenkian "
32, Rue de Trévise PARIS 9e

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S &O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e
Chèque Postal : Paris 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ Նոր տպագրութիւն, Պէյրութ, պատկերազարդ մեծադիր 684 էջ, կազմ.	4·000 ֆր.
ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ, Կ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Զ. տարի, Պէյրութ, 1959, 640 էջ	1·400 ֆր.
ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ, Գահիրէ, 1959, 169 էջ, պատկերազարդ	350 ֆր.
ՅՈՎԱԶԱԶՈՐԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ, Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ – Գահիրէ, 1959, 568 էջ	850 ֆր.
ԽՈԴԵԴԱՆ, Խ. ԴԱՇՏԵՆՑ: Գահիրէ,	700 ֆր.
ԵՐԳՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ, Ճ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ Պէյրութ, 436 էջ, կազմուած	1·000 ֆր.
ԴՐՕՇԱԿ, օրգան Հ. Յ. Դ., Ա. հատոր 1890–97, Բ. հատոր, 1898–1901, կազմուած, հատորը	2·400 ֆր.
Le Chant du Pain, Daniel Varoujan Paris, 1959	630 Frs.

ԱՌԱՔՄԱՆ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Գարունը կը վերսկսի գեղազարդել բնութիւնը, տերեւաթափ ծառերը կը գունաւորուին դալարով եւ ծաղիկներով, կեանքը կը վերանորոգուի

Ձեր բնակարանն ալ պէտք է որ վերանորոգուի
ՆՈՐ ԳՈՅՆԵՐՈՎ ԵՒ ՆՈՐ ԶԱՐԴԱՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
Նոր կենսունակութիւն ստանալու համար

PEINTURES THOMLAC
16 bis, BOULEVARD SEBASTOPOL, PARIS (4e)
Tél. : ARC. 26-61 (Métro : Châtelet - Halles)

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Իր սեփական արտադրութիւնը եղող արդիական գոյներով առաջնակարգ ՍԷՆԹԷԹԻՔ եւ ՎԻՆԻԼԻՔ նորոյթ իւղաներկներու, գեղարուեստական պատի թուղթերու, ԼԻՆՈԼԷՈՄներու եւ ՄԻՒՆԵՎԻԼներու տեսակները, նաեւ ձեր բընակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը պիտի հայթայթէ ձեզի, ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ՝

52, Rue de Chalon - Paris (12e)
64, Boulevard de Belleville - Paris (20e)
166, Av. Aristide Briand - Pavillons-sous-Bois (S.)
4bis, Rue Paul Vaillant-Couturier - Argenteuil (S.O.)
241, Rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville (seine)
18, Rue Brézin (Paris (14e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 Téléph : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 29 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8380 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4381

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Մեծ յոյսեր են դրուած Նախագահ Այզընհաուըրի առաքելութեան վրայ՝ ամրապնդելու համար դաշնակիցներու ճակատը, Խրուշչեւի դէպի Ուաշինկթըն կատարելիք այցելութեան նախօրեակին:

Վերջին ամիսներու ընթացքին կարգ մը «ընտանեկան» վէճեր այն տպաւորութիւնն էին ձգած, որ ազատ աշխարհը կորսնցուցած է իր միասնականութիւնը:

Այսպիսի կացութիւն մը պիտի ենթադրէր այս վերջինին տկարութիւնը դէմ յանդիման խորհրդային ճակատին:

Միացեալ Նահանգներու նախագահին գլուխ-գլխի տեսակցութիւնը Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատասխանատու վարիչներուն հետ՝ կոչուած է փարատելու բազմաթիւ մտավախութիւններ, որոնք անհանդարտ վիճակ մը ստեղծած են արեւմտեան եւ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ:

Նախագահին առաջին հանգրուանն եղաւ Դաշնակցային Գերմանիոյ մայրաքաղաքը: Շատ բնական էր իր ժամանակացոյցին այս կերպ դասաւորումը: Չէ՞ որ արեւելք-արեւմուտք հակամարտ ճակատի նոր տագնապին պատճառ էր դարձած Պերլինի պարպումին եւ Գերմանիոյ միացումին համար Խրուշչեւի ներկայացուցած ծրագիրը:

Այզընհաուըր կ'ուզէր ամէն բանէ առաջ ապահովցնել Ատընաուըրն ու արեւմտեան Գերմանիոյ բնակիչները՝ խորհրդային հաւանական ոտնձգութեանց դէմ:

Ցայսկոյս երկաթեայ վարագոյրին ապրող Գերմանացիները շատ գոհ են իրենց ներկայ վիճակէն:

Երկրորդ աշխարհամարտը մեծ աւերներ էր գործած երկրին մէջ: Գլխաւոր քաղաքները կիսովին քանդուած էին: Բնակութեան, առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի յատկացուած միլիոնաւոր շէնքեր կործանած էին:

Անհրաժեշտ էր նախ դարմանել բացուած վէրքերը եւ բնականոն վիճակ ստեղծել երկրին մէջ:

Դաշնակից բանակներու կողմէ արեւմտեան Գերմանիոյ գրաւումը նախախնամական բարիք մը եղաւ:

1945ի զինադադարէն ի վեր երկրի պաշտպանութեան հոգերէն եւ զինուորական ծանր ծախքերէն ազատ՝ Գերմանները ամբողջովին նուիրուեցան վերաշինական աշխատանքներու: Ու յաջողեցան 14 տարուան կարճ ժամանակամիջոցին մէջ հսկայ յառաջդիմութիւններ արձանագրել:

Ռմբակոծման հետքերը դրեթէ անտեսանելի են մեծ քաղաքներուն մէջ, ուր քանդուած տուներուն տեղը արդիական հսկայ շէնքեր բարձրացուած են, հիացում պատճառելով այցելուներուն:

Գերմանական ճարտարարուեստը վերստացած է իր ծաղկեալ վիճակը եւ յարաճուն վերելքի մէջ է: Գերմանական ապրանքները սկսած են ողողել արտաքին շուկաները, մանաւանդ մերձաւորեւելեան երկիրները: Մարքը դարձած է միջազգային դրամներու ամէնէն հաստատունը: Գերման պետական գանձը փոխատուութիւններ կ'ընէ օտար պետութեանց:

Դաշնակցային Գերմանիան հետզհետէ կը դառնայ կարեւոր ազդակ մը Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսա օրէ օր աւելի եւս կ'ամրապնդէ իր բարեկամական կապերը հարեւան երկրին հետ: Ուշագրաւ էին մանաւանդ զօր. Տը Կոլի մտերմական տեսակցութիւնները Ատընաուըրի հետ:

Այզընհաուըր Գերմանիոյ վարչապետին հաւաստիքներ տուաւ թէ «ամերիկեան ժողովուրդը իր կողքին է»:

Յուսա՛նք որ յաջողութեամբ պսակուի իր առաքելութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՑՈՅՑԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՏԸՆԱՈՒԸՐԻ ՀԵՏ

Նախագահ Այզընհաուըր Լոնտոն հասաւ ուր ժողովուրդը զինքը ընդունեցաւ բացառիկ խանդավառութեամբ: Պոննէն մեկնելէն առաջ, գերման եւ ամերիկեան պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ ուր Այզընհաուըր անգամ մը եւս կը շեշտէ թէ Միացեալ Նահանգները պիտի պաշտպանեն Պերլինի ազատութիւնը:

Զեկոյցը կ'ըսէ նաեւ.— «Նախագահ Այզընհաուըր եւ Վարչապետ Ատընաուըր գլուխ գլխի երկար խօսակցութիւն մը ունեցան համաշխարհային կացութեան մասին: Խօսակցութիւնները շարունակուեցան Արտաքին Նախարարներու եւ խորհրդականներու ներկայութեան, եւ տեղի ունեցան անկեղծ եւ բարեկամական օդիով մը որ կը յատկանշէ երկու երկիրներու սերտ յարաբերութիւնները: Այզընհաուըր եւ Ատընաուըր ուսումնասիրեցին ապազինման, Պերլինի, գերման վերամիութեան եւ Ատլանտեան Ուխտի հարցերը: Մանրամասնօրէն քննեցին Ժընեւի ժողովին արդիւնքները: Նախագահ Այզընհաուըր եւ Վարչապետ Ատընաուըր համաձայն գտնուեցան, որ պաշտպանութեան հաւաքական դաշինքներ, ըստ Միացեալ Ազգերու կանոնագրին 51րդ յօդուածին, կը ծառայեն համաշխարհային խաղաղութեան: Երկու երկիրներու համագործակցութիւնը Ատլանտեան Ուխտէն ներս, որ շատ մեծ կարեւորութիւն ունի աշխարհի խաղաղութեան համար, այսուհետեւ պիտի ըլլայ իրենց արտաքին քաղաքականութեան հիմը: Նախագահ Այզընհաուըր եւ Վարչապետ Ատընաուըր յայտնեցին իրենց վճռական կամքը գտնելու համար, խաղաղութեան մէջ, Գերմանիոյ վնասակար բաժանման արդար լուծում մը, որ համապատասխան ըլլայ գերման ժողովուրդին բաղձանքներուն եւ նպաստէ Եւրոպայի խաղաղութեան եւ ապահովութեան: Նախագահ Այզընհաուըր յիշեցուց Միացեալ Նահանգներու խոստումը՝ Պերլինի ազատութիւնը պաշտպանելու համար»:

Նախագահ Այզընհաուըր 300 լրագրողներու առաջ, մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Նախագահը փափաք յայտնեց որ միշտ ամերիկացի լրագրողները չըլլան հարցում ընողները, ինչպէս վարժուած է Ուաշինկթըն: Ճիշդ այդ ըսելէն ետք, ոտքի ելաւ... ամերիկացի լրագրող մը որ հարցուց.— Կը կարծէ՞ք թէ Խրուշչեւի հետ ձեր տեսակցութիւնը պիտի օժանդակէ խաղաղութեան: Այզընհաուըր համոզուած է որ անպայման պիտի նպաստէ:

Պատասխանելով կարգ մը ուրիշ հարցումներու, Նախագահը ճշդեց.— Ա) Մեծ սխալ մը կ'ըլլայ վերին ժողով մը գումարել եթէ Արեւմտեանները համոզուած չեն որ հոն կարելի պիտի ըլլայ որեւէ յառաջդիմութիւն ընել: Բ) Խրուշչեւի հետ, իրենց յառաջիկայ փոխ այցելութիւնները որեւէ ձեւով չեն տկարացուցած արեւմտեան միութիւնը: Գ) Արեւմտեան Եւրոպայի քաղաքական եւ տնտեսական ձուլումը փրկութեան յոյս մը կը ներկայացնէ աշխարհի համար: Դ) Ներկայ ճամբորդութեան ընթացքին միտք չունի «բանակցելու» Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի կամ Ատլանտեան

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

Օրը Օրին

ԿՐԵՍՈՍԻՆ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

Աղջիկը, տասնրեօթը գարուններու փառքովն օծուած, հանդիպեցաւ տղուն՝ մեծահարուստին տունը: Տղան, քսան գարուններու արեւով ծաղկած, հանդիպեցաւ աղջկան՝ իր հօրը բնակարանը:

Աղջկան սրտէն վարդ մը գնաց, նստաւ տղուն սրտին գոգը: Տղուն սրտէն կայծ մը գնաց բոնկցուց աղջկան սիրտը:

Այս աղջիկն ու այս տղան իրարու «բռնուած էին»: Եւ, առտու իրիկուն սիրահալ նայուածքներ կը փոխանակէին:

Տնեցիները նկատած էին, բայց ձայն ձուն չէին հաներ:

— Տատրակի սէր է, կ'անցնի կ'երթայ, կ'ըսէր մեծահարուստը՝ իր փափկասուն կէսին:

Ու փափկասունը կը պատասխանէր.

— Այո՛, ճիշդ ես, ինծի ալ այդպէս կը թուի... Բայց գէշ աղջիկ չերեւար, գիտե՞ս: Այսինքն, ըսել կ'ուզեմ որ, եթէ օր մը, ըլլեն...

Տէր եւ Տիկին կը հետեւէին աղջկան շարժուձեւերուն: Է՛, չըլլալիք բան չէ — կրնայ պատահիլ որ իրենց տղան, օր մը, իրա՛ւ...

Քիչ չանցած, տղուն հայրն ու մայրը իրարու կը փսփսային.

— Շնորհքով ընտանիքի զաւակ կ'երեւայ այս աղջիկը... Երեսը միւռոն կայ...

Բայց, կարելի՞ բան էր որ... Չէ՞ որ աղջիկը այդ տան սպասուհին էր, իսկ տղան՝ զահաժառանգը՝ Կրեսոսին:

Աղքատի աղջիկ, հարուստի տղայ:

Աղջկան հայրը իր աղջիկը հարս կը դրկէր այդ ընտանիքին: Օ՛, ի հարկէ, ուրախութեամբ, թեւերը օդը նետած:

Բայց, տղո՞ւն հայրը: Տղուն հայրը պիտի ուզէ՞ր որ աղքատին աղջիկը իր տղուն հարս ըլլար: Աղջիկը կը վայլե՞ր, կ'ըսես: Վերջապէս, շատ ալ դիւրին գործ չէ իշխանուհին ըլլալ, պալատներու մէջ ապրիլ, միլիոնատէր ամուսին ունենալ, միլիոնատէրներու հետ լուսացնցուղ դահլիճներու մէջ ժամանակ անցընել, եւ ադամանդակուռ մանեակներ կրել:

Այս հարուստ մարդուն եւ իր փափկասուն կէսին մտքէն չանցան այս վախերը:

Եւ առտու մըն ալ, Կրեսոսն ու իր կինը իրենց օրհնութիւնը տուին, երբ իրենց մանչը — հիմա, 23 տարեկան — իրա՛ւ լուր տուաւ թէ իրենց հարս պիտի ունենային աղքատին աղջիկը: Այսինքն, իրենց երէկուան սպասուհին:

Տղան ուրախութենէն խենթեցաւ: Աղջիկը պահ մը երեւակայեց թէ հրեշտակները վերէն վար իջեր էին ու իրենց թեւերով զինքը տարեր էին երկինք:

Աշխարհի մէջ, ամէն մարդ լսեց այս բարեբաստիկ լուրը, պատմութիւնը տատրակներու այս Սէրին ու ամէն մարդ ծափահարեց Կրեսոսը:

— Հարուստ ըսածդ ալ ասանկ ըլլալու է, ըսին մարդիկ, իրարու:

×

Հազարումէկ Գիշերներէ՞ն փրցուցի այս հէքեաթը: Ո՛չ: Իրական պատմութիւն է:

Կրեսոսին անունն է Նելսըն Ռաքֆէլըր, Նիւ Եորքի կառավարիչը եւ թոռը այն մարդուն, որ գիշերները Պայպըլ կը կարդար, ցերեկները՝ միլիոնը միլիոնին վրայ կը շարէր:

Հարսնցուին հայրն է նպարավաճառ մը: Հարսնիքը տեղի կ'ունենայ այս օրերս:

Այո՛, սպասուհին հարս պիտի գայ աշխարհի ամէնէն հարուստ ընտանիքներէն մէկուն տունը:

Այս լուրը միտքս կը բերէ ուրիշ «իրական ու վաւերական» մը:

Կար ու չկար հայ վաճառական մը կար, որ ունէր քանի մը տասնեակ հազարի հարստութիւն մը: Ո՛չ աւելի:

Օր մը, այդ մարդուն կ'ըսեն.

— Սա աղջիկներէդ մէկը գրագրիդ տուր, լաւ տղայ է...

Եւ հայ վաճառականը պատասխան կուտայ իր բարեկամին.

— Ապո՞ւշ ես, ի՞նչ ես... Կը վայլէ՞ որ ե՛ս, Կարապետ Աղա Ունէնորեան, իմ աղջիկս գրագրի մը կտորին ըլլեմ տամ: Խենթեցա՞ր:

Այս պատասխանը չտուաւ Ռաքֆէլըր, որ այս Կարապետ աղային ունեցած ամբողջ հարստութիւնը, կրնայ, մէկ օրուան մէջ ալ «ուտել»:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՏԸ ԿՈԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Տը Կոլ արտակարգ եւ խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացաւ Սայտայի մէջ:

Սայտա լեռնային շրջան մըն է, Օռանի հարաւը, որ ցարդ ըմբոստներու նախընտրած շրջանն էր:

Աւելի քան 10.000 մահմետականներ փողոցները խճողած են ընդունելու համար Նախագահը, որ խօսք առնելով ըսաւ.— «Մեծ յոյս ունիմ մեր բոլորին ապագային համար, կեցցէ՛ Սայտա, կեցցէ՛ Ալժերիա, կեցցէ՛ Ֆրանսա»:

Քիչ ետք, Տը Կոլ իր խօսքը կ'ուղղէր պաշտօնական անձնաւորութեանց. «Տակաւին շատ երկար ճամբայ մը ունինք որպէսզի ինչ որ կ'ուզենք ընել, ընենք:

Մարդկային մեծ գործ մըն է զոր պէտք է իրագործենք նոր ճամբաներու վրայ»:

Ապա, ամբողջ օրը Նախագահը խօսեցաւ զինուորականներու հետ, պտըտեցաւ ռազմական շրջանները: Ուրբաթ, շաբաթ եւ կիրակի Տը Կոլ պիտի շարունակէ իր այցելութիւնները: Կիրակի առաւօտ ներկայ պիտի ըլլայ պատարագին, զօր. Շալի 1700 մեթր բարձրութեան վրայ գտնուող հրամանատարութեան կեդրոնը:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

★

Մեր խմբագրատունը այցելեց Պ. Յարութիւն Տէր Անդրէասեան, Նիւ Եորքէն, որ վերջերս Թուրքիա եւ Միջին Արեւելք գացած էր եւ վերադարձի ճամբուն վրայ հանդիպած՝ Փարիզ:

Միացեալ Նահանգներ կը վերադառնայ երեքշաբթի օր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Կինէի պատուիրակութիւնը Մոսկուայէն Քոնաքրի վերադարձաւ ուր ընդունուեցաւ Նախագահ Սեքու Թուրէի կողմէ: Պաշտօնական զեկոյցը կը ճշդէ թէ Խորհ. Միութեան ըրած փոխատուութիւնը 16 միլիառ ֆրանք է, հատուցանելի 12 տարիէն, 2,5 առ հարիւր տոկոսով:

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորը պիտի կշարենայ Արաբական Լիկայի ժողովին բացումը կատարել, ինչպէս նախատեսուած էր: Բժիշկները որոնք Փրոֆ. Փասթէօր-Վալէրի-Ռատոյի գլխաւորութեամբ կը հըսկէին Թագաւորին առողջութեան վրայ, շատ տկար գտած են զայն եւ թելադրած որ իր գործունէութիւնը սահմանափակէ: Փրոֆ. Վալէրի-Ռատօ Փարիզ վերադարձաւ:

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ՍԷ՛Ր ԿԸ ՔԱՐՈԶԷ...

Թրքական Վաթան թերթը, Նաիմ Թիրալի ստորագրութեամբ յօդուած մը հրատարակած է Սարոյեանի մէկ տեսակցութեան առթիւ:

Յօդուածագիրը Սարոյեանի կողմէ ֆրանսական թերթի մը տրուած տեսակցութիւնը ամփոփելով, կանգ առած է յատկապէս հետեւեալ խօսքին վրայ.

«Ո՛չ ոք կ'ատեմ: Նոյնիսկ Թուրքերը: Օր մը հօրեղբայրս բարկացաւ եւ ըսաւ. «Կ'երեւի դուն Թուրքերը չես ատեր. խե՞նթ ես դուն»... Ես ալ ստիպուած էի խոստովանիլ: Արդարեւ, Թուրքերն անգամ չէի ատեր: Հակառակ անոր որ գիտէի թէ ցեղակիցներս՝ Հայերը, պիտի չներէին այդ բանը»:

Չենք գիտեր թէ Սարոյեան ըսա՞ծ է այս խօսքերը: Ոչ թերթը տեսած ենք, ոչ ալ Սարոյեանի անձնական վկայութիւնը ունինք:

Եթէ ըսած ըլլայ իսկ, նշանակութիւն չունի: Մէկը որ 1915ի Եղեռնի արհաւիրքները չէ «ճաշակած», չի կրնար ըմբռնել թէ ի՛նչ զգացումներու մասին է իր աէրը...

Եթէ, իրա՛ւ, ըսած է այդ անիմաստ եւ պարզապէս ինքնատիպ երեւնալու համար ըսուած խօսքերը, իր ցեղակիցները անշո՛ւշտ չեն կրնար ներել: Պարկեշտ ո՛եւէ մարդ չի կրնար ներել:

Ատելութեան զգացումին ախոյեան չենք, ոչ ալ հայ ժողովուրդը տոգորուած է այդ նսեմ զգացումով: Սակայն, աշխարհի բոլոր գիտութիւնները, կրօնքները եւ բոլոր օրէնքներն ու դատարանները կը դատապարտեն Զարը, Ոճիրը, չարագործը եւ ցեղասպանութիւնը: Յօշոտող գայլին հանդէպ կարելի չէ «սէր» քարոզել: Կարելի չէ Քրիստոսէն աւելի Քրիստոնեայ ըլլալ, չարերն ալ ոճրագործներն ալ դէպի արքայութիւն առաջնորդելու համար, ջնջելով դժոխքի գաղափարը:

Անցնինք սակայն: Սարոյեանով չէ որ կ'ուզէինք զբաղիլ. քմայքի մարդ մըն է ան, տարօրինակութիւններու մարդը, որ վայրկեանէ վայրկեան կը փոխուի:

Հետաքրքրականը՝ Թուրք գրողին խորհրդածութիւնն է, որ շա՛տ աւելի ինքնատիպ է, ու Թրքավայե՛լ...

Յօդուածագիր Նաիմ Թիրալի ցաւով հաստատեր է որ մասնաւորաբար Թուրքիայէն «արեւմտեան երկիրները» գաղթող Հայերը, «սերունդէ սերունդ մասնաւոր բծախնդրութեամբ կենդանի պահել կը ջանան Թրքատեցութիւնը, որ երբեմն երբեմն, այս կամ այն ձեւով երեւան կուգայ»:

Թուրք յօդուածագիրը չի գիտեր, սակայն, թէ Ամերիկա ծնած ու մեծցած հազարաւոր Հայեր կան, որոնց համար «խորթ»ը՝ Սարոյեանի վերագրուած ըզգացումն է: Ու այսպէս, ոչ թէ որովհետեւ անոնք «ատելութեամբ» լեցուած են, այլ որովհետեւ ունին արդարութեան խոր զգացում. ունին այն համոզումը՝ թէ թափուած արիւն մը չի մոռցուիր. չարագործը պէտք է պատժուի, Զարը պէտք է դատապարտուի ու անմեղ զոհը պէտք է արդարութիւն գտնէ:

Անոնք, Ամերիկա ծնած ու մեծցած հազարաւոր Հայերը, կը հաւատան, թէ կայ Արդարութիւն ըսուած բան մը, որ պէտք է գործադրուի՝ անխտրութեան հանդէպ:

Թուրք գրողը, խորհրդածելով, կը գրէ դեռ, աշխեցուցիչ պաղարիւնով ու համարձակութեամբ.

«Բայց մարդկութեան եւ ժողովուրդներու շահը իրար սիրելու մէջ կը կայանայ: Այլեւս անցած է դարը տղաքը՝ փոխանակ սէրի, ատելութեամբ դաստիարակելու: Աւելի լաւ պարագաներու համար պէտք է վերջ տալ ցեղերու միջեւ ոխի եւ ատելութեան զգացումներուն, ցած թշնամութիւններուն»:

Իրա՞ւ այդպէս է, Պ. Նաիմ Թիրալի:

Թալլել ու կողոպտել, ապօրինի կամ « օրինական » կերպով, զանգուածային տարագրութիւններ սարքել, ջարդել՝ անխտիր, մարդ ու կին, ծեր ու երախայ, եւ յետոյ ե՛լել «սէ՛ր» քարոզել, այսինքն՝ գայլի աւետարան կարդալ, գառնուկը լափելէն ետք, լաւ մը մարսելո՛ւ համար: Ասիկա մարդկային չէ, անասնական է. ստորին ու զարշելի բան մը:

Սէր՝ որո՞ւ հանդէպ. մարդկութեա՞ն. համաձայն ենք. ժողովուրդներո՞ւն, համաձայն ենք, արտանց: Բայց, մի՞թէ Թուրքը մաս կը կազմէ մարդկութեան, քաղաքակիրթ մարդկութեան:

Երբե՞ն ի վեր այդ իմաստութեան հասեր էք: Տղաքը՝ «փոխանակ սէրի, ատելութեամբ» դաստիարակելու դարը անցեր է, Թուրքի՞ն համար ալ, որ քանի մը տարին անգամ մը բնազդական, անդիմադրելի կարիքը կը զգայ թալլելու, ջարդելու եւ աւերելու:

Այդ «դարը» երբե՞ն ի վեր անցեր է, քանի որ դեռ չորս տարի առաջ, Սեպտեմբեր 6–7ի գիշերը, դժոխային դէպքեր տեղի ունեցան Իսթանպուլի մէջ, եւ եղան՝ մասնակցութեամբ Թուրք ուսանողներու եւ ուսանողուհիներու: Փա՛ռք Թուրք նոր սերունդին, որ կը դաստիարակուի «սէրով», եւ ո՛չ թէ ատելութեամբ...

Թուրք յօդուածագիրը կը հրաւիրէ «արուեստագէտներն ու բոլոր լուսամիտ» մարդիկը, որ Թուրք եւ Հայ ժողովուրդները պառակտելու փորձերուն դէմ բողոքեն ու արգելք ըլլան անոնց: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինք, իբրեւ գրող, որեւէ բողոք բարձրացուցա՞ծ է, իր հայրերուն կամ եղբայրներուն գործած չարիքներուն դէմ, ոչ թէ «պառակտումի փորձ»երուն դէմ, այլ ջարդերուն, թալանին եւ հրկիզումներուն դէմ:

Իր եզրակացութեան մէջ, Թուրք գրողը կ'առաջարկէ որ Թուրքիոյ մէջ ապրող «Հայ հայրենակից»ները մասնաւոր ջանք թափեն, որպէսզի Ամերիկայի, Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ Հայերու Թրքատեցութեան արգելք ըլլան:

Ու այս առաջարկը կ'ընէ, յիշեցնելով որ Թուրքիոյ մէջ ապրող «Հայ հայրենակից»ները կը վայելե՜ն եղեր «Թուրք հայրենակցութեան բոլոր բարիք»ները...

Հայերուն «վայելած» բարիքնե՛րը կը յիշէ Թուրք յօդուածագիրը, բայց չի յիշեր իրենց, Թուրքերո՛ւն վայելած բարիքները, Հայերու եւ ոչ-Թուրքերուն կողմէ տրուած, որոնք իրենց տաղանդով, իրենց ստեղծագործ աշխատանքով, իրենց հաւատարմութեամբ կը ծառայէին «Թուրք հայրենակցութեան», պարբերաբար ալ իրենց հարստութիւնն ու արիւնը տալով, սարսափի մատնուած...

Ի՞նչ հարկ Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերուն դիմելու, երբ Թրքատեցութեան բուն աղբիւրը՝ Թուրք ժողովուրդը ի՛նքն է, իր հին ու նոր սերունդներով, իր եկող գացող իշխանութիւններով:

Մոռնալ անցեալը, լռել գործուած ոճիրներուն մասին, նոր ոճիրներ գործել ու հալածել, եւ յետոյ ելլել զոհերուն ու հալածուածներուն դիմել, որպէսզի սիրոյ զգացում ունենան, ոչ թէ ատելութեան:

Ո՞ր դժոխքին մէջ դաստիարակուած են այս գրողները, եւ ո՞ր մէկ չարաչուք բարոյականութենէն ներշնչուած են անոնք:

Պիտի ունենա՞նք պատասխանը այս հարցումներուն, Պայ Նաիմ Թիրալի՛...

Մոռցէք Սարոյեանները եւ յիշեցէք ձեր ստեղծած «իրականութիւն»ը, արիւնոտ ու անմարդկային...

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իսկ ի՞նչ է տեղի ունեցել Պ. Սեւակի տաղանդի հետ: Նրա «Անմահները հրամայում են» գրքոյկի ընդգծուած թարմութիւնը չհանգստացրեց քերթողին: Ստեղծագործական յամառ որոնումները արդյունաւոր եղան Պ. Սեւակի համար: Բանաստեղծական նոր արտայայտչաձեւերի, գեղարուեստական խօսուն ու իմաստալի պատկերների, ինքնատիպ մտայղացումների անընդհատ ձգտումը նրա գործերին միշտ տալիս են անհատականութեան չնջուած կնիք: Ստեղծագործական պրպտումները Պ. Սեւակին մղեցին այնպիսի խիզախ մտայղացման, ինչպիսին է «Անլռելի զանգակատուն» խոշոր կտաւը, որը անպայման մեծ տաղանդի, ուժեղ թափի եւ լայնահուն երեւակայութեան պտուղ է: Բանաստեղծի տաղանդի այդ առանձնայատկութիւնները առկայ էին նաեւ «Նորից քեզ հետ» ժողովածուում: Պ. Սեւակը չի տարւում բանաստեղծական արտաքին փայլով, «քնարական մեղմութեամբ»: Կեղծ յուզվանութիւն չի խաղում նա, լաւ իմանալով, որ «խորհրդային ընթերցողը էժանագին դոնդաղումների, արտաքին կեղծ փայլի կարիք չի զգում. նրան հարկաւոր չէ բառային պատկերի նրբին սեթեւեթանքի, նրա կեանքը լի է դիւցազնական խառնութեամբ եւ միանգամայն արժանի է նոյնպիսի դիւցազնօրէն հուժկու արտայայտման՝ գրականութեան մէջ» (Գորկի):

Որքան խորն է թափանցում գրող-արուեստագէտը երեւոյթների մէջ, որքան բազմակողմանիօրէն է արտացոլում կեանքը, այնքան խոր ու համապարփակ է նրա տաղանդը: Իրականութեան արտացոլման կարողութիւնն է նաեւ Մ. Գորկու համար տաղանդի չափանիշը: Նա գրում է. «Մենք տաղանդաւոր համարում ենք այն գրողներին, որոնք լաւ են տիրապետում դիտողութեան, համեմատութեան, դասակարգային առաւել բնորոշ առանձնայատկութիւնների ընտրութեան եւ առանձնայատկութիւնները մէկ դէմքի մէջ մացնել — երեւակայելու եղանակներին: Այդպէս է ստեղծւում գրական կերպարը, ընկերային տիպը»:

Մի՞շտ չէ որ մեր գրողները, ստեղծագործական աշխատասիրութեան միջոցով կատարելագործում են իրենց տաղանդը, զարգացնում իրենց գեղարուեստական ընդունակութիւնները: Իսկ քննադատութիւնը դեռեւս քիչ ուշադրութիւն է դարձնում այս հարցին: Տաղանդն էլ կարիք ունի «փայփայանքի», գուրգուրոտ ու հոգատար վերաբերմունքի: Չի կարելի չարաչահել այն՝ յոյսը դնելով սոսկ օժտուածութեան վրայ: Պէտք է անընդհատ նրա զարգացման վրայ ուշադրութիւն բեւեռել: Գաղտնիք չէ, որ Յովհաննէս Շիրազը մեծ տաղանդի բանաստեղծ է, բայց նրա «Քնար Հայաստանի» հատաքածուի քնարական նոր երգերը, ինչպէս նաեւ քառեակները, գեղարուեստական վարպետութեամբ շատ են զիջում Շիրազի նախկինում ստեղծած գործերին: Կամ՝ վերջին տարիներս ժամանակ Շիրազի տպագրած ո՞ր բանաստեղծութիւններն են հասնում նրա հայրենասիրական նախորդ բազմաթիւ ստեղծագործութիւններին: Մի՞թէ պատճառը նաեւ տաղանդի նկատմամբ ոչ խնամքոտ վերաբերմունքը չէ:

Խորհրդահայ պատմուածքագիրներից Վ. Խեչումեանի, Վ. Արամեանի, Ս. Խանզադեանի, Ս. Ալվազեանի, Ա. Աւագեանի խառնուածքները տարբեր են, անհատականութեան տարբեր դրոշմ ունեն նրանց պատմուածքները: Բազմազանութեան, դիտողական արուեստի նրբութեան, հոգեբանական սխալ վերլուծումների իմաստով նրանց տաղանդները մի շարք գեղարուեստական որակներում

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ՉՄԵՌԱՒ

×

Քլաուսինկ.— Տարւոյն սկիզբը տեղակալ Ֆոն Հէֆթէն ինծի ըսաւ որ, նկատի առնելով այն ծանր կացութիւնը որուն մէջ կը մխրճուէր հետզհետէ զինուորական ղեկավարութիւնը, հարկ էր ամէն ինչ փոխել վերին հրամանատարութեան շարքերուն մէջ: Եւ արդէն այդ տեսակի գործողութեան մը սկսուած է, աւելցուց, եւ սակայն յաջողութիւնը ձեռք կրնանք ձգել այն պարագային երբ Առաջնորդը կարողանանք մէջտեղէն վերցնել...

Ֆրայզլէր.— Մէջտեղէն վերցնե՛լ Առաջնորդը...

Քլաուսինկ.— Այո՛:

Ֆրայզլէր.— Եւ այս բանը դուք գիտէիք սկիզբէն ի վեր: Հէֆթէն մասնաւոր բան մը ուզե՞ց ձեզմէ:

Քլաուսինկ.— Այո՛: Հարցուց ինծի թէ կ'ուզէ՞ի մահափորձին մասնակցիլ: Եւ ես իրեն պատասխանեցի. «Այո՛»: Քանի մը օր ետք Կոմս Շթաուֆենպէրկ իր մօտ հրաւիրեց զիս եւ հարցուց. «Կ'ուզէ՞ք այս գործին մէջ մեր կողքին գտնուիլ»: Անոր ալ տուի համաձայնութիւնս եւ այնուհետեւ այլեւս չխօսեցանք այս մասին:

Յանկարծ, Յուլիս 10ին վերստին հրաւիրուեցայ Շթաուֆենպէրկի մօտ: Ըսաւ ինծի թէ յաջորդ օրը պէտք է ընկերանայի իրեն Հիթլէրի ընդհ. բանակատեղին: Եւ վերջին անգամ ըլլալով հարցուց թէ պատրա՞ստ էի եւ թէ գիտակցութիւնը ունէ՞ի ըրածիս: «Այո» պատասխանեցի եւ յաջորդ օրը միասին գացինք Ռասթէնպուրկ, ընդհանուր բանակատեղին:

Ֆրայզլէր.— Դուք մասնաւոր պաշտօն մը ունէի՞ք այնտեղ:

Քլաուսինկ.— Իմ պարտականութիւնս էր ընկերանալ անոր եւ օդանաւն ու ինքնաշարժը պատրաստ պահել որպէսզի, ի պահանջել հարկին, կարենայինք հեռանալ առանց արգելքի: Պէտք եղածը ըրի այս ուղղութեամբ: Կառքով հոն գնաց, ընկերացայ իրեն եւ սպասեցի դրան առջեւ, կառքին մէջ: Երբ դուրս ելաւ, ըսաւ որ գործը չէր «քալած» որովհետեւ Խս-Խս առաջնորդը՝ Հիմլէր բացակայ էր այդ օրը: Ասոր վրայ ճաշելու գացինք եւ, միասին, օդանաւով վերադարձանք:

Դատավարութեան ընթացքին առաջին անգամն էր որ կը խօսուէր Կոմս Շթաուֆենպէրկի առաջին ձեռնարկին անյաջողութեան մասին, վկայի մը բերնով:

Արդարեւ, Շթաուֆենպէրկ Յուլիս 11ին Պերկշթէսկատէնի մէջ՝ Հիթլէրի հետ ներկայ էր եղած ժողովի մը եւ չէր ուզած մահափորձի իր առաջին ձեռնարկը կատարել, որովհետեւ Խս.-Խս.-ներու առաջնորդը Հիմլէր բացակայ էր ժողովէն: Եւ որովհետեւ իր նպատակն էր մէկ անգամէն մէջտեղէն վերցնել ծանօթ եռբորդութիւնը՝ Հիթլէր, Կէօրինկ եւ Հիմլէր, Շթաուֆենպէրկ յետաձգած էր իր ծրագրին գործադրութիւնը աւելի յարմար առիթի մը:

Չորս օր յետոյ, Յուլիս 15ին, այդ առիթը կը ներկայանայ:

Քլաուսինկ.— Յուլիս 1ին դարձեալ հրաւիրուեցայ Ֆոն Շթաուֆենպէրկի մօտ, որ այս անգամ հրամայեց ինծի յաջորդ օրը ընկերանալ իրեն, որովհետեւ Ֆոն Հէֆթէն զբաղած պիտի ըլլար: Զօր. Ֆրոմ մեզի հետ օղանաւ պիտի առնէր: Հաւանական էր որ այդ օրը գործը «քալեցնէինք»: Օղանաւ առի իրենց հետ Յուլիս 15ին, եւ այդ օրն ալ դարձեալ դուրսը սպասեցի, կառքին մէջ: Այդ օրն ալ, սակայն, գործը յաջող չգնաց...

Ֆրայզլէր.— Ինչո՞ւ: Պատճառը չըսի՞ն ձեզի:

Քլաուսինկ.— Ոչ:

Այս երկրորդ տեսարանը կ'անցնի Հիթլէրի Արեւելեան Բրուսիայի Ռասթէնպուրկի բանակատեղիին մէջ, ուր գումարուելիք ընդհանուր ժողովէն բացակայ են Հիմլէր եւ Կէօրինկ, երկուքն ալ: Անգամ մը եւս Շթաուֆենպէրկ յետաձգեց վճռական հարուածին ժամը:

Յուլիս 20ի մահափորձին, Քլաուսինկ չէ որ կ'ընկերանայ Շթաուֆենպէրկի, այլ Ֆոն Հէֆթէն: Քլաուսինկ կուտայ ասոր բացատրութիւնը:

Քլաուսինկ.— Յուլիս 19ին հիւանդ ըլլալով տունը մնացի: Երեկոյեան մօտ տեղակալ Ֆոն Հէֆթէն հեռաձայնեց ինծի եւ ըսաւ որ պէտք է անմիջապէս իր տունը երթայի, շատ կարեւոր էր: Ըսաւ ինծի նոյնպէս թէ յաջորդ օրը Շթաուֆենպէրկի հետ պիտի մեկնէր դէպի Ռասթէնպուրկի ընդհ. բանակատեղին եւ թէ այս անգամ գործին յաջողութիւնը ապահով էր: Յուլիս 20ին, ըստ սովորականին գացի Պենտլերշթրասէի գրասենեակս եւ ըզբաղեցայ կարգադիր սպայի առօրեայ պաշտօնովս. զբաղեցայ բազմաթիւ հեռագիրներու յղումով եւ այլ ընթացիկ գործերով: Կէսօրէն ետք երբ ձայնասփիւռը հաղորդեց թէ Առաջնորդը չէր մեռած, նոյն վայրկեանին համոզում գոյացուցի որ այլեւս չէինք կրնար ընկրկիլ եւ թէ պէտք էր գործը քշել մինչեւ ծայրը: Մնացի Պենտլերշթրասէի մէջ: Ժամը 10ը անցած էր երբ հրամայեցին ինծի զէնքս յանձնել: Սկիզբը հակառակեցայ եւ սակայն իսկոյն տեղի տուի, հրաժարելով ընկերակից սպաներու վրայ կրակելու գաղափարէն: Եւ հետեւեալ առաւօտ յանձնուեցայ:

(16 Շար.)

(Ա. Աւագեանի «Թախիծը», Վ. Խեչումեանի՝ մէջնադարեան կեանքը պատկերող գործերը, Վ. Առամեանի հիւսիսային պատկերները, Ս. Այվազեանի, Ս. Խանզադեանի մի շարք պատմուածքները) դրսեւորուել են գեղեցիկ կողմերով: Սակայն նրանց մօտ եւս յաճախ նկատւում է անփոյթ վերաբերմունք իրենց տաղանդի նկատմամբ:

Վ. Խեչումեանը գրել է «Երեք հասակ» վիպակը: Ընկերային – հոգեբանական ընդհանրացումներով այն, մեր կարծիքով, կարող է դասուել մեր արձակի լաւագոյն գործերի շարքը: Բայց ինչո՞ւ նրա «Մեր օրերը» շարքի պատմուածքներից շատերը աժգոյն են ու միօրինակ: Մի՞թէ վերստին ապացուցել տաղանդի նկատմամբ անպատասխանատու վերաբերմունքի վասը:

Թէ ինչպէս պէտք է վարուել սեփական տաղանդի նկատմամբ՝ լաւագոյն օրինակ է տալիս Գ. Մահարին իր գեղարուեստական արձակով: Անկասկած, նրա տրիլոգիայից մինչեւ վերջերս լոյս տեսած «Նախօրեակին» պատմուածքը, ամէն մի առանձին գործում, լինի դա ծաւալուն պատմութիւն, թէ մանրապատում նորավէպ, գրողի ինքնատիպ խառնուածքը, խիստ եւրայատուկ գրիչը տալիս է կեանքի մի հատուածի իրական նկարագրութիւնը: Կարծես շօշափելիօրէն զգում ես, տեսնում նրա պատկերած մարդկանց, մտովի տեղափոխւում այդ աշխարհը, ուր ամէն ինչ այնքան մօտ ու հարազատ են դարձել քեզ: Կարող ես մէկ առ մէկ վերարտադրել բոլորը, վերականգնել ամէն մի մանրուք: Հնարաւո՞ր է գեղարուեստական տաղանդի համար աւելի բնորոշ, աւելի պերճախօս հանգամանք, քան նրա այդքան յստակ ու պայծառ ընկալումը: «Նախօրեակին» պատմուածքում Գ. Մահարին կենդանի հակասութիւնների մէջ է պատկերում մարդկանց՝ հոգեկան ուժեղ ու թոյլ կողմերով: Իրենց ղունաղեղ նկարագրով, խիստ հաճելի մթնոլորտով նրա կերպարները երկար ժամանակ մտերմական կապ են պահպանում ընթերցողների հետ: Գրական քննադատութիւնը պէտք է գնահատի արուեստի հէնց այս առանձնայատկութիւնը, որը տաղանդի բացայայտման հիմնական լծակն է, այլ ոչ թէ միայն ընտրած նիւթը, բարձրացած գաղափարը, որոնք առանց յուզական, պատկերային հիւսուածքի չեն կարող արժէք ներկայացնել գրականութեան մէջ:

Ս. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

ՍՏԱՑԱՆՔ «Բազմավէպ», Հանդէսարան բանասիրական – դրական – գիտական – բարոյական, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, Թիւ 6–8, Յունիս–Օգոստոս 1959, Ս. Ղազար – Վենետիկ:

ՔՆԱՆԱԼՈՎ ԿԸ ՅԱՂԹԵՆՔ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԾԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ՔՆԱՆԱԼՈՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԺԱՄԵՐԸ

Կասկած չկայ, առաջին ժամերն են: Ամէնէն խորունկ քունը միշտ առաջին ժամերունն է եւ ամէնէն աւելի կը հանգչեցնէ: Բայց, հակառակ տիրող կարծիքին, կէս գիշերէն առաջուան քունը «աւելի լաւորակ» չէ, քան կէս գիշերուընէ վերջինը:

Ի՞ՆՉ Է ԱՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ անգամ չքնանալու վախն է, քան բուն իսկ անքնութիւնը: Բայց հոգերը, ջղայնութիւնը, սուրճի, թէյի, ալքոլի գործածութիւնը կրնան անքուն գիշերներու առիթ տալ: Իսկ եթէ անքնութեան աւելի լուրջ պատճառներ կան, հարկ է դիմել բժիշկին:

ՊԱՏՈՒՀԱՆԸ ԲԱ՞Ց ՊԷՏՔ Է ՊԱՌԿԻԼ

Նոյնիսկ ձմեռ ատեն, նախընտրելի է կիսաբաց պատուհանը, պայմանաւ որ օդը ուղղակի չհասնի քնացողին, ապականած օդի մէջ մարդ չի հանգչիր: Գալով սենեակի բարեխառնութեան, կանոն մը չկայ, կը տարբերի անձէ անձ:

ՄԱՀՃԱԿԱԼԻՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԵՒՈ՞Ր Է

Լաւագոյն ձեւն է մահճակալը դնել արեւելքէն արեւմուտք: Շատեր կարեւորութիւն չեն տար այս հարցին. բայց եղած են անձեր, որոնք յամառ անքնութենէ կը տառապէին, հակառակ բոլոր քնաբեր դեղերուն, եւ սկսան քնանալ երբ պարզապէս իրենց անկողնին դիրքը փոխեցին:

Պէտք չէ գործածել փետուրէ բարձեր: Եւ եթէ կարելի է՝ պառկիլ առանց բարձի:

ՔՆԱՆԱԼՈՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԴԻՐՔԸ Ո՞ՐՆ Է

Մասնաւոր կանոն մը չկայ: Ամէն անձ իր նախընտրութիւնը ունի: Կռնակի վրայ պառկելու ատեն հաւանական է խռկալը: Քովնտի պառկելու պարագային նախընտրելի՝ աջ կողմը, մարսողութեան կը նպաստէ: Փորի վրայ պառկիլ՝ հանգչելու աքանչելի միջոց մըն է: Զգուշացէք կծկուած դիրքէն, որ չի թոյլատրեր ջիղերու եւ մկաններու թուլացումը:

Գիշերազգեստը կարելի եղածին չափ հանգստաւէտ ըլլալու է, գօտին, օձիքը կամ թեւերը պէտք չէ սեղմեն:

ՇՆՉԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵՐ ՈՒՆԻ՞

Շատ կարեւոր է լաւ շնչել, որպէսզի արիւնը առատ թթուածին ստանայ:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻԼ ԳԻՏՑԷՔ

Աղմուկէն.— Մարդ չի հանգչիր, եթէ կը քնանայ աղմուկի մէջ: Եթէ աղմուկը դուրսէն կուգայ (թաղեր կան, ուր գիշերն ալ աղմկալից է), օգտակար կ'ըլլան հաստ վարագոյրներ, փեղկեր: Նաեւ անթափանց նիւթով կը ծածկուին պատերը: Եթէ աղմուկը ներսէն է, միակ միջոցն է գործածել ականջը խցելու յատուկ գունդեր:

Լոյսէն.— Եթէ փեղկ չունիք, անթափանց վարագոյրները լաւ գոցեցէք:

Միջատներէն.— Մժեղարգելը թոյլ պիտի չտայ, որ մժեղը եւ ճանճը անհանգիստ ընեն ձեզ:

Ցուրտէն.— Լաւ է զով սենեակի մէջ պառկիլ, պայմանաւ որ լաւ ծածկուած ըլլաք:

Տաքէն.— Շատ տաք կամ ապականած պէտք չէ ըլլայ մթնոլորտը:

Ոմանք կը գանգատին, թէ դժուար կ'արթննան: Յաճախ պատճառը այն է, որ ուշ կը պառկին կամ գէշ կը քնանան: Շատ անգամ բաւականաչափ քնանալով հանդերձ դժուար կ'արթննան, աւելի վարժութեան կամ կազմութեան հարց է: Արթննալէ ետք երկար ատեն թմրած կը մնան, լաւ է ջրացնցուղ մը ընեն:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՆՁԵՐԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ՕԼԹՈՒԻ ՄԷՋ

Էրզրումէն կը հաղորդուի, թէ առաջնի վաճառական Եասին Եկէն եւ ընկերները, պատկան իշխանութենէն անհրաժեշտ արտօնութիւնը առած ըլլալով, ձեռնարկած են փնտռելու գանձ մը, որ կը պատկանի հին Հայաստանի թագաւորութեան եւ որուն արժէքը կը գնահատուի տասը միլիոն ոսկի:

Այս գանձը թաղուած է Օլթու գաւառակին Թէլէկ գիւղին եւ Պալքայա ածխահանքերուն միջեւ, առաջին աշխարհամարտի ընթացքին զօր. Պազմանուի կողմէ որ այդ թուականին Օլթուի ճակատին վրայ Հալիտ փաշայի դէմ կռուող հայկական բանակներուն հրամանատարն էր:

Պեղումները սկսելէ ետք, երեւան եկած են հայկական հին եկեղեցիի մը աւերակները եւ երկաթեայ դուռներով գետնափոր երեք քարայրներ, որոնք կը համապատասխանեն այն քարտէսին, որ գծագրուած է մորթի վրայ եւ զոր ի ձեռին ունին գանձը փնտռողները:

Եկեղեցիին եւ քարայրներուն գիւտը զօրացուցած է գանձը երեւան հանելու յոյսերը:

Պեղումները կը կատարուին ելմտական պաշտօնեայի մը, ոստիկանի մը եւ ջոկատ մը ոստիկան զօրաց հսկողութեան տակ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ամերիկահայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանի պաշտօնական բացումը կատարուած է Օգոստոս 15ին, Խորէն արք. Բարոյեանի ներկայութեան:

Առաջնորդարանը կը գտնուի ՄԱԿի շէնքին մօտերը:

ԼԱԹԱՔԻՈՅ (Սուրիա) մերձ Ղնիմէի հայաբնակ գիւղին Հայց. Եկեղեցին կը վերանորոգուի, շնորհիւ Ղեւոնդ արք.ի եւ Լաթաքիոյ կարգ մը ազգայիններու նիւթական եւ բարոյական զոհողութեանց:

ՖՐԵԶՆՈՅԻ (Քալիֆորնիա) Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով վիրաւորուած եւ հիւանդանոց փոխադրուած է:

Վ. ԵՆԳԻՊԱՐԵԱՆ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Զուիցերիոյ Լիւցեռն քաղաքին մէջ տեղի ունեցած կռփամարտի Եւրոպայի ախոյենութեան մրցումներուն մէջ առաջնութիւնը շահած է Վ. Ենգիպարեան, որ կը ներկայացնէր Խորհ. Միութիւնը:

Եզրափակիչ հանդիպումը տեղի ունեցած է իր եւ իտալացի Փիերօ Պրանտիի միջեւ եւ վերջացած է հայ կռփամարտիկին յաղթանակով: Ենգիպարեան ստացած է 1959ի Եւրոպայի ախոյենութեան ոսկի մետալն ու ոսկի գօտին:

Անդամ է Երեւանի մարզական խումբին, ուր սկսած է յառաջդիմել մարզիչ Էդ. Արիստակէսեանի ցուցմունքներով:

Եւրոպայի ախոյենութեան տիրացած է 1953ին եւ 1957ին: Մերպուրնի ողիմպիական խաղերուն մէջ (1957) տիրացած է աշխարհի ախոյենութեան:

Ցարդ ունեցած է 168 մրցումներ որոնց 58 վերջացած են իր յաղթանակով:

Միջազգային 36 մրցումներ մղած է 35ը շահելով:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Աշխարհի ամբողջ պատմութիւնը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, որ երբ հզօր են ազգերը, միշտ ալ արդար չեն, եւ երբ կ'ուզեն արդար ըլլալ, շատ յաճախ հզօր չեն այլեւս:

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ

×

Ժամանակը կեանքի կերպասն է: Ուստի՝ անհրաժեշտ է գիտնալ, թէ քանի՞ կ'արժէ կերպասին ամէն մէկ մեթրը:

ՖՐԱՆՔԼԻՆ

×

Տաղանդը կը կազմուի առանձնութեան մէջ, իսկ նկարագիրը՝ ընկերութեան:

ԿԷՕԹԷ

ԱՅՐԻՆ

— Ամուսնացա՞ծ ես, կը հարցնէին իրեն ամէն կողմէ: Ու հաստատական պատասխանին վրայ, որը կը ցաւէր, որը կը ծիծաղէր. այս Պոլսեցի կիները կատակը կը սիրէին. այնպիսի յիմար բաներ կը տեսնէր որոնց վրայ հազիւ իր խնդուքը կը զսպէր:

Առանց բացորոշ բան մը գիտնալու, իր նրբամիտ դրսեցիի բնազդումովը կ'ըմբռնէր սակայն որ իր նպաստաւոր ընդունելութիւնը աւելի վայելուչ մարմնին կը պարտէր քան թէ իր աշխատութեանը:

«Բաէնթան»ի վաճառատան մէջ առջի օրերը Մարտիրոսի համար ապշութեան, զարմանքի ու սքանչացման օրեր եղան:

Այս բազմայարկ ու փառաւոր շէնքը, իր հազար ու մէկ բաժանումներովը, օձապտոյտ սանդուխներովը, ճոխութեամբը, յաճախորդներու անընդհատ հոսանքովը, պզտիկ բայց երանելի քաղաքի մը ազդեցութիւնը ունեցաւ իր վրայ:

Առտուընէ մինչեւ իրիկուն ոսկիներու, մէճիտիէներու հնչիւնն էր որ կուգար գլխին մօտ դրուած սեղանին կողմէն, ուր յատուկ պաշտօնեայ մը տոմարներու վրայ ծռած՝ անհաւատալի գումարներ ժողվելու միայն զբաղած էր:

Յաճախորդներ, մեծ մասամբ կիներ, համարձակ երեսնին բաց, ամէն ազգէ, գլխաւորապէս «Ֆրէնկ»ներ, մինչեւ անգամ Թրքուհիներ ու Հայուհիներ, շպարուած ներկուած, միշտ գեղեցիկ ու ա՛լ աւելի գեղեցիկ ըլլալու հետամուտ՝ կուգային անվերջանալի պահանջներով վէճերով զբաղեցնելու համար խանութը:

Ինքը՝ հոն կանգուն էր, շուարած, բան մը չհասկնալով այս տարօրինակ ու միջազգային լեզուէն զոր կը խօսէին եւ այս առուծախէն որուն օգտակարութիւնը չէր ըմբռներ: Յետոյ ինքն ալ վարժուելով քիչ քիչ այս բուրդէ, մետաքսէ, աստառէ, շղարշէ, թաւշէ ծրարներուն զորս մէկ օրէն միւսը, այս կանանց հրջազգեստը դարձած կը տեսնէր, տակաւ առ տակաւ հասկնալով այս ամէնը, Ֆրանսերէն բառեր շարունակ լսելով ու սորվելով: Պարապ չէին թողուր զինքը խանութին մէջ, անընդհատ տարուբեր այս բոլոր նիւթերուն մէջ զորս մէկ տեղէն միւսը կը փոխադրէր մինչեւ իրիկուն:

Եւ գիշերը երբ այս բոլոր ժխորը դադրէր ու մինակ մնար ընդարձակ խանութին, վարանոտ ու հետաքրքիր, կը խառնէր, կը ջանար հասկնալ իր չուրջի բոլոր նիւթերը:

Հոն՝ «Փիյտէքօս» կամ մետաքսէ կանացի զուլպաներ գոյնզգոյն, բանուած, մինչեւ զիստը ամփոփելու չափ երկայն, որոնց ներդաշնակ հրջագիծը՝ մարմնին ճշգութեամբ պատկանելու համար ձեւուած էր. անդին ճերմակեղէններ՝ սպիտակ ու նուրբ վուշէ որոնց իր համբակ մտքովը գործածութեան տեղ չէր գտներ. շապիկներ՝ երկար, լայն թափանցիկ, փրփուր «տանթէլ»ներով խառն, որոնք կուրծքը մերկ ձգելու քան թէ ծածկելու համար պատրաստուած էին. ուրիշ ճերմակեղէն հանդերձներ, կարուա՞ծ թէ կարուելիք, չէր գիտեր, վասնզի էն անհրաժեշտ մասերը իրարմէ անջատ ու բաց թողուած կը տեսնուէին. աւելի անդին գլխարկներ, թռչուններով կամ ծաղիկներով զարդարուն, կօշիկներ տարօրինակ ձեւերով, ձեռնոցներ, պախուանդներ, ծնրակալեր — այս վերջինները կը ճանչնար հայրենիքէն, եւ զորս երբեմն իր ծունկին վրայ կը փորձէր — վերջապէս հազար խռովիչ ու հեշտաւէտ առարկաներ մանուանդ գեղարոյր փոքրիկ ու զարդարուն շիշեր որոնք իր դրսեցիի դիւրագրգիռ քթին համար ամէնէն աւելի ախորժելի էին:

Բայց վերի յարկը ա՛լ աւելի զարմանքներու կը հանդիպէր. կար կարողներու սենեակին մէջ, մերկ, բոլորովին մերկ կին մը, ո՛չ, կանացի փայտաշէն մարմին մը, ճշմարիտ ու կենդանի կարծուելու չափ ճարտարութեամբ շինուած, իր զմայլած աչքին կը պարզէր, յայտնի լրբութեամբ մը, այն բոլոր թաքուն հրապոյրները որոնք իր նոր ամուսնացած երիտասարդի տենդագրգիռ արիւնը կը բորբոքէին: Ու մինչեւ լոյս չէր քնանար, կանանց մարմնին համար մտածուած, երեւակայուած, ստեղծուած, այս բոլոր խօսուն եւ գրգռիչ նիւթերէն շրջապատուած, որոնց բոլորին վրայ, իբրեւ հրաշալի աշխարհի մը մէջ, այդ մերկ կինը՝ սէգ, խրոխտ, բայց միանգամայն կարծես թէ անձնատուր ըլլալու պատրաստ, կը տիրէր իր մարմնին շլացուցիչ գեղովը: Ու կանանց յատուկ, անոնց գաղտնիքներովը, հրապոյրներովը լեցուն այս քաղաքին մէջ անզգայ պահապան մնալու դատապարտուած՝ այս երիտասարդը կուրծ աքաղաղի տարօրինակ դեր մը կը ստանար:

Գ.

Հայրենիքը, Զարզար, իր մանկամարդ կինը, կը սպասէր: Իրենց նուրբ պսակէն ի վեր հազիւ մէկ երկու ամիս էրկանը երեսը տեսած էր, ու սակ վաստկելու աննահանջելի հարկը՝ հեռաւոր երկիրներ առաջնորդած էր զայն:

Կը սիրէ՞ր արդեօք այն երիտասարդը որ իր ամուսինը եղած էր. այն կոյր ու անտրտունջ հնազանդութեան մէջ որ Հայուհիներու բոլոր կեանքը կը կազմէ այդ կողմերը, ո՛չ խորհելու եւ ո՛չ զգալու տեղի մնացած էր. իրեն չէին հարցուցեր երբեք թէ կ'ուզէ՞ր այն մարդը զոր իրեն սահմանած էին. ինքն ալ չէր մտածեր անոր վրայ. ո՛չ կ'ատէր եւ ոչ կը սիրէր զայն մինչեւ իր ամուսնութեան օրը:

(2 Շար.)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Ուխտի ուրիշ անդամներու հետ, յատուկ հարցերու շուրջ:

Լոնտոնի օդակայանը, Այզընհաուըրը դիմաւորեց Վարչապետ Մաք Միլըն: Երկու երկիրներու փառքերնէն ետք, խօսք առաւ նաեւ Մաք Միլըն որ իր գոհունակութիւնը յայտնեց Այզընհաուըրի առաքելութեան առթիւ: Այլ, իր կարգին, շեշտեց թէ Լոնտոն գալու պէտք չունէր որպէսզի Անգլիոյ ժողովուրդը ապահով ըլլայ թէ Ամերիկան իր կողքին է:

Ուրբաթ օր Նախագահը այցելութիւն մը պիտի տայ Թագուհիին եւ շաբաթ օր միայն պիտի սկսի խօսակցութիւնները Մաք Միլընի հետ:

ՉԵՍԹՈՔՈՎԱՅԻ մէջ (Լեհաստան) աւելի քան հարիւր հազար ուխտաւորներու առջեւ, Կարդինալ Վիշինսքի յայտարարեց թէ լեհ եկեղեցին միտք չունի քաղաքական հարցեր յարուցանելու: Ուխտաւորներուն մէջ կային նաեւ գիւղացիներ եւ բանուորներ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ կաթողիկէ Լեհաստանի եւ ընկերվարական Լեհաստանի բաժանումը որոշ ձեւով լուծուած չէ: Կարդինալը յուսախաբ ըրաւ անոնք որ դժգոհ են Պետութեան եւ Եկեղեցւոյ միջեւ տիրած զինադադարէն: Արդարեւ միայն խրատական բնոյթ ունէր իր քարոզը բայց Կարդինալը մտահոգ չէ ապագային համար, որովհետեւ.— «Եկեղեցին ինչպէս Ընտանիքը երկու հիմնարկութիւններ են որոնք չեն փոխուած դարերու ընթացքին»:

ԻԶՎԵՍՏԻԱ (Մոսկուա) կը գրէ.— «Մարդը որքան պզտիկ է այնքան աւելի ուժով կը պոռայ» ակնարկելով նախկին Նախագահ Հարի Թրումընի: Խորհրդային թերթը կը դատապարտէ Թրումընը որ ջլամարտին հեղինակն է, ինչպէս նաեւ Քորէայի պատերազմին:

ՄԱԼՐՕ, ճառ մը խօսելով Սան Փաւլոյի մէջ ըսաւ.— Մարդկութիւնը մեծ է այն ատեն միայն երբ կը քալէ դէպի իր երազը: Անկէ երբեք չի ձերբազատուիր, կամ ազգերը զայն կը գտնեն կամ կը քալեն դէպի ուրիշներու երազը: Մենք բոլորս նոր քաղաքականութեան մը առաջնորդներն ենք»: Նախարարը Ռիօ-Տէ-Ժանէյրօ մեկնեցաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ Յունաստանի միջեւ համաձայնութիւն մը ստորագրուած է որպէսզի Ֆրանսա ապրող յունահպատակ ծեր աշխատաւորները օգտուին ընկերային նպաստներէ: Հարկ է որ դիմում ընող յունահպատակը 15 տարի Ֆրանսա ապրած ըլլայ: Դիմումները պէտք է ընել 110–112 Ռիւ Տը Ֆլանտր (Փարիզ 19):

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կեդրոնական Վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ վաստակաւոր մասնաճիւղ կը յայտնէ վաստակաւոր մտաւորական եւ Միութեանս բարեկամ Պ. Գ. Լազեանի անակնկալ մահուան առթիւ Հ. Յ. Դ.եան իր սգաւոր տիկնոջ և աղջկան, եւ ի յարգանս իր յիշատակին 5000 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան:

ՆՈՒԷՐ

Պիվեռէն Տէր եւ Տիկին Սարգիս Աղատեան, իրենց զաւակին՝ Կարապետ Աղատեանի ընդ. Օրիորդ Անայիս Հաճինլեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ կը նուիրեն 2000 ֆրանք հայկ. ծերանոցին, 1000 ֆրանք Ֆր. Կապոյտ Խաչի կայանին, 2000 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլիէի օգափոխութեան կայանը կը փակուի ՕԳՈՍՏՈՍ 31ԻՆ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ:

Հետեւաբար կը խնդրուի ծնողքներէն, Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15, Ռիւ ժան Կուժոն գտնուիլ նոյն օրը, ժամը 12ին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝

Via Pacini 30, MILANO

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պելֆոնթէնի Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանէն Ա. խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 1ին, կառ տը Լիոն կը հասնի երեքշաբթի ժամը 6,30ին:

Բ. խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 4ին, կառ տը Լիոն կը հասնի ուրբաթ առաւօտեան ժամը 6,30ին:

Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, ինչպէս նախապէս ալ գրուած է իրենց:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

★

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի կողմէ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Սէն Փերէի մայրապետներու զովասուն անտառին մէջ:

Երգ, նուագ, պար եւ հաճելի անակընկալներ:

Տեղւոյն վրայ պիտի գտնէք «հում միսի յօշած», «շամփուրով խորոված» եւ աղանդերներ:

Վալանսէն՝ Սէն Փերէ ամէն ժամ օթոքառ կայ, Սինեմա Փալասի առջեւէն եւ Փլաս տը լա Ռեփիւպլիքէն:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շրջաններու Հայութիւնը անխտիր:

ԱԶԴ

Ինչպէս յայտարարուեցաւ, Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը վեհանձնօրէն Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տրամադրութեան տակ դրած է տարեկան կէս միլիոնի գումար մը, հայ խնամատարութիւն մը (ասիստանտ սոսիալ) պատրաստութեան ուսուցման թոշակին համար:

Ուսանողութեան շրջանն է երեք տարի, իսկ պետական վկայեալ հիւանդապահուհիին համար երկու տարի միայն:

Արդէն ստացուած են թեկնածութիւններ եւ յարմարագոյնին ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ մօտ օրէն:

Թեկնածուներու արձանագրութիւնը բաց է մինչեւ 15 Սեպտեմբեր:

Թեկնածուն պէտք է ըլլայ 18–35 տարեկան եւ ունենայ պաքալորի (պաքալոռեա) Ա. վկայականը:

Արձանագրութիւնները կ'ընդունուին Աղքատախնամի գրասենեակը, ուր պէտք է գրել հետեւեալ հասցէով.—

Association Arménienne d'Aide Sociale
" Bourse d'Etude C. Gulbenkian "
32, Rue de Trévise PARIS 9·

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կռանշան, Լը Փէք, Սէն-է-Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (Cours Classique):

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը:

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը:

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—

ա) Ցարդ յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական:

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական:

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ինամսեայ) 150.000 Ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը:

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խնկապէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար:

Յիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը:

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique
3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր եւ Արմենակ Եսայեան կը փնտռեն իրենց եղբայրը՝ Կարպիս Եսայեան, բնիկ Խոտէմիշցի: Տեղեկութիւն ունեցողները կրնան գրել՝ Տիկին Գոհար Մասաղեանի՝

258, Avenue d'Argenteuil Asnieres Seine

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S. & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. Հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր.·վեց·2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք: Հատը 20 փր.

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 30 AOUT 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8381 | 35EME ANNÉE | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4382

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆ

Անոնք է մահուան հրեշտակը: Մանգաղը կը զարնէ անդադար: Երէցներէն վերջ չի խնայեր նաեւ միջին սերունդին:

Այդ սերունդի փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկն էր Գաբրիէլ Լազեան, որ Օգոստոս 25ին աչքերը փակած է յաւիտենութեան՝ Նեղոսի ափերուն վրայ:

Դառն ճակատագիր մըն էր վերապահուած Հայութեան այն զաւակներուն, որոնք նոր թեւակոխած էին երիտասարդութեան սեմը, երբ պայթեցաւ Համաշխարհային առաջին պատերազմը:

Անոնք կէս ձգեցին ուսումը եւ իրենց կեանքի ամէնէն գեղեցիկ տարիները անցուցին զինուորական համազգեստի մէջ, դաժան պայմաններու տակ: Մեր զարաւոր թշնամիի բանակին մէջ:

Աւելի բախտաւոր եղան անոնք, որ պատերազմի ընթացքին կամ 1918ի զինադադարէն վերջ առիթը գտան զինուորագրուելու կամաւորական գունդերուն, Հայաստանի Հանրապետութեան կանոնաւոր բանակին կամ Հայկական Լեգէոնին:

Գաբրիէլ Լազեան եղաւ այդ բախտաւորներէն: Պոլսոյ Սպայից վարժարանը աւարտելէ եւ Թրքական բանակին մէջ ծառայելէ ետք անցաւ Հայաստան եւ մինչեւ խորհրդայնացում իբրեւ սպայ կարեւոր պաշտօններ վարեց հայկական բանակին մէջ: Բոլշեւիկներու կողմէ աքսորուած հայ սպաներու խումբին մաս կազմեց:

Ի վերջոյ յաջողեցաւ դուրս գալ խորհրդային «դրախտէն»ն ու գնաց Իզմիր, ուր իբրեւ կամաւոր զինուորագրուեցաւ Փոքր Ասիոյ հելլէնական բանակին:

Իր զինուորական ասպարէզը վերջ պիտի գտնէր Իզմիրի 1922 Սեպտեմբերի աղէտով:

Աթէնքի մէջ կը սկսէր իր կեանքին երկրորդ հանգրուանը, որ ամբողջովին պիտի նուիրուէր հանրային գործին, 36 տարի անընդհատ, մինչեւ իր վերջին շունչը:

Հրապարակագիր, հեղինակ, հրատարակիչ ու կուսակցական պատասխանատու գործիչ: Անոնք եղան իր գործունէութեան գլխաւոր գիծերը, — 1923էն 1938 Աթէնքի, 1938էն 1959 Գահիրէի մէջ:

Մեծ եղաւ իր դերը յունահայ գաղութին մէջ, այն ճակատագրական օրերուն, երբ Փոքր Ասիոյ աղէտէն վերջ գաղթական դարձած հայ խլեակներ լեզապատառ ապաստան էին գտած Հելլադայի հիւրընկալ հողին վրայ:

Գաբրիէլ Լազեան Աթէնքի մէջ հիմնեց առաջին հայ օրաթերթը՝ Նոր Օր, զոր վարեց ձեռնհասօրէն մինչեւ 1938ի աշունը, երբ կուսակցական գերագոյն պարտականութիւնը Գահիրէն պիտի դարձնէր իր կեանքին վերջին հանգրուանը:

Եգիպտոսի մէջ ալ շատ բեղուն եղաւ իր գործունէութիւնը: Յուսաբերին բերաւ իր նպաստը՝ ազգային, քաղաքական հարցերու շուրջ ուսումնասիրուած յօդուածներով:

Օժտուած նախաձեռնութեան բացառիկ ոգիով, մեծ զարկ տուաւ հրատարակչական գործին՝ Յունաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ:

Նոր Օրի մատենաշարին մէջ լոյս ընծայեց տասնեակ հատորներ՝ հին եւ նոր, հայ եւ օտար հեղինակներէ: Յուսաբերի տպարանի արդիական սարքաւորումէն ետք՝ առաւելապէս իր նախաձեռնութեան եւ ջանքերուն շնորհիւ էր, որ բազմաթիւ արժէքաւոր հատորներ լոյս տեսան, մաքուր տպագրութեամբ:

Յուսաբերի տպարանը իր մանուկ գուրգուրանքին առարկան էր: Յանկարծական ու անակնկալ մահէն քանի մը օր առաջ միայն՝ 17 Օգոստ. թուակիր նամակով մը մեզի կ'առաջարկէր ծանօթ գրքի մը հրատարակութիւնը՝ Յուսաբերի տպարանին մէջ, նպաստաւոր պայմաններով: Ու կ'ուզէր Սիմոն Զաւարեանի մէկ յօդուածը, 1901ին տպուած Թիֆլիսի Մուրճին մէջ:

Անխոնջ աշխատող ու պրպտող, մեր ողբացեալ ընկերը վերջին տասնեւհինգ տարիներու ընթացքին հրատարակեց Յեղափոխական դէմքեր եւ Դէմքեր հայ ազատագրական շարժումէն պատկերազարդ հատորները, ինչպէս նաեւ Հայաստան եւ Հայ Դատը (ըստ դաշնագրերու վաւերագրերու), 3 հատոր: Ու դեռ ծրագրած էր լոյս ընծայել ուրիշ գրքեր ալ:

Իր սրտին շատ մօտիկ էր Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, զոր կ'ուզէր բոլորովին նորոգուած ու սարքուած տեսնել օր առաջ: Անմոռանալի պիտի մնան իր ջանքերը Փարիզի և Մարսիլիոյ մէջ՝ 1956ին՝ զարկ տալու համար ժողովրդական հանգանակութեան գործին, որ յաջողութեամբ պսակուեցաւ:

Մեծ Եղեռնին զոհ էր տուած իր մայրը, երեք եղբայրներն ու չորս քոյրերը՝ Երզնկայի տարագրութեան օրերուն:

Իր մահով հայ ժողովուրդը կը կորսնցնէ իր հայրենասէր ու անձնազոհ մէկ զաւակը, որ ամբողջ կեանքը նուիրեց ազգին:

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնն ալ կ'ողբայ իր հաւատաւոր, եռանդուն ու կորովի վարիչ մէկ ընկերը, որ անխոնջ կամքով եւ անսասան հաւատարմութեամբ մինչեւ վերջ կանգուն մնաց պատնէշին վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ԼՈՆՏՈՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

●

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ ՄԱՔ ՄԻԼԸՆԻ ՀԵՏ

Նախագահ Այզընհաուըր ուրբաթ օր մտերիմ օր մը անցուց Պալմորալ, Անգլիոյ Թագուհիին ամարանոցը: Ամբողջ ճամբու ընթացքին ժողովուրդը իր համակրանքը եւ խանդավառութիւնը արտայայտեց հանդէպ անոր՝ որ փայլուն զինուորական, հրամանատարը եղած է Եւրոպայի բրիտանական ուժերուն, վերջին աշխարհամարտին:

Շաբաթ եւ կիրակի, Այզընհաուըր Չէքըրզի մէջ, պիտի խօսի Վարչապետ Մաք Միլընի հետ: Երբ հոն հասնի, Այզընհաուըր առաջին առթիւ, ի յիշատակ իր այցելութեան, ծառ մը պիտի տնկէ: Այդ ծառին տեսակը անծանօթ էր մինչեւ 1945:

Այդ երկու օրուան ընթացքին, Այզընհաուըր միայն աշխատանքի պիտի չնուիրէ իր ժամանակը, արդէն կարգ մը զուարճալի ժապաւէններ տարուած են Չէքըրզ, որպէսզի Նախագահը երբոր ուզէ կարենայ հաճելի ժամանց մը ունենալ լուրջ խօսակցութեանց դադրնթաց:

Մէկ օր զաղար մը ունենալով, Թագուհիին ընտանեկան շրջանակին մէջ, Այզընհաուըր կրցաւ արդէն կարճ հանգստութեան մը ընել եւրոպական իր ճամբորդութեան:

Միացեալ Նահանգներու Նախագահը Պոնէն Լոնտոն անցնելով, մէկ ապահովութիւն ունեցաւ. — այն որ՝ սրտերու միութիւն կայ մարդու մը շուրջ որ վերապահ է իսկական պարագլուխի մը եռանդը եւ աշխոյժը:

Պոնի ժողովուրդին խանդավառութիւնը ցոյց կուտար մանաւանդ ժողովուրդի մը երախտագիտութիւնը իրեն բերուած օժանդակութեան համար: Լոնտոնի մէջ, կ'ուզէր շնորհաւորել մարդը որ ընդունած էր Մաք Միլընի առաջադրած աւելի ճկուն քաղաքականութիւնը:

Այզընհաուըրի եւ Մաք Միլընի տեսակցութենէն առաջ, Արտաքին նախարարներ՝ Հըրթըր եւ Սելվին Լօյտ արդէն սկսած են նախապատրաստական աշխատանքները:

Երեքշաբթի իրիկուն մէկ սեղանի շուրջ պիտի ճաշեն Այզընհաուըր եւ մարեշալ Մոնթկոմըրի, հակառակ այս վերջինին ըրած քննադատութեանց Այքի ռազմագիտութեան դէմ:

Քաղաքական բոլոր շրջանակներու կարծիքն այն է որ Նախագահ Այզընհաուըրի ամէնէն փափուկ խօսակցութիւնները տեղի պիտի ունենան Փարիզի մէջ, ուր կը հասնի չորեքշաբթի:

Ուաշինկթընի Ֆրանքօ-ամերիկեան քաղաքական շրջանակներու համաձայն Փարիզի խօսակցութիւնները երեք գլխաւոր նիւթերու շուրջ պիտի դառնան: Ա) Ալժերիա եւ Ափրիկէ.— Այս հարցին շուրջ է մանաւանդ որ Այզընհաուըր պէտք է լաւ մտիկ ընէ Տը Կօլը, հասկնալու համար Ֆրանսայի տեսակէտը եւ մտադրութիւնները:

ՄԱԿի ընդհ. ժողովին վերջին նիստին Ամերիկա ձեռնպահ մնաց երբ Ալժերիոյ հարցը օրակարգի նիւթ դարձաւ, յառաջիկայ նիստին, հաւանական է որ Միացեալ Նահանգները նոյն դիրքը բռնեն: Բ) Արեւելք-Արեւմուտք յարաբերութիւններ, Պերլին, Խրուշչեւ: Այս հարցին մէջ, ծանօթ են Ֆրանսայի մտահոգութիւնները: Այզընհաուըր գիտէ թէ Խրուշչեւի հետ իր տեսակցութեան որոշումը արքան քննադատութիւններու կ'արժանանայ ամէն օր ոչ միայն Եւրոպայի, այլ նաեւ Ամերիկայի մէջ: Բայց Այզընհաուըրի կարծիքն այն է թէ ինչ որ ալ ըլլայ արդիւնքը այս փորձը պէտք է կատարուէր: Եւ Նախագահը համոզուած է որ Խրուշչեւի համար շատ օգտակար պիտի ըլլայ տեսնել ազատ ժողովուրդի մը կեանքը:

Գ) Հասարակաց ռազմագիտութիւն եւ Ֆրանսայի դերը: Ֆրանսայի դիմումը հիւլէական ակումբին անդամակցելու համար պիտի քննուի: Հաւանական չէ որ Այզընհաուըր պնդէ Տը Կօլի մօտ որպէսզի Ֆրանսա հրաժարի այս գաղափարէն:

× Նախագահ Այզընհաուըրի ժամանումին առթիւ Փարիզի Նահանգապետը կը հրաւիրէ ժողովուրդը որ դրօշազարդէ քաղաքը եւ Սեպտեմբեր 2ին, ժամը 18,25 Օթէլ Տը Վիլի հրապարակը համախմբուի իր համակրանքը յայտնելու համար Այզընհաուըրի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՕԼ կը շարունակէ իր ճամբորդութիւնը Ալժերիոյ զանազան շրջանները: Ջէմմայի մէջ 15.000 մահմետականներ ինքնաբերաբար եկած էին ողջունելու Նախագահը ու յայտարարեց. — Շնորհակալ եմ այն ընդունելութեան համար զոր ըրիք զօրավար Տը Կօլի:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ Սեպտեմբեր 4ին, Ռամպուլէի մէջ պիտի ընդունի Վարչապետ Սէնեին եւ Արտաքին նախարար Փելլան:

ՔԱԶԱԲԼԱՆՔԱՅԻ մէջ կը բացուի Արաբական Լիկայի ժողովը, երեքշաբթի օր: Օրակարգի վրայ կան քսան հարցեր որոնց կարեւորագոյնն է՝ Ալժերիա:

«ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ» աւստրիական սահմանէն ետ մղուեցաւ: Ալֆրէտ Յինթլ անունով 35 տարեկան Գերմանացի մըն է որուն վրայ մանրամասն ծրագիր մը գտնուեցաւ Աւստրիոյ կառավարութիւնը տապալելու համար, ինչպէս նաեւ այն ճառը զոր պիտի խօսէր ձայնասփիւռէն երբ իշխանութեան գլուխը անցնէր:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ տեղի կ'ունենայ միջխորհրդարանական միութեան ժողովը որուն ընթացքին խստօրէն քննադատուեցաւ համայնավար քաղաքականութիւնը: Հոլանտայի պատուիրակը ըսաւ որ երկաթեայ վարագոյրէն անդին գտնուող երկիրները ընկերվարական չեն եւ չեն ալ ուզեր յարաբերութեան մէջ մտնել արեւմտեան ընկերվարականներուն հետ. — «Որակական հաւաքականութեան մը մէջ, Հունգարիոյ դէպքերը երբեք տեղի չէին ունենար»:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ծանր արկած մը պատահած է Եուկոսլաւիոյ մէջ: Սառայեւօ-Զագրեպ ճեպընթացը գիծէն դուրս ելած է, պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ որ ցարդ 15 մեռեալ եւ 40 վիրաւորներ կան:

ՎԻՇԻԻ մէջ մահմետական աճաբեկիչ մը սպաննեց Կոնստանդինի ծերակուտական Պէնհապիլէսը: Մահափորձը պատճառ եղաւ նաեւ ուրիշ երկու մահերու, երեք հոգի ալ վիրաւորուեցան:

«ԱԼԺԵՐԻՈՅ Աժամեայ Կառավարութեան» տեղեկատուութեան «նախարար»ը Եադիտ Թունուզի մէջ յայտարարեց թէ «Ֆրանսայի յամառութեան պատճառով, խաղաղութեան հեռանկար չկայ Ալժերիոյ համար»: «Նախարարը» ճշդեց թէ Ալժերիա միտք չունի Ֆրանսական Հասարակապետութեան մաս կազմելու այլ՝ աւելի կարելի է Հիւսիսային Ափրիկէի Հասարակապետութեան մը վրայ մտածել որուն մաս կազմեն նաեւ Թունուզ եւ Մարոք:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ կացութիւնը ծանր է: Ռումբ մը պայթած է Պուէնոս-Այրէսի կեդրոնը որուն հետեւանքով մէկ հոգի մեռած եւ վեց հոգի վիրաւորուած են: Նախագահ Ֆրոնտիսի կը շարունակէ պայքարիլ համայնավարներուն եւ փերոնականներուն դէմ:

ԺՈՐԺ ԼԸՖԷՊՈՒՐ, պատմաբան եւ պատուակալ դասախօս Սորպոնի մէջ Ֆրանսական Յեղափոխութեան, մեռաւ առջի օր 85 տարեկանին:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ խորհրդային փորձագէտներու հետ, պայմանագիր մը ստորագրուեցաւ Եփրատի վրայ ամբարտակի մը շինութեան պատրաստութեան համար:

ԱՏԸՆԱՈՒԻՐ Իտալիա վերադարձաւ շարունակելու համար իր արձակուրդը:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ մէջ երկրաշարժ մը պատահած է որ մեծ վնասներ հասցուցած է մանաւանդ Վերա-Քրուզի շրջանը: Ցարդ 70 զոհեր կան աւելի քան 20ը մեռած են: 500 ընտանիքներ փողոցը մնացած են:

ԸՆԿ. ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մեր ողբացեալ ընկերոջ կսկծալի մահուան առթիւ հետեւեալ հեռագիրները ղրկուած են «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան.—

Խորին վշտով կ'ողբանք անդարմանելի կորուստը մեր սիրելի ընկերոջ Գաբրիէլ Լազեանի: Ցաւակցութիւններ ընկերներուն եւ ընտանիքին:

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

×

Կ'ողբանք դառն կորուստը: Խոր ցաւակցութիւններ:

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

×

Ցաւակցութիւններ մեր վեթերան ընկերոջ կսկծալի կորուստին առթիւ:

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԶՈՒԹԻՒՆ

×

Կ'ողբանք ընկ. Գաբրիէլ Լազեանի դառն կորուստը: Ցաւակցութիւններ խմբագրութեան եւ ընտանիքին:

«ՅԱՌԱՋ»

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

"ՈՒՄ" ՈՒ "ԿՈՐ"
ՀԱՅԵՑԻ ԵՒ ՀԱՐԱԶԱՏ

ԺԱ

Հուսկ ուրեմն հարկ է քննել եւ ներկայացնել նաեւ պատմութիւնը արեւմտահայերէնի «կը» մասնիկին, որ կը համապատասխանէ «ում»ին:

Ուրկէ՞ կուգայ նյս «կը» մասնիկը:

Հայ լեզուի պատմութեան մէջ, բայերուն սահմանական ներկայ եւ անցեալ անկատար եղանակները կազմելու համար, դերբայական ձեւին հետ միաժամանակ, Միջին Դարուն, երեւան եկաւ մասնկաւոր այս ձեւը, նախ կու, յետոյ կը:

Արդարեւ, Ներսէս Շնորհալիի «Առակներուն» մէջ կը գտնենք.

Հետ կու կանչէ զէտ բզզեհետ,
Իշեան, ձեզ վա՛յ, կորեաւ խամետ:

Կամ

Որպէս տիկին յուշիկ գնայ,
Պարան յետեւն ի բարշ կուգայ:

Այտընեան այս կու մասնիկին ծագումը վարանումով կը փնտռէ նախ արաբերէնի մէջ, յետոյ կը կապէ կայ ու ձեւին, — կու տեսանէ = կայ ու տեսանէ, (այս մասին՝ կարդալ Քրն. Քեր. էջ 75–78):

Առաջին անգամ Կարստն էր որ մերժեց ընդունիլ այս տեսակէտը, թէեւ շատ տարածուած:

(Կու մասնիկը կը գործածուի տակաւին երեք միավանկ բայերու խոնարհումին մէջ, գալ, տալ, լալ, այլ բայերու մէջ՝ կը, — բացառութիւն կը կազմեն եմ, կամ, ունիմ, գիտեմ, կրնամ պակասաւոր բայերը):

Մ. Աբեղեան, միանալով Կարստի, կու մասնիկին ծագումը կը կապէ կոյ ձեւին, որ, կ՚ըսէ, կը տեսնուի ձեռագիրներու մէջ: Օրինակ. «Այդ զարշելի ձանձրդ որ դու կոյ հանես, ոչ ի սաղմոն կայ»:

Այս կոյ, կու կամ կը մասնիկը, ըստ կարգ մը բանասէրներու, «առաջացել է քարթվելական լեզուներում մինչեւ այժմ էլ պահպանուած ոկոն ձեւից» (Ղազարեան, Հայոց լեզուի համառօտ պատմութիւն, էջ 351):

Արդ, ոկոն բառը ունի «պիտի» իմաստը, ապառնի եղանակ, մինչդեռ կու մասնիկը՝ ունի «ահա» նշանակութիւնը: Մ. Աբեղեան եւս կը հաստատէ թէ «կոյ մասնիկն, սկզբնապէս, եղել է մի անկախ բառ ահա նշանակութեամբ» (Հայոց լեզուի տեսութիւն, էջ 327):

Դեռ աւելին, ահա կը փոխարինէ կը մասնիկը կարգ մը գաւառական բարբառներու մէջ, հա, ըհա, ինչպէս եւ իրէս, իրէն, ձեւերով: «Ահա բառի մի ուրիշ համանիշն է նայ կամ նա, որ սովորական է միջին հայերէնում», կը շարունակէ Աբեղեան, որ երկար կը զբաղի այս մասնիկին պատմութեամբ:

Ահա թէ ինչու բացարձակապէս պէտք է մերժել քարթվելական ծագումը:

Բայց կու կամ կը մասնիկը կարգ մը բարբառներու մէջ կը գործածուի նաեւ իբրեւ յետադաս: Այսպէս ունինք խօսիմ կը, ուտեմ կը, եւայլն: Այս յետադասութիւնն է, որ պատճառ դարձած է այն կարծիքին թէ կոյին ստացած նոր ձեւը, կոր, թրքական է ծագումով:

Ճիշտ է թէ գեղջկական բերաններու մէջ, յաճախ, կը լսենք կ՚երթամ եոր բարբառը, պոլսեցիութիւն ծախելու ձեւ մը, որոշապէս հեղնական: Սակայն, այստեղ անգամ, եորը, որ իգացեալ ձեւն է առնական կորին, չի կրնար համապատասխանել թուրքերէն կիտիյոր ձեւին, որու կազմութիւնը ցոյց տուինք մեր նախորդ յօդուածին մէջ: Եթէ չունենայինք կայ կամ կու ձեւերը, չէր կրնար կազմուիլ կոր ձեւը՝ հակառակ թրքական եոր ձեւին մօտիկութեան:

Անշուշտ կոյին կորանալը, մասնիկներու ձեւական զարգացման տեսակէտով, կը մատնէ թրքական հեռաւոր ազդեցութիւն մը, բայց թէ փոխառութիւն չէ՝ չի կարօտիր երկար բացատրութեան:

Մեր այս յօդուածաշարքին մէջ, հարց դրուած չըլլալով կոր մասնիկին մասին, բաւական կը համարինք յաւելուածական լրացուցիչ այսքան բացատրութիւն: Մանրամասն քննութեան մէջ կը մտնենք միայն՝ երբ վէճ ծագի այդ մասին:

(Վերջ) Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Կը մնայ ներկայացնել «Յուսաբեր»ի հարցարանին ամէնէն դժուար հարցը, ո՞յ՝ թէ օ: Բայց ինծմէ կը խընդրուի արտայայտուիլ նաեւ հայերէն տպագրական տառերու բարեփոխութեան վէճին մասին: Դեռ ունիմ անդրադարձներու տեսութեան վէճը (հոգեբանութիւն ու բնախօսութիւն), ինչպէս եւ «Քանդենք չինական պարիսպները» յօդուածաշարքը, շարունակելի եւ օրէ օր աւելի այժմէական: Գործը շատ, ժամանակը քիչ, ի՞նչպէս չկոչել Յեսուին պէս. «Կացցէ արեգակն... ի մէջ երկնից» (Յես. Ժ. 12–13):

ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԵՐ
ՍՓԻՒՌՔԻ
ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

«Հայրենիք» օրաթերթը, ինչպէս միշտ, մշակոյթի մեր արժէքներուն մասին շահեկան խմբագրականներ՝ կը գրէ, այս տարուան Յունուար 17 եւ 18 թիւերուն մէջ ալ նման յօդուածներ գրած էր «Հայ Գրականութիւնը Սփիւռքի մէջ». խորագրով, որոնց մէջ կ՚անդրադառնար մասնաւորաբար Սփիւռքի մէջ հայ գրականութեան ճակատագրին մասին, հարցնելով թէ «ներկայիս, մեզի տրուած պայմաններուն մէջ, կարելի՞ է գրականութիւն ունենալ եւ մշակել զայն: Առողջ, գաղափարական, ազգային շունչով եւ ողիով գրականութիւն մը՝ արուեստի բարձրագոյն ըմբռնումով»:

Աւելի ընդհանրացնելով իր խորհրդածութիւնները եւ աւելի հանգամանօրէն մօտենալով անոնց, կը ներկայացնէր նաեւ հետեւեալ խնդիրները, որոնք առնչութիւն ունին իր կողմէ արծարծուած հարցերուն — «Մեր գրականութիւնը ամէնէն անտեսուած դաշտն է հայ կեանքին մէջ: Ամէնէն անպաշտպանը, չըսելու համար անտէրը: Հայ գրողը չունի ապահովութիւն, իսկ հայ գիրքը չունի ոչ միայն հրատարակիչ, այլեւ... ընթերցող, կամ, եթէ ունի իսկ, շատ քիչ: Հայ գրականութիւնը պաշտպանող կազմակերպութիւն մը ունենանք, եթէ կ՚ուզենք որ ան դեր մը կատարէ հայ ժողովուրդին պաշտպանութեան պայքարին մէջ»:

Քանի մը աշխատակիցներ պատասխանեցին այս կենսական եւ մի՛շտ այժմէական հարցերուն, որ կը ներկայացնէ դառն ճշմարտութիւնը եւ կը համապատասխանէ տխուր իրականութեան:

Աւելի վերջերը, Յուլիսի սկիզբները, դարձեալ «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ, այս հարցերու քննութեան փորձեց նուիրել յօդուածաշարք մը Ճ. Մանտալեան, առանց բուն խնդիրները շօշափելու, առանց երբեք անդրադառնալու գոյութիւն ունեցող իրականութեան եւ տաղանդաւոր գրողներու տուած արժէքաւոր գործերուն, չափազանց յոռետես եզրակացութիւններով: Ապացոյցը տալով որ, հակառակ քանի-հինգ տարիներէ ի վեր անգլերէն «Հայրենիք» շաբաթաթերթը խմբագրելուն, ծանօթ չէ մեր վերջին քառասուն տարիներու գրականութեան եւ շատ հարեւանցիօրէն կը ճանչնայ զայն:

Տարիներէ ի վեր այս խնդիրներով զբաղած ենք մեր մամուլին մէջ, առանց երբեք որեւէ ձեւով լուծել կարենալու: Այս պատճառ մը չէ սակայն, որ կրկին քանի մը յօդուածներ չնուիրենք անոնց, հոգ չէ թէ ի յառաջագունէ Ճ. Մանտալեան որակէ այդ աշխատանքը «վիճաբանութեան մէջ հարց մուրալ»: Բոլոր խնդիրներն ալ իրարու հետ կապուած են, եւ կարելի չէ որեւէ մէկը լուսաբանել, չեմ ըսեր լուծել, առանց միւսին: Այս հարցերով զբաղողը, կը յայտարարենք, պէտք է ծանօթ ըլլայ, առանց հեռուները երթալու, մեր վերջին մէկ դարու, մասնաւորաբար, վերջին քառասնամեակի գրականութեան պատմութեան, ինչպէս նաեւ գրողներու կեանքի եւ ապրելակերպի պայմաններուն:

Այդ քառասնամեակի գրականութիւնն է զոր կ՚անուանենք Սփիւռքի Հայ Գրականութիւն, որ իր մօտաւոր անցեալը ունի եւ ներկայիս ալ իր գոյութիւնը կ՚արդարացնէ:

Անշուշտ «տժգոյն գրողներ»ով հարուստ է, բայց եւ այնպէս հարուստ է նաեւ տաղանդաւոր գրողներով: Խղճամիտ եւ լայն աշխարհահայեացք ունեցող մը անշուշտ աչքէ չպիտի վրիպեցնէր ... ողբ մը պիտի նկատէ ... — [see below]

Քանի մը հիմնական կէտեր մեր ընթերցողներու ուշադրութեանը պիտի յանձնենք:

Գրականութիւն մը իր ժողովուրդով եւ հաւաքականութեամբ կ՚արդարացնէ իր գոյութիւնը, մանաւանդ իր հարազատ հայրենիքի եւ հողին վրայ: Այս շատ պարզ ու հիմնական ճշմարտութիւնը կարելի չէ ժխտել: Բայց հայ գրականութիւնը, ինչպէս շատ մը խնդիրներու մէջ, ունի իր բացառութիւնը: Հինէն ի վեր ան ծաղկած ու մշակուած է մեր հայրենի հողէն ու հայրենիքէն դուրս, օտար հորիզոններու տակ: Յիշեցէք Պոլիսը, Թիֆլիսը, Իզմիրը, եւ աւելի վերջերը քանի մը եւրոպական կեդրոններ, ուր սանձարձակ են մեր գրական ուժերը: Որովհետեւ վերը յիշուած կեդրոններուն մէջ խմբուած էր մեր ժողովուրդէն կարեւոր մաս մը, մշակոյթի արժէքները գնահատող, տնտեսապէս բարգաւաճ ու նման ձեռնարկները հովանաւորող ու քաջալերող:

Վերադառնանք 1895–96 թուականներուն, երբ քաղաքական դէպքերուն հետեւանքով, Պոլսէն կը հեռանային մեր տաղանդաւոր գրողները, երբ արդէն հոն մեր գրականութիւնը յարաբերաբար փայլուն վիճակ մը կը ներկայացնէր եւ իրապաշտ շարժումը սկսած էր: Չեմ վարանիր անուններ տալու, ինչպէս Ա. Արփիարեան, Լ. Բաշալեան, Ա. Զօպանեան, Տ. Կամսարական, Երուխան, Ս. Պարթեւեան, Վ. Թէքէեան, որոնց պիտի միանային աւելի վերջը Դ. Վարուժան եւ Սիամանթօ, բազմաթիւ մտաւորականներ եւայլն, որոնք իրենց լաւագոյն գրական գործերը պիտի տային արտասահմանի մէջ, երբ այն ատեն Հայկական Սփիւռք գոյութիւն չունէր: Ուր լոյս կը տեսնէին նաեւ մեր լաւագոյն եւ բովանդակալից պարբերականները: Որովհետեւ իրենց հետ տարած էին Հայ Ոգիին Խորհրդանիշը, ինչպէս սովորութիւն է հիմա անուանել Հոգեկան Հայրենիքը:

Եւ այսօր...: Քաղաքական ծանօթ դէպքերուն հետեւանքով, վերապրող հայ հաւաքականութիւնը, հայ ժողովուրդն է որ եկած տեղաւորուած է նոյն օտար երկինքներու տակ: Եւ ի՛նչ կը տեսնենք այսօր, վերջին քառասուն տարիներուն իբրեւ հետեւանք:

Ունինք Սփիւռքի հայ գրականութիւն մը, բազմաթիւ գրողներով ու գրականութեան մը բոլոր յատկանիշներով: Ունինք Հայ Մամուլ, բազմաթիւ օրաթերթեր ու պարբերաթերթեր, որոնք 50–60 տարիներու իրենց գոյութիւնը կ՚արդարացնեն,

---

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ՉՄԵՌԱՒ

×

Ֆրայզլէր.— Ուրիշ ըսելիք ունի՞ք:

Քլաուսինկ.— Ոչ մէկ բան:

Քլաուսինկէն ետք, նախագահ Ֆրայզլէր կը ձեռնարկէ հարցաքննութեան ութերորդ եւ վերջին ամբաստանեալին՝ տեղակալ-գնդապետ Ռոպերթ Պերնարտիի:

Ծագումով Աւստրիացի, Ինսպրուք ծընած, 34 տարեկան, Պերնարտիս գերման բանակին մէջ աստիճանի արագ բարձրացում կ՚ունենայ եւ կը ստանայ բազմաթիւ շքանշաններ:

Պատերազմական նախարարութեան մէջ Պերնարտիս գլխաւոր դաւադիրներէն Շթաուֆենպէրկի օգնականն էր, որ իր կարգին կ՚երկրորդէր ներքին բանակներու ընդհանուր սպայակոյտի պետ զօրավար Ֆրոմը:

1944ի Ապրիլէն իսկ, Պերնարտիս կասկածներ կը սնուցանէ բանակի վերին հրամանատարութեան վերաբերմամբ եւ կ՚ենթադրէ թէ Առաջնորդը լաւ խորհրդականներով չէ շրջապատուած:

Պերնարտիս.— Կասկածներս յայտնեցի պետիս՝ Շթաուֆենպէրկի, որ պատասխանեց. «Պերնարտիս, միայն խորհրդատուները չեն յանցաւորը, Առաջնորդը՝ ինքն ալ նոյնքան յանցաւոր է»:

Ֆրայզլէր.— Եւ հետեւաբար, ձեր քըննադատութիւններն ու կասկածը Առաջնորդին դէմ ուղղեց:

Պերնարտիս.— Այո՛, եւ այդ օրէն սկըսեալ դրժեցի հաւատարմութեան երդումս Առաջնորդին հանդէպ, որովհետեւ տակաւ խրուեցայ գործին մէջ եւ ամբողջովին յարեցայ Շթաուֆենպէրկի կարծիքին: Այնպէս որ երբ մահափորձին ծրագիրը յայտնեցին ինծի, այլեւս զուրկ էի որեւէ ձեւով անոր ընդդիմանալու կարողութենէն:

Եւ ահա՛ թէ Պերնարտիս ինչպէս կը պատմէ.

Պերնարտիս.— Յուլիս 20ին, ժամը 4ին ատենները, Պենտլերշթրասէի գրասենեակիս մէջ տեղեկացայ թէ ընդհ. բանակատեղիին մէջ ռումբը պայթած եւ Առաջնորդը մեռած էր: Այդ պահէն սկսեալ, «Վալքիւրէ»ի գործողութիւնը պէտք է ծայր տար բովանդակ Գերմանիոյ մէջ: Ստիպուած էի գործադրել ուրիշներու տուած հրահանգները: Մինչ այդ միայն խորհուրդներ մտիկ ըրած էի, այդ պահէն սկսեալ կը զգայի թէ կը բաժնէի յանցանքը, առանց սակայն դեռ գործօն կերպով մեղսակցելու: Ամբողջ օրը մնացի գրասենեակիս մէջ, մինչեւ ուշ ատեն: Հիւանդ ալ էի, կը տառապէի ստամոքսի ցաւերով, որոնց ենթարկուած եմ Լեհաստանի արշաւանքի օրերէն ի վեր: Երեկոյեան, հիւանդ վիճակի մէջ ձերբակալեցին զիս:

Ֆրայզլէր.— Ուրիշ ի՞նչ ունիք աւելցնելիք:

Պերնարտիս.— Հետեւեալը: Գիտակից եմ մեծապէս յանցաւոր ըլլալուս: Յանցաւոր եմ, նախ, ծրագրուած արարքները լսելուս եւ հանդուրժելուս, եւ ա՛լ աւելի յանցաւոր եմ զանոնք չյայտնելուս: Այս վիճակին հասնելուս մէկ բացատրութիւն միայն կրնամ տալ.— Ամբողջովին ենթարկուած էի Ֆոն Շթաուֆենպէրկի: Անիկա ոչ միայն իմ պետս էր, այլեւ իր արտակարգ անհատականութեամբ եւ իմացականութեամբ տպաւորած էր զիս: Միւս կողմէն, գիտէ որ ան մեծապէս յարգուած էր պաշտօնի բերմամբ կամ ոչ, զինքը շրջապատող անձերէն: Ատոր համար ալ բոլոր ինծի յայտնած գաղտնիքներուն մանրամասնութեանց մէջ չէի մտներ: Իրականին մէջ, կը զգամ որ խաբած էր զիս...

Այս խօսքերուն վրայ կը վերջանայ ութ ամբաստանեալներէն վերջինին հարցաքննութիւնը՝ Ժողովրդական Դատարանին առջեւ:

Այնուհետեւ «խօսքը» նացի արդարութեան բուցքին է...

×

20 Յուլիս 1944:

Պերլինի «Ժողովրդական Դատարան»ի մեծ սրահին մէջ, այժմ պիտի կատարուի դատին վերջին արարը:

Հիթլէրի դէմ սարքուած դաւադրութեան եւ մահափորձին գլխաւոր մասնակիցները, բոլորն ալ, ինչպէս տեսանք, խոստովանեցան իրենց բացարձակ յանցապարտութիւնը: Եւ հիմա, նստած իրենց յատկացուած բաժնեակին, կ՚ունկնդրեն Ռայխի Վերին Դատախազ՝ Լոցի ամբաստանագիրը:

Դատախազը զգեցած է կարմիր պատմուճան մը, որուն կուրծքին վրայ, աջին, դրոշմուած է գերմանական թեւատարած արծիւը՝ ճիրաններուն մէջ հիթլէրական կեռ-խաչը սեղմած:

Կը սկսի խօսիլ դատական ատեաններու մէջ սովորութիւն դարձած եւ հանդիսաւոր ոճով մը, որ սակայն իրականին մէջ նացիական քարոզի մը բնոյթը կը կրէ:

(17 Շար.)

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութիւնը ծնունդ առած է 1955ի վերջերը, երբ բանաստեղծ ու «Նայիրի» շաբաթաթերթի խմբագիր Անդրանիկ Ծառուկեան Ամերիկա էր: Այդ օրերուն, կարգ մը մտաւորական եւ գրասէր անձեր յաճախակի հանդիպումներ ու ժողովներ ունենալով կազմեցին այս միութիւնը: Մշակեցին հիմնական ծրագիր ու պաշտօնական շրջաբերականներով եկան հրապարակ ու սկսան գործի: Անմիջապէս գործադրութեան դրուեցաւ Գրահաւաքի արշաւ մը որ մինչեւ հիմա կը շարունակուի:

Գրահաւաքի Արշաւը շատ յաջողութիւն գտաւ: Միութիւնը հաւաքած է աւելի քան 12·000 օրինակ գիրքեր ու ամսագիրներ: Ասոնց մեծ մասը ղրկուած է Միջին Արեւելքի զանազան գրադարաններուն, դըպրոցներուն եւ Ազունիէի Բուժարանին, Լիբանան: Նոր առաքումներ պիտի ըլլան եղած խնդրանքները բաւարարելու համար:

Այս Միութիւնը իր պաշտօնական գոյութիւնը հաստատած է 1956 Մայիս 18ին: Այս ժողովին ներկայ եղողները եղան Միութեան հիմնադիր անդամները, որոնք ստորագրեցին ընդունուած Ծրագիր Կանոնագրի հիմնական պայմանները պարունակող գրութիւն մը:

Միութիւնը իր հիմնարկութեան շրջանին ունեցած է քսան անդամներ: Այժմ անդամներու թիւը բարձրացած է 96ի: Ունի նաեւ հեռաւոր վայրերու մէջ անդամներ ու ներկայացուցիչներ, որոնք իրենց շրջանակին մէջ գրահաւաքի ու անդամագրութեան գործին կը նպաստեն Նիւ Եորք, կեդրոնին հետ կապ պահելով:

Հրատարակչականներու ու հեղինակներու հրատարակութիւնները սպառելու համար, մասնաւոր աշխատանք տարած է ու կը տանի Միութիւնը, հակառակ աննպաստ պայմաններուն, բաւական սայա–

ուռ ունեցած է եւ այսպէս օգտակար եղած է համեստ գումարներ ղրկելով: Գնահատական բազմաթիւ նամակներ ըստացած է աշխարհի ամէն կողմէ եւ թղթակցութեան ցանց մը կազմուած:

Միութիւնը ունի թերթիկ մը «Հաղորդագրութիւն» անունով որ լոյս կը տեսնէ Աշուն, Ձմեռ, Գարուն ու Ամառ թիւերով: Հ. Գ. Բ.ներու ունեցած գործունէութեանց տեղեկագրութիւններն ու ձեռնարկներու նկարագրութիւնները հայ թերթերուն մէջ պարբերաբար երեւցած են, շատ անգամ ալ արտատպուած զանազան թերթերու կողմէ:

Միութիւնը ամէն տարի սարքած է Գրական – Գեղարուեստական երեկոյթներ, Ասուլիսի երեկոներ եւ Ամառնային բացօթեայ հաւաքոյթ ճաշկերոյթներ: Այսպիսի ձեռնարկներէ գոյացած շահը եւ անդամական նուէրները կը կազմեն Միութեան հասոյթը: Գանձը շատ համեստ է տակաւին:

Յառաջիկայ շրջանին համար Միութիւնը կը պատրաստուի ունենալ հետեւեալ ձեռնարկները.

1) Գրական երեկոյ մը, նուիրուած Արամ Հայկազի գրականութեան:

2) Յիշատակի երեկոյ մը, նուիրուած Յովհաննէս Աւագեանի:

3) Դասախօսութիւն, նուիրուած Հայ գրականութեան:

4) Գրական ասուլիսներ պարբերաբար, ընթացիկ առօրեայ գրական նիւթեր եւն.:

Տեղի ունենալիք այս ձեռնարկներու մանրամասնութիւնները պիտի տրուին իր ատենին:

Յարաբերական կապ Հաստատելու
Ներկայացուցչութիւն
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
(Անդամ Հայ Գրականութեան
Բարեկամներու)

եւ բարոյական օղակ մը կը հանդիսանան զանազան երկիրներու մէջ ցրուած Հայութեան միջեւ: Չեմ խօսիր տակաւին մշակոյթի ուրիշ արժէքներու մասին, նպատակս ըլլալով միայն գիրն ու գրականութիւնը, գիրքը եւ գրողը մասնաւորաբար, եւ ասոնց կապուած նման խնդիրներ, հրատարակչական, գրողի եւ ընթերցողի փոխյարաբերութիւն, գրականութեան եւ գրագէտի պաշտպանութեան հարց եւայլն: Եւ կը յուսամ այս կերպով անուղղակի պատասխանել «Հայրենիք»ի եւ Ճ. Մանտալեանի յուզած հարցերուն, որոնք կը պահեն միշտ իրենց այժմէականութիւնը եւ հրատապ հանգամանքը:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐԴԻ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

●

Անարդար վերաբերմունք մըն է անշուշտ, երբ մեր օրերու ընթերցողները կը հետաքրքրուին միայն այն գրական գործերով, որոնք գրուած են գործածական լեզուներով: Անգլերէն եւ ամերիկեան լեզուներով գրուած պարզ վէպ մը, գերմաներէն ամենափոքր գրական փորձը եւ ամէն օր երեւցող ռուսական գրական գործերը ընթերցող հասարակութեան մէջ բարեացակամ ընդունելութիւն կը գտնեն: Այդ նոյն ընթերցողները երբեք հետաքրքրութիւն ցոյց չեն տար այն գիրքերուն հանդէպ որոնք մեզի կը հասնին յապաղումով, որովհետեւ այն երկիրը՝ ուր այդ երկերը լոյս կը տեսնեն, չունի գրական լուսաշող աւանդութիւն մը եւ կամ անցեալին մէջ՝ տպաւորիչ հանճար մը, եւ կամ անոր համար որ հիմա ընթերցողները ծոյլ սովորութեամբ մը սկսած են անտեսել այն բոլորը որ իրենց անմիջականօրէն եւ դիւրաւ մատչելի չէ:

Ժամանակակից գրականութեան մէջ չկայ որեւէ ժողովուրդի գրականութիւն, որ արժանի ըլլայ հիացման եւ գնահատանքի, որքան Եուկոսլաւ գրականութիւնը, եւ կամ աւելի ճիշդը ըսելով, համագրոյթը սերպ, խրուաթ, սլովէն, մոնթենէկրոցի, պոսնացի եւ մակեդոնացի ժողովուրդներու գրականութեան:

Եուկոսլաւ գրականութիւնը իր գերագոյն նկարագրով չունի իր Մալարմէները, Անաթոլ Ֆրանսները, Ժիրոտոները: Ընդհակառակն, ան ունի, առատ մթերք մը Կոկոլներու, Տոսթոյեւսքիներու եւ Լեաքովներու, կամ, առնուազն, գրողներ՝ որոնք կարելի է մօտեցնել վերոյիշեալներուն: Իր մեծ տեւականութիւնը չի կայանար իր չափին եւ լուսաւորութեան մէջ, այլ իր կիրքին, իր ուժգնութեան, իր խառնաշփոթութեան եւ ողբերգութեան շարունակական վերանորոգման բնոյթին մէջ:

Բոլոր եուկոսլաւ ժամանակակից գրողներուն մէջ, ամէնէն ուժեղը եւ միակը որ միջազգային դիմագիծ մըն է ստացած, անկասկած Միրոսլավ Քրլէյան է, Ֆրանսայի մէջ ծանօթ արդէն իր կարգ մը գործերով, որոնք սակայն ամէնէն յատկանշականները չեն:

Իր քնարական թէ արձակ եւ վիպային գործերուն մէջ գոյութիւն ունի եռացող եւ արգասաբեր տպաւորապաշտութիւն մը եւ իր քով կայ անձնական արտակարգ կորով մը եւ մտահոգութիւններ, զորս չի բաժներ ոչ ոքի հետ:

Եուկոսլաւ միւս գրողներուն մէջ, որոնք արժանի են ճանչցուելու, պէտք է նշել Իւանքօ Մարենքովիչը իր գերիրապաշտ ուրուացուցումով, Փրէժինով Վորանց՝ իր աներեւակայելի յանդգնութեամբ, որուն քով Մարքի տը Սատ երախայ մը պիտի թուէր, եւ երիտասարդ գրողներուն մէջ օժտեալ պատմող մը՝ Միոթրակ Պուլաթովիչ, տեսակ մը անհեթեթութեան եւ գոյութենականութեան գաւակ, որ գիտէ չնականութեան միացնել զուարթ պարզամտութիւն մը:

Եուկոսլաւ երիտասարդ բանաստեղծ մըն է՝ Վասքօ Փոփա, որուն բանաստեղծութիւններու հատորը՝ «Վերադարձուր ինծի իմ քուրջերս» հրատարակուեցաւ Ֆրանսայի մէջ:

Վասքօ Փոփա իր բանաստեղծութիւններուն ներշնչման ակ է ընտրած իր ժողովուրդին ֆոլկլորը, անոր առակներն ու խորհրդաւոր արտայայտութիւնները, որոնք պատմական հով մը կուտան իր բացարձակը փնտռելու ճիգերուն:

Իր ուժգնութեամբ, իր մտահոգութիւններով, փնտռտուքներով, ինքնուրացման դէմ իր պայքարներով եւ միեւնոյն ատեն անհասելի բարձունքներ գրաւելու իր դժուարին խոյանքներով, երկար ժամանակէ ի վեր անտեսուած եուկոսլաւ գրականութիւնը այսօր արժանի է արեւուն տակ իր տեղը ունենալու, տեղ մը՝ ազնուական ու մեծ:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Օգոստոս 16ին Երեւանի մէջ բացուած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան Թանգարանի ցուցահանդէսը, ուր ներկայ եղած են Երեւանի հասարակութեան բազմաթիւ ներկայացուցիչները:

Բացման խօսքը արտասանած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի հասարակական գիտութիւններու բաժանմունքի քարտուղարի տեղակալ եւ Ակադեմիայի թղթակից անդամ Ա. Ղարիբեան եւ Թանգարանի մշտական ցուցադրութեան մասին ներկաներուն խօսած է Թանգարանի տնօրէնը՝ պատմական գիտութիւններու դոկտոր Փրոֆ. Կ. Ղաֆադարեան:

Ցուցադրուած են պատմական յուշարձաններէն՝ Արտինլեռի, Սատանիդարի, Արզնիի մէջ յայտնաբերուած քարէ դարի գործիքներ եւ կենդանային իրեր: Ատոնցմէ շատերը պատրաստուած են 500–800 հազար տարի առաջ:

Ցուցադրուած են նոյնպէս պղնձէ դարուն վերաբերեալ նիւթեր, որոնք յայտնաբերուած են Շէնգաւիթի մէջ կատարուած հողային աշխատանքներու ընթացքին:

Խիստ հազուագիւտ նմոյշներ են ներկայացուած բրոնզէ դարի պատմութեան վերաբերեալ: Ատոնցմէ են Սեւանի շըրջանի Լճաշէն գիւղին մօտ ջուրէն ազատուած տարածութիւններուն վրայ գըտնուած բնիկ ցեղերու առաջնորդներուն քառանիւ մարտակառքերը և սայլակները:

Ուրարտական պետութեան ժամանակաշրջանը պատկերացուած է Կարմիր Բլուրէն, Արին Բերդէն եւ այլ վայրերու պեղումներէն ստացուած նմոյշներով:

Բոլորովին նոր է Աքէմինեան Հայաստանի ենթաբաժինը: Հելլենական ժամանակաշրջանը ցուցադրուած է Գառնիի հեթանոսական տաճարի պեղումներէն ձեռք բերուած նիւթերով (ապակիէ իրեր, սրուակներ, արամէական արձանագրութիւններ, դրամներ):

Միջին դարերուն Հայաստանի մայրաքաղաքներ Դուինի եւ Անիի վերաբերեալ նիւթերը աչքի կը զարնեն իրենց ճոխութեամբ: Նրբութեամբ պատրաստուած է հայ ճարտարապետութեան անզուգական կոթողներէն մին՝ Զուարթնոցի նախատիպը: Միանգամայն նոր է Կիլիկեան Հայաստանի պատմութիւնը արտայայտող ենթաբաժինը, որ հետզհետէ աւելի պիտի հարստացուի եւ ընդլայնուի:

Միւս ենթաբաժինները նուիրուած են Ջուղայի, Թիֆլիսի, Սիւնիքի, Ղարաբաղի, Երեւանի եւ Հայաստանի այլ վայրերու պատմութեան եւ պարսկական տիրապետութեան դէմ հայ ժողովուրդի մղած ազատագրական պայքարին: Հետաքրքիր եւ վարպետօրէն պատրաստուած է ռուսական զօրքերու կողմէ Երեւանի բերդին գրաւումը ներկայացնող համայնապատկերը:

ԱՅՐԻՆ

★

Եւ ամուսնութենէն յետոյ այնչափ քիչ ատեն անցուցած էր հետը, այնչափ մըտերմութենէ զուրկ, որ գրեթէ պաշտօնական եղած էին իրենց յարաբերութիւնները՝ միեւնոյն յարկին տակ բնակող բազմաթիւ ազգականներու աններող նայուածքին տակ:

Այդ նոր ընտանիքին մէջ ուր կը մըտնէր գլխաւորապէս ծառայութեան համար, ամէնէն քիչ իր էրկանը կը պատկանէր. վանդի կեսրոջը, աներին, միւս ազգականներուն սպասարկութիւնն էր իր աւագ պարտաւորութիւնը:

Այս գեղի աղջիկը զորովի եւ սիրոյ անսպառ գանձեր ունէր սակայն իր սըրտին խորը, որոնք մէկ բառով, մէկ գըգուանքով թերեւս պիտի յայտնուէին: Բայց աւանդութիւնը կար իր աչքին առջեւ, իր ամուսինին հօրեղբայրներուն կիները կային, նոյնիսկ իր կեսուրը կար դէմը, Պոլիս գացող մնացող ամուսիններու սպասելով, տանը անհատնում հոգերուն ու աշխատութեանցը մէջ մաշելով ծերացած կիներ, հիմա գրեթէ պառաւներ, ճիշդ իրեն պէս, Նոր հարսի պէս լուիկ ու խոնարհ՝ այդ մարդոց քով որոնք յանկարծ, երկարատեւ տարիներէ ետքը, յիշեր էին թէ այդ գժրախտներուն ամուսիններն էին իրենք ու հայրենիք վերադարձեր էին, այլեւս աննպատակ ու անօգուտ դարձած ամուսնացած կեանքը շարունակելու:

Ահա այս սէգ, ազերեկ ու կորաքամակ օրինակները կային իր առջեւ, որոնք ստուերներու պէս անխօս՝ իր շուրջը կը դառնային, եւ Զարդար էրիկ կնկան ուրիշ տեսակը չէր երեւակայած երբեք:

Զգարմացաւ ուրեմն երբ կարգը էրկանը եկաւ մեկնելու: Իր մշանջենական կրաւորական դերին մէջ զաւառացի հայ կինը գանգատելու անգամ զօրութիւն չունի. Պոլսէն թուղթ եկաւ. Հօրեղբօր մը զաւուատը իմացուցին ու Մարտիրոսի մեկնելու պատրաստութիւնները տեսան. հարսը՝ իր հօգածու ամուսինի պատրաստութեամբը՝ երկու զոյգ բուրդէ գուլպայ չինեց, մայրը ու միւս ազգականները մէյ մէկ յիշատակ տուին ճամբորդին ու երկուշաբթի օրուան կարաւանով մօտի գիւղէն Պոլիս գացող ուրիշ երիտասարդի մը՝ Խաչոյին հետ ճամբայ ըրին զայն: Զարդար մինչեւ իրենց արտը, որ ճամբուն կողմն էր, մէկտեղ գնաց ու վերջի պահուն երբ հրաժեշտի ողջոյններ փոխանակուեցան, արցունքի փախըստական կաթիլ մը սահեցաւ ինկաւ հարսին աչքէն երիտասարդին ձեռքին վրայ. այսչափ ահա այս բաժանման բոլոր սըրտայուզութիւնը:

Մարտիրոսի մեկնելէն ի վեր հարսը իր բաժինը առած էր տան աշխատութենէն ու իր տեղը կեսուրը հանգստեան կոչուած, հաց եփել, կաթ կթել, ջուր ու փայտ բերել իրեն կ'իյնար միշտ ու երիտասարդ կինը՝ ագարակի կենդանիներու յատուկ յլութեամբը իր ծառայութիւնը կը կատարէր:

Դ.

Բերայի Մեծ Փողոցին մէջ վաճառքի ահագին յարկի մը անտանելի բեռին տակ ճնշուած, քրտնաթոր, ճակատներուն երակները պայթելու չափ ուռած, հագուստին պատառուն, ցեխոտ, չորս բեռնակիրներ, մէկը ծերուկ, այս տառապանքներուն տակ աւերուած, միւս երեքը դեռ երիտասարդ կ'անցնին հեւալով:

—Խաչօ՛, պոռաց ձայն մը անոնցմէ մէկուն:

Խաչօ գլուխը դարձուց, մեծահարուստ վաճառատունէ մը իր անունը տուող ձայնին տէրը ճանչնալու համար:

Նոր լաթեր հագած գեղապանծ երիտասարդ մը, կապոյտ լօդիկին մէջէն ցոյց տալով վահանաձեւ կուրծքը, ածիլուած, մաքուր, ֆէսը աջ կողմը ծռած քիչ մը, իր փոխանին փոթերը շտկելու զբաղած, վաճառատան դրան մօտ կեցեր ու իրեն կը ձայնէր:

Բեռնակիրները արդէն ուժասպառ վար դրին իրենց բեռը. բայց Թաղապետու–թեան չավուշները ընդդիմացան. Բերայի Մեծ Փողոցը յոգնութիւն առնելու տեղ չէր. բեռնակիրները շունչ առնել կ'ուզէին եւ չավուշները թող չէին տար:

— Օլմազ, կ'ըսէր սպիտակ ժապաւէններով զարդարուած ու մէջքը սուր կապած կէսլեզու յոյն պաշտօնեայ մը որ անոնց մեծը կը թուէր:

Բեռնակիրները իրենց հայախառն թըրքերէնով կը բողոքէին.

— Պիզիմտէ ճանիմիզ եո՞ք. պէ մարդ Աստուծոյ, կը պոչէր ծերուկը:

Գլխարկաւոր անցորդներ կը շրջապատէին զիրենք, կիները կանգ կ'առնէին՝ վէճին պատճառը իմանալու հետաքրքիր: Ու բեռնակիրները կը ծռէին իրենց տաժանելի խաչին տակը մտնելու համար նորէն:

Աղքատութիւնը հարստութեան դէմ կանգ առնելու իրաւունք չունէր:

Մարտիրոս իր չորս հէմշէրիներուն հեռանալը տեսաւ. ո՛ւր Խաչօն, ո՞ւր ինք. եւ սակայն միեւնոյն գեղէն էին գրեթէ, միեւնոյն տարիքը ունէին եւ միասին մեկներ էին երկրէն. Խաչօն ալ կայտառ ու յաղթամարմին տղայ մըն էր, իր նշանածը թողած, ինչպէս որ ինքն ալ իր կինը ձգած էր ստա՛կ, միշտ ստա՛կ, յաւիտեան ստակ վաստըկելու համար:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(3 Շար.)

Այրի Տիկին Գասպարեան, զաւակները եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ
(Քարտուղար՝
Մարսէյլի Առաջնորդարանին)

մահը որ տեղի ունեցաւ Օգոստ. 28ին, 72 տարեկանին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, իր բնակարանը 14 Փլաս Ալեքսանտր Լապատիէ, Մարսէյլ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի Օգոստ. 31, առաւօտեան ժամը 10ին, Փրատոյի Մայր Եկեղեցին:

Մեկնում բնակարանէն՝ 9,30ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս նկատել իբրեւ այդ:

«Յառաջ».— Մեր ցաւակցութիւնները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկ. Աննա Երէցեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ճանեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ընկերներուն, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի եւ Փարիզի Սերաստիոյ Ուսումնասիրաց Միութեան բոլոր անդամներուն, եւ ամէն անոնց որոնք գրաւոր, անձամբ, ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՐԷՑԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկ. Աննա Երէցեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ճանեան, Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերները կը ծանուցանեն թէ կիրակի Սեպտ. 6ի առաւօտեան, յետ պատարագի, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ընկերոջ

ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՐԷՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Այրի Տիկին Գրիգոր Գասպատայեան, Պ. Կարպիս Գասպատայեան, Օրիորդ Մարկրիթ Գասպատայեան եւ նշանածը՝ Պ. Գրիգոր Արէլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի կիրակի առաւօտ Սեպտ. 6, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԳԱՍՊԱՏԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Նոյն օրը հոգեհանգիստ պիտի կատարուի նաեւ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՐԷԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պելֆոնթէնի Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանէն Ա. խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 1ին, կառ տը Լիոն կը հասնի երեքշաբթի ժամը 6,30ին:

Բ. խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 4ին, կառ տը Լիոն կը հասնի ուրբաթ առաւօտեան ժամը 6,30ին:

Լիոնի խումբը կը հասնի «Փէրաշ»ի կայարանը, հինգշաբթի առաւօտ Սեպտեմբեր 3, ժամը 9ին:

Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, ինչպէս նախապէս ալ գրուած է իրենց:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի կողմէ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Սէն Փերէի մայրապետներու զովասուն անտառին մէջ:

Երգ, նուագ, պար եւ խաղերի անակընկալներ:

Տեղւոյն վրայ պիտի գտնէք «Հում միսի յօշած», «շամփուրով խորոված» եւ աղանդերներ:

Վալանսէն՝ Սէն Փերէ ամէն ժամ օթոբիւս կայ, Սինեմա Փալասի առջեւէն եւ Փլաս տը լա Ռեփիւպլիքէն:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շրջաններու Հայութիւնը անխտիր:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլլէի օդափոխութեան կայանը կը փակուի ՕԳՈՍՏՈՍ 31ԻՆ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ:

Հետեւաբար կը խնդրուի ծնողքներէն, Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15, Ռիւ ժան Կուժոն գտնուիլ նոյն օրը, ժամը 12ին:

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կռանշան, Լը Փէք, Սէն-է-Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (Cours Classique):

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը:

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը:

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—

ա) Ցարդ յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական:

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական:

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ինամսեայ) 150.000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը:

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խակայէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար:

Յիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը:

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique
3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2.500	ֆր.	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1.500	ֆր.	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1.000	»	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1.500	»	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2.000	»	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1.000	»	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1.000	»	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	»	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. Հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ԱԶԴ

★

Ինչպէս յայտարարուեցաւ, Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը վեհանձնօրէն Ազքատախնամ Ընկերակցութեան տրամադրութեան տակ դրած է տարեկան կէս միլիոնի գումար մը, հայ խնամատարուհիի մը (ասիսթանթ սոսիալ) պատրաստութեան ուսուցման թոշակին համար:

Ուսանողութեան շրջանն է երեք տարի, իսկ պետական վկայեալ հիւանդապահուհիին համար երկու տարի միայն:

Արդէն ստացուած են թեկնածութիւններ եւ յարմարագոյնին ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ մօտ օրէն:

Թեկնածուներու արձանագրութիւնը բաց է մինչեւ 15 Սեպտեմբեր:

Թեկնածուն պէտք է ըլլայ 18–35 տարեկան եւ ունենայ պակալորի (պաքալորիա) Ա. վկայականը:

Արձանագրութիւնները կ'ընդունուին Ազքատախնամի գրասենեակը, ուր պէտք է գրել հետեւեալ հասցէով.—

Association Arménienne d'aide Sociale
" Bourse d'Etude C. Gulbenkian "
32, Rue de Trévise PARIS 9•

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris 6•
Chèque Postal : Paris 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ Նոր տպագրութիւն, Պէյրութ, պատկերազարդ, մեծադիր 684 էջ, կազմ.	4.000 ֆր.
ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ, Կ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Զ. տարի, Պէյրութ, 1959, 640 էջ	1.400 ֆր.
ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ, Գահիրէ, 1959, 169 էջ, պատկերազարդ	350 ֆր.
ՅՈՎԱԶԱԶՈՐԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ, Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ Գահիրէ, 1959, 568 էջ	850 ֆր.
ԽՈԴԵԴԱՆ, Խ. ԴԱՇՏԵՆՑ: Գահիրէ,	700 ֆր.
ԵՐԳՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ, Ճ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ Պէյրութ, 436 էջ, կազմուած	1.000 ֆր.
ԴՐՕՇԱԿ, օրգան Հ. Յ. Դ., Ա. հատոր 1890–97, Բ. հատոր, 1898–1901, կազմուած, հատորը	2.400 ֆր.
Le Chant du Pain, Daniel Varoujan Paris, 1959	630 Frs.

ԱՌԱՔՄԱՆ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՂԻՆ ՎՐԱՅ